ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, ז' אדר ב'

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מקשוה"ת של בתו תחי'. יתן השי"ת שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ובבנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

והנה ידוע דרך הקדושה שהוא לאט לאט. ובמילא צריך הי' למצוא דרכים המתאימים לקרב את המיול"ח לתורת החסידות דרכי' והנהגותי'. ובפרט ע"פ מרז"ל דחתנו כבנו וידוע שמצות חינוך הבן היא מוטלת על האב ובפרט מצות חינוך דתלמוד תורה שהוא מדאורייתא על האב וכפסק רבינו ז"ל בהלכות ת"ת בתחלתו ובכמה מקומות. ופשוט אשר לימוד תורת החסידות הוא בכלל זה.

בברכת מזל טוב.

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה ולא תשבית
שבת פרשת ויקרא, פרשת זכור, ט׳ אדר שני, ה׳תשכ״ה ... ה

ד) מאמר ד״ה בלילה ההוא
פורים (מאמר א), ה׳תשכ״ה ..... טו

ה) מכתב, ז׳ אד״ש ה׳תשי״א ..... כז

ו) ר״ד בעת ברית מילה, ז׳ אדר-שני התשי״א ... כח

ז) שיחת ש״פ ויקרא, פרשת זכור,
ט׳ אדר-שני, ה׳תשכ״ה ..... לב

ח) המשך שיחת חג הפורים, ה׳תשכ״ה ..... מד

ט) לקוטי-שיחות פרשת ויקרא כרך יז, ג ..... נב

י) לקוטי-שיחות פרשת ויקרא כרך יז, ד .....נו

יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... סד

יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויקרא .....סט

יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויקרא .....ע

יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויקרא ..... קד

טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויקרא ..... קה

טז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויקרא .....קטו

יז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....קיז

שיעורי רמב״ם

יח) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת ויקרא ..... קכ

יט) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויקרא ..... קצב

כ) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ויקרא ..... רח

כא) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק יז, נחמיה פרק יג .....רי

כב) משניות – מסכת דמאי
ביאור קהתי .....ריב

כג) עין יעקב מסכת יומא ..... ריט

כד) מסכת חגיגה עם ביאורים
מדף כה עד דף כז ..... רכ

כה) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף ב עד דף ה..... רל

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כו) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רמז

כז) שולחן ערוך הלכות עירובין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רמח

כח) תורה אור כי אברהם לא ידענו
אדמו״ר הזקן ..... רנ

כט) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....רנו

ל) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רנח

לא) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רנט

לב) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב .....רס

לג) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ .....רסב

לד) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסז

לה) ספר הזכרונות פרק צט.....רסח

לו) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... ערב

לז) חומש לקריאה בציבור ..... רעג

לח) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רפה

לט) לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא ..... רפו

מ) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ויקרא, פרשת זכור, ט' אדר־שני, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ גו'[1]. וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2] שֶׁהַמֶּלַח מַמְתֶּקֶת אֶת הַבָּשָׂר, דְּאַף שֶׁהַמֶּלַח עַצְמוֹ אֵין בּוֹ טַעַם, אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא פּוֹעֵל הַטַּעַם בַּבָּשָׂר. וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר[3] שֶׁכְּמוֹ־כֵן יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ גַּם־כֵּן בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּעַצְמָהּ נִסְתָּרָה וְנֶעֱלָמָה, שֶׁאֵינָהּ מוּשָׂגֶת בִּבְחִינַת טַעַם מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ הַשָּׂגָה וְטַעַם בְּ"הַנִּגְלוֹת לָנוּ", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, חֲרֵי הִיא מַמְתֶּקֶת אֶת הַבָּשָׂר, שֶׁהוּא עִנְיַן לִימוּד הַנִּגְלֶה, כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא בָּא לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, וְכַאֲשֶׁר "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ"[4] אֲזַי הַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת ה' כו'.

ב) **וְהִנֵּה** בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר[5], בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְבֵאוּר הַמַּעֲלָה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית[6], מְבָאֵר[7], שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּאֲצִילוּת שֶׁבָּהּ מְלוּבָּשׁ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, וְעַל זֶה מוֹסִיף הַ"צֶּמַח צֶדֶק' בַּחֲצָאֵי עִיגּוּל: "וְלָכֵן נִקְרָא הַתּוֹרָה מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, שֶׁהוּא כְּלִי לְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִזֶּה בִּדְרוּשׁ פּוּרִים". וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַמָּשָׁל כּוֹלֵל דָּבָר וְהִיפּוּכוֹ, דְּמֵחַד גִּיסָא חֲרֵי הוּא כְּלִי לַנִּמְשָׁל, וְהַנִּמְשָׁל מְלוּבָּשׁ בּוֹ, וּלְאִידָךְ גִּיסָא, חֲרֵי אֵינוֹ הַמָּשָׁל, וִיתֵרָה מִזֶּה,

ביאור בדרך אפשר

בפרשת השבוע העוסקת בדיני הקרבנות נאמר 'על כל קרבנך תקריב מלח' והכתוב ממשיך ואומר: **וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ גו'**[1]. **וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[2] לאדמו"ר הזקן, במאמר הפותח בפסוק זה **שֶׁהַמֶּלַח מַמְתֶּקֶת אֶת הַבָּשָׂר** ונותן בו טעם, **דְּאַף שֶׁהַמֶּלַח עַצְמוֹ אֵין בּוֹ טַעַם, אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא פּוֹעֵל הַטַּעַם בַּבָּשָׂר. וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר**[3] במאמר ב'לקוטי תורה', **שֶׁכְּמוֹ־כֵן יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ** הפועלת עניין דומה לפעולת המלח **גַּם־כֵּן בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּעַצְמָהּ נִסְתָּרָה וְנֶעֱלָמָה,** פנימיות התורה, היא החלק הנסתר שבתורה (ספר הזוהר, הקבלה, החסידות) **שֶׁאֵינָהּ מוּשָׂגֶת** בהבנה והשגה שכלית הגיונית **בִּבְחִינַת טַעַם מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ הַשָּׂגָה וְטַעַם בְּ"הַנִּגְלוֹת לָנוּ"** כפי שאנו מבינים ומשיגים היטב את חלק הנגלה של התורה (התלמוד, ספרי ההלכה), **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, חֲרֵי הִיא** פנימיות התורה **מַמְתֶּקֶת אֶת הַבָּשָׂר, שֶׁהוּא עִנְיַן לִימוּד הַנִּגְלֶה** ונותנת בו טעם, **כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** לימוד פנימיות התורה **דַּוְקָא בָּא לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, וְכַאֲשֶׁר "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ"**[4] **אֲזַי הַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת ה' כו'** כמאמר חכמינו ז"ל בגמרא, "אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין [אחרי פטירתו מהעולם] אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר ואפילו הכי [אפילו אם יש בו את כל אלה] אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא [אם יראת ה' היא הדבר החשוב בעיניו, כן, ואם לא, לא] משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה הלך והעלה לו, אמר לו עירבת לי בהן קב חומטין [עפר שמערבים אותו כדי שהחיטים יישמרו ולא יתליען], אמר לו לאו. אמר לו מוטב אם לא העליתה", וכפי שמבואר במאמר ב'לקוטי תורה', פנימיות התורה הנותנת טעם בלימוד חלק הנגלה של התורה ומביאה ליראת ה', נמשלה לקב חומטין השומר על כל התבואה.

ב) **וְהִנֵּה בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר**[5] הנזכר ב'לקוטי תורה', **בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְבֵאוּר הַמַּעֲלָה** והיתרון שיש **בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית**[6], **מְבָאֵר**[7] רבנו הזקן, **שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּאֲצִילוּת** החכמה האלוקית העליונה כפי שהיא בעולם האצילות (הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות הרוחניים הכלליים – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה) **שֶׁבָּהּ** בבחינת החכמה **מְלוּבָּשׁ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ,** כמבואר בתורת החסידות שהחכמה שעניינה ביטול (כוח־מה) היא כלי ראוי להתגלות והשראת אור אין־סוף **וְעַל זֶה מוֹסִיף הַ"צֶּמַח צֶדֶק' בַּחֲצָאֵי עִיגּוּל** בסוגריים, כהגהה במאמר: **"וְלָכֵן נִקְרָא הַתּוֹרָה מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי,** לשון הכתוב בדברי דוד לשאול בספר שמואל (כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע) ומבואר בחסידות ש'משל הקדמוני' זו התורה **שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה,** חכמה עליונה, **שֶׁהוּא** בחינת החכמה היא 'משל', היינו **כְּלִי** ראוי להכיל ולקלוט את האור האלוקי **לְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִזֶּה בִּדְרוּשׁ** מאמר חסידות של **פּוּרִים".**

וְצָרִיךְ לְהָבִין בדברי ה'צמח צדק' שהתורה נקראת 'משל הקדמוני' כי היא כלי לאור האלוקי האין־סופי, **דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַמָּשָׁל כּוֹלֵל** מכיל בתוכו **דָּבָר וְהִיפּוּכוֹ, דְּמֵחַד גִּיסָא** מצד אחד **חֲרֵי הוּא כְּלִי לַנִּמְשָׁל** ומשל הולם הוא משל שאכן מכיל בתוכו את תוכן הנמשל, **וְהַנִּמְשָׁל מְלוּבָּשׁ בּוֹ, וּלְאִידָךְ גִּיסָא, חֲרֵי אֵינוֹ הַמָּשָׁל, וִיתֵרָה מִזֶּה,** לא רק שהמשל אינו הנמשל

---

1) פרשתנו ב, יג. 2) פרשתנו ג, סע"ד ואילך. 3) שם ד, א. ה, ד ואילך. 4) ישעי' לג, ו. וראה שבת לא, סע"א. 5) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ז ע' 26 ואילך (ממאמר זה). 6) בסעיף ד' (ה, א). 7) בסעיף ב' (ד, ג).

ביאור בדרך אפשר

עצמו והוא לכל היותר משל לנמשל, אלא יתירה מזו **שֶׁהוּא** המשל **מַעְלִים עַל הַנִּמְשָׁל** ולמעשה מסתיר ומכסה את התוכן והרעיון שבנמשל עצמו. **וְכִלְשׁוֹן הַ׳תּוֹרָה אוֹר׳** (**בִּדְרוּשׁ** המאמר **פּוּרִים הַנַּ״ל שֶׁמְּצַיֵּן הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[8] בהגהתו האמורה), לגבי מהותו של המשל ביחס לנמשל **״שֶׁאֵינוֹ מִמַּהוּת הַנִּמְשָׁל כְּלָל״**[9], **״שֶׁמַּעְלִים עַל הַנִּמְשָׁל״**[10]. **וְכֵיוָן שֶׁבַּמַּאֲמָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַעֲלַת הַתּוֹרָה ״שֶׁבָּהּ מְלוּבָּשׁ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ״, אֵינוֹ מוּבָן, מַה מוֹסִיף בָּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת ״מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי״, חֲרֵי אַדְרַבָּה, עִנְיַן הַמָּשָׁל מוֹרֶה עַל הַהֶעְלֵם עַל הַנִּמְשָׁל, קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם.**

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַבֵּאוּר בְּהָאָמוּר לְעֵיל שֶׁהַמָּשָׁל מַעְלִים עַל הַנִּמְשָׁל, שֶׁבִּפְרָט מְסוּיָם חֲרֵי זֶה הֶעְלֵם גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַהֶעְלֵם שֶׁבְּעִנְיַן הַחִידָה, דְּכֵיוָן שֶׁהַחִידָה כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ (לְלֹא הָעִנְיָן שֶׁעָלָיו מוֹרָה הַחִידָה) אֵין בָּהּ תּוֹכֶן שִׂכְלִי, אוֹ שֶׁהִיא אֲפִילוּ בִּסְתִירָה לַשֵּׂכֶל, כְּמוֹ חִידַת שִׁמְשׁוֹן שֶׁמֵּעַז יָצָא מָתוֹק גו׳[11], חֲרֵי מִזֶּה גּוּפָא מוּבָן שֶׁהַחִידָה מוֹרָה עַל עִנְיָן מְסוּיָם שֶׁמִּתְעַלֵּם בָּהּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמָּשָׁל, חֲרֵי גַּם לְלֹא הַנִּמְשָׁל יֵשׁ בּוֹ אֵיזֶה תּוֹכֶן, וְלָכֵן יִתָּכֵן שֶׁבִּשְׁמִיעַת הַמָּשָׁל לֹא תּוּפְסִים כְּלָל שֶׁיֵּשׁ עָלָיו נִמְשָׁל [וּלְהָעִיר, שֶׁלִּפְעָמִים מְבֹאָר[12] שֶׁהַמָּשָׁל מַעְלִים עַל הַנִּמְשָׁל פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר הֶעְלֵם הַחִידָה וְהַחִידָה מַסְתִּירָה אֶת הָרַעְיוֹן שֶׁמֵּאַחוֹרֶיהָ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַמָּשָׁל מַעְלִים עַל הַנִּמְשָׁל, וְכַמְבוֹאָר בְּמַאֲמָר של הרבי הרש״ב מִשְׁנַת תרע״ח, שם מבואר שבמשלים יש כמה דרגות. יש משל שיש בו שכל אלא שהוא עניין גשמי, אבל מכל־מקום יש בו שכל והנמשל נראה ונגלה במשל, ״דמשל ונמשל יש להם שייכות זה לזה, והיינו שהמשל באמת הוא הנמשל רק שבא בהגשמה כו׳, ובמשל שיש בו שכל נגלה בו הנמשל כו׳, ויש משל שהוא באין־ערוך כלל אל השכל״, ומשל שהוא באין־ערוך לנמשל מעלים יותר על הנמשל, ״ויש משל הנקרא חידה שזהו העלם לגמרי ויש חידות שהן עצמן אינם מובנים בשכל כלל כי אינם עניינים מובנים כלל וכל חידה הרי מעלים ביותר על השכל כו׳״, ולפי זה החידה מעלימה יותר מהמשל, **אֲבָל זֶהוּ האמור לעיל שהמשל מלמד על הנמשל ומגלה אותו הוא **רַק לְאַחֲרֵי שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁהַמָּשָׁל יֵשׁ לוֹ נִמְשָׁל, שֶׁאָז הִנֵּה עַל־יְדֵי הַמָּשָׁל נָקֵל יוֹתֵר לְהַגִּיעַ אֶל הַנִּמְשָׁל מֵאֲשֶׁר עַל־יְדֵי הַחִידָה** כי המשל אכן מגלה ומסביר את הנמשל בשונה מהחידה. **אֲבָל יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם מַצָּב** שלא יודעים כלל שקיים נמשל כיוון **שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁבַּמָּשָׁל עַצְמוֹ מוּנָח כָּל תּוֹכֶן הָעִנְיָן, מִבְּלִי לָדַעַת שֶׁיֵּשְׁנוֹ גַּם נִמְשָׁל, וּמִצַּד זֶה נֶחְשָׁב הַמָּשָׁל לְהֶעְלֵם גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר חִידָה** שברור שהיא חידה שאמורה להוביל לרעיון ופתרון מסוים].

וְעִנְיָן זֶה שהמשל שנועד להיות הסבר לנמשל, למעשה מהווה העלם על הנמשל **שַׁיָּךְ לַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין**

ביאור בדרך אפשר

הפתרון ואם כן אין זה העלם והסתר גדול כל כך, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמָּשָׁל, חֲרֵי גַּם לְלֹא הַנִּמְשָׁל יֵשׁ בּוֹ** מצד עצמו **אֵיזֶה תּוֹכֶן** שכלי הגיוני, **וְלָכֵן יִתָּכֵן שֶׁבִּשְׁמִיעַת הַמָּשָׁל לֹא תּוּפְסִים כְּלָל שֶׁיֵּשׁ עָלָיו נִמְשָׁל** כך שהמשל מעלים על הנמשל העלם גדול ביותר **[וּלְהָעִיר, שֶׁלִּפְעָמִים מְבֹאָר[12] שֶׁהַמָּשָׁל מַעְלִים עַל הַנִּמְשָׁל פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר הֶעְלֵם הַחִידָה** והחידה מסתירה את הרעיון שמאחוריה יותר מאשר המשל מעלים על הנמשל, וכמבואר במאמר של הרבי הרש״ב משנת תרע״ח, שם מבואר שבמשלים יש כמה דרגות. יש משל שיש בו שכל אלא שהוא עניין גשמי, אבל מכל־מקום יש בו שכל והנמשל נראה ונגלה במשל, ״דמשל ונמשל יש להם שייכות זה לזה, והיינו שהמשל באמת הוא הנמשל רק שבא בהגשמה כו׳, ובמשל שיש בו שכל נגלה בו הנמשל כו׳, ויש משל שהוא באין־ערוך כלל אל השכל״, ומשל שהוא באין־ערוך לנמשל מעלים יותר על הנמשל, ״ויש משל הנקרא חידה שזהו העלם לגמרי ויש חידות שהן עצמן אינם מובנים בשכל כלל כי אינם עניינים מובנים כלל וכל חידה הרי מעלים ביותר על השכל כו׳״, ולפי זה החידה מעלימה יותר מהמשל, **אֲבָל זֶהוּ** האמור לעיל שהמשל מלמד על הנמשל ומגלה אותו הוא **רַק לְאַחֲרֵי שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁהַמָּשָׁל יֵשׁ לוֹ נִמְשָׁל, שֶׁאָז הִנֵּה עַל־יְדֵי הַמָּשָׁל נָקֵל יוֹתֵר לְהַגִּיעַ אֶל הַנִּמְשָׁל מֵאֲשֶׁר עַל־יְדֵי הַחִידָה** כי המשל אכן מגלה ומסביר את הנמשל בשונה מהחידה. **אֲבָל יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם מַצָּב** שלא יודעים כלל שקיים נמשל כיוון **שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁבַּמָּשָׁל עַצְמוֹ מוּנָח כָּל תּוֹכֶן הָעִנְיָן, מִבְּלִי לָדַעַת שֶׁיֵּשְׁנוֹ גַּם נִמְשָׁל, וּמִצַּד זֶה נֶחְשָׁב הַמָּשָׁל**

מתוק, ודברי החידה כשלעצמם הם דבר שמצד עצמו אינו מתקבל בשכל שהרי ׳עז׳ ו׳מתוק׳ הם שני הפכים, **חֲרֵי מִזֶּה גּוּפָא** מעצם העובדה שהחידה כשלעצמה לא מכילה תוכן ורעיון שכלי **מוּבָן שֶׁהַחִידָה מוֹרָה עַל עִנְיָן מְסוּיָם שֶׁמִּתְעַלֵּם בָּהּ** כך שבעצם החידה עצמה מכוונת אל

8) והוא ד״ה חייב איניש (השני). 9) צח, ב. 10) שם, ג. 11) שופטים יד, יד. 12) ראה סה״מ תרע״ח ע׳ שנו.

ביאור בדרך אפשר

עֵסֶק העיסוק בלימוד **הַתּוֹרָה הַנִּגְלֵית, לִימוּד הִלְכוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהָאָדָם הַלּוֹמֵד מַשִּׂיג וְתוֹפֵס מַהוּת וְעַצְמִיּוּת הַחָכְמָה שֶׁבַּהֲלָכָה** והמושגים עליהם מדובר בחלק הנגלה שבתורה הם כאלה שהאדם מבין ומשיג היטב את עצם מהותם, **מִכֵּיוָן שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים** מושגים מענייני העולם הזה **שֶׁמַּהוּתָן מוּשָׂג, לְלִימוּד חָכְמַת הַקַּבָּלָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לִימוּד הָאַגָּדוֹת וְסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה** שבהם האדם נתקל במושגים ורעיונות שאין לו השגה טובה בעצם המהות שלהם (והוא רק יודע על מציאותם, כמבואר בחסידות ההבדל בין ׳השגת המהות׳ ל׳ידיעת המציאות׳), **שֶׁהִלְכוֹת הַתּוֹרָה שֶׁמְּלוּבָּשִׁים בַּשֵּׂכֶל הֵם דּוּגְמַת הַמְּשָׁלִים** המעלימים על הנמשל וכך לימוד ההלכות, חלק הנגלה שבתורה הוא במובן מסוים העלם והסתר על האלוקות שבתורה, **כִּי מִצַּד הַהִתְלַבְּשׁוּת** של חלק הנגלה שבתורה **בַּשֵּׂכֶל** האנושי, **אֶפְשָׁר לִטְעוֹת חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁאֵין בָּהֶם רַק הַחִיצוֹנִיּוּת, גּוּפֵי תּוֹרָה** מבלי לדעת ולהכיר את הפנימיות, ה׳נשמה׳ של התורה, **וְכִלְשׁוֹן הַזֹּהַר**[13] **חֲשִׁיבוּתָא דְּגוּפָא דְּנִשְׁמָתָא,** כשם שלאדם יש נשמה וגוף, וחשיבות הגוף היא הנשמה **כְּהַאי גַּוְנָא** בדומה לכך **אוֹרַיְתָא אִית לָהּ גּוּפָא** לתורה יש גוף **כוּ׳ גּוּפֵי תּוֹרָה כוּ׳ נִשְׁמָתָא דְּאִיהִי עִקָּרָא דְּכוּלָּא אוֹרַיְתָא** הנשמה היא עיקר כל התורה **מַמָּשׁ כוּ׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַסִּפּוּרִים וְהָאַגָּדוֹת** שבתורה, **כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשׁוּ בְּהוֹרָאוֹת (שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ לְשׁוֹן ׳תּוֹרָה׳ וְעִנְיַן הַתּוֹרָה)** מלשון הוראה **וְעִנְיַן** התוכן של **הַתּוֹרָה** הנגלית, הוראות והלכות), **רוֹאִים בָּזֶה** בסיפורים ובאגדות **שֶׁהֵם מְרַמְּזִים עַל סוֹדוֹת (הַתּוֹרָה), דּוּגְמַת הַחִידָה** שרומזת לדבר עמוק ונסתר.

שֶׁבֵּין עֵסֶק הַתּוֹרָה הַנִּגְלֵית, לִימוּד הִלְכוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהָאָדָם הַלּוֹמֵד מַשִּׂיג וְתוֹפֵס מַהוּת וְעַצְמִיּוּת הַחָכְמָה שֶׁבַּהֲלָכָה, מִכֵּיוָן שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁמַּהוּתָן מוּשָׂג, לְלִימוּד חָכְמַת הַקַּבָּלָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לִימוּד הָאַגָּדוֹת וְסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִלְכוֹת הַתּוֹרָה שֶׁמְּלוּבָּשִׁים בַּשֵּׂכֶל הֵם דּוּגְמַת הַמְּשָׁלִים, כִּי מִצַּד הַהִתְלַבְּשׁוּת בַּשֵּׂכֶל, אֶפְשָׁר לִטְעוֹת חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁאֵין בָּהֶם רַק הַחִיצוֹנִיּוּת, גּוּפֵי תּוֹרָה, וְכִלְשׁוֹן הַזֹּהַר[13] **חֲשִׁיבוּתָא דְּגוּפָא דְּנִשְׁמָתָא, כְּהַאי גַּוְנָא אוֹרַיְתָא אִית לָהּ גּוּפָא כוּ׳ גּוּפֵי תּוֹרָה כוּ׳ נִשְׁמָתָא דְּאִיהִי עִקָּרָא דְּכוּלָּא אוֹרַיְתָא מַמָּשׁ כוּ׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַסִּפּוּרִים וְהָאַגָּדוֹת, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשׁוּ בְּהוֹרָאוֹת (שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ לְשׁוֹן ׳תּוֹרָה׳ וְעִנְיַן הַתּוֹרָה), רוֹאִים בָּזֶה שֶׁהֵם מְרַמְּזִים עַל סוֹדוֹת (הַתּוֹרָה), דּוּגְמַת הַחִידָה.**

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי כַּוָּנַת הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּמַה שֶׁכָּתַב ״וְלָכֵן נִקְרָא הַתּוֹרָה מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי כוּ׳ שֶׁהוּא כְּלִי לְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא״, שֶׁגַּם הֶעְלֵם הַמָּשָׁל צְרִיכִים לְשַׁנּוֹתוֹ וְלִפְעוֹל שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת מֶלַח, הִנֵּה גַּם הַמָּשָׁל, נִגְלֶה דְּתוֹרָה, נַעֲשֶׂה כְּלִי לְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא[14].

וּלְהוֹסִיף שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם בְּהַתְחָלַת הַסְּעִיף מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיַן הַ׳מְּסִירַת נֶפֶשׁ׳, שֶׁהוּא מֵעַצְמִיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַגָּהַת הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּעִנְיַן מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי שַׁיֶּכֶת (לֹא רַק לַתֵּיבוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וּסְמוּכוֹת לָהּ, שֶׁבַּתּוֹרָה מְלוּבָּשׁ עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, אֶלָּא) גַּם לַמְּדוּבָּר בְּרֹאשׁ הַסְּעִיף אוֹדוֹת עִנְיַן הַ׳מְּסִירוּת־נֶפֶשׁ׳, כִּי עִנְיַן הַ׳מְּסִירוּת־נֶפֶשׁ׳ שֶׁבָּא מֵעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי כַּוָּנַת הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּמַה שֶׁכָּתַב בהגהתו הנזכרת למאמר ב׳לקוטי תורה׳ **״וְלָכֵן נִקְרָא הַתּוֹרָה מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי כוּ׳ שֶׁהוּא כְּלִי לְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא״,** ולעיל נשאלה השאלה שלכאורה תמוה לומר על המשל שהוא כלי לגילוי בעוד שמבואר בחסידות שהמשל מעלים, והביאור הוא שכוונת ה׳צמח צדק׳ היא לומר **שֶׁגַּם הֶעְלֵם הַמָּשָׁל צְרִיכִים לְשַׁנּוֹתוֹ וְלִפְעוֹל** שלא יעלים ולא יסתיר אלא **שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי** לקלוט ולהכיל את הגילוי של האין־סוף האלוקי, **וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת מֶלַח,** כמבואר בתחילת המאמר (ופעולתה בלימוד התורה היא בדוגמת פעולת המלח על הבשר ופעולת ה״קב חומטין״ בתבואה) **הִנֵּה גַּם הַמָּשָׁל, נִגְלֶה דְּתוֹרָה, נַעֲשֶׂה כְּלִי לְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא**[14] ובמקום להעלים ולהסתיר על האור, הוא מכיל וקולט את האור האין־סוף.

וּלְהוֹסִיף שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם בְּהַתְחָלַת הַסְּעִיף מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיַן הַ׳מְּסִירַת נֶפֶשׁ׳, שֶׁהוּא נמשך ונובע **מֵעַצְמִיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** שהרי מסירות נפש עד כדי ויתור על החיים היא היפך הרצון הטבעי של האדם לחיות והיפך ההיגיון האנושי והוא נובע מעצם הנפש שלמעלה מהשכל והרצונות הטבעיים של האדם. **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַגָּהַת הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּעִנְיַן מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי שַׁיֶּכֶת (לֹא רַק לַתֵּיבוֹת** המילים מתוך המאמר **שֶׁלְּפָנֶיהָ וּסְמוּכוֹת לָהּ, שֶׁבַּתּוֹרָה מְלוּבָּשׁ עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ** כמובא ומבואר לעיל, **אֶלָּא) גַּם לַמְּדוּבָּר בְּרֹאשׁ הַסְּעִיף אוֹדוֹת עִנְיַן הַ׳מְּסִירוּת־נֶפֶשׁ׳, כִּי עִנְיַן הַ׳מְּסִירוּת־נֶפֶשׁ׳ שֶׁבָּא מֵעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁבְּטֵלָה לְעַצְמִיּוּת**

13) ח״ג קנב, א. 14) וע״ד המבואר בקונטרס עץ החיים פי״ב ואילך. ובכ״מ.

מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁבְּטֵלָה לְעַצְמִיּוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה גַּם־כֵּן מֵהַחָכְמָה, הֲרֵי זוֹ נְתִינַת כֹּחַ לַעֲבוֹדָה (וּמִתְבַּטֵּא בָּהּ) דִּ׳מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי׳, לַעֲשׂוֹת מִעִנְיַן הַמָּשָׁל כְּלִי לְקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם.

ג) **וְעִנְיָן** זֶה מְרוּמָז בַּצִּיּוּן שֶׁל הַ״צֶּמַח־צֶדֶק׳: ״כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִזֶּה בִּדְרוּשׁ פּוּרִים״, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל חַיָּב אִינִישׁ לִבְסוּמֵי, כָּרָגִיל (גַּם אֵצֶל הַ״צֶּמַח־צֶדֶק׳) בַּצִּיּוּנִים לִקְרוֹא הַמַּאֲמָר עַל־שֵׁם הַתְחָלָתוֹ. וּבְהַקְדִּים, דְּהִנֵּה, עִיקַר עִנְיַן הַפּוּרִים הוּא הַחִיּוּב לִבְסוּמֵי עַד דְּלֹא יָדַע כו׳[15], שֶׁזּוֹהִי הַמִּצְוָה הַיְחִידָה שֶׁחִיּוּבָהּ הוּא בְּכָל מֶשֶׁךְ יוֹם הַפּוּרִים, בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע שֶׁבּוֹ[16]. וְהִנֵּה, בְּפֵירוּשׁ ״עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי״, אִיתָא בַּמְּפָרְשִׁים[17], שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא יֵדַע לַחְשׁוֹב שֶׁ״אָרוּר הָמָן״ הוּא בְּגִימַטְרִיָּא ״בָּרוּךְ מָרְדְּכַי״. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי הַגִּימַטְרִיָּאוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ בַּתּוֹרָה אֵינָם בְּאַקְרַאי בְּעַלְמָא חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא הַגִּימַטְרִיָּא מוֹרָה עַל הַשַּׁיָּכוּת (הַשְׁוָאָה) פְּנִימִית בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁמִּסְפָּרָם שָׁוֶה[18]. וְכַמּוּבָן מֵהַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[19] שֶׁהַנִּבְרָאִים שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם שֶׁהוּא הַגִּימַטְרִיָּא שֶׁל הַתֵּבָה הַמִּלָּה בְּאוֹתָהּ גִּימַטְרִיָּא שֶׁנִּזְכְּרָה בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, הִנֵּה הַחַיּוּת הָאֱלֹקִית שֶׁבָּהֶם נִמְשֶׁכֶת מִתֵּבָה זוֹ שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת (לְאַחֲרֵי מִיעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת כו׳). וּמִמֵּילָא מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ גַּם הַשְׁוָאָה פְּנִימִית בֵּין עִנְיָנִים שׁוֹנִים שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּאוֹתוֹ מִסְפָּר.

ביאור בדרך אפשר

אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא ה׳מסירות נפש׳ של האדם למען האלוקות נובעת מכך שעצמיות הנשמה בטלה אל העצמיות של הקדוש־ברוך־הוא וקשורה ומאוחדת בו, והעצמיות היא בחינה **שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה גַּם־כֵּן מֵהַחָכְמָה, וּלכן הֲרֵי זוֹ נְתִינַת כֹּחַ לַעֲבוֹדָה (וּמִתְבַּטֵּא בָּהּ) דִּ׳מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי׳, לַעֲשׂוֹת מִעִנְיַן הַמָּשָׁל** שתוכנו העלם והסתר על אלוקות להפוך אותו להיות **כְּלִי לְקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם** אור אין סוף שלמעלה מהגבלות העולם.

ג) וְעִנְיָן זֶה היינו להפוך את העלם המשל שיהיה כלי לגילוי האין־סוף (״קדמונו של עולם״) ולעשות זאת על ידי ה׳מסירות נפש׳ שנובעת ונמשכת מעצמיות הנפש שלמעלה מהשכל הבטלה לעצמות האלוקות (וכפי שיתבאר עוד להלן) **מְרוּמָז בַּצִּיּוּן שֶׁל הַ״צֶּמַח־צֶדֶק׳** על דבריו אלה, כשהוא מציין למאמר ב׳תורה אור׳ שם מבואר העניין: **״כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִזֶּה בִּדְרוּשׁ פּוּרִים״, וְלֹא** כתב ה׳צמח צדק׳ **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל חַיָּב אִינִישׁ לִבְסוּמֵי, כָּרָגִיל (גַּם אֵצֶל הַ״צֶּמַח־צֶדֶק׳) בַּצִּיּוּנִים** למאמרים אחרים **לִקְרוֹא הַמַּאֲמָר עַל־שֵׁם הַתְחָלָתוֹ** ומזה מובן שהדברים קשורים לתוכן הפנימי הכללי של פורים, כפי שממשיך ומבאר.

וּבְהַקְדִּים, דְּהִנֵּה, עִיקַר עִנְיַן הַפּוּרִים שבו בא לידי ביטוי העניין והתוכן הכללי של פורים **הוּא הַחִיּוּב לִבְסוּמֵי עַד דְּלֹא יָדַע כו׳[15], שֶׁזּוֹהִי הַמִּצְוָה הַיְחִידָה שֶׁחִיּוּבָהּ הוּא בְּכָל מֶשֶׁךְ יוֹם הַפּוּרִים, בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע שֶׁבּוֹ[16]** כמבואר ב׳לקוטי שיחות׳ (חלק ז, פרשת ויקרא, מהתוועדות זו של שבת פרשת ויקרא תשכ״ה), שהדבר שונה משאר מצוות יום הפורים, לדוגמא מצוות מקרא מגילה, כאשר אדם קרא את המגילה בפורים פעם אחת בלילה ופעם אחת ביום, בכך הוא עשה את המצווה בשלימות. אפילו את מצוות מתנות לאביונים שמצווה להרבות בהם, הרי אין היא חיוב על כל היום, מה שאין כן ״משתה ושמחה״, כיוון שנאמר ״ימי משתה ושמחה — ״משתה ושמחה״ סמוך למילה ״ימי״ (לא כמו ״ומשלוח מנות גו׳ מתנות לאביונים״ הכתובים אחר כך) — יש לומר שהחיוב הוא על כל רגע של ״ימי״ אלא שעל ידי הקיום של המצווה פעם אחת ביום, הדבר נמשך על כל רגע ורגע של כל היום. ולכן החיוב ״לבסומי״ מורה על התוכן הפנימי של פורים ועל התוכן המיוחד של פורים.

וְהִנֵּה, בְּפֵירוּשׁ ״עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי״, אִיתָא כתוב **בַּמְּפָרְשִׁים[17], שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה** שהאדם יהיה מבוסם במידה כזו **שֶׁלֹּא יֵדַע לַחְשׁוֹב** לעשות את החישוב **שֶׁ״אָרוּר הָמָן״ הוּא בְּגִימַטְרִיָּא** שווה לגימטריא של **״בָּרוּךְ מָרְדְּכַי״** (502). **אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי הַגִּימַטְרִיָּאוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ בַּתּוֹרָה אֵינָם בְּאַקְרַאי בְּעַלְמָא** סתם במקרה **חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא הַגִּימַטְרִיָּא מוֹרָה עַל הַשַּׁיָּכוּת (הַשְׁוָאָה** ודמיון) **פְּנִימִית בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁמִּסְפָּרָם שָׁוֶה[18]. וְכַמּוּבָן מֵהַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[19] שֶׁהַנִּבְרָאִים שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם שֶׁהוּא הַגִּימַטְרִיָּא שֶׁל הַתֵּבָה** המילה באותה גימטריא **שֶׁנִּזְכְּרָה בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, הִנֵּה הַחַיּוּת הָאֱלֹקִית שֶׁבָּהֶם נִמְשֶׁכֶת מִתֵּבָה זוֹ** מילה **שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת (לְאַחֲרֵי מִיעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת כו׳** שכן הגימטריא אמנם מלמדת על קשר למילה בערך מספרי זה בעשרה מאמרות, אבל העובדה שזו מילה רק בגימטריא של המילה המפורשת בעשרה מאמרות שבתורה מלמדת שהחיות האלוקית הנמשכת באמצעות שם הנברא שהוא בגימטריא של מילה מהמאמרות היא חיות מועטת ומצומצמת). **וּמִמֵּילָא מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ גַּם הַשְׁוָאָה פְּנִימִית** דמיון בתוכן הפנימי **בֵּין עִנְיָנִים שׁוֹנִים שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּאוֹתוֹ מִסְפָּר. וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, מַהִי הַהַשְׁוָאָה** ואיזה

15) מגילה ז, ב. 16) נתבאר בארוכה בלקו״ש ח״ז ע׳ 21־20. 17) אגודה - הובא בד״מ וב״ח בטור או״ח ר״ס תרצה. וכ״ה במג״א שם סק״ג. 18) ראה שומר אמונים ויכוח הראשון סכ״א־ג. 19) שער היחוד והאמונה פ״א. פ״ז (פד, ב).

ביאור בדרך אפשר

דמיון וזהות בתוכן **בֵּין "אָרוּר הָמָן" לְ"בָרוּךְ מָרְדְּכַי"**, שֶׁהֵם **שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפֻכִּיִּים** שונים זה מזה ומנוגדים זה לזה לחלוטין? **וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַחַיּוּת** האלוקות **שֶׁל כָּל דָּבָר** שמכוחה הדבר מתהווה ומתקיים **הוּא הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה** המטרה והתכלית האלוקית **שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרָא** הדבר שזו החיות שלו. **וְכֵיוָן שֶׁכַּוָּנַת הִתְהַוּוּת "אָרוּר הָמָן"** כל המציאות השלילית והעניין והתוכן השלילי שמסמל "ארור המן", המטרה שלהם **הִיא בִּשְׁבִיל "וְנֶהָפוֹךְ הוּא"**[20], כדי לשנות ולהפוך אותם **הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל** העובדים את ה׳ בתורה ומצוות **יִתְהַפֵּךְ** "ארור המן" על כל המשתמע מכך **לְ"בָרוּךְ מָרְדְּכַי" (שֶׁזּוֹהִי הַכַּוָּנָה** המטרה והתכלית **בְּהִתְהַוּוּת כָּל עִנְיְנֵי רַע** שאותם מסמל החושך, **כְּדֵי לְהָפְכָם לְיוֹם וָאוֹר**[21]**, נִמְצָא, שֶׁהַחַיּוּת הָאֱלֹקִית (כַּוָּנָה) שֶׁל "אָרוּר הָמָן" הוּא "בָּרוּךְ מָרְדְּכַי"**[22]. וזו המשמעות הפנימית של העובדה ששני המושגים המנוגדים הם בעלי גימטריא שווה, כי המטרה והתכלית של בריאת והתהוות "ארור המן" היא כדי להפוך ל"ברוך מרדכי". **וְזֶהוּ הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי דְּ"עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי", לַהֲפוֹךְ אֶת "אָרוּר הָמָן" לְ"בָרוּךְ מָרְדְּכַי"**, כך שהשינוי והמהפך שלו יהיה מהפך מוחלט מן הקצה אל הקצה **עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאֶה שׁוּם חִילּוּק** הבדל **בֵּינֵיהֶם**[23]**, כֵּיוָן שֶׁגַּם "אָרוּר הָמָן"** התהפך לגמרי וכבר **נַעֲשָׂה "בָּרוּךְ מָרְדְּכַי"**. **וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר,** הכוונה היא לשנות ולהפוך את "ארור המן" עד כדי כך **שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה אֶת הָעִנְיָן דְּ"אָרוּר הָמָן", הֲרֵי הוּא רוֹאֶה מִיַּד (וְאַדְרַבָּה - רוֹאֶה רַק**[24] זאת ולא שום דבר ממה ש"ארור המן" מבטא ומסמל לפני השינוי והמהפך) **אֶת הַכַּוָּנָה שֶׁבְּתוֹכוֹ, "בָּרוּךְ מָרְדְּכַי"**[25].

ביאור בדרך אפשר

1 וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, מַהִי הַהַשְׁוָאָה בֵּין "אָרוּר
2 הָמָן" לְ"בָרוּךְ מָרְדְּכַי", שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים
3 הֲפֻכִּיִּים. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַחַיּוּת שֶׁל כָּל דָּבָר
4 הוּא הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרָא. וְכֵיוָן
5 שֶׁכַּוָּנַת הִתְהַוּוּת "אָרוּר הָמָן" הִיא בִּשְׁבִיל
6 "וְנֶהָפוֹךְ הוּא"[20], הַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי־
7 יִשְׂרָאֵל יִתְהַפֵּךְ לְ"בָרוּךְ מָרְדְּכַי" (שֶׁזּוֹהִי הַכַּוָּנָה
8 בְּהִתְהַוּוּת כָּל עִנְיְנֵי רַע, כְּדֵי לְהָפְכָם לְיוֹם
9 וָאוֹר[21]), נִמְצָא, שֶׁהַחַיּוּת הָאֱלֹקִית (כַּוָּנָה) שֶׁל
10 "אָרוּר הָמָן" הוּא "בָּרוּךְ מָרְדְּכַי"[22]. וְזֶהוּ
11 הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי דְּ"עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן
12 לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי", לַהֲפוֹךְ אֶת "אָרוּר הָמָן" לְ"בָרוּךְ
13 מָרְדְּכַי", עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאֶה שׁוּם חִילּוּק
14 בֵּינֵיהֶם[23], כֵּיוָן שֶׁגַּם "אָרוּר הָמָן" נַעֲשָׂה "בָּרוּךְ
15 מָרְדְּכַי". וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר, שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה אֶת הָעִנְיָן
16 דְּ"אָרוּר הָמָן", הֲרֵי הוּא רוֹאֶה מִיַּד (וְאַדְרַבָּה -
17 רוֹאֶה רַק[24]) אֶת הַכַּוָּנָה שֶׁבְּתוֹכוֹ, "בָּרוּךְ
18 מָרְדְּכַי"[25].

19 **אַךְ** עַדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה, כַּאֲשֶׁר
20 מְהַפְּכִים "אָרוּר הָמָן" לְ"בָרוּךְ מָרְדְּכַי", אַזַּי
21 בֶּאֱמֶת אֵין חִילּוּק בֵּינֵיהֶם, וְאִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר
22 "עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי",
23 שֶׁמִּזֶּה מוּכָח שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּינֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁלְּהִיוֹתוֹ
24 מְבוּסָּם אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַחִילּוּק. וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַאֲמָר
25 רַז"ל[26] גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת,
26 וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה (מַאֲהֲבָה) הִנֵּה גַּם
27 נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁיֶּשְׁנָם בִּזְדוֹנוֹת[27] נֶהֱפָכִים
38 וְלהפוך את "ארור המן" עד כדי כך **שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה אֶת הָעִנְיָן**
39 **דְּ"אָרוּר הָמָן", הֲרֵי הוּא רוֹאֶה מִיַּד (וְאַדְרַבָּה - רוֹאֶה רַק**[24]
40 זאת ולא שום דבר ממה ש"ארור המן" מבטא ומסמל לפני השינוי והמהפך)
41 **אֶת הַכַּוָּנָה שֶׁבְּתוֹכוֹ, "בָּרוּךְ מָרְדְּכַי"**[25].
42 **אַךְ עַדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין,**
43 **דִּלְכְאוֹרָה, כַּאֲשֶׁר מְהַפְּכִים**
44 **"אָרוּר הָמָן" לְ"בָרוּךְ**
45 **מָרְדְּכַי", אַזַּי בֶּאֱמֶת אֵין**
46 **חִילּוּק בֵּינֵיהֶם** שהרי "ארור המן"
47 הפך להיות בדיוק כמו "ברוך מרדכי",
48 **וְאִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר** שצריך
49 ׳לבסומי׳ בפורים **"עַד דְּלֹא יָדַע**
50 **בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ**
51 **מָרְדְּכַי", שֶׁמִּזֶּה מוּכָח שֶׁיֵּשׁ**
52 **חִילּוּק בֵּינֵיהֶם** וההבדל ביניהם
53 הוא עדיין בתקפו, **אֶלָּא שֶׁלְּהִיוֹתוֹ**
54 **מְבוּסָּם אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַחִילּוּק**
55 והוא סבור ששניהם שווים ואינו יודע
56 להבדיל ביניהם אף שלאמתו של דבר
57 הם שונים וחלוקים זה מזה?
58 **וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַאֲמָר רַז"ל**[26]
59 **גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ**
60 **לוֹ כִּזְכֻיּוֹת, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי**
61 **תְּשׁוּבָה (מַאֲהֲבָה** כדברי חכמינו
62 ז"ל שכאשר האדם עושה תשובה
63 מיראה הזדונות נעשו לו כשגגות,
64 ואילו על־ידי תשובה מאהבה הזדונות
65 הופכים להיות כזכויות) **הִנֵּה גַּם**
66 **נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁיֶּשְׁנָם**
67 **בִּזְדוֹנוֹת**[27] שהרי כל דבר בעולם, גם
68 אם הוא היפך הקדושה ומקבל חיות
69 אלוקית מצומצמת ביותר, בעצם נברא
70 ומתקיים רק מאלוקות וקדושה וגם
71 בדברים הכי נחותים יש ניצוץ אלוקי,
72 וכאשר האדם עשה תשובה (מאהבה)
73 ניצוצות אלה **נֶהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת.**
74 **וּבְעִנְיָן זֶה** של העלאת הניצוצות

---

20) אסתר ט, א. 21) תניא פכ"ז - עה"פ (משלי טז, ד) וגם רשע ליום רעה. 22) אלא דלהיות שהחיות אלקי שב"ארור המן" הנמשך מ"ברוך מרדכי" הוא בתכלית ההעלם, לכן הוא באופן של "גימטריא" שהוא חיות מועט ביותר (תניא ח"ב שם). וראה עד"ז תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע׳ 275 ואילך בענין "בכל". 23) להעיר מהמ"ד שבשעת מ"ת ענו על הן הן ועל לאו הן (נת׳ בלקו"ש ח"ו ע׳ 124 ואילך). 24) ועפ"ז מובן החיוב דכשם כו׳ לקבולי בשמחה (ברכות ס, ב) - חיוב ע"פ תורת אמת, היינו שמחה אמיתית, כשם. וראה תניא פכ"ו. 25) ועפי"ז יומתק הלשון "דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" - שמלשון זה משמע שאינו יודע ההפרש שביניהם. משא"כ להפירוש "שלא ידע לחשוב שארור המן בגימטריא ברוך מרדכי", הרי אדרבה, ה"לא ידע" הוא במה שדומין זל"ז, ולא בההפרש שביניהם. 26) יומא פו, ב. 27) שגם הן

שבת פרשת ויקרא, פרשת זכור, ט׳ אדר־שני, ה׳תשכ״ה

ביאור בדרך אפשר

שב׳זדונות׳ **היא מַעֲלַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עַל צַדִּיקִים, וְכַפְּסַק־דִּין** חכמינו ז״ל **״בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים, צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד שָׁם״**[28], **כִּי צַדִּיקִים מְבָרְרִים רַק אֶת הַנִּיצוֹצוֹת** מפרידים את הטוב מהרע ומעלים לקדושה רק את ניצוצות הקדושה **שֶׁבַּדְּבָרִים הַמּוּתָּרִים** באכילה ובהנאה **שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ** הכוחות והנבראים השייכים לצד של היפך הקדושה נקראים ׳קליפות׳ (כי הם מעלימים על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה על הפרי) והדברים המותרים מקבלים חיות מקליפת ׳נוגה׳, לשון אור, כי היא קליפה שמעורב בה גם טוב, **וְאִילּוּ הַנִּיצוֹצוֹת** של הקדושה האלוקית **שֶׁנָּפְלוּ בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים** באכילה והנאה **שֶׁהֵם מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת** לגמרי שאין בהן טוב כלל, **אִי אֶפְשָׁר לְבָרְרָם** להפריד מתוכם את הניצוצות ולהעלותם לקדושה על־ידי שימוש בהם או אכילתם **עַל־פִּי תּוֹרָה (וְאַדְרַבָּה, עַל־פִּי תּוֹרָה צָרִיךְ לִדְחוֹתָם**[29] ולא לעסוק בבירור שלהם), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה מְבָרְרִים** בדיעבד **גַּם אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בְּשֶׁלֹּשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת** כי אמנם בתחילה באו במגע עם הדברים הללו שלא על־פי תורה אבל לאחר שעשו תשובה (מאהבה) יש להם את היכולת לברר גם את הניצוצות הללו **(וְעַד אֲפִילּוּ הַנִּיצוֹצוֹת** של הקדושה האלוקית **שֶׁנָּפְלוּ בַּדְּזוֹנוֹת,** חטאים שנעשו במזיד **שֶׁהֵם לְמַטָּה** נחותים **יוֹתֵר מֵהַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, לְהִיוֹתָם** חטאים **הֵיפֶךְ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן**[30] בעוד שעצם הקיום של הדברים האסורים שהחיות שלהם באה

ביאור בדרך אפשר

מהקליפות הטמאות איננו בניגוד לרצון העליון), **שֶׁגַּם הֵם** ה׳זדונות׳ **יֵהָפְכוּ לִזְכֻיּוֹת**[31].

וְהִנֵּה, הַטַּעַם הפנימי לכך **שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ הַתְּשׁוּבָה** מאהבת ה׳ **לְבָרֵר גַּם אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּדְּזוֹנוֹת, אַף שֶׁהֵם הֵיפֶךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ** ואם כן הם דברים נחותים מאד שכדי לברר ולהעלות אותם יש צורך בכוחות מיוחדים, **הוּא - לְפִי שֶׁתְּשׁוּבָה מַגַּעַת** מגיעה ו׳נוגעת׳ **בִּבְחִינַת הָעַצְמוּת** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **׳בַּעַל הָרָצוֹן׳**[32], בחינה שנעלית מהרצון העליון, ולכן יש בכוח התשובה לברר גם ׳זדונות׳ שהם היפך הרצון, כי ׳בעל הרצון׳, ׳בעל־הבית׳ הקובע והשליט על הרצון זו בחינה שלמעלה מ׳רצון׳ כי עם היות הרצון העליון בחינה נעלית מאד, הרי זו התלבשות מסוימת של עצמותו בנטייה ובכיוון מסויים, בצד הקדושה דוקא ואילו מה שמנגד לקדושה הוא היפך הרצון, אבל התשובה עולה ומגעת ל׳בעל הרצון׳ **שֶׁאֵינוֹ מוּכְרָח חַס־וְשָׁלוֹם וְאֵינוֹ נִתְפָּס בָּ׳רָצוֹן׳**[33] ואי אפשר ׳לתפוס׳ ולהגביל את הרצון בעניין ובכיוון מסויים כזה או אחר. **דְּהִנֵּה, מִצַּד עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ חֲרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם חָפֵץ** האם במעשיהם של צדיקים או להיפך **כוי׳**[34], **אֶלָּא שֶׁבָּחַר** הקדוש־ברוך־הוא **(בִּבְחִירָה חָפְשִׁית** ולא מפני ההכרח חס־ושלום) **לִהְיוֹת חָפֵץ בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים. וּבְמֵילָא לֹא שַׁיָּךְ** לא ייתכן **שֶׁתְּהֶיהָ לַדְּזוֹנוֹת תְּפִיסַת מָקוֹם לְגַבָּיו, וְשֶׁיִּהְיֶה בְּכֹחָם** של ה׳זדונות׳ **לְהַעְלִים עַל נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְצָאִים בָּהֶם**[35] כי רק בדרגת ה׳רצון׳ יש

1 לִזְכֻיּוֹת. וּבְעִנְיָן זֶה הִיא מַעֲלַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עַל
2 צַדִּיקִים, וְכַפְּסַק־דִּין ״בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה
3 עוֹמְדִים, צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד
4 שָׁם[28], כִּי צַדִּיקִים מְבָרְרִים רַק אֶת הַנִּיצוֹצוֹת
5 שֶׁבַּדְּבָרִים הַמּוּתָּרִים שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ,
6 וְאִילּוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם
7 מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, אִי אֶפְשָׁר לְבָרְרָם
8 עַל־פִּי תּוֹרָה (וְאַדְרַבָּה, עַל־פִּי תּוֹרָה צָרִיךְ
9 לִדְחוֹתָם[29]), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה מְבָרְרִים
10 גַּם אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בְּשֶׁלֹּשׁ קְלִיפּוֹת
11 הַטְּמֵאוֹת (וְעַד אֲפִילּוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בַּזְּדוֹנוֹת,
12 שֶׁהֵם לְמַטָּה יוֹתֵר מֵהַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, לִהְיוֹתָם
13 הֵיפֶךְ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן[30]), שֶׁגַּם הֵם יֵהָפְכוּ לִזְכֻיּוֹת[31].
14 וְהִנֵּה, הַטַּעַם שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ הַתְּשׁוּבָה לְבָרֵר גַּם אֶת
15 הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּזְּדוֹנוֹת, אַף שֶׁהֵם הֵיפֶךְ רְצוֹנוֹ
16 יִתְבָּרֵךְ, הוּא - לְפִי שֶׁתְּשׁוּבָה מַגַּעַת בִּבְחִינַת
17 הָעַצְמוּת, ׳בַּעַל הָרָצוֹן׳[32], שֶׁאֵינוֹ מוּכְרָח חַס־
18 וְשָׁלוֹם וְאֵינוֹ נִתְפָּס בָּ׳רָצוֹן׳[33]. דְּהִנֵּה, מִצַּד
19 עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ חֲרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם חָפֵץ
20 כוי׳[34], אֶלָּא שֶׁבָּחַר (בִּבְחִירָה חָפְשִׁית) לִהְיוֹת
21 חָפֵץ בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים. וּבְמֵילָא לֹא שַׁיָּךְ
22 שֶׁתִּהְיֶה לַדְּזוֹנוֹת תְּפִיסַת מָקוֹם לְגַבָּיו, וְשֶׁיִּהְיֶה
23 בְּכֹחָם לְהַעְלִים עַל נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְצָאִים
24 בָּהֶם[35]. וּבְחִינַת ׳בַּעַל הָרָצוֹן׳ שֶׁאֵינָהּ נִתְפֶּסֶת

נקראות בשם ״זדונות״, כי הניצוץ ״מתרחק ונחשך כ״כ עד שהוא כמו רע״ ע״ד הענין דחתיכה נעשית נבלה (ד״ה פדה בשלום העת״ר (המשך תער״ב ח״ב פשע״ד (ע׳ תשע)) - נעתק בקיצורים לתניא ע׳ קמג) - אבל לא הזדונות עצמם ח״ו (ד״ה נ״ח עת״ר (סה״מ עת״ר ע׳ קג). וראה להלן הערה 35). 28) מובא בפשיטות בכ״מ בדא״ח. והוא דעת ר׳ אבהו בברכות (לד, ב) והביאו הרמב״ם בהל׳ תשובה פ״ז ה״ד. וראה בארוכה בהערה 1 לד״ה פדה בשלום תש״ט (סה״מ תש״ט ע׳ 183), לקו״ש חי״ד ע׳ 361. 29) ראה גם לקו״ת שה״ש ו, ד. 30) ראה תניא פכ״ד. 31) ראה בכ״ז בארוכה דרמ״צ קצא, א. 32) ד״ה תקעו תרצ״א (בסה״מ קונטרסים ח״א קכו, א ואילך. סה״מ תרצ״א ע׳ יב ואילך) קרוב לסופו. ובכ״מ. 33) ראה ד״ה שובה אעת״ר קרוב לסופו, וז״ל: שרש ענין התשובה הוא מפני שעצמות אוא״ס אינו מוכרח ח״ו ברצונו, שהגם שהרצון דמצוות הוא ג״כ בפנימיות ועצמות אוא״ס, אינו מוגבל ומוכרח ח״ו בהרצון. 34) ב״ר ספ״ב. וראה לקו״ת צו ז, ד. 35) אבל אין לומר שמכיון שאינו מוכרח ברצונו, אפשר שגם הזדונות עצמן יהפכו לזכיות - שהרי המצוות מתייחסות אל עצמותו.

ביאור בדרך אפשר

מקום להבדיל בין דברים שהם על פי הרצון ומגלים אלוקות לדברים שהם היפך הרצון ומעלימים על אלוקות, אבל לגבי ה׳עצמות׳, ׳בעל הרצון׳ גם ה׳זדונות׳ לא מסוגלים להעלים ולהסתיר. **וּבְחִינַת ׳בַּעַל הָרָצוֹן׳ שֶׁאֵינָהּ נִתְפֶּסֶת בָּ׳רָצוֹן׳ דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת** ועל ידי לימוד התורה וקיום המצוות בדרך הרגילה, עבודת הצדיקים, אי אפשר להגיע ו׳לגעת׳ בדרגה זו, הרי היא **נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. וְהַיְנוּ, שֶׁצַּדִּיקִים, אֲפִילוּ אֵלּוּ שֶׁהִגִּיעוּ לְדַרְגַּת עוֹבְדֵי ה׳ בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** שהיא דרגה גבוהה ונעלית ביותר באהבת ה׳, **כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם** עצמם **תַּעֲנוּג** והנאה **בַּעֲבוֹדָתָם, הֲרֵי** למרות שמדובר בצדיקים נעלים מאד שמתענגים מאהבת ה׳ **הֵם בִּבְחִינַת יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב**[36]**, מְצִיאוּת דִּקְדוּשָׁה** והמציאות האישית שלהם לא התבטלה לגמרי, **וְלָכֵן מַמְשִׁיכִים רַק בְּחִינַת הָרָצוֹן** שהיא עניין כזה למעלה שכביכול מוגדר בגדר כלשהו ונוטה דווקא לכיוון מסויים של צד הקדושה. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בִּתְנוּעָה שֶׁל בְּטוּל** המציאות האישית, **שֶׁאֵינָם מְרוּצִים מִמַּצָּבָם** הקודם, לפני שעשו תשובה, **וּמְנַתְּקִים אֶת עַצְמָם** (**רֵיסְן זִיךְ אַרוֹיס** מתנתקים ויוצאים) **מִמֶּנּוּ, אָסוּרָה מִכָּאן**[37], על־דרך המבואר על הפסוק של דברי משה רבנו בסנה ״אסורה נא ואראה״, אסורה מכאן להתקרב לשם, היינו התנתקות ממצב אחד ומעבר למצב אחר, שונה לגמרי, **לָכֵן** כיוון שבעלי תשובה יוצאים מגדרי המציאות האישית שלהם, **מַמְשִׁיכִים הֵם אֶת בְּחִינַת ׳בַּעַל הָרָצוֹן׳**[38] שלמעלה מכל הגדרה.

ביאור בדרך אפשר

בָּ׳רָצוֹן׳ דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. וְהַיְנוּ, שֶׁצַּדִּיקִים, אֲפִילוּ אֵלּוּ שֶׁהִגִּיעוּ לְדַרְגַּת עוֹבְדֵי ה׳ בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תַּעֲנוּג בַּעֲבוֹדָתָם, הֲרֵי הֵם בִּבְחִינַת יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב[36], מְצִיאוּת דִּקְדוּשָׁה, וְלָכֵן מַמְשִׁיכִים רַק בְּחִינַת הָרָצוֹן. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בִּתְנוּעָה שֶׁל בְּטוּל, שֶׁאֵינָם מְרוּצִים מִמַּצָּבָם, וּמְנַתְּקִים אֶת עַצְמָם (רֵיסְן זִיךְ אַרוֹיס) מִמֶּנּוּ, אָסוּרָה מִכָּאן[37], לָכֵן מַמְשִׁיכִים הֵם אֶת בְּחִינַת ׳בַּעַל הָרָצוֹן׳[38]. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַמַּאֲמָר ״עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי״, שֶׁהַכֹּחַ לַהֲפוֹךְ אֶת ״אָרוּר הָמָן״ לְ״בָרוּךְ מָרְדְּכַי״ בָּא רַק עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּ״לֹא יָדַע״, בְּחִינַת הַבִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, שֶׁדַּוְקָא עִנְיָן זֶה מַגִּיעַ בַּבְּחִינָה שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם חָפֵץ כּוֹ׳, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַהֲפוֹךְ אֶת הָעִנְיָן דְּ״אָרוּר הָמָן״[39] לְ״בָרוּךְ מָרְדְּכַי״[40].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לַצִּיּוּן שֶׁל הַ׳צֶּמַח־צֶדֶק׳ לְ״דְּרוּשׁ פּוּרִים״ (שֶׁזֶּהוּ הַדְּרוּשׁ שֶׁהַתְּחָלָתוֹ ״חַיָּב אִינִישׁ כּוֹ׳ עַד דְּלֹא יָדַע״ כּוֹ׳, וְקוֹרְאוֹ בְּשֵׁם ״דְּרוּשׁ פּוּרִים״ סְתָם, אַף שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה דְּרוּשִׁים הַמְדַבְּרִים בְּעִנְיְנֵי פּוּרִים, לְפִי שֶׁבְּמִצְוָה זוֹ מִתְבַּטֵּא עִנְיַן

וכדמפורש בד״ה שובה שם שגם בפנימיות ועצמות אוא״ס (שרש התשובה) ישנו הרצון דמצוות (וכמובן גם מב״ר שם, ש(גם) בהבחי׳ שעלי׳ אמרו ״ואיני יודע באיזה מהם חפץ״ בבחי׳ זו גופא חפץ הוא במעשיהן של צדיקים ואינו חפץ במעשיהן של רשעים) [ואדרבה: מכיון שעצמותו ית׳ אינו נתפס בהרצון, ושלילת הרע הוא מצד בחירתו - הרי מצד בחירה זו נעשה הרע מושלל ומופרך בתכלית, עוד יותר מאשר בבחי׳ הגילויים (כמבואר בלקו״ש ח״ד ע׳ 1341)], כי־אם שמכיון שאינו נתפס כו׳ אי״ז מעלים לגבי׳ כו׳, כבפנים. 36) תניא פל״ה. פל״ז. 37) רש״י שמות ג, ג. וקאי על התנועה דתשובה (תורת הבעש״ט עה״פ וירא מלאך הוי׳ אליו (נדפס בסה״ש תש״ב ע׳ 46). ד״ה מן המיצר תש״ה בתחלתו). 38) ראה עד״ז ד״ה תקעו הנ״ל. 39) היינו הניצוצות שבו, אבל לא את ״המן״ עצמו כנ״ל הערה 27; 35. וגם ענין זה נרמז ב״עד דלא ידע״, שגם בבחי׳ ״לא ידע״, ישנו שיעור - ״עד״ (ראה עד״ז ד״ה אמר רבא חייב איניש תש״ח פ״י (סה״מ תש״ח ע׳ 120 ואילך)). 40) ראה עד״ז המשך ר״ה תרצ״ה בסופו (סה״מ קונטרסים ח״ב שמו, א ואילך), ד״ה היום הרת עולם תשי״ג פ״ו (סה״מ תשי״ג ריש ע׳ י) שהענין ד״אתהפכא חשוכא לנהורא״ הוא מצד יכולת העצמות אשר היכולת להאיר ושלא להאיר הו״ע אחד - ולכן ע״י גילוי בחי׳ זו, אפשר להפוך גם את החושך לאור. עיי״ש.

ביאור בדרך אפשר

הַמְדַבְּרִים בְּעִנְיְנֵי פּוּרִים, לְפִי שֶׁבְּמִצְוָה זוֹ של ״לבסומי עד דלא ידע״ **מִתְבַּטֵּא עִנְיַן הַפּוּרִים**[41] כמבואר לעיל), **שֶׁכַּוָּנָתוֹ בָּזֶה לְרַמֵּז לִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּפּוּרִים**, שכאמור מבטאים את תוכנו הכללי, **הֵן הָעֲבוֹדָה דַּהֲפִיכַת ״אָרוּר הָמָן״ לְ״בָרוּךְ מָרְדְּכַי״, וְהֵן הַ׳נִּתְּינַת כֹּחַ׳ עַל זֶה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְ״לֹא יָדַע״ (כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשׁ זֶה**[42] ב׳תורה אור׳ **שֶׁהַפֵּירוּשׁ** המשמעות הפנימית בעבודת ה׳ **דְ״עַד דְּלֹא יָדַע״** שבזה הגדירו חכמינו ז״ל את החיוב לבסומי׳ בפורים **הוּא שֶׁעַל־יְדֵי מְסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַדַּעַת** הנקראת ״לא ידע״ **מַגִּיעִים** ו׳נוגעים׳ ומתקשרים **בְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלְּגַבֵּיהּ כּוּלָּם שָׁוִים מַמָּשׁ** ואין הבדל בין ״ארור המן״ ל״ברוך מרדכי״), **שֶׁדּוּגְמָתָם** של שני העניינים האמורים אודות פורים **בְּעִנְיַן מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי** שעליו מדובר במאמר ב׳לקוטי תורה׳ **הוּא עִנְיַן הַפְּעוּלָּה בְּהֶעְלֵם הַמָּשָׁל** שמצד עצמו הוא העלם והסתר (על־דרך ״ארור המן״) **לַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לְקַדְּמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם** שיתגלה בו אור אין־סוף (על־דרך ״ברוך מרדכי״), **וְהַ׳נִּתְּינַת כֹּחַ׳ לְזֶה** לעבודת ה׳ הפועלת את השינוי הזה מהעלם לגילוי **עַל־יְדֵי עִנְיַן הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ שֶׁבָּא מֵעַצְמִיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל (סְעִיף ב) בַּאֲרוּכָה.**

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁהָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא (הֵן בְּפּוּרִים, לַהֲפוֹךְ הָעִנְיָן דְּ״אָרוּר הָמָן״ לְ״בָרוּךְ מָרְדְּכַי״, וְהֵן בְּמִשַׁל הַקַּדְמוֹנִי, שֶׁגַּם הֶעְלֵם הַמָּשָׁל יִהְיֶה כְּלִי לְקַדְּמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם) מְרוּמָז גַּם בַּפָּסוּק ״וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלַח״ (שֶׁבּוֹ מַתְחִיל הַמַּאֲמָר), כַּמְבֹאָר בִּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[43] בְּעִנְיַן הַמֶּלַח שֶׁמַּמְתִּיק אֶת הַבָּשָׂר, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַבָּשָׂר הוּא מִן הַדָּם שֶׁבַּלֵּב, וְהוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְצָרִיךְ לְהָפְכָן מִן הַקְּצֶה אֶל הַקָּצֶה כּוֹ׳. וּמוֹסִיף לְבָאֵר**[44] הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא הַמֶּלַח ״בְּרִית אֱלֹקֶיךָ״, כִּי שֹׁרֶשׁ הַדִּינִים וְהַמְּרִירוּת נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם אֱלֹקִים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ק״ך צֵרוּפִים הַמִּשְׁתַּלְשְׁלִים לְמַטָּה עַד סוֹף הָעַשִּׂיָּה, יוֹנְקִים ק״ך צֵרוּפִים דְּנוּגַהּ שֶׁבֵּין שְׁנֵיהֶם נַעֲשִׂים מ״ר, שְׁתֵּי פְּעָמִים ק״ך, וּכְחֶשְׁבּוֹן עֲמָלֵק (הַמָּקוֹר דְ״אָרוּר הָמָן״ שהיה מבני אגג מזרע עמלק) מְרוּמָז גַּם בַּפָּסוּק ״וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח״ (שֶׁבּוֹ מַתְחִיל הַמַּאֲמָר), כַּמְבֹאָר בִּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[43] בְּעִנְיַן הַמֶּלַח שֶׁמַּמְתִּיק אֶת הַבָּשָׂר נוגתן בו טעם, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַבָּשָׂר הוּא מִן הַדָּם שֶׁבַּלֵּב, וְהוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְצָרִיךְ לְהָפְכָן מִן הַקְּצֶה אֶל הַקָּצֶה כּוֹ׳ שתמורת הנטייה הטבעית של הנפש הבהמית לתאוות העולם הזה המידות ייהפכו לקדושה, **וְלָזֶה צָרִיךְ מֶלַח דַּוְקָא כּוֹ׳.**

וּמוֹסִיף לְבָאֵר[44] **הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא הַמֶּלַח ״בְּרִית אֱלֹקֶיךָ״, כִּי שֹׁרֶשׁ הַדִּינִים וְהַמְּרִירוּת נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם אֱלֹקִים,** השם של מידת הדין והצמצום **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ק״ך צֵרוּפִים** מאה ועשרים אופנים באיזה סדר לכתוב את האותיות אל״ף, למ״ד, ה״א, יו״ד, מ״ם מהם מורכבת המילה של שם ׳אלוקים׳ וריבוי צירופים משמעותו ריבוי צמצומים כי כל צירוף נוסף הוא צמצום נוסף (בדומה למבואר לעיל שמילה שהיא הגימטריא של מילה בעשרה מאמרות היא חיות מועטת ומצומצמת של המקור ממנה היא באה בהשתלשלות, כך גם הצירופים הם צמצומים) **הַמִּשְׁתַּלְשְׁלִים** משורשם ומקורם בשם אלוקים **לְמַטָּה עַד סוֹף הָעַשִּׂיָּה** העולם התחתון מבין ארבעת העולמות הכלליים (אצילות, בריאה, יצירה, עשיה), **וּמֵהֶם יוֹנְקִים ק״ך צֵרוּפִים דְּנוּגַהּ** הארות מצומצמות של שם אלוקים שיורדות להחיות את קליפות נוגה, **שֶׁבֵּין שְׁנֵיהֶם** משניהם ביחד, היינו ק״ך הצירופים כפי שהם בשם אלוקים וק״ך הצירופים כפי שירדו למטה עד קליפת נוגה **נַעֲשִׂים מ״ר, שְׁתֵּי פְּעָמִים ק״ך** (120 ועוד 120 = 240), **וּכְחֶשְׁבּוֹן עֲמָלֵק** שהוא בגימטריא 240 **(הַמָּקוֹר דְ״אָרוּר הָמָן״** שהיה מבני אגג מזרע עמלק). **וְהַמֶּלַח** שכאמור נותן טעם בבשר

---

41) אלא שמ״מ אינו מציין ל״דרוש המתחיל חייב אינש כו׳ עד דלא ידע״ - אף שכוונתו ב״דרוש פורים״ היא לענין ״חייב כו׳ עד דלא ידע״ שבפורים - כי אז, מכיון שאופן הציון בכ״מ הוא ל״ד״ה כו׳״, לא הי׳ ניכר שמרמז בזה איזה ענין, ובמילא לא היינו יודעים שכוונתו היא (גם) לענין ״חייב כו׳ עד דלא ידע״, כ״א לדרוש המתחיל חייב כו׳. ולכן מציין ל״דרוש פורים״. 42) צט, ד. 43) שם ו, א. 44) שם, ריש ע״ב.

ביאור בדרך אפשר

מַמְתִּיק אֶת הַדִּינִים (עִנְיַן הַמְּרִירוּת) הַנַּ״ל עַל־יְדֵי שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִשֹּׁרֶשׁ וְעִיקַּר הַגְּבוּרוֹת דִּקְדוּשָׁה כוּ׳ כמבואר בקבלה וחסידות ש׳אין הדינים נמתקים אלא בשרשם׳ כי בשורש הגבורות הטוב הוא מוחלט ורק אחרי ירידה וצמצומים רבים יכולים להתהוות גבורות קשות והמתקתם היא על ידי שמתגלה ומאיר בהם שורשם ועיקרם במידת הגבורה עצמה.

ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְקַשֵּׁר זֶה עִם כְּלָלוּת פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא (שֶׁהֲרֵי בְּכַמָּה שָׁנִים קוֹרִין פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא בְּשַׁבָּת שֶׁבִּסְמִיכוּת לְפוּרִים, וּמִזֶּה מוּבָן[45], שֶׁבְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא מְרוּמָז מֵעִנְיָנָיו וּמַעֲלָתוֹ שֶׁל פּוּרִים כמבואר בכמה מקומות שאף כי קביעות המועדים לא קשורה בסדר פרשיות השבוע בתורה שהרי לחגים יש תאריכים קבועים לפי היום בחודש, בכל זאת מצד התוכן הפנימי יש קשר ושייכות בין פרשת השבוע למועדים שחלים באותו שבוע).

דְּהִנֵּה, הַתְּחָלַת הַפָּרָשָׁה הִיא וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ״י, שֶׁלְּכָל דִּבְרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת וּלְכָל צִיווּיִים של הקדוש־ברוך־הוא למשה ובני ישראל קָדְמָה קְרִיאָה, לְשׁוֹן חִיבָּה, הַיְנוּ, שֶׁזֶּהוּ החיבה של הקדוש־ברוך־הוא לישראל עִנְיָן שֶׁקּוֹדֵם וְנַעֲלֶה יוֹתֵר (קְדִימָה עדיפות לֹא רַק בִּזְמַן, אֶלָּא גַּם בְּמַעֲלָה) מִכָּל הַדִּבְרוֹת, אֲמִירוֹת וְצִיווּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה[46]. וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב ״וַיִּקְרָא״ סְתָם, וְלֹא וַיִּקְרָא הֲוָיָ׳ (כְּמוֹ וַיְדַבֵּר הֲוָיָ׳, וַיֹּאמֶר הֲוָיָ׳), כֵּיוָן שֶׁהַקְּרִיאָה שֶׁל חִיבָּה בָּאָה מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ, כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִשֵּׁם הֲוָיָ׳[47], דְּלֹא אִתְרַמִּיז בְּשׁוּם אוֹת כוּ׳[48]. וְסִיּוּם הַפָּרָשָׁה הוּא ״וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא״[49], וְלֹא רַק חֵטְא בְּשׁוֹגֵג, אֶלָּא חֵטְא בְּמֵזִיד, וְהַחֵטְא הוּא ״וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל״, מְעִילָה חַס־וְשָׁלוֹם וְרַחְמָנָא־לִיצְלָן בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[50], וְגַם שְׁבוּעָה עַל שֶׁקֶר. וְעַד שֶׁגַּם הַתֵּבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל הַפָּרָשָׁה הֵם ״לְאַשְׁמָה בָּהּ״[51]. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי שֵׁם הַפָּרָשָׁה הוּא לֹא רַק עַל־שֵׁם הַתְּחָלָתָהּ, אֶלָּא מוֹרֶה עַל תּוֹכֶן כָּל הַפָּרָשָׁה עַד לְסִיּוּמָהּ[52], וְאַדְרַבָּה, מִצַּד הַכְּלָל שֶׁ״נָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן״[53], יֵשׁ שַׁיָּכוּת מְיוּחֶדֶת בֵּין סִיּוּם הַפָּרָשָׁה לְהַתְחָלָתָהּ.

ביאור בדרך אפשר

בתורה וַיְדַבֵּר הֲוָיָ׳, וַיֹּאמֶר הֲוָיָ׳), כֵּיוָן שֶׁהַקְּרִיאָה שֶׁל חִיבָּה החיבה והאהבה של הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל בָּאָה נובעת ונמשכת מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ, כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִשֵּׁם הֲוָיָ׳[47], שהוא שם נעלה אבל בכל זאת ׳שם׳ ולא עצם המהות, ועל עצמותו נאמר שהוא בחינת ״אנכי״, אני עצמי דְּלֹא אִתְרַמִּיז שאיננה נרמזת בְּשׁוּם אוֹת כוּ׳[48].

וְסִיּוּם הַפָּרָשָׁה הסיום והחתימה של פרשת ויקרא הוא בדיני קרבן אשם הבא בתור כפרה על חטאים מסויימים ועל כך נאמר ״וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא״[49], וְלֹא רַק חֵטְא בְּשׁוֹגֵג, אֶלָּא חֵטְא בְּמֵזִיד, וְהַחֵטְא הוּא ״וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל״, מְעִילָה חַס־וְשָׁלוֹם וְרַחְמָנָא־לִיצְלָן בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[50], וְגַם שְׁבוּעָה עַל שֶׁקֶר היינו חטאים חמורים ביותר שגורמים ירידה גדולה ביותר. וְעַד שֶׁגַּם הַתֵּבוֹת המילים הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל הַפָּרָשָׁה הֵם ״לְאַשְׁמָה בָּהּ״[51], הפסוק האחרון בפרשת ויקרא אומר שקרבן האשם מכפר על החטא ומביא את הסליחה, והפסוק אומר ״ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה״ כתוב כך שהסיום שלו, המילים האחרונות של הפרשה, הם ״לאשמה בה״, לשון אשמה וחובה. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי שֵׁם הַפָּרָשָׁה ״ויקרא״ ותוכנו לשון חיבה הוּא לֹא רַק עַל־שֵׁם הַתְּחָלָתָהּ, אֶלָּא מוֹרֶה עַל תּוֹכֶן כָּל הַפָּרָשָׁה עַד לְסִיּוּמָהּ[52], וְאַדְרַבָּה, מִצַּד הַכְּלָל שֶׁ״נָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן״[53], יֵשׁ שַׁיָּכוּת מְיוּחֶדֶת בֵּין סִיּוּם הַפָּרָשָׁה לְהַתְחָלָתָהּ. וְאֵיךְ

---

45) ראה של״ה חלק תושב״כ ר״פ וישב (נעתק בלקו״ש ח״ה ע׳ 129 הערה 1). 46) וכבמשנה אבות (פ״ג, יד) חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה. 47) ראה זח״א קב, ב. לקו״ת ר״פ ויקרא. וראה סד״ה ויקרא העת״ר (המשך תער״ב ח״ב ס״ע תתקיח ואילך). 48) לקו״ת פנחס פ, ב. וראה זח״ג רנז, ב. וראה לקו״ש ח״ז ע׳ 25 הערה 45. 49) ה, כא ואילך. 50) ראה פירש״י שם. 51) שם, כו. 52) שהרי כולם הם חלקים ונקראים פ׳ ויקרא וכיו״ב. ראה בארוכה לקו״ש ח״ה ע׳ 57 ואילך. תורת מנחם - התוועדויות חמ״א ע׳ 264 ואילך. 53) ספר יצירה פ״א מ״ז.

ביאור בדרך אפשר

יִתָּכֵן שֶׁהַתֵּבוֹת המילים **״לְאַשְׁמָה בָּהּ״** שמדברות על החטא והחובה **הֵם סִיּוּם פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, לְשׁוֹן חִיבָּה?** **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״לְאַשְׁמָה בָּהּ״** אף הוא מבטא את חיבת הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל, שכן הוא **מוֹרֶה עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁנֶּהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת עַל־יְדֵי וְכִפֶּר גו׳ וְנִסְלַח**[51] האמורים באותו פסוק החותם את הפרשה בתחילתו, **שֶׁהֲרֵי אֲמִתִּית הַכַּפָּרָה וְהַסְּלִיחָה** על החטא והאשמה **הִיא כַּאֲשֶׁר הַזְּדוֹנוֹת נֶהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת**[26] כמבואר לעיל באריכות. **וּבְעִנְיָן זֶה דַּוְקָא מִתְבַּטֵּאת אֲמִתִּית הַחִיבָּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקְּדָמָה לַתּוֹרָה** ובאה לפני האמירות והציוויים של מצוות התורה ונעלית מהם, **שֶׁלָּכֵן אֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר אִישׁ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֵשָׂו רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, הִנֵּה גַּם אָז וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב**[54] **שֶׁבּוֹ** כלשון הכתוב ״הלא אח עשו ליעקב, ואוהב את יעקב״ **[וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁמְּצַד עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ נֶאֱמַר ״אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֵן חָפֵץ״ כו׳ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[55] **הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, שְׁנֵיהֶם בְּשֶׁוֶה לִכְאוֹרָה, הִנֵּה וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי**[56]**], וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְכַפֵּר וְסוֹלֵחַ עַל אַשְׁמוֹתָיו** של היהודי שחטא רחמנא־ליצלן, **וְעַד שֶׁהַזְּדוֹנוֹת נֶהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן** העניין והתוכן הכללי (לא רק של אותו יהודי פרטי שעשה תשובה) **דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא וּמְרִירוּ לְמִתְקָא**[57], הפיכת החושך לאור והמר למתוק **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּקְרוֹב מַמָּשׁ,** שאז לא יהיו כלל העלמות והסתרים מכל סוג שהוא, **וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם**[58].

ביאור בדרך אפשר

1 וְאִיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַתֵּבוֹת ״לְאַשְׁמָה בָּהּ״ הֵם סִיּוּם
2 פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, לְשׁוֹן חִיבָּה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
3 שֶׁהָעִנְיָן דְּ״לְאַשְׁמָה בָּהּ״ מוֹרֶה עַל הַזְּדוֹנוֹת
4 שֶׁנֶּהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת עַל־יְדֵי וְכִפֶּר גו׳ וְנִסְלַח[51],
5 שֶׁהֲרֵי אֲמִתִּית הַכַּפָּרָה וְהַסְּלִיחָה הִיא כַּאֲשֶׁר
6 הַזְּדוֹנוֹת נֶהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת[26]. וּבְעִנְיָן זֶה דַּוְקָא
7 מִתְבַּטֵּאת אֲמִתִּית הַחִיבָּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא
8 לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקְּדָמָה לַתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן אֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר
9 אִישׁ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְעוֹשֶׂה
10 מַעֲשֶׂה עֵשָׂו רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, הִנֵּה גַּם אָז וָאוֹהַב
11 אֶת יַעֲקֹב[54] שֶׁבּוֹ [וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁמְּצַד עַצְמוּתוֹ
12 יִתְבָּרֵךְ נֶאֱמַר ״אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֵן חָפֵץ״ כו׳ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג), וּכְמוֹ
13 שֶׁכָּתוּב[55] הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, שְׁנֵיהֶם בְּשֶׁוֶה לִכְאוֹרָה, הִנֵּה וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב
14 וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי[56]], וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְכַפֵּר וְסוֹלֵחַ עַל אַשְׁמוֹתָיו, וְעַד
15 שֶׁהַזְּדוֹנוֹת נֶהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא
16 חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא וּמְרִירוּ לְמִתְקָא[57], בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּקְרוֹב מַמָּשׁ, וְשִׂמְחַת
עוֹלָם עַל רֹאשָׁם[58].
17

54) מלאכי א, ג. 55) שם, ב. 56) נתבאר בתו״א קכ, ג. לקו״ת לג״פ לז, א ואילך. אוה״ת בראשית (ח״ג) תקסה, א ואילך. ובכ״מ. 57) ראה זח״א ד, א. 58) ישעי׳ לה, י. שם נא, יא.

המשך ביאור למס׳ חגיגה ליום ראשון עמ׳ ב

1 כלי חרס, כדי שלא יהיה בה עשן וישחיר חומת העיר, והיו נצרכים
2 כל העת לכלי חרס חדשים לאכילת ובישול קדשים, ולא ניתן
3 לגזור שלא יקנו אלא מקדרים חברים, כיון שלא יכולים החברים
4 לספק את כל הקדרות הנצרכות, ואין גוזרים גזירה שרוב הציבור
5 אינו יכול לעמוד בה. אך מִן הַמּוּדִיעִים וְלַחוּץ, אֵין נֶאֱמָנִין עמי
6 הארץ על טהרת כלי חרס, שדי להאמינם עד שם כדי שיהיו כלים
7 מצויים בירושלים.
8 המשנה מבארת אימתי נאמנים: כֵּיצַד נאמנים, הַקַּדָּר עם הארץ
9 שֶׁהוּא מוֹכֵר הַקְּדֵרוֹת, כשנִכְנָס לִפְנִים מִן הַמּוּדִיעִים, רק אם המוכר
10 הוּא הַקַּדָּר [–עושה הקדרות] עצמו, וְאִלּוּ שמוכר הֵן הַקְּדֵרוֹת
11 שעשה, וְהחברים שראו שהביאן הֵן הַלּוֹקְחִין, נֶאֱמָן על טהרתן, אך
12 לא כשמסרם לעם הארץ אחר היושב ממודיעים ולפנים, ולא על
13 קדרות מקדר אחר שמצרף עם קדרותיו, ואינו נאמן לחברים שלא
14 ראו שהביאן. ואם יָצָא ממודיעים לשוב לאחוריו אֵינוֹ נֶאֱמָן, כפי
15 שנתבאר.

גמרא

16 דין מודיעים עצמה לא נתפרש במשנה, והברייתא מפרשתו: תָּנָא,
17 מוֹדִיעִים עצמה, פְּעָמִים דינה כְּלִפְנִים וּפְעָמִים כְּלַחוּץ. כֵּיצַד, קַדָּר
18 יוֹצֵא מירושלים וְחָבֵר נִכְנָס – מגיע מרחוק לירושלים, ונפגשו
19 במודיעים, דינה כְּלִפְנִים, שאם לא יאמינו שם, שוב לא יוכל לקחת
20 ממנו, שהרי הוא יוצא. שֶׁנֵּיהֶן היו מחוץ למודיעים ונִכְנָסִין אליה
21

בס"ד. פורים (מאמר א), ה'תשכ"ה*

בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ[1], וְצָרִיךְ לְהָבִין, אוֹמְרוֹ "בַּלַּיְלָה הַהוּא", דִּלְכְאוֹרָה, גַּם כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר יוֹדְעִים שֶׁקָּאֵי עַל הַלַּיְלָה שֶׁבָּהּ הָיוּ הַמְאוֹרָעוֹת הַכְּתוּבִים בַּפְּסוּקִים שֶׁלְּפָנָיו. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁמֵּבִיא כְּבוֹד קְדוֹשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה[2], דְּאִיתָא בְּמִנְהֲגֵי מַהֲרִי"ל[3] דְּמִ"בַּלַּיְלָה הַהוּא" צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ אֶת קוֹלוֹ בִּקְרִיאָתוֹ לְפִי שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר הַנֵּס. וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ"יַלְקוּט"[4] דְּ"נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" זֶה "מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם". דִּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּמַצָּב שֶׁל שֵׁינָה, נַעֲשֶׂה שֵׁינָה כְּבָיְכוֹל בְּ"מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[5] אֲנִי יְשֵׁנָה, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[6] בְּגָלוּתָא, דְּעַל־יְדֵי הַשֵּׁינָה דְּיִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת[7], הֵם גּוֹרְמִים שֵׁינָה כְּבָיְכוֹל לְמַעְלָה[7]. וְזֶהוּ שֶׁ"בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" הוּא עִיקָּרוֹ שֶׁל נֵס, לַיְלָה שֶׁהוּא זְמַן הַגָּלוּת[8], שֶׁהוּא זְמַן שֶׁל שֵׁינָה (לְמַעְלָה) כִּי כְּשֶׁם שֶׁבַּלַּיְלָה אוֹר הַיּוֹם לֹא נִרְאֶה, כָּךְ, כְּבָיְכוֹל, בִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין גִּילוּי אֲלוּקוּת בְּעוֹלָם וְשוֹרֵר הָעוֹלָם וְהַסְתָּר, וְזֶה הַטַּעַם לְכָךְ שֶׁ"בַּלַּיְלָה הַהוּא (גָּלוּת) נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ, מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם" הוּא עִיקָּרוֹ שֶׁל נֵס כִּי הַחֵל מִ"הַלַּיְלָה הַהוּא" לֹא הָיָה הַיְּתָה עוֹד "שֵׁינָה" לְמַעְלָה, וְהַמַּצָּב הַשְׁתָּנָה מֵהָעוֹלָם וְהַסְתָּר לְאוֹר וְגִילוּי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּיּוּק לְשוֹן הַכָּתוּב "בַּלַּיְלָה הַהוּא" וְלִבְאֵר אֶת הַטַּעַם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָתוּב "בַּלַּיְלָה" סְתָם, "הוּא" לְשׁוֹן נְסְתָּר גּוּף־שְׁלִישִׁי, בְּשׁוּנָה מִלְּשׁוֹן נוֹכֵחַ, 'אַתָּה', גּוּף־רִאשׁוֹן, מוֹרֶה עַל הֶעְלֵם (שְׁנֵי פְּעָמִים הֶסְתֵּר, "לַיְלָה" וְ"הוּא" כְּלוֹמַר, הַסְתָּר כִּפּוּל, כִּי שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת, "לַיְלָה" וְ"הוּא" מְסַמְּלִים הֶעְלֵם וְהַסְתָּר), שֶׁנּוֹסָף עַל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר דְּגָלוּת (לַיְלָה) בִּכְלָל, כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב רוּחָנִי יָרוּד וְכַתּוֹצָאָה מִזֶּה יֵשׁ גַּם הֶעְלֵם וְהַסְתָּר לְמַעְלָה, כְּבָיְכוֹל, הִנֵּה אָז, בְּשָׁעָה שֶׁבָּהּ עוֹסֵק סִיפּוּר הַמְּגִילָה, בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, הָיָה הַהֶעְלֵם

ביאור בדרך אפשר

נאמר במגילת אסתר, לאחר הסיפור אודות גזירת המן על היהודים:

בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ[1], וְצָרִיךְ לְהָבִין, אוֹמְרוֹ מדוע נאמר במגילה "בַּלַּיְלָה הַהוּא", דִּלְכְאוֹרָה, גַּם כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר הכתוב "בַּלַּיְלָה" סְתָם מבלי להוסיף ולפרט שמדובר "בלילה ההוא", הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁקָּאֵי שהכוונה היא עַל הַלַּיְלָה שֶׁבָּהּ הָיוּ הַמְאוֹרָעוֹת הַכְּתוּבִים בַּפְּסוּקִים שֶׁלְּפָנָיו בסוף הפרק הקודם ולפניו?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁמֵּבִיא כְּבוֹד קְדוֹשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר הרבי הריי"צ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הפותח בפסוק זה, "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" זֶה[2], דְּאִיתָא מובא בְּמִנְהֲגֵי מַהֲרִי"ל[3] רבי יעקב הלוי מולין־סגל, מגדולי חכמי אשכנז, דְּמִ"בַּלַּיְלָה הַהוּא" החל מפסוק זה צָרִיךְ הקורא את מגילת אסתר בפורים לְהַגְבִּיהַּ אֶת קוֹלוֹ בִּקְרִיאָתוֹ לְפִי שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר הַנֵּס של הצלת היהודים מגזירת המן, כפי שמובן מפשטות הכתובים שבגלל נדודי השנה שהיו לאחשורוש קראו לפניו בספר הזיכרונות על הצלתו מבגתן ותרש על ידי מרדכי היהודי וזה הוביל בסופו של דבר לנס ההצלה מגזירת המן. וּמְבָאֵר הרבי הריי"צ בַּמַּאֲמָר את המשמעות הפנימית של עניין זה ש"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" הוא עיקר הנס עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ"יַלְקוּט"[4] מדרש "ילקוט שמעוני" דְּ"נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" זֶה "מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם" כלומר, בלילה ההוא היה מצב של 'נדודי שינה' למעלה, אצל הקדוש־ברוך־הוא כביכול, כפי שממשיך ומבאר. דִּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּמַצָּב שֶׁל שֵׁינָה, כאשר המעמד והמצב הרוחני של בני ישראל מוגדר כ'שינה' בעקבות ה'שינה' של בני ישראל שֵׁינָה כְּבָיְכוֹל בְּ"מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[5] בשיר השירים אֲנִי כנסת ישראל יְשֵׁנָה, וְאִיתָא מובא בַּזֹּהַר[6] בגלות, דְּעַל־יְדֵי הַשֵּׁינָה דְּיִשְׂרָאֵל במובן הרוחני בִּזְמַן הַגָּלוּת[7], הֵם גּוֹרְמִים שֵׁינָה כְּבָיְכוֹל לְמַעְלָה[7], כפי שיתבאר להלן.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך שֶׁ"בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" הוּא עִיקָּרוֹ שֶׁל נֵס, לַיְלָה שהוא זמן של חושך, ממסל את זְמַן הַגָּלוּת[8], שֶׁהוּא זְמַן שֶׁל שֵׁינָה (לְמַעְלָה) כי כשם שבלילה אור היום לא נראה, כך, כביכול, בזמן הגלות אין גילוי אלוקות בעולם ושורר העלם והסתר, וְזֶה הטעם לכך שֶׁ"בַּלַּיְלָה הַהוּא (גָּלוּת) נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ, מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם" הוּא עִיקָּרוֹ שֶׁל נֵס כי החל מ'הלילה ההוא' לא היה הייתה עוד 'שינה' למעלה, והמצב השתנה מהעלם והסתר לאור וגילוי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּיּוּק לשון הַכָּתוּב "בַּלַּיְלָה הַהוּא" ולבאר את הטעם שלא נאמר בכתוב "בלילה" סתם, "הוּא" לְשׁוֹן נְסְתָּר גוף־שלישי, בשונה מלשון נוכח, 'אתה', גוף־ראשון, מוֹרֶה עַל הֶעְלֵם (שְׁנֵי פְּעָמִים הֶסְתֵּר, "לַיְלָה" וְ"הוּא" כלומר, הסתר כפול, כי שני הלשונות, "לילה" ו"הוא" מסמלים העלם והסתר), שֶׁנּוֹסָף עַל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר דְּגָלוּת (לַיְלָה) בִּכְלָל, כאשר בני ישראל נמצאים במצב רוחני ירוד וכתוצאה מזה יש גם העלם והסתר למעלה, כביכול, הִנֵּה אָז, בשעה שבה עוסק סיפור המגילה, בִּימֵי

---

*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס פורים - תש"נ. 1) אסתר ו, א. 2) דשנת ה'ש"ת (נדפס בסה"מ ה'ש"ת ע' 5 ואילך). והוא המאמר הראשון שאמרו בבואו לארה"ב בפעם השני'. 3) הובא בד"מ או"ח סתר"צ ובמג"א שם סקי"ז. 4) שמעוני עה"פ (ו, א - רמז תתנז קרוב לסופו. ושם בתחילתו: נדדה שנת מלכו של עולם). וראה גם תרגום עה"פ. 5) שה"ש ה, ב. 6) ח"ג צה, א (הובא בהמאמר דשנת ה'ש"ת ס"ד - סה"מ שם ע' 8). 7) להעיר, דב"אני ישנה" שני פירושים. דלפי פשוטו קאי זה על ישראל [וכמובא גם במאמר הנ"ל שם שזהו מאמר כנס"י להקב"ה], וש"אני ישנה" קאי על שכינתא בגלותא (תקו"ז תס"ט - קה, א). 8) זח"ג סז, ריש ע"ב. וראה גם בהנסמן בד"ה זה ה'תשד"מ הערה 16 (תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ריש ע' פא). ובהמאמר דאדמו"ר האמצעי שבהערה 24 "ידוע שהגלות נק' לילה".

ביאור בדרך אפשר

אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, הֶסְתֵּר כָּפוּל. וְכִדְאִיתָא כמובא **בַּגְּמָרָא**[9] **אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן,** היכן מופיעה אסתר בתורה והגמרא עונה שהיא רמוזה בפסוק **וְאָנֹכִי**[10] **הַסְתֵּר אַסְתִּיר** ומכאן שבאותה שעה, בימי אסתר המלכה, היה הסתר כפול, "הסתר אסתיר".

וְעַל־פִּי תּוֹרַת הַ'בַּעַל־שֵׁם־טוֹב'[11] **דְּפֵירוּשׁ "הַסְתֵּר אַסְתִּיר" (שְׁתֵּי פְּעָמִים) שֶׁהַהֶסְתֵּר הוּא מוּסְתָּר** כלומר, אין הכוונה רק להסתר כפול במובן של הסתר גדול ו'עבה' יותר, אלא שההסתר עצמו נעלם ונסתר (וכאשר ההסתר עצמו לא נראה וניכר זהו העלם והסתר גדול במיוחד, כאשר אפילו לא מכירים בעובדה שהמצב לא רצוי) **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּן הוּא גַּם הַפֵּירוּשׁ דְּ"בַּלַּיְלָה הַהוּא",** שגם המלה 'ההוא' (לאחר המלה 'בלילה'), מורה על הסתר כפול, **שֶׁהַלַּיְלָה** ההעלם וההסתר **דְּגָלוּת** עצמו **הוּא בְּאוֹפֶן דְּ"הוּא" - הֶסְתֵּר, הַיְנוּ** שההעלם וההסתר גדול וחמור כל כך **שֶׁאֵין מַרְגִּישִׁים שֶׁהַגָּלוּת הוּא לַיְלָה וְחֹשֶׁךְ,** כלשון הנביא ישעיהו **שָׂמִים**[12] **חֹשֶׁךְ לְאוֹר** טועים לחשוב שהחושך הוא אור.

וְהַכָּתוּב מְדַיֵּק "בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ", לְהַדְגִּישׁ יוֹתֵר גּוֹדֶל וְתוֹקֶף[13] **הַנֵּס** וכלשון מנהגי מהרי"ל שהובא לעיל שמכאן מתחיל תוקפו של נס, כי ככל שההעלם וההסתר של ה'שינה' היה גדול יותר, כך כאשר ה'שינה' נדדה היה זה חידוש ועילוי יותר גדול ויותר מיוחד. **דַּהֲגַם שֶׁהַשֵּׁינָה דְּיִשְׂרָאֵל אָז** בימי אחשורוש **הָיְתָה שֵׁינָה בְּתַכְלִית** שינה עמוקה ביותר, היינו מצב רוחני ירוד ונחות מאד **[וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[14] בחסידות **הַחִילוּק** ההבדל **בֵּין שֵׁינָה לְתַרְדֵּמָה, שֶׁהַיְּשֵׁנִים** ובשנתם הם חולמים חלום **יוֹדְעִים שֶׁהַחֲלוֹם אֵינוֹ אֶלָּא חֲלוֹם** ולא מציאות אמיתית, וביום יודעים **שֶׁהוּא** החלום **שֶׁקֶר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּרְדָּמִים** הישנים שינה עמוקה יותר משינה רגילה טועים עד כדי כך שהם **חוֹשְׁבִים אֶת הַשֶּׁקֶר לֶאֱמֶת], שֶׁזֶּה גּוֹרֵם שֵׁינָה כָּזוֹ כִּבְיָכוֹל גַּם לְמַעְלָה,** השינה הרוחנית העמוקה בה היו נתונים בני ישראל באותה שעה גרמה שגם למעלה, כביכול, השינה (היינו ההעלם וההסתר), היתה 'שינה' עמוקה ביותר, **מִכָּל־מָקוֹם "נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם", אֲפִילוּ שֵׁינָה סְתָם, "נָדְדָה"** לא זו בלבד שלא נמשך מצב השינה העמוקה של ההסתר הכפול, אלא נפסק גם המצב של שינה רגילה. ושנת המלך, מלכו של עולם, 'נדדה'.

ב) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ **בַּמַּאֲמָר**[15] הנזכר, **דְּזֶה שֶׁ"בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם" (עִיקַר הַנֵּס דְּפוּרִים) נַעֲשָׂה** פעולה זו של הפסקת ההעלם והסתר והתחלת האור והגילוי בימי אחשורוש נפעלה **עַל־יְדֵי הַ'מְסִירוּת־נֶפֶשׁ' דְּיִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה**[16] מאז שנגזרה גזירת המן ועד שהגזירה התבטלה חלפה שנה ובמשך כל השנה עמדו בני ישראל במסירות נפש על האמונה בה' שהרי הגזירה היתה רק על היהודים ואם היו ממירים את דתם (ח"ו) היו יכולים להינצל, אבל כל השנה לא עלתה על ליבם מחשבת חוץ חס־ושלום (כמבואר ב'תורה אור' לרבנו הזקן).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, לפי ביאור זה ש'נדדה שנת המלך' בגלל המסירות נפש של בני ישראל, **הֲרֵי בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֲזַי (מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** הסדר הרגיל של ירידת והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה, כלומר, כפי שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג את העולם בדרך כלל) **לֹא**[17] **יָנוּם וְלֹא יִישָׁן**[18], כאשר בני ישראל נוהגים כשורה ועושים את רצונו

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, הֶסְתֵּר כָּפוּל. וְכִדְאִיתָא
2 בַּגְּמָרָא[9] אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, וְאָנֹכִי[10] הַסְתֵּר
3 אַסְתִּיר. וְעַל־פִּי תּוֹרַת הַ'בַּעַל־שֵׁם־טוֹב'[11]
4 דְּפֵירוּשׁ "הַסְתֵּר אַסְתִּיר" (שְׁתֵּי פְּעָמִים)
5 שֶׁהַהֶסְתֵּר הוּא מוּסְתָּר, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּן הוּא גַּם
6 הַפֵּירוּשׁ דְּ"בַּלַּיְלָה הַהוּא", שֶׁהַלַּיְלָה דְּגָלוּת הוּא
7 בְּאוֹפֶן דְּ"הוּא" - הֶסְתֵּר, הַיְנוּ שֶׁאֵין מַרְגִּישִׁים
8 שֶׁהַגָּלוּת הוּא לַיְלָה וְחֹשֶׁךְ, שָׂמִים[12] חֹשֶׁךְ לְאוֹר.
9 וְהַכָּתוּב מְדַיֵּק "בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ",
10 לְהַדְגִּישׁ יוֹתֵר גּוֹדֶל וְתוֹקֶף[13] הַנֵּס. דַּהֲגַם
11 שֶׁהַשֵּׁינָה דְּיִשְׂרָאֵל אָז הָיְתָה שֵׁינָה בְּתַכְלִית
12 [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[14] הַחִילוּק בֵּין
13 שֵׁינָה לְתַרְדֵּמָה, שֶׁהַיְּשֵׁנִים יוֹדְעִים שֶׁהַחֲלוֹם אֵינוֹ
14 אֶלָּא חֲלוֹם שֶׁהוּא שֶׁקֶר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּרְדָּמִים
15 חוֹשְׁבִים אֶת הַשֶּׁקֶר לֶאֱמֶת], שֶׁזֶּה גּוֹרֵם שֵׁינָה כָּזוֹ
16 כִּבְיָכוֹל גַּם לְמַעְלָה, מִכָּל־מָקוֹם "נָדְדָה שְׁנַת
17 הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם", אֲפִילוּ שֵׁינָה סְתָם,
18 "נָדְדָה".
19 ב) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[15], דְּזֶה שֶׁ"בַּלַּיְלָה הַהוּא
20 נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל
21 עוֹלָם" (עִיקַר הַנֵּס דְּפוּרִים) נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי
22 הַ'מְסִירוּת־נֶפֶשׁ' דְּיִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה[16].
23 וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ
24 שֶׁל מָקוֹם, אֲזַי (מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) לֹא[17]
25 יָנוּם וְלֹא יִישָׁן[18], וְכֵיוָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ אָז

9) חולין קלט, ב. 10) וילך לא, יח. 11) הובאה בתולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת תשנ"ט) בהוספות סי' מב. 12) לשון הכתוב - ישעי' ה, כ. 13) ראה מגילה (יט, א) דמבלילה ההוא הוא התחלת תוקפו של נס. וברד"ה חייב אינש תרפ"א (ה'תש"ח - סה"מ תרפ"א ס"ע קעט ואילך. ה'תש"ח ע' 107) מקשר זה עם מ"ש במנהגי מהרי"ל שזהו עיקר הנס. 14) סה"מ ה'תש"ב ע' 7. 15) דשנת ה'ש"ת סעיף ה' (סה"מ שם ע' 9). 16) ראה ד"ה זה ה'תשד"מ ס"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ע' פה). וש"נ. 17) תהלים קכא, ד. 18) יל"ש שבהערה 4.

ביאור בדרך אפשר

של הקדוש־ברוך־הוא, אזי הקדוש־ברוך־הוא מצידו ׳לא ינום ולא ישן׳, כפי שמובא ב״ילקוט שמעוני״ על פסוק זה, ״בלילה ההוא נדדה שנת המלך, זה מלכו של עולם. וכי שינה יש לפניו, אלא כשישראל חוטאין עושה עצמו כישן, וכשעושים רצונו לא ינום ולא יישן״, **וְכֵיוָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ אָז** בימי אחשורוש וגזירת המן **בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה, מַהוּ הַגֵּס, וִיתֵרָה מִזֶּה תּוֹקֶף**[19] עיקר וחוזק **הַגֵּס, בָּזֶה שֶׁ״נָּדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״** והרי זה דבר מובן ומתבקש וסדר ההנהגה הרגילה, ומדוע אם כן זה נחשב לנס? **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּפֵירוּשׁ ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁקָּאֵי** שהכוונה היא **עַל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ - הוּא, שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁאֵרְעוּ ״בַּלַּיְלָה הַהוּא״ הֵם גָּרְמוּ שֶׁ״נָּדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״**[20] וכפי שאמרו חכמינו ז״ל (והובא בפירוש רש״י על הכתוב) ששנתו של אחשורוש נדדה מכך שהיה מוטרד בעקבות העובדה שאסתר זימנה את המן למשתה שתכננה לעשות למחרת. **וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁהָעִנְיָנִים דִּלְמַטָּה מִשְּׁתַלְשְׁלִים** ונובעים ובאים לעולם הזה **מֵעִנְיָנָם** כפי שהוא **לְמַעְלָה**[21] ברוחניות, וכל מה שקורה למטה הוא השתקפות של מה שקורה למעלה, **מוּבָן, דִּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּנוּגֵעַ לְזֶה שֶׁ״נָּדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם״, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״בַּלַּיְלָה הַהוּא״** המצב הרוחני של בני ישראל **הוּא שֶׁגָּרַם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״** של הקדוש־ברוך־הוא. **וְצָרִיךְ לְהָבִין,** כיצד נפעל הדבר, **הֲרֵי ״לַּיְלָה הַהוּא״ מוֹרֶה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א) עַל הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר וְגוֹדְלוֹ** וכפל הלשון, שני ביטויים של העלם והסתר, גם ״לילה״ וגם ״הוא״ מלמדים שההסתר גדול ביותר וכמבואר לעיל שהמצב הירוד של בני ישראל גרם את השינה למעלה, **הֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״ מֵבִיא שֶׁיִּהְיֶה ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם״**[22] ואם כן מה הביאור באמור כאן שכשם שלמטה אירועי הלילה ההוא גרמו שתהיה נדידה של שנת המלך אחשורוש כך גם ברוחניות, ואיך העלם והסתר יכול לגרום להיפך השינה למעלה?

ג) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ בִּדְרוּשֵׁי פּוּרִים[23], **וּבָאֲרוּכָּה בִּדְרוּשׁ אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי**[24], **דְּבְ״יוֹם׳** (שבדרך כלל הוא מסמל ומבטא **גִּילוּי**) **וּבַ׳לַּיְלָה׳** (שבדרך כלל הוא מסמל ומבטא **הֶעְלֵם**), **בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, יֵשׁ** בעצם **שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּגִילוּי וְהֶעְלֵם** ובעצם המושג ״יום׳ מבטא גם ״העלם׳ והמושג ״לילה׳ מבטא גם ״גילוי׳. **וְזֶהוּ שֶׁלִּפְעָמִים כְּתִיב ״יוֹם הַזֶּה״, דְּ״זֶה״ מוֹרֶה עַל גִּילוּי**[25] כשהדבר נמצא ונוכח בגלוי ואפשר להצביע עליו ולומר עליו ״זה״, **וְלִפְעָמִים כְּתִיב ״יוֹם הַהוּא״, דְּ״הוּא״ מוֹרֶה עַל הֶעְלֵם (כַּנַּ״ל)** ואם ״יום׳ הוא רק גילוי ולא העלם לא ייתכן מצב של ״יום ההוא״. **וְכֵן בְּלַיְלָה, לִפְעָמִים כְּתִיב ״לַּיְלָה הַזֶּה״** לשון גילוי, **וְלִפְעָמִים כְּתִיב ״לַּיְלָה הַהוּא״** לשון העלם, ואם לילה היה רק העלם ללא גילוי, לא יתכן מצב של ״לילה הזה״. **וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה (כַּמּוּבָן מֵהַדְּרוּשִׁים** מאמרי החסידות

ביאור בדרך אפשר

1 בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה, מַהוּ הַגֵּס,
2 וִיתֵרָה מִזֶּה תּוֹקֶף[19] הַגֵּס, בָּזֶה שֶׁ״נָּדְדָה שְׁנַת
3 הַמֶּלֶךְ״. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּפֵירוּשׁ ״בַּלַּיְלָה הַהוּא
4 נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁקָּאֵי עַל הַמֶּלֶךְ
5 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ - הוּא, שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁאֵרְעוּ ״בַּלַּיְלָה
6 הַהוּא״ הֵם גָּרְמוּ שֶׁ״נָּדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״[20]. וְעַל־
7 פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁהָעִנְיָנִים דִּלְמַטָּה מִשְּׁתַלְשְׁלִים
8 מֵעִנְיָנָם לְמַעְלָה[21], מוּבָן, דִּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּנוּגֵעַ
9 לְזֶה שֶׁ״נָּדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם״,
10 שֶׁהָעִנְיָן דְּ״בַּלַּיְלָה הַהוּא״ הוּא שֶׁגָּרַם לִהְיוֹת
11 ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״. וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי ״לַּיְלָה
12 הַהוּא״ מוֹרֶה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א) עַל הַהֶעְלֵם
13 וְהַהֶסְתֵּר וְגוֹדְלוֹ, הֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״
14 מֵבִיא שֶׁיִּהְיֶה ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ - מַלְכּוֹ שֶׁל
15 עוֹלָם״[22].
16 ג) **וְיוּבָן** זֶה בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳
17 בִּדְרוּשֵׁי פּוּרִים[23], וּבָאֲרוּכָּה בִּדְרוּשׁ
18 אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי[24], דְּבְ״יוֹם׳ (גִּילוּי) וּבְ׳לַּיְלָה׳
19 (הֶעְלֵם), בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, יֵשׁ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים
20 דְּגִילוּי וְהֶעְלֵם. וְזֶהוּ שֶׁלִּפְעָמִים כְּתִיב ״יוֹם
21 הַזֶּה״, דְּ״זֶה״ מוֹרֶה עַל גִּילוּי[25], וְלִפְעָמִים כְּתִיב
22 ״יוֹם הַהוּא״, דְּ״הוּא״ מוֹרֶה עַל הֶעְלֵם (כַּנַּ״ל).
23 וְכֵן בְּלַיְלָה, לִפְעָמִים כְּתִיב ״לַּיְלָה הַזֶּה״,
24 וְלִפְעָמִים כְּתִיב ״לַּיְלָה הַהוּא״. וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר

---

19) בנוגע לכללות הנס, יש לומר, דמזה שגם לאחרי הנס דפורים היו בגלות [״אכתי עבדי אחשורוש אנן״ (מגילה יד, א)], מוכח, שגם לאחרי שעמדו במס״נ היו עדיין במצב של שינה. אבל כיון שהשינה שהיתה אצלם כשעמדו במס״נ היתה שינה סתם ולא שינה בתכלית, הנס דנדדה שנת המלך אינו פלא כ״כ, ולמה נק׳ תוקפו של נס*. 20) ראה פירש״י עה״פ (ממגילה טו, ב) ״שם את לבו על שזימנה אסתר את המן גו׳״. 21) ראה תניא רפ״ג. 22) נוסף לזה שזהו לכאורה היפך המבואר בהמאמר דלילה ההוא גורם (ע״פ סדר ההשתלשלות) שינה כביכול למעלה. 23) ד״ה ותוסף אסתר (צד, ד). 24) ד״ה והנה להבין ענין מ״ש ותוסף אסתר, פורים תקפ״ו (מאמרי אדהאמ״צ - נ״ך ס״ע תטו ואילך). 25) כמארז״ל ״מראה באצבעו ואומר זה״ - שמו״ר ספכ״ג. תענית בסופה ובפירש״י שם. וראה גם פירש״י עה״פ בשלח טו, ב.

*) גם א״מ הדיוק דבלילה ההוא.

ביאור בדרך אפשר

הנזכרים), **דְּהַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין יוֹם וָלַיְלָה הוּא** לכל לראש **בָּהֶם עַצְמָם, דְּיוֹם הוּא אוֹר, וְלַיְלָה הוּא חֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] במעשה הבריאה **וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה** ואכן מצד עצמם היום הוא אור וגילוי, והלילה הוא חושך והעלם, **וְעוֹד חִילּוּק בְּאוֹפֶן הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה,** בצורה שבה הם פועלים את פעולתם **אִם הֵם** פועלים ובאים לידי ביטוי **בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילּוּי** ("זֶה") **אוֹ** שהם פועלים ובאים לידי ביטוי **בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם** ("הוּא"). **דְּלָשׁוֹן "זֶה" בְּנוֹגֵעַ לְיוֹם וָלַיְלָה,** "היום הזה" ו"הלילה הזה" **מוֹרֶה עַל הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה כְּמוֹ שֶׁנִּמְשְׁכוּ לְמַטָּה בְּגִילּוּי** ועניינם ופעולתם נראים וניכרים בגלוי, **וְלָשׁוֹן "הוּא" מוֹרֶה עַל הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּעֶצֶם** מצד עצם מהותם **(לִפְנֵי שֶׁנִּמְשְׁכוּ** וירדו והתגלו למטה **בְּגִילּוּי), וּלְמַעְלָה יוֹתֵר - כְּמוֹ שֶׁהֵם** המושגים "יום" ו"לילה" **בְּשָׁרְשָׁם** לפני שירדו ונבראו כמציאות מוגדרת.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך **שֶׁבַּגְּאוּלָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב**[27] כתוב בתורה **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת הֲוֵי' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,** וכאן הכתוב מדייק ואומר "היום הזה", היינו אור גלוי, **וְכֵן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהֵם עַכְשָׁו**[28] בזמן הגלות) **כְּתִיב**[29] **הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מְצַוְּךָ גוֹ',** וגם כאן הכתוב מדייק ואומר "ביום הזה", היינו אור גלוי, **וּבַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה כְּתִיב**[30] בנבואת ישעיהו **וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא גוֹ'** וכאן הכתוב מדייק ואומר שלעתיד לבוא תהיה התגלות של "ביום ההוא", **כִּי הַגִּילּוּי שֶׁהָיָה בַּגְּאוּלָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם** וכן עניינם של התורה והמצוות כפי שהוא בזמן הגלות **הוּא הַגִּילּוּי דְּהָאוֹר כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ** וירד ומתגלה **לְמַטָּה** וניכר בגלוי, ולכן נאמר בו **"יוֹם הַזֶּה"** לשון אור וגילוי, **וּבַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה יִהְיֶה גִּילּוּי עֶצֶם הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה וְגִילּוּי** ובדרך כלל העצם בלתי מתגלה ומה שבא בגילוי הוא רק התפשטות והארה מהעצם ולא העצם עצמו, ולכן נאמר על ההתגלות הזו שתהיה לעתיד־לבוא **"יוֹם הַהוּא"** להורות שמדובר על התגלות בחינה כזו שמצד עצמה היא בהעלם, למעלה מגילוי.

ד) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לַלַּיְלָה,** שבמובן הנעלה שלו אינו מסמל חושך והעלם במובן השלילי אלא את **בְּחִינַת הַחֹשֶׁךְ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אוֹר'** העלם שלמעלה מגילוי (והוא 'חושך' לא רק למעלה מאור סתם, אלא **לְמַעְלָה גַּם מֵעֶצֶם הָאוֹר** שגם הוא לא מתגלה, כמבואר לעיל, אלא שבכל זאת עניינו הוא עצם האור, ואילו 'לילה' שלמעלה מאור וגילוי, נעלה גם מ'עצם האור'), **דְּהַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ לִפְנֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּגִילּוּי** למטה שאז הוא מחשיך ומעלים (**וּמִכָּל־שֶׁכֵּן כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשָׁרְשוֹ** שאז בוודאי אינו מתגלה בתור לילה וחושך) **נִקְרָא "לַיְלָה הַהוּא",** לשון העלם כי מציאותו לא גלוייה ולא ניכרת, **וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ לְמַטָּה** ובא בגילוי כ'לילה' והעלם **נִקְרָא "לַיְלָה הַזֶּה"** לשון גילוי כי כעת לאחר שנמשך וירד והתגלה למטה מציאותו כ'לילה' ברורה וניכרת. **אֶלָּא שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְלַיְלָה, "לַיְלָה הַהוּא"** לאחר שה'לילה' ירד והתגלה בתור מציאות של חושך והעלם **הוּא לְמַטָּה** במדריגה **מִ"לַיְלָה הַזֶּה"** ו'לילה ההוא' מסתיר ומעלים יותר מ'לילה הזה', כפי שממשיך ומבאר. **דְּכֵיוָן שֶׁהַחֹשֶׁךְ דְּלַיְלָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אוֹר', הוּא הַשֹּׁרֶשׁ וְהַסִּבָּה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה חֹשֶׁךְ כִּפְשׁוּטוֹ,** כלומר, אמנם 'לילה' בתוך העלם הוא למעלה מ'אור' כי אין הכוונה להעלם של הסתר וחושך אלא להעלם שלמעלה מגילוי שאין העיניים יכולים לקולטו (בחינה שיותר מדי נעלית בשביל לרדת ולהתגלות על־דרך המבט בשמש שלמרות שהוא אור אך אין העיניים מסוגלות להביט בו) אבל עם זאת ההעלם הנעלה הזה הוא השורש והמקור והסיבה לכך שלאחר ירידת והשתלשלות בחינה זו מדריגות רבות יהיה חושך כפשוטו, במובן השלילי של העלם והסתר, **לָכֵן הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר**

---

1 בָּזֶה (כַּמּוּבָן מֵהַדְּרוּשִׁים), דְּהַחִילּוּק בֵּין יוֹם
2 וָלַיְלָה הוּא בָּהֶם עַצְמָם, דְּיוֹם הוּא אוֹר, וְלַיְלָה
3 הוּא חֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[26] וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר
4 יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה, וְעוֹד חִילּוּק בְּאוֹפֶן הַיּוֹם
5 וְהַלַּיְלָה, אִם הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילּוּי ("זֶה") אוֹ
6 בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם ("הוּא"). דְּלָשׁוֹן "זֶה" בְּנוֹגֵעַ
7 לְיוֹם וָלַיְלָה, מוֹרֶה עַל הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה כְּמוֹ
8 שֶׁנִּמְשְׁכוּ לְמַטָּה בְּגִילּוּי, וְלָשׁוֹן "הוּא" מוֹרֶה עַל
9 הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּעֶצֶם (לִפְנֵי שֶׁנִּמְשְׁכוּ
10 בְּגִילּוּי), וּלְמַעְלָה יוֹתֵר - כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁם.
11 וְזֶהוּ שֶׁבַּגְּאוּלָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב[27] בְּעֶצֶם
12 הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת הֲוָי' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
13 וְכֵן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהֵם עַכְשָׁו[28] כְּתִיב[29]
14 הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מְצַוְּךָ גוֹ', וּבַגְּאוּלָה
15 הָעֲתִידָה כְּתִיב[30] וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא גוֹ', כִּי
16 הַגִּילּוּי שֶׁהָיָה בַּגְּאוּלָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא
17 הַגִּילּוּי דְּהָאוֹר כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, "יוֹם הַזֶּה",
18 וּבַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה יִהְיֶה גִּילּוּי עֶצֶם הָאוֹר כְּמוֹ
19 שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה וְגִילּוּי, "יוֹם הַהוּא".
20 ד) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לַלַּיְלָה, בְּחִינַת
21 הַחֹשֶׁךְ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אוֹר'
22 (לְמַעְלָה גַּם מֵעֶצֶם הָאוֹר), דְּהַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ לִפְנֵי
23 שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּגִילּוּי (וּמִכָּל־שֶׁכֵּן כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשָׁרְשוֹ)
24 נִקְרָא "לַיְלָה הַהוּא", וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ לְמַטָּה נִקְרָא
25 "לַיְלָה הַזֶּה". אֶלָּא שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְלַיְלָה, "לַיְלָה
26 הַהוּא" הוּא לְמַטָּה מִ"לַיְלָה הַזֶּה". דְּכֵיוָן
27 שֶׁהַחֹשֶׁךְ דְּלַיְלָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אוֹר', הוּא הַשֹּׁרֶשׁ
28 וְהַסִּבָּה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה חֹשֶׁךְ כִּפְשׁוּטוֹ, לָכֵן

---

26) בראשית א, ה. 27) בא יב, מא. 28) שהתורה דעכשיו היא הבל לגבי תורתו של משיח (קה"ר פי"א, ח. ועיין ג"כ שם פ"ב, א). ועד"ז במצוות, שהשלימות דקיום המצוות "כמצות רצונך" יהי' לע"ל (המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. ובכ"מ). 29) תבוא כו, טז. 30) ישעי' כה, ט.

ביאור בדרך אפשר

(חֹשֶׁךְ כִּפְשׁוּטוֹ) שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת עֶצֶם הַחֹשֶׁךְ (שֶׁלְּמַעְלָה) שכאמור לעיל נקרא, "לַיְלָה הַהוּא", חושך שנפעל כתוצאה מההמשכה והירידה למטה של עצם החושך שלמעלה **הוּא חֹשֶׁךְ גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהַחֹשֶׁךְ** וההסתר **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת הַחֹשֶׁךְ** לא כפי שהוא בעצם אלא **כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּהַמְשָׁכָה,** החושך הנקרא **"לַיְלָה הַזֶּה".** והטעם לכך שהחושך הנמשך מ'לילה הזה', הלילה כפי שהוא יורד ומתגלה למטה, אינו מסתיר במידה רבה כמו החושך וההסתר שמשתלשל ויורד מ'הלילה ההוא', הוא כיון **דְּ"לַיְלָה הַזֶּה" הוּא שֶׁהַלַּיְלָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּ"זֶה",** מציאות גלוייה וניכרת, **שֶׁנִּרְגָּשׁ בְּגִילוּי [וְעַד לְגִילוּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַרְאוֹת בְּאֶצְבַּע וְלוֹמַר "זֶה"[31]] שֶׁהוּא לַיְלָה, וְ"לַיְלָה הַהוּא" הוּא שֶׁהַלַּיְלָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּהֶסְתֵּר ("הוּא"), שֶׁאֵין נִרְגָּשׁ שֶׁהוּא לַיְלָה.** וכאשר מציאות הלילה לא נרגשת ואפילו אפשר לטעות ולחשוב שהוא יום, הרי זה, לאמיתו של דבר, חושך גדול ביותר, כפי שמובא לעיל מתורת הבעל־שם־טוב שהעלם והסתר כפול הוא כאשר אפילו לא מכירים בכך שיש הסתר, ושמים חושך לאור.

[וּלְהָעִיר, דְּבַדְּרוּשִׁים הַנַּ"ל מִבֹּאר הָעִנְיָן דְּ"לַיְלָה הַזֶּה" וְ"לַיְלָה הַהוּא" בְּאוֹפֶן אַחֵר. של אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי **דְּעִנְיָן "יוֹם"** שעניינו אור וגילוי **הוּא שֶׁיֶּשְׁנָהּ** לאדם ובעולם **רְאִיָּה בֶּאֱלִקוּת** הבנה וקליטה טובה וברורה כמו ראייה מוחשית **אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים** לכל הפחות **הַשָּׂגָה** הבנה שכלית **בֶּאֱלִקוּת[32], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁיֶּשְׁנָהּ רַק אֱמוּנָה** שהיא כוח יותר 'מקיף' שנשאר יותר למעלה ולא חודר בפנימיות נפש האדם כמו הראייה המוחשית וההבנה השכלית **נִקְרָא בְּשֵׁם "לַיְלָה"** שעניינו העלם.

ביאור בדרך אפשר

וְעִנְיָן "לַיְלָה הַזֶּה" הוּא ביטוי שמדגיש את המעלה והיתרון של האמונה ומורה שעם היותה דבר פחות נרגש ופחות פנימי מההבנה וההשגה ומורה **שֶׁהָאֱמוּנָה הִיא בְּתוֹקֶף גָּדוֹל וּבְתַכְלִית הַהִתְאַמְּתוּת** והיהודי מאמין בה' באופן כזה שהאמונה שלו חזקה מאוד והוא בטוח ומאמין שזו האמת בצורה הכי המוחלטת ללא שום ספק וללא שום פקפוק, **בְּדוּגְמַת הַהִתְאַמְּתוּת דְּרְאִיָּה** כשם שכאשר אדם רואה דבר במו עיניו הוא בטוח לחלוטין בקיומו ללא שום ספק כלל.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי במה **שֶׁכָּתוּב[33]** אודות הלילה של ט"ו ניסן, יום יציאת בני ישראל ממצרים, **לֵיל שִׁימוּרִים גו' הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה,** והכתוב מדייק ואומר "הלילה הזה" להורות **דְּהַגִּילוּי שֶׁהָיָה אָז** (עליו נאמר "זֶה", לשון גילוי כמו "מראה באצבעו ואומר זה") **לֹא הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁנִּתְבַּטֵּל חֹשֶׁךְ הַלַּיְלָה, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן הָיוּ בְּגָלוּת[34]** ורק למחרת "בעצם היום הזה" יצאו ממצרים בפועל, ובכל זאת נאמר על מצבם באותה שעה של 'לילה' הלשון "זה", **אֶלָּא שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלָּהֶם אָז** באותו לילה הנקרא 'ליל שימורים' **הָיְתָה בְּוַדָּאוּת גְּמוּרָה, כְּהַוַּדַּאי דְּרְאִיָּה** ולכן נאמר "הלילה הזה", כי מצד אחד זו אמונה ולא ראייה או הבנה והשגה ובדרך כלל ההבנה והשגה וכל־שכן הראייה היא עניין יותר נעלה ויותר פנימי מאשר האמונה, אבל באותו לילה האמונה היתה גדולה וחזקה מאד, ובוודאות כמו ראייה מוחשית ולכן אותו ה'לילה' נקרא 'זה'. **[וּמִבֹּאר שָׁם** במאמרי החסידות הנזכרים, **דְּזֶה שֶׁהִגִּיעוּ לִבְחִינַת "לַיְלָה הַזֶּה" הוּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם בְּמִצְרַיִם בְּחוֹמֶר וּבְלִבֵּנִים וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא עַכְשָׁו** בזמן הזה, **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה "לַיְלָה הַזֶּה", שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת** הנמשל בני ישראל במצרים באותו הלילה **לִבְחִינַת "לַיְלָה הַזֶּה" הוּא עַל־יְדֵי** ההקדמה וההכנה של **עֲבוֹדָתָם בְּמִצְרַיִם בְּחוֹמֶר וּבְלִבֵּנִים** עבודה שפעלה בהם זיכוך והתעלות. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא עַכְשָׁו** בזמן הזה, **שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה "לַיְלָה הַזֶּה", שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת** הנמשל

---

31) נסמן לעיל הערה 25. 32) דזהו שזמן הבית נק' בשם יום, וזמן הגלות בשם לילה, כי בזמן הבית היו בעלי השגה גדולה, ובעלייתם לרגל היתה אצלם גם הראי' באלקות, ובזמן הגלות לא ישנה הראי' באלקות, וגם ההשגה היא בדוגמת כח המדמה שבשינה (תו"א וישב כט, ג), כמבואר בארוכה תורת מנחם - התוועדויות חמ"ג ס"ע 186 ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים ניסן ס"ע קפט ואילך. וש"נ. 33) בא יב, מב. - הובא בתו"א ובמאמר אדמו"ר האמצעי שם. 34) ובפרט שלשון "לילה הזה" כתיב גם גבי אכילת הק"פ (בא שם, ח) שהי' קודם חצות, כשהיו עדיין בגלות ממש.

ביאור בדרך אפשר

ל'לילה' כיוון שהוא זמן שאין בו גילוי אלוקות **יְהֶיה בְּחִינַת "זֶה"** המורה על גילוי ותוקף וגם בזמן הזה תהיה אמונה בתוקף ובוודאות כמו התוקף והוודאות של הראייה, **הוּא עַל־יְדֵי הֶעָמָל וְהַיְגִיעָה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה,** כפי שמובא בזוהר שהיגיעה בלימוד התורה מרומזת בלשון הכתוב על עבודת הפרך שבני ישראל עבדו במצרים **"בְּחוֹמֶר" - דָּא** זה **קַל־וָחוֹמֶר** אחת מי"ג המידות שהתורה נדרשת בהם, **"וּבִלְבֵנִים" - דָּא לִבּוּן הִלְכְתָא**[35] זה ליבון ההלכה והיגיעה הזו בתורה מזככת את האדם ומביאה אותו למצב של "לילה הזה" כמבואר לעיל, **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי הֶעָמָל וְהַיְגִיעָה בְּטִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה** ככתוב בתורה שלאחר חטא עץ הדעת גזר הקדוש־ברוך־הוא על אדם הראשון ועל כל בני האדם בדורות הבאים **בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם**[36] וכדי להתפרנס צריך להתייגע ולהזיע, וגם עמל ויגיעה זו מזככים את האדם ועושים אותו כלי יותר ראוי להתקרב לאלוקות ולהגיע לאמונה בה' בתוקף ובוודאות בזמן הגלות, **וּכְמוֹ "לַיְלָה הַזֶּה" דִּיצִיאַת מִצְרַיִם** שכמבואר לעיל משמעותו שהגיעו לבחינת "זה" בעודם במצב של "לילה" **שֶׁהִגִּיעוּ לְזֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים, חוֹמֶר וּלְבֵנִים כְּפִשּׁוּטָם** כך פועלים גם על־ידי היגיעה ב'חומר' וב'לבנים' בלימוד התורה וכן בטרדות הפרנסה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ**[37] חכמינו ז"ל **כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ**[38] מסלקים ממנו את טרדות הפרנסה ועניני העולם הזה **וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ** מעצמו **עוֹל תּוֹרָה נוֹתְנִין עָלָיו עוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּי גַּם עַל־יְדֵי עוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ** עול טרדות הפרנסה, כמבואר לעיל, **מַגִּיעִים לִבְחִינַת "לַיְלָה הַזֶּה"].**

וְעַל־פִּי פֵּירוּשׁ זֶה (שֶׁבַּדְּרוּשִׁים הנזכרים לעיל) **בְּ"לַיְלָה הַזֶּה",** שעיקרו הוא שגם בזמן ובמצב של 'לילה' והעלם על אלוקות יש לבני ישראל אמונה חזקה וודאית בה', 'הזה', **צָרִיךְ לוֹמַר, דְּ"לַיְלָה הַהוּא" הוּא** מצב רוחני כזה **שֶׁחָסֵר גַּם בְּוַדָּאוּת הָאֱמוּנָה** כי בנוסף לכך שהמצב הוא 'לילה' והעלם, גם האמונה היא לא בחוזק ובתוקף אלא במצב של 'הוא' שגם המלה 'הוא' הרי־זה ביטוי של העלם (בדומה למבואר לעיל לעניין 'הסתר אסתיר', הסתר כפול).

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַיְגִיעָה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, "בְּחוֹמֶר" - דָּא קַל־
2 וָחוֹמֶר, "וּבִלְבֵנִים" - דָּא לִבּוּן הִלְכְתָא[35], וְעַל־
3 דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי הֶעָמָל וְהַיְגִיעָה בְּטִרְדוֹת
4 הַפַּרְנָסָה בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם[36], וּכְמוֹ "לַיְלָה
5 הַזֶּה" דִּיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהִגִּיעוּ לְזֶה עַל־יְדֵי
6 עֲבוֹדָתָם בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים, חוֹמֶר וּלְבֵנִים
7 כְּפִשּׁוּטָם. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ[37] כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עוֹל
8 תּוֹרָה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ[38] וְכָל הַפּוֹרֵק
9 מִמֶּנּוּ עוֹל תּוֹרָה נוֹתְנִין עָלָיו עוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּי
10 גַּם עַל־יְדֵי עוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ מַגִּיעִים לִבְחִינַת "לַיְלָה
11 הַזֶּה"]. וְעַל־פִּי פֵּירוּשׁ זֶה (שֶׁבַּדְּרוּשִׁים) בְּ"לַיְלָה
12 הַזֶּה", צָרִיךְ לוֹמַר, דְּ"לַיְלָה הַהוּא" הוּא שֶׁחָסֵר
13 גַּם בְּוַדָּאוּת הָאֱמוּנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר עוֹד פֵּירוּשׁ
14 בְּ"לַיְלָה הַזֶּה" וְ"לַיְלָה הַהוּא", שֶׁהַלָּשׁוֹן "זֶה"
15 וְ"הוּא" קָאֵי עַל הַלַּיְלָה. אִם הַלַּיְלָה הוּא בְּגִילוּי
16 ("זֶה") שֶׁנִּרְגָּשׁ שֶׁהוּא לַיְלָה, אוֹ שֶׁהַלַּיְלָה הוּא
17 בְּהֶסְתֵּר ("הוּא") שֶׁאֵין נִרְגָּשׁ שֶׁהוּא לַיְלָה].

18 ה) **וְיוּבָן** זֶה עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[39]
19 בְּפֵירוּשׁ הַמַּאֲמָר[40] אוֹר־אֵין־סוֹף
20 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין
21 תַּכְלִית, דִּלְמַטָּה מַטָּה כּוֹ' הוּא עִנְיַן הַהִתְפַּשְּׁטוּת
22 וְהַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְגַּלֶּה
23 עַד לְמַטָּה מַטָּה, וּלְמַעְלָה מַעְלָה כּוֹ' הוּא עִנְיַן
24 הַהִתְעַלְּמוּת וְהָעֲלִיָּה שֶׁבְּאוֹר־אֵין־סוֹף, שֶׁהוּא
25 מִתְעַלֶּה וּמִתְעַלֵּם בְּהֶעְלֵם אַחַר הֶעְלֵם וּבְעִילוּי
26 אַחַר עִילוּי, לְמַעְלָה מַעְלָה. וְהִנֵּה גַּם הָעִנְיָן
27 דִּלְמַטָּה מַטָּה כּוֹ' כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאוֹר־אֵין־סוֹף הוּא

43 אמונה חזקה וודאית בה', 'הזה', **צָרִיךְ לוֹמַר, דְּ"לַיְלָה הַהוּא" הוּא**
44 מצב רוחני כזה **שֶׁחָסֵר גַּם בְּוַדָּאוּת הָאֱמוּנָה** כי בנוסף לכך שהמצב
45 הוא 'לילה' והעלם, גם האמונה היא לא בחוזק ובתוקף אלא במצב של 'הוא'
46 שגם המלה 'הוא' הרי־זה ביטוי של העלם (בדומה למבואר לעיל לעניין
47 'הסתר אסתיר', הסתר כפול).

48 **וְיֵשׁ לוֹמַר עוֹד פֵּירוּשׁ** מלבד
49 הפירושים הקודמים **בְּ"לַיְלָה**
50 **הַזֶּה" וְ"לַיְלָה הַהוּא"**
51 ומשמעות ההבדל ביניהם, **שֶׁהַלָּשׁוֹן**
52 **"זֶה" וְ"הוּא" קָאֵי עַל**
53 **הַלַּיְלָה** עצמו. **אִם הַלַּיְלָה הוּא**
54 **בְּגִילוּי ("זֶה") שֶׁנִּרְגָּשׁ** וניכר
55 בצורה ברורה וגלוייה **שֶׁהוּא**
56 **לַיְלָה, אוֹ שֶׁהַלַּיְלָה הוּא**
57 **בְּהֶסְתֵּר ("הוּא") שֶׁאֵין נִרְגָּשׁ**
58 **שֶׁהוּא לַיְלָה** ואפשר לטעות
59 ולחשוב שאין זה לילה והעלם].

60 **ה) וְיוּבָן זֶה** הפירוש האחרון הנזכר
61 לעיל ש"לילה הזה" הוא לילה שניכר
62 ונרגש שהוא לילה, ו"לילה ההוא" הוא
63 לילה שלא ניכר ונרגש שהוא לילה
64 **עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּכַמָּה**
65 **מְקוֹמוֹת**[39] בחסידות **בְּפֵירוּשׁ**
66 **הַמַּאֲמָר**[40] שמקורו בזוהר **אוֹר־**
67 **אֵין־סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה** מתעלם
68 ומתעלה **עַד אֵין קֵץ** אין גבול עד
69 היכן הוא מתעלם ומתעלה **וּלְמַטָּה**
70 **מַטָּה** וכן האור האלוקי האינסופי
71 נמשך ויורד למטה ומתגלה **עַד אֵין**
72 **תַּכְלִית** ואין סוף וגבול עד היכן הוא
73 יורד ונמשך ומתגלה, **דִּלְמַטָּה מַטָּה**
74 **כּוֹ' הוּא עִנְיַן הַהִתְפַּשְּׁטוּת**
75 **וְהַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף** שנמשך
76 ויורד ומאיר, **שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט**
77 **וּמִתְגַּלֶּה עַד לְמַטָּה מַטָּה,**
78 **וּלְמַעְלָה מַעְלָה כּוֹ' הוּא עִנְיַן**
79 **הַהִתְעַלְּמוּת וְהָעֲלִיָּה שֶׁבְּאוֹר־**
80 **אֵין־סוֹף, שֶׁהוּא מִתְעַלֶּה**
81 **וּמִתְעַלֵּם** ומעלים ומסתיר את עצמו **בְּהֶעְלֵם אַחַר הֶעְלֵם** לאחר
82 שמתעלם, חוזר ומתעלם שוב **וּבְעִילוּי אַחַר עִילוּי, לְמַעְלָה מַעְלָה**
83 עד אין סוף וללא גבול.
84 **וְהִנֵּה גַּם הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה מַטָּה כּוֹ' כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאוֹר־אֵין־**

---

35) זהר ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. תו"א ר"פ שמות. ובכ"מ. 36) בראשית ג, יט. 37) אבות פ"ג מ"ה. 38) באבות שם "עול מלכות ועול דרך ארץ". ובדרושים הנ"ל הובא רק "עול דרך ארץ". 39) המשך באתי לגני ה'שי"ת פי"ג ואילך (סה"מ ה'שי"ת ע' 133 ואילך). וראה עד"ז המשך תרס"ו ס"ע קפח ואילך. 40) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט - מ, ב). ז"ח יתרו לד, סע"ג.

1 בְּחִינַת הֶעְלֵם. שֶׁהֲרֵי כְּלוּת הָאוֹר שֶׁלְּפְנֵי
2 הַצִּמְצוּם הוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ[41], וְאוֹר
3 הַכָּלוּל בַּמָּאוֹר הוּא לְמַעְלָה מִגִּילוּי[42]. וְזֶה שֶׁהוּא
4 מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְגַּלֶּה עַד לְמַטָּה מַטָּה, הֲרֵי הַגִּילוּי
5 שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם (אוֹר הַקַּו,
6 וַאֲפִילוּ אוֹר הַסּוֹבֵב) הוּא רַק הֶאָרָה מֵהָאוֹר
7 שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם. אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן דְּזֶה
8 שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף הוּא לְמַטָּה מַטָּה כו׳ הוּא כֹּחַ
9 הַהִתְפַּשְּׁטוּת וְהַגִּילוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף, הֲרֵי גַּם
10 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ, הוּא עִנְיַן הַגִּילוּי. וְכַמְּבֹאָר
11 בְּ׳הֶמְשֵׁךְ הַהִלּוּלָא׳[43], שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ גּוּפָא הוּא
12 בְּבְחִינַת גִּילוּי. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן זֶה שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף
13 הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה כו׳ הוּא שֶׁגַּם בְּעַצְמוּתוֹ אֵינוֹ
14 בְּגֶדֶר גִּילוּי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים
15 דְּ׳יוֹם׳, ״יוֹם הַהוּא״ וְ״יוֹם הַזֶּה״, הוּא בָּעִנְיָן
16 דִּלְמַטָּה מַטָּה כו׳. שֶׁהַגִּילוּי בְּפוֹעַל (לְאַחֲרֵי
17 הַצִּמְצוּם) הוּא הַשֹּׁרֶשׁ דְּ״יוֹם הַזֶּה״, וְכֹחַ הַגִּילוּי
18 דְּאוֹר־אֵין־סוֹף (לִפְנֵי הַצִּמְצוּם) הוּא הַשֹּׁרֶשׁ
19 דְּ״יוֹם הַהוּא״. וְהַשֹּׁרֶשׁ דְּלַיְלָה (שֶׁלְּמַעְלָה גַּם
20 מִ״יוֹם הַהוּא״) הוּא בָּעִנְיָן דִּלְמַעְלָה מַעְלָה כו׳.
21 ו) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ דִּבְצִמְצוּם שְׁנֵי עִנְיָנִים. זֶה
22 שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי [וּבָזֶה

ביאור בדרך אפשר

1 **סוֹף הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם** כלומר, עצם ההארה וההתגלות של האור
2 האלוקי האינסופי היא בעצם תוצאה של העלם וצמצום של האור האינסופי
3 והבלי גבול. **שֶׁהֲרֵי כְּלוּת** באופן כללי **הָאוֹר שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם**
4 (המאפשר את ההתפשטות וההארה שלו, כי את האור עצמו כפי שהוא לפני
5 הצמצום, העולמות לא יכולים לקבל)
6 **והוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ**[41]
7 האור כפי שהוא כלול במהותו
8 ועצמותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו
9 ואין לו שום מציאות ו׳ציור׳ והגדרה
10 בפני עצמו, **וְאוֹר הַכָּלוּל בַּמָּאוֹר**
11 מקור האור **הוּא לְמַעְלָה**
12 **מִגִּילוּי**[42]. **וְזֶה שֶׁהוּא** האור
13 שכפי שהוא במקורו אינו שייך לגילוי
14 **מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְגַּלֶּה** ויורד ונמשך
15 **עַד לְמַטָּה מַטָּה, הֲרֵי הַגִּילוּי**
16 **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ לְאַחֲרֵי**
17 **הַצִּמְצוּם (אוֹר הַקַּו** כמבואר
18 בקבלה וחסידות שלאחר הצמצום
19 הראשון בו אור האין־סוף ׳הסתלק׳
20 ומנע מעצמו להאיר בלי גבול, חזר
21 הקדוש־ברוך־הוא והאיר מהאין־סוף
22 אור מצומצם הנמשל לקו דק והוא אור
23 הקו שאמנם הוא הארה מאור אין־סוף
24 שלפני הצמצום אבל מדובר בהארה
25 מצומצמת, **וַאֲפִילוּ אוֹר הַסּוֹבֵב**
26 אור הנקרא ׳סובב כל עלמין׳ על שם
27 שמאיר בכל העולמות בשווה כי הוא
28 אור בלי גבול ולא אור מצומצם לפי
29 ערך העולמות) **הוּא רַק הֶאָרָה**
30 מועטת ומצומצמת **מֵהָאוֹר שֶׁלְּפְנֵי**
31 **הַצִּמְצוּם** ולא האור האין־סוף עצמו
32 ונמצא שלמעשה גם עניין ההמשכה
33 של אור האין־סוף ״למטה מטה עד אין קץ״ הוא העלם על אור האין־סוף
34 הבלי־גבול. **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם,** למרות שזהו אכן העלם **כֵּיוָן דְּזֶה**
35 **שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף הוּא** נמשך ויורד ומאיר **לְמַטָּה מַטָּה כו׳ הוּא**
36 התגלות ופעולה של **כֹּחַ הַהִתְפַּשְּׁטוּת וְהַגִּילוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף,**
37 **הֲרֵי גַּם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ,** כפי שכוח זה הוא במקורו ושרשו
38 העליון, ולא רק כפי שבא בפועל **הוּא עִנְיַן הַגִּילוּי** וכתוצאה מזו גם
39 פעולתו למטה היא פעולה של גילוי (למרות שכאמור התגלות אור מצומצם
40 מאור אין־סוף הבלי־גבול אכן נחשבת ׳העלם׳). **וְכַמְּבֹאָר בְּ׳הֶמְשֵׁךְ**
41 מאמרי בעל **הַהִלּוּלָא׳**[43], המאמרים שהרבי הריי״צ מסר לפרסום לקראת
42 יו״ד שבט תש״י היום שבו נסתלק (שם מופיע ביאור נרחב בעניין ״אור אין
43 סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית״) **שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ**

ביאור בדרך אפשר

44 **גּוּפָא הוּא בְּבְחִינַת גִּילוּי** שם מבואר שבעצמותו ומהותו של
45 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו קיים גם כוח ההתפשטות וגם כוח ההעלם וכוח
46 ההתפשטות הוא עניין הגילוי כפי שהוא בעצמותו גופא (ומזה נובע ונמשך
47 עניין הארת והתגלות אור אין־סוף למטה מטה עד אין תכלית). **מַה־שֶּׁאֵין־**
48 **כֵּן זֶה שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף הוּא**
49 **לְמַעְלָה מַעְלָה כו׳** עד אין קץ
50 **הוּא** עניין כזה **שֶׁגַּם בְּעַצְמוּתוֹ**
51 **אֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּילוּי** ומזה נובעת
52 ונמשכת פעולת כוח זה להתעלות
53 ולהתעלם.
54 **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דִּשְׁנֵי**
55 **הָעִנְיָנִים דְּ׳יוֹם׳,** שהם, כמבואר
56 לעיל, **״יוֹם הַהוּא״** התגלות
57 מבחינת ׳יום׳ שמצד עצמה היא
58 למעלה מגילוי ולכן נקראת ׳הוא׳,
59 לשון נסתר והעלם **וְ״יוֹם הַזֶּה״**
60 גילוי בחינת יום שעניינה הוא אור
61 וגילוי ולכן נקראת ׳זה׳ לשון גילוי,
62 **הוּא בָּעִנְיָן דִּלְמַטָּה מַטָּה כו׳**
63 שתי הבחינות של ׳יום׳ מושרשות
64 בבחינה זו באין־סוף שעליה נאמר
65 ״למטה מטה עד אין תכלית״ היינו כוח
66 ההתפשטות וההתגלות. **שֶׁהַגִּילוּי**
67 של האור האלוקי **בְּפוֹעַל (לְאַחֲרֵי**
68 **הַצִּמְצוּם** הארת ׳אור הקו׳, כמבואר
69 לעיל) **הוּא הַשֹּׁרֶשׁ דְּ״יוֹם**
70 **הַזֶּה״** ומההתגלות וההארה בפועל
71 (אף שהיא מצומצמת) בא ונמשך ״יום
72 הזה״, אור וגילוי, **וְכֹחַ הַגִּילוּי**
73 **דְּאוֹר־אֵין־סוֹף (לִפְנֵי**
74 **הַצִּמְצוּם** שאמנם אינו מאיר
75 בעולמות כי הוא למעלה מגילוי אבל
76 מדובר על כוח הגילוי וההתפשטות) **הוּא הַשֹּׁרֶשׁ דְּ״יוֹם הַהוּא״** ממנו
77 בא ונמשך האור שמצד עצמו הוא למעלה מגילוי. **וְהַשֹּׁרֶשׁ דְּלַיְלָה**
78 התגלות מבחינה שלמעלה מגילוי לגמרי **(שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִ״יוֹם**
79 **הַהוּא״** בחינת כוח הגילוי כפי שהיא לפני הצמצום ונעלית מלבוא בגילוי
80 בפועל לנבראים) **הוּא בָּעִנְיָן דִּלְמַעְלָה מַעְלָה כו׳** הכוח האלוקי
81 להתעלות ולהתעלם ללא גבול, עד אין קץ.
82 **ו) וְהִנֵּה יָדוּעַ דִּבְצִמְצוּם** האור האלוקי האין־סוף שמצד עצמו הוא
83 למעלה מלהיות נמשך ומתגלה לעולמות ונבראים **שְׁנֵי עִנְיָנִים.** עניין אחד
84 בצמצום הוא **זֶה שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי** כלומר, אמנם
85 פעולת הצמצום היא מיעוט האור והעלם הגילוי הבלתי מוגבל להארה מועטת
86 ומצומצמת אבל הכוונה והמטרה של הצמצום היא בשביל הגילוי, כדי

---

41) המשך תרס״ו ע׳ קפ. ובכ״מ. 42) דכל הכלול בהעצם הוא כמו העצם. וכיון שהעצם אינו בגדר גילוי, גם האור הכלול בו הוא למעלה מגילוי (סה״מ תרע״ח ע׳ ק. קונטרסים ח״ב רח, א). 43) פט״ז (סה״מ שם ע׳ 151).

גוּפָא שְׁנֵי עִנְיָנִים. זֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דַּוְקָא יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא הַגִּילוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף גַּם בָּעוֹלָמוֹת, וְזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם יִהְיֶה הַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת וְעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹר שֶׁהֵאִיר לִפְנֵי הַצִּמְצוּם[44], וְזֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם עַצְמוֹ מִתְגַּלֶּה הַשְׁלֵמוּת דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁאֵינוֹ מוּגְבָּל חַס־וְשָׁלוֹם בְּעִנְיַן הַגִּילוּי וְיֵשׁ לוֹ גַּם כֹּחַ הַהֶעְלֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם יֶשְׁנָם שְׁנֵי עִנְיָנִים - הוּא, כִּי בְּכֹחַ הַהֶעְלֵם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף, שֹׁרֶשׁ הַצִּמְצוּם, שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת. כֹּחַ הַהֶעְלֵם כְּמוֹ שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַגִּילוּי [שֶׁגַּם דַּרְגָּא זוֹ בְּכֹחַ הַהֶעְלֵם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף הִיא לְמַעְלָה מִכֹּחַ הַגִּילוּי, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הִיא שַׁיֶּכֶת לְגִילוּי], דְּהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי. וְעֶצֶם כֹּחַ הַהֶעְלֵם (שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי), דְּהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא (לֹא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי, אֶלָּא) זֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם עַצְמוֹ מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַהֶעְלֵם.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְהוֹסִיף בֵּאוּר בָּזֶה שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ'לַיְלָה' ("לַיְלָה הַהוּא" וְ"לַיְלָה הַזֶּה") כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַטָּה, הֵם בְּאוֹפֶן הָפוּךְ מִכְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁם, דִּלְמַעְלָה "לַיְלָה הַהוּא" הוּא לְמַעְלָה מִ"לַיְלָה הַזֶּה", וּכְמוֹ שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים לְמַטָּה, הַהֶסְתֵּר (לְגְרִיעוּתָא) דְּ"לַיְלָה הַהוּא" הוּא הֶסְתֵּר גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהַהֶסְתֵּר דְּ"לַיְלָה הַזֶּה", כִּי שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ'לַיְלָה' שֶׁלְּמַעְלָה, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵם שְׁתֵּי דְּרָגוֹת הַנַּ"ל בְּכֹחַ הַהֶעְלֵם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף, "לַיְלָה הַזֶּה" הוּא כֹּחַ הַהֶעְלֵם

ביאור בדרך אפשר

שיומשך ויאיר גילוי כזה שהעולמות והנבראים יכולים לקבל [**וּבָזֶה גּוּפָא** בעניין זה עצמו שהצמצום נועד בשביל הגילוי שיתאפשר בעקבות הצמצום **שְׁנֵי עִנְיָנִים.** עניין אחד **זֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דַּוְקָא** שעל ידו מתאפשרת התגלות והארת אור מהאין־סוף בעולמות **יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח **הַגִּילוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף** עצמו כפי שהוא לפני הצמצום **גַּם בָּעוֹלָמוֹת** כי הארת האור המצומצם שמקורו באור־אין־סוף שלפני הצמצום היא הכנה והכשרה של העולמות לכך שלעתיד לבוא תהיה בהם התגלות מהאין־סוף עצמו, **וְ**הענין השני בכך שהצמצום נועד בשביל הגילוי הוא **זֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם יִהְיֶה** בסופו של דבר **הַגִּילוּי דִּפְנִימִיּוּת וְעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹר שֶׁהֵאִיר לִפְנֵי הַצִּמְצוּם** כי לאחר שיש בעולמות הארה אלוקית, אף כי מצומצמת, בסופו של דבר העולמות יזדככו עד כדי כך שיאיר בהם לא רק האור שלפני הצמצום אלא גם אור ה'עצמות'[44], **וְ**הענין השני שנפעל על ידי הצמצום הוא **זֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם עַצְמוֹ** לא באור שמתגלה על ידי הצמצום אלא בענין הצמצום, ההעלם וההגבלה עצמו **מִתְגַּלֶּה הַשְׁלֵמוּת דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁאֵינוֹ מוּגְבָּל חַס־וְשָׁלוֹם בְּעִנְיַן הַגִּילוּי** שהרי אם אור אין־סוף יכול רק להתגלות ואינו יכול להגביל את עצמו, נמצא שאינו 'אין סוף' אמיתי וכיוון שמדובר בבלי גבול אמיתי לא ייתכן שאינו שלם בתכלית בכל הכוחות **וְ**אלא **יֵשׁ לוֹ גַּם כֹּחַ הַהֶעְלֵם** ונמצא שהצמצום מבטא את השלימות של האין־סוף.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם יֶשְׁנָם שְׁנֵי עִנְיָנִים האחד שהצמצום נועד בשביל הגילוי והשני שהצמצום מבטא ומגלה את השלימות של האין־סוף - **הוּא, כִּי בְּכֹחַ הַהֶעְלֵם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף,** הכוח של האין־סוף להעלים את עצמו ("למעלה מעלה עד אין קץ") שהוא **שֹׁרֶשׁ** ומקור פעולת **הַצִּמְצוּם, שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת. כֹּחַ הַהֶעְלֵם כְּמוֹ שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַגִּילוּי [שֶׁגַּם דַּרְגָּא זוֹ בְּכֹחַ הַהֶעְלֵם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף** הדרגה שבה אור אין־סוף אכן לא מתגלה (לעולמות ונבראים) אבל שייך לגילוי, **הִיא לְמַעְלָה מִכֹּחַ הַגִּילוּי,** נעלית יותר מהכוח שממנו נובע ונמשך הגילוי בפועל ודרגה זו אכן לא מתגלית **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הִיא שַׁיֶּכֶת לְגִילוּי],** דְּהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ כוח ההעלם כפי ששייך לגילוי **הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי.** וְהדרגה השנייה בכוח ההעלם, הנעלית יותר היא **עֶצֶם כֹּחַ הַהֶעְלֵם (שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי** לגמרי ולא רק שאינו מתגלה בפועל אלא גם אינו שייך לגילוי), **דְּהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא (לֹא** הענין הראשון בצמצום, זה שהצמצום הוא **בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי, אֶלָּא)** הענין השני בצמצום **זֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם עַצְמוֹ מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַהֶעְלֵם** ועל ידי זה באה לידי ביטוי שלימות האין־סוף, כמבואר לעיל.

וְעַל־פִּי־זֶה לפי המבואר לעיל אודות המשמעות הפנימית של המושגים "לילה ההוא" ו"לילה הזה" וההבדל ביניהם **יֵשׁ לְהוֹסִיף בֵּאוּר בָּזֶה שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ'לַיְלָה' ("לַיְלָה הַהוּא" וְ"לַיְלָה הַזֶּה") כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַטָּה** כפי שהם מתייחסים להתגלות האלוקית בעולמות ונבראים ש"לילה הזה" הוא העלם והסתר שניכר ונרגש ו"לילה ההוא" הוא העלם והסתר גדול וחמור יותר עד כדי כך שלא מכירים ומרגישים שהוא העלם והסתר, **הֵם בְּאוֹפֶן הָפוּךְ מִכְּמוֹ שֶׁשְּׁנֵי** מושגים אלה ב'לילה' **הֵם בְּשָׁרְשָׁם** ומקורם למעלה באלוקות, **דִּלְמַעְלָה "לַיְלָה הַהוּא"** בחינת העלם שלמעלה מגילוי **הוּא לְמַעְלָה** נעלה יותר **מִ"לַיְלָה הַזֶּה"** בחינת העלם שכן שייך לגילוי ומתגלה, **וּכְמוֹ שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים לְמַטָּה, הַהֶסְתֵּר (לְגְרִיעוּתָא** כחיסרון, במובן השלילי) **דְּ"לַיְלָה הַהוּא" הוּא הֶסְתֵּר גָּדוֹל יוֹתֵר** וחמור יותר **מֵהַהֶסְתֵּר דְּ"לַיְלָה הַזֶּה",** כמבואר לעיל, ולכאורה יש להתפלא על כך שלמעלה 'הלילה ההוא' נעלה מ'הלילה הזה', ולמטה הרי זה להיפך ו'הלילה הזה' נעלה מ'הלילה ההוא' אלא הביאור בזה הוא **כִּי שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ'לַיְלָה' שֶׁלְּמַעְלָה, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵם שְׁתֵּי דְּרָגוֹת הַנַּ"ל בְּכֹחַ הַהֶעְלֵם דְּאוֹר־אֵין־סוֹף, "לַיְלָה הַזֶּה" הוּא כֹּחַ הַהֶעְלֵם ("לַיְלָה") שֶׁשַּׁיָּךְ לְגִילוּי ("הַזֶּה"),** שאמנם בסדר

44) המשך תרס"ו ע' ד.

ביאור בדרך אפשר

המדריגות בחינת ׳לילה ההוא׳ שלמעלה מגילוי נעלית מבחינת ׳הלילה הזה׳ אבל מצד מהותה בחינת ׳הלילה הזה׳ שייכת לגילוי **וְכֵיוָן שֶׁהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי, לָכֵן הַ״לַּיְלָה״ (הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁלְּמַטָּה) הוּא בְּאוֹפֶן דְּ״זֶה״, שֶׁנִּרְגָּשׁ בְּגִילוּי שֶׁהוּא לַיְלָה. כִּי זֶה שֶׁהַהֶעְלֵם מֵבִיא** בסופו של דבר **לְגִילוּי** למרות שלכאורה העלם הוא היפך הגילוי, **הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁנִּרְגָּשׁ הַהֶעְלֵם [וְעַל־דֶּרֶךְ הַצִּמָּאוֹן לֶאֱלֻקוּת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (לַיְלָה) שֶׁהוּא יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת[45] כאשר היה גילוי אלוקות, שֶׁהוּא הצימאון עצמו והגילוי שבא בעקבותיו וכתוצאה ממנו הַגִּילוּי הַבָּא עַל־יְדֵי הַהֶעְלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁנִּרְגָּשׁ הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּהַגָּלוּת]** ולכן ׳לילה הזה׳ למעלה, כוח ההעלם ששייך לגילוי, מביא את בחינת ׳לילה הזה׳ למטה, העלם מורגש. **וְ״לַיְלָה הַהוּא״ הוּא עֶצֶם כֹּחַ הַהֶעְלֵם שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לְגִילוּי, דְּהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא (לֹא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי, אֶלָּא) שֶׁבּוֹ מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַהֶעְלֵם, וְלָכֵן הַ״לַּיְלָה״ שֶׁלְּמַטָּה הַנִּמְשָׁךְ מֵעִנְיָן זֶה דְּהַצִּמְצוּם,** הצמצום שלא נועד בשביל הגילוי והוא התגלות כוח ההעלם, למרות שבסדר המדריגות הוא עניין נעלה יותר מעניין הצמצום שבשביל הגילוי, אך כיוון שבמהותו הוא למעלה מגילוי, ה׳לילה׳ הנמשך ממנו **הוּא בְּאוֹפֶן דְּ״הוּא״, שֶׁאֵין נִרְגָּשׁ שֶׁהוּא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** ולמעשה הרי זה העלם גדול יותר מההעלם של ׳לילה הזה׳. **וְהַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה** בצמצום (האחד שהצמצום הוא בשביל הגילוי והשני שהצמצום מגלה את כוח האין־סוף שהם השורש ל׳לילה הזה׳ ו׳לילה ההוא׳) כפי שהוא בא לידי ביטוי **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם - הוּא, שֶׁהָעֲבוֹדָה** שהיהודי עובד את ה׳ **בַּלַּיְלָה** בזמן של העלם והסתר

(״לַיְלָה״) שֶׁשַּׁיָּךְ לְגִילוּי (״הַזֶּה״), וְכֵיוָן שֶׁהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי, לָכֵן הַ״לַּיְלָה״ (הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁלְּמַטָּה) הוּא בְּאוֹפֶן דְּ״זֶה״, שֶׁנִּרְגָּשׁ בְּגִילוּי שֶׁהוּא לַיְלָה. כִּי זֶה שֶׁהַהֶעְלֵם מֵבִיא לְגִילוּי הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁנִּרְגָּשׁ הַהֶעְלֵם [וְעַל־דֶּרֶךְ הַצִּמָּאוֹן לֶאֱלֻקוּת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (לַיְלָה) שֶׁהוּא יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת[45], שֶׁהוּא הַגִּילוּי הַבָּא עַל־יְדֵי הַהֶעְלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁנִּרְגָּשׁ הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּהַגָּלוּת]. וְ״לַיְלָה הַהוּא״ הוּא עֶצֶם כֹּחַ הַהֶעְלֵם שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לְגִילוּי, דְּהַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִדַּרְגָּא זוֹ הוּא (לֹא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי, אֶלָּא) שֶׁבּוֹ מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַהֶעְלֵם, וְלָכֵן הַ״לַּיְלָה״ שֶׁלְּמַטָּה הַנִּמְשָׁךְ מֵעִנְיָן זֶה דְּהַצִּמְצוּם, הוּא בְּאוֹפֶן דְּ״הוּא״, שֶׁאֵין נִרְגָּשׁ שֶׁהוּא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וְהַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם - הוּא, שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּלַּיְלָה (חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הַחֹשֶׁךְ דִּכְלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה) מִצַּד הַצִּמְצוּם שֶׁבִּשְׁבִיל הַגִּילוּי הִיא הַתְּשׁוּקָה וְהָעֲבוֹדָה בַּלַּיְלָה וְהַצִּמָּאוֹן לָצֵאת מֵחֹשֶׁךְ הַלַּיְלָה. מִצַּד זֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַהֶעְלֵם, הִיא הַהִתְבּוֹנְנוּת וְכוּ׳ בַּשֹּׁרֶשׁ דְּחֹשֶׁךְ הַלַּיְלָה עַצְמוֹ, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ הוּא בַּהֶעְלֵם הָעַצְמִי.

ז) **וְזֶהוּ** ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - זֶה מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם״, דְּ״לַיְלָה הַהוּא״ הוּא שֶׁגָּרַם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, כִּי הַשֹּׁרֶשׁ דְּ״לַיְלָה הַהוּא״ שֶׁלְּמַטָּה הוּא מִבְּחִינַת ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהֶעְלֵם דְּ״יוֹם הַהוּא״, וַאֲפִילּוּ מֵהַהֶעְלֵם דְּ״לַיְלָה הַזֶּה״. וְעַל־יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ אָז בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל

ביאור בדרך אפשר

על אלוקות **(חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הַחֹשֶׁךְ דִּכְלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה** שבתור עולם גשמי הוא מעלים ומסתיר על האלוקות הרוחנית) **מִצַּד הַצִּמְצוּם שֶׁבִּשְׁבִיל הַגִּילוּי הִיא הַתְּשׁוּקָה וְהַצִּמָּאוֹן לָצֵאת מֵחֹשֶׁךְ הַלַּיְלָה** כי הצמצום שנועד בשביל הגילוי מעורר את היהודי העובד ה׳ להשתוקק לצאת מהחושך והצמצום ולבוא לגילוי. **וְהָעֲבוֹדָה בַּלַּיְלָה** עבודת ה׳ במעמד ומצב של העלם והסתר **מִצַּד זֶה שֶׁבַּצִּמְצוּם מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַהֶעְלֵם, הִיא הַהִתְבּוֹנְנוּת וְכוּ׳ בַּשֹּׁרֶשׁ** ומקור **דְּחֹשֶׁךְ הַלַּיְלָה עַצְמוֹ** כפי שהוא למעלה באלוקות, **שֶׁשָּׁרְשׁוֹ הוּא בַּהֶעְלֵם הָעַצְמִי** שלמעלה מגילוי לגמרי, והיא עבודה נעלית יותר מהשאיפה לגילוי כי בה האדם מתחבר ומתקשר, על־ידי התבוננות, עם בחינה עצמית אצל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו.

ז) **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של הפסוק בו פותח המאמר **״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ - זֶה מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם״, דְּ״לַיְלָה הַהוּא״** הבחינה האלוקית הנעלית הנקראת ״לילה ההוא״ (שכפי שהדברים הם למטה הרי זה לשון של הסתר כפול, לילה וחושך לגריעותא, אבל בשורש הדברים למעלה מדובר על בחינת העלם שלמעלה מגילוי עד שאינו שייך לגילוי, כמבואר לעיל באריכות) **הוּא שֶׁגָּרַם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״** שלא תהיה ׳שינה׳ למעלה כביכול, **כִּי הַשֹּׁרֶשׁ דְּ״לַיְלָה הַהוּא״ שֶׁלְּמַטָּה** כפי שהוא מעלים ומסתיר מאוד, כפי שהיה מצבם של בני ישראל בימי אחשורוש, **הוּא מִבְּחִינַת ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה,** שמורה על העלם והסתר במובן הנעלה ביותר **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהֶעְלֵם דְּ״יוֹם הַהוּא״, וַאֲפִילּוּ מֵהַהֶעְלֵם דְּ״לַיְלָה הַזֶּה״** כמבואר לעיל באריכות. **וְעַל־יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ אָז בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל** למרות המעמד ומצב הנחות ׳לילה ההוא׳ במובן השלילי **הַשָּׁנָה, שֶׁהַ־מְּסִירוּת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה מִצַּד**

45) מאמרי אדהאמ״צ ויקרא ח״א ע׳ קה (וש״נ). סה״מ עטר״ת ע׳ שיב. קונטרסים ח״א לו, א ואילך. שם נג, א ואילך. סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 11. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

הַהֶסְתֵּר[46] וההסתר עצמו עורר אותם למסירות נפש **[וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[47] **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** דוקא כאשר אין גילוי אלוקות וגם ההבנה וההשגה באלוקות איננה בדרגות גבוהות כל כך **גִּילוּי כֹּחַ הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ הוּא יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת** כאשר כולם ראו אלוקות בגלוי, כי דווקא בזמן שבו כוחות השכל והרגש הם חלשים יחסית, מתעורר כוח ה׳מסירות נפש׳ ביתר תוקף], ועל ידי ה׳מסירות נפש׳ **נִמְשָׁךְ (בְּגִילוּי) בְּחִינַת ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה** ההעלם העצמי של האין־סוף **בַּ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַטָּה** בתוך ההעלם וההסתר.

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, פירוש אחד **שֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״** העלם והסתר כפול וגדול **גּוֹרֵם עִנְיַן הַשֵּׁינָה** למעלה, כביכול **(וּמַה שֶּׁכָּתוּב ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ הוּא לְהַדְגִּישׁ הַגֵּס, דַּהֲגַם שֶׁהָיָה ״בַּלַּיְלָה הַהוּא״ מִכָּל־מָקוֹם נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ)** והפירוש השני **וְשֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״ גָּרַם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״** שלכאורה שני הפירושים הם הפכיים, אבל על פי תוכן המאמר הם קשורים זה בזה **כִּי זֶה שֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״ גּוֹרֵם עִנְיַן הַשֵּׁינָה הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא** ה׳לילה׳ וההעלם שלמטה **מִצַּד עַצְמוֹ** שהוא אכן העלם והסתר, **אֲבָל עַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ שָׁרְשׁוֹ, בְּחִינַת ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה, חֲרֵי אַדְרַבָּה, הוּא** ׳לילה הוא׳ העליון **גּוֹרֵם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״**, היפך עניין השינה.

ח) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר** מדריגה באלוקות שהיא נעלית מאד, למעלה **גַּם מִ״לַּיְלָה הַהוּא״ שֶׁלְּמַעְלָה** עם כל מעלתו כמבואר לעיל באריכות **[וְ״לַּיְלָה הַהוּא״ הוּא רַק גּוֹרֵם לְהַמְשָׁכַת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״** אבל התוצאה נעלית יותר מהגורם].

ביאור בדרך אפשר

1 **הַשָּׁנָה, שֶׁהַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה מִצַּד**
2 **הַהֶסְתֵּר**[46] **[וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[47]
3 **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת גִּילוּי כֹּחַ הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ הוּא**
4 **יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת], נִמְשָׁךְ (בְּגִילוּי) בְּחִינַת**
5 **״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה בַּ״לַּיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַטָּה.**
6 **וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ״בַּלַּיְלָה הַהוּא**
7 **נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, שֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״ גּוֹרֵם עִנְיַן**
8 **הַשֵּׁינָה (וּמַה שֶּׁכָּתוּב ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת**
9 **הַמֶּלֶךְ״ הוּא לְהַדְגִּישׁ הַגֵּס, דַּהֲגַם שֶׁהָיָה ״בַּלַּיְלָה**
10 **הַהוּא״, מִכָּל־מָקוֹם נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ) וְשֶׁ״לַּיְלָה**
11 **הַהוּא״ גָּרַם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, כִּי זֶה**
12 **שֶׁ״לַּיְלָה הַהוּא״ גּוֹרֵם עִנְיַן הַשֵּׁינָה הוּא כְּמוֹ**
13 **שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ, אֲבָל עַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ**
14 **שָׁרְשׁוֹ, בְּחִינַת ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה, חֲרֵי**
15 **אַדְרַבָּה, הוּא גּוֹרֵם לִהְיוֹת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״.**
16 **ח) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ הוּא**
17 **לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מִ״לַּיְלָה הַהוּא״**
18 **שֶׁלְּמַעְלָה [וְ״לַּיְלָה הַהוּא״ הוּא רַק גּוֹרֵם**
19 **לְהַמְשָׁכַת ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״]. וְהָעִנְיָן הוּא,**
20 **דְּ׳יוֹם׳ וָ׳לַיְלָה׳, כֹּחַ הַהֶעְלֵם וְכֹחַ הַגִּילוּי שֶׁבְּאוֹר־**
21 **אֵין־סוֹף, הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים. וְלָכֵן, גַּם לְאַחֲרֵי**
22 **הַמְשָׁכַת בְּחִינַת ״לַיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה בַּ״לַּיְלָה**
23 **הַהוּא״ דִּלְמַטָּה, הוּא נִשְׁאַר לַיְלָה [וָעוֹד יוֹתֵר,**
24 **״לַּיְלָה הַהוּא״], כִּי זֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ הוּא כֹּחַ**
25 **הַהֶעְלֵם וְלֹא כֹּחַ הַגִּילוּי. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ**
26 **לְזֶה שֶׁעָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה,**
27 **דְּכִיוָן שֶׁהַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלָּהֶם בָּאָה מִצַּד**
28 **הַהֶסְתֵּר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ז), שֶׁעַל־יְדֵי הַהֶסְתֵּר**
29 **מִתְעוֹרֵר הַהֶעְלֵם דִּנְשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי**[48], **אֵין זֶה שַׁיָּךְ (כָּל־כַּךְ) לַכֹּחוֹת**
30 **שֶׁנַּת הַמֶּלֶךְ״ הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר** מדריגה באלוקות שהיא נעלית מאד,
31 למעלה **גַּם מִ״לַּיְלָה הַהוּא״ שֶׁלְּמַעְלָה** עם כל מעלתו כמבואר לעיל
32 באריכות **[וְ״לַּיְלָה הַהוּא״ הוּא רַק גּוֹרֵם לְהַמְשָׁכַת ״נָדְדָה**
33 **שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״** אבל התוצאה נעלית יותר מהגורם].
34 **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּ׳יוֹם׳ וָ׳לַיְלָה׳,**
35 **כֹּחַ הַהֶעְלֵם** (לילה) **וְכֹחַ הַגִּילוּי**
36 (יום) **שֶׁבְּאוֹר־אֵין־סוֹף, הֵם**
37 **שְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים. **וְלָכֵן, גַּם**
38 **לְאַחֲרֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת**
39 **״לַּיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַעְלָה**
40 **בַּ״לַּיְלָה הַהוּא״ דִּלְמַטָּה,** גם
41 לאחר שבתוך ההעלם וההסתר יש
42 המשכה וגילוי ממקור מאד נעלה, כיוון
43 שזו המשכה מכוח ההעלם, סוף סוף
44 **הוּא** ה׳לילה ההוא׳ שלמטה **נִשְׁאַר**
45 בגדר **לַיְלָה [וָעוֹד יוֹתֵר,** שנשאר
46 בגדר **״לַּיְלָה הַהוּא״], כִּי זֶה**
47 **שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ** מלמעלה מהאין־סוף
48 **הוּא כֹּחַ הַהֶעְלֵם וְלֹא כֹּחַ**
49 **הַגִּילוּי.**
50 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְזֶה**
51 **שֶׁעָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ**
52 **כָּל הַשָּׁנָה,** שאמנם היה זה עניין
53 נעלה מאוד והמשיך ופעל המשכה של
54 ׳לילה ההוא׳ **דְּכִיוָן שֶׁהַ׳מְסִירוּת**
55 **נֶפֶשׁ׳ שֶׁלָּהֶם בָּאָה מִצַּד**
56 **הַהֶסְתֵּר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ז)** שהיה
57 בימי אחשורוש **מִתְעוֹרֵר הַהֶעְלֵם**
58 **דִּנְשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי**[48]
59 במצבים רגילים (ולכן נמשך מלמעלה
60 מבחינת ההעלם האלוקי העצמי
61 שלמעלה מגילוי), **אֵין זֶה שַׁיָּךְ**
62 **(כָּל־כַּךְ) לַכֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים,**

---

46) ראה סה״מ תרפ״ז ע׳ קיב. 47) ראה בארוכה ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא תרמ״ח (סה״מ תרמ״ח ע׳ קפז ואילך), תרפ״ה ס״ב ואילך (סה״מ תרפ״ה ע׳ רנח ואילך). ד״ה משכני תרפ״ד (וד״ה אני ישנה ה׳תש״ט) סי״ב ואילך (סה״מ תרפ״ד ע׳ רצב ואילך. ה׳תש״ט ע׳ 119 ואילך). ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא בסה״מ אידיש בתחלתו. ועוד. 48) ראה בהנסמן בהערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

כוחות השכל והרגש שהאדם מודע להם ופעולתם היא בגלוי **וּבְנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים הָיוּ (גַּם לְאַחֲרֵי הַ׳מְסִירוּת־נֶפֶשׁ׳) בְּמַצָּב דְּ״לַיְלָה הַהוּא״**[49] ונשארו בתוך גלות והסתר כפול.

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[50] דיבור־המתחיל ׳בלילה ההוא׳ של הרבי הריי״צ **דְּזֶה שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה אֵין נִיכָּר מַעֲלַת הַכֹּחוֹת זֶה עַל זֶה** בשונה ממצב הכוחות בשעה שהאדם ער שהשכל נעלה מהרגש והכוחות הפנימיים נעלים מהכוחות החיצוניים וכן הלאה, **הוּא בְּדוּגְמַת** המצב של **הַכֹּחוֹת** של נפש האדם **כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁשָּׁם כָּל הַכֹּחוֹת הֵם בְּהַשְׁוָאָה** אחת, והיתרון של הכוחות הנעלים על הכוחות הנחותים לא מורגש כיוון שבעצם הנפש הכוחות לא מוגדרים עדיין. **וּמִזֶּה** שיש דימיון והשוואה בין כוחות הנפש בעת השינה לכוחות הנפש כפי שהם בעצם הנפש **מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּשֵׁינָה** לעומת מצב שבו אדם ער, **שֶׁאָז** בעת השינה **דַּוְקָא מִתְעַלִּים הַכֹּחוֹת לִמְקוֹרָם** ושורשם בנפש (בשונה מהמצב של הכוחות כאשר האדם ער שאז הכוחות הם בכיוון של יציאה מהנפש כלפי חוץ, **אֶלָּא שֶׁמַּעֲלָה זוֹ** שיש בכוחות הנפש בעת השינה **אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לַכֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים (גִּילּוּיִים), וְאַדְרַבָּה, בַּכֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים נַעֲשֶׂה גֵּרָעוֹן וְחִסָּרוֹן** ׳לילה ההוא׳ לגריעותא, כמו שרואים במוחש שבעת השינה כוחות הנפש הגלויים אינם פועלים.

וְזֶה שֶׁ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, דְּ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, מלכו של עולם, הוּא עִנְיַן הַגִּלּוּיִים של אורות אלקיים **הַנִּמְשָׁכִים מִזֶּה שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף הוּא לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית (קַו הַגִּילּוּי), הוּא הַחִבּוּר דְּהֶעְלֵם** (שנשאר מצב של ״בלילה ההוא״, העלם) **וְגִילּוּי** (ויחד עם זה ״נדדה״ ונפסקה ה׳שינה׳). **וְכַמְבֹאָר בַּדְּרוּשׁ הַנַּ״ל לְאַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, דְּזֶה שֶׁ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ הוּא** כדברי חכמינו ז״ל במדרש **כְּמְשֵׁל הַצְּבִי** שאפילו בשעה שהוא ישן אין הוא עוצם את עיניו לגמרי אלא **שֶׁעֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה וְעֵינוֹ אַחַת קְמוּצָה**[51], **גִּילּוּי וְהֶעְלֵם בְּיַחַד. וּמְבֹאָר שָׁם** אדמו״ר האמצעי, **דְּזֶה שֶׁהָיָה אָז** בשעה ש״נדדה שנת המלך״ **הַחִבּוּר דִּשְׁנֵי הַהֶפְכִים דְּהֶעְלֵם וְגִילּוּי הוּא לְפִי שֶׁאָז הָיָה גִּילּוּי הָעַצְמוּת** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **שֶׁלְּגַבֵּי הָעַצְמוּת** שנעלה מכל הגדרה של ׳העלם׳ או ׳גילוי׳, **הַהֶעְלֵם וְהַגִּילּוּי אֵינָם הֲפָכִים. וְכַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[52] בחסידות **דְּזֶה שֶׁהָעַצְמוּת בִּיכָלְתּוֹ לְהָאִיר וּבִיכָלְתּוֹ שֶׁלֹּא לְהָאִיר, שְׁנֵיהֶם הֵם עִנְיָן אֶחָד** עניין היכולת והשלימות של הכול, ולא שני כוחות שונים.

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמַה שֶׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר דְּזֶה שֶׁ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ דְּיִשְׂרָאֵל בְּמָשֵׁךְ כָּל הַשָּׁנָה, הַכַּוָּנָה הִיא גַּם לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת

ביאור בדרך אפשר

1 הַגִּלּוּיִים, וּבְנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים הָיוּ (גַּם לְאַחֲרֵי
2 הַ׳מְסִירוּת־נֶפֶשׁ׳) בְּמַצָּב דְּ״לַיְלָה הַהוּא״[49]. וְעַל־
3 דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[50] דְּזֶה שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה אֵין
4 נִיכָּר מַעֲלַת הַכֹּחוֹת זֶה עַל זֶה הוּא בְּדוּגְמַת
5 הַכֹּחוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁשָּׁם
6 כָּל הַכֹּחוֹת הֵם בְּהַשְׁוָאָה. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ
7 מַעֲלָה בְּשֵׁינָה, שֶׁאָז דַּוְקָא מִתְעַלִּים הַכֹּחוֹת
8 לִמְקוֹרָם, אֶלָּא שֶׁמַּעֲלָה זוֹ אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לַכֹּחוֹת
9 הַגִּלּוּיִים (גִּילּוּיִים), וְאַדְרַבָּה, בַּכֹּחוֹת הַגִּלּוּיִים
10 נַעֲשֶׂה גֵּרָעוֹן וְחִסָּרוֹן. וְזֶה שֶׁ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה
11 שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״, דְּ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ הוּא עִנְיַן
12 הַגִּלּוּיִים הַנִּמְשָׁכִים מִזֶּה שֶׁאוֹר־אֵין־סוֹף הוּא
13 לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית (קַו הַגִּילּוּי), הוּא
14 הַחִבּוּר דְּהֶעְלֵם וְגִילּוּי. וְכַמְבֹאָר בַּדְּרוּשׁ הַנַּ״ל
15 לְאַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, דְּזֶה שֶׁ״בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה
16 שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ הוּא כְּמְשֵׁל הַצְּבִי שֶׁעֵינוֹ אַחַת
17 פְּתוּחָה וְעֵינוֹ אַחַת קְמוּצָה[51], גִּילּוּי וְהֶעְלֵם
18 בְּיַחַד. וּמְבֹאָר שָׁם, דְּזֶה שֶׁהָיָה אָז הַחִבּוּר דִּשְׁנֵי
19 הַהֶפְכִים דְּהֶעְלֵם וְגִילּוּי הוּא לְפִי שֶׁאָז הָיָה גִּילּוּי
20 הָעַצְמוּת, שֶׁלְּגַבֵּי הָעַצְמוּת, הַהֶעְלֵם וְהַגִּילּוּי
21 אֵינָם הֲפָכִים. וְכַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[52] דְּזֶה
22 שֶׁהָעַצְמוּת בִּיכָלְתּוֹ לְהָאִיר וּבִיכָלְתּוֹ שֶׁלֹּא לְהָאִיר,
23 שְׁנֵיהֶם הֵם עִנְיָן אֶחָד. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמַה שֶׁכָּתוּב
24 בַּמַּאֲמָר דְּזֶה שֶׁ״נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ״ נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי
25 הַ׳מְסִירוּת נֶפֶשׁ׳ דְּיִשְׂרָאֵל בְּמָשֵׁךְ כָּל הַשָּׁנָה,
26 הַכַּוָּנָה הִיא גַּם לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁהָיְתָה אָז,

---

49) שהרי גם קל שבקלים מוסר נפשו על קדה״ש (תניא פי״ח. ובכ״מ). וראה לקו״ש ח״ג ע׳ 818 בהערות, שגם בשעת המס״נ אפשר שלא יזהר באיזו מצוה, ועדיין קל שבקלים הוא. ואין סתירה לזה ממ״ש בקונטרס העבודה (ע׳ 32) שכשבא לידי מס״נ בפו״מ ומאיזה סיבה מהשי״ת ניצל מזה כו׳ נעשה אדם אחר ממש - כי המדובר שם הוא בכללות, משא״כ בנוגע לזהירות במצוה פרטית. ועאכו״כ שאין זה פועל בו ההרגש שהגלות הוא לילה וחושך, ונשאר בהמצב ד״לילה ההוא״. וראה תו״א שבהערה 51. ועצ״ע. 50) דשנת ה׳ש״ת סעיף ג (סה״מ שם ע׳ 6 ואילך). 51) שהש״ר ספ״ח. וראה זח״ב יד, א. ובתו״א מג״א קטז, ד - הובא זה לענין הנס שהי׳ בפורים. ולהעיר מזה שמביא בתו״א שם המשך מאמר המדרש שם ״בשעה שאין ישראל עושין רצונו של הקב״ה, הוא מביט עליהם בעינו אחת עכ״פ״ - שגם ענין זה דאין עושין רצונו, מובא שם לענין הנס דפורים, אף שעמדו במס״נ. 52) המשך תרס״ו ע׳ קפח. סה״מ קונטרסים ח״ב שמו, א. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהָיְתָה אָז שגם זה נמשך ונפעל על ידי המסירות נפש שבה עמדו בני ישראל לאורך כל תקופת הגזירה, **כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ בָּאָה מֵעֶצֶם הַנִּשְׁמָה, וְלָכֵן, עַל־יְדֵי הַ'מְסִירוּת נֶפֶשׁ' הִמְשִׁיכוּ הָעַצְמוּת** כי לעצם הנשמה יש כוח להמשיך את עצמותו יתברך.

ט) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[53] הנזכר של הרבי הריי"צ **דְּעַל־יְדֵי שֶׁ"נִּדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" נַעֲשָׂה חִבּוּר הַמַּקִּיף עִם הַפְּנִימִי,** כמבואר בחסידות האור האלוקי נמשך ומתגלה בדרך 'מקיף' אור בלתי מוגבל ש'סובב' ו'מקיף' מעל העולמות והנבראים, ו'פנימי' שהוא אור מוגבל ומצומצם המתלבש בעולמות ובנבראים בפנימיותם. ובדרך כלל האור ה'מקיף' לא יורד ונמשך בעולמות ובנבראים בגלוי, אבל בעניינים ובזמנים מיוחדים ה'מקיף' מאיר בפנימיות, ועל כך מבואר שבשעה ש"נדדה שנת המלך" נעשה חיבור וייחוד של ה'מקיף' עם ה'פנימי' **שֶׁגַּם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** 'סדר השתלשלות' הוא הסדר הרגיל של ירידת והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה שהוא בסדר והדרגה ובסדר זה נמשך בדרך כלל אור פנימי, אבל באותה שעה האור שלמעלה מ'סדר השתלשלות' **(מַקִּיף) נִמְשָׁךְ** והאיר **בִּפְנִימִיּוּת, כִּי הַשֹּׁרֶשׁ** והמקור העליון **דְּמַקִּיף וּפְנִימִי הוּא גִּילוּי וְהֶעְלֵם** שני הכוחות האלוקיים האמורים לעיל **[דְּמַקִּיף** הארת הבלי גבול, למעלה מעולמות **הוּא מִצַּד** כוח **הַגִּילוּי** שבאין־סוף, **וְהַפְּנִימִי** הארת האור המוגבל **שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי צִמְצוּם** ומיעוט האור האלוקי **הוּא מִצַּד** כוח **הַהֶעְלֵם** שבאין־סוף], **וְעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁהָיְתָה אָז** כאשר "נדדה שנת המלך" והתחיל תוקף הנס, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְחַבֵּר הַהֶעְלֵם וְהַגִּילוּי, נַעֲשָׂה גַּם הַחִבּוּר דְּמַקִּיף וּפְנִימִי,**

ביאור בדרך אפשר

שורש ומקור ההעלם (פנימי) והגילוי (מקיף).

וְעַל־יְדֵי־זֶה ש"נדדה שנת המלך" והייתה המשכת עצמותו **נִמְשָׁךְ יְשׁוּעָה כְּלָלִית לִכְלָל יִשְׂרָאֵל**[54], **דְּבִבְחִינַת הַמַּקִּיף** כפי שהיא מצד עצמה, למעלה מסדר השתלשלות, **יֵשׁ שַׁיָּכוּת יוֹתֵר לַקְּלִיפּוֹת** הכוחות של היפך הקדושה המעלימים ומסתירים על האלוקות כשם שהקליפה מסתירה על הפרי **לְקַבֵּל מִשָּׁם** שפע וחיות (בשונה מה'פנימי', סדר השתלשלות, שממנו אין השפעה לקליפות), **דְּזֶהוּ שֶׁעָשָׂה הָמָן אֶת הָעֵץ** שרצה לתלות עליו את מרדכי **גָּבוֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה**[55] **שֶׁהִגְבִּיהַּ עַצְמוֹ לְקַבֵּל מִשַּׁעַר הַנּוּ"ן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מַקִּיף),** ספירת הבינה העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות 'שערים'.

אמרו חכמינו ז"ל בגמרא שישנם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחת, שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוקים' ואמרו שרק בפטירתו זכה לשער הנו"ן כנרמז בכך שנקבר בהר נבו, "נו"ן בו" (וגם לגבי ספירת העומר שהיא מ"ט ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו עד השער המ"ט, ואת שער הנו"ן משפיעים מלמעלה בחג השבועות) ומבואר בקבלה וחסידות שלמעלה באלוקות יש בספירת הבינה העליונה חמישים 'שערים' שבאמצעותם ההשפעה ממנה יורדת ונמשכת, ובדרך כלל אין השפעה משער הנו"ן שהוא הכי נעלה מחמישים השערים, אלא שזהו על פי 'סדר השתלשלות' והמן רצה לקבל השפעה מלמעלה מסדר השתלשלות, וכאמור שהקליפה יכולה לקבל חיות מה'מקיף' יותר מאשר מהפנימי, **וְעַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת,** התבטלה מחשבת המן ואז **נַעֲשָׂה "לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר"**[56], **כֵּן תִּהְיֶה לָנוּ**[57].

---

1 שֶׁהָיְתָה אָז שגם זה נמשך ונפעל על ידי המסירות נפש שבה עמדו בני
2 ישראל לאורך כל תקופת הגזירה, כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ בָּאָה מֵעֶצֶם
3 הַנִּשְׁמָה, וְלָכֵן, עַל־יְדֵי הַ'מְסִירוּת נֶפֶשׁ' הִמְשִׁיכוּ הָעַצְמוּת
4 כי לעצם הנשמה יש כוח להמשיך את עצמותו יתברך.
5 ט) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְבֹאָר
6 בַּמַּאֲמָר[53] הנזכר של הרבי הריי"צ
7 דְּעַל־יְדֵי שֶׁ"נִּדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ"
8 נַעֲשָׂה חִבּוּר הַמַּקִּיף
9 עִם הַפְּנִימִי, כמבואר בחסידות
10 האור האלוקי נמשך ומתגלה בדרך
11 'מקיף' אור בלתי מוגבל ש'סובב'
12 ו'מקיף' מעל העולמות והנבראים,
13 ו'פנימי' שהוא אור מוגבל ומצומצם
14 המתלבש בעולמות ובנבראים
15 בפנימיותם. ובדרך כלל האור ה'מקיף'
16 לא יורד ונמשך בעולמות ובנבראים
17 בגלוי, אבל בעניינים ובזמנים מיוחדים
18 ה'מקיף' מאיר בפנימיות, ועל כך
19 מבואר שבשעה ש"נדדה שנת המלך"
20 נעשה חיבור וייחוד של ה'מקיף' עם
21 ה'פנימי' שֶׁגַּם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה
22 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת 'סדר השתלשלות'
23 הוא הסדר הרגיל של ירידת והמשכת
24 האור האלוקי מלמעלה למטה שהוא
25 בסדר והדרגה ובסדר זה נמשך בדרך
26 כלל אור פנימי, אבל באותה שעה
27 האור שלמעלה מ'סדר השתלשלות'
28 (מַקִּיף) נִמְשָׁךְ והאיר
29 בִּפְנִימִיּוּת, כִּי הַשֹּׁרֶשׁ והמקור העליון דְּמַקִּיף וּפְנִימִי הוּא גִּילוּי
30 וְהֶעְלֵם שני הכוחות האלוקיים האמורים לעיל [דְּמַקִּיף הארת הבלי גבול,
31 למעלה מעולמות הוּא מִצַּד כוח הַגִּילוּי שבאין־סוף, וְהַפְּנִימִי הארת
32 האור המוגבל שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי צִמְצוּם ומיעוט האור האלוקי הוּא
33 מִצַּד כוח הַהֶעְלֵם שבאין־סוף], וְעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת
34 שֶׁהָיְתָה אָז כאשר "נדדה שנת המלך" והתחיל תוקף הנס, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
35 נִתְחַבֵּר הַהֶעְלֵם וְהַגִּילוּי, נַעֲשָׂה גַּם הַחִבּוּר דְּמַקִּיף וּפְנִימִי,

1 כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ בָּאָה מֵעֶצֶם הַנִּשְׁמָה, וְלָכֵן,
2 עַל־יְדֵי הַ'מְסִירוּת נֶפֶשׁ' הִמְשִׁיכוּ הָעַצְמוּת.
3 ט) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[53] דְּעַל־
4 יְדֵי שֶׁ"נִּדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" נַעֲשָׂה חִבּוּר
5 הַמַּקִּיף עִם הַפְּנִימִי, שֶׁגַּם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה
6 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מַקִּיף) נִמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת, כִּי
7 הַשֹּׁרֶשׁ דְּמַקִּיף וּפְנִימִי הוּא גִּילוּי וְהֶעְלֵם [דְּמַקִּיף
8 הוּא מִצַּד הַגִּילוּי, וְהַפְּנִימִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי
9 צִמְצוּם הוּא מִצַּד הַהֶעְלֵם], וְעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת
10 הָעַצְמוּת שֶׁהָיְתָה אָז, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְחַבֵּר
11 הַהֶעְלֵם וְהַגִּילוּי, נַעֲשָׂה גַּם הַחִבּוּר דְּמַקִּיף
12 וּפְנִימִי. וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשַׁךְ יְשׁוּעָה כְּלָלִית לִכְלָל
13 יִשְׂרָאֵל[54], דְּבִבְחִינַת הַמַּקִּיף יֵשׁ שַׁיָּכוּת יוֹתֵר
14 לַקְּלִיפּוֹת לְקַבֵּל מִשָּׁם, דְּזֶהוּ שֶׁעָשָׂה הָמָן אֶת
15 הָעֵץ גָּבוֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה[55] שֶׁהִגְבִּיהַּ עַצְמוֹ לְקַבֵּל
16 מִשַּׁעַר הַנּוּ"ן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מַקִּיף),
17 וְעַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת, נַעֲשָׂה
18 "לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר"[56],
19 כֵּן תִּהְיֶה לָנוּ[57].

---

53) סעיף ה' (סה"מ ה'ש"ת ע' 10). 54) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בסיום וחותם המאמר. 55) אסתר ה, יד. 56) שם ח, טז.
57) נוסח ההבדלה. ושייך במיוחד לשנה זו (תש"נ) שהקביעות דפורים היא במוצש"ק.

ב"ה.

תורתנו לכל חלקי' תורת חיים היא ונצחיית היא. ופירש כ"ק מו"ח אדמו"ר "תורת חיים — תורה הנותנת הוראה לכל אחד ואחת בחיים היום יומיים", בחיי הפרט ומכל שכן בחיי הכלל. וכמה ענינים שבתורה שבהשקפה ראשונה, יש לדמות שאין להם שייכות לחיים המעשיים בימינו אלה, או למצב שאנו נמצאים בו עתה, הנה אחרי העיון יש למצוא גם בהם דוגמא למצב ההוה, אם בדקות[1] או להיפך, וללמוד מענינים אלו הוראות ברורות וציווים מוחלטים בהנוגע להפועל: קום ועשה, או השמר לך פן תעשה[2].

וכן הוא בנוגע להמאמר הנדפס בזה.

דורש הוא בחזקה לעמוד "במסירת נפש בקיום התורה והמצות בפועל"[3] וביחוד על החנוך — מבלי להתחשב עם האויב "הוא שונא הלוחם בגלוי" ומבלי להתחשב עם המתנקם "הוא שונא נסתר ועולל עלילות . . בענין הנקמה שהוא יוצא מגדר החוק".

ומבטיח, אשר, תנוקות אלו, שימשיכו להיות תינוקות של בית רבן, או שיעשום עתה תנוקות של בית רבן למרות כל הגזירות וההפחדות התחבולות והערמות — הנה למודם וחנוכם הוא הוא שישבית אויב ומתנקם אלו ואדרבה, על ידי מסירת נפש זו יזכו לגאולה.

גם עתה הנה בכל מדינה ומדינה נמצאים כאלו, אם אויבים הנלחמים בגלוי אם מתנקמים הנלחמים בתחבולות, אבל כוונתם אחת היא השליטה בתינוקות, והמטרה כמטרת אחז "אם אין קטנים אין גדולים . . אין תלמידים . . אין חכמים . . אין תורה . . אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם".

וכאז כן הובטח גם עתה, אשר ע"י המסירת נפש והעמדה בלי חת בקיום התורה ומצות ובענין החינוך בפרט, הנה כל התחבולות והגזירות "שתשכח ח"ו תורה מישראל ולהדיחם ח"ו מאלקות" לא יועילו, והילדים יהיו "לאותות ומופתים בישראל" ו"היסוד להיות ועמך כולם צדיקים".

וגדול כח מסירת נפש זו לזכות על ידה לגאולה השלימה והאמיתית, שתבוא במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו.

מנחם שניאורסאהן

ז' אד"ש ה'תיש"א.

ברוקלין, נ.י.

---

1) לדוגמא — ראה במאמר סי"א [סה"מ תשי"א ע' 189] ביאור ענין גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא — בדקות בכל אחד ואחד.

2) אין לזה סתירה ממה שכתב בקונטרס אחרון (בתניא [קנט, ב]) ד"ה להבין פרטי ההלכות, שיש הלכות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות — כי אין מקרא והלכה יוצא מידי פשוטו — וזה אפשר שלא יהי' לעולם במציאות.

3) במאמר ס"ג [סה"מ תשי"א ע' 182]. כן המובא לקמן במירכאות כפולות הוא מהמאמר.

נדפסה בסה"מ תשי"א ע' 178. לקו"ש חי"א ע' 346. אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ד אגרת תתקמ.

המאמר הנדפס בזה: קונטרס פורים שנה זו (סה"מ תשי"א ע' 180 ואילך). בתחילת המכתב כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א (בהערה):

"קונטרס ליו"ד־י"ג שבט לא נדפס שנה זו, כי באשר כ"ק מו"ח אדמו"ר קבע בעצמו מאמר (באתי לגני — קונטרס עד [סה"מ תש"י ע' 111 ואילך]) ליו"ד שבט הוא יום הסתלקותו, הרי מי יבוא אחרי המלך לשנות בזה. וביום ההילולא שלו אנו אין לנו אלא ללמוד ולהעמיק במאמר זה גופא".

בס"ד. ר"ד בעת ברית־מילה*, ז' אדר־שני ה'תשי"א.

בלתי מוגה

[לאחרי הברית, קודם הסעודה[1], טעם כ"ק אדמו"ר שליט"א מיני מזונות, וברך את אבי הבן שיזכה לגדלו כו' מתוך הרחבה. וכן בירך את המוהל, באמרו: "איר מאַכט דאָך אידן", וברכו שימשיך בעבודתו בהצלחה, בגשמיות וברוחניות].

א. שאלתי פעם אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות מנהגים — למה לא רשמו אותם? והשיב לי: לא היו מונחים בזה ("מ'איז ניט געלעגן אין דעם"). ושאלתי: הרי ישנם ריבוי ענינים הנוגעים לפועל וצריכים לידע איך להתנהג? והשיב: באמת חבל ("עס איז טאַקע אַ שאָד") שלא רשמו אותם.

ולכן, כשראיתי איזה מנהג אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, ציינתיו ברשימה, והשייך גם לרבים, הבנתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שכדאי לפרסם ברבים.

ב. פעם נזדמן לי להיות נוכח בברית־מילה שבה נתכבד כ"ק מו"ח אדמו"ר בסנדקאות[2], וציינתי ברשימותי כמה הנהגות[3]:

כ"ק מו"ח אדמו"ר צוה להביא הטלית שלו, והתעטף בה ללא ברכה[4].

הברית־מילה היתה כשלש־ארבע שעות לאחרי תפלת שחרית, לאחרי כל השיעורים של הפסק — כפי שמצינו בשו"ע של רבינו הזקן כמה שיעורים: עד שיסיח דעתו[5], ב' שעות[6], וכיו"ב[7] - ואעפ"כ, התעטף בהטלית שלו ללא ברכה.

ואף שהי' יכול להתעטף בטלית שאולה שאין מברכים עלי'[8], מ"מ, התעטף בהטלית שלו דוקא, וללא ברכה, להורות שאין צורך לברך עוה"פ גם לאחרי שיעור הפסק.

בשעת הברית־מילה הבחנתי שכ"ק מו"ח אדמו"ר — שהי' הסנדק — נראה חיור ולבן מאד, ובשעת החיתוך, הפנה כ"ק מו"ח אדמו"ר את ראשו כמי שלא יכול להסתכל על דם[4].

ולהעיר על הפלא שבדבר — שהרי כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' שוחט[9], ואעפ"כ, הפנה את ראשו כמי שאינו יכול להסתכל על דם.

כמו כן הבחנתי שבמשך כל זמן הברית־מילה הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר מרחש בשפתיו ("געשעפטשעט מיט די ליפּן") בלחש[4]. — אינני יודע מה אמר בשעת מעשה, אבל הבחנתי שאומר משהו.

אח"כ שאלתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר מה אמר בשעת הברית־מילה, (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) והוספתי, שזהו דבר הנוגע לפועל, שאם יכבדוני פעם בסנדקאות אדע מה צריכים לומר... — אבל כ"ק מו"ח אדמו"ר לא השיב לי.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) נו, אינני יודע אמנם מה אמר, אבל יודע אני עכ"פ שהי' אומר משהו.

ג. לאחרי הברית־מילה, בעת הסעודה[10], אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[11]:

---

*) אצל הרה"ת ר' יוסף מנחם מענדל טענענבוים.

1) ברשימה נוספת, שהזכיר גם אודות העילוי דסעודת ברית מילה, שנזכרה בתורה — כמ"ש (וירא כא, ח) "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק", ולדעה אחת (פדר"א פכ"ט. תוד"ה שש — שבת קל, א) היתה סעודה זו ביום הברית.

2) ראה גם מכתב כ"ב טבת שנה זו (אגרות־קודש ח"ד ע' קכט).

3) ראה "רשימות" חוברת סה ע' 7 (מברית מילה בשנת תרצ"ב באטוּאָצק), חוברת קפו ע' 14 (מברית מילה בשנת תרצ"ה בוורשא).

4) כך נהג גם כ"ק אדמו"ר שליט"א — כשנתכבד בסנדקאות בברית מילה זו (המו"ל).

5) או"ח הל' ציצית ס"ח סכ"ג־כה. וראה גם הל' ציצית בסידור אדה"ז בסופן.

6) שם סכ"ה סכ"ט. סתרל"ט סי"ג.

7) ולהעיר, שיש דברים שהשיעור שלהם הוא כל היום (שם סמ"ז ס"ז. וראה אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ס"ע רי ואילך. וש"נ).

8) ראה שו"ע אדה"ז שם סי"ד ס"ח.

9) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ע' שסא.

10) באמירת לחיים וטעימת מיני תרגימא.

— לאחרי זה התקיימה סעודה ממש (בנטילת ידים כו'), שלא בנוכחות כ"ק מו"ח אדמו"ר.

11) הובא ב"היום יום" ז חשון.

סדר העבודה לאחר מ"ת הוא שבתחילה צ"ל העברת ערלת הגוף, שזהו"ע המעשה, ואח"כ העברת ערלת הלשון, ענין הדיבור, ואח"כ העברת ערלת הלב, ענין המחשבה.

אצל אברהם אבינו — קודם מ"ת — הי' הסדר באופן הפוך: בן שלש שנים הכיר את בוראו[12] - שזהו"ע המחשבה, ואח"כ היתה עבודתו בפירסום אלקותו ית' בעולם[13] - בדיבור, ואח"כ היתה המילה כפשוטה — במעשה.

אבל אצלנו, ההתחלה היא בהענין העיקרי — ענין המעשה.

ד. סיפר[14] כ"ק מו"ח אדמו"ר[15]:

על ברית־מילה אצל א' מנכדי הצמח־צדק היו צריכים לבחור בין שני מוהלים. מוהל אחד הי' אומן מומחה במלאכתו, אבל לא הי' שייך כ"כ לכוין כוונות כו', ומוהל אחד שהי' שייך לכוונות, אבל לא הי' אומן מומחה כ"כ. וצוה הצמח־צדק ליקח המוהל שהוא אומן מומחה, באמרו: עשי' לעילא, ו"לעילא" בדרגא כזו ששם אין צורך ב"כתובת" ("אַזאַ לעילא וואָס מ'דאַרף דאָרטן ניט קיין אַדרעסן").

והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר: לכאורה אפשר לבאר פירוש הדברים, שהסיבה שיכולים ליקח המוהל האומן אף שאינו שייך לכוונות, היא, מפני שהמוהל השני כיוון את הכוונות, וכפי שמצינו בכמה ענינים שכוונתו של אחד מועילה גם לשני[16]. אבל, מלשונו של הצמח־צדק "עשי' לעילא", מובן, שהעשי' כשלעצמה די' וטובה, ואין צורך בכוונות.

ה. ויש להוסיף בביאור מעלת העשי' שבמצות מילה:

המעלה המיוחדת במצות מילה שלא מצינו דוגמתה בשאר המצוות (מלבד פסח) — שהיא מצות עשה, ויש בה אזהרת כרת, שזהו חידוש לגבי שאר המצוות, כי, אזהרת כרת אינה אלא במצוות לא תעשה, ורק במילה ופסח יש אזהרת כרת על ביטול מצות עשה[17].

וביאור הענין[18]:

מבואר בדרושי חסידות[19] שיש מעלה במצוות לא תעשה לגבי מצוות עשה, שמצוות עשה הם בבחי' ו"ה, ומצוות לא תעשה הם בבחי' י"ה, כי, ע"י קיום מצוות עשה ממשיכים אורות שיכולים לבוא ולהתלבש בכלים, ולכן המשכתם היא ע"י עשי', משא"כ ע"י מצוות לא תעשה ממשיכים אורות שהם למעלה מהתלבשות בכלים, ולכן המשכתם היא באופן שע"י העדר העשי' (מניעה מלעשות הדבר) נמשך האור בדרך ממילא, אבל אי־אפשר להמשיכם ע"י עשי'.

כלומר: יש אמנם מעלה בהמשכת האור שיכול לבוא ולהתלבש בכלים, ומהאי טעמא[20] מצות עשה דוחה מצות לא תעשה[21], אבל אעפ"כ, מצוות לא תעשה הם גבוהים יותר ממצוות עשה, כיון שעל ידם נמשך אור נעלה יותר, אור שלמעלה מהתלבשות בכלים.

ומצד גודל מעלת מצוות לא תעשה על מצוות עשה — אזהרת כרת היא במצוות לא תעשה דוקא.

וכיון שבמצות מילה ופסח יש אזהרת כרת, עכצ"ל, שגדלה מעלתן כמו מעלת מצוות לא תעשה, היינו, שעל ידם ממשיכים אורות שלמעלה מהתלבשות בכלים, ויתירה מזה, שגם האורות שלמעלה מהתלבשות בכלים שבדרך כלל אי־אפשר להמשיכם ע"י עשי' אלא ע"י העדר העשי' (לא תעשה), נמשכים במילה ופסח ע"י עשי'.

---

12) נדרים לב, סע"א. ב"ר פ"ל, ח. וש"נ.
13) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.
14) בזכרון אחדים: באותה הזדמנות סיפר כו'.
15) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה ס"י (לעיל ע' 88).
16) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ט ס"ד.
17) כריתות בתחלתה. וראה זח"א רס, א.
18) בהבא לקמן — ראה אוה"ת יתרו (כרך ז) ע' ב'תרצז ואילך. שה"ש (כרך ב) ס"ע תסו ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה ספ"ב (דרמ"צ יו"ד, רע"ב). לקו"ש ח"ג ע' 834 הערה 23.
19) ראה לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. ובכ"מ.
20) ראה לקו"ת שם ו, ד.
21) שבת קלב, ב. ועוד.

ו. עפ"ז יש לבאר מארז"ל[22] בנוגע למעלת מילה לגבי שבת — "שבת . . שקולה כנגד כל מצוותי' של תורה ו(אעפ"כ) המילה דוחה אותה, משל לשני מטרוניות שהיו באות זו על גב זו ואין אתה יודע אי זו גדולה מחבירתה, זו שהיא יורדת מפני חבירתה את יודע שחבירתה גדולה ממנו":

אע"פ ש"שבת שקולה כנגד כל מצוותי' של תורה", הרי, גם בשבת ישנו הגדר והחילוק דמצות עשה ומצות לא תעשה, כאמור, שהמשכת האורות בכלים היא באופן של עשי' (מ"ע), והמשכת האורות שלמעלה מהתלבשות בכלים היא באופן של העדר העשי' (מל"ת), ואי־אפשר להמשיכם באופן של עשי'.

ולכן "המילה דוחה אותה", שהמילה גדולה מן השבת — שיש בה המעלה דמצוות לא תעשה שהם גבוהים ממצוות עשה (כמובן מזה שיש בה אזהרת כרת), שעל ידה נמשכים האורות שלמעלה מהתלבשות בכלים, ולא עוד אלא שאורות נעלים אלה (שבדרך כלל נמשכים ע"י העדר העשי' דוקא) נמשכים באופן של עשי'.

ז. ובביאור טעם הדבר — יש לומר:

מצות מילה (וכן פסח) נאמרה לפני הדיבור. ואף שאנו מקיימים אותה מצד הציווי שלאחרי הדיבור[23], מ"מ, מתייחסת גם למצות מילה כפי שהיא לפני הדיבור[24].

[ולהעיר שעד"ז מצינו בנוגע לתורת החסידות — שספר התניא מתייחס לאופן התגלות החסידות לאחרי פטרבורג, אף שכתיבתו היתה לפני פטרבורג[25]].

ויש לומר, שהחילוק בין אופן המשכת אורות בכלים ע"י עשי' להמשכת אורות נעלים שלמעלה מהתלבשות בכלים ע"י העדר עשי', נתחדש לאחרי הדיבור, אבל לפני הדיבור לא היתה מדידה והגבלה זו, ולכן, במצות מילה שנאמרה ומתייחסת ללפני הדיבור, יכולים להמשיך אורות שלמעלה מהתלבשות בכלים ע"י עשי'[26].

ח. (כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לספר אודות הברית־מילה שבה הי' נוכח כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ:)

בהברית־מילה הנ"ל נתן כ"ק מו"ח אדמו"ר עשרים זלאָטעס עבור הישיבה, באמרו, שסכום זה הוא בתור דמי־קדימה עבור לימודו של הילד (הרך הנימול) בהישיבה[27].

ויש לקבוע מנהג זה בכל ברית־מילה — ליתן להישיבה דמי־קדימה עבור לימודו של הילד בהישיבה.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) לכל לראש — יש תועלת בכך שנותנים מעות להישיבה, ועוד והוא העיקר, שכיון שזוהי הנהגה שהנהיג כ"ק מו"ח אדמו"ר, יש לקבוע מנהג זה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לבעל־הברית חמש דאלאר ליתן להישיבה, באמרו, שהערך של עשרים זלאָטעס (הסכום שנתן כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ) אז שוה היום לחמש דאלאר.

בעל הברית שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אם יכול לפדות שטרות אלה (שקיבל מכ"ק אדמו"ר שליט"א) וליתן להישיבה שטרות אחרים, והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א שיכול לפדות, והוסיף:]

בהקדש מצינו אמנם קולא בענין זה (אף שבכלל יש בו כמה חומרות), ש"נפדה בפחות משויו", ולכן יש להדגיש שלכל הפחות לא יהי' הפדיון בפחות משויו[28].

---

22) ירושלמי נדרים פ"ג ה"ט.

23) פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז.

24) ראה בארוכה לקו"ש ח"ל ע' 55 ואילך.

25) ראה סה"ש תורת שלום ע' 55. ע' 114.

26) ברשימה נוספת, שדובר גם אודות ביאת אליהו הנביא בעת הברית, כמו בליל הסדר, וסיפר, שאדמו"ר מהר"ש הבטיח לנכדו (בן בתו הרבנית דבורה לאה), שאם יתנהג באופן כך וכך, יראה לו את אליהו הנביא (ראה גם "רשימות" חוברת קפז ס"ע 13 ואילך).

וכן נזכר אודות כוסו של אליהו בליל הסדר, שכיון שיש פלוגתא אם צריך לשתות כוס חמישי, ולא נפסקה הלכה, לכן מוזגים כוס חמישי, וקורין אותו "כוסו של אליהו", לרמז שכשיבוא אליהו ויפתור את כל הספקות (כהר"ת "תיקו"), אזי יתברר גם דינו של כוס זה (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 48 ואילך).

27) הובא ב"היום יום" כח אדר שני (מ"ברית מילה צה ורשא". ראה לעיל הערה 3).

28) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לבעל־הברית סידור תהלת ה' הוצאת קה"ת תשי"א, ואמר:]

בהשגחה פרטית הגיע היום מבית־הדפוס סידור זה, שבו נדפסה ביוגרפיא של כ"ק מו"ח אדמו"ר. — סידור זה ישמרו עבור הילד עד שיגדל וילך לישיבה, וילמד בו אלף־בית ועברי[29].

29) ברשימה נוספת, שאמר שיש חקירה בנוגע לאמירת תחנון אחר הברית, כאשר הסנדק נמצא במקום אחר (ראה ס' לקט הקמח החדש או"ח סימן קלא סקל"ט ואילך. וש"נ), ולכן הורה שיתפללו מנחה מיד.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אדר תשי"ב
ברוקלין, נ.י.

קבלתי מכתבו מוצש"ק תרומה, ונצטערתי לקרות בו אשר זוגתו תחי' מרגשת חלושה, ולא די בזה ומוסיף במכתבו עוד תיבת **מאד** ובודאי יש בזה הוספה מצד המרה שחורה שלו בעצמו נוסף על המ"ש והניערווין של זוגתו שתחי', ואם היו מתחזקים שניהם בבטחונם בהשי"ת אשר הוא הוא המהווה את העולם ומלואו ובמילא גם עולמם הם עם ילידיהם בכל עת ובכל רגע, ומשגיח עליהם בהשגחה פרטית לבל יחסר כל המצטרך להם ולילדיהם שיחיו, במילא אין להם להתערב בעינו של השי"ת ולדאוג באיזה אופן ימציא להם השי"ת את כל הצריך להם לאחר זמן, והכל גלוי וידוע לפניו וכבר קצב להם מזונותיהם בהרחבה כפסק רז"ל בעשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ ובידם עוד להוסיף ע"ז את כל מה שיוציאו על חינוך ילדיהם בכיוון לחינוך דתורה, שכיוון זה מתחיל בתחלת כניסת נפש האלקית (ועיין בשו"ע לרבינו הזקן מהדורא בתרא סוף סי' ד' במוסגר, וידוע מרז"ל אשה כמאן דמה[י] לא דמיא) - היו רואים זה גם במוחש.

מוסג"פ הקונטרס לפורים הבע"ל ובטח יפרסמו באופן המתאים.

מצטער הנני על העדר הידיעות מפעולות צעירי אגו"ח בקשר עם יום ההילולא יו"ד שבט העבר, ובקשר עם ימי הפורים האלה, וכנראה שגרם לזה פירוד הלבבות... ועד מתי יהי' זה מרקד בינינו! ובפרט אחרי שרבוה"ק צועקים על ענין זה בפרט זה כמה וכמה דורות, והאומנם א"א שיהי' מוח שליט על הלב עכ"פ בנוגע להבפו"מ?

מובן מעצמו אשר דבריי אלה מכוונים לא אל פרט אלא לכללות הצעירים ובטח זה שענין זה הולמו יקבל ע"ע לתקן את זה בהקדם **היותר** אפשרי, ובפרט בימי הפורים שזהו ענין אתהפכא, ונהפוך הוא, וכמבואר ג"כ בדא"ח בתו"א ובכמה מקומות שזהו ענין **אתהפכא** חשוכא לנהורא, הרי ישתמשו בהתלהבות שהיתה מקודם בענין הפירוד שתהי' קאי מרתחא להם בעניני התיקון ובענינים של פועל... יתבוננו עד כמה גדולה הרחמנות עלי ועליהם, אויף וואס מען ניט מיך אויס, ועל מה הם "צריכים" לתת הכחות גשמיים ורוחניים.

בברכה לשמחת פורים כדבעי ולהמשכתה על כל השנה כולה.

בס"ד. שיחת ש"פ ויקרא, פרשת זכור, ט' אדר־שני, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. על הפסוק "ויקרא אל משה" שבהתחלת פרשתנו, מפרש רש"י: "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה, לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר[1] וקרא זה אל זה. (ורש"י מוסיף:) אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר[2] ויקר אלקים אל בלעם".

[ואחר־כך מעתיק רש"י עוד פעם את התיבות "ויקרא אל משה", ומפרש: "הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין וכו'", כדלקמן סעיף ה].

והנה, הקושי בפשוטו של מקרא בתיבות "ויקרא אל משה" (שלכן צריך רש"י לפרשם) הוא בפשטות - שלכאורה תיבות אלו מיותרות לגמרי, שהרי הפסוק היה יכול להתחיל מיד "וידבר ה' אל משה", ולמה נאמר תחילה "ויקרא אל משה" (ואחר־כך "וידבר ה' אליו")? - ועל זה מפרש רש"י ש"ויקרא" הוא "לשון חיבה".

ולהעיר: לכאורה היה אפשר לומר ש"ויקרא אל משה" בא בהמשך למה שכתוב לפני זה[3] "ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן וגו'", ולכן הוצרך הקב"ה לקרותו תחילה לבוא לאוהל מועד, ורק לאחרי־זה דיבר אליו (וכפי שמצינו במדרשי חז"ל[4] שזהו טעם הקריאה). אבל רש"י אינו מפרש כן, כי מפשטות הלשון "וידבר ה' אליו מאוהל מועד", משמע, שגם בעת הדיבור לא היה משה באוהל מועד[5], אלא מחוץ לאוהל מועד*. ולכן מפרש רש"י שטעם הקריאה הוא בגלל החיבה.

ב. אך צריך להבין:

א) ההקדמה ד"ויקרא" לפני "וידבר" או "ויאמר" - מצינו כמה פעמים לפני זה, ולדוגמא: באדם הראשון - "ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו גו'"[6], וכן באברהם - "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר גו'"[7]. וגם אם תמצא לומר שיש חילוק בין אופן דיבור הקב"ה לאדם הראשון ואברהם אבינו לאופן הדיבור למשה (כפי שמצינו במדרש[8]) - הרי גם אצל משה רבינו נאמר כבר לפני זה "ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר גו'"[9]. ואם יש קושי בפשוטו של מקרא בטעם להקדמת הקריאה להדיבור - היה צריך רש"י לבאר זאת בפסוקים הנ"ל?

ב) למה מפרש רש"י ענין זה בלשון של כלל - "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה"; כדי לפרש פשוטו של מקרא כאן, מספיק לומר "ויקרא אל משה", "קדמה קריאה, לשון חיבה", ולמה צריך להוסיף שכן הוא גם בנוגע לכל שאר המקומות - "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה"?

ג) רש"י מביא ראיה ש"ויקרא" הוא לשון "חיבה" - להיותו "לשון שמלאכי השרת משתמשים בו". ולכאורה, מדוע מוכח ממלאכי השרת יותר ממה שמוכח ממה שנאמר כאן "ויקרא אל משה", שבהכרח לומר שזהו "לשון חיבה", שהרי לולי זאת אין צורך כלל בהקדמת הקריאה?

ד) מה נוגע בפירוש הכתוב "ויקרא אל משה", ש"לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון כו'"?!

ואין לומר שכוונת רש"י לתרץ השינוי בין "ויקרא" שנאמר במשה ל"ויקר" שנאמר בבלעם - שהרי

---

*) ומה שכתוב בפירוש רש"י "שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל" - יש לומר שעמד פתח האוהל.

1) ישעי' ו, ג.
2) בלק כג, ד.
3) ס"פ פקודי (מ, לה).
4) ראה תנחומא פרשתנו א. ח.
5) ראה גם רמב"ן פקודי שם.
6) בראשית ג, ט.
7) וירא כב, יא.
8) ויק"ר פ"א, ט.
9) שמות ג, ד.

שאלה זו מתעוררת רק בפסוק "ויקר אלקים אל בלעם", ואין זה נוגע בפרשתנו, שבה נאמר "ויקרא", שזהו לשון הרגיל.

ג. ויובן בהקדם שאלה נוספת:

איתא בגמרא[10]: "ויקרא אל משה וידבר, למה הקדים קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא־אם־כן קורהו".

ואין לומר שדברי הגמרא הם רק על דרך ההלכה, ולא על דרך הפשט - שהרי הנהגה זו ("שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא־אם כן קורהו") מובנת בפשטות, וכפי שרואים במוחש שכאשר אדם רוצה לומר דבר־מה לחבירו, הרי הוא מודיעו תחילה, כדי שיהיה מוכן לשמוע את דבריו (וכמו שקודם שנכנס לביתו של חבירו מקיש בדלת תחילה[11]), מה־שאין־כן לולי ההכנה, שאז יתכן שלא יקלוט את דבריו. ועל־אחת־כמה־וכמה שבנוגע לדיבור הקדוש־ברוך־הוא למשה צריכה להיות הקדמה זו, כדי שמשה יהיה מוכן לשמוע את דברי הקדוש־ברוך־הוא.

ואם כן, כיון שיש צורך בהקדמת הקריאה מצד מנהג דרך ארץ הנזכר לעיל, מהי ההוכחה שהקדמת הקריאה היא "לשון חיבה"?

ד. והביאור בזה:

ההכרח של רש"י לפרש שקריאה זו אינה רק הקדמה להדיבור, כדי שמשה יהיה מוכן לשמוע דבר ה', היא - ממה שנאמר "ויקרא אל משה", ואחר־כך "וידבר ה' אליו", ולא נאמר בחדא מחתא: "ויקרא ה' אל משה וידבר אליו", ומזה מוכח, ש"ויקרא אל משה" הוא ענין בפני עצמו. ולכן צריך רש"י לבאר מהו ענינה של קריאה זו.

ועל־פי־זה אתי שפיר שבפסוקים שלפני־זה שבהם נזכר ענין הקריאה, לא הוצרך רש"י לפרש מאומה - כיון ששם הקריאה והדיבור באים בחדא מחתא, מה־שאין־כן כאן, שהקריאה היא ענין בפני עצמו.

ועל זה מפרש רש"י, ש"ויקרא אל משה" הוא "לשון חיבה" (ובמילא נכללת בזה גם ההקדמה לדיבור, על־דרך ש"יש בכלל מאתים מנה"[12]).

ורש"י צריך להביא ראיה ש"ויקרא" הוא "לשון חיבה" - כי, ההכרח שבפסוק זה אינו אלא שהקריאה היא (לא רק בתור הקדמה לדיבור, אלא גם) ענין בפני עצמו, אבל עדיין לא יודעים מהו ענינה של קריאה זו. ועל זה מביא רש"י שזהו "לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר וקרא זה אל זה", וכיון ש"מלאכים אין בהם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות"[13], הרי מובן, שה"לשון שמלאכי השרת משתמשים בו" הוא "לשון חיבה". ומזה מביא רש"י ראיה שגם "ויקרא אל משה" הוא "לשון חיבה".

אמנם, בנוגע לסיבת החיבה שמתבטאת ב"ויקרא אל משה", יש מקום לומר שחיבה זו היא (לא מצד מעלת משה, אלא) מצד כללות ענין הנבואה (שלכן היתה לא רק בשביל משה לבדו, אלא גם בשביל כל ישראל, ובכל הזמנים - "לכל דברות כו'", גם כאשר בני־ישראל היו במצרים, ואפילו לאחרי חטא העגל).

ועל זה ממשיך רש"י: "אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר ויקר אלקים אל בלעם", ומזה מובן, שסיבת החיבה היא לא בגלל ענין הנבואה (דאם כן היה צריך להיות ענין זה גם אצל נביאי אומות העולם), אלא בגלל מעלת משה (וישראל).

ועל־פי־זה מובן שענין זה נוגע לפירוש הכתוב "ויקרא אל משה", "קריאה לשון חיבה" - שסיבת החיבה אינה מצד ענין הנבואה, אלא מצד מעלת משה.

ה. ומקדים רש"י "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה, לשון חיבה" - שאף־על־פי

10) יומא ד, ב.
11) ראה פסחים קיב, א ובפרש"י.
12) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.
13) ראה שהש"ר פ"ח, יג.

שהענין ד"ויקרא אל משה" (קריאה בפני עצמה, לא רק בתור הכנה לדיבור) נתפרש לראשונה כאן, אין זה רק בנוגע לדיבור שבפרשה זו (בענין הקרבנות), אלא גם בנוגע "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים" שנזכרו בפרשיות שלפני זה.

ובהקדם הביאור בהמשך פירוש רש"י על הפסוק - "ויקרא אל משה", "הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין וכו'" - דלכאורה אינו מובן:

א) רש"י היה יכול להוסיף ולפרש "הקול הולך כו'" בהמשך לפירושו לפני זה - באותו דבור־המתחיל, וכפי שמצינו בכמה מקומות שרש"י כותב ענינים שונים באותו דבור־המתחיל; ולמה כאן הוצרך רש"י להעתיק עוד פעם את התיבות "ויקרא אל משה"?

[ובפרט על־פי המדובר כמה פעמים אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י, כידוע דברי השל"ה[14] אודות גודל ההפלאה שבפירוש רש"י, וכמובא מברי־סמכא שרש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירושו[15], וכפי שנתבאר הדבר על־ידי המגיד מקאָזניץ[16] שהיה מתלמידי המגיד ממעזריטש, כך, שגם חלוקת הפירוש לדיבור־המתחיל בפני עצמו היא בדיוק ובכוונה].

ב) מדברי רש"י בדיבור המתחיל הראשון, "אבל לנביאי אומות העולם כו'", משמע, שרק נביאי אומות העולם אינם שייכים ל"קריאה לשון חיבה", אבל בני־ישראל (ועל־אחת־כמה־וכמה הנביאים שביניהם, כפי שמצינו שמלבד משה רבינו היו עוד כמה מבני־ישראל שהתנבאו[17], ועד שמשה רבינו אמר "מי יתן כל עם ה' נביאים"[18]) שייכים ל"קריאה לשון חיבה"; ואילו בדיבור־המתחיל השני כותב רש"י ש"כל ישראל לא שומעין"?!

ו. והביאור בזה:

"ויקרא אל משה" שנאמר בתחילת הספר, הוא "ממוצע" בין ספר שמות, שבו מסופר אודות דיבורי ה' למשה קודם הקמת המשכן, לספר ויקרא, שהתחלתו "וידבר ה' אליו מאוהל מועד".

וכיון שענינו של ממוצע - כמבואר בחסידות[19], ומובן גם בפשטות - שכולל את שני הענינים שמתחברים על ידו, הרי מובן, ש"ויקרא אל משה", הממוצע בין ספר שמות לספר ויקרא, שייך לשניהם (על־דרך מקרא נדרש לפניו ולאחריו[20]), והיינו, שזהו הן הסיום של ספר שמות [ולכן נאמר "ויקרא" בתוספת וא"ו, שנוסף על היותו וא"ו המהפך מעתיד לעבר, הרי הוא גם וא"ו המוסיף[21]], והן ההתחלה דספר ויקרא.

וזוהי כוונת רש"י במה שכתב "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה, לשון חיבה" - ש"ויקרא אל משה" קאי גם על כל הדברות אמירות וציוויים שבספר שמות.

[ועל־פי־זה ניתוסף ביאור בהאמור לעיל (סעיף א) שרש"י אינו מפרש שהצורך ב"ויקרא אל משה" הוא בגלל ש"לא יכול משה לבוא אל אוהל מועד גו'" - שהרי "ויקרא אל משה" קאי גם על הדברות אמירות וציוויים שבספר שמות שלא היו באוהל מועד].

ועל־פי־זה מובנת גם החלוקה בפירוש רש"י:

בדבור־המתחיל ויקרא אל משה הראשון, מבאר רש"י הענין ד"ויקרא אל משה" כפי שהוא בתור סיום ספר שמות - שזוהי הקריאה שקדמה "לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים". ובענין זה שולל רש"י רק את נביאי אומות העולם, אבל בנוגע לבני־ישראל - לפעמים שמעו גם הם את ה"קריאה לשון חיבה" (כמו בעשרת הדברות, דכשם ששמעו את הדברות, מסתבר לומר ששמעו גם את הקריאה שקדמה להם);

14) במסכת שבועות שלו (קפא, א).
15) שה"ג (להחיד"א) מערכת רש"י. צרור המור בתחלתו.
16) עבודת ישראל ר"פ וישב. נעתק בצרור המור שם.
17) בהעלותך יא, כה־כו.
18) שם, כט.
19) ראה לקו"ת צו יו"ד, א. בחוקותי מו, ג. במדבר יב, סע"א. ובכ"מ.
20) מנחות יט, רע"א.
21) ראה מנחות שם.

ובדיבור־המתחיל 'ויקרא אל משה' השני, מבאר רש"י הענין ד"ויקרא אל משה" כפי שהוא בתור התחלת ספר ויקרא - שלאחרי הקמת המשכן, שעל זה נאמר[22] "ונועדתי לך שם ודברתי אתך", היה "הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין" (מה־שאין־כן לפני זה, כנזכר לעיל).

ז. על־פי־זה יש לבאר גם המשך פירוש רש"י - "יכול אף להפסקות היתה קריאה [היינו שהקריאה היתה לא רק לפני כל דיבור, אמירה וציווי, אלא גם כאשר היה הפסק בין ענין לענין בדיבור זה עצמו (ולדוגמא בפרשתנו: "ואם מן הצאן גו'", "ואם מן העוף גו'", שנכללים בהדיבור - "וידבר ה' אליו" - שבהתחלת הפרשה, אלא שבדיבורו של הקב"ה היה הפסק בין ענין לענין), ולכן גם בהכתיבה בספר־תורה צריך להיות הפסק בין פרשה לפרשה, לא רק בפרשה פתוחה, אלא גם בפרשה סתומה[23]], תלמוד לומר וידבר, לדיבור היתה קריאה ולא להפסקות, ומה היו הפסקות משמשות וכו'"[24]:

ענין זה שייך לכאורה לדיבור־המתחיל הראשון, שבו מדובר אודות ה"קריאה לשון חיבה", ובהמשך לזה צריך רש"י להבהיר "יכול אף להפסקות היתה קריאה וכו'" (וכן הוא בספרא כאן), ולמה כותב זאת רש"י בדיבור־המתחיל השני, בהמשך לזה ש"כל ישראל לא שומעין"?!

והביאור בזה:

בדיבור־המתחיל הראשון, שבו מדובר אודות כל הדברות אמירות וציוויים שבספר שמות, שהיו שייכים גם לכל ישראל - אין צורך להבהיר "יכול אף להפסקות היתה קריאה .. ומה היו הפסקות משמשות", כי בנוגע לכל ישראל מובן בפשטות הצורך בהפסקות, כיון שאינם יכולים לקבל ריבוי ענינים בבת־אחת, מפני שיתבלבלו ולא יקלטו אותם (וגם כאשר מדובר אודות הנביאים שבבני ישראל, הרי בנבואה גופא ישנם חילוקי מדרגות, אם הנבואה היא מעולם הבריאה, יצירה או עשיה[25], כך, שגם הנבואה היא בהגבלה);

אבל בדיבור־המתחיל השני, שבו מדובר אודות הענינים שנאמרו מכאן ולהבא למשה בלבד, באופן שהיה "הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין" - הרי כח הקבלה של משה רבינו לא היה מוגבל כלל, כמובן מזה ש"משה קיבל תורה מסיני"[26], תורה שבכתב ותורה שבעל־פה כולה, כולל גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש[27] במשך שית אלפי שנין - כל זה נתקבל אצלו במשך ארבעים יום, ואם כן, אינו זקוק להפסקות בין שמיעת ענין אחד לחבירו, כיון שבודאי יכול לקבל ריבוי ענינים בבת אחת.

ולכן, בדיבור־המתחיל השני (שבו מדובר אודות הענינים שנאמרו מכאן ולהבא למשה בלבד) יש סברא לומר "יכול אף להפסקות היתה קריאה" - כי בנוגע למשה בהכרח לומר שסיבת ההפסקות אינה אלא כדי שלאחרי־זה תהיה עוד "קריאה לשון חיבה", כי אף שכבר התבטאה החיבה בקריאה הראשונה, יכולה להיות הוספה יתירה בגילוי החיבה על־ידי קריאה נוספת לאחרי ההפסקה (ועל־דרך הפסק הטבילה בין עבודה לעבודה אצל הכהן הגדול ביום הכיפורים, שהוא ענין של עליות בקדושה גופא[28]).

[וכל זה - בפירוש רש"י; מה־שאין־כן בספרא הרי זה בהמשך לפיסקא "ומנין לכל הדברות שבתורה .. ומניין אף לאמירות וציוויין כו'", כי הפיסקא כולה מדברת רק בנוגע לפועל מכאן ולהבא, שהיה הדיבור למשה בלבד, ולא בנוגע לפרשיות שלפני־זה שגם כל ישראל היו שומעין].

ועל זה אומר רש"י: "תלמוד לומר וידבר, לדיבור היתה קריאה ולא להפסקות".

אך על־פי־זה נשאלת השאלה: "ומה היו הפסקות משמשות" - הרי מדובר אודות משה רבינו בעצמו (כנ"ל), שלא היה זקוק להפסקה בין שמיעת ענין אחד לחבירו, מאחר שכח הקבלה שלו לא היה מוגבל?

ועל זה אומר רש"י שההפסקות היו משמשות "ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין": ההפסקה בין ענין לענין לא היה כדי שהענין הקודם לא יבלבל לשמיעת הענין השני (שהצורך

---

22) תרומה כה, כב.
23) ראה רמב"ם הל' ס"ת רפ"ח.
24) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 24 הערה 36 (משיחה זו).
25) ראה שער הקדושה להרח"ו ח"ג ש"ו. הובא בתו"א בא ס, ב. לקו"ת שה"ש כח, ג. המשך תער"ב ח"ב ע' תשטו ואילך. הובא בלקו"ש ח"ו ע' 252 ואילך.
26) אבות רפ"א.
27) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
28) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"ג ריש ע' 46. וש"נ.

בזה לא שייך אצל משה רבינו, כנ"ל), אלא כדי שיוכל לחזור ולהתבונן בענין הראשון באופן שיתעצם עמו, היינו, שלא ישאר בבחינת דברי הרב - "תורת ה'", אלא יהיה "תורתו"[29], "תורת משה"[30].

ח. ורש"י מסיים, "קל־וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט":

לכאורה אינו מובן: ענינו של רש"י הוא לפרש פשוטו של מקרא, ולא ליתן הוראות בנוגע להנהגות טובות, שזהו ענין השייך למסכת דרך ארץ, וכיוצא בזה. ואם כן, לשם מה מסיים רש"י "קל־וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט"?

והביאור בזה:

כיון שמדובר כאן אודות ענין ההפסקות בנוגע למשה בלבד (כנזכר לעיל) - אינו מובן: למה מספרת לנו התורה אודות ההפסקות שהיו משמשות "ליתן ריוח למשה להתבונן כו'" - הרי התורה על הרוב תדבר[31], ואילו ענין זה נוגע למשה בלבד?

בשלמא מה ש"הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין" - הרי זה ענין שנוגע להלכה, כיון שישנם חילוקים בין שומע מפי הקדוש־ברוך־הוא לשומע מפי נביא, ובמילא יש 'נפקא־מינה' אם כל ישראל היו שומעין, שאז דינם כשומע מפי הקדוש־ברוך־הוא, או שלא היו שומעין, שאז דינם כשומע מפי נביא; אבל למאי 'נפקא־מינה' ענין ההפסקות שהיו משמשות "ליתן ריוח למשה להתבונן כו'"?

ועל זה מתרץ רש"י, שהתורה מספרת לנו ענין זה כדי שנלמד "קל־וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט" - שגם כאשר כמות הענינים מאפשרת שיוכל הלומד לקבלם ביחד, מבלי להתבלבל, מכל־מקום, צריך ליתן ריוח לתלמיד להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, כדי לקלוט את הענין באופן שיתעצם עמו.

[ומזה מובן גם בנוגע לדין ד"כי קאי רבי בהא מסכתא, לא תשייליה במסכתא אחריתי דילמא לאו אדעתיה"[32] - שכן הוא גם כאשר התלמיד מאמין ויודע ש"דומה הרב למלאך ה'"[33], ובודאי יוכל להשיב לו כו']

ט. וכמדובר כמה פעמים שבפירוש רש"י ישנם גם ענינים מופלאים בפנימיות התורה, "יינה של תורה" - כפי שרואים גם בפירוש רש"י זה:

נתבאר לעיל (סעיף ז) שרק בדיבור־המתחיל 'ויקרא אל משה' השני, לאחרי שרש"י אומר ש"הקול הולך ומגיע לאזניו (של משה) וכל ישראל לא שומעין", אזי מתעוררת סברא לומר ש"אף להפסקות היתה קריאה" - כי, בנוגע למשה רבינו, כיון שכח הקבלה שלו היה בלתי מוגבל, היה יכול לקבל את כל עניני התורה בבת אחת, ללא צורך בהפסקות, ועל כן צריך לומר, שסיבת ההפסקות היא כדי שתוכל להיות עוד "קריאה לשון חיבה"; מה־שאין־כן בדיבור־המתחיל הראשון, שבו מדובר אודות הדברות כו' שבספר שמות, שבמקרים מסויימים שמעו גם כל ישראל - הרי אצלם הצורך בהפסקות הוא בפשטות, כיון שאינם יכולים לקבל כמה ענינים בבת אחת (ולא לצורך הקריאה).

ויש להוסיף בזה בפנימיות הענינים - שרש"י אינו שולל ענין זה בדיבור־המתחיל הראשון בנוגע לכל ישראל, כיון שאצל כל ישראל אכן מצינו ענין של קריאה גם להפסקות, כאשר קיבלו את התורה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה (כמו ב'קא־סלקא־דעתא' בנוגע למשה רבינו, שכיון שכח הקבלה שלו היה בלתי מוגבל, יש לומר ש"אף להפסקות היתה קריאה"):

על הפסוק[34] "וידבר אלקים את כל הדברים האלה" שנאמר במתן־תורה, פירש רש"י: "מלמד שאמר הקדוש־ברוך־הוא עשרת הדברות בדיבור אחד, מה שאי־אפשר לאדם לומר כן" (אלא שאחר־כך חזרו ונפרטו, כפי שרש"י ממשיך: "אם כן, מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דיבור

29) תהלים א, ב. וראה ע"ז יט, א.
30) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א.
31) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
32) שבת ג, ריש ע"ב.
33) לשון חז"ל - חגיגה טו, ב.
34) יתרו כ, א.

ודיבור בפני עצמו", והיינו, ש"אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום"[35], כדאיתא בגמרא[36] "תורה צוה לנו משה מורשה[37], תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום").

ולכאורה: כשם "שאי־אפשר לאדם לומר כן", כך אי אפשר לאדם לשמוע כן? - ועל כן צריך לומר, שבני ישראל שמעו "עשרת הדברות בדיבור אחד" בכח הבורא, והיינו, לפי שבעצם הנשמה של כל אחד מישראל ישנו גם "ניצוץ בורא"[38].

אמנם, ענין זה היה מצד עצם הנשמה; אבל מצד הגוף - הרי נשמה בגוף אינה יכולה לסבול גילוי כזה, ולכן, "על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן כו', אלא שהחזירה הקדוש־ברוך־הוא להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים"[39].

וכיון שכן, נמצא, שבשמיעת עשרת הדברות היה הפסק בין דיבור לדיבור - כשפרחה נשמתן, ולאחרי ההפסק - היתה "קריאה לשון חיבה", כשהחזירה הקדוש־ברוך־הוא להן בטל תחיה.

י. וכמו כן ישנם ענינים מופלאים בדיבור־המתחיל 'ויקרא אל משה' הראשון:

נתבאר לעיל (סעיף ד) שמכיון שנאמר "ויקרא אל משה" (ואחר כך) "וידבר ה' אליו גו'", ולא נאמר "ויקרא ה' אל משה וידבר אליו", מוכיח רש"י ש"ויקרא אל משה" אינו הכנה להדיבור, אלא ענין בפני עצמו - "לשון חיבה".

ומובן, שכאשר הקריאה היא הכנה להדיבור (אם משום דברי הגמרא "שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא־אם־כן קורהו", או משום ש"לא יכול משה לבוא אל אוהל מועד" עד ש"ויקרא אל משה"), אזי הקריאה היא למטה מהדיבור.

וכמבואר ב'לקוטי תורה'[40] ו'אור התורה'[41] בפירוש דברי המדרש[8] בענין "ויקרא גו' וידבר", "אני הוא הקורא ואני הוא המדבר", שזהו ענין "אני ראשון ואני אחרון"[42]. ויש בזה ב' אופנים: (א) "אני ראשון" הוא למעלה מ"אני אחרון", ועל־פי־זה "אני הוא הקורא" קאי על "אני אחרון", ו"אני הוא המדבר" קאי על "אני ראשון"[43], (ב) "אני אחרון" הוא למעלה מ"אני ראשון", ועל־פי־זה "אני הוא הקורא" קאי על "אני ראשון", ו"אני הוא המדבר" קאי על "אני אחרון"[44]. ובכל אופן - "אני הוא המדבר" הוא למעלה מ"אני הוא הקורא", והיינו, שהקריאה היא למטה מהדיבור.

אמנם, לפי פירוש רש"י שהקריאה היא ענין בפני עצמו, לשון חיבה - הרי הקריאה היא קודמת ונעלית יותר מהדיבור. ולכן נאמר "ויקרא אל משה" סתם, ולא נאמר מי הוא הקורא - ויקרא הוי' אל משה, כמו "וידבר הוי' אליו" - כי ה"קריאה לשון חיבה" באה מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו כפי שהוא למעלה אפילו משם הוי', דלא אתרמיז בשום אות כו'[45].

יא. והענין בעבודת האדם:

"קריאה לשון חיבה", שקודמת ונעלית יותר מכל דברות אמירות וציוויים - קשורה עם עצם הנשמה (שלכן, במתן תורה, שאז היה גילוי עצם הנשמה, היה גילוי החיבה גם להפסקות, כנזכר לעיל סעיף ט).

והנה, גילוי עצם הנשמה בעבודת האדם מתבטא בענין ההודאה וקבלת עול, ובעבודה היום־יומית הרי זה הענין דאמירת "מודה אני", ולכן יש בנוסח זה תיבת "בחמלה", שזהו ענין החביבות.

וכשם שהקריאה קודמת להדיבור, ולא נזכר בה שם הוי', כך גם אמירת "מודה אני" היא מיד בהשכמת הבוקר, קודם ברכות השחר וכל־שכן קודם לימוד התורה, ולא נזכר בה שם הוי' - דאף שבפשטות הרי

35) פרש"י שלח טו, כב.
36) מכות כג, סע"ב ואילך.
37) ברכה לג, ד.
38) ראה ע"ח שמ"א פ"ג. לקו"ת פ' ראה כז, א.
39) ראה שבת פח, ב. תניא ספל"ו.
40) פרשתנו א, ד.
41) פרשתנו ע' ריח ואילך.
42) ישעי' מד, ו.
43) לקו"ת ואוה"ת שם.
44) אוה"ת שם.
45) ראה לקו"ש ח"ז שם. וש"נ.

זה בגלל שבהשכמת הבוקר נמצא האדם במצב נמוך ביותר (שאינו שייך עדיין ללימוד התורה, ואסור לו להזכיר שם הוי'), הנה בפנימיות הענינים הרי זה לפי שההודאה ד"מודה אני" היא "לפניך", לעצמותו יתברך כפי שהוא למעלה מכל השמות, כולל גם שם הוי'[46].

כלומר: מצד כחות הגלויים - ההודאה ד"מודה אני" היא במדריגה תחתונה ביותר, כאשר האדם הוא במעמד ומצב שרוח הטומאה שורה עליו, ולכן הוא שייך רק לענין ההודאה מתוך קבלת עול בלבד, ללא הבנה והשגה ורגש הלב; אבל לאידך גיסא - דוקא בהודאה זו מתבטאת עצם הנשמה שלמעלה מהשכל, ולכן היא "לפניך", שקשורה עם עצמותו יתברך, למעלה משם הוי'.

[ולהעיר גם מהמבואר בתניא[47] בנוגע לענין הקבלת־עול, שזהו "ראשית העבודה ועיקרה כו'" - דאף שהיא רק ראשית העבודה, הרי היא גם עיקרה"].

וזהו גם הטעם שרש"י צריך לשלול "אבל לנביאי אומות העולם כו'"[48], דלכאורה, איך יתכן 'קא־סלקא־דעתא' שתהיה "קריאה לשון חיבה" לנביאי אומות העולם, בה בשעה שגם הדיבור האמירה והציווי (שלמטה מהקריאה) אינם שייכים אליהם, כמו שכתוב[49] "ומשפטים בל ידעום", ואסור להם ללמוד תורה[50] - כי, מצד כחות הגלויים, הנה קודם נטילת ידיים נמצא יהודי במעמד ומצב נמוך כל־כך עד שצריך לשלול את הדמיון לאומות העולם, על־ידי התעוררות עצם הנשמה שבאה לידי ביטוי באמירת "מודה אני".

יב. ויש להוסיף, שעל־פי האמור שיש ב"ויקרא אל משה" ב' ענינים: (א) סיום כל הדברות (אמירות וציוויים) שבספר שמות, קודם הקמת המשכן, (ב) התחלת כל הדברות (אמירות וציוויים) שבספר ויקרא שנאמרו מאוהל מועד - יש לומר, שגם בענין ההודאה שבה מתבטא עצם הנשמה (קריאה לשון חיבה) ישנם ב' ענינים אלו: (א) ההודאה ד"מודה אני" שלפני התפלה ולימוד התורה - בדוגמת "ויקרא" שלפני "וידבר" דספר ויקרא, (ב) ההודאה ד"אך צדיקים יודו לשמך גו'"[51] שלאחרי התפלה - דוגמת "ויקרא" שלאחרי כל הדיבורים דספר שמות.

והחילוק ביניהם - על־דרך החילוק שבין אתערותא דלעילא שלפני אתערותא דלתתא, לאתערותא דלעילא שבאה לאחרי אתערותא דלתתא:

אתערותא דלעילא שלפני אתערותא דלתתא - אף שבאה מלמעלה, ולכן אינה מוגבלת (למעלה ממה שהאדם יכול לפעול באתערותא דלתתא על־ידי עבודתו המוגבלת)[52], מכל־מקום, כיון שהאדם לא הכין את עצמו לכך, אינה מאירה אצלו בפנימיות (ומצד זה יש מעלה באתערותא דלתתא, שעל־ידי עבודה נפעלים הענינים בפנימיות)[53]; ואילו האתערותא דלעילא שבאה לאחרי השלימות דאתערותא דלתתא, יש בה ב' המעלות - שמאיר אור עליון ביותר[54], וגם חודר בפנימיות האדם[52].

וכן הוא בענין ההודאה: ההודאה ד"מודה אני" שלפני העבודה בכחות פנימיים (בתפלה ותורה) - עם היותה מדריגה נעלית, גילוי עצם הנשמה שלמעלה מכחות פנימיים, הרי זה מאיר רק באופן מקיף; מה־שאין־כן ההודאה ד"אך צדיקים יודו לשמך" - כיון שבאה לאחרי העבודה בכחות פנימיים, הרי זה באופן שגם הכחות הפנימיים (שכל ומדות) נעשים חדורים בהודאה שמצד עצם הנשמה.

ויש להוסיף ולבאר סדר הדברים, שתחילה ישנו הענין ד"ויקרא אל משה" שלאחרי ספר שמות, בדוגמת ההודאה ד"אך צדיקים יודו לשמך" שלאחרי התפלה, ואחר־כך בא הענין ד"ויקרא אל משה" שלפני ספר ויקרא, בדוגמת ההודאה ד"מודה אני" שלפני התפלה - כי עבודתו של יהודי צריכה להיות באופן שמיום ליום הולך ומתעלה בעילוי אחר עילוי, כמו שכתוב[55] "ילכו מחיל אל חיל", ועד שהענינים

46) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"א, ובהערה 78 שם. וש"נ.
47) רפמ"א.
48) ראה גם לקו"ש שם ע' 25.
49) תהלים קמז, כ.
50) סנהדרין נט, רע"א. וש"נ.
51) תהלים קמ, יד.
52) ראה לקו"ת שה"ש כד, א.
53) ראה לקו"ת פרשתנו ב, סע"ב ואילך.
54) ראה לקו"ת שה"ש שם, ב.
55) תהלים פד, ח.

שאתמול היו אצלו באופן של הודאה ומקיף בלבד, נעשים היום באופן פנימי, ואילו ענין ההודאה היום הוא במדריגה נעלית יותר[56], ונמצא, שההודאה ד"אך צדיקים יודו לשמך" (שבה חודרת ההודאה בכחות פנימיים) היא רק הכנה והקדמה להודאה ד"מודה אני" (הודאה בדרך מקיף) ביום שלאחרי זה, להיותה במדריגה נעלית יותר.

וכך הולך יהודי ומתעלה בעילוי אחר עילוי, כמאמר רז"ל[57] "צדיקים אין להם מנוחה, שנאמר ילכו מחיל אל חיל", ועד "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[58].

* * *

יג. לפני עשרים וחמש שנה - בט' אדר־שני ה'ש"ת - הגיע כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לארצות־הברית.

ובהקדמה - שבנוגע למספר שנים שמציינים תקופה שלימה, מצינו בתורה מספר עשר שנים[59], עשרים שנה, שלושים שנה[60], ועל־אחת־כמה־וכמה תקופה של חמישים שנה שנקראת "יובל"[61]; אבל בנוגע לכ"ה שנה, הנה לעת־עתה לא מצאתי שמציינים זאת בתור תקופה. - מצינו בתנ"ך נבואה שנאמרה "בעשרים וחמש שנה לגלותנו"[62], אבל לא מדובר שם אודות סיום תקופה של שנים.

אבל אף־על־פי־כן, כבר נתקבל אצל כמה וכמה מישראל שומרי תורה ומצוות להחשיב מספר כ"ה שנה כסיום של תקופה[63], שאז עורכים חשבון וסך־הכל מכל מה שנעשה בתקופה זו, ומחליטים מה צריך לעשות מכאן ולהבא, כך, שיש לנצל זאת עבור ענין של התעוררות בעניני תורה ומצוות בכלל ובפרט בעבודת התפילה וביראת שמים כו'.

ועל־דרך שמצינו במכתבו של כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[64], שלמרות ש"מזהיר .. אזהרה גדולה" שלא לפלפל ולהשכיל השכלות הבדויים מלבו ("אייגענע השכלות") בתניא, ושולל זאת בביטויים קשים ("מיט שטריינגע ווערטער"), מכל־מקום, כותב בעצמו ש"בעניני עבודה .. שיכולים לקשר בדברי התניא, עם היות שאין זה הכוונה האמיתית בהדברים האלו, מותר לדבר ולהרחיב בהם הדיבור".

ובפרט שנמצאים כאן "פנים חדשות", אורחים, שהגיעו לרגל מלאות כ"ה שנה לבוא כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לכאן (וביניהם גם כאלו שצריך לברך "שהחיינו" על ראייתם, כדלקמן) - הרי בודאי שטוב ונכון לנצל הזדמנות זו עבור התעוררות לעבודת ה'.

יד. ביום ט' אדר שני ה'ש"ת, בבואו לכאן, אמר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בשיחתו[65]:

פותחין בברכה, תודה לא־ל שפדה והוציא אותנו מן המיצר אל המרחב.

ההלכה היא[66], שהרואה את חבירו החביב עליו הרבה ושמח ונהנה בראייתו, צריך לברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

הרבי, בעל התניא, כותב בהלכות ברכת הנהנין[67], שעל כל מאורע של שמחת הלב צריך לברך. בנוסח ברכה זו יש חילוק אם יש לבעל השמחה שותפים בטובה הגורמת 'שמחת לבב', או שאין לו שותפים.

---

56) ראה (עד"ז) לקו"ת ואתחנן ז, רע"ג.
57) סוף ברכות.
58) סוף תמיד. וראה המשך תרס"ו ע' יב. ועוד.
59) ראה לך לך טז, ג ובפרש"י. יבמות סד, א. אבות ספ"ה. תורת מנחם - התוועדויות ח"כ ס"ע 85 ובהערה 13.
60) ראה יחזקאל א, א. קיצורים והערות לתניא ע' עו. זח"ג רמו, סע"ב. עבוה"ק ח"ד פי"ט. תורת מנחם שם ריש ע' 86.
61) ראה קידושין טו, א. ירושלמי ברכות פ"ד ה"א. פרש"י שמואל־א א, כב. מכילתא (ופרש"י) משפטים כא, ו.
62) יחזקאל מ, א.
63) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תכ. ח"ו ע' רנו. אג"ק ח"ד ע' שנה.
64) אג"ק שלו ח"ב ע' תשכ. וראה סה"ש תש"ח ע' 163. וש"נ.
65) נדפסה בסה"ש קיץ ה'ש"ת בתחלתו.
66) ראה סדר ברכה"נ לאדה"ז פי"ב הי"א. וש"נ.
67) שם ה"א. וש"נ.

כאשר אין שותפים לבעל השמחה - אזי נוסח הברכה הוא "שהחיינו". ואם יש לו שותפים - אזי נוסח הברכה הוא "הטוב והמטיב".

(וסיים כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר:) ב'שמחת לבב' שלי יש לי שותפים - אגודת חב"ד ועסקני הכלל, האישים שנטלו חלק גדול ביציאה שלי עם משפחתי שיחיו, בעזרת ה' יתברך, מן המיצר אל המרחב.

טו. ובהקדמה:

בדרך כלל, הנה גם כשלומדים מאמר חסידות, לא מדייקים כל־כך,

- ובפרט בדבר שכבר נדפס, כדברי אדמו"ר האמצעי[68] אודות "טבע אנ"ש, שבדברים שבכתב, שגם שמלאים טעות, לא יחושו על כל הוצאה רבה להשיגם, וכאשר יבואו אותן הדברים בעצמן בדפוס .. כורכו יפה ומניחו בקרן זוית למשמרת כו'". ואם הדברים אמורים בזמנו של אדמו"ר האמצעי, על־אחת־כמה־וכמה בנוגע לזמנינו זה -

ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לשיחה, ובפרט אם היא ב"זשאַרגאָן"[69] - יש שמסתפקים בקריאת הדברים בעלמא[70], ולא באופן של לימוד כו'.

אבל, כד דייקת שפיר, הנה גם את השיחות צריכים ללמוד בעיון ובהעמקה[71], כיון שיש בהם ריבוי ענינים הן בנוגע לתורת החסידות, והן בנוגע לנגלה דתורה, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע להלכה למעשה והוראות בעבודת ה'.

ועל־דרך־זה בנוגע לשיחה הנ"ל, שיש בה ענינים הדורשים ביאור מצד הלכה, ועל־אחת־כמה־וכמה על־פי חסידות, ובאופן שגם כעבור כ"ה שנים (וגם כעבור חמשים שנה וכו') מהווים הם הוראה נצחית, שהרי דברי צדיקים קיימים לעד[72], ומה גם שנדפסו הדברים, והרי דבר שבדפוס הוא לדורי דורות[73].

ומפני קוצר הזמן[74], נתעכב עתה על ענין אחד הדורש ביאור כשלומדים שיחה הנ"ל.

טז. בשיחה הנ"ל מדובר אודות ב' מאורעות שצריך לברך עליהם: (א) ראיית חבירו החביב עליו הרבה ושמח ונהנה בראייתו, שעל זה צריך לברך שהחיינו (וגם כשיש לו שותפים בשמחה והנאה זו, צריך לברך שהחיינו ולא הטוב והמטיב[75], כיון שאין זה ענין של טובה, אלא ענין של שמחה, שעל זה מברכים רק שהחיינו[76]), (ב) שמחת לבב שבאה מצד טובה, שבזה יש חילוק בנוסח הברכה: אם אין שותפים לבעל השמחה - מברך שהחיינו, ואם יש לו שותפים - מברך הטוב והמטיב.

וצריך להבין סדר הדברים בשיחה זו:

כיון שמתחיל בענין היציאה מן המיצר אל המרחב (ענין של טובה) - היה צריך להמשיך מיד על דבר ההלכה בנוגע לנוסח הברכה על ענין זה, שבנדון דידן, שיש לו שותפים, הרי זו ברכת הטוב והמטיב; ולמה מפסיק באמצע בענין נוסף - ראיית חבירו, שברכתה שהחיינו?!

יז. ומפני קוצר הזמן - נתעכב עתה רק על ההוראה בנוגע אלינו:

ובהקדמה - שבמשך כ"ה שנים הנ"ל יצאו כמה־וכמה מבני ישראל מהמדינה ההיא, שבה היה כל ענין של תורה ומצוות קשור עם מסירת נפש, וכיון שלמעלה ראו את החיות וההתלהבות שלהם בקיום התורה ומצוות ומסירת נפשם עבור עניני יהדות על כל צעד ושעל, הנה בחסדי ה', ובאופן שלמעלה מהטבע, יצאו מן המיצר אל המרחב (כלשון כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בשיחה הנ"ל), ובאו למקום שבו יכולים לקיים תורה ומצוות ללא מניעות ועיכובים.

---

68) בהקדמה לדרך חיים (בסופה).

69) = בלשון אידית.

70) ברשימה נוספת: בין שתיית כוס מיץ ("דזשוס") אחת לחברתה... ובאופן שמביט לרגע בעמוד זה, וברגע שלאח"ז מביט כבר בעמוד השני.

71) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 34. חל"ד ע' 302. ועוד.

72) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' תקעו. ח"ד ע' שלט. ח"י ע' קמו. חי"א ע' שכט.

73) אג"ק שם ח"ב ע' שפב.

74) (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק:) ובפרט שיש כאלו שמביטים על השעון ומצפים לסיום ההתוועדות...

75) ב"י לאו"ח רסרכ"ה - בשם הרשב"א.

76) מג"א שם - בשם הלבוש.

אבל, בבואם למקום זה - יש מהם ששכחו על ענין המסירות נפש[77]; הם חושבים שהצורך במסירות נפש היה רק בהיותם במעמד ומצב שיש מניעות ועיכובים, במעמד ומצב ד"מן המיצר קראתי י"ה"[78], אבל עתה, בהיותם במדינות הרווחה אין צורך במסירות נפש; יכולים להסתפק בעבודה שעל־פי טעם ודעת (גם אז טופח חבירו על שכמו ואומר לו שהוא "אַ פיינער איד"...), ואין צורך בעבודה של מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת.

ומה גם שבהיותם כאן למדים הם מהליכות ומנהגי המדינה[79]:

בהיותם במקום שבו היו גוים פראי־אדם ("ווילדע גוים"), היו גם הם צריכים להתנהג בפראות - להיות יהודי־פראי ("אַ ווילדער איד") שאינו מתחשב בחשבונות שכליים; אבל עתה, בהיותו בין גוים שמתנהגים באופן של התיישבות וחשיבות ("סטאַטעטשנע") - צריך גם הוא להתנהג כן.

ולדוגמא: העניבה ("גאַלסטוק") צריכה להיות מונחת במקום המדוייק, והגרביים צריכים להיות בצבע המתאים[80], ופשיטא שבכל יום הוא חייב לקרוא את העיתון - חוק ולא יעבור - שהרי לולי זאת לא ידע "חס־ושלום" מה החליט ה"פּרעזידענט" בוואַשינגטאָן בנוגע לענין מסויים. ועל־דרך־זה בנוגע לעניני אכילה ושתיה - שהוא חייב לשתות בכל יום כוס חלב או כוס מיץ בשעה הקבועה, ובלאו־הכי "אינו מסוגל" ללמוד שיעור קבוע אפילו ב"קיצור שולחן ערוך"...

וכאשר אומרים לו שיעשה חשבון ויתבונן במעמדו ומצבו בנוגע לחיות ולהט ("קאָך") בעניני תורה ומצוות, כאשר סדר העבודה שלו הוא במדידה והגבלה, שאין להשוותו כלל למעמדו ומצבו כפי שהיה פעם, כאשר סדר העבודה שלו היה מתוך מסירות נפש - יש לו חשבון אחר:

מובא בחסידות[81] (והרי הוא "חסיד"...) שכשם שצריך לידע חסרונות עצמו, כך צריך לידע גם מעלות עצמו. - ההתבוננות במעלות עצמו נחשבת אצלו ל"עבודה" על־פי דרך החסידות. - ולאחרי ככלות הכל - טוען הוא - הרי הוא במצב די טוב... ומה גם - טוען הוא - שיש לו ב"בנק" "חשבון גדול" מהמסירת־נפש שהיתה לו במדינה ההיא, כך שעכשיו יכול לנוח!

ומובן, שהסך־הכל מהחשבונות הנ"ל הוא - שנמצא במעמד ומצב של שינה, וכתוצאה מזה נחלשים כחותיו הרוחניים - כפי שרואים בנוגע לכחות גשמיים, שכאשר לא משתמשים בהם הרי הם נחלשים (וכדי לחזור ולהשתמש בהם מחדש, יש צורך ביגיעת נפש ויגיעת בשר, ובתחילה סובלים כאבים כו'), וכן הוא גם בכחות רוחניים.

יח. ועל זה באה ההוראה מהשיחה הנ"ל - כאשר (לא מניחים אותה על גבי המדף, אלא) לומדים אותה:

לכל לראש - שגם לאחרי כ"ה שנים של שינה... יכולים להתעורר ולברך "שהחיינו" (כמוזכר בהתחלת השיחה), היינו, לחזור ולהתחיל לעסוק בכל עניני העבודה בחיות מחודשת, ומתוך מסירות נפש, כאילו רק אתמול יצא מהמדינה ההיא.

ולאחרי שיתחיל לעסוק בעבודה בחיות מחודשת (תוכן ברכת שהחיינו) - בודאי לא ישאר יחידי (גם אם בתחלת העבודה נדמה לו שהוא יחידי, ובמילא, מה כבר יוכל לפעול?!...), אלא יהיו לו שותפים בעבודה[82] (כמוזכר בהמשך השיחה אודות השותפים שנטלו חלק ביציאת כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר מן המיצר אל המרחב), ואז יוכל גם לברך ברכת "הטוב והמטיב".

---

77) ראה גם תורת מנחם - סה"מ אדר ע' מא.

78) תהלים קיח, ה.

79) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ס"ע 222 ואילך.

80) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ריש ע' 196. וש"נ.

81) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח ריש ע' 7. תש"ה ע' 42. ה'שי"ת ע' 386. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' נא (נעתק ב"היום יום" כו חשון).

82) לא כמו בענין השינה, שבזה אין "שותפות", אלא כל אחד ישן בפני עצמו...

ונקודת הענין - שלמרות שכתוצאה מהיציאה מן המיצר אל המרחב נחלש ונתעלם כח המסירות נפש, צריך לגלות את הכוונה האמיתית שביציאה מן המיצר אל המרחב (שהרי "מה' מצעדי גבר כוננו גו'"[83], להשלים את הכוונה העליונה[84]) - שגם בה"מרחב" תהיה העבודה דקיום התורה ומצוות והפצת המעיינות באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

וכן הוא בנוגע לכל עניני העלמות והסתרים - שכאשר מבטלים אותם, אזי מתגלה הכוונה הפנימית שבהם, ועל ידם גופא ניתוסף בעניני קדושה. וכידוע הפירוש[85] במאמר רז"ל[86] "מתוך שלא לשמה בא לשמה", ש"מתוך שלא לשמה" היינו ה"תוך" (הפנימיות) של ה"שלא לשמה", שמזה באים לדרגא נעלית יותר ב"לשמה".

* * *

יט. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ולא תשבית מלח גו'.

כ. בסיום המאמר - בנוגע להשייכות של "משל הקדמוני"[87] לענין ד"ולא תשבית מלח"[88] (שבו מתחיל המאמר), ולפרשת ויקרא (שבה נדפס המאמר) בכלל - הוסיף כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:

וגם כאן רואים (כפי שרואים בריבוי מקומות) שכל עניני החסידות, אפילו אלו שבאים לכאורה רק בדרך אגב - הם בתכלית הדיוק, ומרומזים בהם ענינים נפלאים, ועד שאפילו הפסוקים (או מאמרי רז"ל) שבהם מתחילים המאמרים, וגם הסדרות (שבהם נאמרו המאמרים, או שבהם נקבעו בספרי חסידות), יש להם שייכות פנימית לענינים המבוארים במאמרים[89].

וענין זה מלמדנו עד כמה צריכים לשים לב ("זיין צוגעטראָגן") ולעיין בלימוד תורת ודברי רבותינו נשיאינו, גם בענינים שנראה לכאורה שהובאו רק בדרך אגב,

- וכדברי חז"ל[90] על הפסוק[91] "כי לא דבר ריק הוא מכם", "ואם ריק, מכם הוא, למה, מפני שאין אתם יגעים בתורה" -

שגם הם הם בדיוק גדול - הם מכילים תוכן רב, ומרמזים על ענינים נפלאים[71].

כא. (ואחר־כך אמר:) על־פי המדובר[92] שילמדו בכל שבוע ה"לקוטי תורה" דפרשת השבוע - הנה אלו שסיימו לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת ויקרא (וגם אלו שאיחרו, אבל יסיימו קודם הבדלה), יאמרו עתה "לחיים", מתוך החלטה טובה להמשיך לימוד זה בכל שבוע במשך כל השנה.

וכיון שהתורה היא כלי לברכתו של הקדוש־ברוך־הוא, הרי בודאי שכל אלו שלומדים 'לקוטי תורה', כולל ובמיוחד אלו שנתנו מממונם עבור הדפסת ה'לקוטי תורה' כדי לאפשר את לימוד ה'לקוטי תורה' - יתברכו בברכותיו של הקדוש־ברוך־הוא בכל המצטרך להם, בבני חיי ומזוני, ובכולם - רויחי.

* * *

כב. הביאור בפירוש רש"י בסיום פרשתנו, "לאשר הוא לו" "למי שהממון שלו", דכיון שהוספת החומש היא קנס לגזלן[93] על חומר החטא, יש מקום לומר שאין חיוב לתתו לגזל דוקא[94] (אלא לגבוה),

---

83) תהלים לז, כג.

84) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון), שם ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). שם ח"ו ע' תז (נעתק ב"היום יום" ג אלול) ועוד.

85) ראה לקו"ש ח"כ ע' 50 ואילך. וש"נ.

86) פסחים נ, ב. וש"נ.

87) פרשתנו ב, יג.

88) שמואל־א כד, יד. וראה פרש"י משפטים כא, יג. פרש"י מכות יו"ד, ב.

89) ראה ד"ה וכתבתם תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' שה), הטעם מה שהמאמר ד"ה זה דשנת תרכ"ט נאמר בפ' עקב - אף שהפסוק וכתבתם נאמר גם בפ' ואתחנן שלפני פ' עקב - כי תוכן המאמר שייך לפ' עקב, עיי"ש.

90) ירושלמי פאה פ"א ה"א.

91) האזינו לב, מז.

92) תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 307 ואילך. וש"נ.

93) וע"ד מ"ש הרמב"ם (סוף הל' תמורה) "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממונו, ואע"פ שנדר והקדיש, אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה אם פדה לעצמו יוסיף חומש".

94) וכמו גבי זר שאכל תרומה בשגגה, ש"משלם קרן לבעלים, וחומש לכל מי שירצה" (תרומות פ"ו מ"ב).

ולכן הוצרך הכתוב לומר "לאשר הוא לו"; ומפרש רש"י שלא קאי על הגזלן שאליו שייכת טובת ההנאה, אלא "למי שהממון שלו" - הנגזל, "שהיו מעותיו בטלים אצלו". ואף שעל הניזק נגזר מן השמים, הרי יתכן שהגזירה היא רק על משך זמן, עד שישיבנו הגזלן, כיון שלאמיתו של דבר הרי זה "הממון שלו". וההוראה, שכללות ההנהגה בין אדם לחבירו צריכה להיות מתוך רגש פנימי והתחשבות בכבוד חבירו (לאחרי שישנו היסוד שכל זה הוא מצד ציווי הקב"ה) - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ז עמוד 9 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו אדר, תשי"ב
ברוקלין.

העוסקים בצ"צ ובפרט בחינוך חב"ד

הרב מוה"ר חיים שאול שי' ברוק

מוה"ר יוסף שי' שמוטקין

מוה"ר יעקב יוסף שי' ראסקין שו"ב

מוהר"מ שי' ברוק

ומו"ה אורי בן שחר שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתביהם מי"ג וכ"ח שבט, בם מודיעים אשר כבר קנו הצריף והעמידו אותו, ומבקשים חוו"ד באיזה שם לקרוא להמוסד חינוך זה.

לדעתי הנה זה נוגע במקצת בתכנית הלימודים, כי אם יתקבלו שם תלמידים גם מחוגים שאינם קרובים כ"כ לחב"ד, ובמילא אי אפשר יהי' להקפיד שתהי' התכנית בהתאם לישיבת תומכי תמימים, אז כדאי שתכנס ברשת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש, ואם ביכולתם לסדר התכנית שתהי' כמו שהוא בישיבת תו"ת, אזי יש להקרא בשם אחי תמימים או תומכי תמימים, וזהו תלוי אם יהי' שם גם כתות הגבוהות יותר, ולכאורה סברא הראשונה שתכנס ברשת אהל"יי מתאמת יותר כיון שאז יש לקבל בתור תלמידים גם אלו שמתחלה לא יסכימו על תכנית לימוד חב"ד במילואו, ובאופן כזה ימשיכו אותם לרוח ליובאוויטש לאט לאט, בכל אופן יש לסדר את הלימוד באופן כזה אשר בגמרם הלימודים בהמוסד שבראשון לציון יוכלו להכנס לאיזה מישיבותינו אשר באה"ק ת"ו, אם בלוד או בירושלים ת"ו.

ויה"ר מהשי"ת שתשרה שכינה במעשה ידיהם ותהי' עבודתם בהצלחה להעמיד תלמידים יראי שמים חסידים ולומדים.

בברכת הצלחה בעב"ק ולחה"פ כו"ש.

בס"ד. שיחת חג הפורים, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

...נג. דובר לעיל (סעיף מ"ד) אודות הענין ד"יקר" - שזהו הסיום דכל פרטי הענינים "אורה ושמחה ששון ויקר", ובפרט על־פי דרשת הגמרא "ויקר אלו תפילין", ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין", שמזה יש ראיה נוספת ש"יקר" קאי גם על "אורה ושמחה וששון" - שלא די בכך שישנם כל פרטי הענינים ד"אורה זו תורה, ושמחה זה יום־טוב, וששון זו מילה, ויקר אלו תפילין", אלא יש צורך שיהיו נעשים באופן של "יקר", והיינו, שאין זה באופן שהוא עושה טובה למישהו אחר, אלא אדרבה: זהו ענין הכי גדול שהיה יכול לקרות עמו - שזיכו אותו שיוכל ללמוד חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ויוכל לגרום נחת רוח למי שאמר והיה העולם על־ידי קיום מצוותו - מצות־עשה או מצות לא־תעשה.

וכן הוא גם בנוגע לענין דלקמן - הקשור עם פנימיות התורה:

ובהקדים - שיש עוד פירוש ב"יקר", כמוזכר לעיל ש"יקר" בגימטריא "יש", דקאי על ספירת הבינה[292], שזהו כללות הענין דפנימיות התורה, רזין ורזין דרזין, כפי שבאה באופן של הבנה והשגה, על־ידי תורת החסידות, כך שפנימיות התורה מתאחדת עם ההבנה וההשגה של האדם הלומד.

ובזה גופא - הנה מה'תורות' הנדפסות ישנו הספר "לקוטי תורה", כמו שכתב ה'צמח־צדק'[293], שבחר מאמרים אלו מתוך אלפיים מאמרים (וכמו שנתבאר בהתוועדות קודמת[294] שבזה נרמז הענין ד"אלפים שנה קדמה תורה לבריתו של עולם"[295]).

ובכן: כיון שהוצאות הכספיות עבור הדפסת ה'לקוטי תורה' היו יותר מכפי המשוער, ולאידך, רוצים שה'לקוטי תורה' יגיע לקהל גדול יותר מכמו ששיערו תחילה, אפילו אם הוצאות ההדפסה היו על דרך הרגיל - נפלה ה"המצאה", שימצאו כמה אנשים ויציעו להם את הזכות וה"יקר" להשתתף בהדפסת ה'לקוטי תורה'[296],

- והיינו, שיהיה נרגש אצלם שאין זה באופן שלוקחים מהם דבר־מה, אלא אדרבה: הם מקבלים ענין הכי גדול שיכול להיות ב"יקר". ועל־דרך שמצינו בנוגע לקידושין, ש"באדם חשוב .. בהיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה, גמרה ומקניא ליה נפשה"[297], כי קבלת המתנה ממנה נחשבת אצלה לכבוד הכי גדול, ששוה יותר מכמו שהיתה מקבלת ממנו כסף -

ועל־ידי־זה יוכלו להפיץ את ה'לקוטי תורה' לקהל גדול יותר שלא בערך, ולא באופן של מתנה ("במַגָּן"[298]), אלא באופן שכל אחד יקנה את הספר שיהיה שלו, ואחר־כך יתעצם עם התוכן של הספר.

ובעזר ה' מצאו כמה אנשים שקיבלו את הדבר באופן האמור - בנוגע ל'לקוטי תורה' שנדפס בחוץ־לארץ, וכן נמצאו עשרה אנשים שקיבלו על עצמם - ללא תנאים, באופן הנ"ל - להדפיס את ה'לקוטי תורה' גם בארץ הקודש, ובפרט בכפר חב"ד, ביסודו ובהנהלתו של רבינו נשיא דורנו, כבוד־קדושת־מורי־וחמי אדמו"ר.

ועל־ידי־זה תהיה הפצת ספר זה, ועל ידו הפצת לימוד החסידות בכלל - הן בארץ הקודש, "אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[299], והן בחוץ לארץ.

ואשרי חלקם וחלק של כל בני ביתם,

ויושר גדול - שיאמרו עתה "לחיים", מתוך שמחה וטוב לבב, וללא הגבלות ומדידות,

---

292) ראה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פס"ז (עה, א).

293) ראה "היום יום" יד אדר א. וראה גם שיחת פורים תש"כ סי"ח (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ז ע' 434).

294) שיחת ש"פ ויקהל, פ' שקלים, מבה"ח אד"ש ס"ח (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 309).

295) מדרש תהלים צ, ד. ויק"ר פי"ט בתחלתה.

296) ראה גם שיחת ש"פ ויקרא, פ' זכור, ט' אד"ש סוס"כ (תורת מנחם - התוועדויות שם ע' 340).

297) קידושין ז, א.

298) ראה זח"ב קכח, א.

299) עקב יא, יב.

ויתן להם ה' יתברך גם ללא הגבלות ומדידות בנוגע ללימוד ה'לקוטי תורה' לעצמם, וגם - על־פי המובן מביאור רבינו נשיאנו[300] על־פי הדרוש של רבינו הזקן בענין "שנים אוחזין בטלית"[301] - חלק בלימוד ה'לקוטי תורה' של כל אלו שספר זה הגיע לידם על־ידי השתתפותם,

וכאמור, שהיסוד לכל זה הוא - שאין זה באופן שהם הנותנים, אלא נותנים להם,

וזוהי ההתחלה להמשכת שפע ברכה והצלחה במשך כל השנה כולה, ב"אורה זו תורה", וב"אורה" כפשוטו, ובכל הענינים המנויים בפרשה זו.

* * *

נד. כיון שעומדים כבר קרוב יותר לסיום - בעזר ה'... - מאשר להתחלה, יש להתעכב על מה שכתוב בסיום המגילה, "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו":

פסוק זה - שמתחיל בתיבת "כי", שהוא ענין של נתינת טעם - בא בהמשך לפסוק שלפניו: "וכל מעשה תקפו וגבורתו (של אחשורוש) ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", וטעם הדבר שבספר דברי הימים למלכי מדי ופרס נכתב אודות גדולת מרדכי - "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש".

אבל, על־פי־זה אינו מובן קישור הענינים עם המשך הכתוב "וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו":

כדי לבאר הטעם ש"פרשת גדולת מרדכי" כתובה "על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס" - מספיק מה שכתוב בהתחלת הפסוק "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש", שלכן הרי זה ענין שנוגע להנהגת המלוכה; אבל מה שייך כאן המשך הפסוק, שמרדכי הוא "גדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו" - שזהו ענין שנוגע "ליהודים", "לעמו" ו"לכל זרע עמו", כפירוש רש"י ש"לכל זרעו" "מוסב על עמו, לכל זרע עמו"?

גם צריך להבין: מדוע בנוגע ל"עמו" נאמר "דורש טוב", ובנוגע ל"כל זרעו" נאמר "דובר שלום" - הרי מסתבר לומר, שגם ל"עמו" היה דובר שלום, וגם ל"כל זרעו" היה דורש טוב (וכפי שמצינו כן בדברי המפרשים), ואם כן, למה מחלק הכתוב בין "עמו" ל"כל זרעו", "דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו", ואינו כוללם יחד, דורש טוב ודובר שלום לעמו ולכל זרעו?

נה. ובהקדים האמור כמה פעמים בנוגע לענינה של מגילת אסתר - שאף־על־פי שאסתר אמרה "כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס"[43], הנה לאחרי שנכתבו הדברים ב"כתבי קודש", הרי זה נעשה חלק מהתורה, וכיון שזהו חלק מהתורה, הנה התורה מספרת ומבארת את הענינים כפי שהם לאמיתתם.

וכללות הכוונה של מגילת אסתר היא - להראות שהמעמד ומצב ד"הסתר אסתיר פני ביום ההוא" אינו בגלל אחשורוש כפשוטו, "שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה"[172], אלא בגלל שאחשורוש הוא מי ש"אחרית וראשית שלו", וזאת - למרות שבגלוי הרי זה באופן ד"הסתר אסתיר פני ביום ההוא", שלכן, על־פי תורה אי אפשר לברך ברכת הנסים על נס זה (אילו לא היה מתגלה אמיתית הענין על־ידי קריאת המגילה, שלכן מברכים ברכת הנסים בשעת קריאת המגילה דוקא, ולא לפני זה, כמבואר הענין במקום אחר בארוכה).

ובנוגע לענינו:

כאשר אומרים ש"פרשת גדולת מרדכי" נכתבה "על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס" - נשאלת השאלה: למאי 'נפקא מינה'?! מדוע אמנם להוט מרדכי כל־כך ("וואָס איז טאַקע מרדכי אַזוי

---

300) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 157. וש"נ.

301) ריש מס' ב"מ.

פאַרקאָכט") שיכתבו אודותיו ב"ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", ומה נוגע שידעו זאת עתה, בשנת תשכ"ה, בברוקלין?!

ועל זה מבארת המגילה: "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש":

הן אמת שנמצאים בזמן הגלות, ואז הנה המלך בגלוי הוא אחשורוש, "שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה", אבל כל זה הוא רק "לפנים", והאמת היא שגם ב"הסתר אסתיר" נמצא ה"פני", ולכן, גם בזמן הגלות, הנה ה"משנה למלך אחשורוש" שמנהיג את כל הענינים בפועל הוא - "מרדכי היהודי".

וכאמור לעיל, שאין הכוונה שיהודי צריך להתייסר ("זיך מאַטערן") בעולם הזה - לאו דוקא, ואדרבה: הסדר הוא שגם בזמן הגלות צריך מרדכי להיות "משנה למלך אחשורוש", אבל במה דברים אמורים - כשמתנהג כמו "מרדכי היהודי", ש"כופר בעבודה־זרה"[50] ו"מודה בתורה כולה"[49]; כאשר "מקבל עליו עול תורה" אזי "מעבירין ממנו .. עול דרך ארץ"[302], ומקבל את כל עניני העולם בקלות, אלא שגם אז הרי הוא "משנה למלך אחשורוש", כיון שכל הענינים צריכים לעבור באמצעות השר של אותה המדינה.

[וכידוע[303] בפירוש מאמר רז"ל[304] "לא הגלה הקדוש־ברוך־הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" - דלכאורה לא מצינו שבמשך כל הדורות יהיו גרים רבים כל־כך - שכאשר יהודי אוכל ושותה מאכל ומשקה או לובש בגד שנמצא באויר של אותה המדינה, הנה גם הניצוץ האלקי שבמאכל ומשקה או הלבוש, נמצא תחת השר של מדינה זו, וכאשר מברך על המאכל ומשקה ואחר־כך לומד תורה בכח זה, הרי הוא "מגייר" את הניצוץ שנמצא בין העכו"ם, ומכניסו לגבול ישראל].

ועל־פי־זה מובן הטעם שדבר זה צריך להכתב ב"ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס" - כדי שהנהגת מדי ופרס תהיה (לא כפי שמתקבל אצל אחשורוש כפשוטו, אלא) על־פי ה"משנה למלך אחשורוש" שהוא "מרדכי היהודי".

נו. ולאחרי שנאמר ש"מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש" - ממשיך בכתוב[305] "וגדול ליהודים": מדוע מרדכי דוקא היה "משנה למלך אחשורוש" - בגלל שהיה "גדול ליהודים".

ובהקדמה:

ישנם כמה הורים שטוענים: כיון שדרים בין גוים,

- וכאמור לעיל, שהקדוש־ברוך־הוא אינו רוצה שיהודים יתייסרו בגשמיות בגלות, אלא רצונו שימלאו את השליחות של בירור הניצוצות, ויעשו זאת מתוך הרחבה, ומה שצריך להיות ענין של עבודת פרך, יהיה זה על־ידי יגיעה "בליבון הלכתא"[264] -

הרי משום הא, יש צורך שתהיה אפשרות להתדבר ("צוזאַמען רעדן זיך") עם הגוי, ובמילא צריך להתלבש באופן שיוכל להיפגש עם הגוי שירצה לשבת עמו באותו שולחן, וצריך לדעת את כל מנהגי הגוי כו', ועד שמצינו בגמרא[306] ש"אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי (אף שאסור הדבר לכל ישראל) מפני שהוא קרוב למלכות".

וכיון שנמצאים בזמן שהמלך הוא אינו יהודי, אחשורוש, "מלכי מדי ופרס", ויש צורך ב"משנה למלך אחשורוש" - עליו לגדל ולחנך את בנו ובתו, עוד בקטנותם, כאילו הם אלו שיצטרכו לשמש כ"סגן נשיא ארצות הברית"!... שהרי הוא דר בארצות־הברית.

---

302) אבות פ"ג מ"ה.

303) ראה תו"א בראשית ו, א. ר"פ לך לך. תו"ח ר"פ חיי שרה (קכא, סע"ב ואילך). ובכ"מ.

304) פסחים פז, ב.

305) כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל זקני החסידים היושבים מאחוריו, ושאל בבת־שחוק: מה כתוב לאחרי "משנה למלך אחשורוש"? - "וגדול ליהודים".

306) ב"ק פג, א. וראה מעילה יז, א.

- בשלמא בנוגע למשרת ה"נשיא", הרי הוא מוותר, אבל "משנה למלך אחשורוש" - יכול להיות גם בנו או בתו. ומדוע לא?! - על־פי דין המלכות יכולה גם אשה למלא תפקיד זה; אין הכרח שיהיה דוקא "מלך", יכולה להיות גם "מלכה".

ועל זה אומרים, ש"מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש" בגלל היותו "גדול ליהודים":

"משנה למלך אחשורוש" - לאו כל מוחא סביל דא; זוהי עבודה שכרוכה עם נסיונות גדולים ביותר, ובשביל זה צריכים להיות תחילה "גדול ליהודים", והיינו, שיהודים אלו שהם כופרים בעבודה־זרה ומודים בכל התורה כולה, הנה הם יבחרוהו בתור "גדול ליהודים", ואז יכול לקבל על עצמו עבודה כזו, להיות "משנה למלך אחשורוש" - שאף־על־פי שיצטרך להיות יחד עם המלך אחשורוש, ויצטרך להתלבש באופן שיכניסוהו ב"שער המלך" וכו' וכו', מכל־מקום יוכל לעמוד בנסיון, ותהיה מזה תועלת ליהודים. אבל אם אינו "גדול ליהודים" - אינו יכול להיות "משנה למלך אחשורוש".

וזהו המשך וקישור הענינים במגילת אסתר באופן של הוראה לדורות:

צריך להיות כתוב ב"ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס", שכאשר אחשורוש הוא מולך בכיפה, אזי ה"משנה למלך אחשורוש" הוא "מרדכי היהודי", שמתנהג באופן שהוא טוב לבני ישראל,

אבל, מי הוא זה שיכול להיות "משנה למלך אחשורוש" בפועל - הנה לא זו בלבד שצריך להיות "מרדכי היהודי", אלא בין היהודים גופא עליו להיות "גדול ליהודים",

ו"גדלות" - לא בוחרים ולוקחים לבד, כי "המחזר על הגדולה", אזי אדרבה - "גדולה בורחת ממנו"[307]; מישהו אחר צריך לומר עליו שהוא "גדול", ובזה גופא - לא יחיד אלא רבים, ודוקא "יהודים" ("גדול ליהודים"), שכופרים בעבודה־זרה ומודים בכל התורה כולה;

ואז - יכול להצליח בנסיון שישנו בתפקיד ד"משנה למלך אחשורוש".

נז. אמנם, לאחרי כל העילויים, ממשיך הכתוב ואומר שמרדכי היה "רצוי לרוב אחיו", "ולא לכל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו"[308]:

לכאורה צריך להבין[309] - דממה־נפשך: אם זוהי הנהגה שמותרת וצריכה להיות על־פי שולחן־ערוך - למה פירשו ממנו מקצת סנהדרין; ואם זוהי הנהגה בלתי רצויה - למה נשארו עמו רוב הסנהדרין, ולמה התנהג כן בעצמו?!

ויובן בהקדם דברי הגמרא[178] בנוגע לדרכי ההנהגה דרבי ישמעאל ("הנהג בהן מנהג דרך ארץ") ורבי שמעון בן יוחאי ("בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר[182] ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'"), "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן" - שהדיוק בזה הוא ש"הרבה .. לא עלתה בידן", אבל "מקצת", "עלתה בידן".

ובנוגע לענינו, הנה "רוב אחיו" - סדר ההנהגה שלהם הוא כרבי ישמעאל, אבל "מקצת סנהדרין" - סדר ההנהגה שלהם הוא כרבי שמעון בר יוחאי:

הנהגת "מקצת סנהדרין" היא באופן שהם נמצאים אמנם בעולם, אבל העולם אינו תופס מקום אצלם. וגם במצב שאינו יכול להשאר בביתו, ששם יש לו לחם ובשר לאכול, וצריך להתחבא במערה - אינו דואג מה יאכל וישתה, כיון שהקדוש־ברוך־הוא ממציא לו חרוב ומעיין מים[310]; מה שהוא צריך - יש לו.

והמעלה שבהנהגה זו - מתבטאת בנוגע ללימוד התורה:

רבי שמעון בר יוחאי למד תורה גם בהיותו "בעולם", אבל אין זה מגיע למעלתו בלימוד התורה

---

307) עירובין יג, ב.
308) פרש"י עה"פ - ממגילה טז, סע"ב.
309) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 373 ואילך.
310) שבת לג, ב.

לאחרי שהיה במערה, כמסופר בגמרא[310] שרשב"י אמר לרבי פנחס בן יאיר (שהתאונן על צערו של רשב"י, באמרו, "אוי לי שראיתיך בכך") "אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך, דמעיקרא כי הוה מקשי רשב"י קושיא, הוה מפרק ליה רפב"י תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רפב"י קושיא, הוה מפרק ליה רשב"י עשרין וארבעה פירוקי", והיינו, שמצד סדר העבודה באופן שלא היה לו עסק עם העולם, נתעלה בלימוד התורה בעילוי שלא בערך.

ואין פירוש הדברים שאינו פועל בעולם - אדרבה - כמסופר בגמרא[310] שלאחרי היציאה מן המערה, הנה "כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר, הוה מסי רבי שמעון"; רבי שמעון בר יוחאי יצא לעולם וראה את החסרונות, ואף־על־פי־כן, לימד זכות ותיקן את העולם.

ישנם כאלו שפורשים מהעולם, ואחר־כך נעשים "קנאים", ובנוגע לכל ענין - אינם רואים מעלות, ומלמדים היפך הזכות.

ובכן:

בנוגע לענין הפרישות וההתבודדות - אומר רבינו נשיאנו בשיחה הידועה (שכבר נדפסה[311]): "טובה הפרישות עם הבריות והבדידות בתוך בני אדם".

ובנוגע לענין הקנאות - הנה כאשר רשב"י ראה "קנאי" שעושה פעולה של קנאות לשם שמים, כמו רבי אלעזר בנו, שהיה במדריגה נעלית ביותר ב"בני עליה", כדברי רשב"י "אם שנים הן אני ובני הן"[312] - "הוה מסי רבי שמעון", ואמר "איזיל אתקין מילתא", לפעול בתיקון העולם, ולדוגמא: לטהר מקום שהיה בו ספק טומאה, כדי שהכהנים יוכלו לעבור דרכו בהליכתם לעניניהם[313].

ונמצא, שעל־ידי ענין המערה - שזהו סדר שלמעלה מהעולם - ניתוסף אצל רשב"י עילוי שלא בערך בלימוד התורה, ולאחרי כן - גם בנוגע להמשכת התורה בעולם.

אלא מאי - סדר זה אינו עבור "רוב אחיו"; זהו סדר רק עבור "מקצת סנהדרין". וזהו הטעם שמרדכי היה "רצוי לרוב אחיו", "ולא לכל אחיו .. שפירשו ממנו מקצת סנהדרין".

נח. אך עדיין אינו מובן: למה צריכה המגילה לספר שמרדכי היהודי שהיה "משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים", היה "רצוי לרוב אחיו", "ולא לכל אחיו .. שפירשו ממנו מקצת סנהדרין" - ובלשון הגמרא[314]: "אפשר בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב .. בגנות צדיקים דיבר הכתוב"?!

והביאור בזה - שיהודי צריך לידע זאת, כדי לדעת במה עליו לבחור, כאשר הברירה היא בידו:

מחד גיסא - יש לו ברירה להיות "משנה למלך אחשורוש", ובתפקיד זה תהיה ה"עבודה" שלו באופן ש"לא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא"[315], אלא יעסוק בעניני עסקנות ציבורית להצלת ישראל; ומאידך גיסא - יש לו ברירה לעסוק בלימוד התורה.

ובכן: עליו לדעת, שאם הברירה היא בידו - הנה איזה ערך יש ל"זהב וכסף .. ודר וסוחרת" לגבי העסק בתורה, וכדברי הגמרא[316]: "יקרה היא מפנינים[317], מכהן גדול ש(לובש בגדי כהונה גדולה ו)נכנס לפני ולפנים"; ועל־פי האמור לעיל (סעיף מ"א) אודות לבישת בגדי כהונה גדולה על־ידי אחשורוש, מי ש"אחרית וראשית שלו", מובן, שגם כפי שהקדוש־ברוך־הוא נמצא בלבושי כהונה, אין זה מגיע להעילוי כפי שהקדוש־ברוך־הוא נמצא בתורה. ולכן, אם הברירה היא בידו - מוטב שיבחר לעסוק בתורה, ולא יבחר להיות "משנה למלך אחשורוש", אפילו אם ינצל זאת עבור הצלת בני ישראל.

---

311) שיחת חג הפסח תרצ"ד בסופה (לקו"ד ח"א קמד, סע"ב). וראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 310. וש"נ.

312) סוכה מה, ב.

313) שבת שם ואילך ובפרש"י. וראה גם לקו"ש חל"ב ע' 152.

314) ב"ב קכג, א.

315) מגילה ג, א.

316) הוריות יג, א.

317) משלי ג, טו.

העוסק בצרכי ציבור באמונה פטור אמנם מתלמוד תורה, קריאת שמע ותפלה (כפסק־דין השולחן־ערוך[318]), אבל ענין זה הוא מצד קיום שליחותו של הקדוש־ברוך־הוא בעולם, ובגלל זה הוצרך מרדכי לעשות זאת, כיון שלא היתה לו ברירה; אך כאשר יהודי חושב ומתבונן לדעת מהו "חלק היפה"[319] ומהו חלק שאינו יפה כל־כך (אף שיכול להיות שזהו חלקו, ובאופן שזהו החלק שנותנים לו מלמעלה) - הנה "חלק היפה" הוא בהיותו "רצוי" לא רק "לרוב אחיו", אלא "לכל אחיו", כפי שהיה מרדכי קודם שנעשה "משנה למלך אחשורוש", שאז העריכו אותו ("געהאַלטן פון אים") לא רק "מקצת סנהדרין", אלא גם "רוב אחיו", שהרי גם ה"הרבה" ש"עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן" סבירא־להו שהנהגת רשב"י היא טובה ונעלית יותר, והא ראיה, שלעתיד־לבוא יהיה אצל כל בני ישראל סדר ההנהגה ד"ועמדו זרים ורעו צאנכם", ומזה מוכח שזהו תכלית המכוון.

ולכן, גם בזמן הגלות, כאשר "מרדכי היהודי (בהיותו) משנה למלך אחשורוש" הוא "רצוי לרוב אחיו" - הרי זה רק מפני שלא היתה לו ברירה, והוכרח לקבל על עצמו שליחות זו; מה־שאין־כן מי שיש לו ברירה כו'.

ולכן מספרים לנו זאת, כדי שנדע, שכאשר נותנים למישהו ברירה ואומרים לו: אתה יכול לעסוק בלימוד התורה כל ימיך, ואתה יכול גם להיות עסקן ציבורי, ואפילו ראש־ישיבה - עליו לדעת, שכאשר בוחר באפשרות השניה, אזי יפרשו ממנו מקצת סנהדרין!

לכאורה: היתכן?! הרי ראש־ישיבה מציל יהודים מ"עם־הארצות" בלימוד התורה?! - אבל אף־על־פי־כן, אין זה מגיע למעלת לימוד התורה קודם שנעשה ראש־ישיבה, שאז למד תורה לשמה!

ובפרט על־פי המדובר כמה פעמים[320] מה שכתוב ב'שאלות ותשובות' 'בית אפרים'[321] בפירוש דברי הגמרא[315] "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" - דלכאורה אינו מובן[322]: הרי גם מקרא מגילה הוא בכלל לימוד התורה - דכיון שביכלתו להתייגע בלימוד סוגיא עמוקה, ובמקום זה עוסק במקרא מגילה, שזהו לימוד קל בערכו, הרי זה נחשב כביטול תורה.

ועל־דרך־זה בנדון דידן: כאשר יש ביכלתו ללמוד לעצמו סוגיא עמוקה, ובמקום זה לומד את הסוגיא רק כדי לומר שיעור לפני התלמידים בתור ראש־ישיבה - הנה בערכו הרי זה כמו מקרא מגילה לגבי לימוד סוגיא עמוקה.

- בודאי צריך לברך על זה ברכת התורה, וזוהי מצוה מן התורה, ויש בזה העילוי ד"תוציא יקר מזולל"[323], וכל הענינים הטובים; אבל, אין זה מגיע למעלת לימוד התורה כפי שהיה קודם העסקנות הציבורית - אפילו עסקנות ציבורית בלימוד התורה גופא (הלימוד עם תלמידים), ועל־אחת־כמה־וכמה עסקנות ציבורית כפשוטה.

ומטעם זה מצינו בכמה מקומות[324] שהיו שסירבו לקבל הצעת מינוי בעסקנות ציבורית - דלכאורה: הרי הצעת המינוי באה ממי שהיה אפשר לסמוך עליו כו', ועל־פי דין, העוסק בצרכי ציבור פטור מלימוד התורה וכו', ואם כן, למה סירבו לקבל המינוי - כי, מלבד המורא מפני הנסיון שבדבר, הרי אי אפשר להשוות זאת למעלת ה"יחוד נפלא ועצום"[325] שעל־ידי לימוד התורה דוקא, אפילו לא על־ידי קיום המצוות, כמבואר בארוכה בתניא[326] ובמאמרי חסידות[327].

וזהו המשך הענינים במגילה - שהעובדה ש"מרדכי היהודי (הוא) משנה למלך אחשורוש" היא רק בגלל היותו "גדול ליהודים", כי לאו כל מוחא סביל דא, ואין זו דרך לרבים; ולא עוד אלא שאפילו

---

318) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסצ"ג. וש"נ.
319) לשון חז"ל - פרש"י ס"פ נצבים.
320) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 271. וש"נ.
321) חאו"ח סס"ח.
322) ראה רש"ש ויד דוד למגילה שם.
323) ראה ב"מ פה, א.
324) ראה הוריות יו"ד, סע"א ואילך. ספרי דברים א, טז.
325) תניא פ"ה.
326) פכ"ג.
327) ראה הערות הצ"צ לשם (קיצורים והערות ע' קד ואילך).

מרדכי בעצמו לא היה מרוצה מזה, בראותו שהוא "רצוי לרוב אחיו", "ולא לכל אחיו, שפירשו ממנו מקצת סנהדרין".

וכיון שכן, הנה כשמדובר אודות חינוך הילד, הרי גם אם הוא חושב שהילד יכול להיות "משנה למלך אחשורוש" - אומרים לו: הזהר והזהר! עליך לעשות ממנו "יושב אוהל", שישב וילמד תורה כל ימיו כולם.

נט. והנה, גם לאחרי שמרדכי נעשה כבר "משנה למלך אחשורוש", הרי אף שהוצרך להתעסק גם בעניני המדינה, מכל־מקום לא בענין זה היה מונח, כי־אם בטובת בני ישראל - "דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו".

ובפרטיות יותר:

בנוגע ל"עמו" נאמר רק "דורש טוב", ולא נאמר "דובר שלום" - כי יש כאלו שצריכים לדבר עמהם "שלום", אבל יש גם כאלו (ובפרט אלו ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע") שצריכים להוכיח אותם - "הוכח תוכיח"[71], ולכן אי אפשר לומר "דובר שלום לכל עמו", שהרי יש כאלו שצריכים להוכיחם, ו"תוכחה" ו"שלום" הם שני ענינים שונים.

אלא, שהפנימיות של התוכחה היא שלום, כי גם בנוגע לאלו שצריך להוכיח אותם, הנה סיבת התוכחה היא - בגלל היותו "דורש טוב לעמו", כמבואר בארוכה בתניא פרק לב, "שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו .. צריכים למשכן בחבלי עבותות אהבה", אלא שהתוצאה בפועל תלויה בהמקבל, כפי שממשיך: "וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'", ומסיים: "והן לא, לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים".

ובזה גופא "דורש טוב לעמו" - כפי שמדייק ה'אבן עזרא' שלא נאמר "עושה טוב", אלא "דורש טוב", היינו, שהשתדל וחיפש היכן ישנה הזדמנות ואפשרות לעשות טובה ליהודי.

וזהו גם המענה על השאלה: למה מצווה רבינו נשיאנו לנסוע לאיזו עיירה רחוקה ("ערגעץ וואו אין אַ שטעטל") - הלא יכול לישב בביתו ולהמתין עד שמישהו יבוא אליו כו', או שבשעה שילך להתפלל יפגוש מישהו שיבקש ממנו הלואה, ויתן לו (כהסיפור הידוע[328] עם ה'צמח־צדק').

אך הענין הוא - שלא זהו סדר העבודה של עסקן ציבורי; עסקן ציבורי הוא (לא רק "עושה טוב", אלא) "דורש טוב", כנזכר לעיל.

ונוסף לזה - "ודובר שלום לכל זרעו":

בנוגע ל"זרעו" - הנה מלבד היותו "דורש טוב" (כמו בנוגע ל"עמו", שכולל גם "זרעו"), ניתוסף גם הענין ד"דובר שלום לכל זרעו" ("ודובר גו'", בוא"ו המוסיף), כי כשמדובר אודות "תינוק", הרי אמרו רז"ל[329] שבנוגע ל"תינוק ואשה" צריכה להיות ההנהגה באופן ד"ימין מקרבת", ורק (אחר כך) "שמאל דוחה"[330], ולכן, נוסף על הענין ד"דורש טוב" בפנימיות, הנה גם בחיצוניות הרי הוא "דובר שלום לכל זרעו".

ס. וזוהי ההוראה לכל אחד ואחת:

אלו שמונחים בתורה, "תורתם אומנתם" - הנה מלכתחילה אינם שייכים לענינים אחרים; אבל אלו שעוסקים גם בעניני העולם, יש אצלם גם הענין ד"משנה למלך אחשורוש" - כל אחד לפי ענינו: אם בנוגע למושל בכיפה, או בנוגע למדינה אחת, וכיוצא בזה, וכמאמר רז"ל[331] "בתחילה מלך כו' ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים .. אלא על מקלו", כך שהוא ה"משנה למלך אחשורוש" של "מקלו" - ענין מסויים בעולם, שאינו אפילו בדרגת צומח, אלא בדרגת דומם.

---

328) ראה סה"ש תש"ז ע' 97 ואילך. וש"נ. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 30. וש"נ.

329) סוטה מז, א. וש"נ.

330) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ס"ע 30. וש"נ.

331) סנהדרין כ, ב.

- נפשו האלקית מונחת אמנם (לא ב"מקל", אלא) בהענין ד"חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו"[179]; אבל הוא לא יכול לעזוב את הגוף ונפש הבהמית שיתנהלו כרצונם, ללא ממשלה וללא הוראה, ולכן עליו להיות "משנה למלך אחשורוש" בנוגע למלכות הקטנה שלו, "עולם קטן"[62].

ועל זה אומרים לו, שצריך לידע, שבנוגע לכל רגע שמקדיש עבור הגוף ונפש הבהמית, ובמילא צריך לנתק את עצמו ("אָפּרייסן זיך") מלימוד התורה - צריך להבטיח תחילה את הענין ד"גדול ליהודים", היינו, שלכל לראש הוא מתפלל ולומד, "מבית הכנסת לבית המדרש"[332], ורק לאחרי כן הולך להיות "משנה למלך אחשורוש" - "הנהג בהן מנהג דרך ארץ".

ובאופן כזה - הנה אף שאינו רצוי לכל אחיו, הרי הוא "רצוי לרוב אחיו", והתורה על הרוב תדבר[333], שזהו אופן ההנהגה ש"הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן".

ולאחרי כן אומרים לו, שהעיקר הוא - שלא יצא ידי חובתו בעבודתו עם עצמו (שאז הרי זה על־דרך מאמר רז"ל[73] "כל האומר אין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו"), אלא צריך להתנהג באופן ד"דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו", כמו שנתבאר לעיל בפרטיות.

סא. ובענין זה צריכה להיות גם עיקר ההשתדלות של אלו שנמצאים בכפר חב"ד:

ובהקדים - שאף־על־פי שענינם הוא יושבי כפרים, הרי הגמרא[334] פוסקת שעכשיו אין יושבי כפרים, אלא כולם נחשבים ליושבי עיירות וכרכים גדולים, אף שאינן מוקפות חומה.

ובכן: סדר עבודתם במיוחד הוא - שחלקם במעמד ומצב ש"רצוי לכל אחיו", כיון שיושבים על התורה ועל העבודה, וחלקם במעמד ומצב ש"רצוי לרוב אחיו", כיון שמתעסקים גם בתפקיד של "משנה למלך אחשורוש", אבל באופן ד"דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו".

וענין זה ממשיך להם תוספת ברכה והצלחה ב"אורה ושמחה וששון ויקר" כדרשת חז"ל,

והקדוש־ברוך־הוא ימשיך להם - ועל ידם גם לכל אנ"ש ולכל בני ובנות ישראל שלעת־עתה נמצאים לפי שעה שם[335] - אורה ושמחה וששון ויקר כפשוטו, למטה מעשרה טפחים.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת צו

---

332) ברכות בסופה.
333) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
334) מגילה ב, א.
335) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 175. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...נהניתי ממ"ש במכתבו ע"ד השתתפותו בעסקנות חב"ד וידוע פסק רז"ל דמעלין בקדש (אשר לדעת כמה פוסקים הוא מן התורה. ואפי' לדעת אלו שזהו מדרבנן, וכן הוא גם דעת רבנו (בשו"ע או"ח סי' לד, ס"ט), הנה הרי טובים דודיך מיין וכדרז"ל).

בברכה לבריאות הנכונה ולפורים שמח.

לקוטי־שיחות פרשת ויקרא כרך יז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש״י ל״ונמצה דמו״, והשאלות עליו

בפסוק[1] ״והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח״ מצטט רש״י מן הפסוק את המילים ״ונמצה דמו״[2] ומפרש ״לשון: מיץ אפים[3], כי[4] אפס המץ[5], כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד״.

בפשטות נראה שרש״י רוצה לבאר את המילה ״ונמצה״, שאינה מופיעה בתורה לפני־זה ואינה נפוצה כלל בתורה, ולכן הוא מפרש שמשמעותה ״לשון מיץ אפים כי אפס המץ...״.

אך צריך להבין:

א) מהו הקשר בין ביאור המילה ״ונמצה״ לבין ההסבר המופיע ברש״י מיד בהמשך, ״כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד״, והרי, לכאורה, אילו רצה רש״י לפרש את אופן מיצוי הדם, היה צריך לעשות זאת ב״דיבור מתחיל״ נפרד[6]?

ב) מדוע צריך רש״י להביא שתי הוכחות לפירושו על ״ונמצה״, ואינו מסתפק באחת מהן?

ג) מדוע בחר רש״י דוקא פסוקים אלו, הרי לשון זה מופיע במקומות רבים נוספים בנ״ך[7]?

ד) יותר מכך: במשלי — שמשם מצטט רש״י את ״לשון מיץ אפים״ — מסביר רש״י, שהמילה ״מיץ״ היא ״כמו וימץ טל...״ (הנאמר לפני כן, בספר שופטים[8]) — ואם כך, צריך היה רש״י להביא כאן את ההוכחה מ״וימץ טל...״ שבספר שופטים[9], שהרי: (א) פסוק זה מופיע לפני[10] משלי, (ב) הפירוש למשלי מובן, לפי רש״י, רק על־פי הפסוק שבספר שופטים.

ה) בהוכחות המובאות על־ידו עצמן, מביא רש״י תחילה את הפסוק ״מיץ אפים״, המופיע במשלי, ולא את הפסוק ״כי אפס המץ״ המופיע לפני כן[10] — בספר ישעיהו?

ו) בפסוק המצוטט ממשלי, כתובה המילה ״מיץ״ פעמיים לפני הביטוי ״מיץ אפים״, המצוטט על־ידי רש״י — ״מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם״[11] — ורש״י מצטט דוקא את הפעם השלישית של המילה ״מיץ״?

ב.

רש״י מסביר: ״ונמצה״ - על־ידי פעולת האדם

ההסבר לכל זה הוא: רש״י אינו מתכוון לבאר את המילה ״ונמצה״ בלבד, אלא להשיב על שאלה המתעוררת בפסוק זה:

״ונמצה״ הוא פועל בלשון נפעל, המצביע על פעולה הנעשית כמאליה[12], הדם נסחט כאילו מעצמו על קיר המזבח[13], על־ידי ״והקטיר המזבחה״, או על־ידי המליקה וכדומה — וצריך להבין[14]:

ידוע לפני כן[15], שבקרבן עולה מן הבהמה קיימות העבודות של שחיטה, זריקת הדם על המזבח והקטרה,

---

1) פרשתנו א, טו.

2) אין להקשות מדוע לא העתיק רש״י גם תיבות ״על קיר המזבח״ — כי העתיקן בפנים פירושו. וכמדובר כמ״פ שלפעמים מעתיק רש״י תיבות מהכתוב בפנים פירושו ומכניס ביניהן פירוש הדברים (ותיבות אלו צ״ל כתובות באותיות שמעתיקן רש״י מהכתוב), ובנדו״ד ״ונמצה דמו, לשון מיץ אפים כו׳ השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד״.

3) משלי ל, לג (ושם ״ומיץ״).

4) ישעי׳ טז, ד.

5) בראב״ע (משלי שם. ועוד) ורד״ק (בס׳ השרשים שלו) דג׳ שרשים בזה מיץ מצץ ומצה, ותיבת ״נמצה״ הוא נפעל בשורש ״מצה״. אבל לדעת רש״י כולם משורש אחד, וגם שורש ונמצה הוא ״מץ״, ולדעתו יש שרשים שהם רק ב׳ אותיות — ראה בארוכה מלבי״ם כאן. ועוד. וראה (וגם בכמה פרטים דלקמן בהשיחה) שד״ח ח״ו ע׳ 2742.

6) ראה לדוגמא בפרש״י פסוק יז ד״ה בכנפיו — ב׳ פעמים. ובכ״מ.

7) ומהם כמה קודם להפסוקים שהביא רש״י — ראה לקמן הערה 9.

8) ו, לח.

9) שזהו פעם הא׳ בנ״ך שנאמר תיבת ״וימץ״. משא״כ תיבת ״ימצה״ שבפרשתנו (ה, ט) בנוגע לחטאת — פשוט שאא״פ להביא, שהרי היא אותה התיבה שנאמרה כאן — ומאי אולמי לגבי דידן?

אין לומר שרש״י מביא ב׳ כתובים אלו כיון שהם שורש התיבה (כנ״ל הערה 5) שהרי (נוסף ע״ז שלא הו״ל להביא גם ״מיץ אפים״. ועכ״פ הו״ל להקדים ״כי אפס המץ״ — הרי) אינו נוגע בפשש״מ כאן מהו שורש התיבה.

10) ראה ב״ב יד, ב: סדרן של נביאים כו׳ של כתובים כו׳.

11) ויתירה מזו — ״מיץ אפים״ נלמד ענינו מן ״מיץ חלב ומיץ אף״ שבכתוב שם (ראה פרש״י ״כי כאשר תצא חמאה כו׳״).

12) היינו לא ע״י פעולה מיוחדת למצות הדם, כ״א תוצאה מפעולה אחרת כדלקמן בפנים.

13) להעיר מזבחים (סד, ב) בחטאת העוף מי כתיב ימצה ימצה כתיב דממילא משמע, ראה פרש״י שם. וראה פרש״י פרשתנו ח, ט.

14) כי אף שי״ל שבכאו״א יש דינים משלו (וע״ד מליקה במקום שחיטה) מסתבר שהעבודות העיקריות הם דומות זל״ז (משא״כ שחיטה שכשרה בזר — פרש״י לעיל א, ה).

15) א, ה ואילך.

והשאלה היא מדוע אין מוצאים בעולת העוף עבודה הדומה לעבודת זריקת הדם על המזבח, בעוד אשר מוצאים בה את עבודות השחיטה וההקטרה[16] (אם כי במקום שחיטה, יש בעולת העוף מליקה)?

לפיכך, לאחר הוכחת משמעות המילה "ונמצה", מתכוון רש"י לתרץ שאלה זו, ומסביר שהפעולה ה"נפעלת" של "ונמצה" נעשית על־ידי עבודה ופעולה מיוחדת של האדם – "כובש (בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד)"[17], בדומה לעבודת זריקת הדם[18] על המזבח[19].

ג.

יש צורך בהוכחות משני פסוקים אלו דוקא

לפי זה, מובן מדוע בחר רש"י את ההוכחות לפירושו דוקא משני פסוקים אלה, כי בהם מודגש שהמשמעות של "ונמצה" "מיץ" – קשורה לפעולת האדם – כבישה:

מתחילת הפסוק במשלי "מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם" אין הוכחה לענינו: ש"ונמצה" נעשה באופן של "כובש", כי הן "חמאה" מ"חלב", והן "דם" מ"אף" אינם נמצים על־ידי פעולת כבישה וסחיטה, אלא על־ידי חיבוץ, הכאה וכדומה, ולפעמים הם נמצים אף מעצמם: החמאה צפה על פני החלב מעצמה, והדם ניגר מהאף מעצמו, כפי שרואים בפועל.

לפיכך מצטט רש"י דוקא את סוף הפסוק – "מיץ אפים (יוציא ריב)", כי שם ה"מיץ" נעשה באותו אופן של "כובש בית השחיטה": על־ידי סחיטה, דחיפה ולחיצת הכעס החוצה – "יוציא ריב" – מתפתחת מריבה.

אך הוכחה זו בלבד אינה מספקת, כי פעולת ה"מיצוי" ב"אפים" אינה פעולה מעשית ממש, ככבישת בית השחיטה. לכן מצטט רש"י גם את הפסוק "כי אפס המץ", שבו הכוונה היא, כפי שמפרש רש"י שם, ל"חלב וחמאה" הנחלבים[20] מהצאן והבקר, שזוהי עשיה ממש, והחלב אינו יוצא על־ידי הכאה וכדומה, אלא על־ידי סחיטה ולחיצה ממש.

אך גם ההוכחה "כי אפס המץ" בלבד אינה מספקת, כי שם אפשר להבין, שהמילה "מץ" אינה מדגישה את פעולת המיצוי עצמה, אלא זהו רק תואר לעושר ולכבוד של הצאן והבקר, שהם תוצאה מכך שחולבים מהם חלב וחמאה. כפי שמפרש שם רש"י "המיץ שלך, עשרך וכבודך שהיה לך על ידי צאנך ובקרך שאת מוצצת מהם חלב וחמאה"[21]. לפיכך צריך רש"י להביא גם – וכהוכחה ראשונה – את הביטוי "מיץ אפים", שבו "מיץ" היא פעולה של לחיצה.

ד.

ההוכחה מספר שופטים אינה מתאימה כאן

ההסבר לכך שרש"י אינו מביא את ההוכחה מספר שופטים – "וימץ טל מן הגזה", שזוהי פעולה מעשית – הוא:

באותו פסוק בספר שופטים, לפני המילים "וימץ טל...", נאמר "ויזר את הגזה", כלומר, הוא סחט את הגזה (כפי שמפרש רש"י שם "לשון מכבש"). וכיון שכבר מוזכרת פעולת סחיטה, מובן, שהפעולה "וימץ טל...", שלאחריה, אינה מוסבת על פעולת כבישת הגזה עצמה, אלא ליציאת ה"טל" מן ה"גזה"[22], כפי שנאמר בסוף הפסוק "וימץ טל מן הגזה מלוא הספל מים".

לפיכך אין זו הוכחה מדוייקת לענינו כאשר המילים "ונמצה דמו" מדגישים את הפעולה של "וכובש בית השחיטה".

לעומת זאת, במשלי רוצה רש"י לפרש את השווה שבין שלושת הענינים המוזכרים בפסוק – "מיץ חלב... ומיץ אף... ומיץ אפים...", שהוא איננו אופן הפעולה בחלב, באף ובאפים (להיפך: בכל אחד מהם יש

---

16) בנוגע לקבלה (והולכה) – ראה פרש"י (שם, ה) – י"ל, שס"ל לרש"י, שע"פ פשש"מ היא רק הכנה וחלק מענין הזריקה. וכ"מ ממפרשים דלקמן הערה 18.

17) להעיר מהגירסא שבדפוס שני "ונמצה דמו, לשון מיץ כובש כו'" ואינו מביא הכתובים. וכ"ה בראב"ם.

18) בפרש"י פרשתנו (ה, ט) "בעולה לא הטעין אלא מצוי ובחטאת הזאה ומצוי אוחז בעורף כו'". אבל אין הכוונה שבעולה אין כלל הענין של זריקת הדם, כ"א שבחטאת הוצרכו להיות ב' פעולות. אבל גם מצוי דעולה תוכנו ענין הזריקה. וכדמוכח מפרש"י זה גופא דמשוה הזאה ומצוי זל"ד. ובפרש"י מעילה (ט, א במשנה ד"ה מיצה) "דמיצוי עולת העוף במקום זריקה דבהמה והזאה בחטאת העוף כו'".

וראה דעת זקנים בעה"ת, חזקוני ופענח רזא – עה"פ. ועוד.

19) ועפ"ז יומתק מה שפירושו על "ומלק והקטיר ונמצה" כתב לאחר פירושו על "ונמצה דמו" – כי דוקא לאחר פירושו כאן שזהו ענין הזריקה, מקשה לאח"ז "אפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר הוא מוצה", שהרי למדנו שההקטרה היא לאחר הזריקה. ראה רמב"ן ורא"ם כאן. וראה פנ"י עה"פ.

20) בפרש"י שם (הובא לקמן בפנים. ועד"ז במצודות. ועוד) "מוצצת מהם". וגם זה שייך לנדו"ד – ראה לקמן בפנים ס"ה.

21) וגם אפשר לפרש כשאר מפרשים שם – ראה רד"ק, ראב"ע שם. ועוד.

22) ובמצו"ד שם משמע ש"וימץ" הוא לשון נפעל.

פעולה שונה, כדלעיל), אלא השויון ביניהם הוא בתוצאה של הפעולה – "יוציא" – הוצאת המיץ.

ולכן מתאים כהוכחה הפסוק מספר שופטים, שבו "וימץ..." מדבר אודות יציאת הטל (וסחיטתו[23]).

לפי כל האמור לעיל מובן גם מדוע מפרש רש"י "כובש בית השחיטה", באותו "דיבור המתחיל", בהמשך אחד להוכחה מן הפסוקים האחרים, כי זה חשוב לעצם הפירוש, כי כך מובן שפעולת "ונמצה" נעשית על־ידי כבישה.

ה.

פעולת המיצוי כאן - דוקא על־ידי כבישה

אך עדיין אינו מובן: מדוע חשוב להדגיש כאן שמיצוי הדם נעשה על־ידי "כובש בית השחיטה", שלכן צריך רש"י לצטט דוקא שני פסוקים אלו, כדלעיל, ולא על־ידי פעולה אחרת?

ולפי האמור לעיל יש לומר: כיון שרש"י מסביר שפעולת "ונמצה" היא במקום פעולת הזריקה (הזאה) על המזבח וצריכה להיות דומה לה[24], ולכן היא צריכה להיעשות דוקא על־ידי לחיצה, "כובש בית השחיטה":

דם היוצא על־ידי הכאה וכדומה, "מיץ אף יוציא דם", איננו בדרכו השיגרתית, אלא ההכאה גורמת לתחילת יציאת הדם, הממשיך אחר־כך לזרום מעצמו זמן מה.

לעומת זאת, אצל משקה היוצא על־ידי לחיצה וסחיטה (חליבת בהמה[25] וכדומה) – הרי המשך יציאת המשקה הוא תוצאה של פעולת כבישה מתמדת.

וכיון שהעבודה של "ונמצה דמו" היא במקום זריקה (והזאה), שהיא פעולת הכהן, לכן מסביר רש"י שכך צריך להיות גם לגבי "ונמצה דמו", על־ידי "כובש בית השחיטה".

ו.

מצוי הדם - עבודת "אתכפיא"

מ"יינה של תורה", אשר בפירוש רש"י זה:

ידועים דברי הרמב"ן[26] לגבי העבודות הנעשות בקרבן המכפר על האדם, שהאדם צריך לחשוב – "כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה... דמו (דהקרבן) תחת דמו נפש תחת נפש...".

וזוהי משמעות הענין של הקרבת חלב הקרבן ודמו על המזבח. כי בעבודת האדם, הוא צריך להקריב (למסור) לה' את ענין התענוג (חלב) וענין החום וההתלהבות (דם)[27].

לפיכך, בסוף הסוג הראשון של הקרבנות המוזכר בתורה – קרבן עולה[28], שגם הוא מכפר (על מצוות עשה ועל לאו שניתק לעשה[29]), מבהיר רש"י בפירושו על "ונמצה דמו" (בענין זריקת הדם, שבה עיקר הכפרה[30]), שענין הכפרה של הקרבן מתבסס על עבודת ה"מיץ", כבישה – עבודת ה"אתכפיא" וביטול המציאות העצמית[31], ואז "הדם מתמצה ויורד" – ה"ריתחה" בתאוות העולם מוסרת מן האדם.

לפיכך[32] מצטט רש"י "לשון מיץ אפים", כי בענין של "מיץ אפים יוציא ריב" מתבטאת (ברמז) המשמעות הכללית של החטא, ואופן התשובה והכפרה על חטא, כדלקמן.

ז.

הכעס והעבירות - ניתוק מה'

על הכעס אומרים חז"ל: "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה"[33], וכפי שמסביר אדמו"ר הזקן[34], שבשעת הכעס "נסתלקה ממנו האמונה", כי אילו היה מאמין

23) כפרש"י משלי שם "מיץ סחיטה כמו.. וימץ טל וגו'". ובפשטות קאי על כל הג' פעמים "מיץ" שבכתוב. ועפ"ז "סחיטה" הוא צד השווה שבכולם – הפעולה בדבר להוציא ממנו הבלוע בו (וכיו"ב). משא"כ "כובש" אינו מדגיש היציאה כ"א רק פעולת האדם בהדבר.

24) וכדמשמע ממפרשים הנ"ל שבהערה 18 שמיצוי הוא גדר אחד עם זריקה.

25) הראי' שרש"י מביא כאן.

26) פרשתנו א, ט.

27) ראה ד"ה טעמה כי טוב תש"ט פ"ב. ועוד.

28) להעיר שדברי הרמב"ן הנ"ל הוא בפסוק הנאמר בקרבן עולה.

29) פרש"י פרשתנו א, ד. תו"כ שם (וראה רמב"ן וגו"א שם). וראה זבחים ז, ב ובפרש"י. אגה"ת פ"ב.

*) ובלקוטי הגהות לתניא ע' ס "במדרש".

**) וכצ"ל בקצוה"נ ע' קמט.

30) תו"כ שם. זבחים ו, א. וש"נ. וראה פרש"י ד"ה דם – פסחים עז, ב.

31) ראה ברכות יז, א (הובא באגה"ת שם) "שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתיו כו'".

32) להעיר גם ממרז"ל בספרי (ואתחנן ו, ה) עד מיצוי הנפש כו' (הובא באגה"ק ס"א). וראה ערוך (ובערוך השלם).

33) כ"ה באגה"ת פ"ד. אגה"ק ר"ס כה. ובקיצורים והערות לתניא ע' לט "ע' שבת קה ע"ב. וע' בר"מ ח"ג קעט ריש ע"א. וע' באור עולם שבספר ראשית חכ' פט"ו, וע' זהר ח"א כז, ב. ובת"ז תנ"ו בתחלתו, ובמד"ר (ובמדר'*) הנעלם מז"ח פ' נח". ועייג"כ זח"ג רלד, ב. פיה"מ אבות פ"ב מ"י**. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג.

34) אגה"ק שם.

שהכל בא מאת ה' לא היה כועס. כלומר, ענין הכעס מתבטא בניתוק מהקדוש־ברוך־הוא – "כאילו עובד עבודה־זרה". וזוהי המהות של כל העבירות, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[35], כי על־ידי כל עבירה עוברים על רצון הקדוש־ברוך־הוא ומתנתקים בשעת המעשה מאלקות, בדומה לחטא עבודה־זרה.

וזהו הפירוש הפנימי לסוף הפסוק "מיץ אפים יוציא ריב": על־ידי העבירה נוצר "ריב" עם הקדוש־ברוך־הוא. אך כיון שבענין הכעס בולט יותר הניתוק, ומודגש יותר מבעבירות אחרות, כפי שרואים שרק לגבי עבירות מסויימות כתוב "כאילו עובד עבודה־זרה", לכן נאמר ענין זה לגבי "מיץ אפים", ששם הוא גלוי, כדלעיל.

וכאשר יהודי מביא קרבן וחוזר בתשובה על העבירה, גם אז "מיץ אפים יוציא ריב", אלא שאז נעשה הדבר באופן של "כובש כעסו" כדלעיל, וכן – מרגיז יצר טוב על יצר הרע. (באופן כללי כך הוא בתשובה על כל עבירה, שאז כובשים ומבטשים את היצר הרע שהביא את האדם לעבור על רצון הקדוש־ברוך־הוא ולהינתק מאלקות), ועל־ידי־זה "יוציא ריב" – עם היצר הרע.

ולכן כתוב כאן "אפים" לשון רבים, כשהכוונה היא לכעס הגורם לריב עם הקדוש־ברוך־הוא ר"ל, ולכעס הנכבש – לאפרושי (= להפריש את עצמו) מאיסורא[36], בשעת התשובה והבאת הקרבן, הגורם לריב עם היצר הרע.

ח.

הסבר הדברים ברוחניות

אך יכולה להתעורר השאלה: כיון שמצד עצמו אין היהודי עובר עבירה, כדברי[37] אדמו"ר הזקן: יהודי אינו רוצה ואינו יכול להינתק מאלקות, וכשלונו של יהודי בעבירה נגרם על־ידי "עלילה" מלמעלה[38] כביכול, ולכן נאמר "בל ידח ממנו נדח", שבסופו של דבר יחזור כל יהודי בתשובה[39]. ואם כך, מדוע היה צורך בירידה ובהסתר שעל־ידי החטא?

על כך ממשיך רש"י ואומר "כי אפס המץ", כשהכוונה היא לחלב שחולבים מצאן ובקר. כלומר, מה שיוציא מן הסחיטה והכבישה, לאחר עשיית התשובה, דומה ל"חלב":

לפי סברא מסויימת ב"תורת אמת", החלב מצד־עצמו הי' צריך להיות אסור לאכילה (מפני ש"דם נעכר ונעשה חלב", או מפני "אבר מן החי"), אך התורה חידשה שהוא מותר[40], עד אשר הוא הפך לדבר שבו משבחים את ארץ ישראל[40] – "ארץ זבת חלב ודבש"[41]. זהו ענין האתהפכא – דבר שהיה צריך להיות אסור לפי התורה, מתירה אותו התורה ואף משבחת בו.

וכך ברוחניות: הכוונה של "מיץ אפים יוציא ריב", שתחילה עבר האדם עבירה ונוצר "ריב" לגבי הקדוש־ברוך־הוא, ואחר־כך הוא כבש כעסו, וה"ריב" הוא כלפי היצר הרע –

הוא לצורך ענין האתכפיא והאתהפכא – הפיכת הרע לטוב, כפי שמוסבר בתניא[42] הפסוק[43] "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה, פירוש שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה".

ועל־ידי זה נגרם "ריח ניחוח לה'"[44], – נחת רוח לפני הקדוש־ברוך־הוא, מ"דברים חריפים או מחומצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"[45], ונגרם "אסתלק יקרא דקודשא־בריך־הוא בכולהו עלמין".

(משיחות ש"פ ויקרא תשל"ו)

---

35) תניא פכ"ד – כה.
36) ראה בכ"ז אגה"ק סכ"ה (קמ, סע"ב), תניא פכ"ט.
37) ראה ד"ה באתי לגני השי"ת פ"ג. ועוד.
38) תנחומא וישב ד'. וראה סוכה נב, ב. ובארוכה – תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש חי"ח ע' 6-395. וש"נ.
39) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. תניא ספל"ט.
40) בכורות ו, ב. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. וש"נ.
41) שמות ג, ח. ועוד.
42) פכ"ז.
43) משלי טז, ד.
44) הנאמר בפרשתנו א, ט. יג. יז. – בסוף דכל קרבן עולה.
45) תניא שם.

לקוטי־שיחות פרשת ויקרא כרך יז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

קרבן עצים בשותפות או לאו

מן הפסוק[1] "ונפש כי תקריב קרבן מנחה..." (ולא "כי תקריב מנחה"[2]) לומדים ב"תורת כהנים" שיחיד יכול לנדב גם לבונה, יין ושמן הבאים עם הקרבן, ואף עצים: "היחיד מתנדב עצים"[3].

בהמשך הדברים נאמר שם[4]: "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים".

וצריך להבין: הרי מוצאים קרבן עצים שהובא בשותופות – קרבן העצים של תשע המשפחות, כנאמר במשנה במסכת תענית[5] "זמן עצי הכהנים והעם תשעה..." והגמרא[6] מסבירה "כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן, שנאמר[7] והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלקינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלקינו ככתוב בתורה". וכמובן בפשטות מהמשך הסיפור והפסוק והמשנה, הרי הובא קרבן העצים בשותפות של כל בני המשפחה כקרבן המשפחה[8].

ב.

השאלה אם מדובר בשני ענינים שונים

בפשטות ניתן היה לענות, שב"תורת כהנים" מדובר על סוג קרבן אחר מאשר "קרבן העצים" המוזכר בענין "זמן עצי הכהנים והעם":

ב"תורת כהנים" מדובר על קרבן עצים (של יחיד, כנאמר "היחיד מתנדב..."), המוקרב כקרבן על המזבח, ועל־כך נאמרה ההלכה שאין להביאו בשותפות. אבל "זמן עצי הכהנים והעם..." של תשע המשפחות מדבר אודות עצים למערכה, כנאמר בברייתא, כדלעיל, כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה... ככתוב בתורה – כלומר: עצים לצורך המערכה והאש להקריב עליה קרבנות – ועצים אלה אפשר להביא גם בשותפות, במיוחד כאשר בין כך ובין כך היה צריך למוסרם לרשות ציבור לפני הקרבת קרבנות ציבור, כנאמר בתוספתא[9].

אך עדיין נדרש הסבר, כי לגבי "מתנדבין עצים" מובאת בגמרא[10] מחלוקת: "קרבן[11] מלמד שמתנדבין עצים.. וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העצים. רבי אומר: עצים קרבן הם, טעונין מלח וטעונין הגשה, אמר רבא: ולדברי רבי עצים טעונין קמיצה, אמר רב פפא: לדברי רבי עצים צריכין עצים".

וממה־נפשך: אם ענין "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" זהה לענין של "מתנדבין עצים"[12], כמובן מלשון התוספתא[13] "מה ראו זמן עצי הכהנים והעם לימנות" (והשאלה היא[14]: אם נדבת העצים אפשרית על־ידי כל יחיד, מדוע חלקו את קרבן העצים של תשע המשפחות באופן מיוחד? שמכך מובן, לכאורה, שמדובר באותו ענין) – כיצד הוא מובא בשותפות?

ואם לדעת רבנן מדובר בשני ענינים נפרדים, כיצד מובאת הוכחה מ"והגורלות הפלנו על קרבן העצים" לגבי ענין הקרבת עצים כקרבן על־ידי יחיד?

גם דרוש הסבר לסיבת המחלוקת בין רבי לרבנן. בפשטות גם רבנן וגם רבי לומדים זאת מ"קרבן מנחה" וגם רבי מסתמך על הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן

---

1) פרשתנו ב, א.

2) ראה פי' הראב"ד ור"ש משאנץ בתו"כ עה"כ (פרשתא ח, ג).

3) שם, ז.

4) פ"י, ו.

5) כו, א.

6) שם כח, א. תוספתא תענית פ"ג, ה.

7) נחמי' י, לה.

8) וכן משמע מתענית (יב, א) "יו"ט שלנו הוא".

9) שם. וכ"ה בירושלמי שקלים פ"ד ה"א. וש"נ. בבבלי תענית לא הובא זה שמסרו לציבור אבל מובן הוא, מזה שכ' "לא מצאו עצים בלשכה כו' אפילו לשכה מלאה עצים". ראה משנה למלך הל' כלי המקדש פ"ו ה"ט. חסדי דוד לתוספתא שם.

10) מנחות כ, ב. קו, ב.

11) בפרש"י (מנחות) "קרבן – נפש כי תקריב קרבן מנחה וגו'". וכ"ה בתוד"ה לדברי (כ, ב). אבל ברבינו גרשום ובפיה"מ שם (קו, ב) הביאו הכתוב דתחילת פרשתנו "אדם כי יקריב מכם קרבן". ובדפוסים שלפנינו הובא בפנים הגמרא (כ, ב) קרבן (מנחה). וראה לקמן הערה 24.

12) ראה אוצה"ג – תשובות לתענית ע' 34. המגי' במל"מ פ"ד הל' שקלים ה"ו.

13) שם. וכ"ה בירושלמי שקלים שם. תענית פ"ד ה"ד. מגילה פ"א ה"ד. ובבבלי הל' "למה הוצרכו לומר זמן עצי כו'".

14) כן פי' בקה"ע לירושלמי שם.

"העצים", שדוקא ממנו לומדים שעצים נקראים קרבן[15], ולכן אפשר להסיק מקרבן מנחה גם על עצים[16].

ג.

דברי המפרשים, והקושי עליהם

לפי האמור לעיל מובן, שאי אפשר לענות לשאלה שהובאה בסעיף א', כדברי המפרשים[17] האמורים, שההלכה שנדבת העצים אינה מובאת בשותפות היא רק לפי הדיעה הסוברת שהדין של "מתנדבים לבונה יין שמן ועצים" נלמד מן המילה "קרבן" הכתובה בענין "מנחה"[18] ("כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים"), אבל לפי הדיעה הלומדת[19] שאפשר לנדב "יין ושמן" מן הפסוק "אזרח"[20] הנאמר בענין נסכים, אין קרבן העצים דומה למנחה, ואפשר להביאו בשותפות[21].

לפי הסבר זה אינה מתורצת השאלה דלעיל. ההסבר טוב רק לגבי יין ושמן, אבל א) "והגורלות הפלנו על קרבן העצים..." הוא פסוק הצריך להתאים לכל הדיעות, וגם לדיעה הסוברת שעצים אינם באים בשותפות. ב) הדיעה המובאת בגמרא[19], שהדין של "מתנדבין שמן" נלמד מ"אזרח" הנאמר בענין נסכים, היא רק לפי דעת רבי, שהרי לדעת רבנן ברור לכל הדיעות, שהדין נלמד מ"קרבן מנחה"[19] — ולדעת רבי[22] אי־אפשר להביא קרבן עצים בשותפות, כי הוא כקרבן מנחה[23], אשר על־כן הוא טעון מלח, הגשה וקמיצה בדיוק כקרבן מנחה[24].

ד.

דעות רמב"ם וריטב"א על קרבן העצים

לגבי משמעות קרבן העצים במסכת תענית, ישנן מספר דיעות.

בפירוש המשניות[25] אומר הרמב"ם, שביום שבו הביאו המשפחות "עצים לאש המערכה", "היו מקריבין קרבנות נדבה, וזהו קרבן העצים והעתים המזומנים הכתובים בעזרא. וביתר פירוט אומר הרמב"ם, בספר "היד החזקה"[26]: "ומהו קרבן העצים, זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה, ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים, היו מקריבין עולות נדבה, וזהו קרבן העצים, והיה להם כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד

15) ראה חידושי הרשב"א (מנחות כ, ב) לדעת רבי "ולכך מרבינן נמי עצים שנקראו קרבן במקום אחר לדין מנחה". ועד"ז בראב"ד וק"א כאן. וראה ר"ש משאנץ שם (ג) "והתם קאמר רבי אפי' עצים נקראו קרבן והוצרך להביא מנא לן שנקראו קרבן כו'". וכן מוכח מפרש"י מנחות כ, א ד"ה עצים, שהביא הכתוב "שנאמר והגורלות הפלנו גו'" אף שבמסקנא בגמרא (ע"ב) מפרש דהברייתא אזיל לדעת רבי.

16) ראה ראב"ד וקרבן אהרן לתו"כ כאן. וחידושי הרשב"א שם.

17) ראה פי' ר"ש משאנץ לתו"כ פ"י, ו. מלבי"ם שם (אבל לא בתירוץ קושיא הנ"ל).

18) כבתו"כ שם (פרשתא ח, ג ואילך).

19) מנחות קז, א.

20) שלח טו, יג.

21) במנחות שם הובא רק לענין יין ושמן. ובר"ש משאנץ "אמאי אין מתנדבין שנים יין ושמן ולבונה ועצים", וכנראה כוונתו ע"ד מ"ש במלבי"ם דלפי"ז יש ללמוד לבונה ועצים במ"מ מן יין.

22) נוסף לזה גם בהנוגע לשמן מסיים שם "והתניא קרבן מלמד שמתנדבין שמן כו' מאן שמעת לי' כו' רבי כו' א"ל אי תניא תניא", שגם ר"פ הודה לזה — ראה תוד"ה אי תניא שם.

23) ולכן גם את"ל שהדרשא בתו"כ "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה כך אין מביאין כו' עצים" אינו אליבא דרבי*, הרי דעת רבי מפורש (מנחות קד, ב. תו"כ שם לפנ"ז פרק ח, ב) "לא סילק הכתוב אלא מנחה שנאמר נפש" (ובתוד"ה נפש זבחים ה, סע"ב) דסמך על מה שכתב "קרבנו") שבזה נכלל עצים. וראה תוד"ה לדברי רבי (מנחות כ, סע"ב) לדעת רבי. חידושי הרשב"א שם.

ועוד שינויים בר"ג שם: א) "ור' לא אמר ב' גזירין כו' ולא קא יהיב בהו שיעורא כמה לייתי". ולא כברש"י שם כ, ב (שטמ"ק אות ט). דגם לרבי ב' גיזרין. ב) "ושירי אותן עצים לכהנים". ולא כבתוד"ה לדברי (שם כ, ב) דהשריים קרבין לעצמן. ואכ"מ.

24) אבל י"ל שע"פ פי' רבינו גרשום ופיה"מ במנחות (קו, ב) דלא הביאו הכתוב דקרבן מנחה כ"א "אדם כי יקריב מכם קרבן", באים עצים בשותפות [ראה דרשת התו"כ רפ"ג (הובא בפרש"י) עה"פ בהמשך הכתוב "תקריבו" מלמד שהיא באה נדבת שנים]. וכן בדעת רבי כ' ברבנו גרשום שם "וטעונה הגשה ומלח כשאר קרבנות**, ולא כפרש"י שם, כמנחה. ובגמרא לפנינו (כ, ב) בדברי רבי "עצים קרבן מנחה הן". וראה שטמ"ק שם על הגליון. וצ"ע מדוע חידשו דרשה חדשה ולא כבתו"כ שמפורש הלימוד מ"קרבן" שנאמר במנחה, וע"פ המבואר לקמן בפנים יש ליישב, ראה הערה 52. וראה חידושי הרשב"א למנחות כ, ב.

25) תענית פ"ד מ"ה.

26) פ"ו מהלכות כלי המקדש ה"ט. וכ"כ במאירי תענית שם מ"ד. בפי' ר"י מלוניל לתענית שם "וקרבן העצים י"ל שאותן המתנדבים להביא עצים למערכה היו רגילין להביא קרבן בהמה בו ביום כו'".

*) ראה מלבי"ם. ושם "וכ"מ (דהשותפין מביאין יין ושמן עצים כו'), לדברי רבי שלמד מן כל נדריהם וכל נדבותם אשר יקריבו הכל באים בשותפות". אבל ראה ברבנו הלל לתו"כ שם על מה שכ' "באה בנדבת שנים" הביא הדרשה דרבי "לכל נדריהם ולכל נדבותם כו'". וראה שם בהקטע שלאח"ז "וכולהו מקרבן מנחה אתרבו כו' וכי היכא דמנחה אינה בשותפות כו'". ומשמע שזהו גם לדעת רבי. וגם בהר"ש משאנץ שם כ' "אלא לסוגי' דמנחות כו' תימא אמאי אין מתנדבין כו'". ואולי כוונתו (דהמלבי"ם) רק ע"פ דברי רבי.

**) ולפ"ז לכאורה י"ל דזה שצריך קמיצה לדעתו הוא מכיון שאין שייך בהם שחיטה כבקרבנות בכלל, וקמיצה במקום שחיטה (זבחים יג, ב) ולא לפי שהיא כקרבן מנחה. אבל צ"ע דהרי לדעת רבי עצים טעונין הגשה, שזהו רק במנחה. ואולי למד זה ממנחה (ראה מנחות ס, א. במשנה). אבל ברבינו גרשום למעילה (יט, ב): הואיל ומקיש להו למנחה כו' צריך נמי קמיצה.

ותענית ובעשיית מלאכה, ודבר זה מנהג". כלומר, "קרבן העצים" איננו קרבן של עצים, אלא בזמן שהביאו עצים "למערכה" הביאו גם "עולות נדבה", שנקראו "קרבן העצים" — הקרבן שהובא עקב העצים.

הריטב"א[27] מסביר: "שהיו מבערים במזבח בפני עצמו מן העצים שהתרבו (שהתנדבו)[28] וזה היה קרבן העצים, וכן אמרו... ששני גיזרין היו קרבין עם תמיד של בין הערביים וזהו מוכיח כי קרבן עצים ממש הוא" — שהעצים עצמם הוקרבו כקרבן[29].

רש"י מפרש במשנה[30], שביום שבו "כהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו ט' זמנים". מפירוש רש"י נראה, לכאורה, כדעת הרמב"ם, שלא העצים הוקרבו כקרבן, אלא הוקרב קרבן אחר, וכמפורש במקום אחר[31] "משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהן". אבל רש"י אינו מפרש איזה קרבן הובא.

וצריך להבין: א) לדעת הרמב"ם (ורש"י) — מנין יודעים ש"קרבן העצים" אינו כפשוטו, אלא קרבן עקב נדבת העצים, והרי רואים שהעצים למערכה נקראים קרבן, כדבריו המפורשים של הרמב"ם עצמו[32]?

ב) מצד שני, לדעת הריטב"א, שהעצים היו קרבן[33] על המזבח צריך להבין: נאמר במפורש שהעצים הובאו כי "לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן...", כלומר, הסיבה לנדבת העצים היתה מחסור בעצים למערכה, ונראה, אפוא, שלכך הם היו "מתנדבים משלהם".

ג) לדעת רש"י — איזה קרבן הקריבו על המזבח[34]?

ה.

ההסבר למחלוקת בין רבי לחכמים

ההסבר לכך הוא: לדעת חכמים, הלומדים מ"קרבן — מלמד שמתנדבין עצים", ישנן, באופן כללי, שתי שיטות לגבי דין העצים. רבינו גרשום[35] אומר: "וקסבר תנא־קמא דאותן גזירין קריבין להכשר הקרבנות על המערכה"[36]. וכך נראה גם מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות[35]: "לפי שהכרחי להביא בכל יום שני גזרין נוספים על המזבח לא פחות מכך..."[37]. לעומת זאת סובר הראב"ד[38], שלדעת חכמים הוקרבו העצים בפני עצמם. אבל גם לשיטת הראב"ד הכרחי לומר, שהעצים לא היו, לדעת חכמים, קרבן גמור[39] (כדעת רבי)[40].

ויש־לומר, שבמחלוקת שבין רבי לחכמים, נוקט כל צד בשיטתו, כמצוי במספר מחלוקות בין רבי לבר־פלוגתיה, ובמיוחד עם רבנן: אם ביטוי בתורה או בדברי תורה (ובדומה לכך גם בלשון בני־אדם, כדלהלן) צריך לפרשו: א) דוקא כפשוטו ממש ב) לכל פרטיו, או שאפשר לפרש רק בחלק ממשמעויותיו או פרט אחד בלבד.

ובענייננו: לדעת רבי, כיוון שלומדים מן הביטוי "קרבן מנחה" שעצים "מקרי קרבן" וש"מתנדבים עצים", ובמיוחד כאשר מצוי בתורה הביטוי "קרבן העצים"[41], צריך לפרש כפשוטו, שהעצים עצמם הם

---

27) במשנה תענית שם (כו, א) בשם י"א. וראה פי' ר"י מלוניל שם (כהובא במלאכ"ש תענית שם) "וי"ל שלא היו מקריבין כו'".

28) בריטב"א נדפס "שהתרבו" ובהגהות כ. ל. שם הגי' "שהתנדבו".

29) ובאוצה"ג תענית – תשובות (ע' 34) "קרבן עצים חכמים תקנוהו כמה ששנו חכמ' הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירים ותניא קרבן מלמד שמתנדבין עצים וכמה שני גזירים וכו' והגורלות הפלנו על קרבן העצים". וראה פני משה לירושלמי שקלים שם בפי' דברי הירושלמי מתניתא פליגא על ר"י. לקמן הערה 48.

30) תענית כו, א. ד"ה תשעה.

31) מגילה ה, א. ובשינוי ל' קצת ברש"י על הרי"ף מגילה שם.

32) רפי"ד מהלכות מעה"ק, ובכס"מ שם מציין "בסיפרא פ"ט".

33) וראה גבורת ארי תענית במשנה ד"ה "קרבן עצים" דהקשה עמ"ש הריטב"א "וכן אמרינן כו' ששני גזרין היו קריבין עם תמיד של בין הערביים" דהא ב' גזרי עצים חוב הם לתמידים ולא נדבה כו'.

34) גם צלה"ב האריכות בפרש"י תענית יב, א ד"ה שיו"ט דמסיים "במס' מנחות אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טעונין הגשה כו'" דלכאורה א) למאי נפק"מ שם. ב) זהו לפי דעת רבי ולא כהלכתא – דעת רבנן. ג) את"ל שנוגע להפי' דקרבן העצים הו"ל לפרש במשנה תענית (כו, א) בפירוש ענין קרבן העצים ולא בדף יב, א ששם הוא דרך אגב לענין התענינו בו ולא השלמנוהו (ת"ב שחל בשבת) מפני שיו"ט שלנו – בהלכות ודיני תענית.

35) למנחות קו, ב.

36) וראה ירושלמי שקלים (ובתענית ומגילה) שם "במכשירי קרבן" ובמפרשים שם.

37) כ"ה בהוצאת קאפאח. ובדפוסים לפנינו בשינוי לשון.

38) בפירושו לתו"כ הנ"ל "מנין שהיחיד מתנדב עצים". וראה קרבן אהרן שם. ולהעיר מלשון רש"י נחמי' שם קרבן העצים – "תקרובת של עצי המערכה למזבח".

39) ראה תוד"ה מלמד מנחות כ, סע"ב.

40) בראב"ד שם "לדעת רבנן הבאין בפ"ע ילפינן להן מעצים הבאים עם הזבח כו' אבל עצים דאינהו גופייהו איקרי קרבן כיון דכתיב במנחה קרבן מנחה לעצים כו'". וראה ק"א שם.

ובשטמ"ק מנחות עה"ג שם (אות א' גליון) "רבי כו' ויש לה קדושת הגוף דאילו רבנן אין לה קדושת הגוף ויכול לפדותה, אבל לרבי הוי קדושת הגוף ממש כמו מנחה". ובתוד"ה יצאו (שם כא, א) דלרבי יש בעצים משום נותר ופיגול.

41) ראה לעיל הערה 15.

קרבן, ובכל הפרטים. לפיכך סובר רבי שהעצים חייבים במלח, הגשה וכדומה, בכל הפרטים כקרבן מנחה[42], כפשוטו.

לעומת זאת לפי חכמים, למרות שלומדים ש"קרבן מלמד שמתנדבים עצים", ובתורה מכונים העצים "קרבן העצים", בכל זאת אין זה מחייב חידוש גדול כל־כך, שהעצים הם קרבן לכל פרטיו, ומסתפקים בחידוש שחל בהם פרט אחד של קרבן – שהם נשרפים על המזבח, כקרבן, או, לדעת הראב"ד, שמקריבים אותם בפני עצמם על המזבח[43].

ו.

הסבר דברי הרמב"ם

לפי־זה מובן גם בענינו: הרמב"ם פוסק כחכמים, ולכן אף אם נאמר שהעצים עצמם מובאים על המזבח, כדעת הראב"ד[44], בכל זאת, אין הם קרבן גמור, ואין מסתבר שעקב זאת יהיה היום הזה כיום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית[45] –

ובמיוחד כאשר, כמשתמע, סובר הרמב"ם, ש"מתנדבים עצים" רק למערכה, וגם בזה די כדי לכנותם "קרבן"[46], הרי ודאי קשה לומר שנדבת העצים הזו למערכה היתה "קרבן העצים" של תשע המשפחות, ושבעקבותיה היה יום זה "כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית...": העצים היו רק הכשר קרבן ונדבו אותם לציבור[47], וכיצד אפשר אפוא לומר שבגללם יהי "כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית" במשפחה זו[48]. לפיכך סובר הרמב"ם ש"ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין עולות נדבה וזהו קרבן העצים והיה להם (מסיבה זו) כמו יום־טוב ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה" עקב עולות הנדבה[49] שהן קרבן גמור[50].

---

42) אבל ראה לעיל הערה 24 לדעת ר"ג.

43) ועפ"ז יומתקו דברי הגמרא (שם כ, ב): מאן שמעת לי' דאמר עצים אקרי קרבן רבי, וראה תוד"ה מלמד בסופו.

44) ראה מל"מ הל' כלי המקדש שם: דע"כ לא בענין שיהיו משל ציבור אלא במה שהוא צורך למזבח אבל כל שיש צורך במערכה יכול להתנדב להביא עצים כמו כל קרבן נדבה וכמ"ש רבינו ריש פי"ד ופי"ו מהל' מעה"ק דין ג. ועיי"ש. ובמנ"ח מצוה רפה בסופו דפלוגתת רבי ורבנן אם עצים הם קרבן, היינו במתנדב עצים למזבח לא עצי המערכה רק להקריבם כו'. וכ"פ הרמב"ם בהל' מעה"ק. וכוונתו בפשטות למ"ש שם פט"ז הי"ג. וראה הערה 46. 47.

45) משא"כ להמל"מ הנ"ל. וראה פני משה לירושלמי שקלים שם. לקמן הערה 48.

46) ראה רמב"ם פי"ד מהל' מעה"ק סה"א "או עצים למערכה מפני שהן כקרבן" ובכס"מ שם "בסיפרא פ"ט". ובפ"ט מהלכות ביאת המקדש ה"ה "והמסדר שני גזרי עצים על המערכה ה"ה כמקטיר איברים וחייב מיתה שהעצים קרבן הוא", ומשנה מל' הגמרא (יומא כד, ב. צויין בכס"מ (וראה שם כז, ב) – דעת ר"י) דהוי עבודה תמה. אבל לא כתבו לגבי עצי המערכה בכלל. וראה מ"ש בפיה"מ מנחות שם. וראה מכתבי תורה מכתב קמו.

47) שהרי עצי המערכה לקרבנות (גם של יחיד) צ"ל של צבור כמ"ש במל"מ וחסדי דוד (דלעיל הערה 9) בהט' משפחות. וראה מנחות (בקרבן יחיד) כא, ב ואילך, הביא עצים כו' משל צבור. תו"כ ויקרא א, ח (פ"ו, ה), ב, יג (פי"ד, ה). רמב"ם הל' איסו"מ ספ"ה (וראה שם רפ"ד דשקלים). לח"מ שם פ"ו ה"ב. ולפי התוספתא שקלים פ"ג, ג שהובא בתוד"ה מלמד (מנחות כ, ב) יחיד המנדב עצים לדעת רבנן מוסרו לצבור, ראה מפרשים לתוספתא שם. וכן תפס הרב המגי' במל"מ (פ"ד מהל' שקלים ה"ו) בזה שמתנדבים עצים. ולפ"ז י"ל שזהו גם כוונת הרמב"ם ברפי"ד ובפט"ז מהל' מעה"ק שם. ועפ"ז מובן בפשטות מש"כ בפט"ז הי"ג שם "ואם רצה להביא דמי עצים יביא". ראה ברכת הזבח למנחות ק, ב. חסדי דוד לתוספתא שקלים שם (נדפס בפ"ע). וראה מכתבי תורה שם. ושם "דגדר קרבן עצים הרמב"ם לא ס"ל כלל". עיי"ש.

ולפ"ז צ"ל שהחידוש דרבנן מלמד שמתנדבים עצים הוא: א) דמהני מסירה לציבור, וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מהלכות כלי המקדש ה"ז*. ב) הרי"ז נקרא שהוא התנדב קרבן (ולא רק נדבה לבדה"ב וכיו"ב). שלכן כתבו הרמב"ם ברפי"ד מהל' מעה"ק, נוסף על דין הנ"ל בהלכות כלי המקדש, ונוגע להדין דאבל אינו משלח קרבנות כל שבעה אפי' עצים (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ב הי"א). אף שלפ"ז צע"ק דברפי"ד מהלכות מעה"ק כתבו ביחד דמתנדב או נודר יין בפ"ע או לבונה בפ"ע או שמן בפ"ע או עצים למערכה. וכן כללם יחד לענין הדין דאבל בהלכות ביאת המקדש שם. ובאחרונים הביאו ראי' מזה (ממ"ש הרמב"ם אבל אינו משלח עצים. ועוד) שס"ל שהוא דין קרבן בפ"ע על המערכה. אבל להעיר דמצינו שייכות היחיד גם בקרבנות צבור ממש, וכבמחצית השקל דאף דנעשית לגמרי ממון צבור בכ"ז בקש משה (קרח טז, טו. במדב"ר פי"ח, י. פרש"י שם) "אל תפן אל מנחתם" שיש להם חלק כו' (ראה סה"מ תשי"א ע' 31 בהערה). וא"כ לא יפלא בנדו"ד. ולהעיר מתוס' רפ"ד דפסחים מירושלמי "א"כ קרבן תמיד שהוא לכל ישראל כו' יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד כו'" (וראה מפענצ"פ ס"ב וס"ד, וש"נ). ועצ"ע בכ"ד. ואכ"מ.

48) אבל להפני משה בירושלמי שקלים שם מביא הירושלמי ראי' לדעה א' דהעצים למערכה לא הוי מכשירי קרבן כ"א גופו של קרבן ולכן אסור בהספד ותענית ודוחה ת"ב. ואולי כוונתו דהעצים הם קרבן יחיד ולכן הוי כגופו של קרבן וכפי' הראב"ד לתו"כ ופשטות דברי הריטב"א הנ"ל. אבל דוחק הוא, דהרי מדובר בעצים (שבאו במקום עצים שבלשכה, היינו) למערכה. וכ"כ בשע"מ הל' שקלים שם בסופו דלר' אחא לרבנן בירושלמי שם באים עצים משל יחיד והיינו קרא דנחמי'. ולפי' הק"ע דאף לקרבנות צבור התנדבו אלו ולכן נשאר היו"ט לדורות. וראה תק"ח שם. וכמה גי' ופירושים בירושלמי. וראה שי"ק שם. מפרשי הירושלמי במגילה פ"א ה"ד. ועוד.

49) וכ"כ במל"מ הל' כלי המקדש שם, דהיו"ט שלהם ואיסור הספד ותענית לא הי' מצד עצי המערכה כ"א מצד העולות נדבה.

50) במל"מ שם כתב דמ"ש הרמב"ם בה"י "אפילו יחיד שהתנדב עצים או גזרים במערכה אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג" – "לא מיירי בדמסר לציבור אלא הכוונה היא שהתנדב עצים משלו כו' (כנ"ל הערה 44) יכול להתנדב עצים עמו כמו כל קרבן נדבה וכמ"ש רבינו ריש פי"ד ופי"ו מהל' מעה"ק דין י"ג עיי"ש". אבל (נוסף על הנ"ל בהערה 47, שי"ל לדעת הרמב"ם שמוסרו לציבור) לפי"ז א"מ: א) לשון הרמב"ם "אפילו יחיד שהתנדב כו'" שמשמע שהחידוש הוא רק בזה שיחיד התנדב. ולא חידוש בעצם הענין. ב) הו"ל להביא כאן ראי' דעצים איקרי קרבן כברפי"ד דמעה"ק.

*) ראה ירושלמי שקלים תענית ומגילה הנ"ל ובמפרשים שם. מל"מ ושעה"מ הלכות שקלים שם. גבו"א תענית כח, א. ד"ה שאפילו ואילך.

ואין זה קושי מדוע נקרא קרבן כזה "קרבן העצים" על־אף שהעצים עצם אינם הקרבן, כי הרמב"ם פוסק כחכמים, כדלעיל, שאפשר לפרש גם לא ממש כפשוטו, ולפיכך גם משמעות "קרבן העצים" איננה כפשוטה, אלא עולות נדבה הבאות ביחד ובגלל העצים[51].

[ולדעת הרמב"ם גם לא קשה מדוע תשע המשפחות הביאו את העצים בשותפות, כי העצים היו רק למערכה ולא לקרבן, ולכן אפשר להביאם גם בשותפות[52], וגם עולות נדבה הרי באות בשותפות[53]].

ז.

הסבר דברי רש"י והריטב"א

ואילו רש"י, שהוא פשטן גם בפירושו על הגמרא, ואיננו פוסק[54], מפרש כפשוטו את המקרא והגמרא: "קרבן עצים" איננו עצים למערכה, כי הם אינם קרבן בכל הפרטים. ולכן אין הוא מפרש שהקריבו עולות נדבה וכדומה, כי אין זה מתאים לפשט הביטוי "קרבן עצים".

לפיכך הוא אומר בפירוש[55] "באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום, ואפילו היו הרבה עצים למערכה, היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשע זמנים", או כפי שהוא אומר במשנה אחרת[31]: "שהיו משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהן" — שמכך, שהוא אומר שהקריבו קרבן, ואינו מפרש איזה קרבן, ניתן להבין, שלדעתו, בהתאם לפשט הפסוק בדברי חז"ל, היה הקרבן מן העצים עצמם[56]: חלק מן העצים שנודבו היו למערכה, וחלק הוקרבו כקרבן ממש[57].

לפי־זה מובנים דברי הריטב"א: "שהיו מבערים במזבח בפני עצמו מן העצים שהתרבו (שהתנדבו) וזה היה קרבן העצים.. וזה מוכיח כי קרבן עצים ממש הוא ולא שאר קרבנות שהיו מביאין באותו יום" — גם לדעתו הביאו את העצים למערכה, כמשתמע מן הפשט, אך הוא בא לשלול את האפשרות שהיה זה קרבן נפרד, מסוגי הקרבנות הרגילים, אלא שהקרבן היה "מן העצים שהתרבו (שהתנדבו)"[58] — חלק מן העצים שנודבו למזבח[59] הוקרבו[60] כ"קרבן

ואולי י"ל דגם ביחיד שהתנדב עצים כוונתו שהביא עמו עולת נדבה*, ואי"צ לכתוב זה בפירוש כיון שבא בהמשך להלכה שלפנ"ז. ועפ"ז מובן מש"כ "עצים או גזרים במערכה, ולא כל' הירושלמי (פסחים פ"ד ה"א, חגיגה פ"ב ה"ד — צויין בכס"מ) "עצים למזבח וגיזרים למערכה": בירושלמי העצים הם (קרבן) למזבח. וברמב"ם גם העצים הם למערכה. ולפ"ז מה שכ' עוה"פ "ודבר זה מנהג" (אף שלכאורה זהו אותו הדין דה"ט. ולהמל"מ מובן בפשטות) היינו בנוגע ליחיד. ולהעיר שבכמה דפוסים ליתא הסיום בה"י "ודבר זה מנהג". וראה מעשה רוקח לרמב"ם שם ה"ט וה"י.

51) וי"ל שלכן הביא ברפי' ד דמעה"ק (וכן בפי' המשניות (מנחות שם**)) הכ' "ולקרבן העצים" ולא הכ' "והגורלות הפלנו גו'" שהובא בגמרא, כי הכתוב "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" הקרבן שם הוא עולות נדבה לדעתו (הל' כלי המקדש שם ה"ט ויו"ד) והוצרך להביא ראי' שהעצים עצמם למערכה נק' קרבן.

52) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהשמיט הרמב"ם בפי"ד דמעה"ק ה"ב הדין דאין שנים מביאין עצים.

וי"ל שלכן הביא הרמב"ם בפיה"מ מנחות (וכן רבינו גרשום שם) הכתוב "אדם כי יקריב מכם קרבן" ולא הכ' "קרבן" שנאמר אצל "מנחה" כפרש"י, וכמפורש בתו"כ, כי הרמב"ם מפרש הסתם משנה אליבא דהלכתא — כת"ק, וא"כ מביאין עצים בשותפות (כדלעיל הערה 24). משא"כ התו"כ דלמד מקרבן מנחה (מפרש הרמב"ם ש)הוא לדעת רבי ולדעתו "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה כך אין מביאין עצים" (ודלא כנ"ל (הערה 23) דלרבי א"צ לזה).

53) מנחות קד, ב. תו"כ (הנ"ל הערה 24. ועוד). רמב"ם שם רפ"ג. פי"ג ה"ב.

54) יד מלאכי כללי רש"י כו' אות א' וב'.

55) במשנה תענית דמפרש גם הענין. משא"כ בפרש"י לנחמי' (הנ"ל בהערה 38) דמפרש רק התיבות.

56) ראה גבורת ארי תענית שם סד"ה קרבן עצים כו' "כדפרש"י עיקר כו' או שמא אפילו עצים הביאו כו'".

57) אבל אינו מפרט דיני קרבן עצים זה, משא"כ בפרש"י תענית יב, א מסיים "במס' מנחות אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טעונין הגשה כו'", כי עפ"ז (שהוא קרבן גמור) יובן ביותר מה ש"לא השלמנוהו (ת"ב) מפני שיו"ט שלנו הוא". וראה לעיל הערה 48 בפי' דברי הירושלמי שם. מל"מ הל' כלי המקדש שם. גבורת ארי למס' תענית שם (יב, א ד"ה דאמר ר"א כו').

עפ"ז מובן מש"כ המאירי בתענית במשנה קרבן עצים "וגדולי הרבנים פירשו קרבן עצים בדרך אחרת כו'".

58) עפ"י המבואר בפנים אולי יש לקיים הגירסא שבדפוס "שהתרבו".

59) וי"ל (בדוחק) שזהו שהביא הריטב"א "וכן אמרו כו' ששני גזירין היו קרבין עם תמיד כו'" לדוגמא נקט***, שמצינו הבאת קרבן ביחד עם עצים. וי"ל שלכן הביא שני גזירין עם תמיד של בין הערביים ולא עם תמיד של שחר, כי ב' גזירין בבוקר באים בהמשך לסידור המערכת (ראה יומא כד, ב. ובפרש"י שם ד"ה בהאי פליגי. ומי שזכה בתרומת הדשן זכה בסידור המערכה וסדור שני גזרי עצים (שם כז, ב. וש"נ)) משא"כ דתמיד של בין הערביים.

60) ולפ"ז הרי זה כדוגמת עצים דיחיד שבירושלמי הנ"ל (בהערה 50), שבפשטות "עצים למזבח וגיזרים למערכה" הוא שמביא שניהם, העצים מביא למזבח כקרבן, וגיזרים למערכה — לציבור (משא"כ דעת

---

*) ראה רש"י לענין אבל אינו משלח נעצים (זבחים צט, סע"ב) "המתנדב עצים מביא קרבן עמהן".

**) בפיה"מ הוצאת קאפאח "קרבן העצים". ולפי"ז י"ל שכוונתו להכ' "והגורלות הפלנו גו'".

***) דמזה שדייק וכתב שני גיזרין היו קרבין עם תמיד כו' ולא "דמצינו הקרבן שני גיזרין (וכיו"ב)" – ע"ד מ"ש בפיה"מ מנחות קו, ב. פרש"י שם כ, ב. ושטמ"ק שם אות ז. ראב"ד בפי' לתו"כ שם – משמע, דאין כוונתו להביא ראי' דמצינו הקרבה מיוחדת של עצים לבד ממערכה, אלא כבפנים.

עצים"[61].

ולפי־זה מובן, לדעת רש"י והריטב"א, שבתשעת הזמנים אכן נידבו המשפחות את העצים באופן של שותפות משפחתית, והדבר היה אפשרי מפני שזה נעשה רק לגבי העצים למערכה, ואילו לקיחת העצים להקרבת "קרבן עצים" על המזבח לא נעשתה בשותפות, אלא עבור כל יחיד בנפרד[62].

ח.

דוגמאות לשיטת רבי וחכמים מסדר זרעים

ויש־לומר, שבמחלוקת שבין רבי לבין חכמים לגבי קרבן העצים נוקט כל אחד כשיטתו במספר מקומות בש"ס, ומהם:

בסדר זרעים, במסכת ברכות[63], נאמר: "קריאת שמע ככתבה – דברי רבי, וחכמים אומרים: בכל לשון" – רבי סובר שחובת קריאת שמע צריכה להתבצע עם כל הפרטים, כפי שהפרשיות כתובות בתורה, כולל הפרט של "ככתבה".

ואילו חכמים סוברים, שאפשר "בכל לשון", ודי בכך שתוכן הענין הוא קריאת שמע.

אמנם הגמרא מסבירה את טעמיהם של רבי וחכמים: "מאי טעמא דרבי? אמר קרא: והיו בהווייתן יהו (=טעמו של רבי הוא, שנאמר בפסוק "והיו" – יהיו בדיוק כפי שהם כתובים) ורבנן מאי טעמייהו? אמר קרא: שמע, בכל לשון שאתה שומע", אבל שיטותיהם השונות הן הגורם לכך שרבי בוחר דוקא בדרש של "והיו", וחכמים – את הדרש של "שמע בכל לשון...".

וכך מובן מהמשך דברי הגמרא "למימרא דסבר רבי (= האם לומר שרבי סובר) דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה, דאי סלקא דעתך (=כי אם יעלה על דעתך ש)בלשון הקודש נאמרה, "והיו" דכתב רחמנא למה לי? (=לשם מה נאמר בפסוק "והיו"?). איצטריך, משום דכתיב שמע (=יש בכך צורך משום שנאמר "שמע"). למימרא דסברי רבנן (=האם לומר שרבנן סוברים) דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה, דאי סלקא דעתך (=כי אם תחשוב ש)בכל לשון נאמרה, שמע דכתב רחמנא למה לי (=לשם מה נאמר בפסוק "שמע")?. איצטריך (=יש בכך צורך) משום דכתיב והיו". כלומר, עצם הסברא מחייבת, לפי רבי, שקריאת שמע תהיה "ככתבה", ולפי רבנן – "בכל לשון". ודרישת הפסוקים היא רק כדי למנוע ולשלול את המשמעות ההפוכה של הפסוק האחר.

ט.

דוגמאות לשיטת רבי וחכמים מסדר מועד

בסדר מועד, במסכת סוכה[64], נאמר: "רבי אומר: כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, וחכמים אומרים: אפילו אינה מחזקת ראשו ורובו כשרה":

בתורה[65] נאמר "בסוכות תשבו שבעת ימים", ונאמר בגמרא[66] שצריך להיות "תשבו כעין תדורו". רבי סובר ש"תשבו כעין תדורו" צריך להתבצע כפשוטו ובכל הפרטים[67], ולכן צריכה הסוכה להיות בגודל של ארבע אמות על ארבע אמות לפחות, כעין תדורו, כבית ממש. חכמים סוברים, שלא צריך להיות "כעין תדורו" כפשוטו בכל הפרטים, אלא מספיק "כעין תדורו" בפרט שהסוכה מחזקת ראשו ורובו – דירת ארעי שאפשר לשבת בה – תשבו[68], אבל אין צורך שגם מבנה הסוכה יהיה "כעין תדורו".

י.

דוגמאות לשיטות רבי וחכמים מסדר נשים

כך אנו מוצאים לגבי לשון בני־אדם בסדר נשים: "אמר רבי: כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי,

---

הרמב"ם (הנ"ל שם) "עצים או גזרים"), ולכן "אסור בהספד ותענית ומלעשות בו מלאכה בו ביום". וראה קרבן העדה פסחים שם "תנא והדר מפרש כו'", ועפ"ז הרי"ז כדעת רבי (לר"פ) במנחות ד"עצים צריכין עצים" (ראה פרש"י שם (כ, ב) "יביא עצים אחרים להסיקן", ושם (קו, ב) "בעצי הקדש כשאר קרבנות"). וראה מכתבי תורה מכ' קמח מתחלתו. אבל להעיר דבירושלמי הל' "הרי עלי עצים כו'". ובתוד"ה מלמד מנחות (כ, ב) "הא דפליג הכא כו' היינו כשאמר הרי עלי כו' עצים אלו למזבח כדתניא בתוספתא כו'".

61) אבל צ"ע אם יש לפרש כן באוצה"ג (הובא לעיל הערה 29) דשם משמע שהי' רק קרבן בפ"ע. [אבל י"ל דכ' רק מה שצריך להשמיענו בקרבן העצים משא"כ עצים למערכה פשיטא היא]. וכן לאידך לפי' השני דר"י מלוניל (הנ"ל הערה 27) משמע שהי' רק עצי המערכה.

62) ראה פרש"י להרי"ף מגילה שם "יצא זה דנדבה היא ושל יחידים". ובריטב"א הנ"ל "שאין קרבן עצים יו"ט (אלא) לכל א' וא' ביומו". אבל בפשטות כוונתו "כל א'" – כל משפחה.

63) יג, א.

64) ג, א. וש"נ.

65) אמור כג, מב. ולהעיר מבעל העיטור הל' סוכה (הובא בהגהות חשק שלמה סוכה שם) דשלשתן ב"ש וב"ה ורבי מקרא אחד דרשו בסוכות תשבו כו'.

66) שם כח, ב. ובמשנה שם "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו ארעי".

67) וראה שם ז, ב דדעת רבי דדירת קבע בעינן.

68) ראה שם ג, רע"ב לימא רבי היא ולא רבנן כו' אפילו רבנן מודו כו'.

ופליגי רבנן עליה (=וחכמים חולקים עליו)"[69], שאם אדם אומר, למשל, "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז", הרי לפי רבי היא "מגורשת מעכשיו"[70], ולפי חכמים היא מגורשת רק לאחר נתינת מאתים זוז —

שיטת רבי היא, שכאשר ישנו דיבור או מעשה הנעשה עכשיו, גם אם הוא נעשה "על מנת" תנאי מאוחר יותר, מתקבל הדיבור או המעשה כפשוטו ובכל הפרטים. ולכן הוא אומר, ש"כל האומר על מנת" הוא בדיוק כמו שאמר "מעכשיו".

חכמים סוברים, שאי אפשר לחדש שהענין הוא "מעכשיו", גם אם בלי זה לא יהיו המעשה או הדיבור כפשוטם, ולפיכך הם סוברים, שהגט חל רק מאוחר יותר[71], כאשר התנאי מתממש[72].

יא.

דוגמאות לשיטות רבי וחכמים מסדר נזיקין

את שיטותיהם הללו של רבי וחכמים מוצאים גם לגבי למידת ענין מתוך ענין בגזירה־שוה. בסדר נזיקין, במסכת סנהדרין[73], נאמר: "הזיד במעילה, רבי אומר: במיתה, וחכמים אומרים: באזהרה. מאי טעמא דרבי? אמר רב אבהו: גמר חטא חטא מתרומה (=הענין נלמד מתרומה בגזירה־שוה, לפי המילה "חטא" המשותפת לשניהם) מה להלן במיתה אף כאן במיתה. ורבנן אמרי: אמר קרא "בו" (=נאמר בפסוק "בו") בו, ולא במעילה".

לפי רבי, כיון שכל הדין של מעילה בהקדש נלמד בגזירה־שוה מענין התרומה, הרי שהתורה מתכוונת ללימוד כל הפרטים בפשטות, וגם לגבי מיתה. ואילו לדעת חכמים, גם אם לומדים את כל הענין בגזירה־שוה לפי המילה "חטא" מתרומה[74], ולפיכך ישנה אזהרה כאשר "הזיד במעילה", בכל זאת, לפי שיטתם, הלימוד איננו בכל הפרטים כפשוטם, ולפיכך הם סוברים, שאם נכתבה מילת המיעוט "בו", היא באה למעט את "הזיד במעילה", ולומר שאיננו חייב מיתה[75].

יב.

דוגמאות למחלוקת בין רבי ליחיד אחר בסדר קדשים

לפי־זה יש לומר שהשיטתיות הזאת בין רבי לחכמים קיימת גם במחלוקת שבין רבי לבין יחיד החולק עליו, והסובר כשיטת חכמים:

בסדר קדשים, במסכת מנחות[76], נאמר: "כלי שרת שעשאן של עץ, רבי פוסל, ורבי יוסף ברבי יהודא מכשיר, במאי קמיפלגי (=במה הם חולקים)? רבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסף ברבי יהודא דריש ריבויי ומיעוטי, רבי דריש כללי ופרטי: ועשית מנורת — כלל, זהב טהור — פרט, מקשה תיעשה המנורה — חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי (=אין) אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת. רבי יוסף ברבי יהודה דריש ריבויי ומיעוטי: ועשית מנורת — ריבה, זהב טהור — מיעט, מקשה תיעשה המנורה — חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה — ריבה הכל, ומאי ריבה? כל מילי (=כל דבר) ומאי מיעט? מיעט של חרס": לדעת רבי, לימוד וריבוי צריכים להיות קרובים ככל האפשר אל הפשט, ובפרטים לענין שממנו מרבים או לומדים, ולכן הוא דורש לפי כלל ופרט[77], ומרבה רק "כעין הפרט" — דומים לפרט[78].

רבי יוסי ברבי יהודה סובר כאן כשיטת חכמים, שגם כאשר יש דמיון רק בפרט אחד וכדומה, יש קשר

---

69) גיטין עד, א. וש"נ.

70) "דה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שתקיימי התנאי" — פרש"י שם ד"ה כאומר.

71) וכן יש לפרש (בדוחק עכ"פ) גם לדעת ר"י "דהכל מודים באומר על מנת כאומר מעכשיו דמי לא נחלקו אלא במהיום ולאחר מיתה", דלרבי הוי מעשה נתינת הגט נגמר מיד משא"כ לרבנן אין מעשה נגמר מיד — ראה תוד"ה אדמיפלגי (שם, ע"ב).

72) וברמב"ם שפסק בקרבן העצים (ובהשאר הנ"ל) כרבנן, וכתב ד"כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי" (הלכות אישות פ"ו הי"ד) בפשטות י"ל כי ס"ל כר"י דלא נחלקו בזה, ורק בהיום ולאחר מיתה ובזה הרי פסק (הלכות גירושין פ"ט הי"ד) "הרי זו ספק מגורשת".

73) פד, א. וש"נ. ואף שהובא בכ"מ לא בסדר נזיקין ההסברה בדברי תנא קמא ורבי היא בסנהדרין.

74) ראה פרש"י שם ד"ה בו.

75) בזבחים צא, ב. מנחות קז, א (לפי' התוס' ד"ה אי תניא תניא), ס"ל לר"פ דלדעת רבי דון מינה ואוקי באתרה ולרבנן דון מינה ומינה, ולכאורה זהו היפך הנ"ל. אבל י"ל: א) דשם יש "באתרא" דינין משלו דמפרש דיני שמן לנסכים (ועד"ז י"ל בתנופה בזבחי שלמי צבור (מנחות סב, סע"א) דלרב המנונא פליגי בדון מינה). משא"כ כאן דכל דין מעילה בקדשים למדין מתרומה. ב) בשמן הלימוד הוא מיתור תיבה (או בנין את כבזבחי שלמי צבור), משא"כ במעילה הוא גז"ש, שהרי"ז כאילו נכתב הלמד אצל המלמד (ראה שטמ"ק ב"ק (כה, ב) מהרא"ש ד"ה אלא — בשם הר"מ). אבל ראה מפרשי מנחות קז, ב (ברה"ד. צ"ק. חק נתן). אנציק' תלמודית בערכו. ועצ"ע.

76) כח, ב. וש"נ.

77) וראה שבועות ד, ב. ושם (ה, רע"א) "בעלמא כללי ופרטי דריש (רבי) והכא כו'".

78) ראה פרש"י סוכה נ, סע"ב "כלל שני כו' בא להוסיף עליו ודייך אם תוסיף עליו את הדומים לפרט כו' והדורש בריבוי ומיעוט כו' אהני לרבויי כל מילי דאלו דברים שהן כעין הפרט לא איצטריך כו'".

בין הענינים, ולכן הוא דורש[79] לפי ריבוי ומיעוט, ש"ריבה כל מילי"[80], גם את מה שאינו דומה לפרט[78], ומיעט רק "של חרס"[81], שהוא "פחות מכל הכלים ואינו ראוי אפילו למלך בשר ודם"[82].

יב.

דוגמאות למחלוקת בין רבי ליחיד אחר בסדר טהרות

ענין דומה בסדר טהרות: "הנכנס לארץ העצים בשידה תיבה ומגדל, רבי מטמא ורבי יוסי ברבי יהודה מטהר. במאי קמיפלגי (=במה הם חולקים?) מר סבר (=האחד סובר) אהל זרוק – לאו שמיה אהל (=אינו נקרא אהל), ומר סבר אהל זרוק – שמיה אהל"[83].

לדעת רבי, כדי שאהל יחצוץ בפני טומאה, הוא צריך להיות כאהל בכל הפרטים, וגם בפרט שאין הוא מיטלטל[84], ורק אז חל עליו דין של אהל החוצץ בפני טומאה. לעומת זאת, לפי שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, הרי גם אם אין הדבר דומה בדיוק לאהל בכל הפרטים, בכל זאת, כיון שהוא דומה לו בכך שהוא מקום לעצמו, חל עליו דין של אהל והוא חוצץ בפני הטומאה, וטהור.

(משיחות כ' מנחם־אב תשל"ב)

---

79) וכן י"ל בברייתא קמייתא דר"פ שם "מר (ריב"י) סבר מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת, ומר (רבי) סבר מה הפרט מפורש דבר חשוב אף כל דבר חשוב (דוקא)".

80) וראה גם המשך הגמרא שם (הראי' לברייתא אחריתי) בצד ההיפך – "ושל שבעה לא יעשה ואפי' משאר מיני מתכות (ובפרש"י שם "משום דדומה לשל מקדש") ר"י בר"י אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי" (ובפרש"י שם: "שהרי הוא כדרך כו").

81) וברמב"ם (הל' ביה"ח פ"א הי"ח) "המנורה וכו' אלא מן המתכת בלבד ואם עשאום כו'", ובכס"מ שם"ופסק רבינו כר"י ב"ר יהודה". אף שבפשטות י"ל דפסק כרבי ע"פ ברייתא אחריתי דר"י שם. ראה חק נתן מנחות שם. פר"ח יו"ד סי' פד סק"ז. הר המוריה שם. וראה נו"ב (מהדו"ת) יו"ד סי' רג בהגה"ה.

82) פרש"י מנחות שם ד"ה של חרס. וראה סוטה יד, ב.

83) עירובין ל, סע"ב. וש"נ.

84) ולדעת כמה ראשונים (ר"ח עירובין לא, א. רשב"א בשם הר"ח שם. ועוד) פי' אהל זרוק היינו שראוי להיזרק ממקום למקום, אף שעכשיו מונח הוא. ומ"מ דעת רבי שאינו אהל כיון שאינו קבוע במקום אחד כל הזמן כאהל גמור. וראה אנציק' תלמודית בערכו כמה פירושים.

המשך ביאור למס' חגיגה ליום שני עמ' א

וְאָמַר, לשיטת חכמים שלא יגמור אחר הרגל, יש להסתפק מַהוּ שֶׁנִּיחֲנָה לְרֶגֶל אַחֵר למכור ממנה בחזקת טהרה, שמגע עם הארץ ברגל בחזקת טהרה. **אָמַר** לֵיהּ אִידָּךְ, יַד הַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהּ, ואחר הרגל חלה עליה טומאה משום מגע עמי הארץ, **וְאִתְּ אָמַרְתְּ** שֶׁנִּיחֲנָה לְרֶגֶל אַחֵר למוכרה, הרי טמאה היא ואין הרגל מפקיע את טומאתה. **אָמַר** לֵיהּ חבירו השואל, **אָטוּ** [–וכי] **עַד הָאִידְּנָא** ברגל הראשון **לָאו** יַד הַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהּ, ומכל מקום התירוה חכמים בחזקת טהרה, אם כן מה החילוק בין רגל זה לרגל אחר. **אָמַר** לֵיהּ חבירו, **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי כך נראה לך לומר, הרי יש חילוק, דִּבְשְׁלָמָא עַד הָאִידְּנָא, **טוּמְאַת עַם הָאָרֶץ** בְּרֶגֶל עצמו רַחֲמָנָא **טְהָרָהּ**, שקרא בו לכל ישראל חברים, ולכן לא גזרו בו חכמים על מגעם כפי שנתבאר, **אֶלָּא הַשְׁתָּא** לאחר שעבר הרגל, נתגלה למפרע שהחבית **טְמֵאָה הִיא**, וטומאתה אינה פוקעת ברגל השני.

שואלת הגמרא: **נִימָא** שספק זה **כְּתַנָּאֵי** – שנוי במחלוקת תנאים, דִּתְנֵי בברייתא **חֲדָא**, שֶׁנִּיחֲנָה לְרֶגֶל אַחֵר. **וְתָנֵיָא אִידָּךְ**, **לָא** שֶׁנִּיחֲנָה לְרֶגֶל אַחֵר. **מַאי לָאו** מחלוקת **תַּנָּאֵי הִיא**. דוחה הגמרא: **לָא**, **הָא** דְּקָתָנֵי שֶׁנִּיחֲנָה, כרבי יְהוּדָה במשנתנו היא, שמותר לגמור לאחר הרגל, ולכן יכול להניח את החבית לרגל אחר. **וְהָא** דְּקָתָנֵי **לָא** שֶׁנִּיחֲנָה, כרבנן היא, שאסור לגמור לאחר הרגל כיון שחלה טומאה למפרע, ואסור גם להניחה לרגל אחר.

מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** לפרש כך את הברייתות, **הָא** רַבִּי יְהוּדָה **יְגַמּוֹר** לאחר הרגל **קָאָמַר** במשנתנו, ופשוט שמותר ברגל הבא, והברייתא אמרה שיניחנה לרגל הבא, ומשמע שעד הרגל הבא הוא אסור.

הגמרא דוחה את הראיה בפירוש אחר: **אֶלָּא**, **הָא** דְּקָתָנֵי **לָא** שֶׁנִּיחֲנָה כרבי יְהוּדָה היא, **וְהָא** דְּקָתָנֵי שֶׁנִּיחֲנָה כרבנן היא. **וּמַאי לָא** שֶׁנִּיחֲנָה שאמרה הברייתא לרבי יהודה, פירושו שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהָנִיחָהּ לרגל הבא, אלא יכול למוכרה כבר עתה, כפי שאמר רבי יהודה במשנה.

משנה

נתבאר במשנה הקודמת שלאחר הרגל חלה טומאה למפרע בדבר שנגע בו עם הארץ. וכיון שעמי הארץ היו נוגעים בכלי המקדש, מבארת המשנה דין טהרת הכלים לאחר הרגל: **מִשֶּׁעָבַר הָרֶגֶל** במוצאי יום טוב, היו הכהנים **מַעֲבִירִין** – את הכלים שהיו בעזרה כדי להטבילם **עַל טָהֳרַת הָעֲזָרָה** – כדי לטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בכלים ברגל. אולם אם **עָבַר הָרֶגֶל לְיוֹם שִׁשִּׁי**, כשיום טוב האחרון היה ביום חמישי, **לֹא הָיוּ מַעֲבִירִין** הכלים ביום שישי, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת**, שאין לכהנים פנאי לכך משום שצריכים להתעסק כל איש בביתו בצרכי שבת, והיו מטהרים את הכלים רק אחר השבת. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף לֹא** מטהרים **בְּיוֹם חֲמִישִׁי** כשיום טוב האחרון היה ביום רביעי, עד לאחר השבת, **שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים פְּנוּיִין**.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי רבי יהודה: **תָּנָא** בברייתא, מה שאמר רבי יהודה **שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים פְּנוּיִין**, כוונתו שטרודים **מִלְּהוֹצִיא בַּדֶּשֶׁן** – להוציא את הדשן שנצטבר על גבי המזבח כל ימות הרגל, ולכן אף ביום חמישי אינם יכולים לטהר את העזרה.

משנה

המשנה מבארת מה ששנינו במשנה הקודמת שמעבירים על טהרת העזרה: **כֵּיצַד מַעֲבִירִין עַל טָהֳרַת עֲזָרָה, מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ** בשעת הרגל מפני מגע עמי הארץ. **וּבְרגל אוֹמְרִין לָהֶם** – לכהנים עמי הארץ הנכנסים להשתחוות בהיכל, **הִזָּהֲרוּ**

שמות ב, יט - ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן

כג

רמז מה שנקרא משה "איש מצרי"

משה נקרא איש[1] מצרי, הוא, כי משה נולד כשהיו ישראל במצרים ק"ל שנה, שיוכבד היתה אז בת ק"ל[2] שנה, זהו מ"צ דמצרי, גי' ק"ל, והוציא את ישראל ממצרים כשהיו שמה ר"י[3] שנה, זהו ר"י דמצרי.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר פרשת בראשית עמוד א

כד

ביאור הזהר "איש מצרי" תמן אתיליד, ותמן אתרבי, ותמן אסתליק לנהורא עילאה, לנגד ג' בחינות, עיבור, יניקה, וגדלות

(ש"ב כג, כא) וְהוּא[4] הִכָּה אֶת אִישׁ מִצְרִי אִישׁ מַרְאֶה, הָכָא רָזָא, דִּקְרָא אֲתָא לְאוֹדָעָא דִּי בְּכָל זִמְנָא דְּיִשְׂרָאֵל חָבוּ, אִיהוּ אִסְתַּלַּק וּמְנַע מִנַּיְיהוּ כָּל טָבִין וְכָל נְהוֹרִין דַּהֲווֹ נְהִירִין לוֹן.

הוּא[5] הִכָּה אֶת אִישׁ מִצְרִי, דָּא נְהוֹרָא דְּהַוָּא נְהוֹרָא דַּהֲוָה נָהִיר לוֹן לְיִשְׂרָאֵל, וּמַאן אִיהוּ מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות ב, יט) וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ וְגוֹמֵר, וְתַמָּן אִתְיְלִיד וְתַמָּן אִתְרַבֵּי וְתַמָּן אִסְתַּלִּיק לְנַהוֹרָא עִלָּאָה. אִישׁ מַרְאֶה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יב, ח) וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידוֹת, אִישׁ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לג, א) אִישׁ הָאֱלֹקִי"ם, כְּבְיָכוֹל בַּעֲלָהּ דְּהַהוּא מַרְאֶה כְּבוֹד יהו"ה.

הקדמת הזהר דף ו' ע"ב

ותמן[6] אתיליד ותמן אתרבי ותמן אסתליק לנהורא עלאה.

הג' לשונות, אתיליד, אתרבי, אסתליק.

י"ל, לנגד הג' בחי' מוחין[7], דעיבור דיניקה דגדלות,

---

1) ראה גם לעיל סי' יג.

2) ראה סוטה יב, א. (עי' לקוטי שיחות חלק כ' ע' 218 ואילך).

3) ראה תורת שלמה פ' לך לך אות קמב.

4) [תרגום ללה"ק] והוא הכה את איש מצרי איש מראה (פי' הפשט של הפסוק הוא, בניהו בן יהוידע הרג את אחד מגבורי מצרים שהי' "איש מראה", פירוש: שהי' גבוה קומה ומראהו נורא מאוד, ובזהר כאן מפרש הפסוק על משה רבינו), הכא רזא (יש כאן סוד), דקרא אתא לאודעא (שהפסוק בא להודיע), די בכל זמנא דישראל חבו (שבכל זמן שישראל חטאו, גרמו בעונותם) איהו אסתלק ומנע מנייהו כל טבין (ששפע היסוד נסתלק, ומנע מהם את כל הטובות שהיו רגילים לבא), וכל נהורין דהוו נהירין לון (וגם נמנעו מהם כל האורות שהיו מאירים לישראל).

5) [תרגום ללה"ק] (ואמר עוד, שעיקר מניעת השפע נגרם לישראל על ידי הסתלקות משה רבינו, כי אין הברכות נמשכות אלא על ידי הראש שהוא הצדיק, וזה שאמר) הוא הכה את המצרי (ומפרש) דא נהורא דהוא נהורא דהוה נהיר לון לישראל (זהו אור, דהוא אור שהי' מאיר לישראל), ומאן איהו (ומי הוא אותו האור, ואמר) משה (שנקרא מצרי), דכתיב (כמ"ש) ותאמרנה (בנות יתרו אליו) איש מצרי הצילנו (והוא הי' משה, שנקרא מצרי מהטעם, כי) ותמן אתיליד (לפי שנולד במצרים, וגם) ותמן אתרבי (שם נתחנך), ותמן אסתליק לנהורא עלאה (ושם עלה לאור עליון, ואמר שנעשה) איש מראה (דהיינו בעלה דמטרוניתא שהיא המלכות הנקראת מראה, ואיש הוא לשון בעל), כמה דאת אמר (כמו שנאמר) ומראה ולא בחידות, (ומה שכתוב) איש, כמה דאת אמר (כמו שנאמר במשה) איש האלהי"ם, (ומפרש) כביכול בעלה דההוא מראה כבוד יהו"ה (בעלה של השכינה, כי משה גרם למלכות שז"א יתיחד עמה). עי"ש.

6) בסימן זה מבאר כמה שאלות בזהר ובפרשה, והם:
א) מהו הג, לשונות, א) "תמן אתיליד", ב) "תמן אתרבי", ג) "ותמן אסתליק לנהורא עילאה"?
ב) מהו דיוק הלשון "ותמן אסתליק לנהורא עלאה"?
ג) למה כתוב ג' פעמים "תמן", הי' יכול לומר, "תמן אתיליד, אתרבי, ואסתלק"?
ד) מקודם כתוב "איש מצרי, דא נהורא דהוא נהורא דהוה נהיר לון לישראל", מהו הג' פעמים "אור"?
ה) למה בתורה נק' משה בשֵם "איש מצרי", תואר שהוא (לכאורה) היפך המעלה?
ו) בזהר מפרש הפסוק [שמואל-ב, כג-כא] "הוא הכה את איש מצרי איש מראה וגו'", מהו השני שמות שנק' משה "איש מצרי - איש מראה"?
ויבואר בפנים.

7) ראה תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני חלק ב עמוד תרא וז"ל: כי צמיחת והגדלת המדות הם באופן דשינוי מדרגא לדרגא, עיבור ואח"כ יניקה ואח"כ מוחין. בחי' עיבור היא המדות כמו שהן נעלמות עדיין בהשכל, דוגמת עובר שבבטן האם. ובחי' יניקה היא המדות כמו שהן נמשכות בלב, שגם אז הן גדילין מהמוחין, ואדרבא אז הוא עיקר ההגדלה שלהם. בדוגמת התינוק, שגם לאחרי שנולד ונעשה מציאות בפ"ע, הוא יונק מחלב אמו שעי"ז נגדלים אבריו (ועד שעיקר הגדלת הולד הוא בזמן היניקה). ובחי' מוחין היא המדות כמו שהן בגדלות (בדוגמת הולד שלאחרי זמן היניקה), וגם מדות אלו מקבלות מהמוחין, מבחי' גדלות המוחין, כמבואר בתו"ח שמות קסא, ב ואילך [בא קכח, ד ואילך] עי"ש.
וראה ספר המאמרים תער"ב חלק ג' עמוד א'רכא ואילך. א'רמט ואילך. דבעבודה הג' בחינות הם:
א) "עיבור", שרואים רק המעשה והפעולה דהחיות של העובר (בחי' נה"י), הו"ע מעשה המצות.
ב) "יניקה", שרואים השפעת האֵם להילד, התחלת התפתחות המדות וכו' (בחי' חג"ת), הו"ע תורת הנגלה, שהוא כפי שבינה (האֵם) משפיע ויורד לבחי' המדות (חסד וגבורה - אהבה ויראה וכו').
ג) "גדלות" שהו"ע גילוי השכל, והמדות נגררים אחר השכל וכו' (בחי' חב"ד), הו"ע גילוי פנימיות התורה.
[והוא ג"כ הג' בחינות המבואר בחסידות, מוטבע מורגש מושכל, והג' בחינות בת אחותי אמי, והג' דרגות, יחוד הוי' אדנ"י, יחוד הוי' אלקים, יחוד הוי' אהי' (לקמן סי' קכט). ועוד].

שכולם היו במשה.

שזהו מה שמשה[8] גימטריא ג׳ פעמים חזק, שהוא לנגד הג׳[9] בחי׳ מוחין הללו, ועיין בלקוטי תורה להאריז״ל פרשת ויחי[10] בפסוק ויתחזק ישראל, ובריש[11] ספר יהושע.

והיינו, משה כשנולד הי׳ לו מוחין דעיבור בשלימות שהם ד׳ פעמים[12] אלקי׳[13] עם הכולל גימטריא מש״ה, זהו אתיליד.

ואח״כ אתרבי הוא שהי׳ לו מוחין דיניקה, והוא מה שמש״ה[14] גימטריא אל שדי, מלשון שדים[15] ורחם, היינו מוחין דיניקה.

ואח״כ אסתליק לנהורא עלאה, הוא מוחין דגדלות, והוא מה שמשה[16] גימטריא[17] קפ״ד קס״א, ועיין בעץ חיים[18] שער מוחין דקטנות פ״ב.

ולכן נקט בכל אחד בפני עצמו ותמן, יען כל בחי׳ מהג׳ בחי׳ הנ״ל הוא בחי׳ בפ״ע.

ולנגד אלו הג׳ בחי׳, הוא הג׳ בחי׳ אור שנקט מקודם, נהורא, דהוא נהורא, דהוה נהיר.

ונרמזים כל הג׳ בחי׳ הללו בתיבת מצרי[19], והיינו מה שמשה נקרא איש מצרי, הוא, כי משה נולד כשהיו

---

8) משה בגי׳ 345, וכן ג׳ פעמים ״חזק״ (3 × 115) = 345.

9) יבאר דכנגד הג׳ פעמים ״חזק״, יש ג׳ אופנים בגי׳ שֵׁם ״משה״, והם כנגד ג׳ שמות, א) שֵׁם ״אלקים״ (בחי׳ עיבור), ב) שֵׁם ״אל שדי״ (יניקה), ג) ושמות ״הוי׳ אהי׳״ (גדלות), והם כנגד הג׳ פעמים ״תמן״ וג׳ בחי׳ ״אור״ שנקט בזהר כדלקמן.

10) ראה ויחי מב, ב. לעיל סי׳ כ הערה 28.

11) וז״ל: ג״פ נאמר חזק בראש ספר יהושע). והענין הוא כי ג״פ חזק גי׳ משה והכוונה כי ג׳ בחינות יש למשה והם עיבור ויניקה ומוחין דגדלות ומכל אלו הוצרך השי״ת עתה להאיר ביהושע בסוד ויסמוך את ידיו עליו. אמנם להיות כי ג׳ בחי׳ אלו כולם הם א׳ כי משה א׳ הוא לכן ג״פ חזק אינם רק כמנין משה א׳ אבל מתחלק לג׳ פעמים להורות לג׳ זמנים של משה אך כולם א׳.

) יהושע פרק א פסוק ו׳ ״חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה וכו׳״, פסוק ז׳ ״רק חזק ואמץ מאוד״, פסוק ט׳ ״הלא צויתיך חזק ואמץ וגו׳״.

12) ד׳ פעמים אלקים (4 × 86) = 344, ועם הכולל בגי׳ 345, מש״ה.

13) ״ב׳ דחכמה וב׳ דבינה״ (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה עץ חיים שער (כב) מוחין דקטנות סוף פ״א.

14) מש״ה בגי׳ 345, וכן א״ל (31) + שד״י (314) = 345. ראה גם לעיל סי׳ יד. יח.

15) ויחי מט, כה ״ברכת שדים ורחם״. בראשית רבה פרשה צח, כ וז״ל: ברכת שדים ורחם יתברכון דדיא דהכין אוניקו עי״ש, (ופי׳ במתנת כהונה וז״ל: יהיו מבורכים הדדים שכן הניקו בן חכם - שיתברך רחל שהניק יוסף) עי״ש, וכן תרגם תרגום ירושלמי. וראה תורה אור וארא נו, ריש ע״א.

ראה אור התורה וארא ע׳ רטו וז״ל: שם שדי הוא ג״כ ל׳ ברכות שדים ורחם שהוא בחי׳ יניקה משא״כ בחי׳ אלקים הוא בחי׳ עיבור שהוא בחי׳ הסתר והעלם כו׳ וכמו הגלות נמשל לעיבור כו׳ ולכן האבות זכו לגילוי שם שדי שהוא המשכת מוחין דיניקה שהרי גם במדות יש בחי׳ חכמה אך אינו דומה החכמה המלובשת בהמדות שהוא בחי׳ מוחין דיניקה לעצמיות החכמה שהיא רמה ונשגבה למעלה מהן ובה שורה שם הוי׳ והוא בחי׳ מוחין דגדלות, עי״ש.

וראה תורת מנחם התוועדויות חלק לד (ה׳תשכ״ב חלק ג) ע׳ 120.

16) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס ע׳ קצד וז״ל: בינה מקבלת מאחוריים דחכמה וע״ד משה שמספרו קפ״ד קס״א אחורי חכמה בפנימיות דבינה עי״ש. ראה ביאור, בהערה 14.

ראה אור התורה תשא עמוד ב׳נ וז״ל: משה ונחנו מה בחי׳ ביטול בתכלית ואעפ״כ הי׳ בגוף, ואף שהי׳ מבחי׳ אבא הי׳ רק מבחי׳ אחוריים קפ״ד קס״א גי׳ משה, וכן נובלות חכמה שלמעלה תורה פי׳ הנמשך מבחי׳ מוחין דאבא למדותיו שיהי׳ תורה כשר או פסול כו׳ וכמ״כ משה הי׳ לו אהוי״ר ומדות רק שהי׳ נמשכין מבחי׳ מוחין פי׳ שהי׳ האהוי״ר שלו בבחי׳ ביטול בתכלית בבחי׳ אבא מבחי׳ אחוריים כי פנימי׳ אבא הוא פנימי׳ עתיק, ופי׳ אהוי״ר שבבחי׳ ביטול שלא מבחי׳ התלהבות שמבחי׳ אימא וכמו ההפרש שבין שבת ליו״ט שיו״ט הוא בחי׳ שמחה כו׳ ושבת בחי׳ עונג נאדר בקדש כו׳ מלה בגמרה וכן הי׳ אהוי״ר של משה עי״ש.

17) פירוש: משה בגי׳ 345, וכן קפ״ד (184) + קס״א (161) = 345. והנה מספר קפ״ד הוא בחי׳ ״אחוריים״ דחכמה, ומספר קס״א הוא בחי׳ ״פנים״ דבינה. והביאור:

״אחוריים דחכמה״: הנה חכמה הוא אות י׳ מהשֵׁם (ראה תניא אגרת התשובה פרק ד), והמילוי דשֵׁם הוי׳ עם אות י׳ הוא שֵׁם ע״ב, כזה: יו״ד ה״י וי״ו ה״י (72).

וה״אחוריים״ דהמילוי הוא כך: יו״ד (20) + יו״ד ה״י (35) + יו״ד ה״י וי״ו (57) + יו״ד ה״י וי״ו ה״י (72) = קפ״ד 184.

ה״פנים״ דבינה: הנה שֵׁם אהי׳ הוא בבינה (ראה הערה 28), ושֵׁם אהי׳ ב״מילוי״ הוא, אל״ף (111) + ה״י (15) + יו״ד (20) + ה״י (15) = 161 קס״א.

וביחד 184 קפ״ד + 161 קס״א = 345 מש״ה. וזהו ש״משה״ בגי׳ מספר של חכמה ובינה - מוחין דגדלות. וראה הערה 16.

וי״ל דזהו דיוק לשון הזהר ״אסתליק לנהורא עילאה״ בחי׳ גדלות וד״ל.

18) שער כב.

19) מבאר, דכמו דבשֵׁם ״משה״ מרומז בגי׳ השלשה בחי׳ מוחין דעיבור יניקה וגדלות, כן עד״ז מרומז בזה שנק׳ משה בשם ״איש מצרי״.

ומבאר זה בכמה אופנים:

א) מתחלה מבאר הקשר דתיבת ״מצרי״ עם משה, דמרומז בגי׳ יוכבד ומשה. ראה גם הערה 22. 19.

ב) עצם שרש התיבת ״מצרי״ - ״מצר״ מרמז לבחי׳ מוחין.

ג) הגימטריא דאותיות מ״צ-ר״י מרמז ל״התכללות״ דחכמה ובינה - מוחין.

ד) השלשה אותיות מצ״ר מרמז להג׳ בחינות: אות ״מ״ מוחין דגדלות, אות ״צ״ מוחין דיניקה, אות ״ר״ מוחין דקטנות.

ה) ״איש מצרי״ בגי׳ ג׳ פעמים ״אויר״ כנגד הג׳ בחי׳ מוחין.

ישראל במצרים ק״ל שנה, שיוכבד היתה אז בת ק״ל[20] שנה, זהו מ״צ דמצרי, גימטריא ק״ל, והוציא[21] את ישראל ממצרים כשהיו שמה ר״י שנה, זהו ר״ר דמצרי[22].

ועצם המלה[23] הוא מצר, הנה מצר שייך למוחין בכלל כמ״ש[24] מן המצר קראתי י״ה, י״ה[25] הוא מוחין, וקורא אותם מן המצר[26] הרי שהם שייכים לבחי׳ מצר.

וי״ל[27] עוד:

מ״צ, הוא ה׳ פעמים[28] הוי׳,

ר״י, הוא י׳ פעמים[29] אהי׳.

שֵׁם הוי׳[30] הוא בחכמה, ושֵׁם אהי׳[31] הוא בבינה.

ומספר י׳ הוא בחכמה ומספר ה׳ הוא בבינה, כי חכמה ובינה הם אותיות י״ה, א״כ ה׳[32] פעמים הוי׳ הוא בחי׳ התכללות חכמה ובינה, וכן י׳ פעמים אהי׳ הוא התכללות חכמה ובינה, כי אב ואם כלולים זה מזה

---

20) ראה סוטה יב, א. (ועיין לקוטי שיחות חלק כ׳ ע׳ 218 ואילך).

21) ראה תורה שלמה פ׳ לך לך אות קמב.

22) יש לומר כוונתו גם לרמז, שבאותיות ״מצ״ מספר ק״ל מרומז ״יוכבד״, האֵם של משה, והוא כנגד בחי׳ עיבור ויניקה שהוא ע״י האֵם, ומספר ר״י הרומז על יציאת מצרים ע״י משה עצמו הוא כנגד בחי׳ מוחין דגדלות וד״ל.

23) מבאר כאן ג׳ אופנים, האיך נרמז בתיבת ״מצרי״ בחי׳ מוחין, אופן הא׳) דמרומז בעצם מלת מצרי, דעצם המלה הוא מצ״ר, ב) מרומז בגי׳ מ״צ-ר״י התכללות דאַב ואם, ג) האות ״מ״ דתיבת מצרי מרמז למוחין.

24) תהלים קיח, ה.

25) ראה תניא אגרת התשובה פרק ד, וז״ל: וכל הי, ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי, ב״ה. כי היו״ד שהיא בחי, נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית, שהיא בבחי, העלם והסתר קודם שבאה לבחי, התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל היו״ד רומז לבחי, רצון העליון ב״ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי, חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי, התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללת ונרמזת באות ה״א שיש לה בחי, התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי, ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין. עי״ש.

26) ראה תורה אור יתרו עד, ב וז״ל: מן המצר קראתי יה עניני במרחב יה. פי׳ מן המצר מקום צר שאינו מושג ולית מחשב׳ תפיסא ביה שהוא למעלה מכל ההשגות וכו׳ ומשם קראתי יה יו״ד עלאה בחי׳ חכמה וה׳ עלאה בינה. עי״ש.

27) מבאר ד״בכללות״ תיבת ואותיות ״מצרי״ מרומז בחי׳ מוחין - חכמה ובינה.

28) מ״צ בגי׳ 130, וכן ה׳ פעמים הוי׳ (5 × 26) = 130.

29) ר״י בגי׳ 210, וכן י׳ פעמים אהי׳ (10 × 21) = 210.

30) כמ״ש (משלי ג, יט) ״ה׳ בחכמה יסד ארץ״, ראה ספר המאמרים התרנ״ט [קה״ת ה׳תשע״א] ע׳ קנד. תורת מנחם התוועדויות ה׳תשל״א ש״פ קרח סעיף ה, הוי׳ בחכמה, כי שם הוי׳ הוא מלשון מהוה, וחכמה ראשית ומקור לעולמות עי״ש.

31) שֵׁם אהי׳-בינה: ראה הטעם בעץ חיים שער כה (שער דרוש הצלם) דרוש א. סידור עם דא״ח קנח, א. תורת מנחם - ספר המאמרים ה׳תשט״ז עמוד ר.

והביאור:

השֵׁם ״אהיה״ נזכר בתורה (שמות ג, יג-יד) דמשה שאל מהקב״ה ״ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם״, ״ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה״.

ומבואר בזהר (פ׳ אחרי דף סה, ב. ויקרא יא, א) ד״אהי׳״ לשון עתיד, ופירושו ״זמין לאמשכא ולאולדא כלא״ (דהשֵׁם ״אהי׳״ מזומנת להמשיך את השפע ולהוליד את זו״ן - המדות).

ומבואר בחסידות (ראה אור התורה ענינים עמוד קצז ואילך. ספר הערכים - חב״ד חלק א׳ ערך אהי׳ עמוד תרמה. ועוד), דהשם אהי׳ הראשון הוא בחי׳ ״כתר״ (תענוג), ואהי׳ השני׳ הוא בחי׳ ״בינה״, דדוקא ע״י בחי׳ בינה יש התגלות התענוג, וכמו שרואים בשכל האדם, דדוקא ע״י הבנה והשגה (״בינה״) אז דוקא יש התגלות ה״תענוג״ (כתר).

וכשיש ״בינה״ (השכל) אז נולד המדות (זו״ן) כמבואר בתניא פ״ג. נמצא דשֵׁם ״אהי׳״ - בינה, יש שני ענינים: א) ע״י בינה יש התגלות ה״כתר״ - תענוג, ב) ע״י בינה יש הולדת המדות. וזהו אהי׳ (בינה) לשון עתיד, דע״י בינה יהי׳ התגלות (הכתר) - התענוג, והולדת המדות (זו״נ).

בלקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ״ך ומאחז״ל עמוד קיד (מובא בילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן לב), שם מביא ראי׳ מגמ׳ קידושין ע, ב ״כשהקב״ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנא׳ (ירמי׳ ל, כה) בעת ההיא נאם ה׳ אהי׳ לאלקים לכל משפחות ישראל״, ומבאר ״הוי׳ אהי-ה״ הוא חכמה ובינה שהוא אב ואם״ ע״ש. ספר הערכים-חב״ד ח״א עמוד תרמז.

וראה לקוטי תורה פרשת פקודי ז, ד וז״ל: ״שם אהי׳ במילוי יודי״ן שהוא פנימיות בינה, והענין כי הנה הדם הוא הנפש והוא המחי׳ לכל האברים והוא מבחי׳ בינה, וגם שם אהי׳ בריבוע גימטריא* דם כמ״ש בע״ח״ (שער הארת המוחין פ״ז). ע״ש.

אהי׳ ברבוע בגי׳ ד״ם, כזה: א׳, א״ה, אה״י, אהי״ה = 44. והדם הוא בלב, ובינה ליבא (תיקוני זהר בהקדמה - פתח אליהו), וכן כמו שה״דם״ הוא חיות הגוף, כן ״בינה״ הוא חיות המדות.

וראה אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א׳שסב-ג וז״ל: עכשיו אינו מתגלה כ״א בחי׳ שם אדני שהוא אדון כל הארץ ותופסים העולמות בחי׳ יש ודבר רק שהוא אדון ומלך עליהם, וזהו זה שמי לעלם לשון העלם שבחי׳ שם הוי׳ מוסתר ונעלם בתוך שֵׁם אדנ״י ומ״מ עי״ז יומשך לע״ל בבחי׳ גילוי כו׳ כמו שמהעיבור יהי׳ הלידה... וע״ז מורה שם אהי׳ כמ״ש בזהר פרשת אחרי דף ס״ה ע״ב אשר אהי׳ דאתעברת אימא וזמינא לאפקא פרטין כולהו ולאתגלייא שמיא עילאה, ר״ל שיהי׳ מזה לידת ז״א שהוא התגלות מדותיו ית׳ ע״ד ביום ההוא יהי׳ הוי׳ אחד ושמו אחד בת״א בד״ה וארא אל אברהם [נה, ג], ע״ש.

*) ראה ספר המאמרים תער״ב חלק א׳ עמוד שע וז״ל: דשֵׁם אהי״ה בריבוע בגימט׳ דם, ונודע דשם אהי״ה הוא בבינה והוא בחי׳ אלקי׳ חיים בחי׳ בינה המשכת האור והחיות (שזהו הדם) לאברי׳ דז״א, ובינה מקבלת מאור אבא שהוא בחי׳ מים העושה התפשטו׳ הדם כו׳, וכמא׳ אכל ולא שתה אכילתו דם היינו שאינו מתפשט בהאברי׳ כו׳, וז״ע אדם א׳ דם שע״י הא׳ הוא התפשטו׳ הדם כו׳, ע״ש.

32) מבאר הטעם, למה הרמז הוא בגימטריא ״ה״ פעמים שֵׁם הוי׳, ו״יוד״ פעמים שֵׁם אהי׳, דדוקא בגימטריא באופן כזה מורה על ה״התכללות״ דבחי׳ חכמה ובינה - הוי׳ אהי׳. דחכמה הוא אות י׳, ובינה אות ה׳. ראה הערה 31.

הבן[33] בחכמה וחכם בבינה.

גם, מצד חכמה הוא ה׳ פעמים הוי׳, ה׳[34] חסר י׳ דטיפת האב, ומצד בינה הוא י׳ פעמים אהי׳, כי טיפת האֵם הוא כפליים, טיפיים[35] מלמטה לנגד הטיפה שמלמעלה.

וי״ל[36]:

מ׳, רומז על המוחין דגדלות שהם ד׳ מוחין ד׳ שמות הוי׳[37] ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן שבכ״א יש י׳ אותיות, גם האות ראשונה שבכל שם הוא אות י׳ ועיין בפרי עץ חיים[38] שער הציצית פ״ג בענין שערות היוצאין ממוחין דגדלות, זהו מ׳ רומז על מוחין[39] דגדלות, (ולכן עד מ׳[40] שנין לא קאים אינש אדעתי׳ דרבי׳ יען אין לו מוחין דגדלות עדיין).

צ׳, רומז על אב ואֵם כשהם אחור באחור י׳ על נ׳[41] כידוע[42], והיינו מוחין דיניקה, שהם בחי׳ מוחין דקטנות שהוא בחי׳ אחוריים דמוחין.

ר׳[43], שהוא אלקים ברבוע דין תקיף הוא מוחין

---

33) ראה ספר המאמרים ה׳תרנ״ט [קה״ת ה׳תשע״א] עמוד רמח וז״ל: הבן בחכמה וחכם בבינה, דהבן בחכמה, הוא ענין התכללות הבינה בחכמה, והוא שיש בחכמה כח הבינה לבוא לידי השגה והבנה, דהגם שבעצם הוא בבחי׳ הביטול והעדר ההתפשטות, וזהו מה שהיא בבחי׳ נקודה א׳ לבד כו׳, ומ״מ תבוא לידי ההתפשטות ההשגה בבינה כו׳. וחכם בבינה, הוא התכללות החכמה בבינה, והוא, הגם שבינה היא בבחי׳ התפשטות בריבוי פרטים וריבוי הסברים כו׳, מ״מ יש בה כח החכמה לעשות מיש אין, והוא שכל ההשגה נכללת אח״כ בנקודה א׳, והיא נקודת התמצית מכל ההשגה כו׳, והוא שלילת כל הפרטים וההסברים, כ״א תופס עצם ענין השכלי, והוא עצם המושכל, (בנקודה א׳) כמו שהבין אותו מתוך ריבוי הפרטים וההסברים כו׳, וכמ״ש מזה במ״א. ע״ש. (והערות שם מכ״ק אדמו״ר זי״ע). ועי׳ אור התורה שיר השירים ח״א ע׳ רכא. ועוד.

34) פירוש: מבאר עוד טעם למה בחכמה - שם הוי׳ - הוא דוקא פעמים ״ה״, ובבינה - שם אהי׳ - הוא דוקא פעמים ״י״, דהנה חכמה ובינה הוא אַב ואֵם כנ״ל (ראה תניא פרק ג), ואב הוא המשפיע ואם המקבל, ומצד המקבל הוא כפליים לגבי המשפיע וכמארז״ל אין טיפה יורדת מלמעלה שאין עולין כנגד טפיים מלמטה וד״ל.

35) ראה זהר ח״ג (רע״מ) דף רמז, ב: אמרו בתעניות (ע׳ במס׳ תענית דף כה ע״ב) אין טפה יורדת מלמעלה שאין עולין כנגדה טפיים מלמטה, (גירסת הגמרא שם, ״אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים, והא תניא טפחיים״, עיי״ש). ועי׳ ש״ך יור״ד סימן רא, סקי״ד. ב״ח סי׳ קסז סק״כ.

36) מבאר דבאותיות עצם המלה ״מצר״ מרומז הג׳ בחינות.

37) ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן. היינו:

שֵׁם ע״ב הוא, יו״ד ה״י וי״ו ה״י (10 אותיות).

שֵׁם ס״ג הוא, יו״ד ה״י וא״ו ה״י (10 אותיות).

שֵׁם מ״ה הוא, יו״ד ה״א וא״ו ה״א (10 אותיות).

שֵׁם ב״ן הוא, יו״ד ה״ה וא״ו ה״ה (10 אותיות).

וראה אור התורה דברים כרך ב׳ עמוד תשכ וז״ל: שֵׁם ב״ן במילואו ט׳* אותיות, ושיהי׳ בחי׳ עשר שנמשך בו אל״ף תוך וא״ו, ואז יש במילוי ב״ן עשרה אותיות עי״ש).

ביחד 40, ״מ״ רמז להד׳ מוחין.

*) פירוש: בדרך כלל שֵׁם ב״ן הוא מילוי עם ט׳ אותיות, כזה יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה. ולפעמים חושבים אות ו מילוי ואו (ויו), ואז יש עשר אותיות, והיינו כשמאיר בו המוחין.

38) וז״ל: דע, כי במוחין הפנימים, יש ג׳ בחינות, והם: מוחין של עיבור, ויניקה, וגדלות. וכבר נודע, כי המוחין של עיבור ויניקה, הם שמות של אלהי״ם. אבל המוחין דגדלות הם הויות, . . . ולהיות כי המוחין דגדלות, הם הויות דע״ב ס״ג מ״ה ב״ן, שבכל הוי״ה יש בו י׳ אותיות, לכן נקרא שער, שהם אותיות עשר. וגם לפי שהוא כנגד י׳ ראשונה שבהוי״ה. עי״ש.

39) ראה ספר הערכים - חב״ד, מערכת אותיות אות מ׳ (א) סק״א.

40) עבודה זרה ה, ב.

41) הגירסא הנדפסת בלקוטי לוי יצחק הוא ״ד׳ על נ׳״, וכבר תיקנו בספר הערכים - חב״ד, מערכת אותיות זיי״ן-תי״ו, אות צדי״ק הערה 67 שצריך לומר אותיות ״ר׳ על נון״. ראה הביאור בהערה 39.

42) מבאר דב״ציור״ אות ״צ״ הוא כמו אות י׳ עם אות נ׳, ראה שו״ע אדמו״ר הזקן סימן לו סעיף ב׳, אות צ וז״ל: . . תואר גופה היא כמו נו״ן כפופה ויו״ד עלי׳ וכו׳. ועל פי קבלת* האר״י ז״ל כל הצד״י שבתפילין יהא ראש ימין כמו יו״ד הפוכה ושמאלה נו״ן כפופה עי״ש.

וראה הקדמת הזהר דף ב, ב וז״ל: [בזהר מבאר למה נברא העולם באות ב׳ בראשית, ולא בשאר האותיות, ובאות צ מבאר כך:] מאי טעמא (מדוע על ידי אות צ׳ לא נברא העולם, ואמר כי אות צ׳ בצורתה), נ׳ איהי (יש בה אות נ׳ בצד שמאל שהיא בחינת נוקבא, והיינו הבינה על שֵׁם נ׳ שעריה), אתיא י׳ דשמא דברית קדישא (ובאה אות י׳ בצד ימין שהיא בחינת דכורא, והיינו החכמה שהיא סוד י׳ עלאה דהוי״ה), ורכיב עלה (ורוכבת אות הי׳ של שם הוי״ה על אות נ׳ ונעשית צורת צ׳ שהיא י׳ על נ׳), ואתאחד בהדה (ונתאחד אות י׳ עם אות נ׳ בסוד היחוד של דו פרצופים), ורזא דא (וצורת אות צ׳ היא סוד מה דאיתא (במס׳ ברכות דף סא ע״א)), כד ברא קדשא בריך הוא לאדם הראשון דו פרצופין בראו (כשברא הקב״ה את אדם הראשון בראו ב׳ פרצופים זכר ונקבה דבוקים אחור באחור), ובגין כך אנפוי די׳ מהדר לאחורא (ולכן אות י׳ מחזרת פניה לאחור מן הנ׳ ואינה מסתכלת בה, וכן הנ׳ עצמה אינה מסתכלת בי׳ אלא הופכת פניה ממנה) כגוונא דא [צ ציור 1 מצו״ב] (בסוד יחוד אב״א), ולא אתהדרו אנפין באנפין (ועדיין לא חזרו להיות פנים בפנים), כגוונא דא [צ ציור 2 מצו״ב] (בסוד יחוד פב״פ, ונמצא כי אות י׳ שהוא סוד זכר), אסתכל לעילא כגוונא דא [צ ציור 3 מצו״ב] (להורות שכשהיחוד הוא בסוד אב״א, אז אות י׳ הופך פניו מהנוקבא ואינו רוצה להשפיע לה, ואות נ׳ שהיא סוד נקבה), אסתכלת לתתא כגוונא דא [צ ציור 4 מצו״ב] (להורות על בחינת הנוקבא שהופכת פניה כלפי מטה, ואינה מבטת כלפי בעלה כלל לקבל שפע ממנו, ולפי שאות צ׳ מורה על היחוד דאב״א, לכן לא נברא העולם באות צ׳), אמר לה קדשא בריך הוא תו (עוד אמר לה הקב״ה), דאנא זמין לנסרא לך (שאני עתיד לנסר ולהפריד אותך בסוד הנסירה לצורך התקון) ולמעבד לך אפין באפין (ולעשות ולהחזיר אותך פב״פ, כזה [צ ציור 5 מצו״ב], ולפי שעדיין אינך שלימה בשלימות הראוי, לכן לא ראוי לברוא בך העולם). עי״ש.

*) שער הכוונות דרושי התפילין סוף דרוש ב. פרי עץ חיים שער התפילין פיו״ד. משנת חסידים מסכת תקון תפילין פ״א אות י.

43) אות ר, בגי׳ אלקים ברבוע, והוא: א, (1) + א״ל (31) + אל״ה (36) + אלק״י (46) + אלקי״ם (86) = 200.

דעיבור[44], ועיין בעץ חיים[45] שער מוחין דקטנות שם מבואר שם שבחי׳ מוחין דעיבור הוא רא״ש ע״ש, והיינו אות ר׳, הרי שבתיבת מצ״ר נרמזו כל הג׳ בחי׳ הללו.

גם אי״ש מצר״י[46] גימטריא ג׳ פעמים אוי״ר (אור[47] י׳) הג׳ פעמים הוא הג׳ בחי׳ מוחין,

ונקט כל הג׳ בחי׳ הללו להורות שהכה[48] ומנע את כולם.

ואח״כ היינו אחר שהוא איש מצרי שנמשכו בו כל הג׳ מיני מוחין, דעיבור דיניקה דגדלות, אז הוא איש מראה[49], שנעשה בעלה דההוא מראה מלכות, שמשפיע למלכות, וכמ״ש בלקוטי תורה פרשת ויחי שם שכשויתחזק ישראל שנמשכים בו כל הג׳ בחי׳ מוחין אז וישב על המטה דמלכות[50].

ועד״ז עפ״י פשוט, במשה אחר שכתוב איש מצרי כתיב[51] קראן לו ויאכל לחם, שישא א׳ מכם, ונשא את צפרה.

שוב מצאתי הפירוש שפרשתי בס״ד על אתיליד אתרבי ואסתליק שהם לנגד הג׳ בחי׳ עיבור יניקה מוחין בהרמ״ז[52] הובא במקדש מלך כאן, ות״ל שכיוונתי לדעתו הקדושה ז״ל זיע״א.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד א

כה

ביאור כפל הלשון "דלה דלה"

וגם דלה דלה לנו, ביאור כפל לשון "דלה דלה", ראה לעיל סי׳ כ׳ בסופו.

44) ראה ספר הערכים מערכת אותיות אות רי״ש סעיף ה׳ סק״ב.
45) שער כב.
46) אי״ש (בגי׳ 311) + מצר״י (340) = 651, וכן ג׳ פעמים "אויר" (3 × 217) = 651.
47) ראה תורה אור מב, ג. מג, ב. ספר הערכים - חב״ד חלק ב׳ ערך אויר עמוד ריב ואילך. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב׳ סימן נד.
48) כנ״ל מהזהר הערה 1 "איהו אסתלק ומנע מנייהו כל טבין".
49) ראה אור התורה פ׳ מטות עמוד א׳תצב-ד. דתיבת "מראה" הו״ע דמות ולבוש, וזהו בחי׳ מלכות עי״ש, (דאין מלך בלא עם מלשון עוממות וכו׳ כידוע). וזהו הב׳ לשונות "איש מצרי" כנגד הג׳ בחינות מוחין בהמשפיע, ו"איש מראה" הוא המקבל.
50) ראה עד״ז לקוטי שיחות חלק כו ע׳ 46.
51) שמות ב, כ.
52) ראה שם, מש״ה בגי׳ המצר״י.

המשך ביאור למס׳ יבמות ליום רביעי עמ׳ א

וחליצה מראובן משום שהיא אסורה עליו באיסור "עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה" (שם יח יג), וכן היא פוטרת את צרתה וצרת צרתה. יב. **וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ** שהיתה נשואה לאחיו, כגון שהיתה רחל נשואה לראובן, ולאה אחותה היתה נשואה לשמעון אחי ראובן, ומת שמעון בלא בנים ונפלה לאה אשתו לפני ראובן [ציור טז]. הרי היא נפטרת ממנו משום שהיא אסורה עליו באיסור ערות אחות אשה, ככתוב (שם יח יח) "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר", וכן פוטרת היא את צרתה. יג. **וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ**, כגון שנשא יעקב את לאה וילדה לו את שמעון, ואברהם נשא את רחל וילדה לו את יצחק. ומת אברהם ונשא יעקב את רחל אלמנתו וילדה לו את ראובן. ונשא יצחק את רבקה ומת, ונשא שמעון את רבקה אשתו, שכן אינו אחי יצחק לא מהאב ולא מהאם. אם מת שמעון בלא בנים ונפלה אשתו רבקה לפני ראובן שהוא אחיו מהאב [ציור יז], הרי היא נפטרת ממנו מיבום וחליצה. משום שמלבד היותה אשת שמעון שהוא אחיו מהאב המותרת ליבום, הרי היתה גם אשת יצחק שהוא אחיו מהאם, ואשת אח אסורה משום ערוה, בין באשת אח מן האב ובין באשת אח מן האם. וכן היא פוטרת את צרתה וצרת צרתה.

המשך ביאור למס׳ יבמות ליום חמישי עמ׳ א

לכתוב שהצרה פטורה **מִן הַחֲלִיצָה לְחוֹדָהּ**, וממילא נדע שהיא פטורה מן היבום, שהרי מה שפטורה מהחליצה אינו אלא משום שפטורה מיבום, כמבואר לעיל.

משיבה הגמרא: משנתנו **אַבָּא שָׁאוּל הִיא, דְּאָמַר מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם**, ועל כן הוצרכה להזכיר גם יבום, ולכותבו לאחר חליצה, כדי להשמיענו שחליצה קודמת ליבום.

שנינו במשנתנו: "חמש עשרה נשים וכו׳ ואלו הן בתו וכו׳ הרי אלו פוטרות צרותיהן". שואלת הגמרא: **מְנָיְנָא** של "חמש עשרה" דְּנקטה המשנה **בְּרֵישָׁא, לְמַעוּטֵי מַאי** הוא בא. וְכן **מְנָיְנָא דְּסֵיפָא** – מה שחוזרת המשנה לאחר שמנתה את כל חמש עשרה העריות, ואומרת "הרי אלו פוטרות את צרותיהן", שמלשון זה גם כן משמע מיעוט, שדווקא אלו פוטרות ולא אחרות, **לְמַעוּטֵי מַאי** הוא בא.

ד, יג – ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשמו

זוהר דף כג, א. בתר[1] דמית משה מה כתיב וגו' כך ווי לעלמא כד יסתלק מני' רבי שמעון דמבועי דחכמתא יסתתמו מעלמא וכו' על ההוא זמנא כתיב ואם כל עדת ישראל ישגו, ואם ישגו באורייתא ולא ינדעון ארחהא וכו' דלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחהא, ווי לאינון דרין דמשתכחי כדין בעלמא. אמר ר' יהודה זמין קב"ה לגלאה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא בגין (ישעי' יא, ט) דמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים וכתיב (ירמי' לא, לג) ולא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו', ע"כ.

יש לפרש, עדת אותיות דעת, וישגו באורייתא הוא תורה שבעל פה, כי תורה היא בחי' דעת כמאמר למדע תורתך, וסימנך כ"ל עד"ת גי' תקכ"ד מספר תלמו"ד בבל"י, ועיין במאורי אור מע' תלמוד בבלי ע"ש.

ולא ינדעון ארחהא, ולא ינדעון היפך דדעת, והסיבה לזה מה שישגו באורייתא ולא ינדעון ארחהא, הוא בגין ונעלם כו' דלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחהא. אמר זה על רשב"י שכשיסתלק אז ונעלם דבר מעיני הקהל שלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחהא. כי ר' שמעון בחינתו הוא דעת (כמ"ש בריש האד"ר בנצוצי אורות ע"ש).

הנה ר' שמעון ידע לגלות עמיקתא דאורייתא ואורחהא, שלא נעלם ממנו דבר, ואין שגיאה בכל עדת ישראל ח"ו, משא"כ כשיסתלק רשב"י שאז אין מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא וארחהא, והוא כמו ונעלם דבר מעיני הקהל דלית מאן דידע לגלאה.

הנה כשרשב"י נמצא בעולם שבחינתו הוא דעת אז טוב לעלמא שדעת הוא קיום וחיות המצות, משא"כ כשיסתלק ר"ש אז ווי לעלמא, והוא כמו ונעלם דבר מעיני הקהל (עולם הוא ג"כ מלשון נעלם, והיינו כשנעלם דבר מעיני הקהל, אז ווי לעלמא).

אמר ר' יהודה זמין קב"ה לגלאה כו'. ר' יהודה שבחינתו הוא חסד (כמ"ש בריש האד"ר בנצוצי אורות שם) הוא המנחם, שאם כשיסתלק רבי שמעון מבועי דחכמתא יסתתמו כו', ואז כל עדת ישראל ישגו מפני כי ונעלם דבר מעיני הקהל דלית מאן דידעי לגלאה כו'. לא יהי' כך לעולם ח"ו, אלא יהי' חסד ה' שקב"ה יגלה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא. והיינו שהקב"ה עצמו יגלה, לא כמו שהי' מקודם שמשה גילה, ורשב"י גילה, הנה הם נסתלקו ונסתתמו מעיינות החכמה.

משא"כ בזמנא דמלכא משיחא יגלה הקב"ה בעצמו והוא חי וקיים לעולם, אם כן לא יופסקו ויסתתמו עוד.

ומה יגלה רזין עמיקין דאורייתא, רזין עמיקין הוא בחי' התורה שעלי' איתמר אלפיים שנה קדמה תורה לעולם שהוא בחי' אאלפך חכמה אאלפך בינה, השעשועים יום יום דתורה.

ואיך יכולים לקבל זה הוא בגין דמלאה הארץ דעה את ה', דעה את ה' הוא בחי' דעת עליון.

ועוד זאת יהי' בזמנא דמלכא משיחא הוא ולא ילמדו איש את אחיו כו' כי כולם ידעו אותי כו'. היינו לא כמו עתה שהיודעים היו עיני הקהל וכל עדת ישראל מקבלים מהם, והוא מפני שהידיעה דעתה הוא בחי' דעת תחתון, שהוא דעת המתפשט, הנה עיני הקהל הי' בהם בחי' דעת תחתון, והם השפיעו לכל עדת ישראל, וסדר ההשפעה הוא מתחילה איש את אחיו ואחר כך ואיש את רעהו, וכל זה שייך בדעת תחתון שהוא בחי' דעת המתפשט.

משא"כ בדעת עליון הבלתי מתפשט, הנה כשמלאה הארץ דעה את ה', דעת עליון, לא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו אלא כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, שהקטנים לא יקבלו מהגדולים, אלא יקבלו מפי הקב"ה בעצמו. ואם כן לא שייך שיהי' כל עדת ישראל ישגו, שזה יתכן כשמקבלים מעיני הקהל, הנה כשונעלם דבר מעיני הקהל אז כל עדת ישראל ישגו.

אבל לעתיד יקבלו גם הקטנים מהקב"ה בעצמו, ואדרבה קדים בפסוק קטנם לגדולם, כי נעוץ סופן דוקא בתחלתן, וכמובן.

ועוד למעלה יותר הרזין עמיקין שיגלה הקב"ה בזמנא דמלכא משיחא, הוא הטעמי תורה שעתה לא נתגלו, ולימות המשיח יתגלו כמ"ש (שיר השירים א, ב) ישקני מנשיקות פיהו וכפרש"י שם. ולכן כולם ידעו אותי.

ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, מלכ"א משיח"א גי' ה' פעמים מים, כמי"ם לי"ם מכסי"ם גי' ה' פעמים חס"ד, והוא בחי' מים, כי מים הם חסדים. וזהו שאמר זה ר' יהודה דוקא שבחינתו הוא חסד.

לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר[2] ויקרא דף רה ואילך – פניני לוי יצחק על התורה

1) אחר שמת משה מה כתוב "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ". כמו כן אוי לעולם כשרבי שמעון יסתלק ממנו, שמקורות החכמה יסתמו מן העולם, ויבקש אדם דבר חכמה ולא ימצא מי שיגיד לו, ויטעו כל בני העולם בהבנת התורה, לפי שלא ימצא ביניהם מי שיתעורר בחכמה.

על הזמן ההוא נאמר "ואם כל עדת ישראל ישגו" דהיינו אם ישגו בהבנת התורה ולא ידעו דרכי', מה היא סיבתה, ואמר "בגין ונעלם דבר מעיני הקהל" כלומר שלא יהי' נמצא מי שידע לגלות עומקה של התורה ודרכי', אוי לדורות ההם שימצאו אז בעולם.

אמר רבי יהודה, עתיד הקב"ה לגלות סודות עמוקים שבתורה בזמן של מלך המשיח, לפי שאז יקוים מש"כ מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ועוד כתיב "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו" פירוש לא יצטרכו ללמוד עוד אחד את השני, כי כולם מעצמם ידעו אותי למקטנם ועד גדולים, פירוש מן הקטנים עד הגדולים. אמן כן יהי רצון במהרה בימינו אמן.

2) עיין בפנים הספר להביאור על פי קבלה.

◆ יום ראשון ג׳ אדר ב׳ ◆

א (א) **וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:**

א וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּמַלִּיל יְיָ עִמֵּהּ מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימַר:

רש״י ◄ **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה•** לְכָל דִּבְּרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִם, קָדְמָה קְרִיאָה, לָשׁוֹן חִבָּה, לָשׁוֹן שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה״, אֲבָל לִנְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן בִּלְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם״. **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה•** הַקּוֹל הוֹלֵךְ וּמַגִּיעַ לְאָזְנָיו, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין. יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת הָיְתָה קְרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וַיְדַבֵּר״, לְדִבּוּר הָיְתָה קְרִיאָה וְלֹא לְהַפְסָקוֹת. וּמֶה הָיוּ הַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן, קַל־וָחֹמֶר לְהֶדְיוֹט הַלּוֹמֵד מִן הַהֶדְיוֹט. **אֵלָיו•** לְמַעֵט אֶת אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: י״ג דִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וּכְנֶגְדָּם נֶאֱמְרוּ י״ג מְעוּטִין, לְמַמֶּדְךָ, שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרוּ, אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן; וְאֵלּוּ הֵן י״ג מְעוּטִין: ״לְדַבֵּר אִתּוֹ״, ״מִדַּבֵּר אֵלָיו״, ״וַיְדַבֵּר אֵלָיו״, ״וְנוֹעַדְתִּי לְךָ״ — כֻּלָּן בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳. יָכוֹל שֶׁמְּעוּ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״קוֹל לוֹ״, ״קוֹל אֵלָיו״. מֹשֶׁה שָׁמַע, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ.

(מ״כ בְּשֵׁם הָר״ן שֶׁדִּיּוּקוֹ דְּרַשִׁ״י מִמָּה שֶׁהַתֵּבָה הַמְיַחֶדֶת הַדִּבּוּר מְרֻגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא יוֹתֵר מֵאֵלּוּ הָיָה כָּתוּב ׳לוֹ׳ שֶׁגַּם־כֵּן תּוֹרָה עַל יְחוּד הַדִּבּוּר, אֲבָל אֵינָהּ מְרֻגֶּשֶׁת. וְכָתַב ׳אֵלָיו׳ שֶׁגַּם־כֵּן הִיא תֵּבָה הַמְיַחֶדֶת הַדִּבּוּר, וְאָמְנָם מְרֻגֶּשֶׁת

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַסֵּפֶר הַזֶּה הוּא תּוֹרַת כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, יְבֹאַר בּוֹ עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן וּמִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן. כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה סֵפֶר אֶחָד בְּעִנְיַן הַגְּלוּת וְהַגְּאֻלָּה מְמֻנּוּ, וְהִשְׁלִימוֹ בְּעִנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד הַשֵּׁם אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּן, צִוָּהוּ בְּקָרְבָּנוֹת וּבִשְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה לָהֶם וְלֹא יִגְרְמוּ הָעֲוֹנוֹת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה, וְצִוָּה בַּכֹּהֲנִים הַנִּגְּשִׁים אֶל ה׳ שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ, שֶׁהִזְהִיר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו (לְהַלֵּן ה ב), וְגַם שֶׁלֹּא יַהַרְסוּ לַעֲלוֹת אֶל ה׳, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְהַלֵּן טז ב): דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא בְכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת, כְּאַזְהָרַת: פֶּן יֶהֱרְסוּ אֶל ה׳ לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב (שְׁמוֹת יט כא). וְאַחַר כָּךְ יַגְבִּיל הַמִּשְׁכָּן כְּהַגְבָּלַת הַר סִינַי בְּעֵת הֱיוֹת שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה רֹב הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּקָרְבָּנוֹת, בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּן וְהַמַּקְרִיבִים וּבְמָקוֹם שֶׁיִּתְקָרֵב בּוֹ, וְיָבֹאוּ בּוֹ קְצָת מִצְוֹת נִגְרָרוֹת עִם אֵלֶּה, כִּי מִתְּחִלָּה צִוָּה בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה, וְאָסַר הַחֵלֶב וְהַדָּם בַּעֲבוּרָם (לְהַלֵּן ג יז). וְאַחֲרֵי כֵן צִוָּה בְּקָרְבְּנוֹת הַחַטָּא (לְהַלֵּן ד א־ה כו), וְנִגְרַר אַחַר זֶה לְהַזְכִּיר הַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים (לְהַלֵּן יא א־מז), בַּעֲבוּר שֶׁהֵם מְטַמְּאִים, וְהָאוֹכֵל אוֹ הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא יִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָבֹא, וְאִם נִכְנַס שָׁם בְּטֻמְאָה יִהְיֶה חַיָּב קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁהִזְכִּירוּ כְּבָר (לְהַלֵּן ה־יד).

וְהֵצְרַךְ לְהַזְכִּיר תּוֹרַת הַמְּצֹרָע וּמִשְׁפְּטֵי הַיּוֹלֶדֶת וְהַזָּב וְהַזָּבָה, לְחַיֵּב אוֹתָם בְּקָרְבָּן וּלְהַזְהִיר עוֹד מִטֻּמְאָתָם, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּסוֹפָם (לְהַלֵּן טו לא) וְהִזַּרְתֶּם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם. וְנִגְרַר אַחַר זֶה שֶׁיַּזְהִיר עַל הָעֲרָיוֹת (לְהַלֵּן יח א־כג), כִּי מִשְׁכָּבָם מְטַמֵּא, וַעֲוֹנָם יִקָּרֵא טֻמְאָה, גּוֹרֶמֶת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה וְלַגָּלוּת. וְעוֹד, כִּי הַשּׁוֹגֵג בָּהֶן מְחֻיָּב הַחַטָּאת שֶׁהִזְכִּיר כְּבָר בְּזֵאוּם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה (לְהַלֵּן ד כז). וְאַחֲרֵי כֵן (לְהַלֵּן כג א־מד) הִזְכִּיר מִצְוַת הַשַּׁבָּת וּמוֹעֲדֵי ה׳ בְּעֲבוּר הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שָׁם כג לז): אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳ וְגוֹ׳ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה׳ וְגוֹ׳.

וְרֹב פָּרָשִׁיּוֹת הַסֵּפֶר הַזֶּה יְדַבֵּר בָּהֶן עִם הַכֹּהֲנִים, דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו (לְהַלֵּן ו יח), צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו (שָׁם ב). וּבְפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים קְצָת מִצְוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, רֻבָּן נִגְרָרוֹת עִם עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת אוֹ בְּדוֹמִים לָהֶם, וּבִמְקוֹמָם אֲפָרֵשׁ בְּעֶזְרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

(א) אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו,** וְלֹא כֵּן בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכוֹל לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, לִהְיוֹתוֹ נִגָּשׁ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים רַק בַּקְּרִיאָה שֶׁיִּקְרָא אוֹתוֹ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה: וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת (שְׁמוֹת כה כב), אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה (שָׁם ל לו), וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהַשֵּׁם יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים שָׁם, נִתְיָרֵא לָבֹא בָּאֹהֶל כְּלָל עַד שֶׁיִּקְרָא אֵלָיו, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַר סִינַי שֶׁאָמַר (שָׁם כד טז): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן.

אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ שֶׁהַכָּבוֹד בָּאֹהֶל וְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ הַדִּבּוּר מִשָּׁם, כִּי לֹא כִּסָּהוּ הֶעָנָן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (ת״כ לְהַלֵּן ט א). וְאַחֲרֵי הַקְּרִיאָה בָּא מֹשֶׁה בָּאֹהֶל לִפְנֵי וְלִפְנִים, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (ת״כ לְהַלֵּן טז א): אַהֲרֹן בְּבֵל יָבֹא וְאֵין מֹשֶׁה בְּבֵל יָבֹא. וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּשָׁט בִּכְתוּב הַזֶּה, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו לְמַעְלָה (שְׁמוֹת מ לד).

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ת״כ בְּאוּן) כִּי לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל הַצִּוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה, כְּלוֹמַר שֶׁיֹּאמַר אֵלָיו מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי, וְזֶה דֶּרֶךְ חִבָּה וְזִרוּז לְמֹשֶׁה. וְהִנֵּה עַל דַּעְתָּם, הִזְכִּיר זֶה בְּכָאן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא

בַּמִּבְטָא, לְהוֹרוֹת יַחִיד יוֹתֵר, וְהוּא, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ, וְדו״ק. מְצָאתִי). **מֵאֹהֶל מוֹעֵד•** מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֶת הַקּוֹל״. מַהוּ הַ״קּוֹל״? הוּא הַקּוֹל הַמִּתְפָּרֵשׁ בִּתְהִלִּים: ״קוֹל ה׳ בַּכֹּחַ, קוֹל ה׳ בֶּהָדָר, קוֹל ה׳ שֹׁבֵר אֲרָזִים״. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק. כֵּיוֹצֵא בוֹ: ״וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה״. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כְּקוֹל אֵל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ״. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: ״עַד־הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה״? שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעַ שָׁם, הָיָה נִפְסָק. **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר•** יָכוֹל מִכָּל הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מֵעַל הַכַּפֹּרֶת״. יָכוֹל מֵעַל הַכַּפֹּרֶת כֻּלָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים״. **לֵאמֹר•** צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִבּוּשִׁין: ׳בִּשְׁבִילְכֶם הוּא נִדְבָּר עִמִּי׳. שֶׁכֵּן מָצִינוּ, שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר כִּמְנֻדִּים, מִן הַמִּרְגְּלִים וְאֵילָךְ, לֹא נִתְיַחֵד הַדִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת... וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר״ אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר. דָּבָר אַחֵר: צֵא וֶאֱמֹר לָהֶן דְּבָרַי, וַהֲשִׁיבֵנִי אִם יְקַבְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ׳״:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ה׳תשי״ז כרך יט, עמ׳ 128–126)

הַגִּלּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר – בִּהְיוֹתוֹ לְאַחַר הַהֶעְלֵם

מִפָּרָשַׁת פְּקוּדֵי נִכְנָסִים לְפָרָשַׁת וַיִּקְרָא. שַׁיָּכוּת ב׳ הַפָּרָשִׁיּוֹת הִיא:

בְּסוֹף פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, מִדָּבָר אוֹדוֹת הֶעָנָן שֶׁהָיָה עַל הַמִּשְׁכָּן. ״עָנָן״ הוּא **הָעְלֵם**, שֶׁמָּנַע מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ לְהִכָּנֵס לְאֹהֶל מוֹעֵד, ״וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה גוֹ׳״. וְאַחַר־כָּךְ ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״ - קְרִיאָה הִיא עִנְיָן שֶׁל גִּלּוּי, הַגִּלּוּי שֶׁלְּאַחַר הַהֶעְלֵם. וְהַגִּלּוּי שֶׁלְּאַחַר הַהֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִגִּילּוּי כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ, כַּיָּדוּעַ.

עִנְיַן הַגִּילּוּי שֶׁלְּאַחַר הַהֶעְלֵם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה בָּאָה לְאַחַר שֶׁהָאָדָם הִתְרַחֵק מֵאֱלֹקוּת - הָעְלֵם. וּתְשׁוּבָה פֵּירוּשָׁהּ הֲשָׁבָה לִמְקוֹמוֹ - גִּילּוּי.

גַּם בִּתְשׁוּבָה - כְּמוֹ בַּגִּילּוּי שֶׁלְּאַחַר הַהֶעְלֵם - נַעֲשָׂה ״כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה״, עַד לְתַכְלִית הַתְּשׁוּבָה - ״זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת״, ״אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא״.

[...] וְזֶהוּ עִנְיַן תַּכְלִית הַקְּרִיאָה שֶׁבָּאָה לְאַחַר הַהֶעְלֵם - לֹא לִדְחוֹת וּלְהַסִּיר אֶת הַהֶעְלֵם, אֶלָּא שֶׁ״לַּיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר״. וְזוֹהִי הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁבְּכָל מַצָּב שֶׁבּוֹ נִמְצָא, אָסוּר לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְּרַבָּה - עַל־יְדֵי הַהֶעְלֵם אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְגִילּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר.

וְכָן בְּנוֹגֵעַ לַדּוֹרוֹת בִּכְלָל, שֶׁמַּקְשִׁים קוּשְׁיָא: הֲרֵי הָיוּ דּוֹרוֹת טוֹבִים בְּהַרְבֵּה מִדּוֹרֵנוּ („אַ סאַך שֶׁענְערָע ווי היינט״), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ עֲדַיִן רְחוֹקִים מֵהַגְּאֻלָּה, וְאִם־כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָבִין שֶׁדַּוְקָא בְּדוֹר זֶה, שֶׁ״אַכְשׁוּר דָּרָא בִּתְמִיהָה״, תָּבֹא הַגְּאֻלָּה?

וְהַמַּעֲנֶה לָזֶה - אַדְּרַבָּה, הִיא הַנּוֹתֶנֶת, כַּנַּ״ל. לִפְנוֹת בֹּקֶר הַשֵּׁינָה חֲזָקָה יוֹתֵר, וְאָז צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בְּיוֹתֵר לֹא לְהֵרָדֵם חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא לְהִתְעוֹרֵר לְאוֹר הַבֹּקֶר, עַד שֶׁנִּזְכֶּה לְ״לַּיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התועדות שבת־קדש פרשת ויקרא תשל״ב)

חוּמָשׁ וַיִּקְרָא הוּא חוּמָשׁ כְּלָלִי, שֶׁכֵּן בִּהְיוֹתוֹ הַסֵּפֶר הָאֶמְצָעִי, הוּא מַכִּיל אֶת שְׁאָר הַחוּמָשִׁים (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַקַּו הָאֶמְצָעִי כָּלוּל מִקַּו הַיָּמִין וּמִקַּו הַשְּׂמֹאל). וְכָךְ בַּשֵּׁם ׳וַיִּקְרָא׳ נִרְמָזֶת מַעֲלָתָהּ שֶׁל כְּלָלוּת הַתּוֹרָה:

בְּ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״ לֹא נֶאֱמַר מִי הַקּוֹרֵא, שֶׁכֵּן הַקְּרִיאָה בָּאָה מִמַּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל תֹּאַר וְשֵׁם. וְכָאן נִרְמָזֶת מַעֲלַת הַתּוֹרָה - שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ נִיתָּן לְהִתְקַשֵּׁר עִם עַצְמוּת הַבּוֹרֵא. וְכַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא (פרק מז), שֶׁהַקָּבָּ״ה הִלְבִּישׁ בַּתּוֹרָה אֶת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ, הַמְאֻחָדִים בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, ״הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ נָתַן לָנוּ אֶת עַצְמוֹ כְּבָיְכוֹל״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התועדות שבת־קדש פרשת ויקרא תשמ״ב. התוועדויות תשמ״ב כרך ב, עמ׳ 1107)

בִּשְׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה - **וַיִּקְרָא** - טְמוּנָה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה ׳קוֹרְאִים׳ לְכָל יְהוּדִי מִן הַשָּׁמַיִם, וְדוֹרְשִׁים מִמֶּנּוּ: הִתְעַלֵּה! לֵךְ מֵחַיִל אֶל חָיִל בַּעֲבוֹדָתְךָ! שְׁנֵי פָּנִים לְקְרִיאָה זוֹ: לְבַעַל מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, זוֹ קְרִיאַת אֶתְגַּר - אָסוּר לְךָ לְהִסְתַּפֵּק בְּהֶשֵּׂיגֶיךָ עַד עַכְשָׁיו, אֶלָּא עָלֶיךָ

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תְּחִלַּת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר הָיָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לְלַמֵּד עַל כֻּלָּם, כִּי כֵן יִהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים בְּכָל הַתּוֹרָה. וּ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ לְדַעְתָּם הוּא מֻקְדָּם, וַיִּקְרָא אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו בָּאֹהֶל, כִּי מֹשֶׁה שָׁם הָיָה. וְשִׁעְוּר הַכָּתוּב כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּמַשְׁמָעוֹ: וַיִּקְרָא ה׳ אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד. **וְעַל** דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ: וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה׳ (שמות כד א), וְסוֹדוֹ יָדוּעַ מִמַּעֲמַד הַר סִינַי וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי לוֹ (שם). תורה ב

לַחִתּוֹר לְהֶשֵּׂיגִים נַעֲלִים יוֹתֵר. וְאִילוּ לְמִי שֶׁמְּצוּי בִּשְׁפַל הַמַּדְרֵגָה, זוֹ קְרִיאַת עִדּוּד - אַל־לְךָ לְהִתְיָאֵשׁ, שֶׁכֵּן עַל־אַף הַכֹּל, תָּמִיד בְּכֹחֲךָ לְהִתְעַלּוֹת מִמַּצָּבְךָ הַיָּרוּד וְלָצֵאת מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך לט עמוד 209)

בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, לָמַדְנוּ עַל גִּילוּי אוֹר גָּדוֹל שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן - "וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד גו'", שֶׁזֶּה גִּילוּי שֶׁבָּא מִלְּמַעְלָה; וְאִילוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְדֻבָּר בְּגִילוּי מוּעָט, הַנִּרְמָז בָּאָל"ף הַזְּעִירָה שֶׁל 'וַיִּקְרָא', וְהֵינוּ אוֹר שֶׁבָּא מִלְּמַטָּה, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - צֹאן וּבָקָר גַּשְׁמִיִּים.

אַךְ, עַל אַף הַיְרִידָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ לְגַבֵּי פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, הֲרֵי לְפִי סֵדֶר הַתּוֹרָה, עוֹלִים וּבָאִים מִפָּרָשַׁת פְּקוּדֵי לְפָרָשָׁתֵנוּ. שֶׁכֵּן תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא לֹא בְּגִילוּי הָאוֹר שֶׁבַּמִּשְׁכָּן, אֶלָּא בְּגִילוּי שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָם, וְהַגִּילוּי הַנַּעֲלֶה שֶׁל פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי אֵינוֹ אֶלָּא הֵכָנָה וְהַקְדָּמָה לַגִּילוּי בְּפָרָשָׁתֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' חלק כב, עמוד 1)

מִפְּנֵי מַה מַּתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'?... אֶלָּא: שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין, וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין; יָבֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בְּטְהוֹרִין (ויקרא רבה פרשה ז)

כְּשֶׁאָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל חֵטְא שֶׁחָטָא, הוּא מְבַטֵּא בְּכָךְ אֶת הַקְּרָבָה וְהַהִתְקַשְּׁרוּת הָעַצְמִיִּים שֶׁלּוֹ לַה' יִתְבָּרֵךְ, קְרָבָה וְהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶם הַחֵטְא; וּבְכֹחָהּ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת זוֹ לְתַקֵּן אֶת הַפְּגָם שֶׁנִּגְרַם עַל־יְדֵי הַחֵטְא.

[וְכִמְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁבְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ לָאֱלֹקוּת - שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: א) הִתְקַשְּׁרוּת עֲשׂוּיָה - הַנּוֹצֶרֶת עַל־יְדֵי קִיּוּם רְצוֹן ה' ('מִצְוָה' מִלְּשׁוֹן צַוְּתָא וְחִבּוּר), וְהִיא עֲלוּלָה לְהִפָּגֵם וּלְהֵחָלֵשׁ עַל־יְדֵי אִי־צִיּוּת, חֲלִילָה, לְרָצוֹנוֹ; ב) הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית - שֶׁאֵינֶנָּה תְּלוּיָה בְּמִילּוּי הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן; הִיא אֵינָהּ נוֹצֶרֶת עַל־יָדוֹ, וְלָכֵן גַּם לֹא נָחְלְשֶׁת בְּהֵעָדְרוֹ].

וְזוֹהִי כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ: **"יָבֹאוּ טְהוֹרִין"** - תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא מֵעוֹלָם, **"וְיִתְעַסְּקוּ בְּטְהוֹרִין"** - בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּנוֹת, הַמְגַלִּים וּמְעוֹרְרִים אֶת אוֹתָהּ בְּחִינָה בַּנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִפְּגַם הַחֵטְא, אֶלָּא הִיא תָּמִיד נְקִיָּה וּטְהוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' חלק כב, עמוד 11)

וְלֹא נֶאֱמַר כִּי תַקְרִיב מִנְחָה, מְלַמֵּד שֶׁמַּקְרִיבִים קָרְבַּן עֵצִים (תורת כהנים)

בֵּאוּר תּוֹכֶן 'קָרְבַּן עֵצִים' בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית:

הַקָּרְבָּנוֹת לְסוּגֵיהֶם (עוֹלָה, שְׁלָמִים וְכוּ') מוֹרִים עַל הַקָּרְבָּה חֶלְקִית, שֶׁל כּוֹחוֹת מְסָיָּמִים בַּנֶּפֶשׁ; כָּל קָרְבָּן לְפִי עִנְיָנוֹ. וְאִילוּ 'קָרְבַּן עֵצִים' מְסַמֵּל הַקְּרָבָה כְּלָלִית, שֶׁל עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ - הָאָדָם מוֹסֵר אֶת עַצְמוֹ, כָּל־כָּלוֹ לַקָּבָּ"ה.

הַקְּרָבָה זוֹ נִרְמֶזֶת בְּ'קָרְבַּן עֵצִים' דַּוְקָא, מִשְּׁתֵּי סִיבּוֹת:

א) הָאָדָם נִמְשָׁל לְעֵץ, כַּנֶּאֱמָר (שׁוֹפְטִים כ) "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה".

ב) עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה הֵם בְּגֶדֶר 'הֶכְשֵׁר מִצְוָה', שֶׁהֲרֵי אֵין הֵם בָּאִים אֶלָּא כְּדֵי לְאַפְשֵׁר אֶת הַקְרָבָתוֹ וְהַעֲלָאָתוֹ שֶׁל דָּבָר אַחֵר, הֵינוּ בְּשַׂר הַקָּרְבָּן שֶׁנִּקְרָב עַל גַּבֵּיהֶם. וְדוּגְמָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם: מִי שֶׁמִּקְרֵב יְהִידוֹ **שֵׁנִי** לַקָּבָּ"ה. הַנְּכוֹנוּת לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדָה כָּזוֹ, הִיא אוֹת וְסִימָן לְבִיטּוּל מָחְלָט וּמְשֻׁלָּם לַקָּבָּ"ה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ד' אדר שני תשמ"א)

וַיִּקְרָא (א, א) הָאוֹת א' הִיא זְעִירָא, וְאִלּוּ הָאוֹת א' שֶׁבַּמִּלָּה "אָדָם" בִּתְחִלַּת 'דִּבְרֵי הַיָּמִים' הִיא רַבָּתִי. וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז: כָּאן מְדֻבָּר בִּקְרִיאָתוֹ שֶׁל **הַקָּבָּ"ה** אֶל מֹשֶׁה, וּבְיַחַס לְהַקָּבָּ"ה – עַל הָאָדָם לִהְיוֹת 'זְעִירָא'. אַךְ בְּ'דִבְרֵי הַיָּמִים' מְדֻבָּר בְּתוֹלְדוֹת הָעוֹלָם, וּבְיַחַס לָעוֹלָם – עַל הָאָדָם לִהְיוֹת 'רַבָּתִי', לִמְשֹׁל וּלְהַשְׁפִּיעַ עַל סְבִיבָתוֹ.

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֱנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵב מִנְכוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ מִן בְּעִירָא מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא תְּקָרְבוּן יָת קָרְבַּנְכוֹן:

רש"י◄ **אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם•** כְּשֶׁיַּקְרִיב, בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֶּר הָעִנְיָן. **אָדָם•** לָמָּה נֶאֱמַר? מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל, שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ, אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל. **הַבְּהֵמָה•** יָכוֹל אַף חַיָּה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה. שִׁעוּר הַכָּתוּב הַזֶּה: אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה קָרְבָּן לַה' מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ. וְהָעִנְיָן, בַּעֲבוּר שֶׁיִּצּוָּה אַחֲרֵי כֵּן בְּקָרְבַּן הָעוֹף וּבְקָרְבַּן הַמִּנְחָה, אָמַר כָּאן

בַּכְּלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בָּקָר וָצֹאן״. **מִן הַבְּהֵמָה** • וְלֹא כֻּלָּהּ, לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע. **מִן־הַבָּקָר** • לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד. **מִן־הַצֹּאן** • לְהוֹצִיא אֶת הַמֻּקְצֶה. **וּמִן־הַצֹּאן** • לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ שֶׁהֵמִית. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה מִן הָעִנְיָן ״מִן־הַבָּקָר״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה. **תַּקְרִיבוּ** • מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. **קָרְבַּנְכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק יב, עמוד 8 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אָדָם הָרִאשׁוֹן כְּמוֹשֵׁל בַּכִּפָּה

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם

אָדָם – לָמָּה נֶאֱמַר, מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ, אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל (א, ב. ובפירוש רש״י)

צָרִיךְ־עִיּוּן אֵיךְ ״הַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ״, דְּלִכְאוֹרָה לֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה אָדָם הָרִאשׁוֹן קִנְיָן הַמּוֹעִיל בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם. וְאִם כֵּן, אֵיךְ נִקְנָה לוֹ ״הַכֹּל״?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בָּרַמְבַּ״ם (הלכות מלכים פרק ד הלכה י) בְּנוֹגֵעַ לְמֶלֶךְ שֶׁ״כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ, וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו וּלְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה״. דְּמְבֹאָר מִזֶּה דְּעַל־יְדֵי כִּיבּוּשׁ נִקְנֵית הַמְּדִינָה כּוּלָּהּ לְמִי שֶׁכָּבַשׁ אוֹתָהּ, וְלֹא בָּעֵי אֶחָד מִשְּׁאָר דַּרְכֵּי הַקִּנְיָנִים. וְהִנֵּה זֶה שֶׁמֶּלֶךְ צָרִיךְ לְכִבּוּשׁ מִלְחָמָה כְּדֵי לִקְנוֹת, הוּא מִכֵּיוָן שֶׁהַמְּדִינָה הָאַחֶרֶת הִיא בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר הַנִּלְחָם נֶגְדּוֹ. וְעַל כֵּן בַּמִּלְחָמָה, כְּשֶׁרוֹצֶה לְהוֹצִיא הַמְּדִינָה מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַכְנִיסָהּ תַּחַת בַּעֲלוּתוֹ וּשְׁלִיטָתוֹ - צָרִיךְ כִּיבּוּשׁ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵין מִלְכוּת וּשְׁלִיטָה הַמְנֻגֶּדֶת, לֹא בָּעֵי כִּיבּוּשׁ כְּדֵי לִקְנוֹת, וְהַמְּדִינָה נִקְנֵית לַמֶּלֶךְ, בְּזֶה גּוּפָא שֶׁנִּמְצֵאת תַּחַת שְׁלִיטָתוֹ.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּמִכֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁנִּבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, הָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם, וְשׁוֹלֵט עַל הַכֹּל, בְּזֶה נִכְבַּשׁ כָּל הָעוֹלָם תַּחְתָּיו וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 9 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

טַעַם שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ קָרְבְּנוֹת חוֹבָה בְּרִאשׁוֹנָה

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם

בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֶּר הָעִנְיָן (א, ב. ובפירוש רש״י)

וְקָשֶׁה, לָמָּה הִתְחִיל דִּינֵי קָרְבְּנוֹת בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה, דְּלִכְאוֹרָה הַוָּה־לֵיהּ לְהַתְחִיל בְּקָרְבְּנוֹת שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן הָאָדָם, כְּחַטָּאת וְאָשָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְעַד שֶׁקָּרְבְּנוֹת צִבּוּר שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶן כְּלָל יִשְׂרָאֵל, לֹא נֶאֱמְרוּ כָּאן כְּלָל?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבֶאֱמֶת עִקָּרָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ אֵינָהּ הִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת, דְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת בְּעִקָּרָהּ הִיא לְהַלָּן (אַחֲרֵי, אֱמוֹר, פִּנְחָס וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) וְלָכֵן לֹא נֶאֱמְרוּ כָּאן דִּינֵי קָרְבְּנוֹת צִבּוּר, שֶׁאֵין כָּאן מְקוֹמָן.

אֶלָּא שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן עָמְדוּ יִשְׂרָאֵל זְמַן מוּעָט לִפְנֵי הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, הָיוּ צְרִיכִים לָדַעַת דִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בָּהֶן בִּשְׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, וְלָכֵן נִתְפָּרְשׁוּ כָּאן דִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לָדַעַת דִּינֵיהֶם מִיַּד.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן לָמָּה נִתְפָּרְשׁוּ תְּחִילָּה דִּינֵי קָרְבָּנוֹת נְדָבָה, כִּי אֵינוֹ מִסְתַּבֵּר כְּלָל שֶׁמִּיַּד בַּשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, יוֹם בּוֹ שָׁרְתָה שְׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן, יַחְטְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְחַיְּבוּ מִיַּד בְּקָרְבְּנוֹת חוֹבָה, וְנִתְחַיְּבוּ בָּהֶן רַק אַחֲרֵי זְמַן.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּשֶׁיַּקְרִיב אָדָם קָרְבַּן בְּהֵמָה יַקְרִיב מֵאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם, וְלֹא חַיָּה וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמוֹת. וְהִנֵּה זֶה לָאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה בְּמַקְרִיב חַיָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּזְבָחִים פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (לד.): הַמַּעֲלֶה אֵבְרֵי חַיָּה רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה.

תַּקְרִיבוּ. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. **קָרְבַּנְכֶם.** מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. פֵּרֵשׁ הָרַב כֵּן, לוֹמַר שֶׁאִם יִתְנַדְּבוּ רַבִּים לְהָבִיא עוֹלָה עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא, מַה בֵּין שְׁנַיִם הַמִּשְׁתַּתְּפִין בְּקָרְבָּן וּבֵין עֲשָׂרָה וְאֶלֶף שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ. אֲבָל קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶן, וּלְפִיכָךְ הִיא עוֹלַת צִבּוּר.

וְהִנֵּה לְדַעְתּוֹ כָּל עוֹלָה שֶׁיָּבִיאוּ רַבִּים חוּץ מִן הַמּוֹתָרוֹת, דִּינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין, וּטְעוּנָה סְמִיכָה בְּכֻלָּם, וּנְסָכִים קְרֵבִים מִשֶּׁלָּהֶם. וְאוּלַי לְדַעְתּוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם וְאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, וְכֵן הַשְּׁלָמִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מְבִיאִין אוֹתָם נִדְבָה וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִים אוֹתָם נִדְבָה (ת״כ כ״א), בְּכֻלָּן יְכוֹלִין הָרַבִּים לְהִתְנַדֵּב לָהֶם בִּתְחִלָּה, דְּעוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא נִקְרֵאת וְשַׁלְמֵי שֻׁתָּפִין הֵם נִקְרָאִין, וְלֹא מִעֵטוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא יָבִיאוּ אוֹתָן מִן הַקִּפּוּת.

וְאֶפְשָׁר שֶׁנֹּאמַר שֶׁאִם רָצוּ צִבּוּר לְהַפְרִישׁ בִּתְחִלָּה לִנְדָבָה, וְיִגְבּוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר יִגְבּוּ הַשְּׁקָלִים לִתְמִידִין וּמוּסָפִין, שֶׁתִּהְיֶה נִדְבַת צִבּוּר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, וְאֵין בָּהּ סְמִיכָה שֶׁנִּתְרַבְּה מִן הַכָּתוּב הַזֶּה. וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְנַדְּבוּ בּוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל הִיא נִדְבַת צִבּוּר, וְאֵינָהּ בְּעוֹלַת הָעוֹף וְלֹא בִּשְׁלָמִים, וּמִעוּטָן נִדּוֹנִין כִּיחִידִים. וְהוּא הָעִקָּר. תורה ג

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁנָּדְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן בִּנְדִיבוּת גְּדוֹלָה, כְּמוֹ־כֵן מִסְתַּבֵּר שֶׁהַקְּרִיבוּ מִיַּד בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, וְלָכֵן בִּתְחִלָּה נִתְפָּרְשׁוּ דִּינֵיהֶם, כִּי הִקְרִיבוּ אוֹתָן לִפְנֵי קָרְבְּנוֹת חוֹבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 205 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַקְרָבַת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לַה׳

אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה וגו׳ (א, ב)

וְיֵשׁ לְבָאֵר פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּן בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

קָרְבָּן עִנְיָנוֹ הוּא קֵרוּב הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים דְּהָאָדָם לַה׳, "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם". כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת, צָרִיךְ לָקַחַת בְּהֵמָה וּלְהַקְרִיבָהּ לַה׳. כְּלוֹמַר, הָאָדָם צָרִיךְ לָקַחַת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁלּוֹ וּלְהַקְרִיבָהּ לַה׳, הַיְנוּ שֶׁגַּם נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית תְּסַיֵּעַ לְעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה וַעֲבוֹדַת ה׳.

וּכְשֵׁם שֶׁאֶת הַבְּהֵמָה יֵשׁ לִבְדּוֹק מִכָּל מוּם, כָּךְ הָאָדָם צָרִיךְ לִבְדּוֹק כּוֹחוֹת נַפְשׁוֹ וּמַחְשְׁבוֹתָיו דִּבּוּרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁיִּהְיוּ כִּדְבָעֵי, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם חִסָּרוֹן – מוּם.

וְאַחַר־כָּךְ לוֹקְחִים הַקָּרְבָּן וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ, דְּכְשֵׁם שֶׁבִּשְׁחִיטָה מוֹצִיאִים אֶת הַדָּם וְהָ׳רוּחַ חַיִּים׳ מֵהַבְּהֵמָה, וּלְאַחַר הַשְּׁחִיטָה נִשְׁאָר הַגּוּף שָׁלֵם אַךְ לְלֹא הַחִיּוּת שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ־כֵן בָּאָדָם: מוֹצִיאִים הָ׳רוּחַ חַיִּים׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית – הַחִיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת מֵעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְנִשְׁאַר רַק גּוּף הַבְּהֵמָה – הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ נִשְׁאַר, אַךְ לְלֹא הַחֵשֶׁק וְהַתַּעֲנוּג הַגַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ, וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ אַךְ וְרַק לְעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה.

וְהַמַּטָּרָה הִיא לָבוֹא לְמַצָּב שֶׁל "וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ, בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ" שֶׁאַף בְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית תִּתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל הַיְּהוּדִי לַהקָּבָ"ה. וְזֶה נִרְמַז בְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּן בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהַבְּהֵמָה – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבּוֹ, תִּתְכַּלֶּל בְּאֵשׁ הָאַהֲבָה לַה׳.

(ג) **אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:**

ג **אִם עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ מִן תּוֹרֵי דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יְקָרֵב יָתֵהּ לְרַעֲוָא לֵהּ קֳדָם יְיָ:**

רש״י◄ **זָכָר • וְלֹא נְקֵבָה.** כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "זָכָר" לְמַטָּה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר", וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. **תָּמִים • בְּלֹא מוּם. אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • מְטַפֵּל בַּהֲבָאָתוֹ עַד הָעֲזָרָה.** מַהוּ אוֹמֵר: יַקְרִיב יַקְרִיב? אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה עוֹלַת רְאוּבֵן בְּעוֹלַת שִׁמְעוֹן, יַקְרִיב כָּל אֶחָד לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. וְכֵן עוֹלָה בְּחֵלִין, יִמְכְּרוּ הַחֵלִין לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וַהֲרֵי הֵן כֻּלָּן עוֹלוֹת וְתִקְרַב כָּל אַחַת לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בִּפְסוּלִין אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַקְרִיבֶנּוּ". **יַקְרִיב אֹתוֹ • מְלַמֵּד,** שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל בְּעַל־כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצֹנוֹ". הָא כֵּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר ׳רוֹצֶה אֲנִי׳. **לִפְנֵי ה׳ וְסָמַךְ • אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה.**

(ד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:**

ד **וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ עֲלָתָא וְיִתְרְעֵי לֵהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי:**

רש״י◄ **עַל רֹאשׁ הָעֹלָה • לְהָבִיא עוֹלַת חוֹבָה לִסְמִיכָה, וּלְהָבִיא עוֹלַת הַצֹּאן. הָעֹלָה • פְּרָט לְעוֹלַת הָעוֹף. וְנִרְצָה לוֹ • עַל מַה הוּא מְרַצֶּה לוֹ? אִם תֹּאמַר עַל** כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אוֹ מַלְקוּת - הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר. הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא עַל ׳עֲשֵׂה׳ וְעַל ׳לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה׳.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) וְסָמַךְ יָדוֹ. בִּשְׁתֵּי יָדָיו, כִּי מְצָאנוּ וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר (שמות כט י), וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאַיִל (שם טו), וְדָרְשׁוּ בוֹ: יְדֵי כָּל יָחִיד וְיָחִיד, וְהֵנָּה הִיא בִּשְׁתֵּי יָדָיו. וּבְשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְפֹרָשׁ: וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר (לְהַלָּן טז כא).

וְלֹא יָדַעְתִּי אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב בְּכָל שְׁאָר הַסְּמִיכוּת "אֶת יָדוֹ". וְאוּלַי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (מְנָחוֹת צג:): יָדוֹ וְלֹא יַד שְׁלוּחוֹ, כִּי שֶׁמָּא הָיָה בְּמִשְׁמַע "יָדָיו" לְהָבִיא אֵת שְׁתֵּיהֶן וְלֹא נִמְעַט בּוֹ הַשָּׁלִיחַ, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁהַסְּמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, לֹא כָּתַב לְשׁוֹן יָחִיד אֶלָּא לְמַעֵט הַשָּׁלִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, לֹא נִדּוֹן כֵּן בַּסְּמִיכָה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (לְהַלָּן טז כא): וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו (שם), מְלַמֵּד שֶׁהַסְּמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, בִּנְיַן אָב לְכָל הַסְּמִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם.

וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו. עַל מַה הוּא מְרַצֶּה לוֹ, אִם תֹּאמַר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אוֹ מַלְקוֹת, הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר, הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא עַל עֲשֵׂה וְעַל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּבְרִיתָא הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פְּאוּן).

וַאֲנִי תְּמֵהַּ, וְכִי הֵיכָן עָנְשָׁן אָמוּר, כִּי הַקָּרְבָּנוֹת בְּשׁוֹגְגִין הֵן מְרַצִּין, וְנוּכַל לוֹמַר שֶׁיְּכַפְּרוּ עַל חַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שׁוֹגְגִין, וְעַל חַיָּבֵי מַלְקוֹת שׁוֹגְגִין, וְעַל חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין שׁוֹגְגִין

הַ'סְמִיכָה' בִּכְלָל - כְּגוֹן סְמִיכַת יָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל בְּנֵי יוֹסֵף, אוֹ סְמִיכַת יְהוֹשֻׁעַ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה - עִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁרֵאשִׁיתָן הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹת הַיָּדַיִם הֵן כְּנֶגֶד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת.

אַף לְגַבֵּי סְמִיכַת הַקָּרְבָּן כָּךְ: הָאָדָם (בְּגִימַטְרִיָּא מ"ה) מַמְשִׁיךְ אוֹר עֶלְיוֹן מִשֵּׁם מ"ה עַל הַבְּהֵמָה (בְּגִימַטְרִיָּא ב"ן, הַשֵּׁם שֶׁהוּא מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת), וּבְכָךְ מְאַפְשֵׁר לָהּ לְהִתְעַלּוֹת עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּן.

(ה) וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִכּוֹס יָת בַּר תּוֹרֵי קֳדָם יְיָ וִיקָרְבוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **וְשָׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים** • מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה, שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **לִפְנֵי ה'** • בָּעֲזָרָה. **וְהִקְרִיבוּ** • זוֹ קַבָּלָה שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן "הוֹלָכָה". לָמַדְנוּ, שְׁתֵּיהֶן (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁשְּׁתֵּיהֶן) בִּבְנֵי אַהֲרֹן. **בְּנֵי אַהֲרֹן** • יָכוֹל חֲלָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכֹּהֲנִים". **אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "דָּם" "דָּם" שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. יָכוֹל אַף בִּפְסוּלִים, אוֹ בַּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוֹ בַּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁאֵלּוּ לְמַעְלָה וְהִיא לְמַטָּה? תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "אֶת־דָּמוֹ". **וְזָרְקוּ** • עוֹמֵד לְמַטָּה וְזוֹרֵק מִן הַכְּלִי לְכֹתֶל הַמִּזְבֵּחַ לְמַטָּה מִחוּט הַסִּקְרָא כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "סָבִיב", שֶׁיְּהֵא הַדָּם נִתָּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אוֹ יָכוֹל יַקִּיפֶנּוּ כְּחוּט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְזָרְקוּ", וְאִי־אֶפְשָׁר לְהַקִּיף בִּזְרִיקָה. אִי "וְזָרְקוּ", יָכוֹל בִּזְרִיקָה אַחַת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "סָבִיב", הָא כֵּיצַד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. **אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְפֹרָק.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּאוֹתָן שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת, כְּגוֹן מַכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וּמְקַלֵּל, כְּשֵׁם שֶׁהַחַטָּאת מְכַפֶּרֶת בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת שׁוֹגְגִין.

וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרַשׁ הַכָּתוּב בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין וּבְחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת עָנְשָׁן בְּמֵזִיד וּבְשׁוֹגֵג, וּפֵרַשׁ בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עָנְשָׁן בְּמֵזִיד לְמִיתָה, וּבְחַיָּבֵי לָאוִין לְמַלְקוֹת, וְלֹא פֵּרַשׁ בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ בְּשׁוֹגֵג, נִרְאֶה לָהֶם לַחֲכָמִים שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁבָּהֶם פֵּרְשׁוֹ הַכָּתוּב, כִּי לָמָּה יְפָרֵשׁ עָנְשָׁן שֶׁל אֵלּוּ בְּמֵזִיד וּבְשׁוֹגֵג, וִיפָרֵשׁ עֹנֶשׁ הָאֲחֵרִים בְּמֵזִיד, וְלֹא יְפָרֵשׁ אוֹתוֹ בְּשׁוֹגֵג, וְיֹאמַר שֶׁיְּהֵא מְחֻיָּב לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלָה. וּלְכָךְ רָאוּ שֶׁאֵין בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְחַיָּבֵי מַלְקוֹת אֶלָּא עָנְשָׁן הַמְפֹרָשׁ בָּהֶן בְּמֵזִיד, אֲבָל בְּשׁוֹגֵג אֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם נְשִׂיאוּת חֵטְא, וְאֵין צְרִיכִין רִצּוּי כְּלָל.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ "כְּבָר עָנְשָׁן אָמוּר", שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁרָצָה לְהָטִיל עֲלֵיהֶם כְּבָר אֲמָרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה הַמְּזִידִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בָּהֶם, בָּזֶה יֵרָצֶה בָּעוֹלָה הַזּוֹ אִם יְבִיאֶנָּהּ בְּנִדְבַת נַפְשׁוֹ.

וְיִתָּכֵן לוֹמַר, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה "לְכַפֵּר עָלָיו עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגַג" כַּאֲשֶׁר בְּקָרְבְּנוֹת הַחֵטְא, וְאָמַר **וְנִרְצָה,** הָיָה לְרַבּוֹתֵינוּ בַּמַּשְׁמָעוּת הַזֶּה שֶׁיְּכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לְפָנָיו, כִּי הַשּׁוֹגֵג אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא רָצוּי הַשֵּׁם הוּא. אִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים זוּלָתִי עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה שֶׁלֹּא נִזְכַּר בָּהֶם עֹנֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לַמֶּלֶךְ בַּעֲבוּר שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוָתוֹ, וּבַמֶּה יִתְרַצּוּ אֶל אֲדוֹנֵיהֶם, בַּדּוֹרוֹן הַזֶּה.

וְרָאִיתִי בָּאַגָּדָה בְּוַיִּקְרָא רַבָּא (ז ג): תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי עֲבֵרַת הַלֵּב. אָמַר רַבִּי לֵוִי מִקְרָא מָלֵא הוּא: וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה (יְחֶזְקֵאל כ לב), הָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל הָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם. וְלָכֵן בְּאִיּוֹב הוּא אוֹמֵר: וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם (אִיּוֹב א ה), הֲדָא אָמְרָה אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי הַלֵּב. וְהַטַּעַם, שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה', לְפִיכָךְ כֻּלָּהּ כָּלִיל לַה'.

וּלְשׁוֹן וְנִרְצָה לוֹ יַחְזֹר אֶל הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנִּזְכָּר, שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ בַּקָּרְבָּן הַזֶּה לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְּשׁוֹן: וּבַמֶּה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל אֲדֹנָיו (שְׁמוּאֵל־א כט ד), וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם (תְּהִלִּים מד ד), וְכֵן רַבִּים.

וְיִתָּכֵן כִּי **וְנִרְצָה** כִּנּוּי לַחֵטְא, שֶׁנִּרְצָה לוֹ חֶטְאוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְּשׁוֹן: כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ (יְשַׁעְיָה מ ב), עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב לו כא), וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם ((וַיִּקְרָא כו מג), לְשׁוֹן הַשְׁלָמָה. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא כָּעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, כְּאִלּוּ הֶעָוֹן רָצוּי לִפְנֵי הַשֵּׁם, לֹא יִחַר אַפּוֹ עוֹד. תורה ה

(ה) וְשָׁחַט, וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים. מִקַּבָּלָה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **וְהִקְרִיבוּ,** זוֹ קַבָּלָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן הוֹלָכָה, לָמַדְנוּ שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בִּבְנֵי אַהֲרֹן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (זְבָחִים כ. וְעוֹד). **וְהִקְרִיבוּ** זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, שֶׁאֵין לְשׁוֹן **וְהִקְרִיבוּ** קְרִיבַת הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִיא הַהוֹלָכָה, אֲבָל הוּא לְשׁוֹן קָרְבָּן, שֶׁיַּעֲשׂוּ מִן הַדָּם קָרְבָּן, וְהוּא לְקַבְּלוֹ וּלְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי הִזְכִּיר בְּבַעַל הַקָּרְבָּן הֲבָאָה וּסְמִיכָה וּשְׁחִיטָה, וְאַחֲרֵי הַשְּׁחִיטָה הִזְכִּיר **בְּנֵי אַהֲרֹן** מִיָּד, אִם כֵּן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (׳לקוטי שיחות׳ כרך ד, עמוד 1294)

אֵין וְשָׁחַט אֶלָּא וּמְשַׁךְ (חולין ל)

הַשְׁחִיטָה "מוֹשֶׁכֶת" וּמַעֲלָה אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת הָעוֹף מִמְּצָבָם הַנּוֹכְחִי, וּמַכְשִׁירָה אוֹתָם לַאֲכִילָה, כָּךְ שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְעַלּוֹת מִדְּרֵגַת ׳חַי׳ לְדַרְגַּת ׳מְדַבֵּר׳, כַּאֲשֶׁר הֵם נַעֲשִׂים דָּמוֹ וּבְשָׂרוֹ שֶׁל הָאָדָם הָאוֹכְלָם.

אַף בִּ׳שְׁחִיטַת׳ הַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית כָּךְ: יֵשׁ ׳לְמִשּׁוֹךְ׳ וּלְהַעֲלוֹת אוֹתָהּ עַד שֶׁתּוּכַל לְהִכָּלֵל בִּקְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית.

(ו) **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃**

ו וְיַשְׁלַח יָת עֲלָתָא וִיפַלֵּג יָתַהּ לְאֶבְרָהָא׃

רש״י ◄ **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה•** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הָעֹלָה"? לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָעוֹלוֹת לְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. **אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ•** וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים.

(ז) **וְנָתְנוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃**

ז וְיִתְּנוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֶשָּׁתָא עַל מַדְבְּחָא וִיסַדְּרוּן אָעַיָּא עַל אֶשָּׁתָא׃

רש״י ◄ **וְנָתְנוּ אֵשׁ•** אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן•** כְּשֶׁהוּא בְּכִהוּנוֹ, הָא אִם עָבַד בְּבִגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

(ח) **וְעָרְכוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃**

ח וִיסַדְּרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת אֶבְרַיָּא יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא עַל אָעַיָּא די עַל אֶשָּׁתָא די עַל מַדְבְּחָא׃

רש״י ◄ **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים•** כְּשֶׁהֵם בְּכִהוּנָם. הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. **אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ•** לְפִי שֶׁאֵין הָרֹאשׁ בִּכְלַל הֶפְשֵׁט, שֶׁכְּבָר הֵתֵז בַּשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ הֵצָרֵךְ לִמְנוֹתוֹ לְעַצְמוֹ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אַף הַקִּבָּלָה עַצְמָהּ מִצְוַת כְּהֻנָּה וְאֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת, וְכָל שֶׁכֵּן הוֹלָכָה וּזְרִיקָה.

וְעוֹד, שֶׁהוֹלָכַת הָאֲבָרִים לַכֶּבֶשׁ פְּסוּלָה בְּזָר, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ (זבחים ד.): וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה (להלן פסוק יג), זוֹ הוֹלָכַת אֲבָרִים לַכֶּבֶשׁ, אִם כֵּן אַף הוֹלָכַת הַדָּם צְרִיכָה כֹּהֵן בְּכִהוּנוֹ. תורה ו

(ו) **וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה.** מִצְוָה שֶׁיִּפְשִׁיטֶנָּה כֻּלָּהּ וְאַחֲרֵי כֵּן יְנַתֵּחַ אוֹתָהּ. וְאָמַר **וְהִפְשִׁיט, וְנִתַּח,** כִּי בְּבַעַל הַקָּרְבָּן יָדֵבֶר, כַּאֲשֶׁר אָמַר (בפסוק ד): וְסָמַךְ וְשָׁחַט, כִּי הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ אֵינָן עֲבוֹדוֹת וּכְשֵׁרוֹת בְּזָר. וּלְכָךְ חָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר: וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן (פסוק ז).

וְכֵן רְחִיצַת הַקְּרָבִים כְּשֵׁרָה בְּזָר, וּלְכָךְ אָמַר וְקִרְבוּ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם (פסוק ט), בַּעַל הַקָּרְבָּן, וְאַחֲרֵי כֵּן וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן.

וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים וְנָתְנוּ, וְעָרְכוּ (בפסוק ז), כִּי בְּכָל מִצְוַת הַכְּהֻנָּה יֹאמַר כֵּן, בַּעֲבוּר שֶׁהַכֹּהֲנִים רַבִּים יֵאָסְפוּ בְּבֵית הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה, וּבְרֹב עָם הַדְּרַת מֶלֶךְ (משלי יד כח). אֲבָל אֵינֶנּוּ עִכּוּב, שֶׁהֲרֵי לִמֵּד לְמֹשֶׁה (פסוק יב) וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם.

וְהִפְשִׁיט, וְנִתַּח, וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵשׁ. אֵין זֶה הַסֵּדֶר, שֶׁהָרְאוּי שֶׁיַּעַרְכוּ הַכֹּהֲנִים הַמַּעֲרָכָה וְאַחֲרֵי כֵּן יְנַתְּחוּ הָעוֹלָה, וְכָךְ הָיָה סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה בַּתָּמִיד (יומא לג.). וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר (פסוק ח): וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, וְאַחֲרֵי כֵּן וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם (פסוק ט), אֵין הַצַּוָּאָה שֶׁיֵּעָשֶׂה כְּסֵדֶר הַזֶּה, כִּי הָעֲרִיכָה הִיא הַקְטָרַת הַנְּתָחִים שֶׁצִּוָּה לְמֹשֶׁה (פסוק ט): וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל, וְאִם כֵּן אֵין הַסֵּדֶר שֶׁיֵּעָלֶה הַנְּתָחִים וְהָרֹאשׁ וְהַפֶּדֶר עַל הָאֵשׁ שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְאַחֲרֵי כֵּן יִרְחַץ הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם וַיַּקְטִירֵם, אֲבָל תְּחִלָּה יְנַתֵּחַ וְיִרְחַץ, וְאַחֲרֵי כֵּן יַעֲלֶה הַכֹּל עַל הָאֵשׁ וַיַּקְטִיר.

אֲבָל עִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהִקְדִּים זְרִיקַת הַדָּם, לְלַמֵּד שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דָּבָר, וְאַחֲרֵי כֵּן צִוָּה בְּהַקְטָרַת הָאֲבָרִים, וְאָמַר שֶׁיַּפְשִׁיט וְינַתֵּחַ לְהַעֲרִיךְ אוֹתָם עַל הָאֵשׁ אַחֲרֵי רְחִיצַת הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם, וְאָז יַקְטִיר הַכֹּל כְּאַחַת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: **אֶת הַכֹּל.**

וְהַכְּוָנָה שֶׁשִּׁנָּה הַכָּתוּב בַּאֲבָרִים לוֹמַר וְעָרְכוּ עַל הָאֵשׁ, וְהִקְטִיר, לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁיְּסַדְּרֵם עַל הָאֵשׁ לֹא יַנִּיחֵם, עַד שֶׁיְּבַעֵר בָּהֶם הָאֵשׁ וְיֹאכַל אוֹתָם וְתַעֲלֶה מֵהֶם הַקְּטֹרֶת.

וְכֵן מַה שֶׁהִקְדִּים הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ לְמַעֲרָכָת הָאֵשׁ, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בְּעוֹלַת הַנְּדָבָה חוֹבָה לְהַקְדִּים לָהּ מַעֲרָכָה כְּעוֹלַת הַתָּמִיד שֶׁנִּצְטַוִּינוּ (להלן ו ה): וּבֹעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (לג.). תורה ז

(ח) **אֵת הַפֶּדֶר.** תִּרְגֵּם אֶנְקְלוֹס תַּרְבָּא, וְכֵן דִּבְרֵי כָּל הַמְפָרְשִׁים פֶּה אֶחָד. וְאֵין לַמִּלָּה חָבֵר. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁאֵינֶנּוּ שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, רַק לַחֵלֶב הַדַּק

וְאֶת־הַפֶּדֶר• לָמָּה נֶאֱמַר? לְלַמֵּדְךָ, שֶׁמַּעֲלֵהוּ עִם הָרֹאשׁ וּמְכַסֶּה בּוֹ אֶת בֵּית הַשְּׁחִיטָה. וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. **אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ•** שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּזִירִין יוֹצְאִין חוּץ לַמַּעֲרָכָה.

(ט) **וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה׃**

ט וְגַוֵּהּ וּכְרָעוֹהִי יְחַלֵּל בְּמַיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת כֹּלָּא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **עֹלָה•** לְשֵׁם עוֹלָה יַקְטִירֶנּוּ. **אִשֵּׁה•** כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ, יְהֵא שׁוֹחֲטוֹ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וְכָל ״אִשֶּׁה״, לְשׁוֹן אֵשׁ פּוּשׁיי״ר בְּלַעַ״ז. **נִיחוֹחַ•** נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות חל״ב ע׳ 1)

רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳ (א, ט) **נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי** (רש״י) הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא בְּקָרְבָּנוֹת נֶאֱמַר הַבְּטוּי ״רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה״׳, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹות שֶׁאָדָם מְקַיֵּם יֵשׁ תּוֹעֶלֶת גַּם לְעַצְמוֹ, גַּם בְּסוּג הַמִּצְוֹות 'חֻקִּים' - שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם וְהֶסְבֵּר - יֵשׁ תּוֹעֶלֶת לָאָדָם, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי מִצְוֹות אֵלּוּ הָאָדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמְקַיֵּם אֶת גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ. לְעֻמַּת זֹאת, הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נוֹעֲדוּ כְּלָל לָאָדָם, אֶלָּא אַךְ וְרַק לְצָרְכּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, וְכָל עִנְיָנָם הוּא שֶׁיִּתְקַיֵּם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. לָכֵן יֵשׁ נַחַת רוּחַ, מֵעֶצֶם הָעֲבֹדָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה הִתְקַיֵּם לְלֹא כָּל תְּמוּרָה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַפְּרוּס וּמַבְדִּיל בֵּין הַקְּרָבִים. וְהַמִּלָּה מִן הַהֲפוּכִים, פֶּדֶר פֶּרֶד, שֶׁמַּפְרִיד בֵּין הַקְּרָבִים הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יומא כו.): שֶׁיְּהֵא פּוֹרֵס הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה שֶׁזֶּהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהַחֵלֶב הַהוּא רָאוּי לְפָרְסוֹ וּלְכַסּוֹת בּוֹ, וְכֵן נָהֲגוּ חֲשׁוּבֵי הָאֻמּוֹת לְפָרְסוֹ עַל הַצְּלִי.

וְאִם יִהְיֶה שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, יִקָּרֵא הַחֵלֶב כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא הַשָּׁמֵן הַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר, וְכֵן הוּא כִּנּוּיוֹ בְּפִי חַכְמֵי הַטֶּבַע כַּאֲשֶׁר אַזְכִּיר (לְהִלָּן ג ט). תורה ט

(ט) **עֹלָה.** לְשֵׁם עוֹלָה. **אִשֵּׁה,** כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ יְהֵא שׁוֹחֵט לְשֵׁם הָאֵשׁ, וְכָל אִשֶּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ. **נִיחוֹחַ,** נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְלֹא פֵּרֵשׁ הָרֵב מַהוּ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וּבַגְּמָרָא (זְבָחִים מו:) אָמְרוּ: לְאַפּוּקֵי בְּבָבָא דְּלֹא, וּפֵרְשׁוּ בּוֹ שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ עַל מְנָת לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ בּוֹעֶרֶת בַּמַּעֲרָכָה, לֹא לְהַעֲלוֹת עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת שֶׁמִּתְכַּבּוֹת וְהוֹלְכוֹת.

וְלִי נִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן שֶׁתֹּאכְלֶנּוּ הָאֵשׁ לְגַמְרֵי, לֹא שֶׁיִּצְלֶה שָׁם מְעַט, וְהוּא מִלְּשׁוֹנָם בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין ע.): כִּבְשַׂר כִּיבָא דְּאַכְלִי גַּנְבֵי, וּבְמַסֶּכֶת עֵרוּבִין (כט:) וְנִכְבִּיב וְנֶכוֹל.

וְיֵשׁ גּוֹרְסִים שָׁם (זְבָחִים מו:): לְאַפּוּקֵי גַּבָּבָא דְּלֹא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל עֵצִים, כְּדִכְתִיב (בְּפָסוּק ח): עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, וְלֹא יַחְשֹׁב לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל קַשׁ וְשֶׁל גְּבָבָא, כְּעִנְיָן שֶׁשָּׁנִינוּ (שַׁבָּת ג א): כִּירָה שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא.

וְהִנֵּה בַּכָּתוּב הַזֶּה טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהֵם **אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳.** וְאָמַר הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג, מו) כִּי טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁהַמִּצְרִים וְהַכַּשְׂדִּים, אֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים בְּאַרְצָם מֵעוֹלָם, הָיוּ עוֹבְדִים לַבָּקָר וְלַצֹּאן, כִּי הַמִּצְרִים עוֹבְדִים לְטָלֶה וְהַכַּשְׂדִּים עוֹבְדִים לַשֵּׂדִים אֲשֶׁר יֵרָאוּ לָהֶם בְּדִמּוּת שְׂעִירִים, וְאַנְשֵׁי הוֹדוּ עַד הַיּוֹם לֹא יִשְׁחֲטוּ בָּקָר לְעוֹלָם. בַּעֲבוּר כֵּן צִוָּה לִשְׁחֹט אֵלָּה הַשְּׁלֹשָׁה מִינִין לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע כִּי הַדָּבָר שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי הֵם בְּתַכְלִית הָעֲבֵרָה הוּא אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַבּוֹרֵא, וּבוֹ יִתְכַּפְּרוּ הָעֲוֹנוֹת. כִּי כֵּן יִתְרַפְּאוּ הָאֱמוּנוֹת הָרָעוֹת שֶׁהֵם מַדְּוֵי הַנֶּפֶשׁ, כִּי כָּל מַדְוֶה וְכָל חֹלִי לֹא יִתְרַפֵּא כִּי אִם בְּהֶפְכּוֹ. אֵלֶּה דְּבָרָיו וּבָהֶם הֶאֱרִיךְ.

וְהִנֵּה הֵם דִּבְרֵי הֲבַאי, יְרַפְּאוּ שֶׁבֶר גָּדוֹל וְקָשְׁיָא רַבָּה עַל נְקָלָה, יַעֲשׂוּ שֶׁלְּחַן ה׳ מִגֹּאל שֶׁאֵינֶנּוּ רַק לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל רְשָׁעִים וּטְפֵשֵׁי עוֹלָם, וְהַכָּתוּב אָמַר כִּי הֵם לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ.

וְגַם כִּי לְפִי שִׁטּוּתָם שֶׁל מִצְרִים לֹא תִּתְרַפֵּא מַחֲלָתָם בָּזֶה, אֲבָל תּוֹסִיף מַכְאוֹב, כִּי מַחְשֶׁבֶת הָרְשָׁעִים הַנִּזְכָּרִים לַעֲבֹד לְמַזַּל טָלֶה וּמַזַּל שׁוֹר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ בָּהֶם כְּפִי מַחְשַׁבְתָּם, וְלָכֵן לֹא יֹאכְלוּ אוֹתָם לִכְבוֹד כֹּחָם וִיסוֹדָם, אֲבָל אִם יִזְבְּחוּ אוֹתָם לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד זֶה כָּבוֹד לָהֶם וּמַעֲלָה, וְהֵם עַצְמָם כָּךְ הֵם נוֹהֲגִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (וַיִּקְרָא יז ז): וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים, וְעוֹשֵׂי הָעֵגֶל זָבְחוּ לוֹ.

וְהָרַב מַזְכִּיר שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לַלְּבָנָה בְּכָל רָאשֵׁי חָדְשֵׁיהֶם, וְלַשֶּׁמֶשׁ בַּעֲלוֹתָהּ בַּמַּזָּלוֹת הִידּוּעִים לָהֶם בִּסְפָרֵיהֶם. וְיוֹתֵר תִּתְרַפֵּא הַמַּחֲלָה בְּאָכְלֵנוּ מֵהֶם לַשָּׂבֵע שֶׁהוּא אָסוּר לָהֶם וּמְגֻנֶּה בְּעֵינֵיהֶם וְלֹא יַעֲשׂוּ כֵּן לְעוֹלָם.

וְהִנֵּה נֹחַ בְּצֵאתוֹ מִן הַתֵּבָה עִם שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֵין בָּעוֹלָם כַּשְׂדִּי אוֹ מִצְרִי הִקְרִיב קָרְבָּן וַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה׳ וְאָמַר בּוֹ (בְּרֵאשִׁית ח כא): וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ. וּמִמֶּנּוּ אָמַר אֶל לִבּוֹ: לֹא אוֹסִף עוֹד לְקַלֵּל אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם (שָׁם). וְהָבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵיהֶן, וַיִּשַׁע ה׳ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ (שָׁם ד ד), וְלֹא הָיָה עֲדַיִן בָּעוֹלָם שֶׁמֶץ עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל.

וּבִלְעָם אָמַר: אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ (בַּמִּדְבָּר כג ד), וְאֵין דַּעְתּוֹ עַתָּה לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ אֱמוּנוֹת רָעוֹת, וְלֹא נִצְטַוָּה בְּכָךְ, אֲבָל עָשָׂה כֵּן לְקָרְבָּה אֶל הָאֱלֹהִים כְּדֵי שֶׁיָּחוּל עָלָיו הַדִּבּוּר. וּלְשׁוֹן הַקָּרְבָּנוֹת: אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי (שָׁם כח ב), וְחָלִילָה שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהֶם שׁוּם תּוֹעֶלֶת וְרָצוֹן רַק שׁוֹלְלוֹת עֲבוֹדָה זָרָה מִדַּעַת הַשּׁוֹטִים.

וְיוֹתֵר רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַטַּעַם שֶׁאוֹמְרִים

לָכֵן גַּם מָצִינוּ בִּטּוּי זֶה - כִּמְעַט - רַק בְּקָרְבָּנוֹת עוֹלָה, מִנְחָה וּשְׁלָמִים, וְלֹא בְּקָרְבְּנוֹת חַטָּאת, אָשָׁם וְתוֹדָה. כִּי בְּקָרְבָּנוֹת אֵלּוּ אֵין לָאָדָם תּוֹעֶלֶת לְעַצְמוֹ כְּלָל, משא"כ בְּקָרְבְּנוֹת חַטָּאת, אָשָׁם וְתוֹדָה יֵשׁ לָאָדָם תּוֹעֶלֶת לְעַצְמוֹ. קָרְבְּנוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם נוֹעֲדוּ לְכַפֵּר עַל חֶטְאֵי הָאָדָם, וְקָרְבַּן תּוֹדָה מְשַׁמֵּשׁ כְּהוֹדָאָה לַה׳ עַל הַנֵּס שֶׁעָשָׂה לָאָדָם, שֶׁזּוֹהִי חוֹבָה טִבְעִית שֶׁל הָאָדָם לְהוֹדוֹת.

(י) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ:

יז״ר◄ וְאִם מִן הַצֹּאן • רָ״וּ מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. וְלָמָּה הִפְסִיק? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה. מִן־הַצֹּאן מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים • הֲרֵי אֵלּוּ ג׳ מִעוּטִין, פְּרָט לְזָקֵן, לְחוֹלֶה וְלִמְזֹהָם.

י וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ מִן אִמְּרַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי עִזַּיָּא לַעֲלָתָא דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִּנֵּהּ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בָּהֶם, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁמַּעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם נִגְמָרִים בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, צִוָּה הַשֵּׁם כִּי כַּאֲשֶׁר יֶחְטָא יָבִיא קָרְבָּן, יִסְמֹךְ יָדָיו עָלָיו בְּנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה, וְיִתְוַדֶּה בְּפִיו כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר, וְיִשְׂרֹף בָּאֵשׁ הַקָּרֵב וְהַכְּלִיּוֹת שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּחְשָׁבָה וְהַתַּאֲוָה, וְהַכְּרָעַיִם כְּנֶגֶד יָדָיו וְרַגְלָיו שֶׁל אָדָם הָעוֹשִׂים כָּל מְלַאכְתּוֹ, וְיִזְרֹק הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁב אָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא לֵאלֹהָיו בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכִפֵּר הַקָּרְבָּן הַזֶּה שֶׁיְּהֵא דָּמוֹ תַּחַת דָּמוֹ, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, וְרָאשֵׁי אֵבְרֵי הַקָּרְבָּן כְּנֶגֶד רָאשֵׁי אֵבָרָיו, וְהַמְּנוֹת לְהַחֲיוֹת בָּהֶן מוֹרֵי הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עָלָיו. וְקָרְבַּן הַתָּמִיד, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִנָּצְלוּ הָרַבִּים מֵהֶחֵטֹא תָּמִיד. וְאֵלֶּה דְּבָרֵי אַגָּדָה.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יֵשׁ בַּקָּרְבָּנוֹת סוֹד נֶעְלָם, תִּכָּנֵס בּוֹ מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסִפְרֵי (פִּנְחָס קמג) וּבְסוֹף מְנָחוֹת (קי״ג): אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עֲזַאי בֹּא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם לֹא אַל, וְלֹא אֱלֹהֶיךָ, וְלֹא אֱלֹהִים, וְלֹא שַׁדַּי, וְלֹא צְבָאוֹת, אֶלָּא יו״ד ה״א שֵׁם הַמְיֻחָד, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק. וְשָׁמָּא תֹּאמַר לַאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לְךָ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ (תְּהִלִּים נ יב), לֹא אָמַרְתִּי לָכֶם זִבְחוּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר וְיֵעָשֶׂה רְצוֹנִי.

וּבְתְחִלַּת תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פָּרָשָׁה ב ה): רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר קָרְבַּן אָמוּר בְּיו״ד ה״א, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לָאֶפִּיקוֹרְסִים לִרְדּוֹת. אֵלּוּ דִּבְרֵיהֶם ז״ל. וֶאֱמֶת כִּי בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא אַל וְלֹא אֱלֹהִים, אֲבָל מְצָאנוּ: וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים כז ו), וּכְתִיב: לָהֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִים (לְהִלָּן כא ו), וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב (שָׁם ח). וְכָתוּב בַּמִּזְמוֹר הַנִּזְכָּר: זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה (תְּהִלִּים נ יד). וְעוֹד כָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב כט ו־ז) כִּי מָעֲלוּ אֲבֹתֵינוּ וְעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי ה׳ אֱלֹהֵינוּ גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

אֲבָל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ מְבֹאָר בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר כח ב): אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, וְאָמַר (לְהִלָּן ג יא): לֶחֶם אִשֶּׁה, שֶׁהֵם לֶחֶם לְאִשֶּׁה, וּמִמֶּנּוּ לְאִשִּׁים, וְאִשֶּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם, אִשֶּׁה שֵׁם הַתֹּאַר, וְטַעְמוֹ: קָרְבַּן אֵשׁ, וְהוּא תֹּאמַר לְמִלַּת הַכֹּל. וּבְמִנְחָה שֶׁאָמַר (לְהִלָּן ב ב): וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳, יִהְיֶה תֹּאַר לַקֹּמֶץ. וְאֵינוֹ כֵּן, אֲבָל אִשֶּׁה שֵׁם, כְּמוֹ אֵשׁ, וְ״עוֹלָה אִשֶּׁה״ כְּמוֹ עוֹלַת אֵשׁ וְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳, וְכֵן כֻּלָּם, כִּי טַעֲמָם כְּמוֹ ״לֶחֶם אִשֶּׁה״ (לְהִלָּן ג יא, טז). אֲבָל לֹא אָמַר אֵשׁ וְאָמַר אִשֶּׁה כְּמַשְׁמָעוֹ, כַּאֲשֶׁר הֵרְאָה אוֹתְךָ בָּהָר בְּמַתַּן תּוֹרָה.

וְהִנֵּה הַקָּרְבָּן בְּמִדַּת הַדִּין, וְהַזְּבִיחָה לְשֵׁם ה׳ לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְדָבָר בָּעוֹלָם רַק לְשֵׁם ה׳ לְבַדּוֹ, וְזֶה טַעַם עוֹלָה הוּא, אִשֶּׁה הוּא. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (לְהִלָּן כא ו): כִּי אֶת אִשֵּׁי ה׳ לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִים וְהָיוּ קֹדֶשׁ, כִּי הֵם לְאִשֶּׁה ה׳ קָרְבַּן אֱלֹהֵיהֶם. וּלְכָךְ אָמְרוּ שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בַּצַּוָּאוֹת שֶׁל קָרְבָּנוֹת לֹא אֵל וְלֹא אֱלֹהִים אֶלָּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִחוֹחַ לַה׳, כִּי הַכַּוָּנָה לַה׳ לְבַדּוֹ תִּהְיֶה, לֹא יְכַוֵּן הַמַּקְרִיב וְלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ רַק לַשֵּׁם הַמְיֻחָד. וְהוּא מַאֲמַר הַחֲכָמִים (סַנְהֶדְרִין סז:): רִקֵּן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוֹף פֶּרֶק ז): לַה׳, לְשֵׁם מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעוֹלָם. וְהוּא מַה שֶׁאָמַר הַמִּזְמוֹר: זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ (תְּהִלִּים נ יד), כִּי ה׳ עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ (שָׁם מז ג). וְאֵין נוֹדְרִין אֶלָּא לִשְׁמוֹ הַמְיֻחָד, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר: אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָּ (תְּהִלִּים נ ד־ח), כַּאֲשֶׁר אָמַר: אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ (שְׁמוֹת כ ב). וְזֶה טַעַם הַמִּזְמוֹר כֻּלּוֹ, שֶׁאָמַר אֵל אֱלֹהִים ה׳ דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ וְגוֹ׳ (תְּהִלִּים נ א), שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם מָלֵא עַל עוֹלָם מָלֵא, וְהִזְכִּיר בָּהֶם הַקָּרְבָּנוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה ס ז): יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֶפְאָר, לֵאמֹר שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת עַל הָרָצוֹן שֶׁהוּא מִזְבְּחוֹ, וּבֵית תִּפְאַרְתּוֹ יְפָאֵר בַּעֲלוֹתָם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ. וְהִנֵּה נִיחוֹחַ מִן: נָחָה רוּחַ אֵלִיָּהוּ עַל אֱלִישָׁע (מְלָכִים־ב ב טו), וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ (בְּמִדְבַּר יא כו).

וְכָל קָרְבָּן לְשׁוֹן קְרִיבָה וְאִחְדּוּת. וּלְכָךְ אָמַר: וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הָעוֹלָה בַּקֹּדֶשׁ תִּהְיֶה לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַמַּלְאָךְ לְמֵד לְמָנוֹחַ עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת, אָמַר: אִם תַּעְצְרֵנִי לֹא אֹכַל בְּלַחְמֶךָ (שׁוֹפְטִים יג טז), שֶׁאִם יַעֲשֶׂה לוֹ לֶחֶם לֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כִּי הוּא פִּגּוּל וְזָבַח תּוֹעֵבָה לַשֵּׁם, אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַה׳ לְבַדּוֹ תַּעֲלֶנָּהּ, וְתִהְיֶה לְרָצוֹן עַל אִשֵּׁה ה׳, וְאָז עָלָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ. וְהִנֵּה הָעִנְיָן מְפֹרָשׁ וּמְבֹאָר, וַה׳ הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד. תורה י

(י־יא) וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ. הַפָּרָשָׁה זוֹ (פְּסוּקִים י־יג) בְּעוֹלַת הַצֹּאן, וְדִינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַבָּקָר בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ, וּלְכָךְ קִצֵּר בְּכָאן וְלֹא הִזְכִּיר וְסָמַךְ

(יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יא וְיִכּוֹס יָתֵהּ עַל צִדָּא דְּמַדְבְּחָא צִפּוּנָא קֳדָם יְיָ וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י ◄עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ• עַל צַד הַמִּזְבֵּחַ. צָפֹנָה לִפְנֵי ה׳• וְאֵין צָפוֹן בְּבָמָה.

(יב) וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרֹו וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יב וִיפַלֵּג יָתֵהּ לְאֵבְרוֹהִי וְיָת רֵישֵׁהּ וְיָת תַּרְבֵּהּ וְיַסְדַּר כַּהֲנָא יָתְהוֹן עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

(יג) וְהַקֵּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

יג וְגַוָּא וּכְרָעַיָּא יְחַלֵּל בְּמַיָּא וִיקָרֵב כַּהֲנָא יָת כֹּלָּא וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

◆ יום שני ד׳ אדר ב׳ ◆

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ:

יד וְאִם מִן עוֹפָא עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ וִיקָרֵב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה יָת קָרְבָּנֵהּ:

רש״י ◄מִן־הָעוֹף• וְלֹא כָּל הָעוֹף, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים״, תַּמּוּת וְזַכְרוּת בַּבְּהֵמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בָּעוֹפוֹת; יָכוֹל אַף מְחֻסָּר אֵבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מִן הָעוֹף״. **תֹּרִים**• גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. **בְּנֵי יוֹנָה**• קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. **מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה**• פְּרָט לִתְחִלַּת הַצִּהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁגָּדוֹל הוּא אֵצֶל בְּנֵי יוֹנָה וְקָטָן אֵצֶל תּוֹרִים.

(טו) וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:

טו וִיקָרְבִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא וְיִתְמְצֵי דְּמֵהּ עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְנִרְצָה. וְהוֹסִיף לוֹמַר: **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי ה׳** (פסוק יא), לְבָאֵר כִּי לִפְנֵי ה׳ שֶׁכָּתוּב בְּבָקָר (בפסוק ה) הוּא יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן. וּפֵרוּשׁ יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ, צִדּוֹ. וְהוּא בַּצָּפוֹן, לִמֵּד כִּי כֶּבֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם, וְשָׁם פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: לִפְנֵי ה׳ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ (לְהַלָּן ו ז). וְטַעַם הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא בַּצָּפוֹן כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי.

וְאָמַר סְתָם: **עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב,** כִּי הוּא הַמִּזְבֵּחַ הַנִּזְכָּר (בפסוק ה) אֲשֶׁר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא הִזְכִּיר וְהִפְשִׁיט, שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר (בפסוק ו), וְאָמַר: **וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אוֹתָם,** לְלַמֵּד כִּי דַּי בְּכֹהֵן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (לְעֵיל פסוק ו), כִּי הַפֵּרֻשִׁיּוֹת לְמֵדוֹת זוֹ מִזּוֹ, מַה שֶּׁיֻּחְסַר בְּאַחַת יְבָאֵר בְּאַחֶרֶת. תורה יב

(יד) מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה. בָּחַר הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי הַמִּינִים הָאֵלֶּה בִּשְׁבִיל שֶׁהֵן מְצוּיִין וּקְרוֹבִים לְהִתָּפֵשׂ יוֹתֵר, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (וַיִּקְרָא רַבָּה כז ו): שֵׁה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים, שֶׁיַּקְרִיב מִן הַגְּדֵלִים עַל אֵבּוּסוֹ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְשֵׁאת כֵּלָיו תֵּלָיו וְקִשְׁתּוֹ לְצוּד צַיִד לְהָבִיא. **אֲבָל** רָצָה בַּתּוֹרִים הַגְּדוֹלִים, בַּעֲבוּר פְּרִישׁוּתָן וְהִדְּבְקָם בַּיָּדוּעַ מֵהֶם, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָבַד בֶּן זוּגוֹ לֹא יִדְבַּק בְּאַחֵר לְעוֹלָם, וְכֵן יִשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יִדְבְּקוּ בְּאֵל אַחֵר לְעוֹלָם. אֲבָל הַיּוֹנִים קַנָּאִים מְאֹד, וּבְקִנְאָתָם יִתְפָּרְדוּ וְיַחְלִיפוּ, עַל כֵּן לֹא בָּחַר בָּהֶם אֶלָּא הַקְּטַנִּים קֹדֶם שֶׁיְּזַדְּוְגוּ, כִּי הַיּוֹנָה בְּקִטְנוּתָהּ אֹו תּוֹסֶפֶת אַהֲבָה בְּקֵן גְּדוּלֶיהָ יוֹתֵר מִשְּׁאָר הָעוֹפוֹת. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א טו) כִּי כָּל הָעוֹפוֹת אִם יִגַּע אָדָם בַּקֵּן שֶׁלָּהֶם לָקַחַת מִשָּׁם אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּיצִים יַעַזְבוּהוּ וְלֹא יְקַנְּנוּ בוֹ לְעוֹלָם, וְהַיּוֹנָה לֹא תַּעַזְבֶנּוּ בְּשׁוּם עִנְיָן. וְכֵן יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְלִיפוּ בּוֹרְאָם וְתוֹרָתוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא אוֹ יְהוּדִי אוֹ צָלוּב (שמות רבה מב ט). וְלֹא בָּחַר בְּתַרְנְגוֹלִים לְזִמַּת זְנוּתָם.

וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֵה הַנְּבוֹכִים (ג מו) כִּי הַטַּעַם בְּהַקְרָבַת גְּדוֹלֵי הַתּוֹרִים וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים כִּי הוּא הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהַגְּדוֹל בַּיּוֹנִים אֵין עֲרֵבוּת בּוֹ. וְאֵין זֶה אֱמֶת, כִּי קְטַנֵּי הַיּוֹנִים כִּמְעַט שֶׁאֵין רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִפְּנֵי רִטְבָא עֲדָפָנִית שֶׁבָּהֶם. אֲבָל אִם נָחוּשׁ לְטִבְעָם בַּאֲכִילָה, יִתְּכֵן שֶׁנִּבְחַרוּ לִסְגֻלָּתָם, כִּי הַתּוֹרִים סְגֻלָּתָם חִדּוּד הַשֵּׂכֶל, וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים סְגֻלָּתָם לְתוֹעֶלֶת גְּדוֹלָה בִּמְבֻטְּלֵי הָאֲבָרִים כְּפַלְגֵּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. תורה טו

רש"י◄ **וְהִקְרִיבוֹ** • אֲפִלּוּ פְּרִידָה אַחַת יָבִיא. **הַכֹּהֵן וּמָלַק** • אֵין מְלִיקָה בִּכְלִי, אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן; קוֹצֵץ בְּצִפָּרְנוֹ מִמּוּל הָעֹרֶף וְחוֹתֵךְ מַפְרֶקֶת עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסִּימָנִין וְקוֹצְצָן. **וְנִמְצָה דָמוֹ** • לְשׁוֹן "מִיץ אַפַּיִם", (משלי ל) "כִּי־אָפֵס הַמֵּץ" (ישעיה טז). **כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְּׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ** וְהַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד. **וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה** • אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר, הוּא מוֹצֶה?! אֶלָּא, מַה הַקְטָרָה - הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ וְכוּ', אַף מְלִיקָה כֵּן. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, מְסֹרָס הוּא: וּמָלַק וְהִקְטִיר, וְקֹדֶם הַקְטָרָה, "וְנִמְצָה דָמוֹ" כְּבָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חלק יז עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד

עַל הַפָּסוּק "וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ" (א, טו) אוֹמֵר רַשִׁ"י "כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְּׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְהַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד".

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

יְדוּעִים דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ן (פרשתנו א, ט) שֶׁתֹּכֶן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הוּא שֶׁיַּחְשֹׁב הָאָדָם "כִּי חָטָא לֵאלֹקָיו בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה כוּ' דָּמוֹ תַּחַת דָּמוֹ, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ כוּ'".

וּמְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת (ראה ספר המאמרים תש"ט, מאמר ד"ה טעמה כי טוב סחרה פרק ב. ועוד) דְּזֶה שֶׁמַּקְרִיבִין אֶת חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ שֶׁל הַקָּרְבָּן עַל הַמִּזְבֵּחַ, הוּא כִּי הַכַּפָּרָה עַל חֶטְאֵי הָאָדָם מִגִּיעָה עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם מַקְרִיב עַצְמוֹ לַהקָּבָּ"ה, שֶׁבִּמְקוֹם לְהִתְעַנֵּג מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, יַקְרִיב אֶת "חֶלְבּוֹ" - הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ, לַעֲבוֹדַת הַקָּבָּ"ה, וּבִמְקוֹם שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, יַקְרִיב אֶת דָּמוֹ, וְהַיְנוּ "רְתִיחַת הַדָּמִים", לוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהַהִתְלַהֲבוּת שֶׁלּוֹ תִּהְיֶה רַק בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא.

וְזֶהוּ מַה שֶׁכּוֹתֵב רַשִׁ"י כָּאן בְּסִיּוּם עֲבוֹדוֹת קָרְבַּן עוֹלָה, שֶׁהַכַּפָּרָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַקָּרְבָּן הִיא עַל־יְדֵי שֶׁ'כּוֹבֵשׁ' אֶת הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ, וְ"הַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד", שֶׁכָּל הַהִתְלַהֲבוּת וְהַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, הֲרֵי הוּא "סוֹחֲטוֹ" וּמוֹצִיאוֹ וּמַקְרִיבוֹ לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(טז) וְהֵסִיר אֶת־מֻרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשֶׁן:

טז וְיֶעְדֵּי יָת זְפָקֵהּ בְּאֻכְלֵהּ וְיִרְמֵי יָתַהּ לִסְטַר מַדְבְּחָא קִדּוּמָא לַאֲתַר דְּמוֹשְׁדִין קִטְמָא:

רש"י◄ **מֻרְאָתוֹ** • מְקוֹם הָרְעִי, וְזֶה הַזֶּפֶק. **בְּנֹצָתָהּ** • עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ. וְ"נוֹצָה" לְשׁוֹן דָּבָר הַמָּאוּס, כְּמוֹ: "כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ", וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּאוּכְלֵיהּ", וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, שֶׁאָמַר: 'נוֹטֵל אֶת הַקֻּרְקְבָן עִמּוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה אָמְרוּ: קוֹדֵר סְבִיב הַזֶּפֶק בְּסַכִּין כְּמוֹ אֲרֻבָּה, וְנוֹטְלָהּ עִם הַנּוֹצָה שֶׁעַל הָעוֹר. בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת אֶלָּא בְּאֵבוּס בְּעָלֶיהָ, נֶאֱמַר: "וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר". בָּעוֹף, שֶׁנִּזּוֹן מִן הַגָּזֵל, נֶאֱמַר: "וְהִשְׁלִיךְ" אֶת הַמֵּעַיִם, שֶׁאָכְלוּ מִן הַגָּזֵל. **אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה** • בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. **אֶל־מְקוֹם הַדָּשֶׁן** • מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין שָׁם תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכָל בֹּקֶר, וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה, וְכֻלָּם נִבְלָעִים שָׁם בִּמְקוֹמָן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ. הַהַקְרָבָה הַזּוֹ הִיא הַעֲלָאָה, שֶׁיַּעֲלֶה הָעוֹף אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁם יִמְלֹק אוֹתוֹ, שֶׁהַמְּלִיקָה אֵינָהּ אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה דָּרְשׁוּ (זְבָחִים סה.) **הַכֹּהֵן:** וְכִי עוֹלֶה עַל הַלֵּב שֶׁהַזָּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **הַכֹּהֵן וּמָלַק,** מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא הַמְּלִיקָה אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן.

וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר הוּא מוֹצֶה, אֶלָּא מַה הַקְטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, אַף מְלִיקָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מְסֹרָס הוּא, וּמָלַק וְהִקְטִיר, וְקֹדֶם הַקְטָרָה וְנִמְצָה דָמוֹ כְּבָר. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. **וְלֹא** יִתְכֵּן לוֹמַר שֶׁיִּמְלֹק אֶת הָרֹאשׁ וְיַקְטִירֶנּוּ וְאַחֲרֵי כֵּן וְנִמְצָה דַּם הַגּוּף עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְטִיר אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אֲבָרִים קְרֵבִין לְעוֹלָם בְּשׁוּם קָרְבָּן אֶלָּא לְאַחַר הַרְצָאַת דָּמִים, כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת. וּלְפִיכָךְ דָּרְשׁוּ כֵּן שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַקִּישׁ מְלִיקָה לְהַקְטָרָה, שֶׁיְּהֵא בִּשְׁנֵיהֶם הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. **אֲבָל** פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, **וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ** לְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ, יְלַמֵּד עַל הַמְּלִיקָה שֶׁתִּהְיֶה לְהַקְטִיר הָרֹאשׁ כַּאֲשֶׁר יַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (פסוק יז) וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן, כִּי דֶּרֶךְ הַכָּתוּב בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת לוֹמַר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (לְעֵיל פסוק ו) בְּנִתְחֵי הָעֹלָה. אֲבָל אָמַר בְּכָאן (בְּפסוק יז): וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן, וְלֹא אָמַר וְהִקְטִיר אֶת הַכֹּל, כִּי שְׁתֵּי הַקְטָרוֹת הֵן, יַקְטִיר הָרֹאשׁ, וְיָסִיר הַמֻּרְאָה וְשִׁסַּע אוֹתוֹ, וְיַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּזְבָחִים (נה). תורה טז

(טז) וְהֵסִיר אֶת מֻרְאָתוֹ בְּנוֹצָתָהּ. מְקוֹם הָרְעִי זֶה הַזֶּפֶק. בְּנוֹצָתָהּ, עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ, וְנוֹצָה לְשׁוֹן דָּבָר מָאוּס, וְכֵן כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ (אֵיכָה ד טו). וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אֻנְקְלוּס בְּאוּכְלֵיהּ. וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל

(יז) וְשִׁסַּ֨ע אֹת֣וֹ בִכְנָפָיו֮ לֹ֣א יַבְדִּיל֒ וְהִקְטִ֨יר אֹת֤וֹ הַכֹּהֵן֙ הַמִּזְבֵּ֔חָה עַל־הָעֵצִ֖ים אֲשֶׁ֣ר עַל־הָאֵ֑שׁ עֹלָ֣ה הוּא֙ אִשֵּׁ֣ה רֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃ ס

יז וִיפָרֵק יָתֵהּ בְּגַדְפוֹהִי לָא יַפְרֵשׁ וְיַסֵּק יָתֵהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא עֲלָתָא הוּא קֻרְבָּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **וְשִׁסַּע** • אֵין שִׁסּוּעַ אֶלָּא בַּיָּד; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן: "וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי". **בִכְנָפָיו** • עִם כְּנָפָיו; אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. **בִכְנָפָיו** • נוֹצָה מַמָּשׁ. וַהֲלֹא אֵין לְךָ הֶדְיוֹט שֶׁמֵּרִיחַ רֵיחַ רַע שֶׁל כְּנָפַיִם נִשְׂרָפִים וְאֵין נַפְשׁוֹ קָצָה עָלָיו. וְלָמָּה אָמַר הַכָּתוּב: "וְהִקְטִיר"? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּזְבֵּחַ שָׂבֵעַ וּמְהֻדָּר בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל עָנִי. **לֹא יַבְדִּיל** • אֵינוֹ מְפָרְקוֹ לְגַמְרֵי לִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֶלָּא קוֹרְעוֹ מִגַּבּוֹ. נֶאֱמַר בָּעוֹף: "רֵיחַ נִיחֹחַ", וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה: "רֵיחַ נִיחוֹחַ". לוֹמַר לְךָ: 'אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ בשלח תשל"ו)

נֶאֱמַר בָּעוֹף רֵיחַ נִיחוֹחַ, וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה רֵיחַ נִיחוֹחַ (רש"י א, יז)

יֵשׁ לִשְׁאֹל: כָּאן מַקְדִּים עוֹף, וְאִלּוּ בַּהֶמְשֵׁךְ מַקְדִּים בְּהֵמָה: "הַמַּרְבֶּה . . הַמַּמְעִיט". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעוֹף וּבְהֵמָה שָׁוִים **מַמָּשׁ**, לֹא רַק מִצַּד הַכַּוָּנָה, כִּי בְּכָל אֶחָד יֵשׁ מַעֲלָה: **עוֹף** – מַקְרִיבִים גַּם הַנּוֹצָה (בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, הָעוֹר לֹא קָרֵב). **בְּהֵמָה** – מִצַּד גָּדְלָהּ. לָכֵן הִקְדִּים עוֹף, כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ שֶׁמִּבְּחִינָה מְסֻיֶּמֶת דַּוְקָא **הוּא** הַ'מַרְבֶּה' (וְלָכֵן הִשְׁמִיט קָרְבַּן מִנְחָה, שֶׁשָּׁוֶה לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה רַק מִצַּד הַכַּוָּנָה).

ב (א) וְנֶ֗פֶשׁ כִּֽי־תַקְרִ֞יב קָרְבַּ֤ן מִנְחָה֙ לַיהוָ֔ה סֹ֖לֶת יִהְיֶ֣ה קָרְבָּנ֑וֹ וְיָצַ֤ק עָלֶ֙יהָ֙ שֶׁ֔מֶן וְנָתַ֥ן עָלֶ֖יהָ לְבֹנָֽה׃

א וֶאֱנַשׁ אֲרֵי יְקָרֵב קֻרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ סֻלְתָּא יְהֵי קֻרְבָּנֵהּ וִירִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא וְיִתֵּן עֲלַהּ לְבֻנְתָּא׃

רש"י◄ **וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב** • לֹא נֶאֱמַר "נֶפֶשׁ" בְּכָל קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, אֶלָּא בְּמִנְחָה; מִי דַּרְכּוֹ לְהִתְנַדֵּב מִנְחָה? עָנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ. **סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ** • הָאוֹמֵר:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אַבָּא יוֹסִי בֶּן חָנָן (תּוֹרַת כֹּהֲנִים כָּאן) שֶׁאָמַר נוֹטֵל אֵת הַקֻּרְקְבָן עִמָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (זְבָחִים סה:): קוֹדֵר אֶת הַזֶּפֶק בְּסַכִּין כְּעֵין אֲרֻבָּה וְנוֹטְלוֹ עִם הַנּוֹצָה. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. **וְאֵינֶנּוּ** נָכוֹן, שֶׁאֵין נוֹצָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא נוֹצָה מַמָּשׁ, וְכֵן כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ, יֹאמַר שֶׁהֶעֱלוּ נוֹצָה לְעוֹפֵף מִמְּקוֹמָם אֶל הַגּוֹלָה וְגַם יָנוּעוּ שָׁם שֶׁלֹּא מָצְאוּ מָנוֹחַ. וְכָמוֹהוּ: כִּי נָצֹא תֵּצֵא (יִרְמְיָה מח ט). וְהַמְתַרְגֵּם הַיְרוּשַׁלְמִי אָמַר בּוֹ: אָרִי יִתְקוֹטָטוּ אַף יְטַלְטְלוּ, עֲשָׂאוֹ מִן: כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים (דְּבָרִים כה יא), יֹאמַר כִּי הֵם נִצִּים בְּכָל הָעַמִּים וְנוֹדְדִים מֵהֶם וְלֹא יוֹסִיפוּ לָגוּר בְּתוֹכָם. וְיָפֶה פֵּרֵשׁ. אֲבָל לְשׁוֹן נוֹצָה לֹא יִמָּצֵא בְּדִבְרֵי הָרַב. **וּמִדְרָשׁוֹ** שֶׁל אַבָּא יוֹסִי שֶׁהִצְרִיךְ לִטֹּל אַף הַקֻּרְקְבָן עִמָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּפֶק וְהַוֵּשֶׁט עִם הַקֻּרְקְבָן כְּלֵי הַמַּאֲכָל הַכֹּל בִּכְלָל מֻרְאָתוֹ, כִּי בַּקֻּרְקְבָן יֵעָשֶׂה הָרְעִי. וְלֹא חָלַק אַבָּא יוֹסִי כְּלָל עַל מַה שֶּׁאָמַר תַּנָּא קַמָּא יִטְלֶנּוּ עִם הַנּוֹצָה, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים פֶּרֶק שִׁשִּׁי (זְבָחִים נה): בָּא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֵת הַמֻּרְאָה וְאֵת הַנּוֹצָה וְאֵת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִים עִמָּהּ וְהִשְׁלִיכָם לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וּמִשְׁנָה זוֹ מִשְׁנַת אַבָּא יוֹסִי הִיא, וְקָתָנֵי נוֹצָה.

וְדַעַת אֻנְקְלוּס כְּדַעַת חֲכָמִים שֶׁאֵינוֹ מֵסִיר רַק הַזֶּפֶק בְּנוֹצָתוֹ עִם הָאֹכֶל הַכָּנוּס בּוֹ שֶׁהוּא הַמֻּרְאָה. וּלְפִי שֶׁהַכֹּהֵן תּוֹפֵס בַּזֶּפֶק וּמֵסִיר בּוֹ אֵת הַמֻּרְאָה אָמַר: יַת זְפָקֵיהּ בְּאוּכְלֵיהּ, כְּאִלּוּ הוּא אוּכְלֵיהּ בִּזְפָקֵיהּ, כִּי אוּכְלֵיהּ תַּרְגּוּם מֻרְאָתוֹ, וּזְפָקֵיהּ תַּרְגּוּם נוֹצָתָהּ, שֶׁהַכָּתוּב אָמַר שֶׁיָּסִיר הַמֻּרְאָה שֶׁהוּא הָאֹכֶל בְּנוֹצָתָהּ שֶׁעָלֶיהָ, שֶׁנּוֹטֵל הַזֶּפֶק בְּעוֹרוֹ וּבַנּוֹצָה שֶׁעָלָיו.

וְכָךְ אָמַר אֻנְקְלוּס (שְׁמוֹת כג כא): אֲרֵי בִשְׁמִי מֵימְרֵיהּ, וּכְפִי הָעִבְרִי יֹאמַר אֲרֵי שְׁמִי בְּמֵימְרֵיהּ, אֲבָל הָפַךְ תַּרְגּוּמוֹ לְצֹרֶךְ דָּבָר שֶׁיָּדַע בּוֹ. וְתִרְגֵּם וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת (שָׁם כח כה) כֵּן בְּהִפּוּךְ: וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי, וְכֵן רַבִּים. תורה יז

(יז) בִכְנָפָיו. עִם כְּנָפָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. כְּנָפָיו, נוֹצָה מַמָּשׁ. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, שֶׁאִם כֵּן לֹא יַזְכִּיר הַכָּתוּב מִאֵי זֶה מָקוֹם יְשַׁסַּע אוֹתוֹ, אִם מִלְּפָנָיו אוֹ מִגַּבּוֹ. אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בִּמְקוֹם כְּנָפָיו, כִּי הַבֵּי"ת בֵּי"ת הַכְּלִי, כְּאָמְרְךָ בָּאָרוֹן, בַּבַּיִת, אוֹ בַּשָּׂדֶה. **וְאֵין** כְּנָפָיו נוֹצָה, אֲבָל הוּא כְּכָל הַכְּנָפַיִם שֶׁבַּכָּתוּב: כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף (בְּרֵאשִׁית ז יד), יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו לְתֵימָן (אִיּוֹב לט כו), וְכֵן: בִּכְנַף מְעִילוֹ (שְׁמוּאֵל־א טו כז). וְנוֹצָה הוּא הַשֵּׂעָר אֲשֶׁר עַל גּוּף הָעוֹפוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל יז ג): הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה. וְכֵן שָׁנִינוּ (טָהֳרוֹת א ג): הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה טְמֵאוֹת וּמְטַמְּאוֹת וּמִצְטָרְפוֹת, וְאָמְרוּ (תּוֹרַת כֹּהֲנִים אַחֲרֵי יז טו): פְּרָט לַחַרְטֹם וְלַצִּפָּרְנַיִם וְלַכְּנָפַיִם וְלַנּוֹצָה. תורה א

(א־ב) וְיָצַק וְנָתַן וֶהֱבִיאָהּ. מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרָה בְּזָר. **הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ.** מִקְּמִיצָה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. **וְצָרִיךְ** שֶׁנְּבָאֵר שֶׁאֵין מִצְוַת כְּהֻנָּה מַתְחֶלֶת בַּקְּמִיצָה, שֶׁהֲרֵי הַגָּשָׁה קוֹדֶמֶת לַקְּמִיצָה וְהִיא פְּסוּלָה

״הֲרֵי עָלַי מִנְחָה״, סָתָם, מֵבִיא מִנְחַת סֹלֶת, שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבַּמִּנְחוֹת וְנִקְמֶצֶת כְּשֶׁהִיא סֹלֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן. לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן חֲמִשָּׁה מִינֵי מִנְחוֹת, וְכֻלָּן בָּאוֹת אֲפוּיוֹת קֹדֶם קְמִיצָה חוּץ מִזּוֹ, לָכֵךְ קְרוּיָה ״מִנְחַת סֹלֶת״. **סֹלֶת•** אֵין ״סֹלֶת״ אֶלָּא מִן הַחִטִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״סֹלֶת חִטִּין״, וְאֵין מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת . . לְמִנְחָה״, עִשָּׂרוֹן לְכָל מִנְחָה. **וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן•** עַל כֻּלָּהּ. **וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה•** עַל מִקְצָתָהּ; מַגִּיחַ קֹמֶץ לְבוֹנָה עָלֶיהָ לְצַד אֶחָד. וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר כֵּן? שֶׁאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי בַּתּוֹרָה, אֶלָּא לְמַעֵט. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמֶן עַל כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָל עִמָּהּ וְנִקְמָץ עִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ״, וּלְבוֹנָה עַל מִקְצָתָהּ שֶׁאֵינָהּ נִבְלֶלֶת עִמָּהּ וְלֹא נִקְמֶצֶת עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַל כָּל לְבֹנָתָהּ״, שֶׁלְּאַחַר שֶׁקָּמַץ, מְלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה כֻּלָּהּ וּמַעֲלֶיהָ וּמַקְטִירָהּ. **וְיָצַק. וְנָתַן. וְהֵבִיאָהּ•** מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרִים בְּזָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ׳ 7)

וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה (ב, א) **קָרְבָּן, מְלַמֵּד שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב עֵצִים** (תורת כהנים) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֵצִים הֵם 'מַכְשִׁירֵי קָרְבָּן', וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּקָרְבָּן מַמָּשׁ חָשׁ הָאָדָם סִפּוּק מִכָּךְ שֶׁעֲשָׂה פְּעֻלָּה חֲשׁוּבָה (רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'), וְלָכֵן אֵין בּוֹ הִתְבַּטְּלוּת מְלֵאָה. אַךְ קָרְבַּן עֵצִים, שֶׁאֵינוֹ קָרְבָּן מַמָּשׁ, אֵינוֹ גּוֹרֵם סִפּוּק לָאָדָם, וְהִתְבַּטְּלוּתוֹ הִיא מְלֵאָה. נִמְצָא, שֶׁהַ'קָּרְבָּן' שֶׁבָּעֵצִים נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַקָּרְבָּן עַצְמוֹ.

(ב) **וְהֵבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:**

ב **וַיַּיְתִנֵּהּ לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ מִתַּמָּן מְלֵי קֻמְצֵהּ מִסֹּלְתֵּהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֻנְתֵּהּ וְיִסַּק כַּהֲנָא יָת אִדְכָּרְתֵּהּ לְמַדְבְּחָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:**

רש״י◄ **הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ•** מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. **וְקָמַץ מִשָּׁם•** מִמָּקוֹם שֶׁרַגְלֵי הַדָּר עוֹמְדוֹת, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקְּמִיצָה כְּשֵׁרָה בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, אַף בְּאַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁל מְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל. **מְלֹא קֻמְצוֹ•** יָכוֹל מִבַּרְץ, וּמִבַּצְּבֵץ וְיוֹצֵא לְכָל צַד? תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: ״וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ״, לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַקֹּמֶץ. אִי ״בְּקֻמְצוֹ״, יָכוֹל חָסֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״מְלֹא״. הָא כֵּיצַד? חוֹפֶה שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּס יָדוֹ, וְזֶהוּ ״קֹמֶץ״ בְּמַשְׁמַע לָשׁוֹן הָעִבְרִית. **עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ•** לְבַד כָּל הַלְּבוֹנָה, יְהֵא הַקֹּמֶץ מָלֵא. **לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר•** אַף הַלְּבוֹנָה בְּהַקְטָרָה. **מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ•** הָא, אִם קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קֹרֶט לְבוֹנָה, פְּסוּלָה. **אַזְכָּרָתָהּ•** הַקֹּמֶץ הָעוֹלֶה לְגָבֹהַּ הוּא זִכְרוֹן הַמִּנְחָה, שֶׁבּוֹ נִזְכָּר בְּעָלֶיהָ לְטוֹבָה וּלְנַחַת רוּחַ.

(ג) **וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִّנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס**

ג **וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקֻּרְבָּנַיָּא דַיְיָ:**

רש״י◄ **לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו•** כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת, וְהַהֶדְיוֹט בְּמַחֲלֹקֶת. **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים•** הִיא לָהֶם. **מֵאִשֵּׁי ה׳•** אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּהּ, אֶלָּא לְאַחַר מַתְּנוֹת הָאִשִּׁים.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּזָר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְהַלָּן פָּסוּק ח): וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְאַחַר כָּךְ: וְהֵרִים הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ (פָּסוּק ט) שֶׁהוּא הַקֹּמֶץ, הֲרֵי שֶׁהַכֹּהֵן הוּא מַגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְאַחַר כָּךְ קוֹמֵץ.

וְכָךְ שֶׁנִּינוּ (קדושין לו.): הַסְּמִיכוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת וְהַקְּמִיצוֹת נוֹהֲגוֹת בַּאֲנָשִׁים וְאֵין נוֹהֲגוֹת בְּנָשִׁים, וְאָמְרוּ: הַגָּשׁוֹת, דִּכְתִיב זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אוֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן (לְהַלָּן ו ז), וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, אִם כֵּן הַהַגָּשָׁה בִּבְנֵי אַהֲרֹן הִיא.

אֲבָל מַה שֶּׁאָמְרוּ (מְנָחוֹת ט.): מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, כַּוָּנָתָם כִּי מִקְּמִיצָה זוֹ הַכְּתוּבָה בַּפָּסוּק הַזֶּה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לֹא בִּדְבָרִים שֶׁהַקְּדִּים הַכָּתוּב בְּכָאן לִקְמִיצָה, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשָׁה זוֹ הִזְכִּיר יְצִיקָה וּנְתִינַת לְבוֹנָה וַהֲבָאָה אֶל הַכֹּהֵן וּקְמִיצָה, וְלֹא הֻזְכְּרָה כָּאן הַגָּשָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ. נִמְצָא שֶׁכָּל הָאֲמוּרִין כָּאן קֹדֶם קְמִיצָה כְּשֵׁרִין בְּזָר, שֶׁהֵם יְצִיקָה וּבְלִילָה וַהֲבָאָה. תורה ג

(ד) וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּות מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס

ד וַאֲרֵי תִקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָתָא מַאֲפֵה תַנּוּרָא סֹלְתָא גְּרִיצָן פַּטִירָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאֶסְפּוּגִין פַּטִירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשָׁח:

רש״י ◄ **וְכִי תַקְרִיב וְגוֹ׳** • שֶׁאָמַר: ׳הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר׳; וְלִמֵּד הַכָּתוּב, שֶׁיָּבִיא אוֹ חַלּוֹת אוֹ רְקִיקִין. הַחַלּוֹת בְּלוּלוֹת וְהָרְקִיקִין מְשׁוּחִין. וְנֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּמְשִׁיחָתָן: יֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלֹּג, שֶׁכָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת לֹג שֶׁמֶן׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מוֹשְׁחָן כְּמִין כַּ״ף יְוָנִית, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ לַכֹּהֲנִים׳. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״בַּשָּׁמֶן״, ״בַּשָּׁמֶן״, שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁמֶן רִאשׁוֹן אֶלָּא לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ״זָךְ״. וְשָׁנִינוּ בִּ׳מְנָחוֹת׳: כָּל הַמְּנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת לִפְנֵי קְמִיצָתָן וְנִקְמָצוֹת עַל־יְדֵי פְּתִיתָה, כֻּלָּן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְהָאָמוּר בָּהּ: ״רְקִיקִין״, בָּאָה עֶשֶׂר רְקִיקִין.

(ה) וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה:

ה וְאִם מִנְחָתָא עַל מַסְרְתָא קָרְבָּנָךְ סֹלְתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח פַּטִּיר תְּהֵי:

רש״י ◄ **וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת** • שֶׁאָמַר: ״הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַחֲבַת״, וּכְלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁאוֹפִין בּוֹ מִנְחָה עַל הָאוּר בַּשָּׁמֶן, וְהַכְּלִי אֵינוֹ עָמֹק אֶלָּא צָף, וּמַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָשִׁין, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהִיא צָפָה, הָאוּר שׁוֹרֵף אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֻלָּן טְעוּנוֹת שָׁלֹשׁ מַתְּנוֹת שֶׁמֶן: יְצִיקָה וּבְלִילָה וּמַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן. **סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן** • מְלַמֵּד שֶׁבּוֹלְלָן בְּעוֹדָן סֹלֶת.

(ו) פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא: ס

ו בְּצַע יָתָהּ בְּצוּעִין וּתְרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא מִנְחָתָא הִיא:

רש״י ◄ **פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים** • לְרַבּוֹת כָּל הַמְּנָחוֹת הַנַּאֲפוֹת קֹדֶם קְמִיצָה, לִפְתִיתָה. **וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא** • לְרַבּוֹת כָּל הַמְּנָחוֹת לִיצִיקָה. יָכוֹל אַף מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר כֵּן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״עָלֶיהָ״. אוֹצִיא אֶת הַחַלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִין? תַּלְמוּד־לוֹמַר: הוּא.

◆ יום שלישי ה׳ אדר ב׳ ◆

(ז) וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשָּׁמֶן תֵּעָשֶׂה:

ז וְאִם מִנְחַת רִדְתָּא קָרְבָּנָךְ סֹלְתָא בִּמְשַׁח תִּתְעֲבֵד:

רש״י ◄ **מַרְחֶשֶׁת** • כְּלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, עָמֹק, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא עֲמֻקָּה, שַׁמְנָהּ צָבוּר וְאֵין הָאוּר שׁוֹרְפוֹ, לְפִיכָךְ מַעֲשֵׂה מִנְחָה הָעֲשׂוּיִין לְתוֹכָהּ רוֹחֲשִׁין. כָּל דָּבָר רַךְ עַל־יְדֵי מַשְׁקֶה, נִרְאֶה כְּרוֹחֵשׁ וּמְנַעְנֵעַ.

(ח) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

ח וְתַיְתִי יָת מִנְחָתָא דִּי יִתְעֲבֵד מֵאִלֵּין קֳדָם יְיָ וּיְקָרְבִינַהּ לְוָת כַּהֲנָא וּיְקָרְבִנַהּ לְמַדְבְּחָא:

רש״י ◄ **אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה** • מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים הַלָּלוּ. **וְהִקְרִיבָהּ** • בְּעָלֶיהָ אֶל הַכֹּהֵן. **וְהִגִּישָׁהּ** • הַכֹּהֵן. **אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • מַגִּישָׁהּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ.

(ט) וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ט וּיְרִים כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכָּרָתַהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **אֶת־אַזְכָּרָתָהּ** • הוּא הַקֹּמֶץ.

(י) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃

י וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקָּרְבָּנַיָּא דַיְיָ׃

(יא) כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

יא כָּל מִנְחָתָא דִּי תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לָא תִתְעֲבֵד חֲמִיעַ אֲרֵי כָל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְּקוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ וְכָל־דְּבַשׁ • כָּל מְתִיקַת פְּרִי, קָרוּי ״דְּבַשׁ״.

(יב) קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃

יב קָרְבַּן קַדְמֵי תְקָרְבוּן יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתַּסְּקוּן לְאִתְקַבָּלָא כְּרַעֲוָא׃

רש״י ◄ קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ • מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא מִן הַשְּׂאוֹר וּמִן הַדְּבַשׁ? קָרְבַּן רֵאשִׁית, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֲצֶרֶת, הַבָּאִים מִן הַשְּׂאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חָמֵץ תֵּאָפֶינָה״, וּבִכּוּרִים מִן הַדְּבַשׁ, כְּמוֹ בִּכּוּרֵי תְּאֵנִים וּתְמָרִים.

(יג) וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָחּ וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח׃ ס

יג וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תִּמְלַח וְלָא תְּבַטֵּל מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קָרְבָּנָךְ תְּקָרֵב מִלְחָא׃

רש״י ◄ מֶלַח בְּרִית • שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֶבְטִיחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לְקָרֵב בַּמִּזְבֵּחַ בַּמֶּלַח, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ • עַל עוֹלוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף, וְאֵמוּרֵי כָל הַקָּדָשִׁים כֻּלָּן.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה׳ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ. אָסַר לְהָבִיא הַמִּנְחָה חָמֵץ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: **לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ,** לֶאֱסֹר שֶׁלֹּא יַחְמִיץ הַקֹּמֶץ וְיַקְטִירֶנּוּ. וְיִכָּנֵס בִּכְלַל **לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה,** כָּל הַקְּטָרָה, כְּגוֹן קְטֹרֶת הַסַּמִּים, שֶׁהַפִּטְּמִין אוֹמְרִים יָפָה הָיָה הַדְּבָשׁ לִקְטֹרֶת אֶלָּא שֶׁאֲסָרָתוּ הַתּוֹרָה (ת״כ בָּאן).

וְאָמַר מִמֶּנּוּ, לֶאֱסֹר מִקְצָתוֹ, כְּלוֹמַר חֲצִי קֹמֶץ. וְכֵן עַל עֵרוּבוֹ לוֹקֶה מֵרִבּוּי הַכָּתוּב שֶׁאָמַר: **כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ,** כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמִנָּחוֹת (נח.) וּבִפְסָחִים (מג:). וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁיְּזַכִּיר: מִנְחָה הִיא (פְּסוּק ו, טו), וְיִכְתֹּב הוּא, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם מִפָּרָשַׁת הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ (שְׁמוֹת כג כ), וְכֵן: הָאִשָּׁה הַהִוא (בְּמִדְבַּר ה לא, דְּבָרִים יז ה), בַּעֲבוּר שֶׁהַנִּקְבָּה בִּכְלַל הַזָּכָר בְּכֹחַ.

וְטַעַם הַשְּׂאוֹר וְהַדְּבַשׁ, יִתְּכֵן שֶׁהוּא כְּדִבְרֵי הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מו), אָמַר שֶׁמָּצָא בְּסִפְרֵיהֶם שֶׁהַמִּנְחָה הָיָה לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה לְהַקְרִיב כָּל מִנְחָתָם חָמֵץ, וּלְעָרֵב הַדְּבַשׁ בְּכָל קָרְבָּנֵיהֶם, וְלָכֵן אֲסָרָם לַגְּבוֹהַּ. וְכָזֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סִפְרֵי דְּבָרִים טז כב) בְּמִצְבָּה שֶׁהָיְתָה נִבְחֶרֶת בִּימֵי הָאָבוֹת וְאַחַר כָּךְ שְׂנָאָהּ הַשֵּׁם מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ חֹק לַעֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שָׁם): אֲשֶׁר שָׂנֵא ה׳ אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים טז כב).

וּבְטַעַם הַמֶּלַח אָמַר גַּם כֵּן, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם יִמְאָסוּ אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבוּהוּ כְּלָל. וְיִתְּכֵן מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד לִהְיוֹת לֶחֶם הַשֵּׁם תָּפֵל מִבְּלִי מֶלַח, כְּטַעַם: הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ (מַלְאָכִי א ח), וּלְפִיכָךְ מִעֵטוּ הָעֵצִים וְהַדָּם שֶׁאֵין טְעוּנִים מֶלַח (מְנָחוֹת כ.). אוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֵלֶּה סוֹד נֶעְלָם מִמֶּנּוּ.

וְאָמַר הַכָּתוּב בִּשְׂאוֹר וּדְבַשׁ לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי עִם אַהֲרֹן וּבָנָיו יְדַבֵּר. וְחָזַר וְאָמַר: **וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח,** כִּי יַחְזֹר אֶל מֵבִיא הַמִּנְחָה שֶׁאָמַר בּוֹ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (פְּסוּק ז): וְאִם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ. וְהִטְעַם, כִּי הַמְּלִיחָה כְּשֶׁרָה בְּזֶר כְּמוֹ יְצִיקָה וּבְלִילָה. וְטַעַם **עַל כָּל קָרְבָּנְךָ.** עַל כָּל קָרְבְּנוֹתֶיךָ, שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת טְעוּנִין מֶלַח כְּמוֹ הַמִּנְחָה. תורה יב

(יג) וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֶבְטִיחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לְקָרֵב בַּמִּזְבֵּחַ בַּמֶּלַח וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים הוּא. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, הִכְנַסְתִּיךָ בַּבְּרִית וְהִשְׁבַּעְתִּיךָ שֶׁלֹּא תַקְרִיב תָּפֵל וְלֹא יֵאָכֵל כִּי הוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן.

וּבַעֲבוּר שֶׁהוּא בְּרִית בַּקָּרְבָּנוֹת, יַעֲשֶׂה הַכָּתוּב זֹאת הַבְּרִית אָב לְכָל הַבְּרִיתוֹת, וְיֹאמַר בְּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה (בְּמִדְבַּר יח יט) וּבְמַלְכוּת דָּוִד (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב יג ה): בְּרִית מֶלַח, כִּי הוּא קָיָם כִּבְרִית הַמֶּלַח בַּקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל רַבִּי אַבְרָהָם פֵּרַשׁ שָׁם: בְּרִית כְּרוּתָה, מִגְּזֵרַת: אֶרֶץ מְלֵחָה (יִרְמְיָה יז ו), וּמְקוֹם הַמֶּלַח נִכְרַת. וְאֵין טַעַם לִדְבָרָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 337)

וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ (ב, יג) שְׁתֵּי תְּכוּנוֹת לַמֶּלַח. א. הוּא מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר הַנִּמְלָח. ב. הוּא מְכַלֶּה אֶת הָרַע, לִהְיוֹתוֹ מִבְּחִינַת גְּבוּרָה ("בְּרִית **אֱלֹקֶיךָ**"). וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה 'קָרְבָּן' הוּא לְשׁוֹן קֵרוּב. **קִיּוּם** - הַקֵּרוּב לַה' צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל קִיּוּם נִצְחִי, "בְּרִית", שֶׁהִיא "הִתְקַשְּׁרוּת וְאַהֲבָה רַבָּה וְנִפְלָאָה לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל". **כִּלָּיוֹן** - הַקֵּרוּב לַה' נִפְעָל גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כָּךְ שֶׁהָרַע שֶׁבָּהּ מִתְבַּטֵּל וְנֶהְפָּךְ לִקְדֻשָּׁה.

(יד) **וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ:**

יד **וְאִם תְּקָרֵב מִנְחַת בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ אָבִיב קְלֵי בְנוּר פֵּרוֹכָן רַכִּיכָן תְּקָרֵב יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ:**

רש"י◄ **וְאִם־תַּקְרִיב** • הֲרֵי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'כִּי', שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא חוֹבָה. וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגוֹ'". **מִנְחַת בִּכּוּרִים** • בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא בָּאָה אָבִיב בִּשְׁעַת בִּשּׁוּל הַתְּבוּאָה, וּמִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא בָּאָה. נֶאֱמַר כָּאן: "אָבִיב", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב". **קָלוּי בָּאֵשׁ** • שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ עַל הָאוּר בְּאַבּוּב שֶׁל קְלָיוֹת (פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בִּמְנָחוֹת, שֵׁם הַכְּלִי שֶׁל מוֹכְרֵי קְלָיוֹת), שֶׁאִלּוּלֵי כֵּן אֵינָהּ נִטְחֶנֶת בָּרֵיחַיִם, לְפִי שֶׁהִיא לַחָה. **גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל** • גְּרוּשָׁה בְּעוֹדָהּ לַחָה. **גֶּרֶשׂ** • לְשׁוֹן שְׁבִירָה וּטְחִינָה, גּוֹרְסָהּ בְּרֵיחַיִם שֶׁל גָּרוֹסוֹת, כְּמוֹ: "וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ". וְכֵן: "גָּרְסָה נַפְשִׁי". **כַּרְמֶל** • בְּעוֹד הַכַּר מָלֵא, שֶׁהַתְּבוּאָה לַחָה וּמְלֵאָה בְּקַשִּׁין שֶׁלָּהּ, וְעַל־כֵּן נִקְרָאִים הַמְּלִילוֹת: "כַּרְמֶל", וְכֵן: "וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 103)

וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל (רש"י ב, יד) רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל (יתרו כ, כב) שֶׁכָּל "אִם" שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵינוֹ מוֹנֶה פָּסוּק זֶה בִּכְלָלָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדִּבְרֵי רש"י שָׁם אֲמוּרִים רַק כְּשֶׁתֹּכֶן הַכָּתוּב הוּא בְּגֶדֶר רְשׁוּת וְחוֹבָה; וּבְיוֹבֵל, שֶׁבָּא מִמֵּילָא וְלֹא בִּפְעֻלַּת הָאָדָם, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁ"אִם" כַּוָּנָתוֹ רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה. אֲבָל כָּאן מְפָרֵשׁ **פֵּרוּשָׁהּ** שֶׁל מִלַּת "אִם", וַהֲרֵי סוֹף סוֹף גַּם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל" מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר".

(טו) **וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא:**

טו **וְתִתֵּן עֲלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׁוִּי עֲלַהּ לְבֻנְתָּא מִנְחָתָא הִיא:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר בְּכָאן: **בְּרִית אֱלֹהֶיךָ,** וְלֹא אָמַר בְּרִית ה' כִּלְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה וּכְדֶרֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, אוֹ שֶׁיֹּאמַר בְּרִית ה' אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי סוֹבֵר בּוֹ עִנְיָן, שֶׁהַמֶּלַח מַיִם, וּבְכֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ הַבָּא בָּהֶם יֵעָשֶׂה מֶלַח, וְהַמַּיִם בְּתוֹלְדוֹתָם יַרְווּ הָאָרֶץ וְיוֹלִידוּ וְיַצְמִיחוּ, וְאַחֲרֵי הֱיוֹתָם מֶלַח יַכְרִיתוּ כָּל מָקוֹם וְיִשְׂרְפוּ, לֹא תִּזָּרַע וְלֹא תַּצְמִיחַ. וְהִנֵּה הַבְּרִית כְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת, וְהַמַּיִם וְהָאֵשׁ בָּאִים בָּהּ, וְעָדֶיהָ תֶּאֱתֶה וּבָאָה הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה מַמְלֶכֶת הַשֵּׁם, כַּמֶּלַח שֶׁיִּתֵּן טַעַם בְּכָל הַמַּאֲכָלִים וּתְקַיֵּם וְתַכְרִית בִּמְלִיחוּתָהּ. וְהִנֵּה הַמֶּלַח כִּבְרִית, וְלָכֵן אָמַר הַכָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב יג ה): הֲלֹא לָכֶם לָדַעַת כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדָוִיד עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח עוֹלָם, כִּי הוּא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל דָּוִד. וְלָכֵן אָמַר בַּקָּרְבָּנוֹת (בַּמִּדְבָּר שָׁם): בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא, כִּי הַבְּרִית מֶלַח הָעוֹלָם, בּוֹ יִתְקַיֵּם וְיִכָּרֵת. וּכְבָר הוֹרֵתִיךָ (שְׁמוֹת לא יג) לְהִתְבּוֹנֵן מִדְּבָרֵינוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים פֵּרוּשׁ שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת הַלָּלוּ בְּרִית עוֹלָם הִיא. תורה יד

(יד) **וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים.** הֲרֵי **אִם** מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כִּי, שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהִיא חוֹבָה, וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (בַּמִּדְבָּר לו ד). לְשׁוֹן רַשִׁ"י. **וְהַנָּכוֹן** כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יְצַוֶּה עַתָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת אָמַר כֵּן. יֹאמַר, כִּי תַּקְרִיב מִנְחַת הַמַּחֲבַת תַּעֲשֶׂנָּהּ כֵּן, וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת כָּכָהּ תַּעֲשֶׂה, וְאִם מִנְחַת בִּכּוּרִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיב, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וְהִנֵּה הָ**אִם** כִּפְשׁוּטוֹ.

וְטַעַם וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְרוּ: גַּם אִם יִנְחֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הָאָרֶץ כָּל הַיָּמִים וְיִזְכּוּ לְקַדֵּשׁ אֵת שְׁנַת הַיּוֹבֵל, לֹא תַּחְזֹר לָנוּ הַנַּחֲלָה.

וְאֶפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁאָמַר **וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים,** כְּאוֹמֵר: אִם יְבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ וְתִקְצֹר אֵת קְצִירָהּ וְתָבִיא מִנְחַת בִּכּוּרִים כֵּן תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כִּי יְרֻשַּׁת הָאָרֶץ בִּתְנַאי יִזְכְּרֶנָּהּ לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: (דִּבְרִים יא כב־כג) אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְגוֹ' וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם מִלִּפְנֵיכֶם, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. תורה טו

(טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגַּרְשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ

טז וַיַּסֵּק כַּהֲנָא יָת אִדְכַּרְתַּהּ מִגַּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֹנַתַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

◆ יום רביעי ו׳ אדר ב׳ ◆

ג (א) וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

א וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנֵהּ אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נֻקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִינֵהּ קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ שְׁלָמִים • שֶׁמַּטִּילִים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: ״שְׁלָמִים״, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים.

(ב) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

ב וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכְּסִנֵּהּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(ג) וְהִקְרִיבוּ מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

ג וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא די עַל גַּוָּא׃

רש״י ◄ וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב וְגוֹ׳ • ׳לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה׳, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: ׳לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש״פ ויקרא תשכ״ח)

לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה . . שֶׁעַל הַדַּקִּין (רש״י ג, ג) רַשׁ״י הֵבִיא שְׁתֵּי דֵּעוֹת אֵלּוּ בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה (כט, כב), אֲבָל שָׁם הִקְדִּים אֶת דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כָּאן נֶאֱמַר "**כָּל** הַחֵלֶב", וְלָכֵן מַקְדִּים דַּעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַמַּרְחִיב אֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב גַּם לְחֵלֶב הַקֵּבָה, שֶׁרָחוֹק יוֹתֵר מִן הַ"חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב" מֵאֲשֶׁר חֵלֶב הַדַּקִּין. אַף שָׁם נֶאֱמַר "הַחֵלֶב" סְתָם, וְלָכֵן נוֹטֶה לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא, הַמְצַמְצֵם אֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב לְחֵלֶב הַדַּקִּין בִּלְבַד.

(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃

ד וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא די עֲלֵיהֶן די עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנִנַּהּ׃

רש״י ◄ הַכְּסָלִים • (פלנקי״ן בְּלַע״ז) שֶׁהַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה, הוּא בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וְהֵם מִלְּמַטָּה, וְזֶהוּ הַחֵלֶב שֶׁתַּחַת הַמָּתְנַיִם, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע״ז לונבילו״ש, לְבֶן הַנִּרְאֶה לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וּבְתַחְתִּיתוֹ, הַבָּשָׂר חוֹפֵהוּ. הַיֹּתֶרֶת • הוּא דֹּפֶן הַמָּסָךְ, שֶׁקּוֹרִין איברי״ש, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי: ״חִצְרָא דְכַבְדָּא״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ וְגוֹ׳. **אִם זָכָר אִם נְקֵבָה.** הַטַּעַם בְּעוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה זָכָר, וּבִשְׁלָמִים שֶׁיִּהְיוּ אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, וּבְחַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה נְקֵבָה, דְּבָר בָּרוּר הוּא כִּי הָעוֹלָה כִּשְׁמָהּ, וְהַשְּׁלָמִים מִלְּשׁוֹן: וְכָל חֶפְצִי יַשְׁלֵם (יְשַׁעְיָה מד כח), אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת (דְּבָרִים כז ו). וְהַחַטָּאת לְכַפֵּר פָּנָיו בַּמְּנֻחָה הַהוֹלֶכֶת לְפָנָיו. וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה (בְּרֵאשִׁית מו א). וְהָאָשָׁם זָכָר, בַּעֲבוּר כִּי הַחַטָּאת בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, שֶׁתְּשׁוּב הַנֶּפֶשׁ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתָנָהּ, וְהָאָשָׁם לֹא יָבֹא עַל חִיּוּב כָּרֵת, וּכְאִלּוּ הוּא לְרֵיחַ נִיחוֹחַ כְּעוֹלָה. וּשְׁעִיר הַנָּשִׂיא, בַּעֲבוּר כִּי הוּא הַמּוֹלִךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמִּשְׁפָּט וְהַלּוֹחֵם מִלְחֲמוֹת הַשֵּׁם וְעַל חֶרְבּוֹ יִחְיֶה, כְּדֶרֶךְ שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. תורה ב

עַל הַכָּבֵד • שֶׁיִּטֹּל מִן הַכָּבֵד עִמָּהּ מְעַט, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד". **עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת** • לְבַד מִן הַכָּבֵד וּלְבַד מִן הַכְּלָיוֹת, יְסִירֶנָּה לְזוֹ.

(ה) וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

ה וְיַסְקוּן יָתֵהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא דִּי עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **עַל־הָעֹלָה** • מִלְּבַד הָעוֹלָה. לָמַדְנוּ, שֶׁתַּקְדִּים עוֹלַת תָּמִיד לְכָל קָרְבָּן עַל הַמַּעֲרָכָה.

(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ:

ו וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נֻקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ:

(ז) אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

ז אִם אִמַּר הוּא מְקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ וִיקָרֵב יָתֵהּ קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **אִם־כֶּשֶׂב** • לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּאֵמּוּרֵי הַכֶּשֶׂב מַה שֶּׁאֵין בְּאֵמּוּרֵי הָעֵז, שֶׁהַכֶּשֶׂב אַלְיָתוֹ קְרֵבָה, לְכָךְ נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת.

(ח) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

ח וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י ◄ **וְזָרְקוּ** • שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְעַל־יְדֵי הַכְּלִי הוּא זוֹרֵק, וְאֵינוֹ נוֹתֵן בָּאֲצָבַע אֶלָּא בְּחַטָּאת.

(ט) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ט וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּהּ אַלְיָתָא שְׁלִמְתָּא לָקֳבֵל שִׁדְרָתָא יֶעְדְּנֵהּ וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

רש"י ◄ **חֶלְבּוֹ** • הַמֻּבְחָר שֶׁבּוֹ, וּמַהוּ? זֶה הָאַלְיָה תְּמִימָה. **לְעֻמַּת הֶעָצֶה** • לְמַעְלָה מִן הַכְּלָיוֹת הַיּוֹצְאוֹת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן. כִּנּוּי לְאִשֶּׁה הַנִּזְכָּר (בְּפָסוּק ג): וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה׳, וְהוּא שָׁוֶה עִם מַה שֶּׁאָמַר לְמַטָּה (פָּסוּק טז) וְהִקְטִירָם, כִּי שָׁם יִרְמֹז לְכָל הָאֵמּוּרִין. וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ כְּאן): **וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ** (כְּאן), **וְהִקְטִירוּ,** (פָּסוּק יא) **וְהִקְטִירָם** (פָּסוּק טז), מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. **וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ,** הַכָּשֵׁר וְלֹא הַפָּסוּל. **וְהִקְטִירוּ,** שֶׁלֹּא יְעָרֵב חֲלָבִים בַּחֲלָבִים. **וְהִקְטִירָם,** כֻּלָּם כְּאַחַת. תורה ו

(ט) חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה. שֵׁם חֵלֶב בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הַשֶּׁמֶן הַנִּפְרָד שֶׁאֵינוֹ עִם הַבָּשָׂר כְּדָבָר אֶחָד, כִּי הַשֶּׁמֶן הַמִּתְעָרֵב בַּבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִמֶּנּוּ, יִקָּרֵא שֶׁמֶן, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן (דְּבָרִים לב טו), וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיִּשְׁמְינוּ (נְחֶמְיָה ט כה), הַשְּׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה (יְשַׁעְיָה ו י), וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן (תְּהִלִּים קט כד), וְהָיָה דָשֵׁן וְשָׁמֵן (יְשַׁעְיָה ל כג), כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי (תְּהִלִּים סג ו), וְכֵן בְּכָל מָקוֹם. וְהַחֵלֶב הוּא הַנִּפְרָד אֲשֶׁר עָלָם קְרוּם וְנִקְלָף. לֹא יִתְעָרֵב הַלָּשׁוֹן בָּהֶן בְּשׁוּם מָקוֹם, כְּאָמְרֵנוּ בָּשָׂר שָׁמֵן, לֹא בָּשָׂר חֵלֶב, וְכֵן בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם שְׁמוֹתֵיהֶן חֲלוּקִין.

וְיֹאמַר דֶּרֶךְ הַשְּׁאֵלָה בַּכָּתוּב (בְּמִדְבַּר יח ט): בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ, כִּי הַטּוֹב אֲשֶׁר יוּרַם מִן הַתְּבוּאָה יְכַנֶּה אוֹתוֹ בְּחֵלֶב, כַּאֲשֶׁר הַחֵלֶב מוּרָם בַּקָּרְבָּנוֹת. חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה (דְּבָרִים לב יד), יְדַמֶּה הַחִטָּה לִכְלָיוֹת וְאֵת הַחֵלֶב אֲשֶׁר בָּם, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר (שָׁם): וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר, וְאֵין הַיַּיִן דָּם. וְאָכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ (בְּרֵאשִׁית מה יח), שֶׁיֹּאכְלוּ כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז וְכָל הַחַיָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל זֶה.

(י) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

י וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ:

(יא) וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

יא וְיַסִּקְנֵהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄לֶחֶם אִשֶּׁה לַה׳• לַחְמוֹ שֶׁל אֵשׁ לְשֵׁם גָּבֹהַּ. לֶחֶם• לְשׁוֹן מַאֲכָל, וְכֵן: ״נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ״, ״עֲבַד לְחֶם רַב״, ״לִשְׁחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם״.

(יב) וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

יב וְאִם מִן בְּנֵי עִזַּיָּא קֻרְבָּנֵהּ וִיקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהִנֵּה אֵין בְּאַלְיָה חֵלֶב כְּלָל, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נָתַח טוֹב יָרֵךְ וְכָתֵף. וְכֵן יָדְעוּ הָרוֹפְאִים בְּטִבְעֵיהֶם שֶׁאֵין הַחֵלֶב נַעֲשֶׂה לְעוֹלָם סְמוּךְ לְעוֹר וְלֹא בְּאֵבֶר שֶׁיָּנוּעַ תָּמִיד, וְאָמְרוּ כִּי טֶבַע הַשֶּׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִן הַבָּשָׂר, בַּצְּלָעוֹת וּבַצְּדָדִין וּבָאַלְיָה, הוּא חַם וְלַח, וְהַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר, כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת, קַר וְלַח, וְגַס וְעָבֶה, וְקָשֶׁה לְהִתְבַּשֵּׁל בְּאִצְטוֹמְכָה, וּמְמַהֵר לִכְלוֹת, וְיוֹלִיד לֵחָה לְבָנָה וְסוֹתֵם.

וְאִם כֵּן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (לְהִלָּן פְּסוּק יז) כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ, אֵין שֶׁמֶן שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַלְיָה בִּכְלָל, כִּי אֵינֶנּוּ חֵלֶב בִּשְׁמוֹ וּבְטִבְעוֹ. וְאִם הָיָה כָּל שֶׁמֶן שֶׁבַּבְּהֵמָה בַּכְּתֻבִים וּבַצְּדָדִין, כִּי הַכָּתוּב לֹא אָמַר כָּל חֵלֶב אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה׳ לֹא תֹאכֵלוּ, אֲבָל אָמַר כִּי כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר תִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ יֵאָסֵר כָּל חֵלֶב שֶׁבָּהּ.

וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁנֹּאמַר שֶׁאָסַר מַה שֶּׁנִּקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה, שֶׁאִם כֵּן יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֲסוּרִים. אֲבָל כָּל הַנִּקְרָא חֵלֶב נָאֱסַר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַטַּחוֹל, וְשֶׁאֵינוֹ נִקְרָא חֵלֶב מֻתָּר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָרֵב, כְּגוֹן הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת מִן הַכָּבֵד וְכֵן הָאַלְיָה. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּמְּלוּאִים בְּצוּוִי: וְלָקַחְתָּ מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה (שְׁמוֹת כט כב), וּבְמַעֲשֶׂה: וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאַלְיָה (לְהִלָּן ח כה), כִּי אֵין הָאַלְיָה חֵלֶב.

וְהַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁאָמַר: **חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה,** פֵּרוּשׁ שֶׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ חֶלְבּוֹ בְּאַלְיָה תְּמִימָה, כִּי כַּאֲשֶׁר יָסִיר הָאַלְיָה תְּמִימָה עַד הֶעָצָה יוּסַר עִמָּהּ חֵלֶב רַב אֲשֶׁר הוּא מְחֻבָּר בָּהּ בַּצַּד הַפְּנִימִי. וְכָךְ אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן) לְהָבִיא אֵת הַחֵלֶב הַסָּמוּךְ לָאַלְיָה, זֶה הַחֵלֶב שֶׁבֵּין הַפִּקְפֵּקוֹת.

וְעַל דַּעְתִּי עוֹד, שֶׁעִוּר הַכָּתוּב הַזֶּה כְּמוֹ הַכָּתוּב הָאַחֵר (לְהִלָּן ז ג): וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה, אַף כָּאן יֹאמַר: וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה׳ כָּל חֶלְבּוֹ. בִּשְׁנֵי הַפְּסוּקִים יִכְלֹל תְּחִלָּה שֶׁיַּקְרִיב כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחֲרֵי כֵּן פֵּרֵט וְהִזְכִּיר כָּל מַה שֶּׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ, וְאֵין כָּל הַנִּפְרָטִים חֵלֶב, כִּי שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֵינָן בִּכְלַל חֵלֶב כְּלָל.

וְכָךְ אָמַר בְּפָרָשַׁת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (לְהִלָּן ט י): וְאֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַכְּלָיֹת וְאֶת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכָּבֵד, הִזְכִּיר הַחֵלֶב לְבַדּוֹ וּשְׁאָר הַקְּרָבִים לְבַדּוֹ, כַּאֲשֶׁר אָמַר (שְׁמוֹת כט כב) מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה, אִם כֵּן אַף הָאַלְיָה אֵינָהּ קְרֻבָה בִּכְלַל חֶלְבּוֹ, אֲבָל אָמַר שֶׁיַּקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵשׁ כָּל הַקְּרָבִים, אֲשֶׁר הֵם חֵלֶב וַאֲשֶׁר אֵינָם חֵלֶב.

וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר בְּחַטָּאת (לְהִלָּן ד לא): וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים, אֵין עִנְיָנוֹ בַּחֵלֶב לְבַדּוֹ, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד קְרֵבִים בְּחַטָּאת, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁיָּסִיר הַחֵלֶב עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמּוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְכֵן: וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים (שָׁם לה), שֶׁיְּסִירֶנּוּ כַּהֲסָרָתוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים עִם כָּל הַמּוּסָרִים שָׁם, לְרַבּוֹת הָאַלְיָה בְּחֶלְבָּהּ. וְכֵן: וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר אֶת הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה (לְהִלָּן ט כ), עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמָּהֶם.

וְהֶצְרַכְתִּי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה, לִסְתֹּם פִּיהֶם שֶׁל צְדוֹקִים יִמְּחֶה שְׁמָם, כִּי בְּדִבְרֵי תּוֹרָה נֶאֱמַר: עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ (מִשְׁלֵי כו ה), וְאָמְרוּ (אָבוֹת ב יט): הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמֹד תּוֹרָה כְּדֵי שֶׁתְּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה בָּרַח לָהֶם שֶׁאָמַר כִּי חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה יֶחְסַר וי״ו וְהָאַלְיָה. וְרַבִּי אַבְרָהָם הֵשִׁיב (לְהִלָּן ז ב) שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת חֶלְבּוֹ אֶלְיָתוֹ, אוֹ הַחֵלֶב הָאַלְיָה. וְאֵינָהּ תְּשׁוּבָה, כִּי מְצִינוּ: וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו (יְהוֹשֻׁעַ ח לג). וְעוֹד אַזְכִּיר (לְהִלָּן ז כה) טָעוּת גָּדוֹל שֶׁטָּעָה רַבִּי אַבְרָהָם בְּסַעֲנוֹתָיו עִמָּהֶם, הֵרַע לוֹמַר מֵהֶם. אֲבָל פֵּרוּשׁ הַגָּאוֹן אֵינֶנּוּ נָכוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינֶנּוּ מֻכְרָח לְהַתִּיר בּוֹ. וְהַמִּדְרָשׁ שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ (חֻלִּין קיז.): כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז (לְהִלָּן ז כג) שֶׁלֹּא אָסַר אֶלָּא חֵלֶב הַשָּׁוֶה בְּכֻלָּם, מִדְרָשׁ הָגוּן הוּא, אֲבָל שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק הֶצְרַכְנוּ לִרְאָיוֹת וּטְעָנוֹת שֶׁכָּתַבְנוּ. תורה י

(יב) וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ. הִזְכִּיר הַמִּין, אִם מִמִּין הָעִזִּים קָרְבָּנוֹ, כְּדַעַת אַנְקְלוּס שֶׁאָמַר מִן בְּנֵי עִזָּיָא. וְכֵן מַה שֶׁאָמַר בְּעוֹלָה (לְעֵיל א י): מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים, מִמִּינָם.

וְעַל דַּעְתִּי לֹא יַקְפִּיד לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּשֵׁם הַבְּהֵמוֹת, כִּי בְּרֻבָּם שֵׁם אֶחָד לִזָּכָר וְלִנְקֵבָה, כְּגָמָל וַחֲמוֹר וְשָׁפָן וְאַרְנֶבֶת וַחֲזִיר, וּבְעוֹפוֹת יוֹנָה וְתוֹר. וְגַם בְּמִינִים אֲשֶׁר לָהֶם שֵׁמוֹת לִזָּכָר וְלִנְקֵבָה, כְּגוֹן

(יג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

יג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

יד וִיקָרֵב מִנֵּהּ קָרְבָּנֵהּ קָרְבָּן קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא די עַל גַּוָּא׃

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃

טו וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא די עֲלֵיהֶן די עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא די עַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ׃

(טז) וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה׃

טז וְיַסְקִנּוּן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קָרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תַּרְבָּא קֳדָם יְיָ׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 10)

כָּל חֵלֶב לַה׳ (ג, טז)

הִקְדִּישׁ דָּבָר, יַקְדִּישׁ מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו . . כָּל חֵלֶב לַה׳ (רמב״ם)

בְּגְמָרָא (שַׁבָּת קלג, ב) אִיתָא "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר: **זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ** – דִּין בְּ׳גַּבְרָא׳. עַל הָאָדָם לְהִתְנָאוֹת לִפְנֵי ה׳ עַל־יְדֵי הַשִּׁמּוּשׁ בְּחֶפְצֵי־מִצְוָה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים. **כָּל חֵלֶב לַה׳** – דִּין בְּ׳חֶפְצָא׳. כָּל חֵלֶב הַנִּמְסָר לִרְשׁוּת גָּבוֹהַּ, מִן הָרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַטּוֹב וְהַנָּאֶה.

(יז) חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ׃ פ

יז קְיָם עָלָם לְדָרָתֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן׃

רש״י◄ **חֻקַּת עוֹלָם** • יָפֶה מְפֹרָשׁ בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה.

◆ יום חמישי ז׳ אדר ב׳ ◆

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ די לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיַעְבֵּד מִן חַד מִנְּהוֹן׃

רש״י◄ **מִכֹּל מִצְוֹת ה׳** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חַטָּאת בָּאָה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ לָאו וְכָרֵת, וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. **מֵאַחַת מֵהֵנָּה** • מִמִּקְצָת אַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן: הַכּוֹתֵב בְּשַׁבָּת "שֵׁם" מִשְּׁמְעוֹן, "נֹחַ" מִנָּחוֹר, "דָּן" מִדָּנִיֵּאל.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שׁוֹר וּפָרָה, כֶּשֶׂב כִּשְׂבָּה, תַּיִשׁ וְעֵז, לֹא יַקְפִּיד וְאָמַר שֶׁה וְשׁוֹר לִנְקֵבָה, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (לְהִלָּן כב כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, וְהוּא בְּפָרָה וְכִשְׂבָּה בִּלְבַד כְּדַעַת הָאוֹמֵר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב (חֻלִּין עח:), וְכֵן: מִן הָעִזִּים זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ (לְעֵיל א י), מִן הַתְּיָשִׁים, וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ, זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְכֵן: וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה (לְהִלָּן ה ז), כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים. תורה יג

(ב) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה. בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַמַּחְשָׁבָה בַּנֶּפֶשׁ, וְהִיא

(ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת:

ג אם כַּהֲנָא רַבָּא יֵחוֹב לְחוֹבַת עַמָּא וִיקָרֵב עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּאתָא:

רש״י◄ אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם• מִדְּרָשׁוֹ: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְאַשְׁמַת הָעָם... וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ״. וּפְשׁוּטוֹ לְפִי אַגָּדָה: כְּשֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל חוֹטֵא, אַשְׁמַת הָעָם הוּא זֶה, שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּלְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְנַעֲשָׂה מְקֻלְקָל. פַּר• יָכוֹל זָקֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בֶּן״. אִי ״בֶּן״, יָכוֹל קָטָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״פַּר״. הָא כֵּיצַד? זֶה פַּר בֶּן שָׁלֹשׁ.

(ד) וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:

ד וְיַיְתִי יָת תּוֹרָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳדָם יְיָ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ:

(ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִסַּב כַּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיָעֵל יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד• לַמִּשְׁכָּן, וּבְבֵית עוֹלָמִים — לַהֵיכָל.

(ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ:

ו וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וְיַדֵּי מִן דְּמָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם פָּרֻכְתָּא דְקוּדְשָׁא:

רש״י◄ אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ• כְּנֶגֶד מְקוֹם קְדֻשָּׁתָהּ — מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּין הַבַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בַּפָּרֹכֶת, וְאִם נָגְעוּ, נָגְעוּ.

(ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ז וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִקְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא דְתוֹרָא יֵשׁוּד לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ וְאֵת כָּל־דַּם• שְׁיָרֵי הַדָּם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשּׂוֹגֶגֶת, הִזְכִּיר כָּאן **נֶפֶשׁ.** וְטַעַם הַקָּרְבָּנוֹת עַל הַנֶּפֶשׁ הַשּׂוֹגֶגֶת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעוֹנוֹת יוֹלִידוּ גְּנַאי בְּנֶפֶשׁ וְהֵם מוּם בָּהּ, וְלֹא תִּזְכֶּה לְהַקְבִּיל פְּנֵי יוֹצְרָהּ רַק בִּהְיוֹתָהּ טְהוֹרָה מִכָּל חֵטְא, וְלוּלֵי זֶה הָיוּ טִפְּשֵׁי הָעַמִּים זוֹכִים לָבֹא לְפָנָיו, וְלָכֵן הַנֶּפֶשׁ הַשּׂוֹגֶגֶת תִּקְרִיב קָרְבָּן שֶׁתִּזְכֶּה לְקָרְבָהּ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָהּ. וּבַעֲבוּר זֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר **נֶפֶשׁ.** וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת״כ כ״א): **נֶפֶשׁ,** לְרַבּוֹת הַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים.

וְלֹא הִזְכִּיר בְּחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ ״וְכִפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בִּשְׁאָר הַחוֹטְאִים בַּקָּהָל וּבַנָּשִׂיא וּבַהֶדְיוֹט, אוּלַי לְרֹב מַעֲלָתוֹ לֹא יִתְכַּפֵּר וְנִסְלַח לוֹ לְגַמְרֵי עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְיִתְחַנֵּן לֵאלֹהָיו כִּי מַלְאַךְ ה׳ צְבָאוֹת הוּא, וְצָרִיךְ לִהְיוֹתוֹ נָקִי וּטְהָר יָדַיִם. **וְלֹא** הִזְכִּיר כָּאן בַּפָּרִים הַנִּשְׂרָפִים בְּהַקְטָרַת הָאֵמוּרִים ״רֵיחַ נִיחוֹחַ״ וְלֹא ״אִשֶּׁה לַה׳״, וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר הֱיוֹת מֵהֶם חֵלֶק בְּחוּץ אֵינָנוּ לְאִשֶּׁה לַה׳. וּבִשְׁעִיר הַנָּשִׂיא הִזְכִּיר כַּפָּרָה, וְלֹא הִזְכִּיר ״אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳״ (בְּמִדְבַּר כח ח), בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַקָּרְבָּן שָׁעִיר. וּבְחַטַּאת הַיָּחִיד הִזְכִּיר ״לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳״ וְלֹא הִזְכִּיר ״אִשֶּׁה״, כִּי בַּיָּדוּעַ שֶׁהוּא אִשֶּׁה, כִּי הַכַּוָּנָה כֻּלָּהּ בְּאִשֶּׁה לַה׳. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. תורה ג

(ח) וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ח וְיָת כָּל תְּרַב תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא יַפְרֵשׁ מִנַּהּ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי עַל גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

רש״י ◄ וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר • ׳חֶלְבּוֹ׳ הָיָה לוֹ לוֹמַר. מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״פַּר״? לְרַבּוֹת פָּר שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים לִכְלָיוֹת וְלַחֲלָבִים וּלְיוֹתֶרֶת. הַחַטָּאת • לְהָבִיא שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה־זָרָה - לִכְלָיוֹת, וְלַחֲלָבִים וּלְיוֹתֶרֶת. יָרִים מִמֶּנּוּ • מִן הַמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא יְנַתְּחֶנּוּ קֹדֶם הֲסָרַת חֶלְבּוֹ (ת״כ).

(ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:

ט וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנִנַּהּ:

(י) כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:

י כְּמָא דִּי מִתַּפְרַשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּקִנּוּן כַּהֲנָא עַל מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא:

רש״י ◄ כַּאֲשֶׁר יוּרָם • מֵאוֹתָן אֵמוּרִין הַמְפֹרָשִׁין בְּ׳שׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳. וְכִי מַה פֵּרֵשׁ בְּ׳זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳ שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן? אֶלָּא לְהַקִּישׁוֹ לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים לִשְׁמָן, אַף זֶה לִשְׁמוֹ; וּמַה שְּׁלָמִים שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה שָׁלוֹם לָעוֹלָם. וּבְ׳שְׁחִיטַת קָדָשִׁים׳ מַצְרִיכוֹ לִלְמֹד הֵימֶנּוּ: שֶׁאֵין לְמֵדִין לָמֵד מִן הַלָּמֵד בְּקָדָשִׁים. בְּפֶרֶק ׳אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן׳. עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו • כֵּלָּן לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הֵן, כְּמוֹ ׳מִלְּבַד׳.

(יא) וְאֶת־עֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ:

יא וְיָת מְשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בִּסְרֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְעַל כְּרָעוֹהִי וְגַוֵּהּ וְאָכְלֵהּ:

(יב) וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ

יב וְיַפֵּק יָת כָּל תּוֹרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכִי לַאֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא וְיוֹקִיד יָתֵהּ עַל אָעַיָּא בְּאֶשָּׁתָא עַל אֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא יִתּוֹקַד:

רש״י ◄ אֶל־מָקוֹם טָהוֹר • לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִחוּץ לָעִיר מָקוֹם מוּכָן לְטֻמְאָה, לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת וּלְבֵית הַקְּבָרוֹת, הֵצְרַךְ לוֹמַר: ״מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״, זֶה שֶׁהוּא חוּץ לָעִיר, שֶׁיְּהֵא הַמָּקוֹם טָהוֹר. מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת; וּבְבֵית עוֹלָמִים, חוּץ לָעִיר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא וּבְ׳סַנְהֶדְרִין׳. אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן • מָקוֹם שֶׁשּׁוֹפְכִין בּוֹ הַדֶּשֶׁן הַמְסֻלָּק מִן הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה״. עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף • שֶׁאֵין תַּלְמוּד־לוֹמַר, אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֲפִלּוּ אֵין שָׁם דֶּשֶׁן.

(יג) וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ:

יג וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁתּוּלוּן וִיהֵי מִכְסָא פִּתְגָּמָא מֵעֵינֵי קְהָלָא וַיַעְבְּדוּן חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וִיחוֹבוּן:

רש״י ◄ עֲדַת יִשְׂרָאֵל • אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. וְנֶעְלַם דָּבָר • טָעוּ לְהוֹרוֹת בְּאַחַת מִכָּל כְּרִתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא מֻתָּר. הַקָּהָל וְעָשׂוּ • שֶׁעָשׂוּ צִבּוּר עַל פִּיהֶם.

(יד) וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד:

יד וְתִתְיְדַע חוֹבְתָא דִּי חָבוּ עֲלַהּ וִיקָרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וְיַיְתּוּן יָתֵהּ לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(טו) וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:

טו וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְּנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ:

(טז) וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

טז וְיָעֵל כַּהֲנָא רַבָּא מִן דְּמָא דְתוֹרָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:

(יז) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת:

יז וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא אֶצְבְּעֵהּ מִן דְּמָא וְיַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ (יָת) קֳדָם פָּרְכְּתָא:

רש״י◄ **אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת•** וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: ״אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ״. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה. אִם מְעוּטָה סָרְחוּ, פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם כֻּלָּם סָרְחוּ, אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת. אַף כָּאן, כְּשֶׁחָטָא כֹּהֵן מָשִׁיחַ, עֲדַיִן שֵׁם קְדֻשַּׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשֶּׁחָטְאוּ כֻּלָּם, חַס־וְשָׁלוֹם, נִסְתַּלְּקָה הַקְּדֻשָּׁה.

(יח) וּמִן־הַדָּם יִתֵּן ׀ עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

יח וּמִן דְּמָא יִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ **יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד•** זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח.

(יט) וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה:

יט וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַפְרֵשׁ מִנֵּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא:

רש״י◄ **וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים•** וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת, לְמֵדִין הֵם מִ״וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ׳״. וּמִפְּנֵי־מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ, וּמִעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ׳ 16)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמִעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ (רש״י ד, יט) לְרַשִׁ״י הִקְשָׁה: לִכְאוֹרָה הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת" וְתוּ לֹא, וּמַדּוּעַ נָאֱמַר "וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה". וּמְתָרֵץ, שֶׁכְּנֻנַּת הַכָּתוּב הִיא לְמַעֵט בְּסִרְחוֹן הַחֵטְא, שֶׁאֵינוֹ הַחֵטְא עַצְמוֹ, אֶלָּא הָרֵיחַ הָרַע הַנּוֹדֵף מִמֶּנּוּ, פִּרְסוּמוֹ כְּלַפֵּי חוּץ. וְאַף כָּאן, חַטָּאת זוֹ **נְרָאִית** פְּחוּתָה בְּחֻמְרָתָהּ, כְּאִלּוּ יֵשׁ לְהַקְטִיר אֶת הַחֵלֶב בִּלְבַד (וְלֹא אֶת הַיּוֹתֶרֶת וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת).

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) **וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ.** בִּידוּעַ שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּ חַטָּאת עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁחָטְאוּ, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן שֶׁאֹמַר: וְכַאֲשֶׁר יִוָּדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ יָבִיאוּ קָרְבָּנָם. וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּמְּשִׁיחַ, כִּי אֵין צֹרֶךְ. וְיִתָּכֵן שֶׁיְּצַוֶּה שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ בַּחַטָּאת הַזּוֹ אֶלָּא בִּידִיעָה, לֹא עַל הַסָּפֵק כְּאָשָׁם תָּלוּי.

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת״כ כ״א) שֶׁאִם יָדְעוּ שֶׁהוֹרוּ, וְלֹא יָדְעוּ מַה הוֹרוּ, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת,** וְלֹא שֶׁיִּוָּדְעוּ הַחוֹטְאִים. וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בְּמְשִׁיחַ, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (פסוק ג): לְאַשְׁמַת הָעָם, הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. תורה טו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כז, עמוד 16 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מִיעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִיבָּתוֹ

וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת, לְמֵדִין הֵם מִ־וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ׳. וּמִפְּנֵי מַה לֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמִיעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִיבָּתוֹ (ד, יט. ובפירוש רש״י)

בְּהֶמְשֵׁךְ פָּרָשַׁת פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, כָּתוּב "וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים . . אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת" (שם, יז), וּפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י "וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר אֶת פְּנֵי פָּרוֹכֶת הַקֹּדֶשׁ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם מִעוּטָהּ סָרְחָה פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם כּוּלָּהּ סָרְחָה אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה גַּם הַמָּשָׁל הָרִאשׁוֹן הַנַּ״ל הוּא מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל (זבחים מא, ב), וְלֹא הֵבִיא רַשִׁ״י שְׁמוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא בְּדֶרֶךְ־כְּלָל שְׁמוֹת בַּעֲלֵי הַמַּאֲמָרִים, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ הֵבִיא אֶת שְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּמָּשָׁל הַשֵּׁנִי?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּבָזֶה שֶׁמֵּבִיא שֵׁם בַּעַל הַמַּאֲמָר בַּמָּשָׁל הַשֵּׁנִי, מִתְרַץ קַשְׁיָא הַמִּתְעוֹרֶרֶת כָּאן. דְּהִנֵּה אַף שֶׁמּוּבָן הַדָּבָר שֶׁמִּצַּד חִיבָּתוֹ יְמַעֵט הַמֶּלֶךְ בְּ"סִרְחוֹן" אוֹהֲבוֹ, אַךְ כָּל זֶה הוּא בַּחֲטָאִים רְגִילִים, אֲבָל כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּ"סִרְחוֹן" כָּזֶה שֶׁ"אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת" אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן מְחַבְּבוֹ הַמֶּלֶךְ עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיְּמַעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ?

וְעַל זֶה מְתָרֵץ רַשִׁ״י שֶׁמַּאֲמָר זֶה אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהוּא זֶה שֶׁאָמַר (נגעים ריש פרק ב) "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי כַּפָּרָתָן". דְּאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁכְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יִתְכַּפְּרוּ, דְּאִם־כֵּן אֵין רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כַּפָּרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם הַמְּכַפְּרִים עַל עַצְמָם. אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כָּל־כָּךְ קָשׁוּר וּמְאֻחָד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהֶחְשִׁיב אֶת עַצְמוֹ כְּאִילּוּ הוּא עַצְמוֹ הָיָה זֶה שֶׁחָטָא (חַס־וְשָׁלוֹם), וּמִמֵּילָא הֲרֵי הוּא כַּפָּרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וּכְמוֹ כֵן אֵצֶל הַקָּבָּ״ה, הָאַהֲבָה וְהַקֶּשֶׁר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא הֵם קְשׁוּרִים וּמְאוּחָדִים לְעוֹלָם, וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ "סִרְחוֹן" אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲדַיִן חִיבָּתָן עוֹלָה לִפְנֵי הַקָּבָּ״ה וּ"מִיעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִיבָּתוֹ".

(כ) וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:

כ וְיַעְבֵּד לְתוֹרָא כְּמָא די עֲבַד לְתוֹרָא דְחַטָּאתָא כֵּן יַעְבֵּד לֵהּ וְיכַפַּר עֲלֵיהוֹן כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן:

רש״י◄ **וְעָשָׂה לַפָּר • זֶה. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת •** כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, לְהָבִיא יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת, שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם מַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן, וְלִכְפֹּל בְּמִצְוֹת הָעֲבוֹדוֹת, לְלַמֵּד שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת — פָּסוּל, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּנַּתָּנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתְּנָן בְּמַתָּנָה אַחַת — כִּפֵּר, הֵצְרַךְ לוֹמַר כָּאן, שֶׁמַּתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת.

(כא) וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא:

כא וַיַּפֵּק יָת תּוֹרָא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְאוֹקִיד יָתֵהּ כְּמָא די אוֹקִיד יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּאת קְהָלָא הוּא:

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם:

כב אִם רַבָּא יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֵהּ די לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא בְּשָׁלוּ וְיֵחוֹב:

רש״י◄ **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא • לְשׁוֹן ׳אַשְׁרֵי׳; אַשְׁרֵי הַדּוֹר, שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ! קַל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו.**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב־כג) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא. לְשׁוֹן אַשְׁרֵי, אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא מֵבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ. תּוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן). **אוֹ הוֹדַע אֵלָיו,** אִם הוֹדַע, הַרְבֵּה אוֹ יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אִם, וְאִם בִּמְקוֹם אוֹ, וְכֵן: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא (שמות כא לו). לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְרַבִּי אַבְרָהָם כָּתַב: **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא,** הַפֹּךְ, אֲשֶׁר יֶחְטָא נָשִׂיא, וְהוּא דָּבֵק לְמַעְלָה וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ (פסוק יג), כְּאִלּוּ אָמַר וְאִם אֲשֶׁר יֶחְטָא הוּא הַנָּשִׂיא.

אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ, הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה, וְהַטַּעַם שֶׁיּוֹדַע לַנָּשִׂיא מֵעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, **אוֹ הוֹדַע אֵלָיו,** הוֹדִיעוּ אִישׁ אַחֵר שֶׁרָאָהוּ. וְיִהְיֶה דִּקְדּוּק **הוֹדַע,** פֹּעַל עָבָר, כְּמוֹ: וְהֵצַר לְךָ (דברים כח נב), וְיֶחְסַר הַמּוֹדִיעַ, כְּמוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי (במדבר כו נט).

וְאֵין צָרִיךְ לְכָל זֶה, כִּי שִׁמּוּשֵׁי "אֲשֶׁר" רַבִּים, יֵשׁ מֵהֶם יוֹרוּ עַל הַזְּמַן, כְּגוֹן: כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו (בראשית לז כג),

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז ע׳ 36)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא - לְשׁוֹן אַשְׁרֵי: אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ, קַל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו** (רש״י) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, מַדּוּעַ מוֹפִיעַ לְשׁוֹן "אֲשֶׁר" רַק בְּיַחַס לְחַטַּאת הַנָּשִׂיא, וְלֹא בְּיַחַס לְחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ? וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר עַל פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: הַהֶבְדֵּל בֵּין תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לַנָּשִׂיא, שֶׁכֹּהֵן מַחְדִּיר בָּעָם אַהֲבַת ה׳ - שֶׁהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְמִצְוֹת־עֲשֵׂה. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא תַּפְקִידוֹ לְהַחְדִּיר יִרְאַת ה׳ - שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. לָכֵן עִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה - וּבִינְיָנָן הֲבָאַת קָרְבָּן לְמִי שֶׁחָטָא. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא עִנְיָנוֹ לִמְנֹעַ מִלְּכַתְּחִלָּה הִכָּשְׁלוּת בַּעֲבֵרוֹת. לָכֵן מוֹפִיעַ הַלָּשׁוֹן "אֲשֶׁר" דַּוְקָא אֵצֶל הַנָּשִׂיא, הֲיוֹת שֶׁהַבִּטּוּי "אֲשֶׁר" מַתְאִים בְּעִקָּר לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא מִלְּכַתְּחִלָּה, וְכַאֲשֶׁר חוֹטֵא אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ לְהוֹדוֹת וּלְהָבִיא כַּפָּרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ׳ 40)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) **אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ** (רש״י) הַ׳נָּשִׂיא׳ וְהַ׳מֶּלֶךְ׳ בָּאָדָם הוּא - הַמֹּחַ, הַשַּׁלִּיט עַל הַגּוּף (רֶמֶז לַדָּבָר: ׳מֶלֶךְ׳ רָאשֵׁי תֵּבוֹת **מֹחַ, לֵב, כָּבֵד**). זֶהוּ **אַשְׁרֵי הַדּוֹר** – הִתְנַהֲגוּת הָאָדָם הִיא כָּרָאוּי, כַּאֲשֶׁר **הַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב** – הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל תַּאֲווֹת הַלֵּב. וְכַמְּבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳, שֶׁ"כָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמוֹחוֹ לְהִתְאַפֵּק . . שֶׁלֹּא לְמַלֹּאוֹת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ".

(כג) **אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:**

כג **אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חַב בַּהּ וְיַיְתִי יָת קֻרְבָּנֵהּ צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים:**

רש״י◄ **אוֹ־הוֹדַע •** כְּמוֹ ׳אִם הוֹדַע הַדָּבָר׳; הַרְבֵּה "אוֹ" יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בְּלְשׁוֹן "אִם", וְ"אִם" בִּמְקוֹם "אוֹ"; וְכֵן: "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא". **הוֹדַע אֵלָיו •** כְּשֶׁחָטָא הָיָה סָבוּר שֶׁהוּא הֶתֵּר, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹדַע לוֹ שֶׁאִסּוּר הָיָה.

(כד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא:**

כד **וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישָׂא דִּצְפִירָא וְיִכּוֹס יָתֵהּ בַּאֲתַר דְּיִכַּס יָת עֲלָתָא לְקֳדָם יְיָ חַטָּאתָא הוּא:**

רש״י◄ **בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה •** בַּצָּפוֹן, שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בָּעוֹלָה. **חַטָּאת הוּא •** לִשְׁמוֹ – כָּשֵׁר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – פָּסוּל.

(כה) **וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:**

כה **וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא בְּאִצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת דְּמֵהּ יֵשׁוֹד לְיסוֹדָא מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא:**

רש״י◄ **וְאֶת דָּמוֹ •** שִׁירֵי הַדָּם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר (שם מג ב), וְדוֹמֵיהֶם. אַף כָּאן, כַּאֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחְטָא, וְיִחָסֵר כ״ף הָעֵדֶת. וְכֵן: אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם (דברים יא כז), כַּאֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ. אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד (שמות יד יג), כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם. שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ (שם לד יח), כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ.

וּפְעָמִים תֶּחְסַר הַמִּלָּה הַזּוֹ בִּי״ת, וַיְסִירֶהָ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְּלֶצֶת לַאֲשֵׁרָה (מלכים־א טו יג), בַּאֲשֶׁר עָשִׂתָה מִפְּלֶצֶת לַאֲשֵׁרָה, כְּטַעַם בַּעֲבוּר, כְּמוֹ בַּאֲשֶׁר אַתָּ אִשְׁתּוֹ (בראשית לט ט).

וְטַעַם אוֹ הוֹדַע אֵלָיו, עַל הָאָשָׁם, יֹאמַר, כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה׳ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, לְהִיוֹת עָלָיו עֹנֶשׁ, אוֹ יִוָּדַע אֵלָיו וְיִתְכַּפֵּר לוֹ בְּקָרְבָּן. וְהַטַּעַם, אוֹ יִהְיֶה אָשֵׁם אוֹ יָבִיא קָרְבָּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ.

וְטַעַם ה׳ אֱלֹהָיו. לוֹמַר כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הָאָדוֹן שֶׁאֵין עָלָיו מוֹרֵא בָּשָׂר וָדָם, יֵשׁ לוֹ לִירָא מֵה׳ אֱלֹהָיו כִּי הוּא אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, וְכֵן: לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה׳ אֱלֹהָיו (דברים יז יט), כְּלוֹמַר שֶׁיָּשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי יֵשׁ עָלָיו עֶלְיוֹן שֶׁהוּא אֱלֹהָיו אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹ וּמַמְלַכְתּוֹ. תורה כד

(כה) וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה. הוּא הַנִּזְכָּר, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם בִּמְקוֹם הַיְדִיעָה. וְכֵן: וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת הַפָּר (לעיל פסוק ד). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶם מִדְרָשִׁים, כִּי תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה אֵין בָּהּ חָסֵר וְיָתֵר. תורה כו

(כו) וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

כו וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַסֵּק לְמַדְבְּחָא כִּתְרַב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵּהּ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש״י ◄כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים• כְּאוֹתָן אֵמוּרִין הַמְפֹרָשִׁים בְּעֵז הָאָמוּר אֵצֶל שְׁלָמִים.

◆ יום שישי ח׳ אדר ב׳ ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם׃

כז וְאִם אֲנַשׁ חַד יֶחוֹב בִּשְׁלוּ מֵעַמָּא דְאַרְעָא בְּמֶעְבְּדֵהּ חַד מִפִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וְיֶחוֹב׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ כרך לב עמוד 13 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שְׁנֵי סוּגֵי הִתְבּוֹנְנוּת

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה גו׳ וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ גו׳ נְקֵבָה" (ד, כז ואילך). בְּקֶשֶׁר לְזֶה, אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ם "אֵין הָאָשָׁם אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים, וְאֵין לְךָ חַטָּאת מִן הַכְּבָשִׂים אֶלָּא נְקֵבָה" (הלכות פסולי המוקדשין פרק ו הלכה טז). בְּטַעַם הַדָּבָר שֶׁקָּרְבָּן מְכַפֵּר עַל חֵטְא, מָצִינוּ כַּמָּה בֵּיאוּרִים. וּבָרַמְבַּ"ן בֵּאֵר "שֶׁיַּחְשֹׁב הָאָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא לַאלקֵיו בְּגוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכֹפֶר הַקָּרְבָּן הַזֶּה" (פרשתנו א, ט). וְנִמְצָא, שֶׁבְּטַעַם זֶה מְדֻגָּשׁ שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְבַטֵּל וּלְיַסֵּר אֶת עַצְמוֹ בִּדְבָרִים קָשִׁים, עַד כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁ"רָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׁפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף", וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ הָעָוֹן.

אַךְ מָצִינוּ גַּם־כֵּן שֶׁקָּרְבָּן הוּא מִלְּשׁוֹן קָרוּב. וְהַיְנוּ, שֶׁתֹּכֶן הַקָּרְבָּן הוּא שֶׁהָאָדָם מְקָרֵב אֶת עַצְמוֹ לְהַקָּבָּ"ה (ראה ספר הבהיר סי׳ מו. בחיי פרשתנו א, ט. ועוד). וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁזֶּה שֶׁחָטָא וּפָגַם הוּא רַק מִצַּד יִצְרוֹ הָרַע, אַךְ רְצוֹנוֹ הָאֲמִיתִּי הוּא לִהְיוֹת בְּקָרוּב לְהַקָּבָּ"ה וּלְקַיֵּם רְצוֹנוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְקָרֵב לְהַקָּבָּ"ה וְשָׁב מֵחֶטְאוֹ, וַעֲוֹנוֹ יְכֻפַּר לוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם הָרִאשׁוֹן הוּא בְּעִקָּר בְּקָרְבַּן אָשָׁם, וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי הוּא בְּעִקָּר בְּקָרְבַּן חַטָּאת. דְּהִנֵּה, הַחַטָּאת בָּא רַק עַל הַשּׁוֹגֵג, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָשָׁם חָמוּר מֵחַטָּאת, עַד שֶׁכַּמָּה אֲשָׁמוֹת בָּאִים גַּם עַל הַמֵּזִיד (ראה אריכות בזה ברמב"ן סוף פרשתנו).

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעַל הַשּׁוֹגֵג מַסְפִּיק שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שֶׁרְצוֹנוֹ הָאֲמִיתִּי הוּא לַעֲשׂוֹת טוֹב, שֶׁאֵין זֶה הִתְבּוֹנְנוּת הַמַּקְשֶׁה וּמַכְבִּידָה עַל הָאָדָם, וְלָכֵן "אֵין לְךָ חַטָּאת כוּ׳ אֶלָּא נְקֵבָה", כִּי לְכַפָּרַת הַשּׁוֹגֵג מַסְפִּיק גַּם הִתְבּוֹנְנוּת "רַכָּה" - כִּנְקֵבָה שֶׁ"תֹּאמַר לָהֶן בְּלָשׁוֹן רַכָּה" (רש"י יתרו יט, ג).

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל הַמֵּזִיד, מִכֵּיוָן שֶׁיֵּצֶר הָאָדָם הוּא בְּהִתְגַּבְּרוּת, לֹא דַּי בְּהִתְבּוֹנְנוּת רַכָּה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁעֲוֹנוֹ יְכֻפַּר יֵשׁ לְהַקְרִיב זָכָר, שֶׁלַּ"זְכָרִים" יֵשׁ לְהַגִּיד "דְּבָרִים הַקָּשִׁים כְּגִידִין" (רש"י שם), וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה יַכְנִיעַ אֶת יִצְרוֹ.

(כח) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃

כח אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב וְיַיְתִי קָרְבָּנֵהּ צְפִירַת עִזִּין שְׁלִמְתָּא נְקוּבְתָּא עַל חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב׃

(כט) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה׃

כט וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר דַּעֲלָתָא׃

(ל) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

ל וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמָהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

(לא) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

לא וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדָּא תְּרַב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש״י◄ **כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים•** כְּאֵמוּרֵי עֵז הָאֲמוּרִים בִּשְׁלָמִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לט עמ׳ 225)

לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳ (ד, לא)
בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא אֵ־ל וְלֹא אֱלֹקִים אֶלָּא ה׳, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל־דִּין לַחֲלֹק (לְאוֹמְרִים רְשׁוּיוֹת הַרְבֵּה הֵן . . לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכֻלָּם רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה׳, רש״י) (מנחות קי, א)

יֵשׁ לְהַמְתִּיק אֶת הַלָּשׁוֹן "לְבַעַל **דִּין**" עַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁקָּרְבָּן הוּא לְשֵׁם הֵנָיָ׳, מִדַּת הָרַחֲמִים, לֹא לְשֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַדִּין - "זוֹבֵחַ לָאֱלֹקִים יָחֳרָם" (וּמַה שֶּׁנִּזְכַּר גַּם שֵׁם אֵל – ראה זח״ג לא, א: אִי לָא זַכָּאן, הָא אֵל קַיָּמָא וְאִקְרֵי גִּבּוֹר).

(לב) וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה׃

לב וְאִם אִמַּר יַיְתִי קֻרְבָּנֵהּ לְחַטָּאתָא נֻקְבָא שְׁלֻמְתָּא יַיְתִנַּהּ׃

(לג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃

לג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְחַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי יִכּוֹס יָת עֲלָתָא׃

רש״י◄ **וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת•** שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

(לד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

לד וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְחַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

(לה) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יַסִּיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

לה וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדָּא תְּרַב אִמְּרָא מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא וַיַסֵּק כַּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קֻרְבְּנַיָּא דַיְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש״י◄ **כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב•** שֶׁנִּתְרַבּוּ אֲמוּרִים בָּאַלְיָה. אַף חַטָּאת, כְּשֶׁהִיא בָּאָה כִּשְׂבָּה, טְעוּנָה אַלְיָה עִם הָאֲמוּרִין. **עַל אִשֵּׁי ה׳•** עַל מְדוּרוֹת הָאֵשׁ הָעֲשׂוּיוֹת לַשֵּׁם. פוּאיילי״ש בְּלַעַ״ז.

ה (א) וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃

א וְאֶנֶשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וְיִשְׁמַע קַל מוֹמֵי וְהוּא סָהִיד אוֹ חֲזָא אוֹ יָדָע אִם לָא יְחַוִּי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃

רש״י◄ **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה•** בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד בּוֹ, שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה, שֶׁאִם יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת שֶׁיַּעִיד לוֹ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע. אֵינָם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים, כִּי אֵין עֵד בְּלֹא רְאִיָּה וּבְלֹא יְדִיעָה, אֲבָל יֹאמַר: אִם שָׁמַע קוֹל אָלָה שֶׁנִּשְׁאוּ עָלָיו לְהַאֲלוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד בֵּין בִּרְאִיָּה בֵּין בִּידִיעָה, אִם לֹא יַגִּיד יֵשׁ עָלָיו עָוֹן. **וְהִנֵּה** לֹא יִתְחַיֵּב בַּקָּרְבָּן הַזֶּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ עֵדוּת שֶׁיְּזַכֶּה מִמֶּנּוּ הַמִּשְׁבִּיעַ בְּדִינוֹ. וּלְכָךְ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבועות לג) כִּי יֵשׁ עֵדוּת שֶׁתּוֹעִיל בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, וְיֵשׁ שֶׁתּוֹעִיל בִּידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. כֵּיצַד, מָנָה מָנִיתִי לְךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְטוֹעֵן לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם יָבֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה. מָנָה הוֹדִיתָ לִי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, יָבֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. **וְעַל** דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צָרִיךְ לִרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, אֲבָל **אוֹ רָאָה** שֶׁהוּא רָאָה הַהַלְוָאָה אוֹ הַמִּקָּח לְגַמְרֵי, **אוֹ יָדָע** שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם מוֹדִים בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא בִּפְנֵי עֵדִים וְלֹא רָאָה הַמַּעֲשֶׂה. וְלֹא אָמַר כָּאן "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ", כִּי הוּא חַיָּב בְּמֵזִיד, אוֹ בְּשִׁגְגַת הַשְּׁבוּעָה עִם זְדוֹן הָעֵדוּת. אֲבָל אִם הָיָה שָׁכוּחַ בָּעֵדוּת בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה אֵין עָלָיו כְּלוּם. תורה ב

(ב) **אוֹ נֶ֗פֶשׁ אֲשֶׁ֣ר תִּגַּ֣ע בְּכָל־דָּבָ֣ר טָמֵא֒ אוֹ֩ בְנִבְלַ֨ת חַיָּ֜ה טְמֵאָ֗ה אוֹ בְּנִבְלַ֨ת בְּהֵמָ֣ה טְמֵאָ֔ה אוֹ֕ בְּנִבְלַ֖ת שֶׁ֣רֶץ טָמֵ֑א וְנֶעְלַ֣ם מִמֶּ֔נּוּ וְה֥וּא טָמֵ֖א וְאָשֵֽׁם׃**

ב אוֹ אֱנַשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדַּעַם מְסָאָב אוֹ בְנִבְלַת חַיְתָא מְסָאָבָא אוֹ בְּנִבְלַת בְּעִירָא מְסָאָבָא אוֹ בְּנִבְלַת רִחֲשָׁא מְסָאָב וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא מְסָאָב וְחָב׃

רש״י◄ **אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגוֹ׳** • וּלְאַחַר הַטֻּמְאָה הַזּוֹ יֹאכַל קָדָשִׁים אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת. בְּמַסֶּכֶת ׳שְׁבוּעוֹת׳ נִדְרַשׁ כֵּן. **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ** • הַטֻּמְאָה. **וְאָשֵׁם** • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ.

(ג) **אוֹ כִ֤י יִגַּ֙ע בְּטֻמְאַ֣ת אָדָ֔ם לְכֹל֙ טֻמְאָת֔וֹ אֲשֶׁ֥ר יִטְמָ֖א בָּ֑הּ וְנֶעְלַ֣ם מִמֶּ֔נּוּ וְה֥וּא יָדַ֖ע וְאָשֵֽׁם׃**

ג אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא לְכָל סוֹבְתֵהּ דִּי יִסְתָּאַב בַּהּ וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב׃

רש״י◄ **בְּטֻמְאַת אָדָם** • זוֹ טֻמְאַת מֵת. **לְכֹל טֻמְאָתוֹ** • לְרַבּוֹת טֻמְאַת מַגַּע זָבִין וְזָבוֹת. **אֲשֶׁר יִטְמָא** • לְרַבּוֹת הַנּוֹגֵעַ בְּבוֹעֵל נִדָּה. **בָּהּ** • לְרַבּוֹת בּוֹלֵעַ נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. **וְנֶעְלַם וְהוּא יָדַע** • שֶׁשָּׁכַח הַטֻּמְאָה. **וְאָשֵׁם** • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ.

(ד) **אוֹ נֶ֗פֶשׁ כִּ֣י תִשָּׁבַע֩ לְבַטֵּ֨א בִשְׂפָתַ֜יִם לְהָרַ֣ע ׀ אוֹ לְהֵיטִ֗יב לְכֹ֨ל אֲשֶׁ֨ר יְבַטֵּ֧א הָאָדָ֛ם בִּשְׁבֻעָ֖ה וְנֶעְלַ֣ם מִמֶּ֑נּוּ וְה֥וּא־יָדַ֥ע וְאָשֵׁ֖ם לְאַחַ֥ת מֵאֵלֶּֽה׃**

ד אוֹ אֱנַשׁ אֲרֵי יְקַיֵּם לְפָרָשָׁא בְסִפְוָן לְאַבְאָשָׁא אוֹ לְאוֹטָבָא לְכֹל דִּי יְפָרֵשׁ אֱנָשָׁא בְּקִיּוּם וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין׃

רש״י◄ **בִּשְׂפָתַיִם** • וְלֹא בַּלֵּב. **לְהָרַע** • לְעַצְמוֹ. **אוֹ לְהֵיטִיב** • לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן: אֹכַל וְלֹא אֹכַל, אִישַׁן וְלֹא אִישַׁן. **לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא** • לְרַבּוֹת לְשֶׁעָבַר. **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ** • וְעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, כָּל אֵלֶּה בְּ׳קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד׳ כַּמְפֹרָשׁ כָּאן, אֲבָל שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּפִירַת מָמוֹן, אֵינָהּ בְּקָרְבָּן זוֹ אֶלָּא בְּאָשָׁם.

(ה) **וְהָיָ֥ה כִֽי־יֶאְשַׁ֖ם לְאַחַ֣ת מֵאֵ֑לֶּה וְהִ֨תְוַדָּ֔ה אֲשֶׁ֥ר חָטָ֖א עָלֶֽיהָ׃**

ה וִיהֵי אֲרֵי יֵחוֹב לַחֲדָא מֵאִלֵּין וִיוַדִּי דִּי חָב עֲלַהּ׃

(ו) **וְהֵבִ֣יא אֶת־אֲשָׁמ֣וֹ לַיהוָ֗ה עַ֣ל חַטָּאתוֹ֩ אֲשֶׁ֨ר חָטָ֜א נְקֵבָ֨ה מִן־הַצֹּ֧אן כִּשְׂבָּ֛ה אוֹ־שְׂעִירַ֥ת עִזִּ֖ים לְחַטָּ֑את וְכִפֶּ֥ר עָלָ֛יו הַכֹּהֵ֖ן מֵחַטָּאתֽוֹ׃**

ו וְיַיְתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב נְקוּבְתָא מִן עָנָא אִמְּרָתָא אוֹ צְפִירַת עִזִּין לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ׃

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא. שֶׁנֶּעֶלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה **וְאָשֵׁם** בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים אוֹ בִּיאַת מִקְדָּשׁ. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּהְיוּ אֲכִילַת קָדָשִׁים וּבִיאַת מִקְדָּשׁ נִלְמָדִים מִן וְאָשֵׁם, כִּי בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת לְמַעְלָה נֶאֱמַר כֵּן. אֲבָל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ תְּקַצֵּר בַּדָּבָר הַמּוּבָן, כִּי מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּנְגִיעַת נְבֵלָה וְשֶׁרֶץ שׁוּם חֵטְא, וְלֹא הֻזְהֲרוּ מִמֶּנָּהּ אֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּחַיֵּב הַכָּתוּב בִּנְגִיעָתָם קָרְבָּן. אֲבָל אָמַר, כִּי כַּאֲשֶׁר יִטְמָא הָאָדָם וְנֶעְלָם מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, אוֹ כַּאֲשֶׁר יִשָּׁבַע וְנֶעְלָם מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה, וְיֶחְטָא בְּהַעֲלָמָה שֶׁל אַחַת מֵאֵלֶּה, יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבָּן. וּבַיָּדוּעַ שֶׁאֵין בְּהַעֲלָמַת הַטֻּמְאָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיֹּאכַל קָדָשִׁים אוֹ יָבֹא לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין בְּהַעֲלָמַת הַשְּׁבוּעָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיַּעֲבֹר עָלֶיהָ. וְזֶה יִשּׁוּב פְּשׁוּטָן שֶׁל מִקְרָאוֹת בְּפָרָשָׁה זוֹ, וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהּ עוֹד מִדְרָשִׁים לְחַזֵּק הָעִנְיָן הַזֶּה. תורה ג

(ה־ו) וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ. אֵין הַסֵּדֶר כֵּן, אֲבָל הוּא מֵבִיא הַחַטָּאת וְסוֹמֵךְ עָלֶיהָ וּמִתְוַדֶּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (טז כא): וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל לֹא אָמַר כָּאן ״וְסָמַךְ יָדוֹ״, בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ בְּכָל הַחַטָּאוֹת לְמַעְלָה שֶׁהֵם טְעוּנִים סְמִיכָה, וְכֵן בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה. וְלֹא פֵּרֵשׁ הַוִּדּוּי לְמַעְלָה בִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יִרְאֶה, שֶׁאָמַר בְּכָאן **וְהִתְוַדָּה** בַּעֲבוּר כִּי שְׁבוּעַת הָעֵדוּת יָבִיאוּ קָרְבָּן עַל זְדוֹנָהּ, וְכֵן בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן הִזְכִּיר (בַּמִּדְבָּר ה ז): וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ, אֲבָל בְּחַטַּאת הַשְּׁגָגָה לֹא יַזְכִּיר וִדּוּי.

אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סִפְרֵי זוּטָא נָשֹׂא ה

(ז) וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:

ז וְאִם לָא תִּמְטֵי יְדֵהּ כְּמִסַּת שֵׂיתָא וַיַיתִי יָת חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה קֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא:

(ח) וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל:

ח וַיַיתִי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרֵב יָת דִּי לְחַטָּאתָא קַדְמֵיתָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ מִלְּקֳבֵל קְדָלֵהּ וְלָא יַפְרֵשׁ:

רש״י ◄ **וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה** • חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה. (זבחים ז) לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְפַרְקְלִיט שֶׁנִּכְנַס לְרַצּוֹת, רְצָה פַּרְקְלִיט, נִכְנַס דּוֹרוֹן אַחֲרָיו.

וְלֹא יַבְדִּיל • אֵינוֹ מוֹלֵק אֶלָּא סִימָן אֶחָד. **עֹרֶף** • הוּא גֹּבַהּ הָרֹאשׁ הַמְשֻׁפָּע לְצַד הַצַּוָּאר. מוּל עֹרֶף, מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעֹרֶף, וְהוּא אֹרֶךְ כָּל אֲחוֹרֵי הַצַּוָּאר.

(ט) וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הִוא:

ט וְיַדֵּי מִדְּמָא דְחַטָּאתָא עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא וּדְאִשְׁתָּאַר בְּדְמָא יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא חַטָּאתָא הוּא:

רש״י ◄ **וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת** • בְּעוֹלָה, לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי. וּבְחַטָּאת, הַזָּאָה וּמִצּוּי: אוֹחֵז בָּעֹרֶף וּמַתִּיז, וְהַדָּם נִתָּז וְהוֹלֵךְ לַמִּזְבֵּחַ. **חַטָּאת הוּא** • לִשְׁמָהּ — כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — פְּסוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ׳ 17)

בְּעוֹלָה לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי, וּבְחַטָּאת הַזָּאָה וּמִצּוּי (רש״י ה, ט) אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁבְּעוֹלָה אֵין כְּלָל הָעִנְיָן שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם, אֶלָּא שֶׁבְּחַטָּאת הָצְרְכוּ לִהְיוֹת שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. אֲבָל גַּם מִצּוּי שֶׁל עוֹלָה ("וְנִמְצָה דָמוֹ") תָּכְנוֹ עִנְיַן הַזְּרִיקָה. וְכֵן מוּכָח מֵרַשִׁ״י זֶה גּוּפָא, שֶׁמַּשְׁוֶה הַזָּאָה וּמִצּוּי זֶה לְזֶה. וּבְרַשִׁ״י מְעִילָה (ט, א): "דְּמִצּוּי עוֹלַת הָעוֹף - בִּמְקוֹם זְרִיקָה דִּבְהֵמָה, וְהַזָּאָה בְּחַטַּאת הָעוֹף".

(י) וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ס

י וְיָת תִּנְיָנָא יַעְבֵּד עַלָתָא כְּדִחְזֵי וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵּהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש״י ◄ **כַּמִּשְׁפָּט** • כְּדַת הָאָמוּר בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נְדָבָה בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) **וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ,** עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה, אַף טָמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁהֵן בְּשׁוֹגֵג, וּשְׁאָר כָּל חַטָּאוֹת לָמַדְנוּ מִכָּאן. אֲבָל הִזְכִּיר הַוִּדּוּי בְּכָאן, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין בִּזְרוֹנָן כָּרֵת וְהִצְרִיכָן וִדּוּי, וְכָל שֶׁכֵּן לְמַעֲלָה בַּחַטָּאוֹת קְבוּעוֹת שֶׁיִּתְוַדֶּה עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת.

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, כִּי **וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ** כְּלָל לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁטְּעוּנִין וִדּוּי, וְהַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא (ה׳ ז׳): וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ, לְהָבִיא כָּל הָאֲשָׁמוֹת. כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסִפְרִי (שָׁם). וְשָׁם דָּרְשׁוּ: וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ, בִּנְיַן אָב לְכָל הַמִּתִּים שֶׁיִּטְּעֲנוּ וִדּוּי. תורה ז

(ז) **וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה.** הֵקֵל הַכָּתוּב עַל הַחוֹטֵא בְּאֵלּוּ לְהָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. וְיָתָכֵן שֶׁהַטַּעַם בַּשְּׁבוּעוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא טוֹעֶה בְּדָבָר מִצְוָה, כִּי הַכֹּהֵן הָאוֹכֵל קָדָשִׁים וְהַבָּא לַמִּקְדָּשׁ לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת אוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹסֵק הוּא בְּמִצְוָה וְדַעְתּוֹ לַשָּׁמַיִם, וּלְפִיכָךְ אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא בְּהֶעְלֵמַת הַטֻּמְאָה רִבָּה לוֹ הַכָּתוּב כַּפָּרוֹת.

וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי טַעַם **אֶחָד לְעוֹלָה** שֶׁיִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הָאֲמוּרִין בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה. וְיָפֶה פֵּרַשׁ. תורה ח

◆ שבת קודש ט׳ אדר ב׳ ◆

(יא) וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֶת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא:

יא וְאִם לָא תַדְבֵּק יְדֵהּ לִתְרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ לִתְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וַיְיתֵי יָת קָרְבָּנֵהּ דִּי חָב חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין סָלְתָּא לְחַטָּאתָא לָא יְשַׁוִּי עֲלַהּ מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלַהּ לְבֻנְתָּא אֲרֵי חַטָּאתָא הִיא:

רש״י◄ כִּי חַטָּאת הִוא • וְאֵין בַּדִּין שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנָהּ מְהֻדָּר.

(יב) וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא:

יב וַיְיתֵנַהּ לְוָת כַּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִנַּהּ מְלֵי קֻמְצֵהּ יָת אִדְכַּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבָּנַיָּא דַיְיָ חַטָּאתָא הִיא:

רש״י◄ חַטָּאת הִוא • נִקְמֶצֶת וְנִקְטֶרֶת לִשְׁמָהּ – כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ – פְּסוּלָה.

(יג) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה:

יג וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵּהּ דִּי חָב מֵחָדָא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ וּתְהֵי לְכַהֲנָא כְּמִנְחָתָא:

רש״י◄ עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא • כָּאן שִׁנָּה הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי בַּעֲשִׂירוּת וּבְדַלּוּת נֶאֱמַר: ״מֵחַטָּאתוֹ״, וְכָאן בְּדַלֵּי דַּלּוּת, נֶאֱמַר: ״עַל־חַטָּאתוֹ״, דִּקְדְּקוּ רַבּוֹתֵינוּ (כריתות כז) מִכָּאן, שֶׁאִם חָטָא כְּשֶׁהוּא עָשִׁיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן שְׁתֵּי תּוֹרִים; הִפְרִישׁ מָעוֹת לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה (לְכָךְ נֶאֱמַר: ״מֵחַטָּאתוֹ״); הִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר, יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: ״עַל־חַטָּאתוֹ״. מֵאַחַת מֵאֵלֶּה • מֵאַחַת מִשָּׁלֹשׁ כַּפָּרוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן: אוֹ בַּעֲשִׂירוּת, אוֹ בְּדַלּוּת, אוֹ בְּדַלֵּי דַּלּוּת (ת״כ); וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכִשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה, וְהַקַּלִּין יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקַּלִּין שֶׁבַּקַּלִּין יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״, לְהַשְׁוּוֹת קַלִּין לַחֲמוּרִין לְכִשְׁבָּה וּשְׁעִירָה, אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ, וְאֶת הַחֲמוּרִים לַקַּלִּין לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה בְּדַלֵּי דַּלּוּת. וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה • לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁיִּהְיוּ שִׁיָּרֶיהָ נֶאֱכָלִין; זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת״כ): ״וְהָיְתָה לַכֹּהֵן״, וְאִם חוֹטֵא זֶה כֹּהֵן הוּא, תְּהֵא לוֹ כִּשְׁאָר מִנְחַת נִדְבַת כֹּהֵן, שֶׁהִיא בְּ״כָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל״ (לקמן ו טז).

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יד וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(טו) נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם:

טו אֲנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר וְיֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִקּוּדְשַׁיָּא דַיְיָ וַיְיתֵי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לַאֲשָׁמָא:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) **וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה׳.** נִקְרָא הַקָּרְבָּן הַזֶּה אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: **בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם.** אֲבָל: וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה׳ הָאָמוּר לְמַעְלָה (פסוק ו) בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, טַעְמוֹ: וְהֵבִיא אֵת קָרְבָּנוֹ לַה׳, כִּי הַקָּרְבָּן הַהוּא חַטָּאת הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם): כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת. **וְלֹא** נִתְבָּרֵר מַה טַּעַם יִהְיֶה שֵׁם הַקָּרְבָּן הָאֶחָד חַטָּאת וְשֵׁם הָאֶחָד אָשָׁם, וְכֻלָּן יְבֹאוּ עַל חֵטְא. וְלֹא נוֹכַל לוֹמַר בַּעֲבוּר שֶׁהַחַטָּאת נִקְבָּה, כִּי יֵשׁ חַטָּאת

רש״י◄ **כִּי־תִמְעֹל מַעַל•** (ת״כ) אֵין ״מְעִילָה״ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁנּוּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א ה כה): ״וַיִּמְעֲלוּ בֵּאלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ״; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּסוֹטָה (במדבר ה): ״וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל״. **וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה׳•** שֶׁנִּזְהֲרָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ. וְהֵיכָן הֵזְהַר? נֶאֱמַר כָּאן: ״חֵטְא״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: ״חֵטְא״ בִּתְרוּמָה (לקמן כב): ״וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא״. מַה לְּהַלָּן הִזְהִיר, אַף כָּאן הִזְהִיר. אִי, מַה לְּהַלָּן לֹא הִזְהִיר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל, אַף כָּאן לֹא הִזְהִיר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״תִּמְעֹל מַעַל״, רַבָּה. **מִקָּדְשֵׁי ה׳•** הַמְיֻחָדִים לַשֵּׁם, יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. **אַיִל•** לְשׁוֹן קָשֶׁה, כְּמוֹ (יחזקאל יז יג): ״וְאֶת־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח״, אַף כָּאן קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. **בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים•** שֶׁיְּהֵא שָׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים.

(טז) **וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ**

טז וְיָת דִּי חָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלַּם וְיָת חֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן יָתֵהּ לְכַהֲנָא וְכַהֲנָא יְכַפַּר עֲלוֹהִי בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש״י◄ **וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם•** (כריתות, כו) קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לַהֶקְדֵּשׁ.

(יז) **וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:**

יז וְאִם אֱנַשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חֲדָא מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ דִּי לָא כְשִׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְלָא יָדַע וְיֵחוֹב וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ:

רש״י◄ **וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם.** הָעִנְיָן הַזֶּה מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁבָּא סָפֵק כָּרֵת לְיָדוֹ, וְלֹא יָדַע אִם עָבַר עָלָיו אִם לָאו, כְּגוֹן: חֵלֶב וְשֵׁמֶן לְפָנָיו, וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵיהֶן הֶתֵּר, וְאָכַל אֶת הָאַחַת. אָמְרוּ לוֹ: אַחַת שֶׁל חֵלֶב הָיְתָה, וְלֹא יָדַע אִם זוֹ שֶׁל חֵלֶב אָכַל, הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי וּמֻגָּן עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שֶׁוַּדַּאי חָטָא, וְאִם יִוָּדַע לוֹ לְאַחַר זְמַן, יָבִיא חַטָּאת. **וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ•** (ת״כ) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֲרֵי הַכָּתוּב עָנַשׁ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיַּעֲנִישׁ אֶת שֶׁיָּדַע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם נַפְשְׁךָ לִידַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, צֵא וּלְמַד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא עַל מִצְוַת ״לֹא תַעֲשֶׂה״ וְעָבַר עָלֶיהָ, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ עָלָיו וּלְדוֹרוֹתָיו! וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה: שֶׁל טוֹבָה, אוֹ שֶׁל פֻּרְעָנוּת? הֱוֵי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה. אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת הַמְעוּטָה, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו, מִדָּה טוֹבָה הַמְרֻבָּה, הַיּוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפִּגּוּלִין וְהַנּוֹתָרוֹת וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

זָכָר, שְׂעִירִים וּפָרִים. וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּהֵא מִפְּנֵי חֹמֶר הַחֵטְא, כִּי הִנֵּה הַמִּצְרָע מֵבִיא שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת, שֵׁם הָאֶחָד חַטָּאת וְהַשֵּׁנִי אָשָׁם.

וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי, כִּי שֵׁם אָשָׁם מוֹרֶה עַל דָּבָר גָּדוֹל אֲשֶׁר הָעוֹשֵׂהוּ יִתְחַיֵּב לִהְיוֹת שָׁמֵם וְאָבֵד בּוֹ, מִלְּשׁוֹן: הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים (תהלים ה יא), וְיֶאֱשָׁמוּ נְאוֹת מִדְבָּר. וְכֵן: תָּאְשַׁם שׁוֹמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ (הושע יד א), וְכֵן: אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ (בראשית מב כא), נֶעֱנָשִׁים. וְחַטָּאת מוֹרָה עַל דָּבָר נָטָה בּוֹ מִן הַדֶּרֶךְ, מִלְּשׁוֹן: אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יַחֲטֹא (שופטים כ טז).

וְהִנֵּה אָשָׁם גְּזֵלוֹת וַאֲשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם בָּאִים אַף עַל הַמֵּזִיד יִקָּרֵא קָרְבָּנָם אָשָׁם, וְכֵן אָשָׁם הַנָּזִיר. אֲבָל אָשָׁם מְעִילוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּשׁוֹגֵג, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּקָדְשֵׁי ה׳ יִקָּרֵא הַקָּרְבָּן אָשָׁם, כִּי הַחֵטְא הַגָּדוֹל יִתְחַיֵּב לְהִיוֹתוֹ אָשָׁם בּוֹ, כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא מְעִילָה.

וְעִנְיַן הַמְּצֹרָע, בַּעֲבוּר שֶׁהַמְּצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת, וְהִנֵּה הוּא כְּבָר שָׁמֵם וְאָבֵד, וְיִקְרָא קָרְבָּנוֹ הָרִאשׁוֹן אָשָׁם, שֶׁיָּגֵן עָלָיו מִן הָאַשְׁמָה אֲשֶׁר הוּא שָׁמֵם בָּהּ, וְהַשֵּׁנִי חַטָּאת שֶׁהוּא מְכַפֵּר שִׁגְגוֹתָיו.

וְטַעַם אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁבְּעָלָיו סָבוּר שֶׁאֵין עָלָיו עֹנֶשׁ כִּי לֹא נוֹדַע שֶׁחָטָא, מִפְּנֵי זֶה הֶחְמִיר עָלָיו הַכָּתוּב בִּסְפֵקוֹ יוֹתֵר מִוַּדָּאוֹ, וְהִצְרִיכוֹ אַיִל בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וְאִלּוּ נוֹדַע חֶטְאוֹ הָיָה מֵבִיא חַטָּאת בַּת דַּנְקָא. וּקְרָאוֹ אָשָׁם לֵאמֹר שֶׁהוּא בִּשְׁנֵי סְלָעִים כַּאֲשָׁמוֹת הַחֲמוּרִים, לִרְמֹז לוֹ שֶׁאִם יִהְיֶה נָקֵל בְּעֵינָיו וְלֹא יָבִיא כַּפָּרָתוֹ שָׁמֵם יִהְיֶה בַּעֲוֹנוֹ. וְזֶה טַעַם: אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַה׳ (פסוק יט). יֹאמַר כִּי הַקָּרְבָּן הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא עַל הַסָּפֵק אָשָׁם הוּא, כִּי אָשֹׁם אָשַׁם לַה׳ הֵיוֹדֵעַ כָּל תַּעֲלוּמוֹת. וְאִם אוּלַי חָטָא לוֹ יַעֲנִישֶׁנּוּ. וְכֵן מַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה (פסוק ז): וְהֵבִיא אֶת אֶשְׁמוֹ, בַּעֲבוּר כִּי מִן הַנִּזְקָרִים מְזִידִין, כְּגוֹן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, יַזְכִּיר בּוֹ אָשָׁם, וְהוּא חַטָּאת.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת עוֹד, הַקָּרְבָּן הַבָּא נִקְבָּה עַל חֵטְא יִקָּרֵא חַטָּאת, וְהַזָּכָר יִקָּרֵא אָשָׁם. הַשְּׂעִירִים וְהַפָּרִים יִקָּרְאוּ גַּם כֵּן חַטָּאת בַּעֲבוּר שֶׁהֵם לְחַטָּאת. תורה טז

וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יז ו): ״עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְגוֹ׳״. אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהָבִיא שְׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ לְעִנְיַן עֹנֶשׁ וַהֲזָמָה. אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׁכָר טוֹב לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: ״כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה״. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם כד): ״לְמַעַן יְבָרֶכְךָ וְגוֹ׳״ — קָבַע הַכָּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּאת עַל־יָדוֹ מִצְוָה בְּ׳לֹא יָדַע׳. אֱמֹר מֵעַתָּה: הָיְתָה סֶלַע צְרוּרָה בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה הֵימֶנּוּ, וּמְצָאָהּ הֶעָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ׳ 944)

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז) **כְּגוֹן חֵלֶב וְשָׁמֶן לְפָנָיו וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵּיהֶן הֶתֵּר וְאָכַל אֶת הָאַחַת** (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ בָּחֲרוּ רַז״ל בִּדְגֻמָּה זוֹ דַּוְקָא — חֵלֶב וְשָׁמֶן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּשׁוֹגֵג, סִימָן הוּא שֶׁתַּעֲנוּגוֹ מָצוּי בִּדְבָרִים רָעִים, שֶׁכֵּן דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה בְּלִי כַּוָּנָה מוֹרֶה עַל הַמַּהוּת, בַּמֶּה הָאָדָם שָׁקוּעַ וּבַמֶּה הוּא מִתְעַנֵּג. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁתָּכְנוֹ שֶׁל **כָּל** סָפֵק אִסּוּר הוּא - הֵיכָן מָצוּי הַתַּעֲנוּג; וְהֵן חֵלֶב וְהֵן שָׁמֶן בָּאִים מִתַּעֲנוּג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ׳ 942)

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז)

עֶרְכּוֹ שֶׁל אָשָׁם תְּלוּי (שְׁתֵּי סְלָעִים) הוּא יוֹתֵר מֵעֶרְכּוֹ שֶׁל חַטָּאת. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא בְּשׁוֹגֵג אַף הוּא מַבְחִין בְּכָךְ וְיוֹדֵעַ שֶׁנִּכְשַׁל — סִימָן הוּא שֶׁבִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵינֶנּוּ מוּכָן לְהַשְׁלִים עִם מַצָּב שֶׁל חֵטְא. אַף כְּשֶׁנִּכְשַׁל בְּחֵטְא מִבְּלִי לָשִׂים לֵב לְכָךְ — הֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ עָלָיו שֶׁבִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵין מִדָּה מַסְפֶּקֶת שֶׁל רְתִיעָה מִפְּנֵי חֵטְא. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁאָשָׁם תְּלוּי בָּא לְכַפֵּר עַל פְּגָם נַפְשִׁי עָמֹק יוֹתֵר.

(יח) **וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגִגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ:**

יח וְיַיְתִי דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל שָׁלוּתֵהּ דְּאִשְׁתְּלִי וְהוּא לָא יָדַע וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש״י ◄ **בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם** • בָּעֵרֶךְ הָאָמוּר לְמַעְלָה. **אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע** • (ת״כ) הָא אִם יָדַע לְאַחַר זְמַן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאת. הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁנִּתְעָרְפָה וְאַחַר־כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.

(יט) **אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה:** פ

יט אַשָּׁמָא הוּא עַל חוֹבְתֵהּ דְּהוּא חָב אַשָּׁמָא יְקָרֵב קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם** • הָרִאשׁוֹן כֻּלּוֹ קָמַץ, שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר. וְהָאַחֲרוֹן חֶצְיוֹ קָמַץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, שֶׁהוּא לְשׁוֹן פָּעַל. וְאִם תֹּאמַר: מִקְרָא שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הוּא, כְּבָר נִדְרַשׁ הוּא בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳. **אָשֹׁם אָשַׁם** • לְהָבִיא אָשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, שֶׁיְּהֵא אַיִל (בן שתי שנים). יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אָשָׁם נָזִיר וַאָשָׁם מְצֹרָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הוּא״.

(כ) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כא) **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ:**

כא אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וִישַׁקַּר שִׁקַּר קֳדָם יְיָ וִיכַדֵּב בְּחַבְרֵהּ בְּפִקְדוֹנָא אוֹ בְשֵׁתָּפוּת יְדָא אוֹ בִגְזֵלָא אוֹ אַנִּיס יָת חַבְרֵהּ:

רש״י ◄ **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא,** (ת״כ פכ״ב) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״? לְפִי שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה וְהַלּוֹוֶה וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן, אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר, לְפִיכָךְ, בִּזְמַן שֶׁהוּא מְכַחֵשׁ — מְכַחֵשׁ בָּעֵדִים וּבַשְּׁטָר. אֲבָל הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתֵּדַע בּוֹ נְשָׁמָה אֶלָּא שְׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם, לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְכַחֵשׁ, מְכַחֵשׁ בַּשְּׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם. **בִּתְשׂוּמֶת יָד** • שֶׁשָּׂם בְּיָדוֹ מָמוֹן לְהִתְעַסֵּק, אוֹ בְּמִלְוָה. **אוֹ בְגָזֵל** • שֶׁגָּזַל מִיָּדוֹ כְּלוּם. **אוֹ עָשַׁק** • הוּא שְׂכַר שָׂכִיר.

(כב) אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה:

כב אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵדְתָּא וִיכַדֵּב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא עַל חָדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד אֱנָשָׁא לְמֵיחַב בְּהֵן:

רש״י◄ **וְכִחֵשׁ בָּהּ** • שֶׁכָּפַר עַל אַחַת מִכָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא וּלְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר לִכְפִירַת מָמוֹן.

(כג) וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:

כג וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱטֵי וְיֵחוֹב וְיָתֵב יָת גְּזֵלָא דִּי גְזַל אוֹ יָת עֲשָׁקָא דִּי עֲשַׁק אוֹ יָת פִּקְדּוֹנָא דִּי אִתְפַּקַּד לְוָתֵהּ אוֹ יָת אֲבֵדְתָּא דִּי אַשְׁכַּח:

רש״י◄ **כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם** • (שבועות כד) כְּשֶׁיַּכִּיר בְּעַצְמוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וְלָדַעַת וּלְהִתְוַדּוֹת כִּי יֶחֱטָא (גִּירְסַת סְפָרִים אֲחֵרִים: וּבְדַעְתּוֹ לְהִתְוַדּוֹת כִּי חָטָא) **וְאָשֵׁם.**

(כד) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ:

כד אוֹ מִכֹּל דִּי יִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וִישַׁלֵּם יָתֵהּ בְּרֵישֵׁהּ וְחֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי לְדִי הוּא דִילֵהּ יִתְּנִנֵּהּ בְּיוֹמָא דְחוֹבְתֵהּ:

רש״י◄ **בְּרֹאשׁוֹ** • הוּא הַקֶּרֶן, רֹאשׁ הַמָּמוֹן. **וַחֲמִשָּׁתָיו** • (ב״ק קח א) רִבְּתָה תּוֹרָה חֲמִשִּׁיּוֹת הַרְבֵּה לְקֶרֶן אַחַת, שֶׁאִם כָּפַר בַּחֹמֶשׁ וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, חוֹזֵר וּמֵבִיא חֹמֶשׁ עַל אוֹתוֹ חֹמֶשׁ. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו פָּחוֹת מִשְּׁוָה פְּרוּטָה. **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ** • (לְאַפּוּקֵי בְּנוֹ וּשְׁלוּחוֹ. ת״כ) לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ (ב״ק קג).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ז, עמוד 13 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

טַעַם קֶנֶס הַחֹמֶשׁ

וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו (ה, כד)

בְּ׳כְּלִי יָקָר׳ כָּאן כָּתַב דְּזֶה שֶׁקּוֹנְסִים אֶת הַמַּכְחִישׁ לְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵהַקֶּרֶן הוּא "עַל שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִים אָצְלוֹ" [שֶׁיָּכֹל לִסְחוֹר בָּהֶם וּלְהַרְוִיחַ]. וְ"עִנְיַן הַחוֹמֶשׁ [הַטַּעַם שֶׁמְּשַׁלְּמִים חוֹמֶשׁ דַּוְקָא] הוּא לְפִי . . זֶה הָאִישׁ לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא בִּזְבֵּז לִיתֵּן מִמָּמוֹנוֹ חוֹמֶשׁ [הַשִּׁעוּר הַגָּבוֹהַּ בִּנְתִינַת צְדָקָה] לְצוֹרֶךְ הֶקְדֵּשׁ אוֹ לְפַרְנָסַת חֲבֵירוֹ אֶלָּא אַדְּרַבָּא גָּזַל".

וְלִכְאוֹרָה לֹא מוּבָן הַקֶּשֶׁר בֵּין טַעַם הַקֶּנֶס – "שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִים", לְטַעַם שִׁעוּר הַחוֹמֶשׁ – הָעִדֵּר נְתִינַת הַצְּדָקָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּאוֹפֶן אַחֵר וּלְחִידוּדֵי, וּבְהַקְדִּים דְּעַל־פִּי רוֹב, הַזְּמַן שֶׁ"הָיוּ מָעוֹתָיו" שֶׁל הַמַּפְקִיד "בְּטֵלִין", שֶׁלֹּא רָצָה שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹתָיו אֵצֶל הַנִּפְקָד, הוּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, דַּהֲרֵי זְמַן הַרְחָבַת בֵּית־דִּין (לְאַחֲרֵי שֶׁהִכְחִישׁ, וְה׳פְּסַק דִּין׳) הוּא שְׁלֹשִׁים יוֹם (ראה שולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן ק וב׳נושאי־כלים׳).

וְהִנֵּה אִיתָא בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה (פרק ח משנה ט) "מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל", וּפֵרְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים שָׁם, כִּי כְּשֶׁמִּתְעַסֵּק עִם חֲמִשִּׁים זוּז, יַרְוִיחַ לְבַסּוֹף מָאתַיִם זוּז. וְ"קִים לְהוּ לְרַבָּנָן, שֶׁאֵלּוּ מַסְפִּיקִים לִשְׁנָה אַחַת לִכְסוּת וְלִמְזוֹנוֹת" (לשון הרע"ב פאה שם משנה ח), וְעַל כֵּן "לֹא יִטּוֹל". וְנִמְצָא שֶׁעַל דֶּרֶךְ הָרוֹב, הָרֶוַח לִשְׁנָה אַחַת הוּא ג׳ פְּעָמִים מֵהַקֶּרֶן, שֶׁהֲרֵי לַחֲמִשִּׁים זוּז יַרְוִיחַ לְבַסּוֹף מָאתַיִם זוּז.

וְאִם כֵּן כְּשֶׁנְּחַלֵּק אֶת הָרֶוַח לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, יוֹצֵא שֶׁכָּל חוֹדֶשׁ מַרְוִיחִים רֶבַע הַקֶּרֶן, שֶׁאִם בְּסוֹף י״ב חוֹדֶשׁ מַרְוִיחִים אֶת כַּסְפֵּי הַקֶּרֶן ג׳ פְּעָמִים, הֲרֵי בְּד׳ חֳדָשִׁים מַרְוִיחִים אֶת זֶה פַּעַם אַחַת, וּבְחֹדֶשׁ אֶחָד רֶבַע הַקֶּרֶן.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הָא דְּקַנְסִינָן חוֹמֶשׁ עַל "שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִין אֶצְלוֹ" כִּי הַחוֹמֶשׁ הוּא "אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּקֶּרֶן" (לשון הרמב"ם הלכות גזילה פרק ז הלכה ז), וְקָנְסוּ אֶת הַמַּכְחִישׁ לְשַׁלֵּם גַּם אֶת מַה שֶׁהָיָה יָכוֹל הַנִּגְזָל לְהַרְוִיחַ בְּאוֹתוֹ חוֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ מָעוֹתָיו בְּטֵלִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז ע׳ 9)

וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ - לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ (ה, כד) **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ** (רש״י) לִכְאוֹרָה לְשֵׁם מַה צָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַחוֹמֶשׁ יְשֻׁלַּם לַנִּגְזָל? וְיֵשׁ לוֹמַר, מַטְרָתָהּ שֶׁל תּוֹסֶפֶת הַחֹמֶשׁ הִיא קֶנֶס לַנִּגְזָל, וְלֹא פִּצּוּי לַנִּגְזָל. לָכֵן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין חֲשִׁיבוּת מִי יְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף, אוֹ שֶׁיִּתֵּן אֶת הַכֶּסֶף לְהֶקְדֵּשׁ. לָכֵן מְחַדֵּשׁ הַפָּסוּק שֶׁאָמְנָם הַחֹמֶשׁ הוּא קֶנֶס לַנִּגְזָל, אַף יֵשׁ לְשַׁלְּמוֹ לַנִּגְזָל.

(כה) וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן׃

כה וְיָת אַשְׁמֵהּ יַיְתִי לָקֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא׃

(כו) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָּהּ׃

כו וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ עַל חָדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד לְמֵיחַב בַּהּ׃ פ פ

קי״א פסוקים, דעוא״ל סימן. ציו״ה סימן. חסלת פרשת ויקרא

ההפטרות לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רעח - רפה

אגרות קודש

ב״ה, כ׳ אדר, תשי״ב
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ חו״ב עוסק בצ״צ כו׳ וכו׳
מוה״ר שלמה יוסף שי׳

נדהמתי להודע מהאסון אשר קרה לכת״ר בפטירת זוגתו הרבנית ע״ה, תנצב״ה, המקום ינחם או בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ויה״ר מהשי״ת אשר לא ידע עוד מכל צער ועגמ״נ, ואך טוב וחסד׳ ישכון באהלו תמיד, מנוחת הלב ומנוחת המוח והצלחה בעבודתו, בתורה ובצ״צ וכו׳.

בברכה.

נ״ב: שמעתי חסידים מספרים: כאשר נפטרה הרבנית, זוגתו של אדמו״ר הצ״צ, הי׳ במרירות גדולה, כמה פעמים הביא בדבורו מאמר הזהר הק׳ (ח״ג ה, א) מלכא בלא מטרוניתא כו׳ וכיו״ב, עד שאחד מבניו א״ל: בעצמי שמעתי ממך מרז״ל (קדושין ל, ב) וראה חיים עם אשר זו תורה, ויענה הצ״צ: נחמתני בני נחמתני.

ב״ה, כ״ו אדר, תשי״ב
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר עזריאל זעליג שי׳

שלום וברכה!

... ב) במענה על מכ׳ בענין הדפסת התניא, הנה יודע דעתי בזה זה מכבר, אשר אין להדפיס את התניא שלא ע״י פוטוגרפיא מהוצאות תו״ת שהוגה ע״י כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע, ולמה לנו לכנוס בספיקות לקבל עלינו אחריות הגהה כיון שאפשר בלא״ה.

ג) בענין הדפסת הסידור תהלת ה׳, הנה מטובו להודיעני עוד פרטים בזה, היינו לאיזה סידור כוונתו, אם לזה שנדפס ברוסטוב או לתהלת ה׳ השלם, אם תהי׳ ההדפסה ע״י פוטוגרפיא או בסידור מחדש וכו׳ וכו׳ו.

וכפי שהבנתי ממכתבו, הנה המדפיס מציע להדפיס זה ע״ח הוא, א״כ בטח יש לו תנאים מצדו ג״כ, אשר בודאי יעלה את זה על הכתב, ובכ״א צריך לדעת זאת מקודם בפרטיות.

בברכת חג פסח כשר ושמח, המח׳ לבשו״ט בהקדם.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' אדר ב' מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום רביעי - ו' אדר ב'** מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' אדר ב' מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום חמישי - ז' אדר ב'** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' אדר ב' מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום שישי - ח' אדר ב'** מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' אדר ב' פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג׳ אדר ב׳

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 86, והנה בכל פרטי... עד עמ׳ 86, מסטרא דא:

וְהִנֵּה, בְּכָל פְּרָטֵי מִינֵי שִׁמְחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל - אֵין מֵהֶן מְנִיעָה לִהְיוֹת "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס", - ושיהיו לו, וְ"לֵב נִשְׁבָּר", וְרוּחַ נְמוּכָה - בִּשְׁעַת הַשִּׂמְחָה מַמָּשׁ, - באותו זמן ממש שהוא שרוי בשמחה, יכול שתהיה לו גם מרירות ולב נשבר וכדומה. **מֵאַחַר כִּי הֱיוֹתוֹ נִבְזֶה בְּעֵינָיו וְכו׳ - הוּא מִצַּד הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** - מהחשבונות המראים לו את שפלות גופו ונפשו הבהמית, **וְהֱיוֹתוֹ בְּשִׂמְחָה - הוּא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וְנִיצוּץ אֱלֹהוּת הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ** - בנפש האלקית, **לְהַחֲיוֹתָהּ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל [בְּפֶרֶק לא].** - ולכן, אין המרירות והשמחה סותרות ומפריעות אחת לשניה, כי כל אחת מהן נובעת מסיבה אחרת. **וּכְהַאי גַּוְנָא אִיתָא בַּזֹּהַר[13]:** - בדומה לזה נאמר ב"זוהר": **"בְּכִיָּה תְּקִיעָא בְּלִבָּאי מִסִּטְרָא דָא, וְחֶדְוָה תְּקִיעָא בְּלִבָּאי מִסִּטְרָא דָא":** - בכיה תקועה בלבי מצד אחד, וחדוה תקועה בלבי מצד אחר. - רבי אלעזר ברבי שמעון, בשמעו מאביו, רבי שמעון (בר יוחאי), סודות התורה בענין חורבן בית המקדש - אמר, שבשעת מעשה היה לבו גם עצוב - מחורבן בית המקדש, שרק עתה נודע לו גודל החורבן, וגם שמח, בצד השני של לבו, מסודות התורה שנתגלו לו. הרי, כשישנן שתי סיבות נפרדות - יכולות שתי "תנועות" מנוגדות, כמו בכיה ושמחה, לבוא לידי ביטוי באותו זמן.

ליקוטי אמרים

והנה בכל פרטי מיני שמחות הנפש הנ"ל אין מהן מניעה להיות נבזה בעיניו נמאס ולב נשבר ורוח נמוכה בשעת השמחה ממש מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו׳ הוא מצד הגוף ונפש הבהמית והיותו בשמחה הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלובש בה להחיותה כנ"ל [בפ׳ ל"א] וכה"ג איתא בזהר בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא:

יום שני ד׳ אדר ב׳

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 86, פרק לה. והנה... עד עמ׳ מד, תורתם ועבודתם.

פֶּרֶק לה. לפני שאנו מתחילים ללמוד פרק ל"ה, כדאי להזכיר שוב - כפי שנאמר בקיצור בפרק י"ז - שספר ה"תניא" (כפי שכתוב בדף־השער) מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקל מאד לקיים תורה ומצוות "בפיך ובלבבך", כלומר, בשלשת כוחות הביצוע הנקראים "לבושים": "בפיך" - בכוח הדיבור, "בלבבך" - בכוח המחשבה, ו"לעשותו" בכוח המעשה; ובמובן עמוק יותר, רומזת המלה "בלבבך" גם על רגשי הלב הפנימיים - אהבה ויראה להקב"ה. על כך שאל בפרק י"ז, שלכאורה זהו נגד החוש שלנו, כי אין הדבר קל כל־כך להגיע לרגש מלא של אהבה לה׳ ושל יראה ממנו - והתורה הרי מדברת כלפי כל הדורות - כיצד, איפוא, "קרוב הדבר מאד" לקיים תורה ומצוות באופן של "בלבבך", באהבת ה׳ וביראת ה׳?! והסביר שם, שהמלה "לעשותו" היא פירושו של "בלבבך", כלומר, מדובר בסוג כזה של "בלבבך", אהבה כזו, המביאה ל"לעשותו", לקיום תורה ומצוות **במעשה** - רגש כזה הוא "קרוב מאד". כלומר, אחרי שיתעמק במוחו בגדלותו של הקב"ה, והמוח הרי שולט בטבעו על הלב, יביא הדבר שיתעורר בלבו רצון והחלטה ללמוד תורה ולקיים מצוות; והלב הרי שולט על כל שאר האברים, שהם כלים שעל ידם מבצע האדם את רצונו והחלטתו. לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שגם מי שאין לו ידיעה בגדלותו של הקב"ה ואין באפשרותו להתבונן בכך - גם הוא ביכלתו להגיע לאהבת ה׳ ויראת ה׳, על ידי שיעורר בתוכו את ה"אהבה המסותרת" אל הקב"ה, הנמצאת בלב כל יהודי, והכוללת בתוכה גם יראה, הפחד שלא להינתק מהקב"ה, גם הוא ביכלתו לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה׳ וביראת ה׳. בהמשך באים מספר פרקים המסבירים את הדרכים כיצד להרחיק את האפשרויות של ההפרעות בעבודת ה׳; וכיצד יוכל תמיד לעבוד את השי"ת בשמחה, שהיא עיקר גדול בעבודת ה׳. ברם, ממה שמסיים את הפסוק "כי קרוב" במלה "לעשותו", מוכח, שעיקר ותכלית הכל הוא קיום מצוות במעשה. בהתאם לכך תוסבר, בפרקים הבאים, הסגולה המיוחדת והנעלית שישנה במצוות מעשיות. [מן הענין לזכור מה שלמדנו, ש"בינוני" נקרא מי שלא עבר עבירה מימיו, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה; ורק בכוחות הפנימיים שבלבו, חזק עדיין היצר הרע, ולכן אפשר שתהיינה לו תאוות גם לדברים אסורים - מזה יכולים לעלות בו גם הרהורי עבירה, אלא שה"בינוני" לוחם מיד עם יצרו הרע, ואינו מאפשר לו להביא לביצוע את רעיונותיו ואף לא לחשוב ולהרהר בהם].

וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר תֵּבַת "לַעֲשׂוֹתוֹ", - שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שכפי האמור, מורה

ליקוטי אמרים

פרק לה והנה לתוספת ביאור תיבת לעשותו וגם להבין מעט מזעיר תכלית

---

13. חלק ב. דף קנה, א; חלק ג. דף עה, א.

המלה "לעשותו" על מעלה גדולה ומיוחדת בקיום מצוות במעשה, **וְגַם לְהָבִין מְעַט מִזְּעִיר** – וכן להבין, לפחות במקצת, את **תַּכְלִית בְּרִיאַת הַבֵּינוֹנִים** – "**שנבראו** באופן **שישארו** בינונים, שאין לאדם הבחירה בזה כל כך כו' (פי"ד)" – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מהי "תכלית בריאת הבינונים" – בהדגשת המלה **בריאת** – **שנבראו** באופן **להישאר** 'בינונים', שלא כל אחד יש לו הבחירה במידה כזו – להתעלות למעלה מדרגת ה'בינונים', ועליהם להישאר תמיד במדריגת ה'בינונים', כפי שהוסבר בפרק י"ד, **וִירִידַת נִשְׁמוֹתֵיהֶם לָעוֹלָם הַזֶּה,** – ומהי תכלית ירידת נשמותיהם לעולם הזה, באופן של **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִפָּה וְסִטְרָא־אָחֳרָא,** – שהיא ההיפך מהנשמה; **מֵאַחַר שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְשַׁלְּחָהּ** – להשתחרר מן הנפש הבהמית, **כָּל יְמֵיהֶם,** – ואף לא, **וְלִדְחוֹתָהּ מִמְּקוֹמָהּ מֵחָלָל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב** – באופן **שֶׁלֹּא יַעֲלוּ מִמֶּנָּה** – מהנפש הבהמית, **הִרְהוּרִים אֶל הַמֹּחַ,** – גם דבר זה לא יהיה בידם לבצע, **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִפָּה הִיא בְּתָקְפָּהּ וּבִגְבוּרָתָהּ אֶצְלָם כְּתוֹלַדְתָּהּ,** – ומלחמתם בנפש הבהמית אין לה השפעה על עצם הנפש הבהמית, **רַק** – וכל שהוא מצליח להשיג במלחמתו היא רק **שֶׁלְּבוּשֶׁיהָ אֵינָם מִתְלַבְּשִׁים בְּגוּפָם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – (בפרק י"ב), שאין ה"בינוני" מאפשר ללבושי הנפש הבהמית להתלבש בגופו – לעשות, לדבר ולחשוב במה שאסור; **וְאִם־כֵּן** – מאחר שעצם הנפש הבהמית נשאר בו בתוקפו, נשאלת השאלה: **לָמָּה זֶה יָרְדוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם** – של ה'בינונים', **לָעוֹלָם הַזֶּה לִיגַע** – להתייגע, **לָרִיק חַס־וְשָׁלוֹם, לְהִלָּחֵם כָּל יְמֵיהֶם עִם הַיֵּצֶר, וְלֹא יָכְלוּ לוֹ?** – ואף שבפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמלחמתו זו של ה"בינוני" בנפש הבהמית – שלא להרשות השתלטותה במחשבה, דיבור ומעשה – גורמת למעלה נחת־רוח רבה, ואם כן אין זה "לריק"! – אף־על־פי־כן "לשם כך לא צריכה עדיין להיות **ההתלבשות** בנפש הבהמית, **אדרבה** – עליהם להיות שני צדדים נוגדים ושונאים וכו' וכשהנפש האלקית מנצחת, יעשה ויפעל בלי הנפש הבהמית כו'" – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מאחר שחידושה של הנפש האלקית "לכופף את הסטרא־אחרא" בא על ידי ההתלבשות בתוך הנפש הבהמית – ולא באופן ששתי הנפשות מתבצרות בעמדותיהן הנפרדות – הרי זה מורה, שבנוסף ל"אתכפיא סטרא־אחרא" ולנחת־רוח היוצאת מכך, קיימת כאן כוונה נוספת, לפעול בתוך הנפש הבהמית עצמה – ואם־כן נשארת הקושיא: בפרט **זה**, לפעול על הנפש הבהמית, יוצא הדבר שה"בינוני" עמל כל ימי חייו לשוא חס־ושלום? אלא: **וּתְהִי זֹאת נֶחָמָתָם, לְנַחֲמָם בְּכִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה, וּלְשַׂמֵּחַ לִבָּם בַּה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ תּוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם.** – כלומר, נחמתם ושמחתם של ה"בינונים", תהיה באור האלקי השוכן אתם בשעה שהם לומדים תורה ועוסקים בעבודת ה'.

ליקוטי אמרים

בריאת הבינונים וירידת נשמותיהם לעו"הז להתלבש בנפש הבהמית שמהקליפה וס"א מאחר שלא יוכלו לשלחה כל ימיהם ולדחותה ממקומה מחלל השמאלי שבלב שלא יעלו ממנה הרהורים אל המוח כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה היא בתקפה ובגבורתה אצלם כתולדתה רק שלבושיה אינם מתלבשים בגופם כנ"ל וא"כ למה זה ירדו נשמותיהם לעו"הז ליגע לריק ח"ו להלחם כל ימיהם עם היצר ולא יכלו לו ותהי זאת נחמתם לנחמם בכפליים לתושיה ולשמח לבם בה' השוכן אתם בתוך תורתם ועבודתם

יום שלישי ה' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מד, והוא בהקדים לשון... עד עמ' מד, בראשו עכ"ל.

וְהוּא, בְּהַקְדִּים – נקדים תחילה ציטוט **לְשׁוֹן הַ'יָּנוּקָא' [בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק[1]] עַל פָּסוּק[2]: "הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ" - "וְכִי בְּאָן אֲתַר עֵינוֹי דְּבַר נַשׁ כוּ',** – וכי באיזה מקום נמצאות עיניו של אדם. האם הם במקום אחר, שאומר שהחכם, דוקא, עיניו בראשו? **אֶלָּא קְרָא הָכִי הוּא וַדַּאי,** – אלא בודאי כוונת הפסוק היא: **דִּתְנַן:** – שהרי למדנו, **לֹא יְהַךְ בַּר נַשׁ בְּגִלּוּיֵהּ דְּרֵישָׁא אַרְבַּע אַמּוֹת,** – אל ילך אדם ארבע אמות בגילוי ראש; **מַאי טַעֲמָא,** – מדוע? **דִּשְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ,** – כי שכינה שורה על ראשו. ולכן, **וְכָל חָכָם עֵינוֹהִי וּמִילוֹי בְּרֵישֵׁיהּ אִינוּן,** – עיניו של כל חכם (כל התעניינותו ותשומת לבו, ולכן גם) דיבוריו (מרוכזים) בראש. כלומר: **בְּהַהוּא דְּשַׁרְיָא וְקַיָּמָא עַל רֵישֵׁיהּ,** – באור השכינה ה"שורה" ו"קיים" על ראשו; **וְכַד**

ליקוטי אמרים

והוא בהקדים לשון הינוקא [בזהר פ' בלק] על פסוק החכם עיניו בראשו וכי באן אתר עינוי דבר נש כו' אלא קרא הכי הוא ודאי דתנן לא יהך בר נש בגילוי' דרישא ארבע אמות מאי טעמא דשכינתא שריא על רישיה וכל חכם עינוהי ומילוי ברישיה אינון בההוא דשריא

---

1. קפז, א. 2. קהלת ב, יד.

עֵינוֹי תַּמָּן, לִנְדַע, – וכשעיניו (התעניינותו ומבטו) מוסבים לשם, עליו לדעת **דְּהַהוּא נְהוֹרָא דְּאַדְלִיק עַל רֵישֵׁיהּ - אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא,** – אותו אור ה"דולק" על ראשו (המאיר על נשמתו) זקוק לשמן. **בְּגִין דְּגוּפָא דְּכַר נַשׁ אִיהוּ פִּתִילָה, וּנְהוֹרָא אַדְלִיק לְעֵילָא,** – שכן, גופו של אדם משול לפתילה (ממנה נמשך האור ובה קבועה האש) והאש בוערת מעליה; **וּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא צָוַח וְאָמַר**[3]: – ושלמה המלך "צווח" ומצוה: **וְשָׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר, דְּהָא נְהוֹרָא דִּבְרֵאשׁוֹ אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא,** – שכן, האור שעל ראשו זקוק ל"שמן", **וְאִינּוּן עוֹבְדָאן טַבָּאן,** – ואלה הם מעשים טובים שאדם עושה. המעשים הטובים מהווים השמן לאותו אור. **וְעַל דָּא הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ",** – ועל כך, עיניו של החכם בראשו, והוא דואג שלא יחסר ה"שמן", המעשים הטובים, לצורך אותו אור, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.** – של ה"זוהר".

ליקוטי אמרים

וקיימא על רישיה וכד עינוי תמן לנדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה אצטריך למשחא בגין דגופא דב"נ איהו פתילה ונהורא אדליק לעילא ושלמה מלכא צוח ואמר ושמן על ראשך אל יחסר דהא נהורא דבראשו אצטריך למשחא ואינון עובדאן טבאן וע"ד החכם עיניו בראשו עכ"ל.

יום רביעי ו' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מד, והנה ביאור... עד עמ' 90, והמשכיל יבין:

וְהִנֵּה בֵּאוּר מָשָׁל זֶה, – שב"זוהר", **שֶׁהַמְּשִׁיל אוֹר הַשְּׁכִינָה לְאוֹר הַנֵּר שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר וְנֶאֱחָז בַּפְּתִילָה בְּלִי שֶׁמֶן, וְכָךְ אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל גּוּף הָאָדָם שֶׁנִּמְשַׁל לִפְתִילָה, אֶלָּא עַל־יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים דַּוְקָא,** – שהאדם עושה, המשמשים כ"שמן" לאותו אור, **וְלֹא דַּי לוֹ בְּנִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל, לִהְיוֹת הִיא** – שהנשמה תהיה **כְּשֶׁמֶן לִפְתִילָה** – כלומר, שהנשמה תשמש "שמן" לפתילה, הגוף, שהרי טבע האש להימשך למעלה, ואין היא נאחזת למטה, כי־אם על־ידי אחיזתה בפתילה הבוערת או בעץ הבוער; אך מאידך הפתילה עצמה נאכלת במהירות, והאש נעתקת ממנה מהר; זאת ועוד: אש כזו הבאה מהפתילה בלבד לא תפיק אור זך, מכיון שאין הפתילה מותאמת לגמרי להיהפך לאש – ולכן נזקקים לשמן, שהוא חומר הנהפך לגמרי לאש, ואז מתקיימת האש ומאירה אור זך. מכאן מובן מדוע אין הגוף יכול לשמש כשמן לאור השכינה השורה על האדם, כי הגוף נשאר במציאותו ואינו נהפך לחלק מהאש עצמה. אבל הנשמה שהיא חלק אלקה, יכולה לכאורה, להיעשות לשמן לאור השכינה, מכיון שביכלתה להיהפך לאור הקדושה השורה על האדם. ואם כך – מדוע על האדם להזדקק למעשים טובים דוקא. שהם ישמשו כשמן? **מְבֹאָר וּמוּבָן לְכָל מַשְׂכִּיל,** – רבנו הזקן מסביר להלן, שנשמתו של אדם – אף של צדיק גמור שעובד את הקב"ה ביראה ובאהבה בתענוגים – בכל זאת, אין היא בטלה במציאות, עד כדי כך שתיהפך לגמרי לאור ה', שהרי היא בכל זאת איזו מציאות – שהרי **יש מי** שירא, **ויש מי** שאוהב; וכך ישנם כאן **שני** דברים, שהאחד אוהב את השני או ירא מפניו. ולכן, אין הנשמה יכולה לשמש כשמן לאור ה'. ורק מצוות ומעשים טובים, שכפי שיסביר להלן, הם דבר **אחד** עם אור ה' – יכולים לשמש כשמן לאור ה' המאיר ביהודי. ועל כך הוא אומר ב"תניא": **כִּי הִנֵּה נִשְׁמַת הָאָדָם, אֲפִלּוּ הוּא צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים** – שהוא מרגיש באהבה את התענוג מאלקות, דבר הנחשב למדריגה נעלית ביותר; **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָהּ** – נשמתו אינה **בְּטֵלָה בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי לְבָטֵל וְלִכְלֵל בְּאוֹר ה' מַמָּשׁ, לִהְיוֹת לַאֲחָדִים וּמְיֻחָדִים בְּיִחוּד גָּמוּר,** – עם אור ה', **רַק הוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - יְרֵא ה' וְאוֹהֲבוֹ;** – **הוּא** ירא את ה', **הוּא** אוהב את ה'. כלומר: אין הנשמה נהפכת לגמרי לאור ה', כמו השמן הכלה לגמרי ונהפך לאור הנר. ולכן אין הנשמה עצמה יכולה לשמש כ"שמן" לאור ה'. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ** – הקב"ה רוצה, שיהודי יקיים אותה מצוה; **וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא מְקוֹר הַחַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים,** – אמנם גם כל העולמות והנבראים חיים רק מכיון שהקב"ה רוצה שהם

ליקוטי אמרים

והנה ביאור משל זה שהמשיל אור השכינה לאור הנר שאינו מאיר ונאחז בפתילה בלי שמן וכך אין השכינה שורה על גוף האדם שנמשל לפתילה אלא ע"י מעשים טובים דווקא ולא די לו בנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל להיות היא כשמן לפתיל' מבואר ומובן לכל משכיל כי הנה נשמת האדם אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגי' אעפ"כ אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו. משא"כ המצות ומעשים טובים שהן רצונו ית' ורצונו ית' הוא מקור החיים לכל העולמות והברואים שיורד אליהם על ידי

---

3. קהלת ט, ח.

יחיו; אך ההבדל בין הרצון המחיה את הבריאה לבין הרצון שבמצוות מתבטא בכך, שהעולמות והנבראים שואבים את חיותם מהרצון העליון, על ידי **שֶׁיּוֹרֵד** – הרצון העליון, **אֲלֵיהֶם עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וְהֶסְתֵּר פָּנִים שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא** – "פנים" היינו פנימיות, פנימיותו של הרצון העליון מסתתרת, ומאירה רק חיצוניותו של הרצון **וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת,** – ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, **עַד שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְהַוּוֹת וּלְהִבָּרְאוֹת יֵשׁ מֵאַיִן** – ושיוכלו להיות **וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא יְבֻטְּלוּ בִּמְצִיאוּת** – שכן, אילו התהוותם מהרצון העליון היתה שלא על ידי הצמצומים הרבים ו"הסתרת פנים" וכו' – לא היו הם בציור של "יש" ו"דבר נפרד", אלא היו בטלים במציאות לגמרי. דוקא כשפנימיות הרצון העליון "מסתתרת" וגם חיצוניות הרצון העליון באה לידי גילוי על ידי צמצומים רבים וירידת המדריגות – קיימת אפשרות להתהוותם של העולמות והנבראים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[4], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין שָׁם הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל – שכן, המצוות הן הן רצונו הפנימי של הקב"ה בכל הבריאה. למשל: אדם עוסק במסחר ומרוויח, וברווח זה הוא מפרנס את משפחתו – הרי שרצונו לעסוק במסחר ולהרוויח הנו רצון חיצוני בלבד; הרצון הפנימי והאמיתי הוא לפרנס את משפחתו – ובגלל רצון זה, הוא כבר רוצה גם להרוויח, ולשם כך הוא רוצה לעסוק במסחר. הדברים יובנו כך גם בהקשר לענייננו: רצונו של הקב"ה בקיומם של עולמות ונבראים (חיצוניות הרצון) הוא רק כדי שיהיו יהודים שיקיימו את המצוות (פנימיות הרצון), ודבר זה מציאותי רק בשישנו עולם שנברא. ומכיון שהמצוות הן הרצון הפנימי והאמיתי, ושום דבר אינו מסתיר עליהן, הרי במילא: **אֵין הַחַיּוּת שֶׁבָּהֶם** – שבמצוות, **דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא הוּא מְיֻחָד וְנִכְלָל בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ בִּיחוּד גָּמוּר.** – ולכן מובן הדבר, שרק המצוות יכולות לשמש "שמן" לאור השכינה, כי הן נהפכות ממש ומתמזגות באורו של הרצון העליון, כמו השמן שנהפך ומתמזג באש הנר [על־ידי־זה נכלל ברצון העליון לא רק הכוח של הנפש האלקית המקיים את המצוה, אלא גם כוח המעשה של הגוף המקיים את המצוה המעשית, כמו הכוח שמניח את התפילין, או שמחזיק את האתרוג וכדומה, הרי הוא נכלל באור ה' של הרצון העליון, כפי שיסביר רבנו הזקן בהמשך]. להלן מוסבר, מדוע אי אפשר שתהיה השראת השכינה על האדם על ידי אהבה ודבקות רוחניות בין הנשמה לאלקות, אלא על ידי קיומן של מצוות: **וְהִנֵּה, עִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, הוּא גִּלּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּאֵיזֶה דָּבָר,** – שכן, בעצם הרי נמצא הקב"ה בכל מקום, וכשאומרים שעל דבר זה שורה השכינה, הכוונה היא **להתגלות האלקית על אותו דבר, וְהָיְנוּ לוֹמַר,** – כלומר: **שֶׁאוֹתוֹ דָּבָר נִכְלָל בְּאוֹר ה' וּבָטֵל לוֹ בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, שֶׁאָז הוּא שֶׁשּׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ ה' אֶחָד.** – השראת השכינה פירושה – התגלות השכינה, וההתגלות באה רק היכן שישנה התבטלות. **אֲבָל כָּל מַה שֶּׁלֹּא בָטֵל אֵלָיו בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי - אֵין אוֹר ה' שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ. וְאַף צַדִּיק גָּמוּר שֶׁמִּתְדַּבֵּק בּוֹ** – בהקב"ה, **בְּאַהֲבָה רַבָּה** – שהיא מדריגה נעלה ביותר בדרגות האהבה והדבקות להקב"ה, בכל זאת: **הֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל בֶּאֱמֶת,** – אין מחשבה שתוכל "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה באמת. **כִּי אֲמִתַּת** – הענין של "**ה' אֱלֹהִים אֱמֶת**" - **הוּא יִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ,** – של הקב"ה, **שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֶפֶס כֻּלְּעָדוֹ מַמָּשׁ,** – כפי שלמדנו בפרק כ', שאמיתת ענין אחדות ה' אינה מתבטאת רק בכך שהוא א־ל אחד; אלא, שרק הוא נמצא, ובלעדו אין שום דבר קיים – כי הכל בטל להקב"ה. **וְאִם־כֵּן זֶה הָאוֹהֵב,** – הצדיק, עליו אנו אומרים שהוא אוהב את הקב"ה, **שֶׁהוּא יֵשׁ** – בהרגשתו, בכך שמורגש כאן זה **מי** שאוהב, **וְלֹא אֶפֶס** - **לֵית מַחֲשָׁבָה דִּילֵיהּ תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** – הרי שאין מחשבתו (הוא וכוחותיו) "תופסת" ומשיגה את הקב"ה כלל, **וְאֵין אוֹר ה' שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ, אֶלָּא עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים.** – פנימיות רצונו וחכמתו של הקב"ה איננה מסתתרת כלל בקיום המצוות, ולכן, דוקא, על־ידי קיום המצוות יכולה להיות באדם השראה והתגלות של אור הוי', ולא על ידי עבודה רוחנית מופשטת. **הגהה** ביחס למה שנאמר כאן, שההתגלות של אלקות ואור אין־סוף ברוך־הוא בדבר, באה דוקא כשהדבר

ליקוטי אמרים

צמצומים רבים והסתר פנים של רצון העליון ב"ה וירידת המדרגות עד שיוכלו להתהוות ולהבראות יש מאין ודבר נפרד בפני עצמו ולא יבטלו במציאות כנ"ל משא"כ המצות שהן פנימית רצונו ית' ואין שם הסתר פנים כלל אין החיות שבהם דבר נפרד בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור. והנה ענין השראת השכינה הוא גילוי אלהותו ית' ואור א"ס ב"ה באיזה דבר והיינו לומר שאותו דבר נכלל באור ה' ובטל לו במציאות לגמרי שאז הוא ששורה ומתגלה בו ה' אחד אבל כל מה שלא בטל אליו במציאות לגמרי אין אור ה' שורה ומתגלה בו ואף צדיק גמור שמתדבק בו באהבה רבה הרי לית מחשבה תפיסא ביה כלל באמת כי אמיתת ה' אלהים אמת הוא יחודו ואחדותו שהוא לבדו הוא ואפס בלעדו ממש. וא"כ זה האוהב שהוא יש ולא אפס לית מחשבה דיליה תפיסא ביה כלל ואין אור ה' שורה ומתגלה בו אלא ע"י קיום המצות שהן רצונו וחכמתו ית' ממש

---

4. פרק י, כא, כב.

בטל במציאות לחלוטין ונכלל באור ה' – ומשום כך, גם צדיק גמור, על אף דבקותו ואהבתו הרבה ("אהבה רבה") לאלקות, אין ה"מחשבה" שלו, "תופסת" ומשיגה כלל את הקב"ה, אלא דוקא על ידי קיומן של המצוות שהן רצונו וחכמתו של הקב"ה – אומר רבנו הזקן בהגדה:

*(וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מִמּוֹרִי עֶלְיוֹן־הַשָּׁלוֹם, – הרב המגיד ממזריטש, פֵּרוּשׁ וְטַעַם לְמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ מִתְיַחֵד אֲפִלּוּ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ תְּחִלָּה בִּסְפִירַת חָכְמָה, – דוקא אז, באמצעות ספירת ה"חכמה", מתאחד הקב"ה עם עניני עולם האצילות. ועל כך אמר הרב המגיד ממזריטש "פירוש" ו"טעם": "פירוש" – מהי משמעות התלבשותו של הקב"ה בספירת החכמה; ו"טעם" – מדוע אין הוא מתייחד בשום דבר רק אחרי התלבשותו בספירת החכמה. וְהֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא אֶחָד הָאֱמֶת, – ה"אחד" האמיתי, כלומר: שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ, וְזוֹ הִיא מַדְרֵגַת הַחָכְמָה וְכוּ'): – מדריגת החכמה היא ה"הרגשה" שהוא לבדו נמצא, ובלעדו אין דבר קיים. זוהי המשמעות שאור אין־סוף מתלבש בספירת החכמה: אור אין־סוף מתגלה כמו ש"הוא לבדו ואין זולתו", ולכן אין הוא מתאחד בשום דבר, רק אחרי שהוא מתלבש תחילה בספירת החכמה. שכן, אור אין־סוף מתאחד רק בדבר שהוא בטל במציאות והוא "נרגש" בו כמו ש"הוא לבדו ואין זולתו". הרגשה זו היא, כאמור, מדריגת החכמה. תוכנה של הגדה זו, הוא ענין עמוק בחסידות, ובעזרת ה' יובן בהרחבה יותר בהמשך השיעורים. ממה שלמדנו עד עתה, מובן מדוע המצוות דוקא נעשות ל"שמן" לאור השכינה, ולא הנשמה עצמה, או העבודה הרוחנית של דבקות ואהבה. להלן יוסבר שבמצוות עצמן קיים הבדל בענין: על ידי מצוות המחשבה והדיבור, באה השראת השכינה על הנפש האלקית. ואילו, כדי להמשיך את אור השכינה על הגוף והנפש הבהמית, הרי זה דוקא על ידי מצוות מעשיות, הנעשות עם הגוף, ובניצול יתר של כוח הנפש הבהמית המחיה את הגוף[5]. וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֲזַי נִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, עִם שְׁנֵי לְבוּשֶׁיהָ הַפְּנִימִים לְבַדָּם, שֶׁהֵם כֹּחַ הַדִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה – "מחשבה" – הכוח לחשוב, היא לבוש פנימי של הנפש, בהיותה מאוחדת עם הנפש; שלכן המחשבה פועלת תמיד, בלי הפסק, מפני שהיא קשורה בקירוב יותר עם הנפש – והנפש הרי נמצאת **תמיד**. כך גם כוח הדיבור, הוא לבוש פנימי של הנפש – בהשוואה לכוח המעשה הפועל בדבר שהוא נפרד לגמרי מן האדם. ובשעה שאדם לומד תורה, הרי הנפש האלקית ושני הלבושים: דיבור ומחשבה, נִכְלָלוֹת בְּאוֹר ה' – שהוא אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וּמְיֻחָדוֹת בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר. וְהִיא הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, כְּמַאֲמַר רַז"ל[6] שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה עִמּוֹ. – השכינה שורה אז על נפשו האלקית ושני לבושיה, מחשבה ודיבור, בהם היא מתלבשת כשהוא חושב ומדבר תורה. אַךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר וְהֶאָרַת הַשְּׁכִינָה גַּם עַל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא – הנפש הבהמית, הַחִיּוּנִית, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ מַמָּשׁ – היא מחיה את הגוף בחייו הגשמיים – צָרִיךְ לְקַיֵּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי הַגּוּף מַמָּשׁ, – בכוח המעשה. שֶׁאָז כֹּחַ הַגּוּף מַמָּשׁ שֶׁבַּעֲשָׂיָה זוֹ – למשל: כשאדם מניח תפילין, ישנו כאן הכוח הגופני המניע את היד ומבצע אתה מצות הנחת תפילין בפועל ממש. במילא מהווה כוח זה חלק מאותה מצוה – שיהודי מניח תפילין – ולכן הוא נִכְלָל בְּאוֹר ה' וּרְצוֹנוֹ וּמְיֻחָד בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא – כוח הגוף, לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית. – כמו שלמדנו בפרק ד', שמעשה המצוות מבוצע על ידי הלבוש השלישי – לבוש המעשה – של הנפש האלקית. וַאֲזַי – כשכוח המעשה נכלל ומיוחד עם הרצון העליון, גַּם כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבְּגוּפוֹ מַמָּשׁ שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ, – כפי שלמדנו בפרק א' שהנפש הבהמית היא מקליפת נוגה, נִתְהַפֵּךְ מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלָל מַמָּשׁ בַּקְּדֻשָּׁה כַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא – כוח זה, הוּא הַפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה, – אף שעשיית מצוה באה מהנפש האלקית, מעיר כאן רבנו הזקן, שהנפש האלקית לבדה אין בכוחה לפעול על הגוף לבצע פעולה גשמית, כהנחת תפילין. אלא, דוקא על־ידי הנפש הבהמית,

ליקוטי אמרים

הגהה

(וכאשר שמעתי ממורי ע"ה פי' וטעם למ"ש בע"ח שאור א"ס ב"ה אינו מתייחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'):

בלי שום הסתר פנים* והנה כשהאדם עוסק בתורה אזי נשמתו שהיא נפשו האלהית עם שני לבושיה הפנימים לבדם שהם כח הדבור ומחשבה נכללות באור ה' א"ס ב"ה ומיוחדות בו ביחוד גמור והיא השראת השכינה על נפשו האלהית כמארז"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו. אך כדי להמשיך אור והארת השכינה גם על גופו ונפשו הבהמית שהיא החיונית המלובשת בגופו ממש צריך לקיים מצות מעשיות הנעשים ע"י הגוף ממש שאז כח הגוף ממש שבעשיה זו נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור והוא לבוש השלישי של נפש האלהית ואזי גם כח נפש החיונית שבגופו ממש שמקליפת נוגה נתהפך מרע לטוב ונכלל ממש בקדושה כנפש האלהית ממש מאחר שהוא הוא הפועל ועושה מעשה המצוה

5. ראה לקמן פרק לז. ועיין ביאור מהר"י שי' קארף. **6.** אבות ג, ו.

שהיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, יכול הגוף להיות מופעל מהנפש האלקית, **שֶׁבִּלְעָדוֹ** – בלי כוחה של הנפש החיונית, **לֹא הָיְתָה נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית פּוֹעֶלֶת בַּגּוּף כְּלָל, כִּי הִיא** – הנפש האלקית, **רוּחָנִית, וְהַגּוּף גַּשְׁמִי וְחָמְרִי,** – ורוחניות וגשמיות הן שני דברים נוגדים; **וְהַמְמֻצָּע בֵּינֵיהֶם** – בין הנפש האלקית לבין הגוף, **הִיא נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית הַמְלוּבֶשֶׁת בְּדַם הָאָדָם שֶׁבְּלִבּוֹ וְכָל הַגּוּף.** – [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "המדובר (ונוגע) ומודגש כאן הוא עניין **הפעולה**. ויש לומר גם כן שהוא מפני דהתחברות הנפש (גם הנפש הבהמית) בגוף הוא בכח המפליא לעשות (שו"ע או"ח)". כ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון (לפע"ד) בהערתו זו: במדובר כאן שה"נפש החיונית הבהמית" היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, הכוונה היא (וכאן זה נוגע ומודגש) לתיווך **בפעולת** הנפש האלקית בגוף: הנפש האלקית הרוחנית יכולה להפעיל את הגוף (לעשות מצוה) רק באמצעות הנפש החיונית הבהמית, שהיא **בעצם** המלובשת ממש בדם הגשמי. – כאן לא מדובר (כפי שיכולים לשגות ולומר) בנפש הבהמית בתור "ממוצע" בעצם ההתאחדות של הנפש הרוחנית עם הגוף הגשמי (שכן, ענין זה אינו נוגע כאן כלל). וכ"ק אדמו"ר שליט"א מוסיף (מלבד זאת שאין זה נוגע כאן) גם **הסבר**, שלא שייך כאן כלל לדבר אודות הנפש הבהמית בתור "ממוצע" במובן של התחברות הנפש עם הגוף – שכן, לאמיתו של דבר, עצם ההתחברות של הנפש (גם של הנפש הבהמית) עם הגוף, בא על ידי "כח המפליא לעשות", כלומר: בצורה פלאית ועל־טבעית (ולא שזה מתאפשר על ידי ממוצע)]. הנפש הבהמית היא כזו, שהגשמיות שברוחניות שלה, יש לה שייכות ובאפשרותה להתלבש ברוחניות שבגשמיות של האדים העולים מן הדם. ומכיון שהנפש הבהמית היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, ועל ידה "פועלת" הנפש האלקית בגוף ועושה את מעשה המצוה – לכן נכלל גם כוחה בקדושה בשעת עשיית המצוה.

להלן מסביר רבנו הזקן, כיצד על ידי קיום מצוה אחת, ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם: **וְאַף שֶׁמְּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁהֵן מִדּוֹתֶיהָ הָרָעוֹת, עֲדַיִן לֹא נִכְלְלוּ בַּקְּדֻשָּׁה,** – שכן, רק הלבושים וכוחות הביצוע של הנפש הבהמית, שעל ידם המצוה נעשית, נכללים בקדושה, ולא המדות שהן המהוות עצם הנפש הבהמית – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שבצדיקים בלבד, נכללות המדות בקדושה; **מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר דְּאִתְכַּפְיָן לַקְּדֻשָּׁה,** – מכיוון שהמדות הרעות נכנעות לקדושה, **וּבְעַל־כָּרְחָן עוֹנִין אָמֵן,** – למעשיה של הנפש האלקית, **וּמַסְכִּימִין וּמִתְרַצִּין לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה, עַל־יְדֵי הִתְגַּבְּרוּת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁכַּמֹּחַ שֶׁשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב,** – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שעל אף שרגשי הלב ב"בינוני" לא נכללו בקדושה, אבל יש בו הכוח לשלוט עליהם, על ידי התבוננות בגדלות הוי' ברוך־הוא במוחו, ולפעול על הלב בקשר לעשיית מצוות בפועל, **וְהֵן** – המדות הרעות של הנפש הבהמית, הן **בְּשָׁעָה זוֹ** – כשהנפש האלקית מתבוננת בגדלותו של הקב"ה, **בִּבְחִינַת גְּלוּת וְשִׁנָּה,** – הן כאילו ישנות ונמצאות בגלות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – בפרק י"ב. **וּלְכָךְ אֵין זוֹ מְנִיעָה** – אין בכך משום מניעה, **מֵהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל גּוּף הָאָדָם בְּשָׁעָה זוֹ.** – להלן ממשיך רבנו הזקן להסביר כיצד אכן ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם על ידי מצוה אחת. **דְּהַיְנוּ,** – כלומר: **שֶׁכֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְלֻבָּשׁ בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה,** – למשל: כוח המעשה של היד המניחה תפילין, **הוּא נִכְלָל מַמָּשׁ בְּאוֹר ה' וּמְיֻחָד בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר,** – הכוח הזה מתמזג ומתאחד לגמרי עם אור ה' שבמצוה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיךְ הָאָרָה** – אור אלקי שבבחינת "הארה", **לִכְלֻלוּת נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבְּכָל הַגּוּף, וְגַם עַל הַגּוּף הַגַּשְׁמִי,** – ולא רק על האבר המקיים את המצוה, באיזו צורה נמשכת ההארה על כל נפש החיונית ועל כל הגוף? – **בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו.** – בהקיפה את הנפש הבהמית ואת הגוף. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[7]**: "וּשְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ"**[8] - **"עַל"** דַּיְקָא. – **על** דוקא, **על** הראש, בבחינת **מקיף**; **וְכֵן "אַכָּל בֵּי עַשְׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא".** – וכך גם מה שחכמינו ז"ל אומרים, שעל כל

ליקוטי אמרים

שבלעדו לא היתה נפש האלהית פועלת בגוף כלל כי היא רוחניית והגוף גשמי וחומרי והממוצע ביניהם היא נפש החיונית הבהמית המלובשת בדם האדם שבלבו וכל הגוף ואף שמהותה ועצמותה של נפש הבהמית שבלבו שהן מדותיה הרעים עדיין לא נכללו בקדושה מ"מ מאחר דאתכפין לקדושה ובע"כ עונין אמן ומסכימין ומתרצין לעשיית המצוה ע"י התגברות נפשו האלהית שבמוח ששליט על הלב והן בשעה זו בבחי' גלות ושינה כנ"ל ולכך אין זו מניעה מהשראת השכינה על גוף האדם בשעה זו דהיינו שכח נפש החיונית המלובש בעשיית המצוה הוא נכלל ממש באור ה' ומיוחד בו ביחוד גמור וע"י זה ממשיך הארה לכללות נפש החיונית שבכל הגוף וגם על הגוף הגשמי בבחי' מקיף מלמעלה מראשו ועד רגליו וז"ש ושכינתא שריא על רישיה על דייקא וכן אכל בי עשרה שכינתא שריא. והנה כל בחי' המשכת אור השכינה שהיא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה אינו נקרא שינוי ח"ו בו ית' ולא ריבוי כדאיתא בסנהדרין דאמר ליה ההוא מינא לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתא שריא

---

7. "הוא לשון הזהר דלעיל" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **8.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כיון שאיסור גילוי הראש (דבזהר) הוא תמיד - גם שלא בשעת עשיית מצות, מובן דהטעם ע"ז - דשכינתא שריא - הוא ג"כ תמידי, דתמיד שריא (ולא שנעשה זה ע"י עשיית

עשרה יהודים שורה שכינה, שאין הכוונה שהשראת השכינה מורגשת **בתוכם**, אלא היא שורה **עליהם**, באופן של מקיף[9]. מכיוון שלפי האמור, קיימים הבדלים בדרגות השונות של השראת השכינה: כפי שהיא בנפש האלקית, כפי שהיא בכוח הנפש הבהמית העושה את המצוה[10], כפי שהיא בנפש הבהמית בכלל, וכפי שהיא בגוף שהיא בבחינת מקיף בלבד, **על ידי עשיית מצוה, על עשרה שאינם עוסקים במצוה, על אחד שאינו עוסק במצוה** (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – כלומר: בהשראת השכינה על הגוף עצמו, אפשר גם לחלק בין ההשראה הבאה על ידי קיום מצוה, להשראה שעל עשרה מישראל וכו' – כמפורט). – בא רבנו הזקן לומר **שכל אחד** מאופני השראת השכינה, אינו פועל שינוי ח"ו או ריבוי באור. ההבדל הוא רק בכך, כיצד קולטים את ההשראה אותם גופים שעליהם שורה השכינה. ואילו באור עצמו אין שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינַת הַמְשָׁכַת אוֹר הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום, אלא שהוא מוסתר מהנבראים – החידוש **שבהשראת** השכינה הוא, שישנה ההתגלות של אור אין־סוף, גילוי זה של אור אין־סוף **אֵינוֹ נִקְרָא שִׁנּוּי חַס־וְשָׁלוֹם בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא רִבּוּי,** – העובדה שקודם לא היתה השראת השכינה ולאחר מכן היא ישנה – אינה אומרת שבהקב"ה נשתנה או ניתווסף משהו ח"ו על מה שהיה קודם, **כִּדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין**[11] – כמו שהגמרא אומרת במסכת סנהדרין: **דְּ"אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל,** – "מין" מסויים אמר לרבן גמליאל: **אַמְּרִיתוּ כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שְׁרְיָא,** – אתם אומרים שעל כל עשרה מישראל שורה השכינה, **כַּמָּה שְׁכִינְתָּא אִית לְכוּ"?** – אם כך, כמה שכינות יש לכם? **וְהֵשִׁיב לוֹ** – רבן גמליאל: **מָשָׁל מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּכְנָס בְּחַלּוֹנוֹת רַבִּים כּוּ',** – אף שאור השמש מאיר על ידי חלונות אין־ספור, אין בכך משום "ריבוי" של כל מיני אורות, אלא הוא אור אחד – אור השמש; כך גם כשאור השמש מאיר דרך זכוכית צבועה, והאור מקבל את צבע הזכוכית – הרי שאין בכך משום "שינוי" באור עצמו – אור השמש נשאר תמיד בגוונו העצמי. רק שבעיני המסתכל נראה האור בגוון אחר, מפני שהוא מקבל את האור על ידי השתקפותו בזכוכית הצבועה. ומכאן ה"שינוי" כביכול, הנראה לו. משל נוסף על כך (קרוב יותר לחושו של אדם): מים הנמצאים בכלי של זכוכית ומקבלים צבע הכלי – הרי שהמים עצמם לא נשתנו בצורתם, כי בהוצאת המים מהכלי, אין להם יותר צבע הכלי. כך גם בנמשל, ביחס להשראת השכינה, שהאור עצמו הוא אותו אור, בלי שינוי וריבוי ח"ו; כל ההבדל נובע רק מן הצורה שבה אור זה מתקבל בעצם שעליו הוא שורה, **וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:** – בין חסידים היתה ל"והמשכיל יבין", הוספה של ביטוי: "והעובד מרגיש". כלומר: מי שעובד את ה' **מרגיש** את הענין, שהוא למעלה בהרבה מאשר להבין.

ליקוטי אמרים

כמה שכינתא אית לכו והשיב לו משל מאור השמש הנכנס בחלונות רבים כו' והמשכיל יבין:

יום חמישי ז' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 90, פרק לו. והנה... עד עמ' 90, ואפסי עוד.

פֶּרֶק לו. בפרק הקודם החל רבנו הזקן להסביר את המלה "לעשותו" (מלת הסיום של הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו") – שתכלית הכל היא "לעשותו", לקיים מצוות במעשה. וזאת משום שעל ידי מעשה, נמשך אור השכינה גם על הנפש הבהמית והגוף ולא רק על הנפש האלקית. ברם, עדיין הדברים טעונים הסברה: מהי המעלה הגדולה המיוחדת בהמשכת האור על הנפש הבהמית והגוף, שבגללה מהווה המעשה את התכלית? – לכן יסביר רבנו הזקן בפרק ל"ו, שכל תכלית בריאת העולמות היא, כי נתאוה הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים", בעולמות התחתונים ובנבראים – ובעיקר בעולם הזה, שהוא העולם התחתון ביותר, בו שורר חושך כפול ומכופל. והכוונה היא להפוך את החושך לאור, ושיאיר בו אור אין־סוף במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים. ולכן, מתבטאת ה"תכלית", בקיום מצוות במעשה דוקא. שכן, על־ידי־זה מתבצע ענין הדירה בתחתונים, שבנפש הבהמית ובגוף, ובאמצעותם בכל העולם כולו – יאיר אור אין־סוף. **וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת מַאֲמַר רַז"ל,** – ידוע מאמרם של רבותינו זכרונם־לברכה, **שֶׁתַּכְלִית בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה הוּא שֶׁנִּתְאַוָּה**

ליקוטי אמרים

פרק לו והנה מודעת זאת מארז"ל שתכלית בריאת עולם הזה הוא שנתאוה

מצוה), ולכן צ"ע בפי' התניא". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם זה אינו שייך לעשיית מצוה (ובזה תובן קצת השייכות כאן)". הרבי שליט"א מתרץ בהערתו האמורה: לכאורה אין למאמר חכמינו ז"ל זה כל שייכות לענייננו בו מדובר אודות האור המקיף הנמשך על הנפש הבהמית ועל הגוף על ידי מצוה, שכן מה שהשכינה שורה על כל עשרה בישראל, זהו תמיד, גם כשאין הם עסוקים במצוה. אלא, מתרץ הרבי שליט"א: אדרבה, היא הנותנת. רבנו הזקן רוצה הרי לומר שהארת השכינה מאירה בדרך מקיף על **כל** הנפש הבהמית ועל **כל** הגוף (כפי שאומר הלשון "מראשו ועד רגליו") ולא רק על אותו חלק בגוף או אותו כוח של הנפש הבהמית המבצע את המצוה בפועל. לכן מביא רבנו הזקן מאמר חכמינו ז"ל זה, המדבר אודות **כל** בי עשרה - גם כשאין הם בשעת מעשה עוסקים במצוה - ובכל זאת שורה השכינה **עליהם** - בדרך מקיף על כל פנים. **10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע - שה"ה **נכלל** באור ה'. ולא עוד - "שנכלל ממש". **11.** לט, א. **1.** מדרש תנחומא נשא, ז, א.

הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. – כלומר: שבתוך הנבראים התחתונים תתגלה עצמות אור אין־סוף כמו שהוא, בלי כל לבוש והסתרה: כאדם, למשל, הגר בדירה, שעצם האדם נמצא בדירה. להלן מסביר רבנו הזקן, שמשמעות "(דירה) בתחתונים" היא: בעולם הזה. ברם, כדי להקל את המשך הלימוד, מן הראוי להקדים הסבר קצר לגבי מה שחכמינו ז"ל אומרים, שנתאוה הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים": אין לומר שלגבי הקב"ה נחשבים עולמות אלה כתחתונים וכבעלי מדריגה פחותה יותר לעומת עולמות אחרים הנחשבים כאילו לעליונים וכבעלי מדריגה נעלה יותר – שכן, משמעות קביעה כזו היא, שלגבי הקב"ה העולמות העליונים קרובים אליו מפני שהם במדריגה עליונה יותר מאשר העולמות התחתונים שרחוקים ממנו מפני שהם במדריגה פחותה יותר – וזה אינו אמת, כי לגבי הקב"ה, כל העולמות שווים. פירוש הדבר: לגבי הקב"ה אין העולמות והמדריגות העליונות ביותר תופסים מקום כלל, **בדיוק** כפי שהדבר ביחס לעולמות ולמדריגות התחתונות; הקב"ה נמצא בתחתונים באותה מדה שהוא נמצא בעליונים. לכן, מן ההכרח לומר, שמשמעות "בתחתונים" היא לגבי העולמות: **בהם ולגביהם** קיים סדר השתלשלות של עולמות שהם עליונים ותחתונים במעלה ובמדריגה. העליונות והנחיתות מתבטאות בכך שבעולמות העליונים ישנו **גילוי** אלקות, אלקות היא שם בהתגלות; ואילו בעולמות התחתונים האלקות מוסתרת ונעלמת. ובהתאם לכך – עולמנו אנו, העולם הזה, הוא התחתון ביותר, מפני שבו האלקות מוסתרת ונעלמת יותר מאשר בכל שאר העולמות. **וְהִנֵּה, לֹא שַׁיָּךְ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּחִינַת מַעֲלָה וּמַטָּה,** – עליון ותחתון במדריגה, **כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין בְּשָׁוֶה.** – הוא נמצא בעולמות התחתונים באותה מדה כמו שהוא נמצא בעולמות העליונים, ולכן, אין הבדל לגביו בין העולמות העליונים והעולמות התחתונים, **אֶלָּא בְּאוֹר הָעֵנְיָן,** – מה שחכמינו ז"ל אומרים, שהקב"ה נתאוה להיות לו "דירה בתחתונים", שאין הכוונה לתחתונים לגביו יתברך, אלא, כפי שיסביר, שלגבי **העולמות** עצמם הם נקראים תחתונים, **כִּי קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם** – כלומר, **כל** העולמות, **הָיָה הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ יָחִיד וּמְיֻחָד, וּמִמַּלֵּא כָּל הַמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁבָּרָא בּוֹ הָעוֹלָם,** – כל שיכול היה להיחשב במקום וכאפשרות לבריאת העולמות – היה ממולא באור אין־סוף; **וְגַם עַתָּה** – לאחר בריאת העולמות, **כֵּן הוּא לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ.** – כלומר: לגבי הקב"ה אין הבדל בין לפני הבריאה לבין לאחרי הבריאה; הבריאה כולה לא יצרה שום שינוי בו יתברך וביחודו המוחלט. **רַק שֶׁהַשִּׁנּוּי הוּא אֶל הַמְקַבְּלִים חִיּוּתוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – לגבם נתהווה שינוי: לפני הבריאה לא היו בנמצא "מקבלים" לקבל את החיות והאור, ואילו לאחרי הבריאה – ישנם "מקבלים", **שֶׁמְּקַבְּלִים** – את החיות והאור ממנו יתברך, **עַל־יְדֵי לְבוּשִׁים רַבִּים הַמְכַסִּים וּמַסְתִּירִים אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שכן, בלי אותם לבושים לא היו יכולים לקבל את החיות והאור והיו מתבטלים במציאות לגמרי. **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[2]: **"כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי",** – ולא רק האדם, שהוא בעל גוף גשמי, אלא גם הנבראים הרוחניים, כמלאכים, אינם יכולים לקבל את האור והחיות האלקית בלי לבושים המסתירים; **וְכִדְפֵרְשׁוּ רַז"ל[3] שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים "חַיּוֹת"** – הקודש, **אֵין רוֹאִין כּוֹ'.** – אלקות, אלא על־ידי לבושים המסתירים ומאפשרים שיוכלו לקבל. הרי, שכל העולמות והנבראים מקבלים את חיותם האלקית על ידי לבושים והסתרים. ובכך, כפי שיוסבר כאן מיד, מתבטא ההבדל בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים: החיות האלקית בעולמות העליונים היא יותר בהתגלות, והסתרתה היא במדה פחותה יותר. ואילו בעולמות התחתונים – החיות האלקית מוסתרת יותר. **וְזֶהוּ עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה,** – כלומר, ההשתלשלות והירידה המדורגת של העולמות, מעולם לעולם, מתבטאת במדת ההסתרה שלהם, **עַל־יְדֵי רִבּוּי הַלְּבוּשִׁים הַמַּסְתִּירִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ,** – ככל שרבים הלבושים וההסתרה גדלה – כך גדלה הירידה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמִי וְהַחָמְרִי מַמָּשׁ,** – העולם הזה הוא "גשמי" – שלכן לא נראית בו כלל האמת שהחיות האלקית מחיה כל דבר, ונוסף לכך הוא גם "חומרי", שלכן נראה גם השקר כאמת, **וְהוּא** – העולם **הזה, הַתַּחְתּוֹן בַּמַּדְרֵגָה,** – בין כל העולמות, **שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכֻפָּל,** – אין עולם שבו האור כל כך מוסתר כמו שהוא בעולם הזה, **עַד שֶׁהוּא** – עולם הזה, **מָלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא, שֶׁהֵן נֶגֶד ה' מַמָּשׁ, לוֹמַר: "אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד".** – הקליפות אומרות על עצמן שהן הן המציאות הבלעדית ומלבדן

ליקוטי אמרים

הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. והנה לא שייך לפניו ית' בחי' מעלה ומטה כי הוא ית' ממלא כל עלמין בשוה. אלא ביאור הענין כי קודם שנברא העולם היה הוא לבדו ית' יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו ית' רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו ית' שמקבלים ע"י לבושים רבים המכסים ומסתירים אורו ית' כדכתיב כי לא יראני האדם וחי וכדפי' רז"ל שאפי' מלאכים הנק' חיות אין רואין כו' וזהו ענין השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרג' ע"י ריבוי הלבושי' המסתירים האור והחיות שממנו ית' עד שנברא עו"הז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומ' אני ואפסי עוד.

---

2. שמות לג, כ. **3.** ספרי סוף פ' בהעלותך. במדבר רבה סוף פ' נשא.

– אפס. מכל האמור מובן, שהמשמעות של "בתחתונים", היא – העולם־הזה, בהיותו **התחתון** ביותר במדריגה. מעתה, כיוון שקיימת השתלשלות **אחת** של עולמות עליונים ותחתונים, יש מקום לדון, אלו מהם הם עיקר ותכלית ההשתלשלות: העולמות העליונים שבהם ישנו גילוי אלקות, ואילו העולמות התחתונים באים רק כדי להבליט מעלת העליונים, כי כשקיים חושך והעלם ניכרת אז מעלת האור והגילוי, או שהתכלית היא בעולמות התחתונים בהם אלקות בהעלם (אלא, שכדי שיוצרו עולמות תחתונים, היה צריך להיות סדר ההשתלשלות, והיבראותם המוקדמת של העולמות העליונים), אך כיוון שאין שום תכלית בהעלמת האור האלקי – הרי הכוונה היא להפוך את החושך וההעלם לאור וגילוי. – וזהו תוכן מאמר חכמינו ז"ל ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים": שהתכלית היא שבכל העולמות התחתונים, בהם שורר חושך והעלם – יומשך אור וגילוי במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים, עד כדי שיוכלו להיות ל"דירה" לו יתברך – כפי שיוסבר להלן.

יום שישי ח' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 90, והנה תכלית... עד עמ' מו, יבטלו במציאות.

וְהִנֵּה, תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה - אֵינוֹ כְּשֶׁכֵּל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, – בהם ישנו גילוי אלקות, **הוֹאִיל וְלָהֶם** – לעולמות העליונים מהווה הדבר **יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ,** – שכן, בהיותם "עולם", מלשון העלם, אין האלקות בהתגלות גמורה בהם, אלא על ידי אי אלו לבושים, והרי זו ירידה לגבי מה שהיה לפני בריאת עולמות אלה, שאז היתה אלקות בהתגלות גמורה – ולכן אי אפשר לומר שהתכלית היא בגילוי האלקות שבעולמות העליונים, מאחר שגילוי זה הוא העלם וירידה לגבי מה שהיה קודם, והתכלית היא הרי בגילוי האור ולא בהעלם ובירידת האור, **אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן,** – וכל העולמות העליונים נבראו במגמה, שהאור האלקי ירד בהשתלשלות ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, עד להיווצרות עולם של חושך והעלם – עולם הזה – ודוקא העולם **הזה** הוא התכלית, מפני **שֶׁכְּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא** – כשהסטרא־אחרא נכפפת ונכנעת לקדושה, **וְאִתְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – וחושך הקליפות נהפך לאור של קדושה, **שֶׁיָּאִיר אוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּמְקוֹם הַחֹשֶׁךְ וְהַסִּטְרָא־אָחֳרָא שֶׁל כָּל עוֹלָם הַזֶּה כֻּלּוֹ, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז** – ביתר עליונות וביתר חוזק, **וְיִתְרוֹן אוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** – כשהחושך עצמו נהפך לאור, באה מזה מעלה נוספת באור. כלומר: האור מאיר בעולם הזה ביתר תוקף, **מֵהֶאָרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים,** – מאשר הארת האור האלקי בעולמות העליונים[4], **שֶׁמֵּאִיר שָׁם עַל־יְדֵי לְבוּשִׁים וְהֶסְתֵּר פָּנִים,** – שגם בעולמות העליונים ההארה היא על ידי לבושים, שפנימיות האור מסתתרת, **הַמַּסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים** – הלבושים והסתר פנים מעלימים ומסתירים על **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא יִבָּטֵלוּ** – העולמות, **בִּמְצִיאוּת.** – שכן, אם האור היה מאיר בלי לבושים, היו העולמות בטלים במציאות. נמצא שבעולמות העליונים אין אור אין־סוף מאיר כמו שהוא; ואילו בעולם הזה יאיר האור כמו שהוא בלי לבושים באמצעות הכנעת הסטרא־אחרא, כאמור.

ליקוטי אמרים

והנה תכלית השתלשלו' העולמו' וירידתם ממדרגה למדרגה אינו כשביל עולמות העליוני' הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית' אלא התכלית הוא עו"הז התחתון שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של כל עו"הז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך מהארתו בעולמות עליונים שמאיר שם ע"י לבושים והסתר פנים המסתירים ומעלימים אור א"ס ב"ה שלא יבטלו במציאות.

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה לתרץ בזה קשיא הידועה: דאין לברוא דבר גדול ונעלה אך ורק בשביל דבר קטן ממנו. ולזה **מבאר** דעוה"ז (ע"י העבודה, **דרק** בעולם מלא קליפות אפשרית היא) נעשה ביתר שאת כו'". כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר בהערתו זו, כפי הנראה מאריכות לשונו של רבנו הזקן, שאינו מסתפק בסיום (שהעולם הזה הוא ה"תכלית". מפני שכך "עלה ברצונו יתברך להיות לו נחת רוח כד אתכפיא...") ורבנו הזקן מוסיף, שאור אין סוף ברוך הוא יאיר במקום החושך של העולם הזה **ביתר שאת ויתר עז מהארתו בעולמות עליונים** - אומר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכוונת רבנו הזקן לתרץ את הקושיא הידועה: כיצד יכולים לומר שהעולמות העליונים, בהם מאיר כל כך הרבה אור אין סוף ברוך הוא, הם בשביל התכלית של העולם הזה בו מאיר אור אין סוף ברוך הוא, בהעלם? הרי, לא בוראים "דבר גדול בשביל דבר קטן"? לכן מסביר רבנו הזקן, שהעולם הזה (על ידי העבודה של "אתהפכא", האפשרית רק בעולם הזה המלא קליפות) יתעלה במדה כזו, **שבו** יאיר אור אין סוף ברוך הוא ביתר שאת ויתר עז מאשר בעולמות העליונים כו'.

יום שבת קודש ט' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מו, ולזה נתן הקב"ה... עד עמ' מו, מהאר"י ז"ל):

ברם, הדבר טעון הסברה: מאחר שאף העולמות הרוחניים והעליונים יותר אינם יכולים לקבל את האור רק על ידי לבושים, כיצד, איפוא, יוכלו לקבל את האור בעולם הזה בלי לבושים?! – את זה מסביר רבנו הזקן בהמשך הדברים, שלשם כך נתן הקב"ה את התורה, הנותנת כוח לקבל את אור אין־סוף כמו שהוא, ועם זאת לא להיות בטלים במציאות: **וְלָזֶה** – ולכן, **נָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת עֹז וְכֹחַ,** – והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אין־סוף בלי לבושים, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[5] **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לֶעָתִיד לָבֹא,** – ולשם מה, ומדוע פעולתו של כוח זה? – **כדי שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ בְּאוֹר ה', הַנִּגְלֶה לֶעָתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[6]: **"וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ [פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה מִמְּךָ בְּכָנָף וּלְבוּשׁ],** – שהקב"ה לא "יתכסה" עוד. שכן, ישנו פירוש המפרש את כוונת הפסוק על אי־עצירת גשמים, ולכן מפסיק רבנו הזקן באמצע הפסוק ומפרשו כפירוש רש"י, שהקב"ה לא יכסה את עצמו בכנף ובלבוש – ולאחר מכן הוא ממשיך בסיום הפסוק: **וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ",** – את הקב"ה; **וּכְתִיב**[7]**: "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגו'",** – העין שלמטה תראה את העין שלמעלה, כלומר: יראו בפועל את ההתגלות של אור הוי'; **וּכְתִיב**[8]**: "לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגו', כִּי ה' יִהְיֶה לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְגו'".** – את אור ה' שיאיר לעתיד־לבוא בלי שום לבוש, יוכלו לקבל על ידי התורה שלומדים עתה. ורבנו הזקן מסיים את מה שאמר קודם: שתכלית כל העולמות היא העולם הזה, במקום החושך והקליפות דוקא. שעל ידי **עבודה** נשברת הסטרא־אחרא והחושך נהפך לאור. ועל־ידי־זה יאיר בעולם הזה אור גדול בהרבה מאשר בעולמות העליונים. ברם, גילוי אור כזה בעולם הזה, הרי יאיר רק לעתיד־לבוא, ואילו כעת האור הוא בהעלם – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שימות המשיח וזמן תחיית המתים הוא, אכן, כל התכלית והשלימות של בריאת העולם הזה: **וְנוֹדַע, שֶׁיְּמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, הֵם תַּכְלִית וּשְׁלֵמוּת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁלְּכָךְ נִבְרָא מִתְּחִלָּתוֹ.** – שיהיה כמו בימות המשיח ותחיית המתים.

ליקוטי אמרים

ולזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז וכח וכמארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש כדכתיב ולא יכנף עוד מוריך [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מוריך וכתיב כי עין בעין יראו וגו' וכתיב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ונודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלימות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו*

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

* **הגהה** (**וְקַבָּלַת שָׂכָר** – עבור העבודה שבעולם הזה, **עִקָּרוֹ בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי,** – שכן, לכאורה ימות המשיח ותחיית המתים הם הזמן של **קבלת שכר**, ולא הזמן כשהעולם הוא כך מצד תכלית בריאתו – לכן מעיר רבנו הזקן, שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, ועד אז נוצרת בעיקר בעולם התכלית והשלימות של בריאתו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' מֵהָאֲרִי" זַ"ל):**

---

5. סנהדרין ק, ב. **6.** ישעי' ל, כ. **7.** ישעי' נב, ח. **8.** ישעי' ס, יט.

העצה להצלחה בענייני הנהגת הבית היא, אשר תקבע לעצמה משך זמן בכל יום, כמה רגעים לכל-הפחות, להתעניין ולעזור לחברותיה בענייני יהדות, וגם בעניינים גשמיים.

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

יום ראשון

יום רביעי — ג אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא.

מענה הצ"צ לחסיד בקי בש"ס כו' ומשכיל גדול בחסידות: קבלת עול איז משנה דעם מהות. דורך קבלת עול פון א עבד פשוט, וואָס בשעת ער שלאָפט איז אויך ניכר דער עול העבדות זיינער, קען אפילו א למדן און א גאון אויך קומען צו דער מעלה און חשיבות פון א פראָסט־תמימות'דיקען מסירת־נפש איד.

מַעֲנֶה הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לְחָסִיד בָּקִי בַּשַּׁ"ס כו' וּמַשְׂכִּיל גָּדוֹל בַּחֲסִידוּת: קַבָּלַת עֹל מְשַׁנָּה אֶת הַמַּהוּת. עַל יְדֵי קַבָּלַת עֹל שֶׁל עֶבֶד פָּשׁוּט, שֶׁגַּם בִּשְׁנָתוֹ נִכָּר עָלָיו עֹל עַבְדוּתוֹ, יָכוֹל גַּם לַמְּדָן וְגָאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדִי שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ פָּשׁוּט וְתָמִים.

יום שני

יום חמישי — ד אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צו חסידות ביים מיטעלען רבי'ן, איז געווען זייער שטיל, דאָך פלעגט ער בשעת חסידות זאָגען: שא, שא.

דער טאטע האָט עס ערקלערט, אז דאָס איז געווען אויף להשקיט נביעת המוחין. און האָט מיט דעם מבאר געווען דעם מאמר הזהר סבא דעתוהי סתים דשקיט ושכיך.

בְּעֵת אֲמִירַת הַחֲסִידוּת אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי שָׁרַר שֶׁקֶט מֻחְלָט. לַמְּרוֹת זֹאת נָהַג לוֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת חֲסִידוּת: שֹׁאַ! שֹׁאַ!

אַבָּא [=אַדְמוֹ"ר הָרַשַּׁ"ב] הִסְבִּיר, שֶׁהַדָּבָר נַעֲשָׂה כְּדֵי לְהַשְׁקִיט [=לְרַסֵּן] אֶת נְבִיעַת הַמֹּחִין, [הַמַּעֲלָה בַּמַּחֲשָׁבָה דֵּעוֹת נוֹגְדוֹת] וּבְכָךְ בֵּאֵר מַאֲמַר הַזֹּהַר "סָבָא דַּעְתּוֹהִי סְתִים, דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ" [=זָקֵן דַּעְתּוֹ מֻפְלָאָה מִשּׁוּם שֶׁשּׁוֹקֵט וּמְיַשֵּׁב].

יום שלישי

יום ששי — ה אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, ששי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: והוא בהקדם . . . מד בראשו עכ"ל.

לִמּוּד הַנִּגְלֶה, לִמּוּד הַחֲסִידוּת וַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל – כֻּלָּם כְּאֶחָד מֻכְרָחִים הֵמָּה. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּאֵינוֹ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהָאֶחָד יִדְחֶה אוֹ יַדְחֶה מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אַדְרַבָּה הֵם מְסַיְּעִים זֶה לָזֶה, וּכְמַאֲמַר "וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד" – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַנִּגְלֶה, "אֵיזֶהוּ חָסִיד הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ", – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַחֲסִידוּת, וְתַכְלִית הַלִּמּוּד הֲלֹא הוּא הָעֲבוֹדָה בְּפֹעַל.

יום רביעי

שבת — **ו אדר שני** — ה'תש"ג

הַפְּטוֹרָה: וַתִּשָּׁלֵם כָּל הַמְּלָאכָה.
בְּבִרְכוֹת הַפְּטוֹרָה אוֹמְרִים תָּמִיד: נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה, תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ.

שיעורים. חומש: פקודי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והנה ביאור . . . והמשכיל יבין.

מְקֻבָּל אֵצֶל זְקֵנֵי אַנ"ש: סֵפֶר הַתַּנְיָא הוּא לִקּוּטֵי עֵצוֹת מַה שֶּׁעָנָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל לְאַנ"ש עַל יְחִידוּת בִּשְׁנוֹת תק"מ־תק"ן. בְּקַיִץ תקנ"ב הִתְחִיל לְסַדֵּר אֶת סֵפֶר הַתַּנְיָא בְּצוּרָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה לְפָנֵינוּ. תקנ"ג – כְּבָר הָיוּ הַעְתָּקוֹת רַבּוֹת מִמֶּנּוּ, וּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן נִשְׁתַּבְּשׁוּ, וְגַם הִתְחִילוּ לְזַיְּפוֹ. וּמֵהַאי טַעֲמָא [=וּמִסִּבָּה זוֹ] נִזְדָּרֵז רַבֵּנוּ לְמָסְרוֹ לְדִפּוּס. יֵשׁ נֻסָּח אַחֵר: עֶשְׂרִים שָׁנָה כָּתַב רַבֵּנוּ אֶת סִפְרוֹ הַתַּנְיָא, וְדִיֵּק בְּכָל תֵּבָה וְתֵבָה. בִּשְׁנַת תקנ"ה כְּבָר הָיָה צָרוּף וְזָקוּק, וְאָז נָתַן רְשׁוּת לְהַעְתִּיקוֹ, וּכְשֶׁרַבּוּ הַהַעְתָּקוֹת וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ מְסָרוֹ לְדִפּוּס.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" סִפֵּר אֲשֶׁר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְחַיָּיו – שְׁנַת תק"ן – אָמַר רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל דְּרוּשׁ "מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ תְּהִי צַדִּיק כו'", וְהוּא הוּא שְׁלִשֶׁת פְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל סֵפֶר הַתַּנְיָא.

יום חמישי

יום ראשון — **ז אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק לו. והנה . . . 90 ואפסי עוד.

אז מען געהט אין גאס דארף מען טראַכטען דברי תורה צי אין מחשבה צי אין דבור, דאָס ווענדט זיך, צי מען מעג ע"פ דין ריידען דאָרטען דברי תורה. אָבער אז ער געהט און איז ניט פארנומען אין דברי תורה, זאָגט איהם דער שטיין אויף וועמען ער טרעט: בולאך (גולם) וואָס טרעסטו אויף מיר? מיט וואָס ביסטו העכער פאר מיר?

כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב – צָרִיךְ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בְּדִבּוּר. הַדָּבָר תָּלוּי, אִם מֻתָּר, עַל פִּי דִּין, לְדַבֵּר שָׁם דִּבְרֵי תּוֹרָה. אַךְ אִם הוּא הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עָסוּק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה – מְטִיחָה בּוֹ הָאֶבֶן עָלֶיהָ הוּא דּוֹרֵךְ: גֹּלֶם! מַדּוּעַ אַתָּה דּוֹרֵךְ עָלַי? בַּמֶּה הִיא עֶלְיוֹנוּתְךָ עָלַי?

יום שישי

יום שני — **ח אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שני עם פירש"י.
תהלים: מד־מח.
תניא: והנה תכלית . . . מו במציאות.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: טוֹבָה פְּעֻלָּה אַחַת מֵאֶלֶף אֲנָחוֹת. אֱלֹקֵינוּ חַי, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת נִצְחִיִּים הֵמָּה, עֲזֹב אֶת הָאֲנָחָה וּשְׁקֹד בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל וְיָחְנְךָ הָאֱלֹקִים.

שבת קודש

יום שלישי — **ט אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: ולזה נתן . . . מו מהאר"י ז"ל.

בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אוֹמְרִים עַל כֹּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ – הַבָּ"ף בְּחוֹלָם וְלֹא בְּקָמַץ.

גֹּדֶל הַתְּשׁוּקָה לְהִתְקַשְּׁרוּת, יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ רַק כַּאֲשֶׁר יִלְמֹד מַאֲמָרֵי הַחֲסִידוּת שֶׁאוֹמֵר הָרַב וְכוֹתֵב, כִּי בִּרְאִיַּת פָּנִים בִּלְבַד לֹא סַגִּי [=דַּי].

מתי מתבטל מקח שנעשה בכפיה?

יום ראשון ג' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק י, הלכה א: מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁמָּכַר וְלָקַח אֶת דְּמֵי הַמִּקָּח, אֲפִלּוּ תָּלוּהוּ עַד שֶׁמָּכַר – מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר וּמַקְנֶה.

וכתב ה'בית יוסף' (חו"מ סי' רה, וכ"כ הב"ח והדרישה שם) על פי מסקנת הגמרא (ב"ק סב, א) כי במכירה שנעשתה באונס, המכר קיים רק אם המוכר אמר 'רוצה אני'. וגם אם לא אמר בפירוש 'רוצה אני' אלא עשה מעשה המוכיח שהסכים, כגון "ששתק וקיבל הדמים – אומר 'רוצה אני' קרינן ביה".

והנה, כתב ה'מגיד משנה' (הל' גזלה ואבדה פ"א ה"ט) כי במכירה שנעשתה באונס, שהקונה "הפציר בו עד שלקחו ממנו... הרי זה עובר בלא־תעשה שנאמר לא תחמוד", ואף שהעובר על איסור מעשיו בטלים, כי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני – מכל־מקום המקח קיים.

והקשה עליו ה'לחם משנה' (כאן), הרי משמעות הגמרא (בבא קמא סב, א) היא ש'חמסן' המכריח למכור לו ועובר על איסור – המקח בטל!

וביאר ה'חדושי הרי"מ' (חו"מ סי' לד סקט"ו):

כאשר הקונה מפציר ומכריח למכור לו את החפץ, אין כל איסור במעשה הקנין והאיסור 'לא תחמוד' הוא רק על האדם שחמד חפץ שביד חברו, ולכן לא שייך לומר על הקנין 'אי עביד לא מהני', אך כאשר המוכר לא הסכים ולא אמר 'רוצה אני' והמכירה נעשתה בכפיה, מעשה הקנין עצמו אסור ולכן מתבטל המקח.

וה'מנחת חינוך' (מצוה לח) תירץ:

המפציר ומכריח למכור לו, היות וחמד בחפץ של חברו אכן עובר על 'לא תחמוד', אך כיון שרק הקונה עבר על הלאו – המכירה קיימת, שהרי המוכר הסכים למקח ולא עבר על איסור, ואין לקנוס את המוכר ולבטל את המקח משום שהקונה עבר על איסור. מה שאין כן ב'חמסן' שהכריח למכור והמוכר לא הסכים למכירה – ביטול המקח אינו קנס על המוכר.

תנאי באונאה

יום שני ד' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק יג, הלכה ג: הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה', יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה.

מוכר שהונה את הקונה יש לו דין 'אונאה', היינו שהמקח בטל או שיחזיר לקונה את ה'אונאה'. ואם התנה ואמר לו שעושה את המקח בתנאי שלא תהא לקונה תביעת אונאה, לדעת רב (ב"מ נא, א) כיון שהתנאי הוא 'על מה שכתוב בתורה', התנאי בטל ויש לו עליו דין 'אונאה' (ביטול המקח או החזרת האונאה), ולדעת שמואל התנאי קיים ואין לו עליו דין 'אונאה', כי בדבר שבממון יכול להתנות אף על מה שכתוב בתורה כי בקבלת התנאי מחל הקונה על זכותו.

והקשה ה'לחם משנה':

הגמרא (מכות ג, ב) משווה דין תנאי באונאה להלואה שנותן אדם לחברו בתנאי 'שלא תשמיטני בשביעית', ולדעת שמואל תנאו קיים (ואין השביעית משמטת את החוב) אף שהוא נגד דין התורה, כי זהו דבר שבממון והלווה שהסכים לתנאי מחל על זכות השמטת חובו.

והרמב"ם כאן פסק כרב, שתנאי באונאה שהוא נגד דין התורה בטל ויש עליו דין 'אונאה', ואילו בהלכות שמיטה (פ"ט ה"י) נקט כשמואל שהמלוה שהתנה שלא ישמיט הלווה חובו בשביעית "תנאו קיים, שכל תנאי שבממון קיים ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה"!

ויש לומר (ראה סמ"ע חו"מ סי' רכז סקל"ז): התנאי 'על מנת שלא תשמטני' הוא בידיעת הלווה ששביעית משמטת, ועם זאת הוא מוחל על זכות זאת, ולכן תנאו קיים. אבל באמירת המוכר 'על מנת שאין לך עלי אונאה', הקונה אינו יודע שיש כאן אונאה שימחול לו (ואף שאמר לו 'אין לך עלי אונאה' יכול היה להבין שהשווי פחות מעט מהמחיר, אבל לא בכדי אונאה).

אך עדיין צריך עיון: גם לענין התנאי בשביעית אפשר לומר שהלווה לא ידע בוודאות שיש צורך למחול על השמטת החוב בשביעית כי אולי יפרע חובו קודם שביעית!

ומבאר ה'נחלת ישראל' (ב"מ שם):

בתנאי של המוכר ('על מנת שאין לך עלי אונאה'), כיון שיתכן ואין כאן אונאה, אין הקונה מוחל כי אין לו על מה למחול. אבל כשהלווה מקבל את התנאי 'שלא תשמיטני בשביעית', בוודאי מוחל על זכותו לשמיטת החוב בשביעית, וגם אם יתכן ויפרע חובו קודם שביעית, מה לי אם פורע קודם שביעית או אחר שביעית – בין כך ובין כך כוונתו שהשביעית לא תשמט את חובו.

מתי החמיץ השכר?

יום שלישי ה' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק יז, הלכה ד: הַמּוֹכֵר חָבִית שֶׁל שֵׁכָר לַחֲבֵרוֹ... וְהֶחְמִיצָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים – הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחְזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן וָאֵילָךְ, בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

כאשר החמיצות מורגשת בשכר בתוך שלושה ימים מהמכירה, מוכח שההחמצה החלה עוד ברשות המוכר, כי מטבע הדברים היא ניכרת בטעם השכר רק שלושה ימים לאחר שהחלה, ונמצא שהלוקח קנה מוצר פגום והמקח בטל מלכתחילה.

מאידך, כאשר הלוקח חש בחמיצות רק לאחר שלושה ימים מהמכירה, אין ראיה שהחמיצה היתה ברשות המוכר,

ולכן חובת ההוכחה מוטלת על הלוקח.

ובביאור דין זה נחלקו הדעות: יש אומרים שלאחר שלושה ימים נוקטים בוודאות שהנזק אירע אצל הלוקח, כל שלא הוכח אחרת, משום שהספק נולד ברשותו (יד רמ"ה ב"ב צו, ב). ובדומה לכך נפסק לגבי הקונה בהמה ובשעת השחיטה מצא באבריה הפנימיים נקב האוסר אותה משום טריפה, שעל הלוקח מוטלת החובה להוכיח שהנקב היה בה כבר בשעת המכירה ובהעדר הוכחה, עליו לשלם בעבור המכירה, שכן חובת ההוכחה מוטלת על מי שהספק התעורר ברשותו (שו"ע חו"מ ס"ס י' רכד ב).

אך יש אומרים שיש חילוק בין הדינים, שכן בהמה רגילה אין לחשוש שהיא טריפה וכל עוד לא נראה הנקב לפנינו אין סיבה להסתפק בכך, אולם שיכר עומד מטבעו להחמיץ לאחר זמן מסוים, ולכן קיימת הסתברות להניח שהדבר אירע ברשות המוכר באותה מידה שאירע ברשות הלוקח.

ולפי זה, מה שאמרו שלאחר שלושה ימים "ברשות הלוקח" אין הכוונה שעליו לשלם מספק, אלא שבניגוד למקרה הראשון (שהחמיצה בתוך שלושה ימים) בו המוכר צריך להחזיר את הדמים (כי יש ראיה ברורה שהפגם היה כבר בשעת המכירה), הרי שלאחר שלושה ימים הלוקח לא יוכל לתבוע את המעות מיד המוכר ללא ראיה, אולם מאידך אם עדיין לא שילם הרי הוא פטור מלשלם מספק שהרי הוא המוחזק במעות וחובת ההוכחה מוטלת על המוכר המבקש להוציא ממנו (דרישה חו"מ סי' רל ס"ז, ובסמ"ע שם סקי"ד).

דבר שאינו מסוים

יום רביעי ו' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק כא, הלכה ג: אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּבַּיִת הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ'... וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וּמָשַׁךְ – אֵין כָּאן קִנְיָן כְּלָל, שֶׁלֹּא סָמְכָה דַּעַת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה יֵּשׁ בּוֹ אִם תֶּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׁחֵק בְּקֻבְיָה.

האם בשטר מכירת חמץ יש לפרט מהו החמץ הנמכר או די לכתוב 'כל החמץ שבבית'?

נחלקו הפוסקים בדבר: לדעת ה'מקור חיים' (סי' תמ"ח סק"ט) חובה לפרט, שאם לא כן הרי זה כ'דבר שאינו מסוים' שאינו נקנה. אבל יש סוברים שדי לפרט שהמכירה היא על 'מין החמץ'.

אך מלשון הרמב"ם (בהלכה ב) שנקט כדוגמא לדבר מסוים 'ערימת חטים' או 'שק תאנים' משמע שאם יאמר 'ערימת תבואה' או 'שק פירות' אין זה דבר מסוים (שו"ת רעק"א תניינא סי' ז).

והט"ז (חו"מ סי' רט סק"ב) הקשה: בדברי הרמב"ם מבואר שהקנאת דבר שאינו מסוים היא כדין המשחק בקוביא, מטעם 'אסמכתא' (שמלכתחילה לא גמר בדעתו להקנות כי לא העלה בדעתו שיפסיד), והרי לעיל (פי"א ה"ד) כתב הרמב"ם שהנותן עירבון לחברו ואמר לו 'אם אחזור בי – קנוי לך העירבון', הקנין חל ואין בו משום אסמכתא, משום שהדבר כבר נמצא תחת יד הלוקח ולכן אינו חושש שהמוכר לא יעמוד בדבורו. ולפי זה גם כאן אין זו אסמכתא שהרי "רצה הלוקח ומשך" והדבר כבר תחת ידו!

ותירץ: א. שם החיסרון הוא משום שאינו סומך על המוכר שיתן לו את הדבר ולכן כאשר החפץ כבר בידו אינו חושש, אך כאן אפילו שהדבר בידו אינו מועיל שהרי אינו יודע מה יש בו. ב. אמנם "רצה הלוקח ומשך" אך החפץ עדיין לא בא לידו והמשיכה נעשתה רק למעשה קנין.

ולפי התירוץ השני, במכירת חמץ אין חסרון של 'דבר שאינו מסוים' שהרי מוכרים את החדר שבו נמצא החמץ והרי זה כבידו של הלוקח ממש.

ועוד יש לומר, שהחיסרון הוא רק כאשר מוכר את כל הסחורה במחיר קצוב, כדברי הרמב"ם "ערימה זו אני מוכר לך בכך וכך", ולכן הקונה אינו סומך דעתו שמא אינו שווה כערך הנקוב, אך במכירת חמץ לא קוצבים את המחיר אלא כותבים שהמחיר יהיה לפי הערכתם של שלושה אנשים בקיאים, ובזה סומכת דעת הלוקח הבטוח שלא יחייבוהו ביותר משוויו (באר יצחק או"ח סי' ו).

דבר שלא בא לעולם

יום חמישי ז' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק כב, הלכה א: אֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.

שני טעמים נאמרו בדבר: א. החיסרון הוא בעצם כוח הקנין, שאינו יכול לחול על דבר שאינו קיים. ב. אין כאן הסכמה גמורה של שני הצדדים לעסקה, כי כאשר הדבר הנקנה אינו בעולם, המוכר אינו גומר בדעתו למכור והלוקח אינו סומך לגמרי על המוכר שיקיים את העסקה כאשר הדבר יבוא לעולם.

ובכך תלוי מה שדנו הראשונים בדין אדם שהקנה דבר שלא בא לעולם ונשבע שלא יחזור בו. הריב"ש (סי' שכח) הביא מדברי הטור בשם הרא"ש שהקנין חל, והוכיח ממכירת הבכורה על ידי עשיו ליעקב שאע"פ שעדיין לא היתה בעולם חל הקנין מאחר ועשיו נשבע על כך ליעקב ("ויאמר יעקב השבע לי כיום וישבע לו").

ומבואר מדבריו שהחיסרון בדבר שלא בעולם הוא מצד העדר גמירות דעת לקנין, וכאשר מצטרפת לכך שבועה יש כאן גמירות דעת מוחלטת מצד המוכר, והקונה סמוך ובטוח בקיום הדבר, ולכן הקנין חל.

אך הריב"ש כתב שהשבועה אינה מועילה כדי שיחול הקנין על דבר שאינו בעולם, כי החיסרון הוא בעצם כוח ההקנאה ולא בגמירות הדעת, ולכן השבועה אינה מועילה.

ואת הראיה ממכירת הבכורה הוא דוחה, וכותב כי מכירה

זו נעשתה קודם מתן תורה, ויתכן שאז היה ניתן להקנות דבר שלא בא לעולם, ועיקר הדין התחדש במתן תורה.

וכן כתב המבי"ט (קרית ספר כאן) שאין אדם מקנה דבר שלא בעולם משום שבכל דיני הקנינים שמצאנו בתורה משמע שהדבר הנקנה נמצא בשעת המכר, כמו 'וכי תמכרו ממכר לעמיתיך', שמשמעו שהדבר הנקנה קיים.

וה'שואל ומשיב' (תניינא ח"ד סי' צז) דן אם המוכר והקונה חשבו שהדבר הנקנה בא לעולם ועשו קנין, והתברר שטעו ובעת הקנין עדיין לא בא לעולם. וכתב שהדבר תלוי בשני הביאורים: אם החיסרון הוא בעצם כוח הקנין, מאחר ולמעשה מתברר שהדבר לא היה בעולם אין המכר חל, אך אם החיסרון הוא מצד גמירות דעת, הרי מאחר וסברו שהדבר קיים בעולם היתה מצידם גמירות דעת והמכר חל.

מתי הולכים בממון אחר הרוב ? יום שישי ח' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה, פרק כו הלכה ח: וְזֶה עִקָּר גָּדוֹל בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן: הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, וְאַחַר הַמִּנְהָג.

להלן (פכ"ח הט"ו) כתב הרמב"ם שהולכים אפילו "אחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להם".

ויש להבין: הרי הלכה היא שאין הולכין בממון אחר הרוב (ב"ב צב, א), וכהסברו של הרשב"ם (שם, ד"ה לשחיטה), שאם אין הולכים אחר הרוב הרי זה כמחצה על מחצה והמוציא מחברו עליו הראיה?

ויש לבאר:

הכלל שאין הולכים בממון אחר הרוב אמור רק כאשר עמדת המיעוט ידועה. ולדוגמה: המוכר לחבירו חבית. מאחר שהרוב קורא לחבית חבית ולכד כד, ורק המיעוט קורא גם לכד חבית (ודעת מיעוט זה ידועה), הרי אם המוכר נותן לקונה כד בטענה שלכך נתכוין באומרו 'חבית', אין הקונה יכול לתבוע חבית בנימוק שהרוב קורא לחבית חבית, כי אין זו טענה להוציא ממון מבעליו (ב"ק כז, א).

אמנם, אם בעת המכירה דעת המיעוט לא ידועה – דעת הרוב קובעת, ואף אם יתברר אחר כך שדעת המיעוט שונה, אי אפשר לבטל את המקח בטענת "אין הולכין בממון אחר הרוב", כי אין לומר שדעת המוכר היתה כדעת המיעוט, שהרי דעה זו לא היתה ידועה בשעת המקח.

וזהו שהדגיש הרמב"ם (בפרק כח) וכתב שיש ללכת אחר "לשון רוב אנשי המקום הידועים להם", כי כאשר דעת הרוב בלבד ידועה בעת המקח, גם בממון הולכים אחר הרוב.

(נחל יצחק סי' סא, ענף ד).

'זכין לאדם שלא בפניו' - במכירה שבת קודש ט' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק ל, הלכה א: הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן לַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ – יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה: וְאִם רָצָה לִקַּח, אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

כאשר המוכר זיכה ללוקח על ידי אדם אחר, מדין 'זכין לאדם שלא בפניו' (הל' זכיה ומתנה פ"ד ה"ב), יד הלוקח על העליונה ואין המוכר יכול לחזור בו.

והקשה ה'מחנה אפרים' (הל' זכיה ומתנה סי' ו):

נאמר בגמרא (ערובין פא, ב): 'טבח' שזיכה לקונה על ידי אחר חלק מבשר בהמה שעומדת לשחיטה – לא קנה (אף שכבר שילם לו) כיון שחוב הוא לו כי "אין אדם רוצה להרבות בהוצאה", ואין חבין לאדם שלא בפניו (ורק בזמנים מיוחדים שבהם כל ישראל עושים סעודות, זכות היא לו וקונה כשזיכו לו על ידי אחר). ואם כן, מכירה היא חוב לקונה ולא זכות!

ותירץ:

אכן, בדברי מאכל אין אדם רוצה להוציא את כספו ולכן אין המוכר יכול לזכות לקונה על ידי אחר כי חוב הוא לו, אך הרמב"ם כאן מדבר בדברים שאינם של מאכל (קרקע או מטלטלין), ובזה המכירה היא זכות לקונה ואפשר לזכות לו על ידי אחר.

וה'אור שמח' (הל' מכירה פכ"ט הי"א) מחלק:

הקניה היא זכות לקונה כאשר הוא לבדו יכול לחזור בו והמוכר אינו יכול לחזור בו, וזאת רק אם הקונה לא שילם עדיין. ובאופן זה מדבר כאן הרמב"ם שהאדם שזיכה עבור הקונה לא שילם למוכר מכספו של הקונה, והרי זו זכות בשבילו וקנה ואין המוכר יכול לחזור בו.

ואילו בנידון במסכת עירובין (שם), שה'טבח' זיכה לקונה על ידי אחר חלק מבשר הבהמה, מדובר שהקונה כבר שילם עבור חלקו, כמו שכתב רש"י (ד"ה שאין ללוקח) "שנתן לו דינר מבעוד יום בשווה דינר בשר", וכאשר הכסף נמצא בידי המוכר ויכול לעכבו אצלו ולא להחזירו לקונה הרי זה חוב בשבילו, ולכן לא קנה כי אין חבין לאדם אלא בפניו.

אגרות קודש

[כ' אדר ה'תשי"ב]

... ואף שבכל מקום הנה שנואה המחלוקת ביותר הרי בארץ ישראל, אשר שם ענין זה יש לו מקום ביותר, וכמרז"ל שמפני חטא זה גלינו מארצנו, הרי עאכו"כ שצריכים בזה השתדלות ביותר להמנע ממחלוקת ואביזרייהו, כיון שתוקף קליפה זו במקום פרטי, מורה ג"כ על נחיצות שבירתה באופן מיוחד במקום פרטי זה...

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ג'־ט' אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון ג' אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

1 **א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקָּח[4],**
2 **אֲפִלּוּ תְּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין**
3 **בְּמִטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר**
4 **וּמַקְנֶה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9].**
5 **לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי**
6 **עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה**
7 **פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל.**
8 **וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12],**
9 **וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.**

2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). 8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

10 **ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס**
11 **וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה**
12 **שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס**
13 **הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.**

14 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה**
15 **פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה**
16 **קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה**
17 **בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת**
18 **הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא**
19 **קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].**

13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

20 **ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד**
21 **שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין**
22 **בִּידֵי עַכּוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אֹנֶס.**
23 **וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים,**
24 **וְלֹא הָיָה שִׁטַּר חוֹב[18] בְּיַד הַמַּשְׂכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ**
25 **הַשּׂוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי,**
26 **אֶכְבֹּשׁ שִׁטַּר שְׂכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי;**
27 **וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אֹנֶס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].**
28 **לְפִיכָךְ, אִם[22] תְּבָעוֹ הַמַּשְׂכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23]**
29 **וְטָעַן שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׂכִּיר**
30 **מוֹדָעָה[25], וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׂוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי**
31 **הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם**
32 **הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֵדֵי**
33 **הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].**

16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. 17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מצייתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל

עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה.

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאֹנֶס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30]**
2 **חַמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא**
3 **בִּרְצוֹנוֹ[31]. אֲבָל הַגּוֹזֵל[32] וְהֶחְזַק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ**
4 **לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר**
5 **מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.**

29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

6 **ו. עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ**
7 **הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ**
8 **כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם[34] בִּפְנֵי הָאֹנֶס: בִּרְצוֹנִי**
9 **מָכַרְתִּי בְּלֹא אֹנֶס - הֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֹנֶסוֹ**
10 **שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֹנְסוֹ עַד שֶׁאָמַר: בִּרְצוֹנִי אֲנִי**
11 **מוֹכֵר.**

33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

12 **ז. וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בִּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר**
13 **שֶׁמָּסַר מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם;**
14 **שֶׁהָאֹנֶס אֹנְסוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא**
15 **אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.**

35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

16 **ח. הֵעִידוּ עָלָיו[37] עֵדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] -**
17 **הֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה:**
18 **הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה,**
19 **וּמוֹדָעֵי דְמוֹדָעֵי[41], שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא**
20 **מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה**
21 **הָאֹנֶס לְעוֹלָם - הֲרֵי הַמֶּכֶר בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ**
22 **מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. 42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח

מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

1 **א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין**
2 **שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן[2], בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה**
3 **הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה;**
4 **וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
5 **מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[3].**

2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא־מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). 3) פרק ו.

6 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[4] בְּשֶׁקָּנָה[5] בְּדֶרֶךְ מִן**
7 **הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[6], וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת**
8 **הַתְּנָאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה[7], וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם**
9 **נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה -**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא**
11 **הִיא[8], שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קְנִיָּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ[9], וְכָל**
12 **אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.**

4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). 5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. 6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על־מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן־משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא־מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). 7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. 8) "אף־על־פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). 9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

13 **ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל**
14 **מְנָת[10] שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה**
15 **בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ**
16 **הַיּוֹם[11]; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה.**
17 **אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ[12] עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם**
18 **בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת**
19 **זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וָכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם**
20 **אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם**
21 **הַתְּנַאי[13] - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל**
22 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על־מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב'טור' שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכך היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. 11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. 12) ואין כאן אמירת מעכשיו. 13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

23 **ד. לְפִיכָךְ[14], הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן[15] לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם**
24 **אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֵרְבוֹנִי מָחוּל לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם**
25 **אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ[16] עֵרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ**
26 **הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ[17];**
27 **וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִכְפֹּל**
28 **הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.**

14) בבא־מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א. 16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד). 17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד

ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותיו] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

1 **ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע[18] מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת**
2 **הַשְּׁטָר[19], וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
3 **תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן**
4 **הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[20].**

18) משנה בבא־בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 19) הלוה פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שליש. 20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד־משנה).

5 **ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל**
6 **פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה**
7 **כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא**
8 **יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ;**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל**
10 **הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָמַר וְהִקְנָה[21];**
11 **שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא**
12 **יִהְיֶה.**

21) בבא־מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

13 **ז. כָּל הָאוֹמֵר[22] 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו'[23] - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא**
14 **כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה**
15 **מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
16 **קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה**
17 **קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב־ג (הגר"א סימן רז ס"ק ה). 23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

18 **ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרַשׁ[24] בִּשְׁעַת**
19 **הַמְּכִירָה[25] שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לֵילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי[26], אוֹ**
20 **מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לִקְנוֹת[27] חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ[28]**
21 **- הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי[29]. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר**
22 **אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ[30]**
23 **לֵילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיַּע לוֹ לְהַעֲלוֹת[31]**
24 **אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים,**
25 **וְתַחֲזֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא**
26 **לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
27 **בָּהֶן.**

24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. 25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). 26) קידושין נ. 27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". 28) כתובות צז. 29) אף־על־פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל־שכן שלא כפל תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף־משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטליו אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). 30) קידושין נ. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. 31) [כן גם בלחם־משנה ומשנה־למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד־משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך]. 32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד־משנה).

28 **ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם[33], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ**
29 **שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין**
30 **הַדְּבָרִים[34] שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא**
31 **נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרַשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב**
32 **אֵינָן דְּבָרִים.**

33) קידושין מט: 34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

33 **י. מִי שֶׁהִקְנָה[35] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן**
34 **מֶקָּח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מְכָרוֹ**
35 **לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמְכָרוֹ**
36 **לְאַחֵר[36], אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בִּזְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ -**
37 **לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[37] שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ**
38 **הַמֶּקָּח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת[38] - הֲרֵי**
39 **הַמֶּכֶר קַיָּם[39], וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה[40].**

35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על־מנת להקנות". ועיין מגיד־משנה. 36) שאף־על־פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר־כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי.

שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה־למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על־מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן־האזל. 37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה הלוקח. וראה להלן. 38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן. 39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב סק"י, והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:) שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה־שאין־כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן, ראה להלן]. 40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה על־מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזלן (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף־על־פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יא. מָכַר קַרְקַע[41] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת[42] תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר[43]. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ[44] מִדַּעְתּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חַיֵּב עַצְמוֹ בִּתְנַאי זֶה[45].

41) בבא־מציעא סה: 42) ולא קצב לו זמן. 43) [אף־על־פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי מפורש על־מנת שיחזירהו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. 44) בבא־מציעא שם. 45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

יב. מַעֲשֶׂה[46] בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ[47], וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וְהֶשִּׁיבוֹ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם[48]. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[49] שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶשִּׁיבוֹ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בבא־מציעא סז. 47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. 48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). 49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

יג. אַסְמַכְתָּא[50] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[51] עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב[52] - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס[53] זְכִיּוֹתָיו[54] בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס[55].

50) נדרים כז. 51) אף־על־פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואיננו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) — אף־על־פי־כן צריך כאן בית־דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית־דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית־דין (כסף־משנה). 52) בפירוש המשנה (בבא־בתרא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית־דין של סמוכים. 53) שימסור. 54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. 55) שם במסקנא.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבָרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי[56] מִלְּבוֹא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם), ועיין כסף־משנה.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב[57]; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים[58] שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר[59]: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים[60], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר'[61], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בִּשְׁטָר' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'הֱווּ עָלַי עֵדִים', וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[62]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

57) כתובות קא: שהאומר לחבירו: "חייב אני לך מנה" — חייב, וכשיטת הרי"ף שכאן מדובר בהודאה של התחייבות חדשה ולא בהודאה שלוה ממנו מקודם (ודלא כפירש"י שם). וכן מצאנו בבבא־בתרא קמט. בענין איסור גיורא שיש

קנין אודיתא (= הודאה), אף־על־פי שלאמיתו של דבר לא היה חייב לו כלום. 58) וזה לכל הדעות בגמרא, ואף ריש לקיש מודה בזה (שם). אבל אם לא אמר כך, יכול המודה להשתמט אחר־כך ולומר לו: "משטה אני בך", כלומר, לא כיוונתי באמת, אלא לצחוק ממך בלבד אמרתי כן. 59) כרבי יוחנן שם, ולא כריש לקיש, וכפירוש רבינו־תם (ברא"ש שם), שמה שאמרו שם: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר" - היינו על התחייבות חדשה ולא הודאה על העבר, ובזה חולק ריש לקיש על רבי יוחנן, והלכה כרבי יוחנן. אבל אם כתב לו הודאה לעבר, אין בזה שום פלוגתא, שהרי משנה מפורשת היא בבבא־בתרא קעה: "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה". 60) ועיין להלן פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, שבאופן זה אין כחו של שטר זה אלא כמו מלוה על פה (וראה מגיד־משנה, ושו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סימן רכא). 61) כן פירשו הר"ח והרי"ף שם מה שאמרו: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר". 62) כלומר: הוא מחייב עצמו כמו הערב, שאף־על־פי שלא לוה ממנו, משעבד הוא את עצמו (ש"ך חו"מ סימן מ ס"ק ז, וביאור הגר"א שם סימן קכט ס"ק ט), אף שבעצם הדין אין ערב דומה לכותב שמחייב עצמו, שהרי זה אינו צריך קנין ואילו ערב צריך קנין (ש"ך והגר"א שם, ועיין לחם־משנה כאן).

טז. חִיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב[63], כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹת[64] חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה[65] הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמְצוּי[66] שֶׁנִּתְּנוֹ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

63) הראב"ד תמה: איה המקור להלכה זו? הוא גם רוצה להוכיח את ההיפך: בכתובות קא: הקשו על ריש לקיש (הנ"ל בהלכה טו) מהמשנה שם ששנינו: "הנושא אשה ופסק עמה לזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה", הרי שיכול אדם להתחייב בהודאת פיו ללא קנין, ואף ללא חוב ממשי קודם לה? ועל זה תירצו שהטעם הוא משום: "הן הן הדברים הנקנים באמירה", הרי שהקושיא אינה אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן אין הפרש בין נישואין וסתם התחייבות, ואף בדבר שאינו קצוב כמו "לזון את הבת חמש שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. 64) בכ"י תימן: "ולכסותך". 65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף־על־פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה־למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. 66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ[67] שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ - חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה[68].

67) [כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן]. 68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה־למלך), ומתרץ שגם לריש לקיש שאי־אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם־משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא[69], כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ[70] מֵאָה דִינָרִין, וְאַחַר שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ[71], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל לוֹ[72] מֵעַכְשָׁו[73], וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ[74] הָיֵינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). 70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". 71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף־על־פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם־משנה). 72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). 73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם־משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. 74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן־משפט סימן רז, סעיף טז).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה[2] לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר[3]: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּן לְהִשָּׁבוֹן[5]. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה[6] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההוניה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: "... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות צורך סעודת שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקניין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה.

הנה כשנמצאים ב"ערבי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה, והמקח קיים. ובפרט שישנו גם העניין ש"יראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו יעזורו" הרי בוודאי שאין מקום להונאה, ולכן נגמר הקנין בשלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה)

2) משנה בבא־מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". 3) ברייתא שם. 4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאת) ממון". 5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאו" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. 6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדזבינתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תונו", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה[7] וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת[8] בְּשָׁוֶה[9]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ[10], אוֹ שָׁוֶה שֶׁבַע בְּשֵׁשׁ[11], אוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[12], אוֹ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנֶה הַמֶּקָּח[13], וְחַיָּב הַמְּאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ[14] לַמִּתְאַנֶּה[12].

7) משנה בבא־מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג: 8) ששית. 9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. 10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. 11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכרייע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראיה לדבריו (מגיד־משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. 13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. 14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

ג. הָיְתָה[15] הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה[16] בְּכָל שֶׁהוּא[17], כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה[18] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם[19]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ[20].

15) מימרת הסיכום של רבא (בבא־מציעא נ:). 16) פחות משתות. 17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. 18) המגיד־משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבזה אין אונאה שתות לא ביחס לשויו של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבזה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשויו של המקח יש פחות משתות שהוא בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם־משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד־משנה. 19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאת שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו. 20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ו"דרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש. הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו

בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה[21] יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה[22] - בָּטֵל מֶקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[23], אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל[24]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקָּח[25], אֵין הַמְאַנֶּה[26] חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל פְּרוּטָה[27]. הָיְתָה פְּרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין הוֹנָיָה לִפְרוּטוֹת[28].

21) בבא־מציעא נ: 22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. 23) משנה בבא־מציעא נא. "מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המאנה אינו יכול להרויח על־ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הרי"ף בבבא־בתרא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. 24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד־משנה וכסף־משנה לפי שיטת הרי"ף ורבינו). 25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוסי רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד־משנה ובשו"ע חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. וא"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. 26) כרב כהנא (בבא־מציעא נה.) שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. 27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא־מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). 28) זהו לשון הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום "לפרוטה".

ה. עַד מָתַי[29] יִהְיֶה לוֹ לַחֲזֹר[30] וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה[31] אוֹ לְבַטֵּל הַמֶּקָּח?[32] עַד כְּדֵי[33] שֶׁיִּרְאֶה[34] לְתַגֵּר[35] אוֹ לִקְרוֹבוֹ[36]. וְאִם שֶׁהָה יוֹתֵר[37] מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שְׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר[38].

29) משנה בבא־מציעא מט: 30) במשנה (שם) כתוב: "מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר), שאף "מי שפרע" אין כאן. 31) בשתות. וכן הוא בשו"ע (רכז סעיף ז). 32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם. 33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:) "זה וזה (= שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי שיראה לתגר או לקרובו". 34) את המקח. 35) סוחר בעל מקצוע. 36) הבקי בענינים אלו. 37) שאז "מחל על אונאתו" (רש"י שם). 38) שאין חילוק באונאה של "יותר משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז). וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּלוּקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָּח בְּיָדוֹ[40] וּמַרְאֵהוּ[41]; אֲבָל הַמּוֹכֵר[42] חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה לְעוֹלָם[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מִקָּח[44], שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר[45] עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכַּר בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ[46], אִם הָיָה הַמֶּקָּח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שִׁנּוּי וְהוּא כֻּלּוֹ שָׁוֶה[47], כְּגוֹן פִּלְפְּלִין[48] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.

39) בבא־מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא.) עובדא, שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. 40) טעם זה הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת. 41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו, ומתוך כך מעירים לו על האונאה. 42) שאין המקח תחת ידו. 43) ללא כל הסתייגות בזמן. 44) בעבודא שהורה בה רב נחמן (שם נא.) שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק טז). 45) שוויו האמיתי של המקח. 46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד־משנה). 47) שכל בני המין יש להם מחיר אחיד, ללא יוצא מן הכלל. 48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

ז. וְכֵן[49] אִם נוֹדַע[50] שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְּכָרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה וְלֹא תָּבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.

49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת. 50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

ח. כֵּשֵׁם[51] שֶׁהוֹנָיָה לְהֵדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל פִּי[52] שֶׁהוּא בָּקִי[53]. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה[54], כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת[55].

51) משנה בבא־מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה. 52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. 53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, וויתר עליה. 54) משנה, שם נו: כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם־משנה].

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצֵרְפָהּ[56] בְּעֶשְׂרִים דִּינָר[57] אוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה[58] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה.

הָיָה יָתֵר עַל זֶה[59] - בָּטֵל הַצֵּרוּף[60]. פָּחוֹת מִכָּאן[61] - מְחִילָה[62].

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי (מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): "חזקיה אמר לצורפה בירושלים". 57) שזה כמו "שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משויו של המקח, ונתאנה המוכר. 58) שזה כמו "שוה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. 59) יתר על שתות. 60) כדין ביטול מקח. 61) פחות משתות. 62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

י. וְכֵן[63] אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה[64] שְׁתוּת[65], וְהָיוּ מוֹצִיאִין[66] הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן[67] וְלֹא בְּמִשְׁקָל[68] - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה.

63) משנה, שם נא: 64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). 65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא: שתות. 66) שבמקום זה היו מוציאין וכו'. 67) לפי מנין הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק הזהב). 68) שבמקום שמקפידין על משקל המטבעות, אף בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר[69] אוֹ הַסֶּלַע? בַּכְּרַכִּים[70] - עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְשֵׁלְחָנִי[71]; בַּכְּפָרִים[72], שֶׁאֵין הַשֵּׁלְחָנִי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת[73]. שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ[74] אֶלָּא הַשֵּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין[75] לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזֹר עַד שֶׁיַּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ[76], אִם לֹא הָיָה מַכִּיר[77] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֶּקַח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[78].

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד־משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. 70) משנה, שם נב. 71) האיש שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. 72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). 73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. 74) כמה שוויה האמיתי בדמים. 75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. 76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. 77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. 78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ[79], אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[80] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ[81]. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל[82] לְהַחֲזִירָהּ[83] לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ[84] מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. 80) [אף־על־פי שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על־ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד־משנה שם בשם רב האי). וראה באבן־האזל]. 81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. 82) הלוקח. 83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. 84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה בהוצאה). ובכתב־יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק על־ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שְׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ[85], שֶׁהֲרֵי הַמֶּקַח[86] בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק[87] לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר[88]: אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר?[89]

85) שאז יש אונאה יותר משתות. 86) כלומר: "שהמקח". וראה להלן פי"ז הלכה ח. 87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). 88) מימרת רב חסדא (בבא־בתרא פג־פד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא־הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). 89) ולפיכך, אף שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל־שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא

יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

יד. וְכֵן[90] מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע[91], וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ[92] - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[93], וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר בְּךָ.

90) גם זה שם. 91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. 92) שאז יוצא שהלוקח־המאנה, הוא שהתאנה. 93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

טו. הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[94], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשִׁמּוּנָה[95] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר[96] הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה[97]; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקַח[98] וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוּקִיר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּקִיר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקַח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזַל.

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). 95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה (הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל־שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שוויו של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. 98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

יום שני ד' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

א. הַמַּחֲלִיף[2] כֵּלִים בְּכֵלִים אוֹ בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ מַחַט בְּשִׁירַיִם אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁזֶּה רוֹצֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר מִן הַשִּׁירַיִם. אֲבָל הַמַּחֲלִיף פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[3], בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם קֹדֶם הַמְּכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.

2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים[4] אַכְסָרָה[5], כְּגוֹן שֶׁחָפַן מִמְּעוֹת[6] וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ[7] - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה[8] בַּחֲלִיפִין[9], קָנָה וּמַחֲזִיר הוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. וְהוּא הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת אַכְסָרָה[11] בְּסֶלַע אוֹ בִּשְׁתַּיִם, שֶׁקָּנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[12] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁאִלּוּלֵי לֹא הִרְבּוּ לוֹ הַדָּמִים[13] לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה - יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסָתָם[14]; שֶׁאֵין יוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל[15]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה[16]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ[17]. אֲבָל בִּמְפֹרָשׁ[18] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[19].

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב

- והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן־ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

1 **ד. כֵּיצַד[20]? מוֹכֵר שֶׁאָמַר לְלוֹקֵחַ: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי**
2 **נוֹתֵן בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל**
3 **מְנָת שֶׁאֵין לְךָ הוֹנָיָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ עָלָיו**
4 **הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שֶׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי**
5 **לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמָנֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת**
6 **שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ - אֵין לוֹ עָלָיו**
7 **הוֹנָיָה.**

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

8 **ה. הַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה - אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה.**
9 **כֵּיצַד? חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי**
10 **מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ[21] - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה[22].**

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. 22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

11 **ו. וְהַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ**
12 **בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד[23] - לֹא יַחְשֹׁב[24] אֶת הָרַע**
13 **בֶּאֱמוּנָה[25] וְאֶת הַיֹּפֶה בְּשָׁוֶה[26], אֶלָּא זֶה וָזֶה בֶּאֱמוּנָה[27]**
14 **אוֹ זֶה וָזֶה בְּשָׁוְיָן[28]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת[29] עַל הַמֶּקַח**
15 **שְׁכַר הַכַּתָּף[30], וּשְׁכַר הַחַמָּר[31], וּשְׁכַר פֻּנְדָּק[32]; אֲבָל**
16 **שְׁכַר עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל[33] - אֵינוֹ מוֹסִיף[34]**
17 **אוֹתוֹ עַל הַמֶּקַח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ[35] וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וָכָךְ**
18 **אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר.**

23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששווים יותר, ובהם רעים, ששווים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). 24) אין המוכר יכול לחשוב. 25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. 26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. 27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. 28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. 29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. 30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. 31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. 32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. 33) שכר טירחתו כפועל. 34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. 35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

19 **ז. הָעַכּוּ"ם[36] אֵין לוֹ הוֹנָיָה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֶת**
20 **אָחִיו[38]. וְעַכּוּ"ם שֶׁהוֹנָה[39] אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחֲזִיר הוֹנָיָה**
21 **בַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ[40]; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל[41].**

36) בכורות יג: 37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. 38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. 39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). 40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. 41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

22 **ח. אֵלּוּ דְבָרִים[42] שֶׁאֵין לָהֶם הוֹנָיָה[43]: הַקַּרְקָעוֹת[44],**
23 **וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת[45], וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת[46]. אֲפִלּוּ מָכַר**
24 **שְׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר[47] אוֹ שְׁוֶה דִינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן**
25 **הוֹנָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - דָּבָר הַנִּקְנֶה**
26 **מִיָּד לְיָד[48]. יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ**
27 **לְקַרְקָעוֹת[49]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת[50], שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא**
28 **לִרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[51]; 'עֲמִיתֶךָ' - וְלֹא הֶקְדֵּשׁ[52].**

42) משנה בבבא מציעא נו. 43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. 44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כי"ר (בדקדוקי־סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. 45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. 46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. 47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. 48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. 49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). 50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. 51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. 52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:),

ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ[53]; אֲבָל הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה[54] בְּכָל שֶׁהוּא[55], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[56]. וְנִרְאֶה לִי[57], שֶׁכֵּן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[58] שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[59]. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֵית דִּין[60], מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד[61].

53) ולא על ידי שליח. 54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). 55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. 56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. 57) סברת עצמו. 58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. 59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית־דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נִכְסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת[62] - הֲרֵי זוֹ מְחִילָה, כְּהֶדְיוֹט; טָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטֵל הַמֶּקַח. וְאִם רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַמִּמְכָּר וְיַחֲזִירוּ הַהוֹנָיָה[63] - מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[64] חָמוּר מֵהֶן[65].

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

יא. נִרְאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[66] שֶׁל יְתוֹמִים שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם[67] - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[68] חָמוּר מִכֹּחַ הַיְתוֹמִים[69]. וְכֵן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[70] שֶׁמָּכַר קַרְקַע וַעֲבָדִים, שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין הֶדְיוֹט.

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית־הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית־דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

יב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ הַמִּטַּלְטְלִין[71] - הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - נִקְנֶה מֶקַח, וְאֵין מַחֲזִיר כְּלוּם; יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקַח; שְׁתוּת - קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם הַדַּיָּנִין[72], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטְלָה חֲלֻקָּה; שֶׁהַדַּיָּנִין שֶׁשָּׁמוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל.

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הַבְּהֵמָה וְהַמַּרְגָּלִית וְהַסַּיִף[73] וְסֵפֶר תּוֹרָה - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר קוֹנֶה בְּנִכְסֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כְּשֵׁם[74] שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה, כָּךְ שְׁכִירוּת קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר בִּשְׁנָה[75], אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[76] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה.

74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה

חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתאנה.

טו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֶה אוֹתוֹ לִזְמַן[77], וַעֲבָדִים אֵין בָּהֶם הוֹנָיָה[78].

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שְׂכָרוֹ[79] לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאָמַר: זָרַעְתִּי בָהּ זְרִיעָה הָרְאוּי בָּהּ[80], וּבָאוּ עֵדִים[81] שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזְּרִיעָה[82], אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע[83]. לְפִיכָךְ[84] אֵין מוֹצִיאִין[85] מִיַּד נִתְבָּע. וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין[86] אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[87], מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.

79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

יז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׂכִירוּת מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה שׂוֹכֵר בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה מַשְׂכִּיר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר הוֹנָיָה[88], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה[89].

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

יח. נִרְאֶה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָאָה[90]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֵאֹרֹג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד, חוֹזֵר לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר[91].

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. וַאֲפִלּוּ אָמַר: זֶה לָקַחְתִּי בְּסֶלַע, וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר[3] - מֻתָּר[4]. אֲבָל[5] בֵּית דִּין חַיָּבִין[6] לִפְסֹק הַשְּׁעָרִים[7] וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין[8] לְכָךְ. וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד[9] מִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ[10] לָהֶם בִּשְׂכָרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר הַמּוֹכֵר[11] יָתֵר עַל שְׁתוּת[12].

2) פי"ג הלכה ה. 3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנה על זה מראש. 4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. 5) בבא־בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקרנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפרהדרין (= פקידי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). 6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית־הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא־הדין בשערים. 7) לקבוע המחירים. 8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. 9) כלומר, בית־הדין צריך לדאוג לזה. 10) הבית־דין. 11) בבא־בתרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. 12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי

נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת; אֲבָל הָעִקָּרִין[14],
כְּגוֹן הַקִּשְׁטָ וְהַלְּבוֹנָה[15] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין
לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבבא־בתרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד־משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבבא־בתרא צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין[16] פַּעֲמַיִם בְּבִיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר
הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בְּשָׂכָר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן
בַּקֶּרֶן בִּלְבָד.

16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

ד. אָסוּר[17] לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18] בִּדְבָרִים
שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר,
וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ בְּזוֹל.
וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרֻבֶּה[19], מֻתָּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אֵין אוֹצְרִין[20] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁהֲרֵי מַגִּיעַ
מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ - מֻתָּר
לַעֲשׂוֹת לוֹ קַבּוֹ[22] אוֹצָר.

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה יז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא־מציעא לח.).

ו. מֻתָּר לֶאֱצֹר[23] פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[24]: עֶרֶב שְׁבִיעִית,
וּשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנֵי[25] בַּצֹּרֶת[26] - אֲפִלּוּ
קַב חָרוּבִין לֹא יֵאָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאֵרָה[27] בַּשְּׁעָרִים.
וְכָל הַמַּפְקִיעַ[28] שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בָּאָרֶץ אוֹ
בְּמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

23) בבא־בתרא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:) נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי
נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבָלִין[30], כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֻתָּר
לֶאֱצֹר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31], וּלְהוֹצִיא אוֹתָן[32] מִמָּקוֹם
לְמָקוֹם, כִּשְׁאָר הָעִקָּרִין[33].

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

ח. אֵין מוֹצִיאִין[34] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן
יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ
אוֹ לְסוּרְיָא[35], וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה[36] לִרְשׁוּת מֶלֶךְ
אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

34) שם (צ:). 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). 36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד־משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא־קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. רַשָּׁאִין[37] בְּנֵי הָעִיר לָקֹץ לָהֶם שַׁעַר[38] לְכָל דָּבָר
שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר וָלֶחֶם[39], וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם[40] לְכָל
מִי שֶׁיַּעֲבֹר יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

37) מותרים. ברייתא בבבא־בתרא ח: 38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. רַשָּׁאִין[41] אַנְשֵׁי אֲמָנִיּוֹת[42] לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא
יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָזֶה, וְכָל
מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

41) תוספתא (בבא־מציעא פי"א) וכן הוא בגמרא בבא־בתרא ט. 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני

העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

1 **יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[43] בִּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם**
2 **חָשׁוּב לְתַקֵּן[44] מַעֲשֵׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵּי**
3 **יוֹשְׁבֶיהָ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חָכָם חָשׁוּב - אֵין**
4 **הַתְּנַאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם[45], וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ**
5 **וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַתְּנַאי[46], אֶלָּא אִם כֵּן**
6 **הִתְּנָה עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד**
7 **לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מִדַּעַת הֶחָכָם - מְשַׁלֵּם.**

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא־בתרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד־משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף־על־פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף־משנה).

8 **יב. כְּשֵׁם[47] שֶׁהוֹנָיָה בְּמֶקָּח וּמִמְכָּר, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה**
9 **בִּדְבָרִים[48]; שֶׁנֶּאֱמַר[49]: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ**
10 **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ[50] - זֶה הוֹנַאַת דְּבָרִים[51].**

47) משנה (בבא־מציעא נח:) ככתבה וכלשונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג. 49) ברייתא (שם). 50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. 51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פי"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

11 **יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה[52] - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר**
12 **מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים! וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר**
13 **לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ[53]! הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה**
14 **- לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא**
15 **וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! הָיוּ חֲלָאִים**
16 **וְיִסּוּרִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא**
17 **יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאָתְךָ**
18 **כִּסְלָתֶךָ[54], זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד.**

52) ברייתא שם, כלשון רבינו. 53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כי־אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). 54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

19 **יד. הָיוּ חַמָּרִין[55] מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם:**
20 **לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר תְּבוּאָה[56]**
21 **מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה[57] עַל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר**
22 **לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה?**
23 **אוֹ: מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים**
24 **הַלָּלוּ[58].**

55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. 56) ויש בזה משום בושה לפלוני זה או לחמרים אלו. 57) בבא־בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד־משנה]. 58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין בדעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

25 **טו. כָּל הַמַּאֲנֶה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים -**
26 **עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה**
27 **הוֹנַאַת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - זֶה הוֹנַאַת מָמוֹן[60]. הָא**
28 **לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמַּאֲנֶה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין:**
29 **מִשּׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[61], וּמִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ**
30 **אִישׁ אֶת אָחִיו[62], וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה[63].**

59) שם נט: 60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב־רנג. 61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). 62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד־משנה ובלחם־משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ, הוצאת רי"נ אפשטיין עמוד 210): "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. 63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

31 **טז. וְכֵן אִם לְחָצוּ[64] וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה**
32 **לָאוִין: מִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמִשּׁוּם וְלֹא**
33 **תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[65], וּמִשּׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ[66].**

64) שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. 66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

1 **יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנָאַת דְּבָרִים**
2 **אַף בְּהוֹנָאַת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנָאַת מָמוֹן אַף**
3 **בְּהוֹנָאַת דְּבָרִים?[67] מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם**
4 **בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם[68], וְכָפַל לָאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים**
5 **בְּפֵרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ[69].**

67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"].
68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"].
69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא־הדין גם באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תונו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

6 **יח. גְּדוֹלָה[70] הוֹנָאַת דְּבָרִים מֵהוֹנָאַת מָמוֹן; שֶׁזֶּה נִתָּן**
7 **לְהִשָּׁבוֹן[71], וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[72], וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה**
8 **בְּגוּפוֹ[73]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[74] בְּהוֹנָאַת דְּבָרִים: וְיָרֵאתָ**
9 **מֵאֱלֹהֶיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב[75]. הָא לָמַדְתָּ[76]: כָּל**
10 **דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ[77].**
11 **וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנָאַת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד[78]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
12 **כִּי אֲנִי יְיָ.**

70) שם נח: 71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). 72) אי־אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. 73) שם, בשם רבי אלעזר.
74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. 75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה.
76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). 77) "שאין דייני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף־על־פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיגך, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. 78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא־קמא (צג.): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה'ספרי') ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

13 **א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה[2], בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה**
14 **בְּכָל שֶׁהוּא[3] - חוֹזֵר[4] לְעוֹלָם[5]; שֶׁאֵין הוֹנָיָה[6] אֶלָּא**
15 **בְּדָמִים[7], אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן - חוֹזֵר[8].**

2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. 3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פי"ב ה"ג). 4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. 5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. 6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. 7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי־אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. 8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לוויתור ומחילה.

16 **ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה**
17 **וְאֶחָד[9] אוֹ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה[10] - נִקְנָה הַמֶּקָּח[11], וּמַחֲזִיר**
18 **אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[12]. וְכֵן[13] אִם**
19 **נִמְצְאוּ[14] הַמָּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ[15] -**
20 **חוֹזֵר[16]. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[17] שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ**
21 **אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר[18], שֶׁקִּנְיָן בְּטָעוּת הוּא[19]. וְכֵן**
22 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

9) ונתאנה המוכר. 10) ונתאנה הלוקח. 11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושיו בבבא־בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף־משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף־משנה גם רבינו מודה לו בזה). 12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה

שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). 13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. 14) קידושין מז. 15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם־משנה). 16) לתבוע החסר לו. 17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. 18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). 19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

1 **ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֶבֶד[21] אוֹ בְּהֵמָה**
2 **אוֹ שְׂאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקָח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע[22]**
3 **בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[23]; שֶׁזֶּה**
4 **מֶקָּח טָעוּת הוּא[24]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקָח אַחַר**
5 **שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[25] אַחַר שֶׁרָאָה**
6 **הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.**

20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד־משנה). 21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. 22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. 23) וכן כתב הרי"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב ה"ה). 24) בבא־מציעא פ. 25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

7 **ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם[26]. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי**
8 **שָׁוֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו**
9 **אֲסָר[27] - מַחֲזִיר אֶת הַכְּלִי[28], וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ:**
10 **הֵילָךְ אֲסָר פְּחַת הַמּוּם; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: בְּחֵפֶץ שָׁלֵם**
11 **אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ[29] לִקַּח פְּחַת הַמּוּם**
12 **- הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אוֹ תִּקְנֶה**
13 **אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וָלֵךְ.**

26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. 27) שהוא אחד מעשרים וארבעה בדינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. 28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). 29) אף־על־פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא־מציעא נ: ד"ה ואילו).

14 **ה. כֹּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה[30] שֶׁהוּא מוּם**
15 **שֶׁמַּחֲזִיר בּוֹ מֶקָּח זֶה - מַחֲזִירִין; וְכֹל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו**
16 **שֶׁאֵינוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחֲזִיר בּוֹ[31], אֶלָּא אִם**
17 **פֵּרֵשׁ[32]. שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סְתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה**
18 **הוּא סוֹמֵךְ[33].**

30) דבר שבהגיון הוא. 31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוו קפידיה קפידא". 32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. 33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא־מציעא פג. ובבא־בתרא ב.

19 **ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סְתָם[34], אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדָּבָר הַשָּׁלֵם**
20 **מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֵין**
21 **אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ**
22 **הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר**
23 **לוֹ: כָּל מוּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּמֶקָּח זֶה, הַפּוֹחֵת דָּמָיו[35] עַד**
24 **כָּךְ וָכָךְ, קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ. שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר**
25 **שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה[36].**

34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. 35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. 36) למעלה פרק יג הלכות ג־ד.

26 **ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ[37], וּמָנָה בָהּ מוּמִין גְּלוּיִים**
27 **וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין[38], וְלֹא הָיָה בָהּ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין**
28 **הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין -**
29 **הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת, וְחוֹזֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם**
30 **שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר[39]: כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ**
31 **אֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁנִּרְאִין שֶׁמָּנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ**
32 **שֶׁאֵינָן נִרְאִין שֶׁמָּנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי**
33 **לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי[40].**

37) בבא־מציעא פ. 38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. 39) מדברי הרי"ף שם. 40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר־כך (רש"י שם).

34 **ח. כֵּיצַד?[41] פָּרָה זוֹ עִוֶּרֶת הִיא[42], חִגֶּרֶת הִיא[43],**
35 **נַשְׁכָּנִית הִיא[44], רַבְצָנִית הִיא[45], וְנִמְצֵאת רַבְצָנִית**
36 **בִּלְבַד אוֹ נַשְׁכָּנִית[46] - הֲרֵי זֶה מֶקָּח טָעוּת[47]; הָיוּ בָהּ**
37 **כָּל הַמּוּמִין[48] שֶׁמָּנָה - אֵין זֶה מֶקָּח טָעוּת. וְכֵן אִם**
38 **הָיְתָה חִגֶּרֶת[49] וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
39 **עִוֶּרֶת - אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת.**

41) כן הוא בגמרא שם. 42) מום גלוי. 43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. 44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. 45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא־מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי־ניכרים. 46) כלומר, היו בה מומים בלתי־גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. 47) כמו שהסביר רבינו למעלה. 48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא

הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף־משנה). 49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הֵרְאָה לוֹ הַמּוּם[50] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה יֵשׁ בָּהּ[51] וּמוּם פְּלוֹנִי [וּמוּם פְּלוֹנִי][52], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה[53] נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָהּ כֻּלָּן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מֶקַח טָעוּת.

50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. 51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). 52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. 53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף־על־פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום־טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו. ומשמיענו שאף־על־פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף־משנה.

י. וְכֵן[54] הַמּוֹכֵר שִׁפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גְּדֶמֶת[55] הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, סוֹמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית[56] הִיא, וְלֹא הָיָה בָהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין[57] שֶׁמָּנָה, וְנִמְצֵאת נִכְפִּית[58] - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

54) ברייתא שם. 55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. 56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). 57) הגלויים. 58) מום בלתי גלוי.

יא. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר[59], שֶׁהַמּוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ בְּמֶקָּחוֹ בְּוַדַּאי[60], אוֹ קָרוֹב לָהּ[61] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[62]; שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד־משנה). 60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. 61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. 62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד[63] אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְהֵן[64] הַנִּקְרָאִין סִמְפּוֹן. שֶׁאִם הָיָה זֶה סִמְפּוֹן גָּלוּי - כְּבָר רָאָהוּ[65]; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה[66], כְּגוֹן שׁוּמָא בַּבָּשָׂר[67] אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב[68], אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[69] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטֵּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מַחֲזִיר; שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[70], אֶלָּא לִמְלָאכָה.

63) קידושין יא. וכתובות נז. 64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. 65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. 66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. 67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן־העזר סימן לט סעיף ד). 68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). 69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". 70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע[71] אוֹ חֳלִי הַמַּתִּישׁ אֶת כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה[72] אוֹ מְשֻׁגָּעָם[73] - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכַיּוֹצֵא בָהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמְּגֹאָלִים - הֲרֵי זֶה מוּם; מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹגֶנֶת מֵהֶם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק לוֹ בִּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא לִסְטִים מְזֻיָּן[74] - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֻּלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא[75] מֻכְתָּב לַמַּלְכוּת[76] - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׂוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא גַּנָּב[77] אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת[78], אוֹ בּוֹרֵחַ תָּמִיד[79], אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת. אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. 72) ברייתא בבבא־מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. 73) משוגע (שם). 74) גזלן עם כלי זיין עליו, בבא־בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד־משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. 75) שם. 76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסויימת למדינה. 77) שם. 78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). 79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום שלישי ה' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. הַמּוֹכֵר[2] זְרֵעוֹנֵי גִּנָּה[3], שֶׁאֵין עַצְמָן שֶׁל זֵרְעוֹנִים נֶאֱכָל לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדְּמִים[4] שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֲזָקָתָן לִזְרִיעָה[5]. וְהוּא שֶׁלֹּא צָמְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן[6]; אֲבָל אִם לָקְחָה הָאָרֶץ בְּבָרָד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[7]; שֶׁמָּא מֵחֲמַת הַבָּרָד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. 3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). 7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

ב. מָכַר לוֹ[8] זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִין[9], כְּגוֹן חִטִּים[10] וּשְׂעוֹרִים, וּזְרָעָן וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. אֲפִלּוּ הָיָה זֶרַע פִּשְׁתָּן, שֶׁרֹּב בְּנֵי אָדָם[12] קוֹנִין אוֹתָהּ לִזְרִיעָה; הוֹאִיל וְאוֹכְלִין[13] אוֹתָהּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת זְרִיעָתוֹ. וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה לְזֶרַע - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[14]. וְהוּא הַדִּין לִדְבָרִים הַנִּמְכָּרִים לִרְפוּאָה[15] וְלִצְבִיעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. 9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. 10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". 11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. 12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". 13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. 14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. 15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מִכָּאן[16] אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לְמָכְרוֹ שָׁם, וְאַחַר שֶׁהוֹלִיכוֹ לְשָׁם נִמְצָא בּוֹ מוּם - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר לִי מֶקָחִי לְכָאן! אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים, וְהַמּוֹכֵר מְטַפֵּל[17] לְהָבִיא מִמְּכָרוֹ אוֹ לְמָכְרוֹ שָׁם. וַאֲפִלּוּ אָבַד אוֹ נִגְנַב אַחַר שֶׁהוֹדִיעוֹ[18] - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר[19]. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁמּוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ, וְנִמְצָא שָׁם בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָח בְּמוּמוֹ לַמּוֹכֵר[20].

16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. 17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד־משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). 18) שיש בו מום (כסף־משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם־משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. 19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. 20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

ד. הַלּוֹקֵחַ מֶקַח וְנִמְצָא בּוֹ מוּם, וְאַחַר כָּךְ אָבַד אוֹ נִגְנַב - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21], עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָח לַמּוֹכֵר. וְאִם הִתְלִיעַ וְנִפְסַד מֵחֲמַת אֹרֶךְ הַזְּמַן[22] - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר. וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לַמּוֹכֵר[23] וְלֹא הוֹדִיעוֹ - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. 22) בכתב־יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. 23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

ה. הַמּוֹכֵר[24] שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא[25] נַגְחָן[26] - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָךְ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּשֶׁהָיָה הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה לִשְׁחִיטָה וְלַחֲרִישָׁה[29]; אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ[30] שֶׁהוּא קוֹנֶה לַחֲרִישָׁה בִּלְבַד[31] - הֲרֵי זֶה מֶקָח טָעוּת[32], וְחוֹזֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. 25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). 26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא

לשחיטה. 27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתרץ שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:) שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. 28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". 29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). 30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). 31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). 32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

ו. הַמּוֹכֵר[33] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ לִטְבִיחָה[34], וּשְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[35], אִם נוֹדַע בְּוַדַּאי[36] שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה[37] כְּשֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשְּׁחוּטָה, וַיַּחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[38], שֶׁהַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁהָיָה מוּם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בוֹ הַלּוֹקֵחַ מוּם אַחֵר[39] קֹדֶם שֶׁיּוֹדַע לוֹ[40] הַמּוּם הָרִאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט[41] אֶת הַטְּרֵפָה - פָּטוּר; וְאִם שִׁנָּה וְעָשָׂה מוּם אַחֵר קֹדֶם[42] שֶׁיּוֹדַע לוֹ הַמּוּם [הָרִאשׁוֹן] - מַחֲזִיר הַמֶּקַח לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמּוּם[43] שֶׁעָשָׂה.

33) חולין נ־נא, וכתובות עו: 34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. 35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). 36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. 37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי־אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. 38) מהדין הקודם. 39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. 40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם־משנה). 41) אחרי שעמדה לשחיטה. 42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייוודע לו מחזיר המקח" וכו'. 43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

ז. קָנָה[44] בֶּגֶד וּקְרָעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָלוּק[45], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם מֵחֲמַת הַקְּרִיעָה[46] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַקְּרָעִים[47]. תְּפָרוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם, אִם הִשְׁבִּיחַ[48] - נוֹטֵל שֶׁבַח הַתְּפִירָה[49] מִן הַמּוֹכֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 45) כתונת. 46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. 47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. 48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. 49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[50] לַחֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוּם, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר קַרְקַע לַבְּעָלִים - מַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[51]. וְאִם הָיָה חָצֵר[52] וְדָר בָּהּ - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

50) בבא מציעא (סו־סז) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. 51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. הַמּוֹכֵר[53] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, וְאָבַד הַמֶּקַח מֵחֲמַת אוֹתוֹ הַמּוּם[54] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

(י). [כֵּיצַד[55]?] הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין לוֹ טוֹחֲנוֹת[56], וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ הַמַּאֲכָל לִפְנֵי כֻּלָּן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ[57] שֶׁזֶּה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמֵּת בָּרָעָב - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

1 **לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה[58], וְיַחֲזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כֹּל**
2 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. 56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). 57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. 58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

3 **יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סַרְסוּר, שֶׁלּוֹקֵחַ מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה**
4 **וְאֵינוֹ מַשְׁהֶה הַמֶּקַח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוּם זֶה - הֲרֵי**
5 **הַסַּרְסוּר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוּם זֶה,**
6 **וְיִפָּטֵר[59]. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לִבְדֹּק הַשּׁוֹר[60] בִּפְנֵי**
7 **עַצְמוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, וְיִהְיֶה הַסַּרְסוּר**
8 **מַחֲזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה[61],**
9 **הוּא הַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[62]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם נתנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. 60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. 61) את פעולת הבדיקה. 62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

10 **יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר[63] וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע לוֹ[64] שֶׁלֹּא**
11 **הֶרְאָהוּ[65] לְמֻמְחֶה[66]: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת**
12 **הַדָּמִים[67]; וְהַנִּשְׁאָר[68] מִן הַבָּשָׂר בְּיַד הַלָּקוֹחוֹת -**
13 **יְקַבֵּל[69], וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת**
14 **הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה: מַה שֶּׁאָכַל -**
15 **אָכַל[70], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא אָכַל -**
16 **יַחֲזִיר אֶת הַבָּשָׂר לַטַּבָּח[71], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.**

63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). 64) ללוקח. 65) המוכר. 66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח.). 67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. 68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. 69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. 70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. 71) והוא ימכרנו לגוים. וראה למעלה בדין בכור.

17 **יג. מָכַר הַלּוֹקֵחַ[72] בָּשָׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנָכְרִים, אוֹ**
18 **שֶׁהֶאֱכִילוֹ לִכְלָבִים - יְחַשֵּׁב עִם הַטַּבָּח עַל דְּמֵי**
19 **הַטְּרֵפָה[73], וְיַחֲזִיר לוֹ הַטַּבָּח אֶת הַמּוֹתָר[74]. וְכֵן כֹּל**
20 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[75].**

72) גם זה משנה שם. 73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). 74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. 75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

21 **יד. הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ[76] וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּרוֹת**
22 **וְנִמְצְאוּ טְבָלִים[77], יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ[78] - מַה שֶּׁאָכַל**
23 **אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמּוֹכֵר דָּבָר**
24 **שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כָּךְ הוּא דִּינוֹ[79], בֵּין שֶׁהָיָה**
25 **אִסּוּרוֹ בְּכָרֵת[80] בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּלָאו בִּלְבַד[81]. אֲבָל**
26 **הַמּוֹכֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתוֹ מִדִּבְרֵי**
27 **סוֹפְרִים[82]: אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת קַיָּמִין - מַחֲזִיר אֶת**
28 **הַפֵּרוֹת, וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אֲכָלָן - אָכַל, וְאֵין**
29 **הַמּוֹכֵר מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם[83]. וְכָל אִסּוּרֵי הֲנָיָה, בֵּין**
30 **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[84] - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים,**
31 **וְאֵין בָּהֶן דִּין מְכִירָה כְּלָל[85].**

76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. 77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו

טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). 83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). 84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). 85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרין) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

1 **א. אַרְבַּע[2] מִדּוֹת[3] בַּמּוֹכְרִין[4]: מָכַר לוֹ חִטִּים יָפוֹת**
2 **וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[5] - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַמּוֹכֵר[6].**
3 **רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת[7] - הַמּוֹכֵר[8] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא**
4 **הַלּוֹקֵחַ[9]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[10], יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת,**
5 **אַף עַל פִּי[11] שֶׁאֵינָן יָפוֹת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מֵהֶן, וְלֹא**
6 **רָעוֹת שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶן, וְהַרֵי יֵשׁ שָׁם הוֹנָיָה שְׁתוּת[12]**
7 **- אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחֲזִיר**
8 **אוֹנָאָה.**

2) משנה בבא־בתרא פג: 3) דינים נפרדים. 4) במקח וממכר. 5) ואף־על־פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן־משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. 6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף־על־פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פי"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד־משנה). 7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. 8) שהוא המתאנה. 9) שהוא המאנה. 10) במשנה, שם. 11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. 12) אף־על־פי שעל־ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פי"ב ה"ד).

9 **ב. אֲבָל הַמּוֹכֵר חִטִּים[13] שְׁחַמְתִּית[14] וְנִמְצֵאת לְבָנָה[15],**
10 **לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחַמְתִּית; עֵצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל**
11 **שִׁקְמָה[16], שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת; יַיִן וְנִמְצָא**
12 **חֹמֶץ, חֹמֶץ[17] וְנִמְצָא יַיִן - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר**
13 **בּוֹ[18]; שֶׁאֵין זֶה הַמִּין[19] שֶׁאָמַר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ. וְכֵן כֹּל**
14 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[20].**

13) משנה, שם. 14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא־בתרא פד.). 15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. 16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמיז (רבינו בפירוש המשניות בבא־בתרא פרק ב משנה יא). 17) אף־על־פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). 18) שזה מקח טעות גמור. 19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. 20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

15 **ג. הַמּוֹכֵר[21] יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וּנְתָנוֹ הַלּוֹקֵחַ בְּקַנְקַנָּיו[22],**
16 **וְהֶחְמִיץ מִיָּד[23] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[24]. וְאַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאָמַר לוֹ[25]: לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיךְ לוֹ[26]. וְאִם יָדַע[27]**
18 **שֶׁיֵּינוֹ מַחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת[28]. מָכַר לוֹ יַיִן,**
19 **וַהֲרֵי הוּא[29] בְּקַנְקַנָּיו שֶׁל מוֹכֵר, וְהֶחְמִיץ: אִם אָמַר**
20 **לוֹ[30] 'לְמִקְפָּה[31] אֲנִי צָרִיךְ', וְהֶחְמִיץ - מַחֲזִיר, וְאוֹמֵר**
21 **לוֹ: הֲרֵי יֵינְךָ וְקַנְקַנֶּיךָ[32]! שֶׁאֲנִי לֹא קָנִיתִי לִשְׁתּוֹתוֹ,**
22 **אֶלָּא לְבַשֵּׁל מְעַט מְעָט. וְאִם לֹא אָמַר 'לְמִקְפָּה הוּא' -**
23 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁתִיתָ**
24 **אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לְךָ לַשְׁתּוֹתוֹ עַד שֶׁיַּחְמִיץ[33].**

21) משנה בבא־בתרא צז: 22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). 23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. 24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. 25) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם) 26) לא לשתותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. 27) במשנה (שם צז:) הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חו"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). 28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמט מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד־משנה). 29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (ר"י,

הביאו המגיד־משנה). 30) מתוך השקלא־וטריא שם. 31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא־הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). 32) שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). 33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שיין מתקלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

1 **ד. הַמּוֹכֵר[34] חָבִית שֶׁל שֵׁכָר לַחֲבֵרוֹ, וְהֶחָבִית שֶׁל**
2 **מוֹכֵר[35], וְהֶחְמִיצָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרְאשׁוֹנִים[36]**
3 **- הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן**
4 **וְאֵילָךְ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[37].**

34) בבא־בתרא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. 35) אבל אם הוערה לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד־משנה). 36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. 37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

5 **ה. הַמּוֹכֵר[38] חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְמָכְרָהּ מְעַט**
6 **מְעַט[39], וְהֶחְמִיצָה בְּמַחֲצִיתָהּ[40] אוֹ בִּשְׁלִישָׁהּ - חוֹזֶרֶת**
7 **לַמּוֹכֵר. וְאִם שִׁנָּהּ[41] הַלּוֹקֵחַ הַנֶּקֶב שֶׁלָּהּ[42], אוֹ**
8 **שֶׁהִגִּיעַ[43] יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הֲרֵי הִיא**
9 **בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן[44] הַמְקַבֵּל[45] חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ**
10 **כְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ[46] לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָכְרָהּ שָׁם, וְקֹדֶם**
11 **שֶׁהִגִּיעַ שָׁם הוּזַל[47] הַיַּיִן אוֹ הֶחְמִיצָה[48] - הֲרֵי זֶה**
12 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֶחָבִית וְהַיַּיִן שֶׁלּוֹ[49]. וְכֵן כֹּל**
13 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[50].**

38) מימרא של רבא (בבא־בתרא צח.). 39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכנ"ל. 40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. 41) שם. 42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. 43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. 44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא־בתרא שם). 45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. 46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסויים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. 47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה. 48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. 49) אף־על־פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההוזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסויים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסויים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). 50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולאו דוקא ל"מקבל" - הדין כך, שאם התנה שבדעתו למוכרו במקום מסויים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

14 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[51]: יַיִן מְבֻשָּׁם[52] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - חַיָּב**
15 **לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֲצֶרֶת[53]. אָמַר לוֹ: יַיִן יָשָׁן אֲנִי מוֹכֵר**
16 **לְךָ - נוֹתֵן לוֹ מִשֶּׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. מְיֻשָּׁן - מִשֶּׁל שָׁלֹשׁ**
17 **שָׁנִים[54]. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד[55] וְלֹא יַחְמִיץ עַד הֶחָג[56].**
18 **וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג[57] יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.**

51) משנה בבא־בתרא צז: צח. 52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. 53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. 54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). 55) היין המיושן (ר"י מיגאש). 56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלימות (רשב"ם שם). 57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

19 **ז. הָאוֹמֵר[58] לַחֲבֵרוֹ: מַרְתֵּף[59] זֶה[60] שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר**
20 **לְךָ לְמִקְפָּה[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן סְתָם[62] -**
21 **הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קַנְקַנִּים[63] בְּכָל מֵאָה[64]**
22 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה יֵינָם טוֹב אֶלָּא כְּבָר הִתְחִיל לְהִשְׁתַּנּוֹת[65];**
23 **יָתֵר עַל זֶה[66] - לֹא יְקַבֵּל[67].**

58) משנה בבא־בתרא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה: 59) מקום שמחזיקים בו יין. 60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. 61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. 62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. 63) כדים. 64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). 65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח (ועיין דברינו שם). 66) אם יש יותר מעשר. 67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינופות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

ח. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה[68], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: חָבִית שֶׁל יַיִן[69] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ יַיִן שֶׁכֻּלּוֹ יָפֶה וְרָאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף זֶה[70] שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת[71], שֶׁהֲרֵי הוּא[72] בֵּינוֹנִי[73], לֹא רַע וְלֹא יָפֶה[74]. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף זֶה[75] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְלֹא הִזְכִּיר יַיִן[76] - אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ חֹמֶץ, הִגִּיעוּ[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].

68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". 69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). 70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". 71) לשון הברייתא (שם צה.). 72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. 73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. 74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נותן לו) - "קוסטסות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. 75) שכאן הכל לדעת הלוקח: שחוץ מהביטוי הממעט "זה" והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. 76) ואי־הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. 77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. 78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד־משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד־משנה).

ט. הָאוֹמֵר[79] לַחֲבֵרוֹ: עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אוֹ: קוֹרַת[80] בֵּית הַבַּד[81] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ עֵץ שֶׁרָאוּי לַחְפֹּר בּוֹ עֲרֵבָה, אוֹ קוֹרָה שֶׁרָאוּי לְקָרוֹת בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרֵבָה בְּצוּרָתָהּ[82] אוֹ קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד בְּצוּרָתָם, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר 'זוֹ עֲרֵבָה' אוֹ 'זוֹ קוֹרַת בֵּית הַבַּד'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות טו־טז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כי־אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אבו־האזל. והאור־שמח ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד־משנה וחידושי הגר"א על הרמב"ם). 80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. 81) מקום שעוצרים בו זיתים. 82) שיש לה צורה של עריבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערובת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

א. אָסוּר לְרַמּוֹת[2] אֶת בְּנֵי אָדָם[3] בְּמֶקַח וּמִמְכָּר אוֹ לִגְנֹב[4] אֶת דַּעְתָּם[5]. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם - יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים[7] - אָסוּר.

2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פי"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. 3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פי"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פי"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. 4) חולין שם, מימרא של שמואל. 5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. 6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פי"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על־ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד־משנה שם]. 7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

ב. אֵין[8] מְפַרְכְּסִין[9] אֶת הָאָדָם[10] וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַכֵּלִים הַיְשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ[11] כַּחֲדָשִׁים; אֲבָל מְפַרְכְּסִין הַחֲדָשִׁים[12], כְּגוֹן[13] שֶׁיָּשׁוּף[14] וִיגַהֵץ[15] וְיַיפֶּה[16] כָּל[17] צָרְכָּיו[18].

8) משנה (בבא־מציעא דף ס) וגמרא (שם). 9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). 10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד־משנה לפי הגמרא שם). 11) והיינו גניבת דעת. 12) מסקנת השקלא־וטריא (שם). 13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). 14) לשפשף במי סובין (גמרא שם). 15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. 16) כגון לתלות חוטי משי בבגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). 17) שהרי הם בלעדי הייפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת הייפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליות. 18) ברייתא (שם).

ג. אֵין[19] מְשַׁרְבְּטִין[20] אֶת הָאָדָם[21] בְּמַיִם[22] שֶׁל חִזְרִין[23] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּח[24] וְיֵרָאוּ פָנָיו שְׁמֵנִים[25], וְלֹא צוֹבְעִין[26] אֶת הַפָּנִים בְּשָׁרָק[27] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים אֶת הַקְּרָבַיִם[28], וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמַיִם[29]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין[30] בְּשַׂר נְבֵלָה לְנָכְרִי בִּכְלַל שְׁחוּטָה[31], אַף עַל פִּי שֶׁהַנְּבֵלָה אֶצְלוֹ כִּשְׁחוּטָה.

19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). 20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". 21) שמשקין את האדם במים. 22) מים של סובין. 23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. 24) וזו היא גניבת דעת. 25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. 26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). 27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. 28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על־ידי־זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). 29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. 30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חינם. 31) משנה בבא־מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא־שאול.

ד. מֻתָּר[32] לָבֹר[33] אֶת הַגְּרִיסִין[34], אֲבָל לֹא[35] עַל פִּי[36] הַמְּגוּרָה[37]; שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן, וִידַמֶּה שֶׁהוּא הַכֹּל בָּרוּר[38]. וּמֻתָּר[39] לְחַנְוֹנִי לְחַלֵּק קְלִיּוֹת[40] וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְּׁפָחוֹת[41], כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֶצְלוֹ; וּפוֹחֵת מִשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[42], כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין[43] מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק[44] יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בָּזֶה גְּנֵבַת הַדַּעַת[45].

32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לבור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי־אפשר יהיה לעמוד על הסימן. 33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף־על־פי שעל־ידי־זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). 34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאול - שאסור. 35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. 36) אוצר התבואה. 37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. 38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. 39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). 40) מילה זו אינה במשנה. 41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא־קמא במשנה שם. 42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששנינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. 43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. 44) [בגמרא (בבא־מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שיסקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא־בתרא כא:) שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא־קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא־בתרא שם כרב הונא, ואעפי"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. 45) משנה בבא־מציעא נט־ס.

ה. אֵין[46] מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[47], אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יְשָׁנִים בַּחֲדָשִׁים[48]. אֲפִלּוּ הַיְשָׁנִים בְּיֹקֶר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל[49]; מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ רוֹצֶה לְיַשְּׁנָן. בְּיַיִן[50] הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ[51], בֵּין הַגִּתּוֹת בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ[52]. וְאִם הָיָה טַעְמוֹ נִכָּר[53] - מֻתָּר לְעָרֵב[54] בְּכָל מָקוֹם[55]; שֶׁכָּל דָּבָר הַנִּכָּר טַעְמוֹ מַרְגִּישׁ הַלּוֹקֵחַ[56], וּלְכִיכָךְ מֻתָּר לְעָרֵב[57] אוֹתוֹ.

46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן־ערוך (סימן רכח סעיף י). 47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הרי"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. 48) כן גירסת הרי"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. 49) משנה, שם. 50) חזק בחלש. 51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). 52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביתו) רק קשה ברך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). 53) היינו שעירבו בו כל־כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם־משנה). 54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. 55) אף שלא בין הגיתות. 56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". 57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף־משנה (ד"וו של"ד). ועל זה הקשה הכסף־משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

1 **ו. אֵין מְעָרְבִין[58] מַיִם בְּיַיִן. וּמִי שֶׁנִּתְעָרֵב לוֹ מַיִם**
2 **בְּיֵינוֹ - לֹא יִמְכְּרֶנּוּ[59] בֶּחָנוּת[60] אֶלָּא אִם כֵּן מוֹדִיעוֹ[61],**
3 **וְלֹא לְתַגָּר[62] אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדִיעוֹ[63], שֶׁמְּרַמֶּה בּוֹ**
4 **אֲחֵרִים[64]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[65] לְהָטִיל מַיִם בְּיַיִן - יָטִיל[66],**
5 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַגִּתּוֹת.**

58) משנה בבא־מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד־משנה. 59) הוא עצמו. 60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. 61) לקונה היין. 62) חנווני. 63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. 64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". 65) משנה, שם. 66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

6 **ז. הַתַּגָּר[67] נוֹטֵל מֵחֲמֵשׁ גִּתּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָס[68]**
7 **אֶחָד; מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת[69] וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה[70] אַחַת;**
8 **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְעָרֵב[71].**

67) משנה, שם כלשונה (מגיד־משנה). 68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). 69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. 70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה־ו). 71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

9 **ח. אָסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בְּיַיִן[72] בֵּין בְּשֶׁמֶן[73],**
10 **וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא[74]. וַאֲפִלּוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֶמֶשׁ**
11 **בְּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם[75] - אָסוּר. אֲבָל אִם עֵרָה הַיַּיִן[76]**
12 **מִכְּלִי אֶל כְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ[77].**

72) משנה בבא־מציעא ס. 73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. 74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת־אומרת שהוא אסור לערב". 75) [כן הנוסח בכתב־יד ה' בבבא־מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על־מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. 76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן־משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. 77) בבא־מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

13 **ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁמֶן מְזֻקָּק[78] - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
14 **שְׁמָרִים[79]. מָכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם[80] - מְקַבֵּל לֹג[81] וּמֶחֱצָה**
15 **שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לֹג[82]. וּמְקַבֵּל[83] בִּשְׁאָר שְׁמָרִים**
16 **שֶׁמֶן עָכוּר[84] הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יָתֵר עַל**
17 **הַשְּׁמָרִים[85] הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[86].**

78) בלי שמרים. 79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא־מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסבר שם בגמרא (מ:) שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. 80) ונתן לו שמן מזוקק. 81) מידה של נוזלים. 82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג

ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא־מציעא מ:]. 83) ברייתא שם מ: 84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. [וה'טור' (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף־קטן כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. 85) היינו, לוג ומחצה הנזכרים. 86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.

1 **י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[87] כְּשֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת**
2 **בְּתִשְׁרֵי[88], שֶׁהַשֶּׁמֶן עָכוּר[89], וְלָקַח הַשֶּׁמֶן בְּנִיסָן[90]**
3 **כְּמִדַּת תִּשְׁרֵי, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן**
4 **הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהִיא**
5 **קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבָר צָלַל הַשֶּׁמֶן[91] - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא**
6 **הַשְּׁמָרִים[92] בִּלְבָד.**

87) כן הוא בגמרא שם. 88) שאז זמן מסיקת הזיתים. 89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. 90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. 91) ושוב אינו עכור. 92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.

7 **יא. הַמּוֹכֵר[93] חִטִּים[94] לַחֲבֵרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[95]**
8 **קִטְנִית[96] לְכָל סְאָה[97]. שְׁעוֹרִים[98] - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע**
9 **נִשּׁוּבוֹת[99] לְכָל סְאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע**
10 **עַפְרוּרִית[100] לְסְאָה. תְּאֵנִים[101] - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשֶׂר**
11 **מַתְלִיעוֹת[102] לְכָל מֵאָה[103]. מָכַר לוֹ[104] שְׁאָר פֵּרוֹת -**
12 **מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[105] טְנוּפוֹת[106] לְכָל סְאָה. נִמְצָא מֵהֶן[107]**
13 **יָתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יְנַפֶּה אֶת הַכֹּל[108],**
14 **וְיִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת מְנֻפִּין וּבְרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם[109].**

93) ברייתא בבבא־בתרא צד. 94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירטו מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. 95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. 96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). 97) סאה היא בת ששה קבים. 98) ברייתא (שם). 99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. 100) עפר וצרורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיטים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצרורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפרורית. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא־בתרא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. 101) משנה, שם צג: 102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. 103) היינו עשרה אחוזים, והוא־הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). 104) משנה, שם. 105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. 106) מטונפות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". 107) מימרא של רב הונא, שם צד. 108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. 109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על־פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מוותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב בידיים.

15 **יב. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים[110] אֶלָּא בְּמָקוֹם**
16 **שֶׁאֵין לָהֶם מִנְהָג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִנְהָג -**
17 **הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[111].**

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא־בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא־מציעא.

18 **יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת[112] שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹת מְנֻקִּים**
19 **וּבְרוּרִים מִכָּל דָּבָר, וְשֶׁיִּהְיוּ הַיֵּינוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין,**
20 **וְלֹא יִמְכְּרוּ הַשְּׁמָרִים כְּלָל[113]. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ:**
21 **אֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן מֶחֱצָה שְׁמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בַּפֵּרוֹת**
22 **מֶחֱצָה עָפָר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אַחֵר - יִמְכֹּר כְּמוֹת**
23 **שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ[114], הַבּוֹרֵר צְרוֹר[115] מִתּוֹךְ גָּרְנוֹ שֶׁל**
24 **חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חִטִּים כְּשִׁעוּר צְרוֹר שֶׁבֵּרַר[116];**
25 **שֶׁאֲלוּ הִנִּיחוֹ - הָיָה נִמְכָּר בְּמִדַּת חִטִּים. וְאִם תֹּאמַר:**
26 **יַחֲזִירֶנּוּ[117]! הֲרֵי אָמְרוּ[118]: אָסוּר לְעָרֵב כָּל שֶׁהוּא.**

112) מדברי רב האי, שם. 113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). 114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיטים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת־הקשר "לפיכך". וראה לחם־משנה. 115) אבן או עפר. 116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). 117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. 118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

27 **יד. הַמּוֹכֵר[119] קַנְקַנִּים[120] בַּשָּׁרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין**
28 **מִנְהָג[121] - מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֲשָׂרָה פִּיטָסוֹת[122].**
29 **וְהוּא[123] שֶׁיִּהְיוּ נָאוֹת וַעֲשׂוּיוֹת בְּגָפְרִית[124].**

119) משנה בבא־בתרא צג: 120) כדים (רשב"ם שם). 121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. 122) כדים רעים (רשב"ם שם). 123) ברייתא שם צז: 124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

יום רביעי ו' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחוזר על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

1 **א. אָסוּר לַמּוֹכֵר לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין**
2 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹרְרִין וְיֵשׁ בָּהּ דִּין[2], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ[3]. שֶׁאַף**
3 **עַל פִּי שֶׁהָאַחֲרָיוּת עָלָיו[4], אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן**
4 **מְעוֹתָיו וְיוֹרֵד לַדִּין וְיִהְיֶה נִתְבָּע מֵאֲחֵרִים.**

2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. 3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. 4) שאם יוציאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

5 **ב. הַמּוֹכֵר[5] קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ**
6 **בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים[6] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[7], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ**
7 **בָּהּ, יָצָא עָלָיו מְעַרְעֲרִין[8] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ;**
8 **שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶהֱנָה בּוֹ וּבָאוּ**
9 **הַתּוֹבְעִין. לְפִיכָךְ יִבְטַל הַמֶּקַח, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת**
10 **הַדָּמִים, וְיַעֲשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין. וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ[9]**
11 **בָּהּ הַלּוֹקֵחַ כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ דֶּשֶׁ הַמֵּצַר שֶׁלָּהּ**
12 **וְעֵרְבוּ עִם הָאָרֶץ[10] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא**
13 **עוֹשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין[11]. וְאִם הוֹצִיאוּ מִיָּדוֹ**
14 **בַּדִּין[12] - יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר, כְּדִין כָּל הַנִּטְרָפִין[13].**

5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". 6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). 7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמדו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. 8) טוענים שהקרקע שלהם. 9) שימוש של הנאה. 10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. 11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחוויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב־אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. 12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. 13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

15 **ג. כָּל הַמּוֹכֵר[14] קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין -**
16 **הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[15]. כֵּיצַד? אִם הוֹצִיא[16] הַמֶּקָח**
17 **מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[17] - חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְנוֹטֵל**
18 **כָּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי נִלְקַח הַמֶּקָח**
19 **מֵחֲמָתוֹ. כָּךְ הַדִּין בְּכָל מִמְכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ**
20 **הַלּוֹקֵחַ דָּבָר זֶה, אֶלָּא קָנָה סְתָם. אֲפִלּוּ מָכַר הַקַּרְקַע**
21 **בִּשְׁטָר[18], וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הָאַחֲרָיוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
22 **בְּאַחֲרָיוּתָן; שֶׁאַחֲרָיוּת[19] שֶׁלֹּא נִזְכַּר טָעוּת סוֹפֵר**
23 **הוּא[20].**

14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). 15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. 16) מערער או בעל־חוב, ראה להלן. 17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל־חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל־חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאם אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה

אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזלן הבא לגזול מהלוקח. 18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. 19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). 20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

1 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָּח מִיַּד**
2 **הַלּוֹקֵחַ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּקָּח**
3 **מִטַּלְטְלִין, וְהָיוּ גְנוּבִין אוֹ גְזוּלִין[21], אוֹ שֶׁהָיְתָה**
4 **הַקַּרְקַע גְּזוּלָה, אוֹ שֶׁבָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר וּטְרָפָהּ**
5 **מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַכֹּל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם**
6 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] הוּא שֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָּח מִן הַלּוֹקֵחַ,**
7 **בֵּין בְּדִין הַמֶּלֶךְ בֵּין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[23] - אֵין הַמּוֹכֵר**
8 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים טוֹעֵן**
9 **שֶׁהַמּוֹכֵר גָּנַב[24] חֵפֶץ זֶה אוֹ גְזָלָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדֵי**
10 **עַכּוּ"ם[25] עַל כָּךְ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה אֹנֶס**
11 **הוּא, וְאֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת אֹנֶס.**

21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. 22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בידינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. 23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). 24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. 25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

12 **ה. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ[26], וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס**
13 **שֶׁיִּוָּלֵד בְּקַרְקַע זֶה יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֲפִלּוּ בָּא**
14 **עַכּוּ"ם וּגְזָלָהּ[27] מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[28] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל**
15 **אִם[29] נִפְסַק הַנָּהָר[30] שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר**
16 **הַנָּהָר[31] לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה**
17 **זְרָעָה[32] וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁאֵלּוּ**
18 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא עָלָה עַל לֵב**
19 **הַמּוֹכֵר דְּבַר זֶה הַפֶּלֶא בְּעֵת שֶׁהִתְנָה[33], וְכָל אֹנֶס**
20 **שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֵינוֹ בִּכְלַל הַתְּנָאֵי הַזֶּה.**

26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. 27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). 28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). 29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאיננו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. 30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. 31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. 32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. 33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

21 **ו. וְהוּא הַדִּין לְכָל תְּנָאֵי מָמוֹן: שֶׁאוֹמְדִין דַּעַת**
22 **הַמַּתְנֶה, וְאֵין כּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנָאֵי אֶלָּא דְּבָרִים**
23 **הַיְדוּעִין, שֶׁבִּכְלָלָן הָיָה הַתְּנָאֵי, וְהֵם שֶׁהָיוּ בְּדַעַת**
24 **הַמַּתְנֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִתְנָה.**

25 **ז. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר מַלָּחִים[35] לְהָבִיא שֶׁמֶשְׁמִין**
26 **לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּכָל אֹנֶס**
27 **שֶׁיֵּאָרַע לָהֶם עַד שֶׁיַּגִּיעוּ הַשֶּׁמֶשְׁמִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי,**
28 **וְנִפְסַק[36] הַנָּהָר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה**
29 **אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְאֵין חַיָּבִין לְהוֹלִיךְ שֶׁמֶשְׁמִין אֵלּוּ**
30 **עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה עַד אוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

34) גיטין שם. 35) [כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. 36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[37] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר[38] שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרָיוּת, אֲפִלּוּ נוֹדַע[39] בְּוַדַּאי שֶׁזּוּ הָאָרֶץ גְּזוּלָה וְיָצָאת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[40] אִם בָּא בַּעַל חוֹב וּטְרָפָהּ, שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם[41].

37) בבא בתרא מד: 38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). 39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף־משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גזולה" - "ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום". ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. 40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. 41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

ט. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[42] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[43], וּבָא לֵוִי וְהוֹצִיאָהּ[44] מִיַּד שִׁמְעוֹן, אִם רָצָה[45] רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין[46] עִם לֵוִי - עוֹשֶׂה[47], וְאֵין יָכוֹל לֵוִי לוֹמַר לוֹ: מַה לִּי וָלָךְ? וַהֲרֵי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרָיוּת[48]! שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֹמֶת עָלַי[49], שֶׁהֲרֵי הִפְסִיד בִּגְלָלִי[50].

42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד.) וכתובות (צב־צג). 43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. 44) [בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל]. 45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. 46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. 47) והוא בקי יותר בעניין ויודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). 48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. 49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. 50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[51] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר עַל שִׁמְעוֹן[53]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרָיוּת עַצְמוֹ קִבֵּל[54], שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא הַמּוֹכֵר וְהוּא הַמּוֹצִיא[55] לְעַצְמוֹ. אֲבָל אִם בָּא[56] בַּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם[57] וּטְרָפָהּ מִיַּד רְאוּבֵן - חוֹזֵר בְּכָל הַדָּמִים עַל שִׁמְעוֹן[58]; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קִבֵּל לוֹ הָאַחֲרָיוּת[59], וּרְאוּבֵן לֹא קִבֵּל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרָיוּת שֶׁל אֲחֵרִים כְּלָל.

51) כתובות צא־צב. 52) מראובן. 53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). 54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קיבל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. 55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפוה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? 56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". 57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). 58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. 59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, מוֹכֵר אוֹמֵר: בְּמָאתַיִם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמָנֶה, וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזֶה לְבֵיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַבְּצוּ וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם: אִם הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁתָּבַע הַלּוֹקֵחַ וְנָתַן לוֹ הַחֵפֶץ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה; וְאִם הַלּוֹקֵחַ[3] הוּא שֶׁבָּא וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם - חַיָּב לִתֵּן מָאתַיִם.

2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). 3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[4] מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַמֶּקַח, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶם לָקַח - מַנִּיחַ דְּמֵי הַמֶּקַח בֵּינֵיהֶם[5] וּמִסְתַּלֵּק[6], וְיִהְיוּ הַדָּמִים מֻנָּחִין עַד שֶׁיּוֹדוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ[7]. וְאִם הוּא חָסִיד[8] - נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[9].

4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל

במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. 5) כלומר: מניחם בבית־הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד־משנה על־פי הגמרא בבבא־מציעא לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיודו. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא־מציעא שם שמניחו בידו. 6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית־הדין כנ"ל. 7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יברר את כל הספקות. 8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). 9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא־מציעא (לז.): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים - הרי שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף־משנה). ובבבא־קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפלוגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון פוטרו אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

1 **ג. לָקַח מֶקָח מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[10] בְּנֵי אָדָם, וְכָפַר בּוֹ**
2 **וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[11] וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה**
3 **לְשַׁלֵּם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא**
4 **שֶׁכָּפַרְתָּ בִּי וְנִשְׁבַּעְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
5 **חַיָּב לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה[12].**

10) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא קמא קג:). 11) והודה שנשבע על שקר. והוא־הדין אם נודע לב"ד על־ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). 12) כן אמרו בבבא־קמא שם: ". . . דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

6 **ד. נֶאֱמָן[13] בַּעַל הַמֶּקָח לוֹמַר: לָזֶה מָכַרְתִּי[14] וְלָזֶה לֹא**
7 **מָכַרְתִּי. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ[15];**
8 **אֲבָל אִם אֵין הַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי הוּא עֵד**
9 **אֶחָד בִּלְבַד. וְדִינוֹ בְּעֵדוּת זוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[16], שֶׁהֲרֵי**
10 **אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. לְפִיכָךְ[17], אִם נָטַל הַדָּמִים**
11 **מִשְּׁנַיִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ, וְלֹא**
12 **יָדַע[18] מִמִּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּי נָטַל בְּעַל כָּרְחוֹ, בֵּין**
13 **שֶׁהָיָה הַמֶּקָח בְּיָדוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן תּוֹפְסִין בּוֹ[19] -**
14 **אֵין כָּאן עֵדוּת כְּלָל, וְכָל אֶחָד מֵהֶן[20] נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת**
15 **חֲכָמִים[21] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[22], וְנוֹטֵל חֲצִי הַמֶּקָח וַחֲצִי**
16 **דָּמִים.**

13) קידושין עג־עד מתוספתא בבא־מציעא פרק א. 14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל־כרחו, ראה להלן. 15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתיו" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. 16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד־אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבבא־מציעא ב: מה שהקשו שם בדין שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר - "וליחזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. 17) [כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. 18) כגירסת רבינו חננאל בבבא־מציעא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. 19) [הרי"ף בבבא־מציעא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי השיטות]. 20) [אף־על־פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [ו]אין כאן עדות כלל - (ו)כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפי"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו]. 21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוחזים

בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה". 22) שאוחז בספר־תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף־על־פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

1 **ה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן[23] עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'מְכַרְתָּ לִי', וְזֶה**
2 **אוֹמֵר 'לֹא מָכַרְתִּי', אוֹ 'מְכַרְתִּי וְלֹא נָתַתָּ לִי דָּמִים';**
3 **אוֹ שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא**
4 **מָשַׁךְ, אוֹ 'מָשַׁכְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוּם זֶה', וְהַמּוֹכֵר**
5 **אוֹמֵר לוֹ 'הוֹדַעְתִּיו לְךָ'; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם 'כְּךָ**
6 **וְכָךְ תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ', וְהָאֶחָד אוֹמֵר 'לֹא הָיָה שָׁם**
7 **תְּנַאי כְּלָל' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַמּוֹצִיא**
8 **מֵחֲבֵרוֹ[24] עָלָיו הָרְאָיָה.**

23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים. 24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

9 **ו. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַכּוֹפֵר[25] שֶׁמְּבַקְּשִׁין**
10 **לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שְׁבוּעַת הֶסֵּת[26]. וְאִם הוֹדָה בְּמִקְצָת**
11 **הַטַּעֲנָה[27], אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד[28] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
12 **הַתּוֹרָה, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת כֻּלָּן.**

25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. 26) ביאור המלה "היסת" - עיין בפי"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב. ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ:) מימרא של רב נחמן: "ומשביעין אותו (את הכופר־הכל) שבועת היסת", אף־על־פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). 27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא־מציעא ג. 28) שבועות מ:

13 **ז. אָמַר לַחֲנֻנִי[29]: תֵּן לִי בְּדִינָר פֵּרוֹת, וְנָתַן לוֹ[30],**
14 **וַהֲרֵי הַפֵּרוֹת מֻנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[31], וְהֵחֱנֻנִי תּוֹבֵעַ**
15 **אֶת הַדִּינָר[32], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לוֹ: נָתַתִּי לְךָ הַדָּמִים**
16 **וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם לְתוֹךְ כִּיסְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִשְׁבָּע**
17 **כְּתַקָּנַת חֲכָמִים[33] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34] וְנוֹטֵל הַפֵּרוֹת[35],**
18 **הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הַמּוֹכֵר וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת**
19 **הָרַבִּים. וְאִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
20 **הֶסֵּת[36] וְנִפְטָר[37]; וְאִלּוּ הָיָה[38] עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַחֲנֻנִי[39],**
21 **הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְיִשָּׁאֲרוּ פֵּרוֹתָיו אֶצְלוֹ.**

29) משנה (שבועות מה.) לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מח.), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את הפרטים. 30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם ברשות הרבים (מגיד־משנה). 31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". 32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. 33) במשנה שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על־ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. 34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסת שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). 35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנווני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרז"ה מסיק מאי־שלוב הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. 36) היינו, רק שבועת היסת, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסת בלבד כדין כל כופר־הכל. 37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". 38) בדפוס רומי: היו. 39) תוספתא (שם).

22 **ח. נָתַן הַלּוֹקֵחַ[40] דִּינָר לְחֲנֻנִי, וּבָא לִטֹּל פֵּרוֹת**
23 **הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר הַחֲנֻנִי: דִּינָר זֶה**
24 **שֶׁנָּתַתָּ לִי עַכְשָׁו הוּא דְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁכְּבָר נְתַתִּים לְךָ**
25 **וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֲבָל פֵּרוֹת אֵלּוּ הַמֻּנָּחִין**
26 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא מְכַרְתִּים לְךָ - הֲרֵי הַחֲנֻנִי נִשְׁבָּע**
27 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[41] שֶׁכָּךְ הָיָה הַדָּבָר, וּמַחֲזִיר פֵּרוֹתָיו**
28 **לַחֲנֻנִי[42]; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה[43] לוֹ שֶׁמְּכָרָן לוֹ מֵעוֹלָם.**
29 **וְאִלּוּ הָיוּ בַּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ**
30 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. 41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. 42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנווני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. 43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנווני (כסף־משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנווני, ואם כן טענתו של החנווני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

ט. וְכֵן הַדִּין[44] בְּנוֹתֵן דִּינָר לַשֵּׁלְחָנִי לִטֹּל מָעוֹת[45], בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת צְבוּרִין[46] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הַשֵּׁלְחָנִי הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן וַעֲדַיִן[47] לֹא נָטַל הַדִּינָר - נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ[48] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁנָּתַן וְנוֹטֵל הַמָּעוֹת; וְאִם לֹא הוֹדָה[49] שֶׁמְּכָרָן לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ דִּינָר עַתָּה, וְטוֹעֵן שֶׁדִּינָר זֶה דְּמֵי הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר הוֹלִיכָן הַלּוֹקֵחַ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי הַשֵּׁלְחָנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְיַחֲזִיר מְעוֹתָיו לַחֲנוּתוֹ.

44) המשך המשנה (שם). 45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. 46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמם ברשות הרבים (מגיד־משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. 47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. 48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. 49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

י. הַמַּחֲלִיף[50] פֵּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה[51], וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ[52] וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר 'עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי יָלְדָה'[53], וְזֶה אוֹמֵר 'מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יָלְדָה'[54], אֲפִלּוּ אָמַר הַמּוֹכֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עַל הַלּוֹקֵחַ[55] לְהָבִיא רְאָיָה. אַף עַל פִּי[56] שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[57] וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת בְּסִמְטָא[58], הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הַמּוֹכֵר[59] עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ רְאָיָה[60]. לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר[61] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל וְלַד הַפָּרָה[62], אֲבָל עַל וְלַד הַשִּׁפְחָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא הֶסֵּת; שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין[63] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן[64].

50) משנה בבא־מציעא ק. 51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. 52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). 53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "וטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". 54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. 55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שמא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא־מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נזקי ממון הלכות ב־ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דנים דין חלוקה, זהו רק כשאינו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. 56) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא. 57) מקום מרעה, והכוונה: רשות נייטרלית. 58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא־הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנוהג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות ('תוספות' שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). 59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדיון - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדיון. 60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" — יחלוקו, כדלהלן הלכה יא. 61) ברייתא בבבא־קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בוולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך" שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) - כמו שאמרו בבבא־קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). 62) שהיא מטלטלין. 63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. 64) פ"ה הלכה א. ושם מבואר ששבועת היסת נשבעים עליהם.

יא. זֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְאֵינָם בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן[65] - יַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר[66] 'בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה', וְהָאַחֵר שׁוֹתֵק[67] - זָכָה הַטּוֹעֵן בַּוָּלָד.

65) בבא־קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא־מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד־משנה). וראה למעלה הלכה י. 66) ברייתא בבבא־קמא שם. 67) והשתיקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים[68], קָטָן וְגָדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר 'גְּדוֹלָה לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר 'קְטַנָּה הִיא שֶׁלָּקַחְתָּ' - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת[69] שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא קָטָן.

68) משנה, בבא־מציעא ק. 69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על

הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא־מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסת - פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

1 **יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ[70] 'גָּדוֹל לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק -**
2 **זֶה הַלּוֹקֵחַ בַּגָּדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר[71] 'אֵינִי יוֹדֵעַ'[72]**
3 **- עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה[73], אוֹ נִשְׁבָּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת**
4 **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא קָטָן[74].**

70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. 71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. 72) והלוקח טוען "ברי", וכל־שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד־משנה). 73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בידינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסת בלבד, ובשבועת היסת לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד־משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט). 74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד־משנה.

5 **יד. כָּל מִי[75] שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק[76] בִּרְשׁוּתוֹ[77] - עָלָיו לְהָבִיא**
6 **רְאָיָה. כֵּיצַד? הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר[78], וּמָשַׁךְ בַּעַל**
7 **הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ**
8 **זֶה הַחֲמוֹר[79] עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר - עַל בַּעַל הַחֲמוֹר**
9 **לְהָבִיא רְאָיָה[80] שֶׁהָיָה חֲמוֹרוֹ קַיָּם בִּשְׁעַת מְשִׁיכַת**
10 **הַפָּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והרי"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא־וטריא הוא מסיק שהלכה כמותו. 76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. 77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. 78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. 79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על־ידי־זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור. 80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראיה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש הרז"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף־משנה).

11 **טו. מַחַט[81] שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת[82] וְנִקְּבָה**
12 **אוֹתוֹ נֶקֶב מְפֻלָּשׁ[83], אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם[84] -**
13 **בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה[85] קֹדֶם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם**
14 **הִגְלִיד[86] פִּי הַמַּכָּה - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה שְׁלֹשָׁה יָמִים**
15 **קֹדֶם שְׁחִיטָה[87]. לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - חֲרֵי הַדָּבָר**
16 **סָפֵק, וְעַל הַטַּבָּח לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקֹּדֶם לְקִיחָתוֹ**
17 **נִטְרְפָה, שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ[88] נוֹלַד הַסָּפֵק; וְאִם לֹא**
18 **הֵבִיא[89] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם הַדָּמִים לַמּוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

81) ברייתא, בכתובות שם. 82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכוסות". 83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש - כשרה (חולין נ.). 84) טיפת דם. 85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה, והבהמה נטרפה. 86) עלה קרום דק על המכה. 87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. 88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. 89) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) המוכר דבר ולא ביאר שיעור[ו] וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

19 **א. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסֻיָּם[2]: אִם הָיָה מִינוֹ**
20 **יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדָּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ יָדוּעַ**
21 **- חֲרֵי זֶה קָנָה[3]; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ - לֹא קָנָה[4].**

2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. 3) כן כתב רבינו למעלה פי"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא־בתרא צה. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד־משנה). ב. בבבא־מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזיי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף־משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול־עוז). 4) "כן כתב רבינו האי ז"ל

בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד־משנה).

ב. כֵּיצַד? עֲרֵמָה[5] זוֹ שֶׁל חִטִּים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַרְתֵּף[6] זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, שַׂק שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדַּת הָעֲרֵמָה יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקַל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיַן הַקַּנְקַנִּים[7] יָדוּעַ - הֲרֵי זֶה מִמְּכָרוֹ קַיָּם. אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא חָסֵר אוֹ יָתֵר עַל הָאֹמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם. וְיֵשׁ לָהֶם הוֹנָיָה[8] לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[9], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). 6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. 7) כדים או חביות. 8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא־מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הבדל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פי"ג הלכה ב. 9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. 10) בפרק יג הלכה ב.

ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּבַיִת זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּתֵבָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ בַּשַּׂק הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ[11] וּמָשַׁךְ - אֵין כָּאן קִנְיָן; שֶׁלֹּא סָמְכָה[12] דַּעְתּוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, אִם תֶּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא[13]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. 12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. 13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגזלן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף־משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וְכֵן[14] הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין חִטִּים, וְלֹא פָּסַק כַּמָּה סְאָה מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[15] בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מֵאַחַר נְתִינַת הַדָּמִים, וְלֹא רָצָה כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חיטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת־החיבור "וכן". 15) בבא־מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף־על־פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). 16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. הַמּוֹכֵר[17] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ[18] לַעֲשׂוֹת בַּיִת אוֹ רֶפֶת בָּקָר[19], וְכֵן הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[20] לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית חַתְנוּת לְבָנוֹ אוֹ בֵּית אַלְמְנוּת לְבִתּוֹ[21] - עוֹשֶׂה לוֹ[22] אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ[23]. מָכַר לוֹ מְקוֹם בַּיִת גָּדוֹל[24] - עוֹשֶׂה שְׁמוֹנֶה עַל עֶשֶׂר. מָכַר לוֹ מְקוֹם טְרַקְלִין[25] - עוֹשֶׂה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר. תַּרְבִּיץ[26] שֶׁל חָצֵר - שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. וְרוּם[27] כָּל בַּיִת וּבַיִת - כַּחֲצִי אָרְכּוֹ וַחֲצִי רָחְבּוֹ[28].

17) משנה בבא־בתרא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, שם. 18) ללא הגדרת מידת המקום. 19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. 20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. 21) בבן, כתב "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). 22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. 23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישמעאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד־משנה ודלא כרשב"א). 24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח'" - רבי ישמעאל היא (מגיד־משנה על־פי הר"י מיגש). 25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). 26) ברייתא וגמרא שם: "תרבץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. 27) משנה, שם. 28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. הַמּוֹכֵר[29] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ[30] קְבוּרָה[31], אוֹ הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[32] לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעָרָה[33], וּפוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנָה קְבָרִים[34]: שְׁלֹשָׁה מִכָּאן[35] וּשְׁלֹשָׁה מִכָּאן[36] וּשְׁנַיִם מִכְּנֶגֶד[37] הַנִּכְנָס לַמְּעָרָה. מִדַּת הַמְּעָרָה[38] - אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קֶבֶר וָקֶבֶר - אַרְבַּע אַמּוֹת אֹרֶךְ[39], וְרֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים[40], וְרוּם שִׁבְעָה[41]. נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וָקֶבֶר שֶׁמִּן הַצִּדָּדִין אַמָּה וּמֶחֱצָה[42], וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת[43].

29) משנה, שם ק: 30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. 31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוך בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). 32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. 33) חפירה מתחת לקרקע. 34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). 35) בכותל האורך בצד אחד. 36) בכותל האורך בצד שכנגד. 37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. 38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). 39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. 40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). 41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. 42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, אחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. 43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד־משנה.

1 **ז. הַמּוֹכֵר[44] לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ מְקוֹם[45] אַמַּת מַיִם[46]**
2 **לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשַּׁלְחִין[47] - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
3 **אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ שְׁתֵּי אַמּוֹת[48], וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה**
4 **מִכָּאן[49] לַאֲגַפֶּיהָ[50]. וְאִם מָכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת**
5 **בָּהּ בְּסִילוֹן[51] - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ אַמָּה, וַחֲצִי**
6 **אַמָּה מִכָּאן וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ.**

44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא־בתרא צט:). 45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריז, אות א). 46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו). 47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד הגשמים, להשקותה גם בידיים. 48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. 49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. 50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף־משנה להלן הלכה ח). 51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

7 **ח. אֵלּוּ הָאֲגַפִּין בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטְעָן[52], אֲבָל אֵינוֹ**
8 **זוֹרְעָן[53]; שֶׁהַזְּרָעִים מְחַלְחֲלִין[54] אֶת הַקַּרְקַע**
9 **וּמְקַלְקְלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם זֹאת שֶׁכָּלוּ**
10 **אֲגַפֶּיהָ[55] - בַּעַל הָאַמָּה מְתַקְּנָן בַּעֲפַר אוֹתָהּ שָׂדֶה[56];**
11 **שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִהְיוֹת אַמַּת הַמַּיִם**
12 **בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.**

52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. 53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא־בתרא שם), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריז סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. 55) שהעפר על גדות האמה נתפזר וכלה. 56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

13 **ט. הַמּוֹכֵר[57] לַחֲבֵרוֹ[58] דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם דֶּרֶךְ**
14 **יָחִיד מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ שְׁתֵּי[59] אַמּוֹת וּמֶחֱצָה רֹחַב,**
15 **כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד חֲמוֹר[60] בְּמַשָּׂאוֹ עַל אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ[61]. מָכַר**
16 **לוֹ דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר[62] - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁמוֹנֶה**
17 **אַמּוֹת[63] בְּאֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים[64] - נוֹתֵן**
18 **לוֹ רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[65].**

57) משנה (בבא־בתרא צט:) וברייתא (שם ק.) ומימרת אמוראים. 58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריז אות ד). 59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:) ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. 60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריז ס"ק ז). 61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד־משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ויתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נח]. 62) ברייתא (שם ק.) והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). 63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). 64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. 65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פי"ד מהלכות שבת הלכה א).

19 **י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ[66] וְדֶרֶךְ הַקֶּבֶר[67] - אֵין לָהּ שִׁעוּר[68].**
20 **וְנִרְאֶה לִי, שֶׁזֶּה כְּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵין מִינוֹ יָדוּעַ[69].**

66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. 67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. 68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). 69) אחרי שאין כל שיעור מסויים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א־ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סה) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

1 **יא. מָכַר לוֹ[70] מָקוֹם לְמַעֲמָד[71] - נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבָּעָה**
2 **קַבִּים[72].**

70) משנה (שם צט:). 71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. 72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

3 **יב. הָאוֹמֵר[73] לַחֲבֵרוֹ: בּוֹר וּכְתָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -**
4 **נוֹתֵן לוֹ רֹחַב הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.**

73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

5 **יג. הַמּוֹכֵר[74] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וּמָצַר לוֹ[75] מֵצַר אֶחָד אָרֹךְ**
6 **וּמֵצַר אֶחָד קָצָר[76]: אִם הָיָה הָאָרֹךְ שֶׁל אִישׁ אֶחָד[77]**
7 **- לֹא קָנָה מִן הָאָרֹךְ[78] אֶלָּא כְּנֶגֶד קָצָר[79]; וְאִם הָיָה**
8 **שֶׁל שְׁנַיִם[80] - יִקְנֶה כְּנֶגֶד רֹאשׁ תּוֹר[81].**

74) מימרא של רב, שם סב. 75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. 76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על־ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. 77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד־משנה). 78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. 79) כרב, ולא כרב כהנא ורב אסי (בבא־בתרא שם). 80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קו ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. 81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף־משנה).

9 **יד. הָיָה[82] מֵצַר רְאוּבֵן מִזְרָח וּמַעֲרָב[83], וּמֵצַר**
10 **שִׁמְעוֹן[84] צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב[85] לוֹ: מֵצַר**
11 **רְאוּבֵן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת, וּמֵצַר שִׁמְעוֹן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת[86].**

82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. 83) מימרא סתמית (שם). 84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. 85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור 86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

12 **טו. מָצַר[87] לוֹ מֵצַר רִאשׁוֹן וּמֵצַר שֵׁנִי וּמֵצַר שְׁלִישִׁי,**
13 **וְלֹא מָצַר מֵצַר רְבִיעִי - קָנָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ[88], אֲבָל מֵצַר**
14 **הָרְבִיעִי[89] לֹא קָנָה[90]. וְאִם[91] הָיָה[92] מֻבְלָע[93] בֵּין**
15 **הַמְּצָרִים, וְאֵין[94] עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[95], וְאֵין בּוֹ**
16 **תִּשְׁעָה קַבִּין[96] - קָנָה אַף הַמֵּצַר הָרְבִיעִי[97]. וְאִם לֹא**
17 **הָיָה[98] מֻבְלָע[99], וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[100] אוֹ שֶׁיֵּשׁ**
18 **בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[101] - לֹא קָנָהוּ[102]. הָיָה מֻבְלָע, וְיֵשׁ**
19 **עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים[103] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[104]; אוֹ**
20 **שֶׁלֹּא הָיָה מֻבְלָע, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים וְאֵין בּוֹ**
21 **תִּשְׁעָה קַבִּין[105] - הֲרֵי[106] הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין[107],**
22 **כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ לְאֵיזוֹ דֶּרֶךְ שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה[108] יַעֲשׂוּ.**

87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: 88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. 89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ור"י מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. 90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. 91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. 92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. 93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). 94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. 95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. 96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא־הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד־משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. 97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. 98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. 99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. 100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. 103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין

בו תשעה קבין. 104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים. 105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. 106) מסקנת הגמרא בבא־בתרא שם. 107) אף־על־פי שבכל ספק בדיני ממונות, כלל בידינו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). 108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים: לפי רצונם החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

1 **טז. סִיֵּם[109] לוֹ אֶת הַזְּוִיּוֹת[110] בִּלְבַד, וְלֹא סִיֵּם לוֹ אֶת**
2 **הַמֶּצֶר שֶׁלְּכָל רוּחַ, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ שְׁנֵי מְצָרִים כְּמִין**
3 **גַּא"ם[111], אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ חֵלֶק[112] מִכָּל רוּחַ וָרוּחַ - הֲרֵי**
4 **זֶה לֹא קָנָה אֶת כֻּלָּם[113]; אֶלָּא יִקְנֶה מִמֶּנָּה כְּפִי מַה**
5 **שֶּׁמָּסַר[114] לוֹ, וּכְמָה שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין[115].**

109) בעיות בגמרא (שם). 110) הרבה שדות מקיפים את השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות בארבע זויות, והשאלה היא: אם התכוון לכל השדה, שהרי אין דרכו של אדם למכור רק קרנות, או שמא מכר לו רק שני תלמים באלכסון כציור הזה: כאן יש ציור 111) אות יונית, דומה לכף שלנו: ך, וכפירוש הרשב"ם שם: שמצר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית. וזהו יותר מ"סיים לו את הזויות". 112) שבכל צד יש שדות לכמה אנשים, והוא ציין בכל צד רק שדה של אחד, וצדדי הספק הם: או "אין אדם מוכר לסירוגין", או שצריך בכל זאת לגזור קטעים בהתאם לגבולות שצויינו. 113) אחרי שלא הוכרעה ההלכה בגמרא. 114) בכ"י תימן: "המצר". וצריך להיות "מה שמצר". וכן הוא בשולחן־ערוך חו"מ (סימן ריט סעיף ד). 115) לכאורה הכוונה ל"שודא דדייני" כמו בהלכה הקודמת. אבל הדבר תמוה, שהרי בגמרא השאירו בעיות אלו ב"תיקו", ובכל ספק בדיני ממון אנו פוסקים להלכה המוציא מחבירו עליו הראיה, ואפשר שבגמרא שהיתה לפני רבינו היתה הנוסחא "שודא דדייני" במקום "תיקו" שלפנינו (כסף־משנה). ויש אומרים כי אין כוונת רבינו ל"שודא דדייני", אלא כוונתו, שאחרי שאין הכרעה, מקבל הלוקח רק את השטח הפחות במסגרת הגבולות המסומנים, וכפי מה שהדיינים יראו, עד כמה מגיע שטח זה, שאחרי שהדברים הם בלתי־ברורים צריך הבחנת הדיינים, אף במסגרת זו של הגבולות הצרים (ש"ך שם ס"ק ב).

6 **יז. הַמּוֹכֵר[116] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה[117], אַף עַל**
7 **פִּי שֶׁמָּצַר לוֹ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[118], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
8 **שָׁם[119] מְעַט[120] שֶׁקּוֹרְאִין לְבִירָה בַּיִת - לֹא קָנָה אֶלָּא**
9 **הַבַּיִת בִּלְבַד; שֶׁהַמְּצָרִים הוּא שֶׁהִרְחִיב לוֹ[121], וְאִלּוּ**
10 **מָכַר לוֹ[122] כָּל הַבִּירָה - הָיָה כּוֹתֵב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי**
11 **לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם[123]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּבִקְעָה**
12 **גְּדוֹלָה[124], וּמָצַר לוֹ מִצְּרֵי הַבִּקְעָה[125] - מְצָרִים הֵם**
13 **שֶׁהִרְחִיב לוֹ[126].**

116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה (בבא־בתרא סא:). 117) בית גדול, ארמון, ואליו פתוחים הרבה בתים קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמדו בו, או לכל הבירה כולה. 118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא את גבולות הבית הקטן. 119) ויש כאן לכאורה צירוף של שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית. 120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שאין הולכים בממון אחר הרוב - כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית" אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). 121) מה שרשם מצרי הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר - אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. 122) כלומר, שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. 123) משפט זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית, "שאין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום אדם בעולם" (מגיד־משנה). 124) גמרא שם. והמדובר באופן שלכל שדה גבול משלה (שו"ע חו"מ סימן ריח, סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו. 125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן־ערוך שם). 126) ולא קנה כל הבקעה, ואף־על־פי שכל המכר סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית סוג אחד (גמרא שם).

14 **יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[127] 'שָׂדוֹת[128] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' -**
15 **מְעוּט שָׂדוֹת שִׁתַּיִם[129]. אָמַר לוֹ 'כָּל שָׂדוֹת'[130] - אֲפִלּוּ**
16 **שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע[131], חוּץ[132] מִגַּנּוֹת[133] וּפַרְדֵּסִים[134]. אָמַר**
17 **לוֹ 'נְכָסִים'[135] - אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, חוּץ מִבָּתִּים**
18 **וַעֲבָדִים[136]. וְאִם אָמַר לוֹ 'כָּל נְכָסַי'[137] - אֲפִלּוּ עֲבָדִים**
19 **וּבָתִּים וְכָל הַמִּטַּלְטְלִין[138] הַיְדוּעִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין**
20 **שֶׁבְּרֹאשׁוֹ[139] בִּכְלַל הַמֶּכֶר.**

127) סיכום הגמרא (שם). 128) ללא הגדרת הכמות. 129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. 130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". 131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משתים עד שלש וארבע, והוא־הדין יותר. 132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. 133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. 134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. 135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד־משנה. וכן ברי"ף ישן

שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרדסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד־משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקי־יוסף שם). 136) שדינם כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. 137) כן ברי"ף ישן (מגיד־משנה והגהת הב"ח שם). 138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף "כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח והממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי" במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). 139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר־תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פ"י מהלכות ספר־תורה הלכה ב – אור־שמח).

1 **יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[140]: בַּיִת מִבָּתַּי וְשׁוֹר מִשְׁוָרַי אֲנִי**
2 **מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן[141]. מֵת[142] אֶחָד מִן**
3 **הַשְּׁוָרִים אוֹ שֶׁנָּפַל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מַרְאֶה לוֹ זֶה**
4 **שֶׁמֵּת[143] אוֹ שֶׁנָּפַל; שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[144].**

140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח). 141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משווריי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשווריי (ראה בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העליה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"]. 142) ברייתא, במנחות קח: 143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. 144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

5 **כ. הָאוֹמֵר[145] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה[146] דְּבֵי חִיָּא[147] אֲנִי מוֹכֵר**
6 **לְךָ, וְהָיוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינוֹ קוֹנֶה**
7 **אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן[148]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[149].**

145) בבא־בתרא סא: 146) בלשון יחיד. 147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחייא. 148) בבבא־בתרא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד־משנה). 149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

8 **כא. הָאוֹמֵר[150] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה רְאוּבֵן[151] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
9 **וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר:**
10 **אֵינָהּ זוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כָּךְ הִיא**
11 **קְרוּיָה, וּלְעוֹלָם לֹא הָיְתָה לוֹ, אֶלָּא זוֹ[152] הִיא שֶׁהָיְתָה**
12 **שֶׁל רְאוּבֵן, וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לְךָ -**
13 **עַל הַמּוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[153]; וְאִם לֹא הֵבִיא - זוֹכֶה**
14 **הַלּוֹקֵחַ בָּזוֹ שֶׁכָּל הָעָם[154] קוֹרְאִים שֶׁל רְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל**
15 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הַלֵּךְ אַחַר הַשֵּׁם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּפִי הַכֹּל.**

150) הוראה של רב נחמן, בבבא־בתרא ל. 151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. 152) הוא מצביע על שדה אחר. 153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). 154) כן בגמרא (שם).

16 **כב. הָאוֹמֵר[155] לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שָׂדֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ -**
17 **שָׁמִין[156] כַּמָּה שָׁוֶה כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַכָּחוּשׁ**
18 **שֶׁבָּהּ מַה שֶּׁשָּׁוֶה חֲצִי הַדָּמִים שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם**
19 **אָמַר לוֹ: חֶצְיָהּ בַּדָּרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - שָׁמִין דְּמֵי**
20 **כֻּלָּהּ[157], וְנוֹתֵן לוֹ בִּדְרוֹמָהּ כַּחֲצִי כָּל הַדָּמִים. וּמְקַבֵּל**
21 **עָלָיו הַלּוֹקֵחַ[158] לַעֲשׂוֹת בְּחֶלְקוֹ מְקוֹם הַגָּדֵר[159],**
22 **וּמֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר[160] סָמוּךְ לַגָּדֵר חָרִיץ קָטָן[161] רֹחַב**
23 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[162], וְחוּצָה לוֹ[163] חָרִיץ אֶחָד גָּדוֹל**
24 **רֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, וּבֵין שְׁנֵי הֶחָרִיצִין רֹחַב טֶפַח.**
25 **כָּל זֶה[164] כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנִּמְיָה[165] בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.**

155) משנה בבא־בתרא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. 156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). 157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. 158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדהו וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"והוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב־יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר]. 159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטחו־הוא. 160) משנה (שם) ופרטיה

בברייתא (שם). 161) חפירה קטנה. 162) על פני אורך כל השדה. 163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. 164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. 165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

כג. הָיְתָה[166] לוֹ חֲצִי שָׂדֶה[167], וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה מָכַרְתִּי לְךָ - קָנָה הַחֵצִי כֻּלּוֹ[168]. אָמַר לוֹ: חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעַ[169]. אָמַר לוֹ[170]: מֶצֶר[171] שָׂדֶה שֶׁמִּמֶּנָּה [נֶחֱלֶקֶת[172], אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְסֶקֶת, אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה] נֶחֱצֵית[173]: אִם אָמַר לוֹ 'וְאֵלּוּ מְצָרֶיהָ'[174] - קָנָה חֶצְיָהּ[175]; וְאִם לֹא מָצַר לוֹ מְצָרֶיהָ[176] - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[177].

166) מימרא של רבה, בבבא־בתרא סב: 167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. 168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". 169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". 170) מסקנת הגמרא, שם סג. 171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק החלק שמכר (כסף־משנה). 172) מלשון חלק. 173) לשון חצי. 174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף־משנה). 175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. 176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. 177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

יום חמישי ז' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

א. אֵין[2] אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. בֵּין בְּמֶכֶר, בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׂכִיב מְרַע[3]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מָכוּר לְךָ, מַה שֶּׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה[4] נָתוּן לְךָ, תְּנוּ מַה שֶּׁתִּוָּלֵד בְּהֵמָה זוֹ לְפְלוֹנִי[5] - לֹא קָנָה כְּלוּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~

הכלל בקניינים הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואם מכר פירות דקל לחברו לפני שצמחו הפירות יכול לחזור בו גם לאחר שצמחו, ורק אם הקנה דקל לפירותיו הרי שהגוף מצוי ויכול להקנות את פירותיו.

ובזה ישנו חילוק אם הקנה הפירות להקדש או לעניים או לנדרים, כגון שאמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש, קניינו קניין.

כי אע"פ שאי אפשר שיחול ההקדש על דבר שלא בא לעולם, יש חיוב גברא לקיים מה שנדר (הלכות מכירה פכ"ג ה"ב) אבל בסתם קניין אינו יכול להקנות דבר שלא בא לעולם.

ובפנימיות העניינים, התוכן הכללי של עבודת ה' הוא לעשות קניין לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" היינו למסור לו את כל ענייניו ומעשיו שיהיה ניכר שהכל רכושו של הקב"ה על ידי שהנהגתו במחשבה דיבור ומעשה היא תמיד כפי רצון הקב"ה.

ובזה ישנו חילוק בין גוף ובין פירות, שהגוף הוא האדם עצמו היינו גופו ונשמתו, והפירות הם הפעולות שנעשות על ידיו בעולם.

והנה, כשמקנה יהודי את גופו לקב"ה והרי הוא בדרגת צדיק שגופו קנוי לה' כי הכניע מידותיו ויצרו עד כדי כך שאינם קיימים בו עוד (לכן נקראו הצדיקים עבדי ה' על־שם שכל גופם שייך לקב"ה) אזי הפירות שלו - המחשבה דיבור ומעשה קנויים לקב"ה בדרך ממילא, ואינו צריך לעשות מלחמה שלא לעשות פעולה שהיא נגד רצון ה'.

אבל צריך האדם לדעת שאם אין בכוחו ואינו בדרגה להקנות כל גופו לה' אלא רק את פעולותיו - פירותיו - יכול להקנות רק מה שמקיים עכשיו, כי אינו יכול להיות בטוח שינצח בעתיד במלחמה התמידית עם היצר.

אף־על־פי־כן גם במצב שאינו יכול לפעול קניין הגוף ולשנות לגמרי את המדות שבלב והרצון במוח שיהיו קנויים לה', ישנה העצה שיקנה את הגוף לפירותיו, כלומר שיעורר בשעת התפילה את אהבת ה' בהתגלות בלבו וזה פועל שהרע שבלבו יהיה כאדם שישן (תניא פרק י"ג) ואז, גם אם אינו יכול לשנות את עצם המדות שבלבו, הרי בכל זאת יש בכוחו לפעול כפיה על מדותיו ואז גם פירותיו - מחשבה דיבור ומעשה שלו - קנויים לה'.

(לקו"ש חלק כז עמ' 183 ואילך)

2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). 3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. 4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף

קטן ח). 5) זוהי מתנת שכיב מרע. 6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

ב. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת דֶּקֶל[7] לַחֲבֵרוֹ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[8] אַף לְאַחַר שֶׁבָּאוּ הַפֵּרוֹת לָעוֹלָם. וְאִם שָׁמַט[9] הַלּוֹקֵחַ וְאָכַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[10]. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מִשְּׁנֵיהֶם - אֵין חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[11].

7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא סו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. 8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא סו: דיבור המתחיל התם) [וקל וחומר הוא: אם הנושא ונותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו]. 9) הוריד. גמרא שם. 10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. 11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

ג. אֲבָל הַפּוֹסֵק[12] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[13], וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיו בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - חַיָּב לִקְנוֹת[14] וְלִתֵּן לַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁפָּסַק. וְאִם חָזַר - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[15].

12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. 13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). 14) כן כתב הרי"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (סט:) "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה להיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) [וברור הדבר שחיוב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן]. 15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לכשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

ד. מִי שֶׁפָּסַק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק שֶׁיִּתֵּן אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, אִם הָיוּ שְׁבָלִים[16] - הֲרֵי זֶה קָנָה לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע. וְהוּא שֶׁיֵּרָאֶה[17] לוֹ בַּגֹּרֶן, אוֹ שֶׁיֹּאמַר לוֹ בַּשּׁוּק 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ'. אֲבָל אִם לֹא נִרְאָה בַּגֹּרֶן וְלֹא אָמַר לוֹ 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ' - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[18] שֶׁל מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[19]: שֶׁמָּא פָּסַק עִם אַחֵר[20], וְאֵין צָרִיךְ לְחִטִּים אֵלּוּ.

16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. 17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. 18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. 19) המוכר אומר בלבו. 20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

ה. דָּבָר שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מַקְנֶה - אֵינוֹ נִקְנֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[21]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁאִירַשׁ[22] מֵאַבָּא מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם נָתוּן לָךְ, שָׂדֶה זוֹ לִכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה[23] קְנוּיָה לָךְ - לֹא קָנָה כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

21) בבא מציעא טז: 22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. 23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו'", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז:) בדין "חזר ולקחה מבעלים הראשונים"

וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבה" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי"].

1 **ו. מִי שֶׁהָיָה מוֹרִישׁוֹ[24] גּוֹסֵס[25] וְנָטוּי לָמוּת, וְרָצָה**
2 **לִמְכֹּר מִנְּכָסָיו[26] מְעַט[27] כְּדֵי לְהוֹצִיא הַדָּמִים בְּצָרְכֵי**
3 **קְבוּרָה[28], הוֹאִיל וְהַבֵּן עָנִי[29], וְאִם יַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת**
4 **וְיִמְכֹּר - יִשְׁתַּהֵא הַמֵּת וְיִתְבַּזֶּה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁאִם**
5 **מָכַר וְאָמַר: מַה שֶּׁאֵירַשׁ מֵאָבִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ -**
6 **מִמְּכָרוֹ קַיָּם. וְכֵן צַיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל,**
7 **שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִן הַיָּם מְצוּדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ**
8 **- מִמְּכָרוֹ קַיָּם, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו[30].**

24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. 25) רי"ף שם בשם ירושלמי. 26) של מוריש. 27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). 28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. 29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. 30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

9 **ז. הַבֵּן[31] שֶׁמָּכַר בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת הַבֵּן**
10 **בְּחַיֵּי הָאָב וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - בֵּן הַבֵּן מוֹצִיא[32] מִיַּד**
11 **הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁהֲרֵי אָבִיו מָכַר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא עֲדַיִן**
12 **לִרְשׁוּתוֹ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים בִּרְשׁוּת הָאָב, וְזֶה יוֹרֵשׁ**
13 **אֲבִי אָבִיו[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

31) בבא בתרא קנט. 32) גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן־הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אבי־אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן־הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33) כך הגדירו את זכות הירושה, שבן הבן יורש באופן בלתי־אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

14 **ח. מִי שֶׁנָּתַן קַרְקַע[34] מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְנָתַן לוֹ עַל**
15 **גַּבָּהּ[35] מֵאָה דִינָרִין: אִם הָיוּ הַדִּינָרִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ**
16 **- כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּשָּׂדֶה זָכָה בַּדִּינָרִין[36]; וְאִם אֵין לוֹ דִינָר**
17 **- אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנּוֹתֵן לִתֵּן לוֹ מֵאָה דִינָרִין, עַד**
18 **שֶׁיָּבִיא הַזּוֹכֶה[37] רְאָיָה שֶׁהָיָה לָזֶה דִינָרִין בְּעֵת**
19 **הַמַּתָּנָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מַטַּלְטְלִין שֶׁמַּקְנֶה אָדָם**
20 **אוֹתָם עַל קַרְקַע: אִם אֵינָם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן**
21 **- לֹא קָנָה; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[38].**

34) שלא שאלו בקידושין (כו־כז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36) בקניין אגב. 37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38) בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

22 **ט. מִי שֶׁהָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן[39] בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה מַקְנֵהוּ[40]**
23 **בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה; לְפִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו**
24 **הוּא[41], וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. וְאִם כָּפַר בּוֹ[42]**
25 **זֶה שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי**
26 **שֶׁאָבַד, שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[43]. אֲבָל הַמִּלְוֶה, הוֹאִיל**
27 **וּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה, אֵינָהּ בָּעוֹלָם, וְאֵין אָדָם יָכוֹל**
28 **לְהַקְנוֹתָהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן. וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ**
29 **טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה בִּשְׁטָר - מַקְנֶה**
30 **אֶת הַשְּׁטָר בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן דָּבָר**
31 **הַנִּמְסָר לִקְנוֹת שִׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ.**

39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הוו ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווה מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40) בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41) אף שאינו בביתו ממש. 42) שמעתה הרי הוא כגזלן, ראה להלן. 43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגזלן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגזל) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

32 **י. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כָּךְ**
33 **אֵין אָדָם מַקְנֶה לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עֻבָּר**
34 **הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְהַמְזַכֶּה לְעֻבָּר - לֹא**
35 **קָנָה. וְאִם הָיָה בְּנוֹ, הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה**
36 **אֵצֶל בְּנוֹ - קָנָה[44].**

44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלקים בזה. [ודווקא מזכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג־יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכייה ומתנה שם].

יא. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לַבָּנִים שֶׁתֵּלְדִי מִמֶּנִּי - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְנוּ כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה בָּהֶן בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ כְּדֵי לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ קְרוֹבָה לָהֶם.

יב. הַמַּקְנֶה לְמִין מִמִּינֵי חַיָּה - לֹא הִקְנָה כְּלוּם. הִקְנָה קְצָת נְכָסָיו לִבְהֵמָה אוֹ לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְחָזַר וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: קְנֵה כִּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ כְּעֵבֶר זֶה - לֹא קָנָה כְּלוּם[45]. אָמַר לוֹ: קְנֵה אַתְּ וּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ אַתְּ וְעֵבֶר זֶה - קָנָה מֶחֱצָה[46].

45) כשם שהבהמה או העובר לא קנו. 46) שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

יג. אֵין אָדָם מַקְנֶה לֹא בְּמֶכֶר וְלֹא בְּמַתָּנָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[47]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ - אֵינוֹ נִקְנֶה.

47) גוף, עצם.

יד. כֵּיצַד? אֵין אָדָם מַקְנֶה רֵיחַ הַתַּפּוּחַ הַזֶּה, אוֹ טַעַם הַדְּבַשׁ הַזֶּה, אוֹ עֵין[48] הַבְּדֹלַח[49] הַזֶּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. לְפִיכָךְ[50], הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ אֲכִילַת פֵּרוֹת דֶּקֶל זֶה[51], אוֹ דִּירַת בַּיִת זֶה[52] - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיַּקְנֶה לוֹ גּוּף הַבַּיִת לָדוּר בּוֹ, וְגוּף הָאִילָן לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו[53], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

48) צבע, מראה. 49) אבן טובה. 50) בבא בתרא קמז: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. 51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. 52) כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. 53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

טו. דִּין הַהֶקְדֵּשׁ[54] וְדִין הָעֲנִיִּים וְדִין הַנְּדָרִים אֵינוֹ כְּדִין הַהֶדְיוֹט בִּקְנִיָּתוֹ. שֶׁאִלּוּ אָמַר אָדָם: כָּל מַה שֶׁתֵּלֵד בְּהֶמְתִּי יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[55] לְבֶדֶק הַבַּיִת[56], אוֹ יִהְיֶה אָסוּר עָלַי, אוֹ אֶתְּנֶנּוּ לִצַּדָּקָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם דְּבָרוֹ[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[58].

54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: ""וירא לי". 55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". 56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישנו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית"]. 57) הראב"ד חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר יינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. 58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

טז. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[59], אִם צִוָּה אָדָם כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע וְאָמַר: כָּל מַה שֶׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה לַעֲנִיִּים, אוֹ כָּל שְׂכַר בַּיִת זֶה לַעֲנִיִּים - זָכוּ בָּהֶן הָעֲנִיִּים[60].

59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. 60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואיננו, ויורשיו לא התחייבו (אבן האזל, ועיין כסף משנה).

יז. יֵשׁ גְּאוֹנִים[61] שֶׁחוֹלְקִין עַל דָּבָר זֶה וְאוֹמְרִים, שֶׁאֵין הָעֲנִיִּים זוֹכִין אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁהֶדְיוֹט קוֹנֶה בָּהֶן, וּלְפִיכָךְ לֹא יִזְכּוּ בְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[62]. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לִדְבָרִים אֵלּוּ; שֶׁאֵין אָדָם מְצֻוֶּה לְהַקְנוֹת, וְהוּא מְצֻוֶּה לְקַיֵּם דְּבָרָיו בִּצְדָקָה אוֹ בְּהֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לְקַיֵּם הַנֶּדֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[63].

61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו דבריהם בטור שם. 62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. 63) פרק ו הלכה לא־לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף

דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

א. מַקְנֶה[2] אָדָם הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו[3]. בֵּין בְּמֶכֶר[4], בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[5]. וְאֵין זֶה מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[6], שֶׁהֲרֵי הַגּוּף מָצוּי[7] וּמַקְנֶה לַפֵּרוֹת[8]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?[9] לְשׁוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ הַגּוּף[10], אֶלָּא הֲנָאַת הַגּוּף[11].

2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. 3) מקור דברי רבינו בבבא־בתרא קמז: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו (= שעכשיו עדיין אינם בעולם), אבל הכא (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבד. 4) בגמרא שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא־הדין במכר, כי אין הפרש בענין זה בין מכר למתנה. 5) הנושא במימרא הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע", המשוה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. 6) כמו מקנה פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב, הל' ב. 7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. 8) והוא לא מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו. 9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על־ידי מושג דומה, אך שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין "גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן הלכה ט והערה נה]. 10) שהרי את הבית או את השדה הוא חייב להחזיר, כעבור זמן־מה. 11) את זכות הדירה, והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר בגמרא בבא־בתרא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה, וסמך על בירורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

ב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ[12], בֵּין לִזְמַן קָצוּב, בֵּין כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר וּלְנוֹתֵן אֵילָן לְפֵרוֹתָיו[13], אוֹ רָחֵל לְגִזָּתָהּ[14], אוֹ בְּהֵמָה וְשִׁפְחָה לְוַלְדוֹתֵיהֶם[15], אוֹ עֶבֶד לְמַעֲשֵׂה יָדָיו[16] - בַּכֹּל מִמְּכָרוֹ אוֹ מַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין[17].

12) גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות". 13) בבא־בתרא שם. 14) לא ידוע לי המקור המדוייק לדוגמא זו. 15) שבת קלה: "בלוקח שפחה לעוברה". 16) בכתובות נח. אמרו: "יקדשו ידיך לעושיהם", והוא־הדין למוכר עבד למעשה ידיו. 17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע: "ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול לחזור בו" (שם, סעיף ד).

ג. מָכַר[18] עַבְדּוֹ לִקְנָס[19], שֶׁאִם יַגַּח[20] וְיָמוּת[21] יִהְיֶה קְנָס שֶׁל לוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[22]. לְפִיכָךְ[23] לֹא קָנָה; וְאִם תָּפַשׂ[24] הַקְּנָס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

18) בגיטין (מב־מג), היא בעיא שלא נפתרה. 19) רק לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. 20) שאם שור של אדם שלישי יגח את העבד. 21) העבד ימות מן הנגיחה, שאז משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים, כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). 22) אחרי שהבעיא נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמא זה דומה ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א־ב), או שמא אינו דומה לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן, ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא, כי שמא בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמא יודה בעל השור וייפטר מקנס כדין "מודה בקנס" (גמרא גיטין שם, ו'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). 23) כדין כל ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף לתפיסה.

ד. מָכַר[25] אֵילָן לָזֶה וּפֵרוֹתָיו לְאַחֵר[26] - לֹא שַׁיֵּר מְקוֹם הַפֵּרוֹת[27], וְאֵין לָאַחֵר כְּלוּם[28]. אֲבָל[29] אִם מָכַר אֵילָן וְשִׁיֵּר פֵּרוֹתָיו לְעַצְמוֹ - הֲרֵי שִׁיֵּר מְקוֹם הַפֵּרוֹת[30]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[31], לְגַבֵּי עַצְמוֹ בְּעַיִן יָפָה מְשַׁיֵּר[32].

25) בעיא בבבא־בתרא קמח. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצי לומר". 26) פירותיו של האילן - ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר שלא בא לעולם. 27) כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. 28) ולא בירר רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם ללוקח ראשון (מגיד־משנה). וכן פסק בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו". 29) שם, בעיא שנפתרה. 30) היינו, הענפים, מקום שבו גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים כדבר שלא בא לעולם. 31) שלא אמר מפורש שהוא משאיר לעצמו גם את מקום הפירות. 32) ולכן, אף שלא הזכיר את השיור בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו, שבוודאי השאיר.

ה. הַמּוֹכֵר גּוּף הַקַּרְקַע[33] לִזְמַן קָצוּב[34] - הֲרֵי זֶה מְכִירָה[35]; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בַּגּוּף כְּחֶפְצוֹ[36] וְאוֹכֵל הַפֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמְּכִירָה, וּבַסּוֹף תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ.

33) כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. 34) לתאריך מוגבל. 35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור

הדבר בבבא־קמא סח. שנתמעטה מכירה לשלשים יום מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "וטבחו או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" - הרי שלולא זה הרי היא מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב ס"ק ט). 36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, זוכה הוא גם בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

1 **ו. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִזְמַן קָצוּב וּבֵין**
2 **הַמַּקְנֶה אוֹתָהּ לְפֵרוֹתֶיהָ?[37] שֶׁהַקּוֹנֶה לְפֵרוֹת - אֵינוֹ**
3 **יָכוֹל לְשַׁנּוֹת צוּרַת הַקַּרְקַע, וְלֹא יִבְנֶה וְלֹא יַהֲרֹס[38];**
4 **אֲבָל הַקּוֹנֶה לִזְמַן קָצוּב[39] - הוּא בּוֹנֶה וְהוֹרֵס[40],**
5 **וְעוֹשֶׂה בְּכָל זְמַנּוֹ הַקָּצוּב כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הַקּוֹנֶה קִנְיַן**
6 **עוֹלָם לְעוֹלָם.**

37) כלומר, אף־על־פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם בגמרא (גיטין מח.) השוו מכירה לזמן קצוב - דהיינו, מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל - להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק יא). 38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבבא־בתרא נ: שאין לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בנכסי מלוג של אשתו, אע"פ שקנויים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). 39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל בלבד. 40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג - כן נראה ברשב"א לגיטין מז.) רבי אילא אמר, קנה קרקע (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו בה קנין פירות בלבד). מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו - בעיינו". הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש לו בה קנין הגוף - לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה בראב"ד ומגיד־משנה כאן, ובמשנה־למלך פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א ובאבן־האזל כאן). וראה ברש"י ערכין כט: ד"ה וחדא (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ריב ס"ק יג).

7 **ז. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
8 **הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ לַחֲבֵרוֹ?[41] שֶׁהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת**
9 **הַשָּׂדֶה - אֵין לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשָׂדֶה זוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ**
10 **לְהִכָּנֵס, אֶלָּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת הַפֵּרוֹת[42], וְיֵשׁ לְבַעַל**
11 **הַשָּׂדֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ; אֲבָל הַמּוֹכֵר שָׂדֶה**
12 **לְפֵרוֹתֶיהָ - אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ אֶלָּא**
13 **מִדַּעַת הַלּוֹקֵחַ[43], וְיֵשׁ לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ[44].**

41) הכסף־משנה תמה על זה: הרי הפרש גדול יש ביניהם, שמוכר שדה לפירות קנה, ומוכר פירות שדה לא קנה. וה'טור' שם כתב: "פירוש: אחר שבאו [הפירות] לעולם" (ועיין משנה־למלך). [אבל בדפוס רומי כתוב: "ומה הפרש יש בין המוכר שדה לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שלא קנה כמו שביארנו" וכן הוא בכ"י תימן. ולפי"ז מתפרשים דברי רבינו בפשטות, שזה עצמו הוא שואל: מה הפרש בין זה לזה, שבזה קנה ובזה לא קנה. והוא מסביר כי במוכר שדה לפירות יש לו ללוקח להשתמש בשדה כחפצו, ובעל השדה אינו יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח, ואם־כן זהו קנין הגוף. ואילו המוכר פירות השדה, אף־על־פי שעדיין לא חזר בו המוכר, והלוקח אוכל פירותיה (ראה למעלה פכ"ב הלכה ב) - אין ללוקח להשתמש בשדה כלל, אפילו להכנס, לא בשעת הוצאת הפירות, ובעל השדה משתמש בה כחפצו, ואם־כן אין זה קנין הגוף, אלא קנין פירות בלבד, ולפיכך אינו קונה הפירות שאינם בעולם]. 42) [כל זמן שלא חזר בו המוכר, כנ"ל]. 43) שהרי יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה (להלן הלכה ח). וב'תוספות' בבא־בתרא כז. ד"ה לא, כתבו שיכול לשטוח בקרקע זו פירות לייבש, עיי"ש. וכן נראה מדברי רבינו להלן. ולכן אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח. 44) וכנראה שיכול להפיק ממנה כל ההנאות, כמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־בתרא שם, ובלבד שלא ישנה צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, כמו שכתב למעלה הלכה ו.

14 **ח. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַקּוֹנֶה שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
15 **הַשּׁוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ? שֶׁהַקּוֹנֶה שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ - יֵשׁ**
16 **לוֹ לְנָטְעָהּ אוֹ לְזָרְעָהּ[45] כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[46] אוֹ**
17 **לְהוֹבִירָהּ[47]; וְהַשּׁוֹכֵר אֵינוֹ כֵן[48], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן**
18 **שְׁכִירוּת[49]. וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר[50]; אֲבָל**
19 **הַקּוֹנֶה מַקְנֶה לַאֲחֵרִים כָּל מַה שֶּׁקָּנָה.**

45) למרות שהבעלים שזרעוה בשנה שעברה, היו מעוניינים אולי להובירה השנה. 46) שהלוקח נעשה בעל הבית לתקופת המכירה, ואין הוא חייב לדאוג ולהביא בחשבון מה שיהיה אחריו. 47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה וזרועה, - ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי - ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי. ומקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום - שמא תכסיף", ופירש"י שם: "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי שמותר לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח). 48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. 49) פ"ח הלכות ג, ו, ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו. 50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד). לפי שאין לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף־על־פי שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא בקרקע (ראה כסף־משנה) - יתכן כי כוונת רבינו כאן למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה

או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה־למלך). [ואפשר שלא כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה, שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר)", אבל אם אין בעל השדה עמה - אין השוכר רשאי להשכיר, כמו במטלטלין].

1 **ט. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ[51] וּפֵרוֹת כַּוֶּרֶת לַחֲבֵרוֹ - קָנָה.**
2 **וְאֵין זֶה מוֹכֵר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
3 **מוֹכֵר יוֹנִים שֶׁיִּוָּלְדוּ אוֹ דְּבַשׁ שֶׁיָּבוֹא לַכַּוֶּרֶת, אֶלָּא**
4 **הוּא מוֹכֵר שׁוֹבָךְ לְפֵרוֹתָיו אוֹ כַּוֶּרֶת לְדִבְשָׁהּ[52]; שֶׁהֲרֵי**
5 **הוּא כְּשׁוֹכֵר[53] אַמַּת הַמַּיִם לַחֲבֵרוֹ[54], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
6 **מַה שֶּׁיִּצּוֹד בָּהּ[55], כָּךְ זֶה הִקְנָה שׁוֹבָךְ זֶה לְפֵרוֹתָיו,**
7 **כְּמוֹ שֶׁמּוֹכֵר אִילָן לְפֵרוֹתָיו. וְדִין כֻּלָּם כְּדִין הַשּׁוֹכֵר**
8 **בַּיִת[56] מֵחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[57], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
9 **הֲנָיוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

51) משנה בבא־בתרא פ. ושם: "הלוקח פירות שובך. . . פירות כוורת". "שובך" הוא קן של יונים. ו"כוורת הם הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש" (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שובך וכוורת - קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. 52) הראב"ד חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא אם אמר לו במפורש "שובך לפירותיו" ו"כוורת לדבשה". ודעת רבינו, ששובך וכוורת עצמן אינן חשובות כלל, והן טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם 'בית יוסף'). 53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". 54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחבירו". 55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף־על־פי שאינם צומחים מהמים, כמו־כן קנה היונים והדבורים בשובך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). 56) [אף־על־פי שלמעלה הלכה ח, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בענייננו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשובך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול לשנות ולהנות בה כחפצו. וכמו־כן לענין "אין השוכר רשאי להשכיר", אין כאן הפרש שהרי בקרקעות אין קפידא בזה (ראה למעלה הערה ח) והשובך והכוורת ואמת המים הרי דינם כקרקע שבעלם עמהם ולא כמטלטלין שאין בעלם עמהם]. 57) למעלה הלכה א, וראה שם הערה ח.

10 **י. הַבִּיצִים[58] וְהָאֶפְרוֹחִין עַצְמָן שֶׁיֵּשׁ בַּשּׁוֹבָךְ - לֹא**
11 **קָנָה אוֹתָם בַּעַל שׁוֹבָךְ[59] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרְחוּ[60]. וְדָבָר**
12 **זֶה גְּזֵרַת חֲכָמִים הִיא, וּמִשּׁוּם 'לֹא תִקַּח הָאֵם עַל**
13 **הַבָּנִים' נָגְעוּ בָהּ[61]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לְהַקְנוֹת אֶפְרוֹחִים**
14 **וּבֵיצִים אֵלּוּ לַחֲבֵרוֹ - מְטַפֵּחַ[62] עַל הַשּׁוֹבָךְ שֶׁיִּפְרְחוּ**
15 **הָאֵמָּהוֹת וְיִגְבְּהוּ מֵעַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ יַקְנֶה אוֹתָן**
16 **לַחֲבֵרוֹ[63] בְּקִנְיָן[64], אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע[65], אוֹ בִּשְׂאָר**
17 **דְּבָרִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן[66].**

58) חולין קמא: קמב. 59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. 60) "שאם היו אפרוחים מפריחים, שאינן צריכין לאמן, - אינו חייב לשלח" (פי"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) - סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה. 61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן, מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר־כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. 62) מכה בטפחו, כלומר בידו (חולין קמא:). 63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא־מציעא קב.) "כי יקרא קן צפור, כי יקרא - פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) - שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). 64) חליפין. 65) בקנין "אגב". 66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשובך אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) — אור־שמח].

18 **יא. הַלּוֹקֵחַ[67] פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ מֵחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל**
19 **כָּל הַגּוּזָלוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ בּוֹ מֵעַתָּה[68], מִפְּנֵי שֶׁהָאִמָּהוֹת[69]**
20 **בּוֹרְחוֹת[70], נִמְצָא שֶׁהֶחֱרִיב כָּל הַשּׁוֹבָךְ; אֶלָּא מַנִּיחַ**
21 **מֵהֶן[71] כְּדֵי לְיַשֵּׁב הַשּׁוֹבָךְ.**

67) משנה בבא־בתרא פ. 68) אחרי המכירה. 69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שובך ולא את השובך. והאמהות הם יסוד השובך. 70) מתוך בדידות והעדר חברה. 71) מהגוזלות שנולדו.

22 **יב. וְכַמָּה מַנִּיחַ? אִם הָיוּ בּוֹ[72] אִמָּהוֹת[73] וּבָנוֹת[74] בְּעֵת**
23 **מְכִירַת הַפֵּרוֹת - מַנִּיחַ בְּרִיכָה[75] רִאשׁוֹנָה שֶׁיּוֹלִידוּ**
24 **הָאִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הָאִמָּהוֹת עִם הַבְּרִיכָה**
25 **הָרִאשׁוֹנָה[76] וְעִם הַבָּנוֹת שֶׁעִמָּהֶם[77]; וּמַנִּיחַ מִמַּה**
26 **שֶׁיּוֹלִידוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת[78], כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ**
27 **הַבָּנוֹת[79] עִם שְׁתֵּי הַבְּרִיכוֹת שֶׁהוֹלִידוּ[80]; וְכָל הַנּוֹלָד**
28 **מֵאַחַר שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת שֶׁל בָּנוֹת וְהַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה**
29 **שֶׁל אִמָּהוֹת[81] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.**

72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדן בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. 73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כו). 74) אף הן זוג, - זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות - לא מכר, כי הן הן השובך, והרי מכר רק פירות השובך ולא השובך עצמו (סמ"ע שם). 75) כל זוג נקרא בריכה.

76) זו שנולדה להן עתה. 77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאיר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. 78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. 79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). 80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד־ה. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. 81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

יג. הַלּוֹקֵחַ[82] פֵּרוֹת[83] כַּוֶּרֶת מֵחֲבֵרוֹ - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִים[84] זֶה אַחַר זֶה[85]; מִכָּאן וְאִילַךְ[86] - נוֹטֵל נָחִיל וּמַנִּיחַ נָחִיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב[87] אֶת הַכַּוֶּרֶת.

82) משנה בבא־בתרא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. 83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. 84) חבורה של דבורים. 85) הדבורים מולידים כל תשעה־עשרה ימים נחיל של דבורים. 86) טיב הדבורים הנולדים הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילך רק לסירוגין. 87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

יד. הַלּוֹקֵחַ[88] חַלּוֹת דְּבַשׁ מֵחֲבֵרוֹ - מַנִּיחַ בַּכַּוֶּרֶת שְׁתֵּי חַלּוֹת[89], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרְחוּ[90] הַדְּבוֹרִים וְיֵלְכוּ לָהֶן[91].

88) משנה (שם). 89) הדבורים מייצרים חלות של שעוה, ובתוכן הדבש. 90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש. 91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.

טו. הַלּוֹקֵחַ[92] זֵיתִים מֵחֲבֵרוֹ לָקֹץ[93] - מַנִּיחַ הָאִילָן[94] סָמוּךְ לָאָרֶץ שְׁתֵּי גְרוֹפִיּוֹת[95] וְקוֹצֵץ. לָקַח בְּתוּלַת שִׁקְמָה[96] - מַגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְקוֹצֵץ. סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה[97] - שְׁנֵי טְפָחִים[98]. וּבִשְׁאָר אִילָנוֹת - טֶפַח וְקוֹצֵץ. בְּקָנִים וּבִגְפָנִים - מִן הַפְּקָק[99] וּלְמַעְלָה. בִּדְקָלִים וַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ[100], לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף[101].

92) משנה, שם. 93) כלומר, לא מכרו אלא לקוץ אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקוץ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. 94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט, סעיף יד). 95) כלומר, שני אגרופים (כסף־משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף־משנה, ועיין מגיד־משנה). 96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשיור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. 97) שקמה שכבר קצצוה פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". 98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשיור שני טפחים. 99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב). 100) קוצץ אותו עם השרשים. 101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליו שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחוזר המוכר מפני פגם משפחה.

א. הַמּוֹכֵר[2] שְׁלֹשָׁה[3] אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4], וַאֲפִלּוּ הָיוּ שָׁלֹשׁ נְטִיעוֹת[5] קְטַנּוֹת[6] אוֹ שְׁלֹשָׁה בַדֵּי אִילָן[7] - הֲרֵי יֵשׁ[8] לַלּוֹקֵחַ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[9]. וַאֲפִלּוּ[10] יָבְשׁוּ[11] הָאִילָנוֹת אוֹ נִקְצְצוּ[12] - יֵשׁ לוֹ[13] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, וְקָנָה[14] כָּל הָאִילָנוֹת[15] שֶׁבֵּינֵיהֶם[16].

2) משנה בבא־בתרא פא. 3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. 4) בתוך שדה שיש למוכר. 5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה"]. 6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד־משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב.) "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא־בתרא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבבא־בתרא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה

הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם־משנה]. 7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד־משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד־משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד־משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך־עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. 8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף־על־פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. 9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. 10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. 11) משנה (שם פא.). 12) ברייתא (שם פג.). 13) ויכול לטעת אחרים במקומם. 14) ברייתא (שם פג.). 15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. 16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על־ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

ב. וְכַמָּה[17] הִיא הַקַּרְקַע הָרָאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם[18] וּבֵינֵיהֶם[19] וְחוּצָה לָהֶם[20] כְּמִלֹּא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[21]. וְזֶה[22] הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[23] אֵין אֶחָד[24] מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזָרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[25].

17) בעיא בגמרא (פב.) בלשון זה. 18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. 19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). 20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). 21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). 22) ברייתא שם, וכמסקנת אביי והנמקתו, ולא כרב יוסף. 23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד־משנה). 24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על־ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. 25) בהסכמתו ורשותו.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[26] כְּשֶׁהָיוּ[27] שְׁלֹשָׁה הָאִילָנוֹת עוֹמְדִין[28] כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטֵי[29] כִּירָה[30] שֶׁשּׁוֹפְתִין[31] עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[32] שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה[33] וְהַשְּׁלִישִׁי מְכֻוָּן בֵּינֵיהֶן וּמְרֻחָק מֵהֶן[34]. וְהוּא[35] שֶׁיִּהְיוּ בֵּין כָּל אִילָן וְאִילָן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[36] וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה[37].

26) שקנה קרקע. 27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא־בתרא פג:), וכן הכריע הרי"ף. 28) ביחס זה לזה. 29) רגלי. 30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. 31) מעמידים. 32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל־שכן כחצובא, וסמ"ע שם). 33) בשורה אחת. 34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציור: 35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). 36) שזו מדת־השטח הדרושה להעביר המחרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). 37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד־משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

ד. וּמֵהֵיכָן[38] הוּא מוֹדֵד? מִן הָעִקָּר[39] הָרָחָב[40] שֶׁל אִילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ[41] עוֹמְדִין כַּצּוּרָה הַזֹּאת[42], אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֹרָבִים פָּחוֹת[43] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ מְרֻחָקִין יוֹתֵר[44] מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה[45] אַמָּה, אוֹ שֶׁלְּקָחָן זֶה אַחַר זֶה[46], אוֹ[47] שֶׁמָּכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאֶחָד עַל הַמֶּצֶר[48], אוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ[49], אוֹ שֶׁהִפְסִיק בּוֹר[50] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם[51] אוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים[52] בֵּינֵיהֶם - הֲרֵי זֶה[53] אֵין לוֹ קַרְקַע[54]. לְפִיכָךְ לֹא קָנָה[55] הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְאִם[56] יָבֵשׁ הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[57] - יֵלֵךְ לוֹ[58].

38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). 39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). 40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף־משנה). 41) שם פג. 42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. 43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. 44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. 45) שאז אין צירוף ביניהם. 46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? 47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא־לן דכל תיקו דממונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. 48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. 49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. 50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. 51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. 52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש־עשרה אמה. 53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטוה רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבבא־בתרא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, דנים בו שודא דדיינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית־דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק]. 54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממון, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד־משנה). 55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בברייתא. 56) היינו, עד השורש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחוזר וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). 57) היינו שהזקין ונקצץ עד השורש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). 58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

ה. כָּל מִי שֶׁקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע[59], אִם[60] הִגְדִּילוּ[61] וְהוֹצִיאוּ חֹטֶר[62] - יָקֵץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְמַעֵט הַדֶּרֶךְ עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה[63]. וְכָל הַשָּׁרִיגִין[64] וְהָאֲמִירִים[65] הַיּוֹצְאִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ מִן הַשָּׁרָשִׁים[66] - הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[67].

59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. 60) משנה, שם פא. 61) התפשטו. 62) [הוא ענף היוצא מן הגזע, מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטר מגזע ישי". וראה להלן]. 63) [שאף־על־פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חוטר מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוטר שבגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה ובזה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו ישפה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף־משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. 64) ענפים של עצי גפן. 65) ענפים שבראש האילנות. 66) שהם תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. 67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השורש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

ו. הַקּוֹנֶה[68] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ קַרְקַע[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם מֵת[71] הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[72] - אֵין לוֹ כְּלוּם[73]. הִגְדִּילוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שָׁרִיגִים וַאֲמִירִים[74] - יָקֵץ[75]; שֶׁמָּא יִצְמְחוּ בָאָרֶץ[76], וְיֹאמַר לַמּוֹכֵר: שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[77] מָכַרְתָּ לִי וְיֵשׁ לִי קַרְקַע.

68) משנה בבא־בתרא פא. 69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). 70) כלשון הברייתא (שם פג.). 71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו שאין גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). 72) ברייתא שם. 73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. 74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה ז. 75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקוץ אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטען הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. 77) ואף־על־פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב

רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד־משנה כאן.

ז. כָּל הָעֵצִים[78] שֶׁקּוֹצֵץ בַּעַל שְׁנֵי הָאִילָנוֹת מֵהֶן: הָעוֹלֶה מִן הַגְּזָעִים, וְהוּא הָרוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[79] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת[80]; וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׁרָשִׁים, וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[81] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה[82]. וּבִדְקָלִים[83] - אֵין לְבַעַל הַדֶּקֶל[84] מִן הָעוֹלֶה[85] כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ גֶזַע[86].

78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. 79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). 80) שהרי האילנות הם שלו, והוא־הדין לכל מה שיוצא מהם. 81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. 82) שאף־על־פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה סמ"ע שם ס"ק לד). 83) עצי תמרים. אם מכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. 84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. 85) מן הענפים העולים מן הדקל. 86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד־משנה).

ח. הַמּוֹכֵר[87] קַרְקַע וְשִׁיֵּר[88] אִילָנוֹת[89] - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַקַּרְקַע[90] כֻּלָּהּ[91]; שֶׁאִלּוּ[92] לֹא שִׁיֵּר בַּקַּרְקַע, הֲרֵי אוֹמֵר[93] לוֹ הַלּוֹקֵחַ "עֲקֹר אִילָנְךָ"[94]. וְכֵן אִם שִׁיֵּר שְׁנֵי הָאִילָנוֹת בִּלְבַד - יֵשׁ לוֹ[95] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[96]; שֶׁאִלּוּ[97] לֹא שִׁיֵּר הַקַּרְקַע, הָיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ "עֲקֹר אִילָנְךָ וָלֵךְ"[98].

87) בבא בתרא לז. 88) לעצמו. 89) שלשה אילנות, לכל הפחות. 90) בגמרא שם נאמר סתם: "יש לו קרקע" ולא הוגדרה הכמות, אך כנראה שרבינו למד דבר זה מהדין המובא בגמרא לפניו, והוא זה שרבינו מביאו בסוף ההלכה הבאה (=מכר קרקע לאחד ואילנות לאחר), שהרי טעם אחד לשני הדינים האלו (מגיד־משנה) והם מובאים בגמרא זה ליד זה, ומן הסתם להורות שתוכן אחד להם (ביאור הגר"א, סימן רטז ס"ק כו). וחצי הקרקע שכתב רבינו, היינו חצי הקרקע הצריך לאילנות, כמו שכתב ר"י בן מיגש, והמדובר הוא כשהאילנות זקוקים לכל הקרקע (אבן־האזל). 91) היינו, מכל הקרקע הראויה לאילנות כנ"ל. 92) והוא הטעם שנתן בגמרא להלכה זו. 93) ויש להניח שיאמר לו כן, מכיון שהאילנות מקלקלים את האדמה (גמרא שם), על־ידי השרשים, או שהם מעכבים את המחרישה (רשב"ם שם ד"ה דקא מכחשי). 94) אפילו כשהאילן עודנו טוען פירות. שרק המוכר שני אילנות אינו יכול לומר לו כן כל זמן שהאילן חי (ראה למעלה הלכה ו), לפי שהזכיר לו במכירתו "אילנות" ולא "עצים", אבל כאן לא הזכיר בשיורו "אילנות" (רמב"ן). ואם כן כששייר, כוונתו לכל הקרקע השייך לאילנות, וזה אי־אפשר שהרי מכר הקרקע ללוקח. ולפיכך חולקים בקרקע: זה נוטל חצי וזה נוטל חצי (אבן־האזל). 95) בבא־בתרא עא. מימרא של רב הונא. 96) [כלומר, לא רק בשייר לו שלשה אילנות יש לו הקרקע הראוי להם (אלא שכיון שמכר ללוקח את הקרקע, יש גם ללוקח - ויחלוקו, כנ"ל), אלא גם בשני אילנות, שאע"פ שאם מכר אין ללוקח קרקע, אם מתו האילנות (למעלה הלכה ו) - בשייר, יש לו קרקע הראוי להם, אבל מאחר שגם ללוקח יש קרקע, שהרי מכר לו הקרקע, - הם חולקים גם כאן כמו למעלה: זה נוטל חצי, וזה נוטל חצין]. 97) גמרא שם. 98) אפילו כשהאילנות עודם נושאים פירות, כנ"ל הערה צג.

ט. הַמּוֹכֵר[99] אֶת הָאִילָנוֹת[100] וְשִׁיֵּר אֶת הַקַּרְקַע - יֵשׁ לְבַעַל הָאִילָנוֹת קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[101]. מָכַר[102] אֶת הַקַּרְקַע לְאֶחָד וְאֶת הָאִילָנוֹת לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק זֶה בָּאִילָנוֹת וְהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - זֶה קָנָה הָאִילָנוֹת עִם חֲצִי הַקַּרְקַע[103], וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה חֲצִי הַקַּרְקַע בִּלְבַד.

99) בבא־בתרא לז: מחלוקת רבי עקיבא ורבנן, והלכה כרבי עקיבא. 100) שלשה אילנות. 101) למעלה הלכה ב. והשמיענו בזה, שלא רק המוכר שלשה אילנות מתוך שדה אילנות, שכיון שהשאיר גם לו אילנות, ודאי מכר לו גם קרקע, שכשם שדאג לעצמו כן דאג ללוקח (ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים), אלא אפילו אם לא היו לו אלא שלשה אילנות, ומכרם ללוקח והשאיר לעצמו רק את הקרקע, באופן שלעצמו אין כאן שיור עבור אילנות (ובזה נחלקו ר"ע וחכמים) - יש לו ללוקח קרקע הראוי לאילנות לפי שהלכה כרבי עקיבא (אור־שמח, ועיין 'תוספות' ב"ב שם ד"ה מכר). 102) שם לז. כרב פפא. 103) אף כאן מדובר כשכל הקרקע צריך לאילנות כנ"ל בהערה פט. [ומה שכתב רבינו בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה יז, שאם "החזיק אחד באילנות, ואחד החזיק בקרקע, זה שהחזיק באילנות - יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלוא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע" - שם מדובר כשאין כל הקרקע צריך לאילנות, ולפיכך אין לבעל האילנות בשאר הקרקע כלום. ולפי שיש שם קרקע חוץ מזה שלצורך האילנות, לא קנה המחזיק בקרקע בשטח שצריך לאילנות, אלא במה שחוץ מזה. ועיין במגיד־משנה כאן, ובלחם־משנה שם].

י. הָאַחִין[104] שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל פַּרְדֵּס[105] וְאֶחָד נָטַל שְׂדֵה לָבָן[106] - יֵשׁ לְבַעַל הַפַּרְדֵּס אַרְבַּע אַמּוֹת[107] בְּתוֹךְ שְׂדֵה לָבָן סְמוּכוֹת לְסוֹף הָאִילָנוֹת שֶׁל פַּרְדֵּס; שֶׁעַל מְנָת כֵּן חָלְקוּ[108]. וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר יָדוּעַ.

104) ברייתא בבבא־בתרא ז. 105) סתם פרדס הוא של רימונים (ראה להלן הלכה יד והערה קנה). ובברייתא שם הנוסחא "שדה כרם". וברי"ף: "שדה פרדס". 106) שדה תבואה. 107) שטח הדרוש לעבודת הכרם (רש"י שם ד"ה ארבע אמות). 108) ולפיכך, אף שלא הותנה על זה מראש - כאילו הותנה.

יא. הַמּוֹכֵר[109] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בָהּ דְּקָלִים[110],

1 **וְאָמַר לוֹ 'חוּץ[111] מִדֶּקֶל פְּלוֹנִי': אִם דֶּקֶל טוֹב[112]**
2 **וּמְשֻׁבָּח[113] הוּא - אוֹתוֹ הַדֶּקֶל לְבַדּוֹ הוּא שֶׁשַּׁיֵּר[114],**
3 **וְהַשְּׁאָר לַלּוֹקֵחַ[115]; וְאִם דֶּקֶל רַע[116] הוּא שֶׁשַּׁיֵּר - לֹא**
4 **קָנָה[117] מִן הַדְּקָלִים[118] כְּלוּם[119].**

109) בבא־בתרא סט: 110) טובים ורעים. 111) שאם לא אמר לו "חוץ", היה הלוקח קונה השדה על כל הדקלים שבה, אף שלא הוזכרו במפורש (להלן פרק כו הלכה ב. וראה להלן בפרק זה הלכה יד). 112) "לא הטוב שבכולן אלא מן הטובים" (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 113) ולא בינוני (ודלא כהרשב"ם שם), אלא מן המשובחים. 114) שכיון שהוא טוב ומשובח, מסתבר שלא נתכוין לשייר אלא אותו בלבד. 115) כנראה שאף הטובים ממנו בכלל, שלא הוציא אלא דקל זה בלבד. וכן נראה מדברי הרשב"ם שם. 116) היינו, שאינו טוען קב תמרים, רשב"ם שם. ואינו רע שבכולן אלא מן הרעים (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 117) שאנו אומרים שכוונתו היתה לא להוציא רק דקל זה אלא כל האילנות, וכאילו אמר: "אפילו זה הרע אני משאיר לי", שאחרת למה באמת השאיר לו לעצמו את הרע דוקא (רשב"ם שם). 118) כנראה שבא לציין שרק הדקלים לא קנה, אבל שאר האלינות שלא שייר - קנה. וכדעת הי"א שמביא הרמ"א (רטז סעיף ג). 119) לדעת הרשב"ם (שם ד"ה כ"ש) לא קנה את הטובים ממנו, אבל קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל־שכן" הזה. אך ממילת "כלום" שהדגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד־משנה וכסף־משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

5 **יב. מָכַר[120] לוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִן הָאִילָנוֹת'[121]:**
6 **אִם יֵשׁ בּוֹ דְּקָלִים בִּלְבַד[122] - שִׁיֵּר הַדְּקָלִים; וְאִם יֵשׁ בּוֹ**
7 **גְּפָנִים בִּלְבַד - שִׁיֵּר הַגְּפָנִים. וְכֵן שְׁאָר הָאִילָנוֹת[123]. הָיוּ**
8 **בָּהּ גְּפָנִים וּדְקָלִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא הַגְּפָנִים[124]; אִילָנוֹת**
9 **וּגְפָנִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא אִילָנוֹת; וְכֵן אִילָנוֹת וּדְקָלִים -**
10 **שִׁיֵּר אִילָנוֹת[125]; שֶׁהַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה הוּא מוֹכֵר[126].**
11 **וְאִם[127] הַדְּקָלִים שִׁיֵּר[128] - לֹא שִׁיֵּר[129] אֶלָּא כָּל דֶּקֶל**
12 **גָּבוֹהַּ שֶׁעוֹלִים[130] לוֹ בְּחֶבֶל[131], וְהַשְּׁאָר[132] הֲרֵי הוּא שֶׁל**
13 **לוֹקֵחַ[133]. וְאִם[134] שְׁאָר הָאִילָנוֹת[135] הוּא שֶׁשִּׁיֵּר[136] - לֹא**
14 **שִׁיֵּר בָּהֶם אֶלָּא כֹּל שֶׁאֵין הָעֵל[137] כּוֹבְשׁוֹ[138]; וְכֹל שֶׁהָעֵל**
15 **כּוֹבְשׁוֹ[139] - הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[140], וּבִכְלַל הַשָּׂדֶה[141]**
16 **נֶחְשָׁב.**

120) שם סט־ע. 121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. 122) ["אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפי"כ אם אמר "חוץ מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות].

123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוץ מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח]. 124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. 125) [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב־יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה]. 126) [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא־קמא צב.) ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד־משנה]. 127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט־ע). 128) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן הדקלים". 129) לעצמו. 130) שזה הוא קנה־המידה לגובהו של הדקל. 131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. 132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוץ מן הדקלים". 133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). 134) מימרא של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע.). 135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. 136) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן האילנות". 137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. 138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועובדים עליו. ואז נחשב ל"אילן". 139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. 140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). 141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוץ מן האילנות".

17 **יג. הָאוֹמֵר[142] לַחֲבֵרוֹ: קַרְקַע וּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
18 **אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ לוֹ[143] דְּקָלִים, אִם רָצָה[144] לִקְנוֹת לוֹ**
19 **שְׁנֵי[145] דְּקָלִים - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה הַמֶּקָּח[146], וְאֵין הַלּוֹקֵחַ**
20 **יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵינִי לוֹקֵחַ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
21 **דְּקָלִים. וְאִם אָמַר[147]: קַרְקַע בִּדְקָלִים[148] אֲנִי מוֹכֵר**
22 **לְךָ, אִם הָיוּ בוֹ[149] שְׁנֵי דְּקָלִים - קָנָה; וְאִם לָאו -**
23 **מֶקָּח טָעוּת הוּא, וְחוֹזֵר[150]. וְאִם[151] אָמַר לוֹ: קַרְקַע**
24 **שֶׁל דְּקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵין לוֹ דְּקָלִים; שֶׁאֵין**
25 **בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה[152] אֶלָּא קַרְקַע הָרָאוּי לִדְקָלִים[153].**

142) בבא־בתרא סט: 143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. 144) ראה להלן בהערה קמו. 145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. 146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא־בתרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב

חייב לקנות שני דקלים". [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. 147) שם. 148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. 149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. 150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פי"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). 151) גם זה שם. 152) "קרקע של דקלים". 153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד־משנה.

1 **יד. הַמּוֹכֵר[154] פַּרְדֵּס[155] לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ[156] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ:**
2 **קְנֵה לְךָ דְּקָלִים וּתְמָרִים[157] וְהוּצִין[158]. וְאַף עַל פִּי**
3 **שֶׁקָּנָה כָּל אֵלּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אוֹתָם[159], נוֹיֵי**
4 **הַשְּׁטָר הֵם[160]. וְכֵן[161] הַמּוֹכֵר[162] קַרְקַע[163] לַחֲבֵרוֹ,**
5 **צָרִיךְ[164] לִכְתֹּב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי[165] לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה**
6 **כְּלוּם[166]; כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדִּינִין וְהַטְעָנוֹת[167].**

154) שם סט: 155) בגמרא וברי"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל־שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כח הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחיך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא־מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיון]. 156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצוי", וב'טור' הביא: "טוב לו". 157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). 158) הם הולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הץ). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם ברי"ף. 159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:) שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב־מז שם. 160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". 161) הוא הדין. 162) מימרא של אביי (שם סא:). 163) בגמרא שם: "מידי" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא־קמא עט:). 164) רצוי. 165) = ולא השארתי. 166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחיב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא־אם־כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). 167) ושמא יבוא לפני בית־דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

7 **טו. הַמּוֹכֵר[168] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ**
8 **'וְהִקְנֵיתִי לְךָ עָמְקוֹ וְרוּמוֹ'[169], צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ[170] 'קְנֵה**
9 **לְךָ מִקַּרְקַע[171] הַתְּהוֹם[172] עַד רוּם רָקִיעַ'[173]. שֶׁהָעֹמֶק**
10 **וְהָרוּם אֵינוֹ נִקְנֶה בִּסְתָם[174]; וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה[175] הָעֹמֶק**
11 **וְהָרוּם - קָנָה הָרוּם שֶׁהוּא הָאֲוִיר בִּלְבַד[176], וְהָעֹמֶק**
12 **שֶׁהוּא עָבִי הָאָרֶץ[177], אֲבָל לֹא קָנָה[178] הַבִּנְיָנוֹת[179]**
13 **שֶׁבַּמַּעֲמַקִּים[180] וְשֶׁבָּאֲוִיר[181]; וְכֵיוָן שֶׁכָּתַב לוֹ 'מִקַּרְקַע**
14 **הַתְּהוֹם עַד רוּם הָרָקִיעַ'[182] - קָנָה הַבּוֹר[183] וְהַדּוּת[184]**
15 **שֶׁבָּעָבִי הַקַּרְקַע[185], וְהַמַּעֲזִיבוֹת[186] וְהַמְּחִילוֹת[187] שֶׁבֵּין**
16 **הַמַּעֲזִיבוֹת לְמַעְלָה[188].**

168) מימרא של רב דימי, בבבא־בתרא סג: 169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. 170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. 171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). 172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. 173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. 174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). 175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". 176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד־משנה). 177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על־ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". 179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבנינות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבנינים". 180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. 181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. 182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבנינים שלמטה ושלמעלה (מגיד־משנה). 183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו

(רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). 184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. 185) שתשמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. 186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. 187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). 188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

1 **טז. הַמּוֹכֵר[189] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַל מְנָת[190] שֶׁדִּיּוּטָא[191]**
2 **עֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי[192] - הֲרֵי זוֹ שֶׁלּוֹ[193]. וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא**
3 **בָּהּ[194] זִיזִין[195] - מוֹצִיא[196]. וְאִם[197] נָפְלָה[198] - חוֹזֵר**
4 **וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[199]. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ[200] - בּוֹנֶה**
5 **כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[201].**

189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). 190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא־הדין אם אמר "חוץ", וגמרא ערוכה היא בבבא־בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). 191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד־משנה. 192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור־לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. 193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על־מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה־למלך כאן בשם הריב"ש. 194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד־משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). 195) לוחות או מוטות. 196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד.). 198) הדיוטא הזאת. 199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). 200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. 201) כלומר, באותה מדת־בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד.) שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורח פשטות לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

6 **יז. הַמּוֹכֵר[202] קִבְרוֹ[203], אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ[204], אוֹ מְקוֹם**
7 **מַעֲמָדוֹ[205], אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ[206] - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה[207]**
8 **וְקוֹבְרִים שָׁם[208] בְּעַל כָּרְחוֹ[209], מִשּׁוּם פְּגַם**
9 **מִשְׁפָּחָה[210], וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקָּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[211],**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[212].**

202) ברייתא בכתובות פד. 203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. 204) הדרך המובילה לקבר. 205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). 206) מקום שהיו מספידים שם את את המת. 207) של המוכר. 208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. 209) של הלוקח. 210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). 211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר־כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). 212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על־מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום שישי ח' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

11 **א. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁמִישִׁין[2] - לֹא מָכַר אֶת**
12 **הַתַּשְׁמִישִׁין, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ[3]. כֵּיצַד? מָכַר[4] אֶת**
13 **הַבַּיִת[5] - לֹא מָכַר אֶת הַיָּצִיעַ שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת[6], אַף**
14 **עַל פִּי שֶׁהוּא פָּתוּחַ[7] לְתוֹכוֹ. בַּמֶּה[8] דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
15 **כְּשֶׁהָיָה רֹחַב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר[9]; אֲבָל**
16 **פָּחוֹת מִזֶּה[10] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת. וְכֵן[11] הָעֲלִיָּה**
17 **שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בַּאֲרֻבָּה בְּמַעֲזִיבַת**
18 **הַבַּיִת[12] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת[13].**

2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. 3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. 4) משנה בבבא בתרא סא. 5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. 6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש

... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. 7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). 8) מימרא של מר זוטרא (שם). 9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. 10) שאינו חשוב. 11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. 12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). 13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

ב. הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - לֹא מָכַר אֶת הַחֶדֶר[14] שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ[15], אַף עַל פִּי שֶׁמְּצַר לוֹ[16] מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[17]; וְלֹא אֶת הַגַּג[18], בְּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה עֲשָׂרָה[19] טְפָחִים וְיֵשׁ בּוֹ רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא[20] אֶת הַבּוֹר[21] הֶחָפוּר בַּקַּרְקַע[22], וְלֹא אֶת הַדּוּת הַבְּנוּי בַּבּוֹר[23], אַף עַל פִּי שֶׁמָּכַר לוֹ[24] הָעֹמֶק וְהָרוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישן לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). 15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. 16) ציין לו את הגבולות של הבית. 17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: 18) משנה שם. 19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. 20) משנה שם סד. 21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. 22) קרקע קשה, שמחזיקה את המים. 23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבניין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכך הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. 24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה.

ג. וְצָרִיךְ[25] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ מִן הַלּוּקַח, כְּדֵי לְהִכָּנֵס בְּבוֹר זֶה אוֹ לַדּוּת שֶׁשִּׁיֵּר[26]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה[27] מוֹכֵר. וְאִם אָמַר[28] לוֹ: מָכַרְתִּי לְךָ הַבַּיִת חוּץ מִן הַבּוֹר אוֹ הַדּוּת - אֵין צָרִיךְ[29] לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. וְכֵן הַמּוֹכֵר בּוֹר אוֹ דוּת בִּלְבַד[30] - אֵין הַלּוֹקֵחַ צָרִיךְ לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[31], אֶלָּא נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַד הַדּוּת[32] וּמְמַלֵּא[33].

25) גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה.) הלכה כמותו. 26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. 27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי עקיבא. 28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. 29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. 30) ועיכב את הבית לעצמו. 31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. 32) בכתב־יד תימן: "הבור". 33) מים מן הבור או הדות.

ד. שְׁנֵי[34] בָּתִּים זֶה לִפְנִים[35] מִזֶּה, מָכַר שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם אוֹ נָתַן שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם - אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה[36]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָתַן הַחִיצוֹן[37] וּמָכַר הַפְּנִימִי. אֲבָל[38] אִם מָכַר הַחִיצוֹן וְנָתַן הַפְּנִימִי - יֵשׁ לוֹ[39] דֶּרֶךְ[40]; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן יוֹתֵר[41] מִן הַמּוֹכֵר[42].

34) ברייתא שם סה. 35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לז). 36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שייתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. 38) מסקנת הגמרא שם. 39) לפנימי. 40) על החיצון. 41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. 42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר

לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

1 **ה. הַמּוֹכֵר[43] אֶת הַבַּיִת - מָכַר[44] אֶת הַתַּנּוּר[45] וְאֶת**
2 **הַכִּירַיִם[46], וְאֶת מַלְבְּנוֹת[47] הַפְּתָחִים הַמְּחֻבָּרִין**
3 **בְּטִיט[48], וְאֶת הַדֶּלֶת[49] וְאֶת הַנֶּגֶר[50] וְאֶת הַמַּנְעוּל[51],**
4 **אֲבָל לֹא הַמַּפְתֵּחַ[52]. וּמָכַר[53] אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת[54]**
5 **הַקְּבוּעָה[55], אֲבָל לֹא אֶת הַמִּטַּלְטֶלֶת[56]. וּמָכַר אֶת**
6 **הָאִצְטְרֻבִּיל[57], אֲבָל לֹא אֶת הַכְּלִי שֶׁהַקֶּמַח יוֹרֵד**
7 **לְתוֹכוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ כְּפִיפָה[58] שֶׁל עֵץ[59]. וְלֹא מָכַר[60]**
8 **אֶת מַלְבְּנוֹת[61] כַּרְעֵי[62] הַמִּטָּה, וְלֹא[63] אֶת מַלְבְּנוֹת**
9 **הַחַלּוֹנוֹת[64], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בְּטִיט[65], מִפְּנֵי**
10 **שֶׁהֵן לְנוֹי[66]. וּבִזְמַן[67] שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ'**
11 **- הֲרֵי כֻּלָּן[68] מְכוּרִין.**

43) משנה שם סה. 44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. 45) המחובר לקרקע (רשב"ם. וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן).
46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחוברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה.
47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.).
48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. 49) משנה שם. 50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א).
51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). 52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). 53) משנה וברייתא (שם סה.). 54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). 55) בקרקע (רשב"ם שם).
56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. 57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחיים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום).
58) סל. 59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחיים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". 60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן).
61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחוברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלבנות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחוברים לה - בוודאי מכורים איתה. 62) רגלי. 63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. 64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית.
65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחוברין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו כבכל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחוברין ביתידות, אבל המחוברות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחוברות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. 66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). 67) משנה וברייתא (שם). 68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה ובברייתא הנ"ל ואף המלבנות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

12 **ו. הַמּוֹכֵר[69] אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[70]**
13 **וּמְעָרוֹת[71] שֶׁבְּתוֹכָהּ[72], וְכָל הַבָּתִּים[73] הַחִיצוֹנִים[74]**
14 **וְהַפְּנִימִים[75], וּבָתִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַחוֹל[76], וְהַחֲנֻיּוֹת**
15 **הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[77]; אֲבָל שֶׁאֵינָן פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[78]**
16 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. הָיוּ פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן[79]:**
17 **אִם רֹב תַּשְׁמִישָׁן לְתוֹכָהּ - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; וְאִם לָאו**
18 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וְלֹא מָכַר אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[80]**
19 **שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הִיא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ' -**
20 **הֲרֵי כֻּלָּן[81] מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר אֶת**
21 **הַמֶּרְחָץ[82] וְלֹא בֵּית הַבַּד[83] שֶׁבְּתוֹכָהּ[84].**

69) משנה וברייתא שם סז. 70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין).
71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם).
72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). 73) ברייתא שם. 74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). 75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן).
76) לתעשיית הזכוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח).
77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם).
78) אלא לרשות הרבים. 79) לתוכה ולרשות הרבים.
80) היינו, תשמישי הבית הבלתי־קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם). 81) כל התשמישים המטלטלים.

82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). 83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. 84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

1 **ז. הַמּוֹכֵר[85] אֶת בֵּית הַבַּד [86]- מָכַר[87] אֶת הָאֶבֶן[88]**
2 **הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בָּאָרֶץ[89] שֶׁטּוֹחֲנִים עָלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת**
3 **הַכְּלוֹנְסָאוֹת[90] שֶׁל אֶרֶז שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן בְּעֵת טְחִינַת**
4 **הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיְקָבִים[91], וְאֶת הַכֵּלִים[92] שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן**
5 **אֶת הַזֵּיתִים הַכְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמַּפְרֵכוֹת; אֲבָל לֹא מָכַר**
6 **אֶת הָרֵחַיִם הָעֶלְיוֹנָה[93]. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה**
7 **שֶׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא**
8 **מָכַר[94] אֶת הַכּוֹבְשִׁין[95] שֶׁמְּכַבְּשִׁין בָּהֶן הַזֵּיתִים[96], וְלֹא**
9 **אֶת הַגַּלְגַּל[97], וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַשַּׁקִּין[98], וְלֹא**
10 **אֶת הַמַּרְצוּפִין[99].**

85) משנה וברייתא שם סז: 86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו.) כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. 87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכללו. 88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים־האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". 89) כן כתב גם ר"י מיגאש. 90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. 91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים־טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב־הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. 92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. 93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. 94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). 95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. 96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבידים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשן". 97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). 98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. 99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

11 **ח. אָמַר לוֹ[100]: בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו[101] אֲנִי מוֹכֵר**
12 **לְךָ - כֻּלָּן[102] מְכוּרִין. הָיוּ[103] חוּצָה לָהּ[104] חֲנֻיּוֹת[105]**
13 **שֶׁשּׁוֹטְחִים[106] בָּהֶן הַזֵּיתִים אוֹ הַשֶּׁמֶשְׁמִין[107]: אִם[108]**
14 **מָצָר לוֹ[109] מְצָרִים[110] הַחִיצוֹנִים[111] שֶׁלָּהֶן - קָנָה הַכֹּל;**
15 **וְאִם לָאו[112] - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ[113].**

100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. 101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. 102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). 103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסויימת. 104) מחוץ לבית הבד. 105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). 106) לייבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד. 107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. 108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). 109) ציין לו. 110) גבולות. 111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. 112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". 113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

16 **ט. הַמּוֹכֵר[114] אֶת הַמֶּרְחָץ[115] - מָכַר אֶת בֵּית**
17 **הַנְּסָרִים[116] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן[117] כְּשֶׁהֵן עֲרֵמִים, וְאֶת**
18 **בֵּית הַיְקָמִים[118] שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַמַּיִם, וְאֶת בֵּית**
19 **הַסַּפְסָלִין[119] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן בַּחֲצַר הַמֶּרְחָץ כְּשֶׁהֵן**
20 **לְבוּשִׁים, וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת[120] שֶׁמְּסִתַּפְּגִין[121] בָּהֶן;**
21 **אֲבָל[122] לֹא מָכַר אֶת הַנְּסָרִים עַצְמָן, וְאֶת הַיְקָמִים**
22 **עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַסַּפְסָלִין עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַוִּילָאוֹת**
23 **עַצְמָן. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' -**
24 **הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[123] - לֹא מָכַר**
25 **הַבְּרֵכוֹת הַמְסַפְּקוֹת לוֹ מַיִם בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה[124] בֵּין**
26 **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית כְּנוּס הָעֵצִים[125]. וְאִם**
27 **אָמַר[126] לוֹ: מֶרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ -**
28 **הֲרֵי הֵן כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לוֹ[127].**

114) משנה וברייתא שם סז: 115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". 116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. 117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". 118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלאות של עץ שמשתמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. וברי"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". 120) מקום שמחזיקים

בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". 121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סינרים לכסות את הערווה". 122) משנה ובריתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא ניידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. 123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". 124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). 125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכך מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). 126) בברייתא שם סח. 127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבד, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבד" וכן הוא בכי"מ]. ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית המרחץ (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר במה שנזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים[3], וּבוֹרוֹת[4] שִׁיחִין**
2 **וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחֲצָאוֹת, וְשׁוֹבָכוֹת[5], וּבֵית הַבַּדִּים, וּבֵית**
3 **הַשַּׁלְחִין שֶׁבָּהּ[6] וְהַסְּמוּכִין לָהּ[7], וְאֶת הֶחָרָשִׁין[8]**
4 **הַמֻּקָּפִין[9] לָהּ, וְאֶת הַשָּׂדוֹת הַיְדוּעוֹת לָהּ[10], וְאֶת**
5 **הַבִּיבָרִין[11] שֶׁל חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁפְּנֵיהֶם[12]**
6 **כְּנֶגְדָּהּ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִים[14] מִמֶּנָּה; אֲבָל לֹא**
7 **מָכַר הַמַּטַּלְטְלִין[15] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הֵיא**
8 **וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - הֲרֵי כֻּלָּן[16] מְכוּרִין.**
9 **וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[17] - לֹא מָכַר לֹא אֶת שְׁיָרֶיהָ[18], וְלֹא**
10 **אֶת בְּנוֹתֶיהָ[19], וְלֹא הֶחָרָשִׁין הַמֻּקָּצִין מִמֶּנָּה[20], וְלֹא**
11 **אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּיָּם[21], וְלֹא אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
12 **בַּיַּבָּשָׁה[22], וְלֹא אֶת בִּיבְרֵי חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁאֵין**
13 **פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדָּהּ[23].**

2) משנה ובריתא, בבא־בתרא סח. 3) ולא ראו צורך להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את הבתים). 4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) - הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. 5) מקום מושבם של יונים. 6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן־דאמר דבית השלחין היינו גינונייתא, ועיין רשב"ם שם - הגר"א סימן רטו ס"ק ז). 7) אף הם גינות, וכן כתב הרשב"ם שם: "גינונייתא, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר". 8) יערות (ברייתא שם). ובכ"י תימן: "החורשין". 9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. 10) שיודעים שהן שייכות לעיר (ערוך־השלחן). פרט ל"פיסקי באגי" שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם. והיינו כמאן־דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת הגמרא שם שרק "פיסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (= השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק ו). 11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים. [ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פי"ג) היא מלה מורכבת "בי־בר", כמו בית־בר בית־מקום לחיות בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. 12) כלומר, הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגיח קאיהי לגאו). 13) כנגד העיר. 14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים לרחוקים. ואילו ביחס לביברין, לא חילקו אלא בין פתחיהם כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין חילוק בין סמוך לרחוק. 15) היינו, אף העשויים לשימוש אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל־שכן סתם מטלטלין שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין). 16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402). ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים". 17) תוספתא שם. 18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם). ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). 19) כפרים הסמוכים לה (רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). 20) הרחוקים ממנה. 21) אי בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. 22) היינו, חלק של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם העיר (רשב"ם). [וכנוסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביד רמ"ה]. 23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד החיצון.

14 **ב. הַמּוֹכֵר[24] אֶת הַשָּׂדֶה[25] - מָכַר אֶת הָאֲבָנִים[26]**
15 **הַסְּדוּרוֹת לְגָדֵר[27], וְאֶת הָאֲבָנִים שֶׁמַּנְּחוֹת עַל**
16 **הָעֲמָרִים[28], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[29]. וּמָכַר אֶת הַקָּנִים[30]**
17 **הַחֲלָקִים[31] הַמַּנָּחִין תַּחַת הַגְּפָנִים[32] כְּדֵי לְהַעֲמִיד אֶת**
18 **הַכֶּרֶם[33], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[34]. וּמָכַר אֶת הַתְּבוּאָה**
19 **הַמְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ לְהִקָּצֵר[35]. וּמָכַר**
20 **אֶת מְחִיצַת הַקָּנִים[36] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רֹבַע[37], אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁהַקָּנִים שֶׁלָּהּ עָבִים וַחֲזָקִים[38]. וּמָכַר אֶת**
22 **הַשּׁוֹמְרָה[39] הָעֲשׂוּיָה[40] בְּטִיט[41], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
23 **קְבוּעָה[42]. וּמָכַר[43] אֶת הֶחָרוּב[44] שֶׁאֵינוֹ מֵרְכָּב[45] וְאֶת**
24 **בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עָבִים[47]. וּמָכַר[48]**
25 **כָּל הַדְּקָלִים שֶׁבָּהּ. אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן**
26 **סְדוּרוֹת[49] לְגָדֵר, וְלֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מֻנָּחוֹת עַל**
27 **גַּבֵּי הָעֲמָרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מוּכָנוֹת[50] לְכָךְ; וְלֹא**
28 **אֶת הַקָּנִים שֶׁבַּכֶּרֶם שֶׁאֵינָן מֻנָּחִין[51] תַּחַת הַגְּפָנִים, אַף**
29 **עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין וַחֲלָקִים[52] וּמוּכָנִים לְכָךְ; וְלֹא אֶת**

1 **הַתְּבוּאָה הָעֲקוּרָה[53] מִן הַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי[54] שֶׁהִיא**
2 **צְרִיכָה[55] לַשָּׂדֶה. וּבִזְמַן[56] שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה**
3 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.**

24) משנה בבא־בתרא סח: 25) ובה יש קנה־מידה מיוחד ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזיזים אותם ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). 26) כך הוא במשנה. ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו, ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת (מגיד־משנה). 27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן נמכרות עם השדה (גמרא שם סט.). 28) אחרי קצירת העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם אבנים שלא יתפזרו על־ידי הרוח (רשב"ם שם סט.). והנה בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא דמחתן", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה. ולדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה (סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. 29) לצורך קבוע של השדה. ואף־על־פי שאינם מחוברים לה. 30) משנה, שם סח: 31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתליעו ('תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'). 32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בדין אבנים. 33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. 34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). 35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. 36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). 37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). 38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). 39) הסוכה של שומרי הכרם. 40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). 41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה (סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. 42) כן הוא בגמרא. 43) משנה, שם. 44) אילן המגדל חרובים. 45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. 46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעודנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. 47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. 48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. 49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). 50) עומדות מזומנות לתשמיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. 52) זה פירוש המילה "משופין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 53) התלושה. 54) כן הוא בגמרא (שם). 55) לשוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). 56) משנה (שם סח:).

4 **ג. בֵּין כָּךְ[57] וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר[58] מְחִיצַת הַקָּנִים**
5 **שֶׁהִיא בֵּית רֹבַע[59], אַף עַל פִּי[60] שֶׁהַקָּנִים שֶׁבָּהּ דַּקִּים**
6 **וּקְטַנִּים. וְלֹא[61] מָכַר עֲרוּגָה[62] קְטַנָּה[63] שֶׁל בְּשָׂמִים[64]**
7 **שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן[65] שֶׁקּוֹרִין לָהּ בֵּי**
8 **וַרְדָּא[66] שֶׁל פְּלוֹנִי. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֶרָה בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ**
9 **עֲשׂוּיָה בְּטִיט[67], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בָּאָרֶץ. וְלֹא**
10 **מָכַר אֶת הֶחָרוּב הַמֻּרְכָּב[68] וְלֹא סַדָּן[69] שֶׁל שִׁקְמָה,**
11 **וַאֲפִלּוּ הֵן דַּקִּים[70]. וְלֹא מָכַר[71] אֶת הַבּוֹר[72] שֶׁבָּהּ, וְלֹא**
12 **אֶת הַגַּת[73], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ[74], בֵּין חֲרֵבִים[75] בֵּין**
13 **שְׁלֵמִים[76].**

57) משנה, שם. 58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו', נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד־משנה כאן). 59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. 60) גמרא, שם סט. 61) מימרא של רבי יוחנן, שם. 62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" (יחזקאל יז, ז) — 'תוספות יום טוב' שם. 63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). 64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא־הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). 65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). 66) בית הוורד. 67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות לט־מ). 68) שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. 69) גזע העץ, כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עוביה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. 70) כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). 71) מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. 72) בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. 73) מקום שדורכים בו ענבים. 74) מושבם של יונים. וכל

אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). 75) מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשובך וכו'. 76) כלומר, מיושבים.

ד. וְצָרִיךְ[77] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[78] מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ עַד אוֹתוֹ הַבּוֹר אוֹ אוֹתוֹ הַדּוּת אוֹ אוֹתוֹ הַגַּת אוֹ אוֹתוֹ הַשּׂוֹבָךְ[79] שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה. וְאִם[80] פֵּרֵשׁ וְאָמַר 'חוּץ מֵאֵלּוּ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקַּח לוֹ [דֶּרֶךְ][81].

77) משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. 78) שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. 79) דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד־משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג ובהערה כט. 80) משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). 81) לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[82] בְּמוֹכֵר; מִפְּנֵי[83] שֶׁהָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ[84] לְפָרֵשׁ[85] וְלֹא פֵּרֵשׁ[86], אֵין לוֹ[87] אֶת אֵלּוּ[88]. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה - קָנָה[89] אֶת כֻּלָּן[90]; בֵּין בְּשָׂדֶה, בֵּין בְּבַיִת, בֵּין בְּחָצֵר, בֵּין בְּבֵית הַבַּד[91]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַנּוֹתֵן קַרְקַע[92] בְּמַתָּנָה - קָנָה הַמְקַבֵּל כָּל הַמְחֻבָּר[93] לָהּ[94], עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל הנותן מתנה קנה את כולן".

ההבדל שבין מתנה למכר וירושה הוא, שבמכר וירושה צריכה להיות שייכות ואחיזה ללוקח או ליורש, שהרי הירושה היא דווקא בקרובו של המוריש, ומכירה היא לזה ששילם מנכסיו תמורת הדבר הנמכר. מה שאין כן במתנה אפשר שלא יהיה למקבל שום שייכות ואחיזה למתנה הניתנת לו רק מצד חסדו וטובו של הנותן, ולכן הדין שאם נתן במתנה גם אם לא פירש המקבל קנה הכל, כיון שאין לו שום אחיזה ושייכות למתנה ואינו יכול לפרש דבר.

ומבואר בהמשך "וככה" פרק עא, שהגם שבעניין התורה הלשון הוא "נותן התורה" ו"אשר נתן לנו", מכל־מקום יש בנתינת התורה את כל שלושת העניינים ירושה, מכר ומתנה (עיי"ש).

(לקו"ש י"ג ע' 115 הע' 23)

82) [שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית־הבד, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה להלן]. 83) כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). 84) כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. 85) שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. 86) והוא לא עשה כן ולא פירש. 87) הפסיד בגלל ההזנחה שלו. 88) שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). 89) המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי המתנה (פירוש המשניות). 90) היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. 91) [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. 92) כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד־משנה). 93) פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). 94) דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור ודות וחרוב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ]. 95) הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.

ו. וְכֵן[96] הָאַחִין[97] שֶׁחָלְקוּ[98], וְזָכָה אֶחָד מֵהֶן[99] בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[100]. וְהַמַּחֲזִיק[101] בְּנִכְסֵי הַגֵּר[102], הֶחֱזִיק בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[103]. וְהַמַּקְדִּישׁ[104] אֶת הַשָּׂדֶה - הִקְדִּישׁ כֻּלָּן.

96) מילת ההשוואה מתוספת הרמב"ם היא. 97) משנה, שם. 98) שמכיון שבאו לחלוק, רוצים להסתלק אחד מהשני לגמרי (סמ"ע סימן רטו ס"ק מא). 99) כלומר, כל אחד מהן. ובמשנה שם: "וזכו בשדה". 100) כלומר, "בכל שהוא קבוע ועומד בשדה" (סמ"ע שם). 101) עשה קנין חזקה (משנה שם). 102) שהם הפקר, וכל הקודם ועושה בהם קנין זכה. 103) אף בהרוב המורכב וכיוצא בו, אע"פ שהוא כשדה אחר, והמחזיק בשדה אינו קונה את השדה השניה הסמוכה לה, אם יש מיצר ביניהם (ראה להלן פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז) - כאן נקנה החרוב, שהרי אין מיצר בינו ובין שאר השדה (רשב"ם שם ד"ה החזיק בכולה, וסמ"ע ס"ק מב). 104) שהמקדיש מקדיש בעין יפה באותה המידה של מתנה, ואף כאן לא היה למקבל ההקדש, כלומר הגזבר, לפרש - כמו מקבל מתנה (למעלה הערה צ).

ז. אַף בְּמוֹכֵר וְלוֹקֵחַ אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵעִנְיָנִים[105] אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, וְלֹא שֵׁמוֹת יְדוּעִים[106] לְכָל דָּבָר וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁהַמּוֹכֵר כָּךְ מָכַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה מָכוּר, וְסוֹמְכִין עַל הַמִּנְהָג[107]. וְכֵן מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין אֶלָּא בַּיִת[108] לַבַּיִת לְבַדּוֹ, אוֹ שֶׁקּוֹרִין בַּיִת לַבַּיִת וְכָל סְבִיבוֹתָיו וּלְכָל שֶׁעַל גַּבָּיו - הוֹלְכִין אַחַר

1 לְשׁוֹן אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר חָצֵר אוֹ שָׂדֶה
2 אוֹ עִיר אוֹ מְטַלְטְלִין - בַּכֹּל הוֹלְכִין אַחַר הַשֵּׁמוֹת
3 הָעֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל.

105) בכ"י תימן: "מעניינם". 106) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. 107) כן הוא בתוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח וממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. 108) מקור הדברים בבבא־בתרא סא: ובבא־קמא כז.

4 ח. וְזֶה עִקָּר גָּדוֹל: בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן הוֹלְכִין
5 אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחַר הַמִּנְהָג.
6 אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין יָדוּעַ בּוֹ מִנְהָג וְלֹא שֵׁמוֹת מְיֻחָדִין,
7 אֶלָּא יֵשׁ קוֹרִין כָּךְ וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין כָּךְ - עוֹשִׂים כְּמוֹ
8 שֶׁפֵּרְשׁוּ חֲכָמִים בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינן נכללין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

9 א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַתֹּרֶן[3], וְאֶת
10 הַגֵּס[4], וְאֶת הָעֲגָנִים[5] שֶׁלָּהּ, וְאֶת כָּל הַמְּשׁוֹטִין[6]
11 הַמַּנְהִיגִין[7] אוֹתָהּ[8], וְאֶת הַכֶּבֶשׁ[9] וְהָאַסְכָּלָה שֶׁעוֹלִין
12 בָּהֶן לַסְּפִינָה וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ, וְאֶת בֵּית הַמַּיִם[10]
13 שֶׁבְּתוֹכָהּ; אֲבָל לֹא מָכַר[11] אֶת הַבִּצִּית[12], וְהִיא
14 הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה[13] שֶׁהוֹלְכִים בָּהּ עַל הַמַּיִם הַקְּרוֹבִים
15 לַיַּבָּשָׁה[14]; וְלֹא מָכַר הַדּוּגִית[15], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה
16 שֶׁצָּדִין[16] בָּהּ הַמַּלָּחִים אֶת הַדָּגִים; וְלֹא מָכַר אֶת
17 הָעֲבָדִים הָעוֹשִׂין בָּהֶן[17], וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין[18], וְלֹא
18 אֶת הַסְּחוֹרָה[19] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל
19 מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.

2) משנה בבבא־בתרא עג. ובריתא שם. 3) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). 4) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. 5) ברזלים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. 6) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 7) משוטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. 8) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלה" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולין - ויורדין עליה". 9) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. 10) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. 11) כתנא־קמא, ולא כרבי נתן (שם). 12) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. 13) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל־מים־עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועל־ידה יורדים אל היבשה. 14) כתנא־קמא, ולא כסומכוס (שם). 15) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ־ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל שהימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר שהמדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף־משנה). 16) העובדים בספינות (משנה, שם). 17) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). 18) פירושו של רב פפא (שם עז:) למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). 19) משנה (שם עז:).

20 ב. הַמּוֹכֵר[20] אֶת הַקָּרוֹן[21] - לֹא מָכַר אֶת הַפְּרֻדוֹת[22],
21 בִּזְמַן[23] שֶׁאֵינָן קְשׁוּרוֹת עִמּוֹ[24]; מָכַר אֶת הַפְּרֻדוֹת -
22 לֹא[25] מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד[26] - לֹא מָכַר[27]
23 אֶת הַבָּקָר; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד,
24 וַאֲפִלּוּ[28] בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין מִקְצָתָן[29] לַצֶּמֶד[30] בָּקָר.

20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). 21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו: "ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרון". 22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. 23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרון בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד־משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרון מאחר - נמכרות הן עם הקרון אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי־יוסף). 24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרון והפרדות קשורים - אין הקרון נמכר עמהן. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה'טור'. והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרון, ולא כן בקרון בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כל־כך

בקרון כמו שהקרון קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). 25) "העול שבצואר השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). 26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרון ופרדות (מגיד־משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא־בתרא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזהו בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל־כרחנו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירוץ הגמרא בענין קרון ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (עח:) "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. 27) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם עז:). 28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כח הלכה טו והערה קכד. 29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד" (ועיין סמ"ע שם ס"ק י). 30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא־בתרא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח וההממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי' מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

1 **ג. הַמּוֹכֵר[31] אֶת הָעֹל[32] - מָכַר אֶת הַפָּרָה[33]; מָכַר אֶת**
2 **הַפָּרָה - לֹא מָכַר אֶת הָעֹל. מָכַר אֶת הָעֲגָלָה[34] - מָכַר**
3 **אֶת הַבָּקָר[35]; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הָעֲגָלָה.**
4 **וְאֵין הַדָּמִים רְאָיָה[36] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא**
5 **בָהֶן[37].**

31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. 32) לכאורה, הצמד זהה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד־משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר הפרה אגב העול ('טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. 33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד־משנה וכסף־משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרון ופרדות - קנה הפרדות. 34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי' כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. 35) משנה (שם עז:) כחכמים, ולא כרבי יהודה. 36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה יותר על ערך האחד, אין זה משמש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. 37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

6 **ד. וְכֵן[38] הַמּוֹכֵר[39] אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר[40] אֶת הַמַּרְדַּעַת[41]**
7 **וְאֶת הָאֶכֶף[42], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עָלָיו[43]; אֲבָל לֹא**
8 **מָכַר[44] אֶת הַשַּׂק[45] וְלֹא מִרְכֶּבֶת הַנָּשִׁים[46], וַאֲפִלּוּ[47] הָיוּ**
9 **עָלָיו[48] בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.**

38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוונת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראיה. 39) משנה בבא־בתרא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. 40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא־קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. 41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א, רב סעיף ז). 42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). 43) זו היא דעת ר"י בן מיגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנסתפקו בגמרא, אם פלוגתת התנאים בכלי המשא היא כשאינם עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו. הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאינם עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורין אף בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד־משנה). 44) כתנא־קמא ולא כנחום המדי, במשנה שם. 45) העשוי לשים בתוכו משא. 46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב). וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה]. 47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרי"ף. 48) בברייתא שם אמרו: "שאם אמר הוא וכל מה שעליה - כולן מכורין", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

10 **ה. וְאֵין[49] הַדָּמִים רְאָיָה[50]. שֶׁאִם[51] טָעָה[52] בִּכְדֵי**
11 **שֶׁהַדַּעַת[53] טוֹעָה - יֵשׁ לוֹ[54] אוֹנָאָה[55] אוֹ בִּטּוּל מֶקַח[56],**
12 **כְּדִין כָּל הַמּוֹכֵר וְלוֹקֵחַ[57]; וְאִם[58] טָעָה בִּכְדֵי שֶׁאֵין[59]**
13 **הַדַּעַת טוֹעָה - לֹא[60] בָּטַל הַמֶּקַח, שֶׁזֶּה[61] מַתָּנָה[62] נָתַן**
14 **לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא[63] הַחֲמוֹר[64] בְּלֹא שַׂקִּים[65]. וְכֵן כֹּל**
15 **כַּיּוֹצֵא[66] בָּזֶה אֵין מְבִיאִין בּוֹ רְאָיָה מִן הַדָּמִים.**

49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. 50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראייה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נותן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). 51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. 52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר מששוה מחיר נושא המכירה. 53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי־הבנה. 54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. 55) אם ההפרש הוא ב"שתות". 56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". 57) ראה למעלה פרק יב. 58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת טועה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. 59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טועה עד כדי כך. 60) אף כאן, אין אנו אומרין, שהתכוון בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. 61) העודף הזה. 62) שמכיון שלא יתכן שאדם טועה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טועה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. 63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משויו של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. 64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. 65) היינו, כלי המשא. 66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להניח, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[67] אֶת הַשִּׁפְחָה - מָכַר כֵּלִים[68] שֶׁעָלֶיהָ,**
2 **אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; אֲבָל לֹא[69] מָכַר הַשִּׁירִים[70] וְלֹא**
3 **הַנִּזְמִים[71] וְלֹא הַטַּבָּעוֹת וְלֹא אֶת הַקַּטְלָאוֹת[72]**
4 **שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְאִם[73] אָמַר לוֹ 'שִׁפְחָה וְכָל מַה שֶׁעָלֶיהָ'**
5 **- הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ כֵּלִים שֶׁל**
6 **מֵאָה מָנֶה.**

67) תוספתא בבא־בתרא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. 68) בגדים. 69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמוציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. 70) אצעדות. 71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פי"ט מהלכות שבת הלכה ז). 72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז.): "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). 73) כן בתוספתא שם.

7 **ז. הָאוֹמֵר[74] לַחֲבֵרוֹ: שִׁפְחָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
8 **פָּרָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[75].**
9 **שִׁפְחָה מֵנִיקָה[76] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, פָּרָה מֵנִיקָה[77] אֲנִי**
10 **מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[78]. חֲמוֹרָה[79] מֵנִיקָה**
11 **אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַסִּיחַ[80]; שֶׁאֵין[81] אָדָם**
12 **קוֹנֶה חֲמוֹרָה לַחֲלָבָהּ[82].**

74) תוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403). 75) שהרי אמר לו: "מעוברת". 76) תוספתא שם. 77) משנה בבא־בתרא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ווין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). 78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הוולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). 79) משנה שם, לפי פירושו של רב פפא שם. 80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). 81) הוא הטעם שנתן בגמרא. 82) "שידוע שחלב האתון לא יצלח לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

13 **ח. הָאוֹמֵר[83] לַחֲבֵרוֹ: רֹאשׁ[84] עֶבֶד זֶה אוֹ רֹאשׁ חֲמוֹר**
14 **זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - הֲרֵי זֶה מָכַר חֶצְיוֹ[85]. וְכֵן הַדִּין**
15 **בְּכָל אֵיבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה[86] תְּלוּיָה בּוֹ[87]. אָמַר לוֹ: יַד[88]**
16 **עֶבֶד זֶה אוֹ יַד חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מְשַׁמְּנִין[89]**
17 **בֵּינֵיהֶם. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה**
18 **בּוֹ. אָמַר לוֹ: רֹאשׁ פָּרָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר**
19 **אֶלָּא הָרֹאשׁ בִּלְבַד[90]; שֶׁהֲרֵי[91] רֹאשָׁהּ נִמְכֶּרֶת[92] תָּמִיד**
20 **בַּמִּטְבָּחַיִם[93].**

83) ערכין ד: וירושלמי בבא־קמא פ"ה הלכה א. וראה עוד להלן. 84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. 85) של העבד או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש חמור מכור לך, משמנין ביניהם". ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם־משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. 86) החיות. 87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא־קמא פ"ה הלכה א) "רגלה

מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד־משנה. 88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם־משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. 89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. 90) ברייתא שם. 91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. 92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכוונתו היתה למכור חציים. 93) מקום ששוחטים הבהמות.

ט. מָכַר אֶת הָרֹאשׁ[94] בִּבְהֵמָה גַּסָּה[95] - לֹא[96] מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה[97] - לֹא מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה. אֲבָל בִּבְהֵמָה דַקָּה: מָכַר אֶת הָרֹאשׁ - מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה - מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה.

94) משנה בבא־בתרא פג: 95) בקר (פירוש המשניות, שם). 96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. 97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם ד"ה מכר) הוסיפו גם לב.

י. הַמּוֹכֵר[98] אֶת הַבּוֹר[99] - לֹא מָכַר אֶת מֵימָיו[100]. מָכַר אֶת הָאַשְׁפָּה[101] - מָכַר אֶת זִבְלָהּ[102]. מָכַר כַּוֶּרֶת[103] - מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ[104] - מָכַר אֶת הַיּוֹנִים.

98) כתנא־קמא בברייתא (ב"ב עט:) ולא כרבי נתן (שם). 99) שמכונסים בו מים לשתייה. 100) במשנה (שם עח:) נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:) אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בידינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף־משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). 101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. 102) שבטל אגב האשפה. 103) מקום שמגדלים בו דבורים. 104) מקום שמחזיקים בו יונים.

יא. אַל[105] יָלוּז[106] מֵעֵינֶיךָ הָעִקָּר הַגָּדוֹל בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהוּא מִנְהַג הַמְּדִינָה[107] וְהַשֵּׁמוֹת[108] הַיְדוּעִים בְּיִחוּד לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג וְלֹא שֵׁם שֶׁהַכֹּל אוֹמְרִים לוֹ בְּיִחוּד וְלֹא שִׁתּוּף[109] - הוֹלְכִין אַחַר אֵלּוּ הַכְּלָלוֹת שֶׁבֵּאֲרוּ חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[110].

105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מוזר קצת. 106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילוזו מעיניך". 107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנוהג המקומי. 108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנוהג הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. 109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. 110) פרק כו הלכה ח.

יום ש"ק ט' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בעניין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[2]: בֵּית כּוֹר[3] עָפָר[4] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדוֹת גֵּאָיוֹת קְטַנִּים[5] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה טְפָחִים[6], אַף עַל פִּי[7] שֶׁאֵין בָּהֶן מַיִם[8], אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין[9] בִּכְלַל הַבֵּית כּוֹר; שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן מְעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֶחָד, וְנִרְאִין כִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת[10]. וְלוֹקֵחַ אֵלּוּ הַגֵּאָיוֹת וְהַסְּלָעִים בִּכְלַל הַבֵּית כּוֹר בְּלֹא דָמִים[11]. הָיוּ[12] פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[13].

2) משנה בבבא בתרא קב: 3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. 5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. 6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. 7) מסקנת הגמרא (שם קג.). 8) והרי אפשר לזרוע בהם. 9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. 10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. 11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אינן נמדדין עימה" - אינן נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. 12) משנה שם. 13) שאינם רשות בפני עצמם.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[14]? כְּשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן[15] אֶלָּא

1 בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּין[16], וְהָיוּ[17] הָאַרְבָּעָה קַבִּין מֻבְלָעִין
2 בְּתוֹךְ חֲמִשָּׁת[18] קַבִּין[19], וּמֻבְלָעִין בְּתוֹךְ רֻבָּהּ[20] שֶׁל
3 שָׂדֶה; אֲבָל הָיְתָה יָתֵר עַל אַרְבָּעָה קַבִּין, אוֹ שֶׁהָיוּ
4 מְפֻזָּרִין הַרְבֵּה[21], אוֹ אֵינָן מֻבְלָעִין[22], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
5 בָּהֶן עֲשָׂרָה - אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ. הָיוּ נִבְלָעִין רֻבָּן[23]
6 בְּמִעוּטָהּ[24] אוֹ מִעוּטָן[25] בְּרֻבָּהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מֻחְלָקִין[26]
7 כְּמוֹ חוּט[27] שֶׁוֶה אוֹ כְּמוֹ עִגּוּל[28] אוֹ כְּמוֹ מְשֻׁלָּשׁ[29],
8 אוֹ שֶׁהָיוּ בַּצְּדָדִין[30], אוֹ שֶׁהָיוּ דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן[31] - כָּל
9 אֵלּוּ סָפֵק[32], וְהַמּוֹצִיא[33] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן[34]
10 אִם הָיוּ[35] עָפָר מִלְּמַעְלָה[36] וְסֶלַע מִלְּמַטָּה, אוֹ[37] סֶלַע
11 מִלְּמַעְלָה וְעָפָר מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[38].

14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. 15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. 16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות־שטח אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. 17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). 18) לפני הכסף־משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. 19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלקל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). 20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. 21) יותר מחמישה קבים. 22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. 23) בעייה בגמרא (שם קג.). 24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוטו של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. 25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדוייקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקו". וחדא בעייא היא. 26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג.־ קג:). ועניין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. 27) בגמרא: "כשורה". 28) בגמרא "כשיר". 29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל כגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד־משנה), והיינו, שלוש רגלים. 30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. 31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. 32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. 33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. 34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחידי, ושלכן פירשוה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). 35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. 36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). 37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). 38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

12 ג. הָיָה[39] בָּהּ סֶלַע יְחִידִי, אֲפִלּוּ בֵּית רֹבַע[40] לְכוֹר - אֵין
13 נִמְדָּד עִמָּהּ. וְאִם הָיָה[41] סָמוּךְ לַמֶּצֶר[42], אֲפִלּוּ כָּל
14 שֶׁהוּא[43] - אֵין זֶה נִמְדָּד עִמָּהּ[44]. הִפְסִיק[45] עָפָר בֵּין סֶלַע
15 לַמֶּצֶר[46] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[47].

39) ברייתא שם. 40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). 41) שם. 42) ליד גבול השדה. 43) אפילו רק אבן קטנה אחת. 44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. 45) שם, בעייה של רב פפא. 46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. 47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

16 ד. אָמַר[48] לוֹ: כְּבֵית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ
17 הָיוּ בָּהּ גֵּאָיוֹת עֲמֻקּוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, אוֹ
18 סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ
19 נִמְדָּדִין עִמָּהּ[49].

48) משנה שם קב: 49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפיסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק

מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפיסקא מהמשנה.

ה. הָאוֹמֵר[50] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, מִדָּה בְּחֶבֶל[51], אִם פִּחֵת כָּל שֶׁהוּא - מְנַכֶּה[52] לוֹ מִן הַדָּמִים[53]; וְאִם הוֹתִיר[54] כָּל שֶׁהוּא - יַחֲזִיר לוֹ[55].

50) משנה שם קג: 51) "כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. 52) בערך הפחת. 53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא צ.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. 54) שיש יותר מבית כור. 55) למוכר.

ו. אָמַר[56]: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ[57] - הֲרֵי[58] זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרַשׁ וְאָמַר[59]: בֵּית כּוֹר עָפָר, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[60]. וְאִם פִּחֵת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁהוּא רֹבַע[61] לְכָל סְאָה[62], אוֹ הוֹתִיר כָּךְ רֹבַע לְכָל סְאָה - הִגִּיעוֹ[63]. יָתֵר עַל כֵּן - יַחְשֹׁב עִמּוֹ עַל כָּל הָרְבָעִים כֻּלָּן[64] שֶׁחָסְרוּ אוֹ הוֹסִיפוּ; וְכֹל שֶׁפִּחֵת מִבֵּית כּוֹר - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים, וְכֹל שֶׁהוֹסִיף עַל בֵּית כּוֹר - יַחֲזִיר לוֹ.

56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. 57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. 58) מסקנת הגמרא (שם קד.). 59) זה הובא במשנה שם. 60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". 61) רבע הקב. 62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלושים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. 63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. 64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:).

ז. וּמַה הוּא מַחֲזִיר לוֹ[65]? אִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת פְּחוּתָה מִתְּשִׁעָה קַבִּין[66] - מַחֲזִיר לוֹ דָּמִים כִּשְׁעַת הַמְּכִירָה[67], לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמּוֹכֵר[68]; וְאִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת סְמוּכָה לְשָׁדֶה אַחֶרֶת שֶׁל מוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ אוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי סוֹמֵךְ אוֹתָהּ לִשְׁאָר שְׂדוֹתָיו וְאֵינוֹ מַפְסִיד כְּלוּם. הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת יְתֵרָה עַל תִּשְׁעָה קַבִּין[69] - נוֹתְנִין[70] רֹבַע לְכָל סְאָה וּסְאָה, וְהַנִּשְׁאָר[71] יָתֵר עַל הָרְבָעִים, אִם יֵשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - נוֹתֵן לוֹ כָּל הָרְבָעִים כֻּלָּן עִם הַיָּתֵר מִן הַקַּרְקַע, וְנוֹתְנוֹ לוֹ[72] כְּשָׁעָה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ[73].

65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). 66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). 67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. 68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. 69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. 70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. 71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש ה"יש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). 72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. 73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). [וקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר].

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[74]? כְּשֶׁהִיא בְּזוֹל בִּשְׁעַת מִמְכָּר וְהוֹקִירָה בִּשְׁעַת הַחְזָרַת הַיָּתֵר[75]; אֲבָל אִם הָיְתָה בְּיֹקֶר וְהוּזְלָה[76] - אוֹמְרִין לַלּוֹקֵחַ: אִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ דְּמֵי הַתּוֹסֶפֶת כֻּלָּהּ[77] - תֵּן לוֹ דָּמִים כְּפִי הַמִּמְכָּר[78], וְאִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ קַרְקַע - תֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה עַכְשָׁו[79].

74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. 75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח

ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". 76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. 77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. 78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. 79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהוזלה בהיותה בידי הלוקח.

1 **ט. וְדִין חֲצִי קַב בְּגִנָּה - כְּדִין תִּשְׁעָה קַבִּין בְּשָׂדֶה:**
2 **שֶׁאִם הוֹתִיר בְּגִנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב עַל הָרְבָעִים -**
3 **אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא דָּמִים[80]; הוֹתִיר חֲצִי קַב[81] -**
4 **מַחֲזִיר לוֹ אֶת כָּל הָרְבָעִים עִם הַיָּתֵר בְּדָמִים[82] אוֹ**
5 **קַרְקַע כִּשְׁעַת הַזּוֹל שֶׁל עֵת הַחֲזָרָה[83].**

80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. 81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. 82) ואם הייתה ביוקר והוזלה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. 83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהוזלה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח.

6 **י. מָכַר שָׂדֶה[84] וְנַעֲשֵׂית גִּנָּה[85] בְּיַד לוֹקֵחַ, אוֹ גִּנָּה**
7 **וְנַעֲשֵׂית שָׂדֶה[86] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[87] אִם מְחַשֵּׁב לוֹ כַּדִּין**
8 **שֶׁהָיְתָה בְּעֵת הַמֶּכֶר אוֹ כַּדִּין שֶׁהוּא עַתָּה[88].**

84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. 85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכוף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. 86) כגון, שייבש בו המעיין. 87) שהבעייה שם לא נפתרה. 88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

9 **יא. הָאוֹמֵר[89] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
10 **מִדָּה בְּחֶבֶל[90], בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[91], אוֹ[92] שֶׁאָמַר: בֵּית**
11 **כּוֹר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר, מִדָּה בְּחֶבֶל -**
12 **הַלֵּךְ[93] אַחַר הַפָּחוֹת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[94], וְאֵין לוֹ אֶלָּא**
13 **כַּדִּין[95], אִם חָסֵר אִם יָתֵר.**

89) כחכמים בגמרא שם קה. 90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). 91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. 92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. 93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. 94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. 95) "כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

14 **יב. מָכַר לוֹ בֵּית כּוֹר, וְאָמַר לוֹ: בַּסִּימָנִין**
15 **וּבַמְּצָרִים[96], פְּחֵת שְׁתוּת אוֹ הוֹתִיר שְׁתוּת - הִגִּיעוֹ[97];**
16 **פְּחֵת יָתֵר עַל שְׁתוּת - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים; הוֹסִיף[98]**
17 **לוֹ יָתֵר עַל שְׁתוּת - יִתֵּן לוֹ דָּמִים אוֹ קַרְקַע, הַכֹּל**
18 **לְפִי הַשִּׁיּוּר. אִם הִנִּשְׁאַר בַּשָּׂדֶה פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה קַבִּין,**
19 **וּבַגִּנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב, וְלֹא הָיָה סָמוּךְ לִשְׁדֵה**
20 **הַמּוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ הַדָּמִים[99].**

96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. 97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פיחת או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פיחת או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). 98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך־עיון). 99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז־ט.

21 **יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׂדֶה שֶׁהַלּוֹקֵחַ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֶת**
22 **מְצָרֶיהָ וּכְבָר הֵרְגַּל בָּהּ, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ "יֵשׁ**
23 **בְּמִשִּׁיחָתָהּ[100] מָאתַיִם[101], וְנִמְצֵאת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים -**
24 **הִגִּיעַתּוּ, שֶׁהֲרֵי יְדָעָהּ וְקִבֵּל עָלָיו. וְזֶה שֶׁהִזְכִּיר לוֹ**
25 **הַחֶשְׁבּוֹן - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יָפֶה כְּמוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ**
26 **בְּמִשִּׁיחָתָהּ מָאתַיִם[102].**

100) במידתה. 101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. 102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

27 **יד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוֹנִי[103] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
28 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּמְשִׁיחָתוֹ אֶלָּא לֶתֶךְ[104] - הִגִּיעוֹ;**
29 **שֶׁלֹּא מָכַר לוֹ אֶלָּא מָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּית כּוֹר. לְפִיכָךְ**
30 **צָרִיךְ הַמּוֹכֵר[105] לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית כּוֹר.**
31 **וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כֶּרֶם שֶׁלִּי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] אֲנִי**
32 **מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גְּפָנִים[107] - הִגִּיעוֹ;**
33 **וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּרֶם. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ:**
34 **פַּרְדֵּס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ רִמּוֹנִים[108] -**
35 **הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּקָּרֵא פַּרְדֵּס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע

דווקא אם אומר "זה" או "פלוני", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). 104) חצי כור. 105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. 106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוני", ראה למעלה. 107) שזה הנותן את השם "כרם". 108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחיך פרדס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

טו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַלֵּךְ אַחַר הַמִּנְהָג, וְאַחַר לְשׁוֹן רֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם[109] הַיְּדוּעִים לָהֶן.

109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

א. שְׁלֹשָׁה אֵין[2] מֶקָּחָן[3] מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרָן[4] מִמְכָּר[5], דִּין תּוֹרָה: הַחֵרֵשׁ, הַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן. אֲבָל[6] חֲכָמִים תִּקְּנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַחֵרֵשׁ וְהַקָּטָן[7] נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשָׂיו קַיָּמִין, מִשּׁוּם[8] כְּדֵי חַיָּיו[9].

2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט:) שמציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. 3) כשהם קונים. 4) כשהם מוכרים. 5) לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י, ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז. 6) משנה וגמרא, גיטין נט. 7) אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). 8) שם, אצל קטן, והוא־הדין לחרש (מגדל עוז). 9) ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

ב. הַחֵרֵשׁ[10] כֵּיצַד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר[11], אוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם - מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ הַמִּטַּלְטְלִין בִּרְמִיזָה[12], אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע[13]. וְאַף בְּמִטַּלְטְלִין לֹא יִתְקַיְּמוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁבּוֹדְקִין[14] אוֹתוֹ בְּדִיקוֹת רַבּוֹת[15] וּמִתְיַשְּׁבִין בַּדָּבָר.

10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, ובן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". 11) והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). 12) כתנא־קמא ולא כבן בתירא במשנה שם. 13) סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן־בתירא בלבד אלא גם לתנא־קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד־משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן־משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות־המשפט ב'משפט האורים' שם ס"ק כ). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אילם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה וזה הרי הוא כפיקח לכל דבר". וראה ב'דרישה' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב ('נתיבות' שם). וראה במגיד־משנה וכסף־משנה]. 14) כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתתק. 15) יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל־כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

ג. אֵלֶּם[16] שֶׁשּׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, אוֹ מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[17] - מֶקָּחוֹ[18] מֶקָּח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת בַּכֹּל, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע[19]. וְהוּא שֶׁיִּבָּדֵק כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[20], אוֹ יִכְתֹּב בִּכְתַב יָדוֹ[21].

16) גיטין עא. 17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. 18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". 19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. 20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. 21) ראה בהלכות גירושין, שם.

ד. הַשּׁוֹטֶה[22] - אֵין[23] מֶקָּחוֹ מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וְאֵין מַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת. וּבֵית דִּין[24] מַעֲמִידִים אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲמִידִין לִקְטַנִּים.

22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט.

23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא־בתרא קנה: 24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפי"א מהלכות נחלות הלכה יא.

1 **ה. מִי[25] שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטֶה וְעֵת שָׁפוּי[26], כְּגוֹן אֵלּוּ**
2 **הַנִּכְפִּין[27] - בְּעֵת שֶׁהוּא שָׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין,**
3 **וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּכָל בֶּן דַּעַת. וּצְרִיכִין**
4 **הָעֵדִים לַחְקֹר הַדָּבָר הֵיטֵב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ[28] אוֹ**
5 **בִּתְחִלַּת[29] שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה[30].**

25) כתובות כ. וראש השנה כח. 26) בדעה צלולה. 27) חולי נופל. 28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. 29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. 30) שאז אין מעשיו כלום.

6 **ו. קָטָן[31] עַד שֵׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקְנָיָתוֹ לַאֲחֵרִים**
7 **כְּלוּם[32]; וּמִשֵּׁשׁ שָׁנִים[33] עַד שֶׁיַּגְדִּיל[34], אִם יוֹדֵעַ[35]**
8 **בְּטִיב[36] מַשָּׂא וּמַתָּן - מֶקָּחוֹ מֶקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר,**
9 **וּמַתְּנָתוֹ[37] קַיֶּמֶת[38]. בֵּין[39] בְּדָבָר מְרֻבֶּה[40], בֵּין בְּדָבָר**
10 **מוּעָט; בֵּין בְּמַתְּנַת בָּרִיא, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[41].**
11 **וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
12 **יִבָּטֵל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.**
13 **וְהַכֹּל בְּמַטַּלְטְלִין[42]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵינוֹ מוֹכֵר וְלֹא**
14 **נוֹתֵן[43] עַד שֶׁיַּגְדִּיל.**

31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה ז. 32) אבל לעצמו זוכה לפני זה, כמו שיוצא מהמימרא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד־משנה ובסמ"ע סימן רלה ס"ק ב. 33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235). וראה להלן הלכה ח והערה מט]. 34) שיהיה גדול - בן שלש־עשרה שנים ויום אחד. 35) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. 36) ענין (סמ"ע ס"ק ד), או טבע ('ערוך' ערך טיב). 37) שם, כמר בר רב אשי. 38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם. 39) שם. 40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה. 41) שזה רק בדיבור. 42) משנה, שם. וראה למעלה הערה יב. 43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

15 **ז. בַּמֶּה[44] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָטָן שֶׁאֵין לוֹ**
16 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; אֲבָל אִם הָיָה[45] לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס - אֵין**
17 **מַעֲשָׂיו כְּלוּם[46], אֲפִלּוּ בְּמַטַּלְטְלִין, אֶלָּא מִדַּעַת**
18 **הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס; שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם מֶקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ**
19 **וּמַתְּנָתוֹ בְּמַטַּלְטְלִין[47] - קַיָּם.**

44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. 45) שאז אין כאן חשש יותר משום כדי חייו. 46) בין במקח וממכר ובין במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה בהגהות מיימוניות כאן, וב'תוספות' כתובות שם ד"ה אבל, שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה. 47) ולא בקרקע.

20 **ח. בּוֹדְקִין[48] אֶת הַקָּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[49]**
21 **אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָטָן חָכָם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא**
22 **יוֹדֵעַ וְהוּא בֶּן שֶׁבַע[50], וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ בֶּן שְׁלֹשׁ**
23 **עֶשְׂרֵה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן. קָטָן הַיּוֹדֵעַ**
24 **בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן**
25 **בְּמַטַּלְטְלִין וְטָעָה - דִּינוֹ כְּדִין הַגָּדוֹל: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת**
26 **- מְחִילָה[51], שְׁתוּת - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה, יָתֵר עַל שְׁתוּת**
27 **- בָּטֵל מֶקָּח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52]. וַאֲנִי אוֹמֵר[53], שֶׁאֵין**
28 **מֶקָּח הַקָּטָן וּמִמְכָּרָיו בְּמַטַּלְטְלִין קַיָּמִין אֶלָּא בְּשֶׁמָּשַׁךְ**
29 **אוֹ הִמְשִׁיךְ[54]; אֲבָל אִם נָתַן מָעוֹת עַל הַמֶּקָּח וְחָזַר[55]**
30 **בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, וַאֲחֵרִים שֶׁחָזְרוּ בּוֹ -**
31 **מְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע.**

48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן. 49) פירוש: במטלטלין (מגיד־משנה). 50) [היינו בתחילת השנה השביעית, ראה למעלה הלכה ו והערה לב]. 51) גיטין שם: "עד שתות כגדול" כלומר עד שתות - מחילה. והראב"ד תמה על זה, על־פי הכלל הידוע: "יתומים אינם בני מחילה", וכנראה שפירש "עד שתות כגדול" - מלמעלה, כלומר עד שתות בטל מקח, ואילו בפחות משתות לא דיברו (מאירי). ולדעת רבינו צריך לומר, שדין מחילה ביתומים אינו חמור יותר מגוף הדין של מקח וממכר, שאע"פ שאינם בני משא ומתן - תיקנו להם חכמים את אלו, משום כדי חייהם, כמו כן תיקנו להם גם דיני אונאה, מאותו הטעם. 52) לעיל פי"ב ה"ב־ד. 53) למד כן ממה שאמרו גיטין נב. (ופסקה רבינו למעלה פ"ט ה"ד ואילך) בנכסי יתומים שיש להם אפוטרופוס, שאין קונים מהם בכסף, ולמד מזה גם לקטן עצמו (מגיד־משנה). 54) וגם נתנו לו מעות. אבל במשיכה לחוד לא קונים מהם, ואם רצו חוזרים בהם (למעלה שם ה"ג). 55) שגם גדול אינו קונה בכסף, אלא שחייב ב"מי שפרע", וראה למעלה בפרק ט.

32 **ט. וְכֵן[56] אִם קָנוּ[57] מִיַּד הַקָּטָן אוֹ הִשְׁכִּיר מְקוֹם[58]**
33 **הַמַּטַּלְטְלִין, וְחָזַר בּוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין**
34 **מוֹצִיאִין מִידֵי הַקָּטָן בַּדִּין[59], וְאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן**
35 **כְּלוּם[60]; שֶׁהַקִּנְיָן בִּשְׁטָר[61], וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין אֶלָּא**
36 **עַל שְׁטָר שֶׁל אָדָם גָּדוֹל[62].**

56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת. 57) בקנין חליפין. 58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר. 59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין ברשות היתומים, מה־שאין־כן בקנין משיכה, שהלוקח מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם - למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא כמכר (בבא־מציעא נו:) וכשם שאינו יכול למכור קרקעות

(למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. 60) אפילו באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). 61) בכ"י תימן "כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד להכתב, כמו שאמרו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא. ובבא־בתרא מ.), וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי לכתיבה. 62) בבא־בתרא קנה.

1 **י. וְכֵן[63] קָטָן שֶׁקָּנָה מִטַּלְטְלִין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְשָׁכַר[64]**
2 **מֵהֶם הַמָּקוֹם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
3 **זוֹכֶה בַּדְּרָכִים שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַגְּדוֹלִים[65]. רְאָיָה לַדָּבָר:**
4 **שֶׁאֵין חָצֵר[66] שֶׁל קָטָן וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת[67] שֶׁלּוֹ קוֹנִין**
5 **לוֹ[68], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדִּין שְׁלִיחוּת[69] וְלֹא מִדִּין יָדוֹ,**
6 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70], וְלֹא יִהְיֶה הַקִּנְיָן[71] אוֹ שְׁכִירוּת**
7 **הַמָּקוֹם גָּדוֹל מֵחֲצָרוֹ[72]. אֲבָל הַקְּטַנָּה, שֶׁנִּתְרַבְּתָה**
8 **חֲצַרָהּ מִיָּדָהּ[73] - תִּקְנֶה הַמִּטַּלְטְלִין מֵאֲחֵרִים אִם קָנוּ**
9 **מִיָּדָהּ[74] אוֹ בִּשְׁכִירוּת מָקוֹם.**

63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". 64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהן") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. 65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. 66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. 67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא־מציעא י.) 68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן הי"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. 69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא־מציעא שם). 70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה י]. 71) קנין סודר. 72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. 73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פי"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא־מציעא יא. ויב. 74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה (מה־שאין־כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

10 **יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁקָּטָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע וְנָתַן דָּמִים**
11 **וְהֶחֱזִיק[75] בַּקַּרְקַע - תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
12 **מִמְכָּרוֹ בְּקַרְקַע כְּלוּם[76]; שֶׁהַקָּטָן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּפָנֵינוּ**
13 **הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[77], וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא**
14 **בְּפָנָיו[78].**

75) דוקא אם נתן דמים והחזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). 76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קניינו קנין, כמו שמבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט.) "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. 77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, וב'קצות החושן' סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה ה"י) וראה בראב"ד ובמגיד־משנה]. 78) משנה, בגיטין יא:

15 **יב. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, וְהֵבִיא הַזָּכָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר**
16 **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה[79] וְהַבַּת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה[80], אַף**
17 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן - מְקָחוֹ מֶקַח**
18 **וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנָתוֹ מַתָּנָה בְּמִטַּלְטְלִין[81]; אֲבָל**
19 **בְּקַרְקַע - אֵין מַעֲשָׂיו קַיָּמִין עַד שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּטִיב**
20 **מַשָּׂא וּמַתָּן אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[82].**

79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. 80) שם הלכה א. 81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא־בתרא קנה: ". . . מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). 82) כן דעת הרי"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בתינוקת בת ארבע־עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

21 **יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ[83]; אֲבָל**
22 **קַרְקַע שֶׁיָּרַשׁ[84] מֵאֲבוֹתָיו אוֹ מִשְּׁאָר מוֹרִישָׁיו[85] - אֵין**
23 **מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[86], אַף עַל**
24 **פִּי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְיוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[87];**
25 **שֶׁמָּא יִמְכֹּר בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחַר הַמָּעוֹת[88],**
26 **וַעֲדַיִן לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם.**

83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה הי"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה הי"א). 84) מימרא של שמואל, בבבא־בתרא קנו. ושל רבא, בגיטין סה. 85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו" - סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה, ס"ק כו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב (מגיד־משנה). 86) כרבא בגיטין שם, וכרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה.) ובאופן זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 87) שאם אינו יודע בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן, מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה

אפילו באופן שיודע בטיב משא ומתן. 88) בבא־בתרא קנו. "זימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה הערה פד). [ודין מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"בין במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה יז והערה קד].

1 **יד. מַתְּנָתוֹ[89] כְּשֶׁהוּא פָּחוֹת[90] מִבֶּן עֶשְׂרִים, בֵּין[91]**
2 **מַתְּנַת בְּרִיא בֵּין מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע - הֲרֵי זוֹ קַיֶּמֶת;**
3 **שֶׁאִלּוּ[92] לֹא הִגִּיעַ לוֹ הֲנָיָה גְּדוֹלָה - לֹא נָתַן, וְהוּא**
4 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד[93], וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּתְקַיֵּם**
5 **מַתְּנָתוֹ[94], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין[95].**

89) שם קנה: מימרא של אמימר. 90) אבל הוא יותר מבן שלש־עשרה (מגיד־משנה). 91) נלמד מפעוטות למעלה הלכה ו (מגיד־משנה). 92) שם קנו. 93) ועל דבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים, כמפורש בכמה מקומות בתלמוד, ועיין מגיד־משנה הלכה יג (הובא למעלה הערה פד). 94) אפילו בנכסי אבותיו, ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 95) גמרא בבא־בתרא שם.

6 **טו. בַּמֶּה[96] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קַרְקַע אָבִיו**
7 **כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים? כְּשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ**
8 **כְּשֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי סָרִיס[97]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי**
9 **שְׂעָרוֹת וְלֹא נַעֲשָׂה סָרִיס - קָטָן הוּא, וְאֵין מִמְכָּרוֹ**
10 **בְּקַרְקַע מִמְכָּר, וַאֲפִלּוּ בִּנְכָסָיו, עַד שֶׁיַּגְדִּיל לְרֹב**
11 **שְׁנוֹתָיו[98].**

96) שם קנה: 97) שאינו ראוי להוליד, וסימניו מפורשים בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. 98) היינו שלשים וחמש שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

12 **טז. מִי[99] שֶׁמָּכַר בֵּין בִּנְכָסָיו בֵּין בִּנְכְסֵי אָבִיו וָמֵת,**
13 **וּבָאוּ קְרוֹבָיו וְעָרְעֲרוּ שֶׁהָיָה קָטָן בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[100],**
14 **וּבִקְּשׁוּ לְבָדְקוֹ[101] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם לְנַוְּלוֹ[102]. וְעוֹד,**
15 **שֶׁהַסִּימָנִים מִשְׁתַּנִּין בַּמִּיתָה[103]. וַחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין**
16 **הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן יָדְעוּ בְּוַדַּאי**
17 **שֶׁהַמּוֹכֵר גָּדוֹל[104].**

99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא. 100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). 101) אם היו בו סימני גדלות. 102) [במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא אותו מעשה שהובא בבבא־בתרא שם בלשון זה: "אל יבדק, מאחר שנסתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא בשו"ע יורה־דעה (סוף סימן שסג). ואע"פ שאיסור ניוול המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין בהגהות 'בית הלל' ליורה־דעה שם]. 103) גם נימוק זה שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה, יתכן שהיו מחיים ונשתנו לאחר מיתה. 104) שם קנה. וראה למעלה הלכה ט.

18 **יז. פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שֶׁמָּכַר קַרְקַע אָבִיו[105] -**
19 **חוֹזֵר[106] וּמוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, בֵּין קֹדֶם עֶשְׂרִים בֵּין**
20 **אַחַר עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן הַלּוֹקֵחַ כָּל הַפֵּרוֹת**
21 **שֶׁאָכַל[107]. וְאִם הוֹצִיא הוֹצָאוֹת אוֹ שֶׁנָּטַע וְזָרַע -**
22 **שָׁמִין לוֹ[108] וּמַחֲזִיר אֶת הַשְּׁאָר. כַּדִּין הַזֶּה הוֹרוּ**
23 **רַבּוֹתַי. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֲפִלּוּ קָטָן שֶׁמָּכַר קַרְקַע מִנְּכְסֵי**
24 **אָבִיו, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה בֶּן עֶשְׂרִים לֹא מִחָה - אֵינוֹ יָכוֹל**
25 **לַחֲזֹר[109]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלָּקַח הַמָּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ**
26 **בְּקַרְקַע זוֹ לְפָנָיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא מִחָה -**
27 **נִתְקַיְּמָה בִּידֵי הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי רָצָה בְּמִמְכָּרוֹ.**

105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב, אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק יד]. 106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג). 107) שהרי שלא בדין אכל. 108) כדין אריס, למחצה לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות, כיון שלא נתיישבה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג) ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן יפסיד את השדה כיון שיודע שבכל שעה אפשר להוציאה מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ. - הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה). 109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פי"א מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י בי"ד ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות הלכה יג (מגיד־משנה והגר"א ס"ק מו).

28 **יח. הַשִּׁכּוּר[110] - מֻקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר,**
29 **וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין. וְאִם[111] הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט,**
30 **וְהוּא הַשִּׁכּוּר שֶׁעוֹשֶׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה[112] - אֵין**
31 **מַעֲשָׂיו כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה[113] אוֹ כְּקָטָן פָּחוֹת**
32 **מִבֶּן שֵׁשׁ[114].**

110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה. 111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. 112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. 113) למעלה הלכה ד. 114) למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִשִׁים[1]

1) נתבארו בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן

דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום שבת קודש, ונסתיימו ההלכות.

א. הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[2] - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה[3]; וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[4], וְאִם לֹא רָצָה[5] - תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ[6]. לְפִיכָךְ[7] כּוֹתְבִין[8] שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וּלְעוֹלָם[9] הַלּוֹקֵחַ[10] נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר[11], וַאֲפִלּוּ מָכַר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ[12].

2) כגון שזיכה לו המוכר על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). 3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). 4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני, קנה אותו פלוני השדה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא־קמא קב: שאם קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור הגר"א סימן רלה ס"ק סד). 5) כששמע שמכרו לו הקרקע או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם הל' ב־ג). 6) "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל־כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא־בתרא קלז: קלח. 7) אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. 8) משנה בבא־בתרא קסז: 9) היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן. 10) משנה, שם. 11) שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם רשב"א). [ורמז לדבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא הכותב]. 12) גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית קנית, זבינת אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת, מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא בבבא־מציעא נא.

ב. וְכֵן[13] הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה[14] אוֹ מָכַר, אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאָדוֹן עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם רָצָה[15] לְקַיֵּם מַעֲשָׂיו - הֲרֵי אֵלּוּ קַיָּמִין[16], וְאִם לֹא רָצָה - בָּטְלוּ כָּל מַעֲשָׂיו[17]. וּבִדְבָרִים בִּלְבַד הוּא שֶׁמְּקַיֵּם הָאָדוֹן אוֹ מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

13) ספר "המקח והממכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). 14) [כעין זה מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימני אחריו דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא־הדין לתורם פירות חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. 15) הסכים והודיע על כך מיד. 16) ואין צורך בפעולת קנין חדשה של האדון. 17) "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו - לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות" (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול – 'נתיבות המשפט' סימן רלה, משה"א ס"ק לד) – מגיד־משנה. והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד־משנה בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין בלי רבו, ועיין אור־שמח ואבן־האזל.

ג. וְכֵן[18] הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה מַתָּנָה, בֵּין בִּנְכְסֵי בַּעְלָהּ בֵּין בִּנְכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[19] שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁיִּחֵד[20] לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ בֵּין בִּנְכְסֵי מְלוֹג[21], בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן אִם לָקְחָה אוֹ נִתְּנָה [לָהּ מַתָּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה לְקַיֵּם[22] - יְקַיֵּם[23], אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל[24] הַכֹּל. אֲבָל[25] הַבַּעַל שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קַרְקַע שֶׁהִכְנִיסָה[26] לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אוֹ קַרְקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם[27] מִשֶּׁלּוֹ[28] בֵּין קַרְקַע שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ[29] מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְּמָה מַעֲשָׂיו - הֲרֵי כָּל מַה שֶׁעָשָׂה בָּטֵל[30]; מִפְּנֵי[31] שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת[32]: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי[33].

18) מקור דברי רבינו, בספר "המקח והממכר" שער ד. 19) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדון או כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם בבטחון של ברזל. 20) כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה. 21) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה, כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח הקרן ('ערוך' ערך מלג, וראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א והערה ט). 22) בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג, צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה למכור, יש גם משום הסכמתה. 23) משנה, בגיטין נה: 24) שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא לחובתו כמו בעבד, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי צריך גם הסכמתו. 25) משנה בגיטין שם. ולפי ההסתייגות של האמוראים בבבא־בתרא מט: וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה יח. 26) והיינו נכסי צאן ברזל (וראה לחם־משנה בהלכות אישות שם). 27) שהבעל כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. 28) כן גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם. 29) ולכאורה יש הסכמת שניהם. 30) המגיד־משנה מפרש שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין,

אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. 31) וטענה זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם במיוחד ואינה להוטה למכרם. 32) היינו אם היא באמת אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן־העזר סימן צ ס"ק נח. 33) אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

1 **ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין**
2 **בְּמִטַּלְטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצְתָה[34] לְבַטֵּל**
3 **- מְבַטְּלָה[35], וְאִם[36] קִיְּמָה[37] מַעֲשָׂיו[38] - קָנוּ**
4 **הַלָּקוֹחוֹת[39].**

34) שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל האשה. 35) ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות הבעל, כתובות צ: 36) בבא־בתרא ג. 37) שבנכסי מלוג, אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי", מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל, אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. 38) בכ"י תימן: מעשיו. 39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת־קנין שלה.

5 **ה. בַּעַל שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל אוֹ**
6 **מִטַּלְטְלִין שֶׁנָּתַן[40] לָהּ מִשֶּׁלּוֹ[41], אַף עַל פִּי[42] שֶׁאֵינוֹ[43]**
7 **רַשָּׁאי[44], אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - קָנוּ[45] הַלָּקוֹחוֹת,**
8 **וְאֵין[46] הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם. וְכֵן[47] יֵשׁ לוֹ**
9 **לַבַּעַל לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יַד**
10 **שִׁעְבּוּד הַכְּתוּבָּה. וְאִם תָּבוֹא[48] לִטְרֹף[49] - טוֹרֶפֶת;**
11 **אֶלָּא אִם כֵּן[50] כָּתְבָה[51] לַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה[52] וְקָנוּ[53] מִיָּדָהּ.**

40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן־העזר סימן צ סעיף טו. 41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם ב'חלקת מחוקק' ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. 42) בבלי יבמות סו: ומגיד־משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. 43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. 44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. 45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. 46) ואין זה דומה לקרקע, שנשארת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם, שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד־משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). 47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוט ביותר ומובן מאליו. 48) במקרה של גירושין או אלמנות. 49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. 50) כתובות צה. 51) שדין ודברים אין לה עם לוקח זה. 52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. 53) בקנין חליפין, גם זה שם.

12 **ו. הָאִשָּׁה[54] שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל לְבַעְלָהּ**
13 **- לֹא קָנָה[55], וְיֵשׁ[56] לָהּ לַחֲזֹר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ**
14 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[57]. בֵּית[58] דִּין שֶׁמָּכְרוּ[59] אוֹ**
15 **לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין,**
16 **וְכֵן[60] הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[61], בֵּין[62] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין**
17 **בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָן אֲבִי יְתוֹמִים - מֶקָּחָן מֶקָּח וּמִמְכָּרָן**
18 **מִמְכָּר[63], אֲבָל[64] מַתְּנָתָם אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן**
19 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

54) בבא־בתרא נ. 55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. 56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. 57) פכ"ב הלכה יח. 58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא־כח בנכסים. 59) שהם אינם גרועים מאפוטרופוס המתמנה על־ידם (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן־משפט סימן רלה, ס"ק סח). 60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. 61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. 62) גיטין שם. 63) וראה פרטים בפי"א מהלכות נחלות. 64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד־משנה).

20 **ז. הַמּוֹכֵר[65] אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם**
21 **טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ[66] - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְכֵן**
22 **כָּל מִי שֶׁקָּנוּ[67] מִיָּדוֹ בְּשַׁבָּת - הַקִּנְיָן קַיָּם, וְכוֹתְבִין**
23 **לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְנוֹתְנִין.**

65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז.) וכו' וכולן שעשאן בין אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ב"יום טוב' - דפוס ראשון]" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת וב"יום טוב'. 66) מכת מרדות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע, סימן רלה סעיף כח). 67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'־ט' אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון ג' אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסקים זה בצד זה או למעלה מזה. וכלב שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה לילד, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המיילדת, והבולע טבעת טמאה.

1 **א. עַמּוּד[2] הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְטֻמְאָה רְצוּצָה[3]**
2 **תַּחְתָּיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ**
3 **מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בִּלְבַד. וְאִם הָיָה פֶּרַח[4]**
4 **יוֹצֵא מֵעַמּוּד זֶה וְכֵלִים תַּחַת הַפֶּרַח - הַכֵּלִים**
5 **טְהוֹרִים[5], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[6].**

2) אהלות פ"ו מ"ו. 3) שאין במקומה טפח על טפח פנוי. 4) קישוט בולט מן העמוד עשוי בתבנית פרח. 5) שם מ"ז. 6) ולא מצידיה, ומשמיענו שאין אנו דנים את העמוד כשיפוע האוהל של הפרח, ושיפועי אוהלים כאוהלים (ראה למעלה פי"ח ה"ז).

6 **ב. [וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה][7] טֶפַח עַל טֶפַח עַל**
7 **רוּם טֶפַח - הֲרֵי הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל**
8 **סְבִיבָיו, וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִיל עַל הַקֶּבֶר.**

7) כלומר, במקום הפנוי מחוץ לשטח התפוס ע"י הטומאה (ראה למעלה פ"ז ה"ד).

9 **ג. טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[8] וּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח עַל**
10 **רוּם טֶפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיוֹת עַל כֹּתֶל זֶה, אֲפִלּוּ**
11 **עֶשֶׂר[9], טְמֵאוֹת; שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל כֻּלּוֹ קֶבֶר סָתוּם עַד**
12 **סוֹפוֹ, וְהוּא כֹּתֶל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מֵהֶן מַאֲהֶלֶת**
13 **עַל הַקֶּבֶר[10]. בָּנָה בַּיִת[11] בְּצַד הַכֹּתֶל מִכָּאן וּבַיִת מִכָּאן**
14 **וּבָנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ**
15 **הַכֹּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קַרְקַע הָעֲלִיָּה - הֲרֵי**
16 **הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עַל הַקֶּבֶר, וְהָעֲלִיָּה**
17 **הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זוֹ עַל**
18 **גַּבֵּי זוֹ וְאֵין הַכֹּתֶל הַטָּמֵא כָּתְלָהּ[12].**

8) שם פ"ז מ"א. 9) זו על גבי זו, והכותל שהטומאה בה מגיע עד לעליה העליונה. 10) כל זה כשיש במקום הטומאה טפח על טפח. ואם אין בו טפח על טפח, דינו ככותל המשמש את הבית, למעלה בפכ"ד ה"ה, ומטמא את החדר שכנגד הטומאה בלבד ולא את החדרים שתחתיו ושעליו. 11) שם. 12) ותקרת העליה התחתונה חוצצת בפני הטומאה.

19 **ד. חוֹר[13] גָּדוֹל[14] שֶׁבָּעֲבֵי הַכְּתָלִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם**
20 **לַעֲשׂוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּרְדִּסְק, שֶׁהָיְתָה**
21 **טֻמְאָה מֻנַּחַת בְּתוֹכוֹ וְיֵשׁ עָלָיו[15] דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת -**
22 **הַבַּיִת טָהוֹר[16]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּקַרְקָעִיתוֹ אוֹ**
23 **בִּכְתָלָיו אוֹ בְּגַגּוֹ - רוֹאִין אֶת כָּל הַחוֹר כֻּלּוֹ כְּאִלּוּ**
24 **הוּא אָטוּם[17], וְרוֹאִין[18] מְקוֹם הַטֻּמְאָה: אִם הוּא**
25 **בַּחֲצִי עֻבִּי הַכֹּתֶל שֶׁלִּפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; וְאִם הָיְתָה**
26 **טֻמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר; מֻחֶצָּה**
27 **לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָמֵא.**

13) תוספתא שם פ"ז הי"א. 14) לא פחות מטפח על טפח ברום טפח. 15) פירוש, אפילו יש עליו (ראה הערה הבאה). 16) הכסף־משנה מגיה: הבית טמא, וכך גירסתנו בתוספתא שם. והטעם, מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הדלתות לבית. 17) סתום. 18) דוגמה לטומאה בכתליו: עובי הכותל ששה טפחים, והפרדיסק פתוח לחוץ, ועומקו שלושה, והטומאה בעובי הכותל במרחק שני טפחים מצד הבית, וטפח אחד מחללו של הפרדיסק, אין אנו אומרים שהטומאה מחציו של הכותל ולחוץ, שהרי עוביו במקום זה הוא שלושה טפחים, אלא רואים את החור כאילו הוא אטום. ואם כן, עובי הכותל הוא ששה טפחים, ונמצא שהטומאה המרוחקת לא יותר משני טפחים מן הבית מקומה במחצית הפנימית, והבית טמא.

28 **ה. שְׁנֵי פַּרְדִּסְקִין[19] זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה[20],**
29 **וְטֻמְאָה מֻנַּחַת בְּאֶחָד מֵהֶן, וְנִפְתַּח[21] - הוּא וְהַבַּיִת**
30 **טָמֵא, וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[22]. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ**
31 **הַבִּנְיָן - רוֹאִין אֶת הַפַּרְדִּסְקִין כְּאִלּוּ הֵן אֲטוּמִין,**
32 **וְיִדּוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[23].**

19) משנה שם פ"ו, ז. 20) ודלתותיהם נעולות. 21) הדלת נפתחה. 22) הדלת הנעולה חוצצת, כשאין דרך הטומאה לצאת שם, כמו שנתבאר כמה פעמים. אבל אם גם דלתו פתוחה נכנסת לו הטומאה, מכיוון שיש בו פותח טפח (ראה למעלה פ"כ ה"ז דין ביב קמור). 23) כמו שביארנו בסוף ההלכה הקודמת.

33 **ו. כְּזַיִת[24] מִן הַמֵּת מֻדְבָּק בְּאַסְקֻפַּת הַבַּיִת מִבַּחוּץ[25] -**
34 **הַבַּיִת טָהוֹר[26]. הָיָה רָצוּץ תַּחַת הָאַסְקֻפָּה - יִדּוֹן**
35 **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[27]. הָיָה מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף[28] - הַבַּיִת**
36 **טָמֵא[29].**

24) שם פי"ב ה"ח. 25) במקום שאין עליו משקוף. 26) כר' יהושע שם, אפילו כשהדלת פתוחה, ואם יש עליו משקוף והדלת פתוחה הבית טמא, מפני שהמשקוף מאהיל על הטומאה ומתחבר עם אוהל הבית, ואם הדלת נעולה טהור אפילו המשקוף מאהיל, מפני שאין דרך הטומאה

להכנס, ולכן הדלת חוצצת (תפארת ישראל). 27) כמו במונחת בכותל, מחציה ולפנים - כבפנים, מחציה ולחוץ - כבחוץ. 28) שם. 29) אפילו אם מודבק כחלק שמחוץ לדלת. בזה גם ר' יהושע מודה, מפני שחלקו הפנימי הוא עצמו חלק מאוהל הבית, לכן כולו בטל לגבי הבית. מה־שאין־כן באסקופה, שהיא נמשכת יותר לקרקע מאשר לבית.

1 **ז. כֶּלֶב שֶׁאָכַל[30] בְּשַׂר הַמֵּת וּמֵת[31] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה**
2 **יָמִים[32] וַהֲרֵי הוּא מֻטָּל עַל הָאַסְקֻפָּה - רוֹאִין חֲלַל**
3 **הַטֻּמְאָה מִגּוּפוֹ[33]: אִם הוּא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלִפְנִים[34]**
4 **- הַבַּיִת טָמֵא[35], וּמִכְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלַחוּץ - הַבַּיִת**
5 **טָהוֹר[36].**

30) שם פי"א מ"ז. 31) אבל אם הוא חי, אינו מטמא אפילו בתוך שלושה ימים, מפני שהטומאה בלועה בגופו (למעלה פ"כ ה"ב, וה"ה). 32) ולא נתעכל עדיין הבשר (ראה למעלה פ"כ ה"ד). 33) המקום בגופו שהטומאה מונחת שם (בפירושו למשנתנו, כותב רבינו: האיצטומכה, פירוש, קיבה). 34) בין שיש בחללו פותח טפח, ובין אין בו. 35) אם יש בחללו פותח טפח, צידו העליון מאהיל על הטומאה ואינו חוצץ, והמשקוף מאהיל עליו, ולפיכך כל הבית כאוהל הטומאה, ואם אין בו פותח טפח, הרי הטומאה רצוצה ובוקעת ועולה לתוך הבית, ומפני שדלת הבית פתוחה מתפשטת הטומאה לכל הבית (ראה תפארת ישראל "קרית ארבע" דיני טומאה רצוצה אות ב). 36) כר' יוסי במשנתנו, לפי פירוש הרע"ב (ראה 'תוספות יום טוב' וסדרי טהרות). [ויש לעיין בדבר, מהו ההבדל בין זה לדין אדם מוטל על האסקופה בפי"ח ה"ב, ולמה מטהר רבינו כשקיבת הכלב בחוץ, אפילו אם מקצת גופו של הכלב מן המשקוף ולפנים?].

6 **ח. הָאִשָּׁה[37] שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, אִם נַעֲשָׂה**
7 **רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה[38] שֶׁל שְׁתִי - כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח הָרֶחֶם**
8 **עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ נִטְמָא הַבַּיִת מִפְּנֵי הָעֻבָּר, אַף עַל**
9 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא.**

37) שם פ"ז, מ"ד. 38) כראש המעוגל של פלך לחוטי האורך (בכורות כב ע"א).

10 **ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְשָׁה[39] לֵילֵד וְיָצְאָה מִבַּיִת לְבַיִת**
11 **וְהִפִּילָה נֶפֶל מֵת בְּבַיִת שֵׁנִי - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא**
12 **בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כְּשֶׁהָיְתָה בּוֹ יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֶפֶל הַזֶּה.**
13 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה**
14 **שֶׁל שְׁתִי; אֲבָל אִם הֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה - הַבַּיִת**
15 **הָרִאשׁוֹן טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ נִפְתַּח רַחְמָהּ שָׁם, לֹא הָיְתָה**
16 **יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל רַגְלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה נִטֶּלֶת**
17 **בַּאֲגַפַּיִם[40] וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן**
18 **טָמֵא בְּסָפֵק אַף עַל פִּי שֶׁהֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה**
19 **שֶׁל שְׁתִי[41].**

39) אהלות שם. 40) בידי חברותיה. 41) מאותו הנימוק שאמרנו: שמא הוציא הנפל ראשו בבית ראשון.

20 **י. הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה[42] שִׁלְיָא[43] - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי.**
21 **חֲזָקָה הוּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד.**

42) משנה נדה כו, א. 43) כעין שק של עור שהוולד מונח בו.

22 **יא. מִי שֶׁיָּלְדָה[44] שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חַי וְאֶחָד מֵת:**
23 **אִם הַמֵּת יָצָא רִאשׁוֹן - הַחַי טָהוֹר[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע**
24 **בּוֹ מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם[46]; וְאִם הַחַי יָצָא רִאשׁוֹן -**
25 **הֲרֵי הוּא טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ הַמֵּת**
26 **מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרָיו**
27 **כְּאֶבֶן, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּדֵי לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ[47].**

44) שם מ"ה. 45) פירוש, אינו טמא טומאת שבעה ואינו צריך הזאה שלישי ושביעי כנוגע במת, אבל טמא טומאת ערב מפני שנגע באמו שנגעה במת ושהיא טמאה גם כיולדת, שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה. 46) והנגיעה בו בתוך גופה של האשה אינה מטמאה (למעלה פ"כ ה"א). והמדובר כשהוציאו את החי מן הבית לפני שיצא המת. שאם לא כן, נטמא החי טומאת שבעה באוהל המת. 47) כשיצא המת תחילה, אין החי נמשך אחריו, מפני שהוא מתאמץ ומעכב את עצמו מלהתגלגל אחרי המת שיצא, אבל דבר שאין בו רוח חיים מתגלגל מאליו למקום הפתוח (מפירושו של רבינו במשנתנו).

28 **יב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה[48] וָלָד מֵת, אֲפִלּוּ נֶפֶל קָטָן כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[49] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[50]. מֵת**
30 **עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה[51] אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה**
31 **בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא**
32 **הַוָּלָד. וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ**
33 **מִשֶּׁיֵּצֵא לַפְּרוֹזְדּוֹר[52]. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין מַגַּע בֵּית**
34 **הַסְּתָרִים[53] מַגָּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, הַנּוֹגֵעַ**
35 **בּוֹ טָהוֹר. וְכֵן הַבּוֹלֵעַ[54] טַבַּעַת טְמֵאָה וְחָזַר וּבָלַע**
36 **אַחֲרֶיהָ טַבַּעַת טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ**
37 **בְּוַדַּאי בְּתוֹךְ מֵעָיו - אֵינוֹ מַגָּע, וְהַטְּמֵאָה בְּטֻמְאָתָהּ[55]**
38 **וּטְהוֹרָה בְּטָהֳרָתָהּ[56].**

48) משנה חולין עא, א. 49) למעלה פ"ב ה"א. 50) טומאת מת, וטעונה הזאה שלישי ושביעי, שהרי נגע גופה במת (מובן שהיא טמאה גם כיולדת, ואם הפילה נקבה טמאה ארבעה עשר יום, אבל כאן אנו עוסקים בדיני טומאת מת בלבד, ולפיכך כתב טומאת שבעה). 51) המיילדת. 52) שם עב, א. החלק החיצון של אברי הלידה. 53) מקום מכוסה מטבעו. 54) שם עא, ב. 55) כשתצא מן הגוף. 56) אשריך הלכות טומאת מת, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה (ראה סיום מסכת כלים).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

יום שני ד' אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

1 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) דִּין**
2 **פָּרָה אֲדֻמָּה. ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.**
3 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר פרה אדומה בת כמה שנים כשירה, ואם לוקחים עגלה לגדלה, אם היתה זקנה, והמראות שפוסלות בה, ובאי זה מקום, המומים הפוסלים בה, ואם העבודה פוסלת בה, ואי זו עבודה, פרה שנולד בה פיסול, ואם לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה, על יד מי נעשית הפרה, וטבולי יום אם כשרים בה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בהמשך להלכות טומאת מת, באות הלכות פרה אדומה. על־דרך המבואר במדרשי חז"ל ש"נתכרכמו פניו של משה" שלא ידע במה תהא טהרתו של זה הנטמא בטומאה הכי חמורה – טומאת מת, ולכן נאמרה לו פרשת פרה אדומה, כך גם הרמב"ם הביא הלכות פרה אדומה תיכף לאחר הלכות טומאת מת, מבלי לסיים הלכות אלו כדרכו בכמה מקומות בספרו בביאור עניינים של תיקון הדעות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ד)

4 **א. מִצְוַת פָּרָה[2] אֲדֻמָּה[3] שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[4] אוֹ**
5 **בַּת אַרְבַּע[5]. וְאִם הָיְתָה זְקֵנָה - כְּשֵׁרָה[6]; אֶלָּא שֶׁאֵין**
6 **מַמְתִּינִין לָהּ, שֶׁמָּא תַּשְׁחִיר[7] וְתִפָּסֵל. וְאֵין לוֹקְחִין**
7 **עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה -**
8 **וְלֹא עֶגְלָה. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא עֶגְלָה - פּוֹסְקִין עָלֶיהָ**
9 **דָּמִים[9] וְתִהְיֶה אֵצֶל בְּעָלֶיהָ עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֵעָשֶׂה פָּרָה.**
10 **וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[10].**

2) פרה פ"א מ"א. 3) טמאי מת אינם נטהרים בטבילה במקווה בלבד, אלא צריכים הזאת מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה, ודיניה מפורשים לקמן. 4) כל זמן שלא הגיעה לגיל זה, נקראת "עגלה" או "עגלת בקר". רבינו בפירושו שם מבאר, שעגל סתם הוא בן שנה, ו"עגלת בקר" היא בת שתים. 5) כחכמים, שם. 6) שם. משמע שאינה נקראת זקינה אלא אם עברו עליה יותר מארבע שנים. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות, שפר למעלה מבן שלוש נקרא זקן. וב'משנה למלך' מבאר: פרה אדומה שתחילתה מבת שלוש, נקראת זקינה אחר עבור שנתיים. ז.א. למעלה מבת ארבע, וכן פר שתחילתו מבן שתים, נקרא זקן כשתעבורנה עליו שנתיים. 7) טבען של שערות לשנות את גוונן מבהיר לכהה עם עלות הגיל, ושתי שערות שחורות פוסלות את הפרה. 8) 'ספרי' זוטא. 9) קובעים ומשלמים את מחירה (וכן בבבא־מציעא פ"ה מ"ז: אין פוסקים על הפירות). 10) שקלים פ"ד מ"ב. כל גבר מישראל מגיל עשרים ולמעלה מחוייב לתת מחצית השקל (מטבע עתיק) לצרכי בית־המקדש ובעיקר לקניית קרבנות. השקלים ניתנו לידי הכהנים שהכניסום לחדר (לשכה) בבית־המקדש, ושלוש פעמים בשנה – לפני הפסח, לפני שבועות ולפני סוכות – ממלאים שלוש קופות גדולות מאתם השקלים לצרכים השוטפים. המטבעות שבקופות נקראים "תרומת הלשכה".

11 **ב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[11] 'תְּמִימָה' - תְּמִימַת**
12 **אַדְמִימוּת[12], לֹא תְּמִימַת קוֹמָה[13]; אֶלָּא אִם הָיְתָה**
13 **נַנָּסָה[14] - כְּשֵׁרָה[15], כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי**
14 **שְׂעָרוֹת[16] לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת בְּתוֹךְ גֻּמָּא[17] אַחַת[18], אוֹ**
15 **בְּתוֹךְ שְׁנֵי כּוֹסוֹת[19] וְהֵן מֻנָּחוֹת זוֹ עַל זוֹ - פְּסוּלָה.**

11) במדבר, שם. 12) שכל שערותיה אדומות. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג, דרשו: תמימה – תמימה באדמות. או (אולי) תמימה במומים (שלא יהיה בה מום)? כשהוא אומר: "אשר אין בה מום" הרי מומים אמורים, הא (אם כן) מה תלמוד־לומר תמימה? שתהא תמימה באדמות. 13) שתהיה קומתה גבוהה. 14) נמוכת קומה. 15) פרה פ"ב, מ"ב. ננסות, מום הוא באדם (בכורו' מה, ב), אבל לא בבהמה. 16) פרה שם מ"ה. 17) שרשי השערות יושבים בשקיעות קטנטנות שבעור, והן נקראות "גומות". 18) [בבבא־בתרא טז, א - אמרו: "כל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה". ואולי שונה עור האדם מעור הבהמה ('תפארת ישראל')). 19) במס' פרה פ"ב מ"ה, שנינו: "היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פוסלות. רבי יהודה אומר אפילו בתוך כוס אחד, היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו – פסולה". ופירש שם רבינו: "וכוס הוא עגול מן הגשם יש בו כלל (הרבה) מן השיעור (צ"ל השיער) בשטח אחד". פירוש, השערות מסודרות על גוף הבהמה כעין תלתלים (הגר"א), והם בולטות ביותר כשהן רטובות. ודעת רבינו שנחלקו רבי יהודה ותנא־קמא בדין שתי שערות יוצאות משתי גומות או יותר ואינן כרוכות זו בזו או מונחות זו על זו. תנא־קמא סובר שאינן פוסלות (וכן אמרו בפירוש בתוספתא פרה פ"ב ה"ב: בתוך שתי גומות – כשירה), ורבי יהודה חולק ואומר שלא רק בגומא אחת אלא אפילו בכוס אחת פסולה, ואפילו אינן מונחות זו על זו. ומה שאמרו במשנה: "היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה" דברי הכל הוא. ומובן שכן הדין בכוס אחת לדעת תנא־קמא, ומשום רבי יהודה הפוסל בכוס אחת אפילו אינן מוכיחות, נקט שתי כוסות. ורבינו פסק כתנא־קמא, ונקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים.

16 **ג. הָיוּ בָהּ[20] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[21] עִקָּרָן[22] מַאְדִּים וְרֹאשָׁן**
17 **מַשְׁחִיר, עִקָּרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים - הַכֹּל הוֹלֵךְ**
18 **אַחַר הָעִקָּר[23]. וְגוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם[24] אֶת רֹאשָׁן הַמַּשְׁחִיר[25]**
19 **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גִּזָּה בְּקָדָשִׁים[26], שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ**
20 **לָגֹז[27].**

20) שם. 21) בגומא אחת או בשתים ומונחות זו על זו. 22) מקום צמיחתן. 23) כחכמים, שם. 24) תוספתא

פרה פ"ב ה"ד. 25) רבינו בפירוש למשנה כותב, שצריך לגזוז, וכל זמן שלא גזז – פסולה. 26) התורה אמרה (דברים טו, יט) "לא תגוז בכור צאנך", והוא־הדין בשאר קדשים הקרבים על המזבח. 27) טעם זה אינו מספיק להתיר גזיזת קדשי מזבח, אבל קדושת פרה אדומה היא כקדושת בדק הבית (דברים שהוקדשו לצרכי תיקונים ושיפוצים בבית־המקדש וכדומה). ורבינו פוסק בהל' מעילה (פי"א הי"ב) שאיסור גזיזתם הוא גזירת חכמים, ולא גזרו בפרה מפני הנימוק האמור כאן.

1 **ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַמַּאְדִּים[28] כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל בְּזוּג[29];**
2 **שֶׁכָּל שַׁעֲרָה שֶׁאֵינָהּ נִטֶּלֶת בְּזוּג[30] - הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ**
3 **אֵינָהּ[31]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ**
4 **שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֵינָן נִלְקָטִין בְּזוּג[32] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׂרָה[33].**

28) אחרי גזיזת העליון השחור. 29) מספריים. 30) שסכיני המספריים אינן תופסות אותן. 31) [במסכת נידה (נב, ב) מחלוקת חכמים כמה הוא שיעורן של שערות בפרה ובנגעים וכו'. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כדברי כולן להחמיר". ודעת רבינו (בפירוש שם), ששיעור ניטלות בזוג הוא הקטן שבכולם, ובהתאם לכך פסק בסוף הלכה זו, ששתי שערות לבנות או שחורות הנקלטות בזוג – פוסלות את הפרה. וכן בהל' טומאת צרעת (פ"ב ה"א) ששיער לבן שניטל בזוג מטמא בבהרת (ראה שם הערה ב). ולכאורה תמוהים דבריו כאן, למה הכשיר אם שיעור המאדים הוא כדי שינטל בזוג, ולא החמיר להצריך כדי לכוף ראשון לעיקרן כדעת רבי ישמעאל שם? ונראה, שדעת רבינו, ששערות הנקלטות בזוג, שם (השין צרויה) שערות עליהן לדברי הכול, ולא אמרו בהן "כאילו אינן", אולם נקבעו שיעורים לכל דבר (מהם הלכה למשה מסיני, ומהם שיעורי חכמים) ולמטה משיעורים הללו אינו מספיק, אבל אין זה אומר שהדבר "כאילו אינו", ולכן בראשון משחיר ועיקרן מאדים, הרי השערות האדומות כשהן לעצמן לא קבעה להן התורה ולא חכמים שיעור מיוחד, שהרי פרה שכל שערותיה קצרות כשירה, אם רק שם שערות עליהן, ומה אנו צריכים כדי להכשירה? הוי אומר, הפסק בין השחורות לבין עור הפרה, ולזה מספיקות שערות כל שהן אם שם שערה עליהן (על־פי ה'כסף משנה' בתוספת ביאור)). 32) אף־על־פי שכל ארכן לבן או שחור. 33) משמע ששערות אדומות קצרות משיעור זה – פוסלות.

5 **ה. הָיוּ[34] קַרְנֶיהָ אוֹ טְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגֹד[35]. גַּלְּגַל**
6 **הָעַיִן[36] וְהַשִּׁנַּיִם וְהַלָּשׁוֹן - אֵין מַרְאֵיהֶן פּוֹסְלִים**
7 **בְּפָרָה.**

34) שם מ"ב. 35) יחתוך כמו "גודו אילנא" (דניאל ד, יא). בבכורות מד, א - מבואר, שמותר לחתוך את הקליפה החיצונה שעל גבי העצם הנקראת "זכרות הקרן", אבל אם חתך את הזכרות עצמה נעשית בעלת מום ופסולה. 36) פרה, שם.

8 **ו. הָיְתָה בָהּ[37] יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁצָּמַח**
9 **בִּמְקוֹמָהּ שֵׂעָר אָדֹם - פְּסוּלָה[38].**

37) שם. 38) כרבי יהודה. הראב"ד מנמק: לפי שאין עולה בו אדמימות גמורה, אלא הוא שיער לקוי.

10 **ז. כָּל הַמּוּמִין[39] הַפּוֹסְלִין בְּקָדָשִׁים - פּוֹסְלִין בְּפָרָה,**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. הָיְתָה יוֹצֵא דֹּפֶן[40] אוֹ**
12 **מְחִיר[41] אוֹ אֶתְנַן[42] אוֹ טְרֵפָה[43] אוֹ שֶׁנִּרְבְּעָה[44] -**
13 **פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הַפּוֹסְלִין אֶת הַקָּדָשִׁים לַמִּזְבֵּחַ -**
14 **פּוֹסְלִין אֶת הַפָּרָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק**
15 **הַבַּיִת, הוֹאִיל וּקְרָאָהּ הַכָּתוּב חַטָּאת. וּמֵתֶר לִקַּח**
16 **אוֹתָהּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא רְבָעָהּ**
17 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד בְּהֶמְתּוֹ[46]. יְתֵרָה**
18 **פָּרָה[47] עַל הַקָּדָשִׁים, שֶׁהָעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹמֵר:**
20 **אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל; מָה עֹל**
21 **הָאָמוּר בְּעֶגְלָה - עֲשָׂה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל, אַף עֹל**
22 **הָאָמוּר בְּפָרָה - יִפְסֹל בָּהּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל. אֶלָּא[48]**
23 **שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
24 **עֲבוֹדָה[49], וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת**
25 **עֲבוֹדָה. כֵּיצַד? קָשַׁר עָלֶיהָ הָעֹל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
26 **חָרַשׁ בָּהּ - פְּסוּלָה; הִכְנִיסָהּ לָדוּשׁ - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת**
27 **עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רָכַב עָלֶיהָ[50],**
28 **נִשְׂעָן עָלֶיהָ, נִתְלָה בִּזְנָבָהּ[51] וְעָבַר בָּהּ אֶת הַנָּהָר, קִפֵּל**
29 **עָלֶיהָ אֶת הַמּוֹסֵרָה[52], נָתַן טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, נָתַן עָלֶיהָ**
30 **כְּסוּת שֶׁל שַׂקִּים - פְּסוּלָה[53]. קְשָׁרָהּ בְּמוֹסֵרָה: אִם**
31 **הָיְתָה מוֹרֶדֶת[54] וּצְרִיכָה שְׁמִירָה - כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו**
32 **- פְּסוּלָה; שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מַשּׁוּי הוּא.**
33 **עָשָׂה בָהּ[55] סַנְדָּל שֶׁלֹּא תַּחֲלִיק, פֵּרֵשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ**
34 **מִפְּנֵי הַזְּבוּבִין - כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל[56]: כֹּל שֶׁהוּא**
35 **לְצָרְכָּהּ[57] - כְּשֵׁרָה[58]; לְצֹרֶךְ אַחֵר[59] - פְּסוּלָה. נַעֲשִׂית**
36 **בָּהּ מְלָאכָה מֵאֵלֶיהָ[60] אוֹ שֶׁעָלָה עָלֶיהָ עֹל מֵאֵלָיו, אִם**
37 **לִרְצוֹנוֹ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ, שֶׁאִם**
38 **עֻבַּד בָּהּ לִרְצוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעֻבַּד בָּהּ[61]. לְפִיכָךְ,**
39 **אִם שָׁכַן עָלֶיהָ הָעוֹף - כְּשֵׁרָה[62]; עָלָה עָלֶיהָ זָכָר -**
40 **פְּסוּלָה[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַמְעֻבֶּרֶת פְּסוּלָה.**
41 **הִכְנִיסָהּ[64] לִרְבִקָה[65] וְדָשָׁה מֵאֵלֶיהָ[66] - כְּשֵׁרָה;**
42 **הִכְנִיסָהּ כְּדֵי שֶׁתִּינָק וְתָדוּשׁ - פְּסוּלָה[67], שֶׁהֲרֵי עָשָׂה**
43 **לִרְצוֹנוֹ[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

39) שם מ"ג. 40) לא נולדה באופן טבעי דרך הרחם, אלא פתחו את דופן הבהמה בסכין והוציאוה. 41) נתן כלב, ולקח פרה מחירה. 42) זונה שקיבלה פרה בשכרה. 43) טריפות שאינה עושה מום, כגון איברים הפנימיים שניקבו וכדומה (חולין יא ע"א). 44) בא עליה אדם. 45) שם. כחכמים. 46) דמי פרה אדומה מרובים, ואם יוודע שרבעה - לא יקנוה. 47) תוספתא פרה פ"ב. גמרא סוטה מו, א. 48) כלומר, קיים הבדל בין עול ובין עבודות אחרות. 49) שנתן עליה את העול, אבל לא עשה בה כל עבודה שהיא, כמבואר למטה. 50) משנה, פרה פ"ב, ג. 51) הוא־הדין בנתלה בחלק גוף אחר. 52) החבל הקשור

בראש הבהמה נקרא "מוסירה" וקשירתו אינה פוסלת, אבל אם קיפל את החלק התלוי באויר והניחו על הפרה - הרי זה משא ונפסלה. 53) כשהתכוון לשם משא, אבל בנתינה בלבד ובלי כוונה - רק עול פוסל ('תפארת ישראל'). 54) ואפשר שתברח (שבת נב, א). 55) צ"ל: לה. 56) שם. 57) לצורך הפרה בלבד, ולא לצורך האדם כלל. 58) אפילו משא כבד. 59) אף־על־פי שהדבר הוא גם לצרכה (בבא־מציעא ל, א). 60) שם. 61) שם, ל, ב: כתיב עבד (עין קמוצה) וקרינן (אנו קוראים) עובד (עין שרוקה), בעינן (צריכים) עובד דומיא (בדומה) דעבד. 62) שזה שלא ברצון הבעלים. 63) אפילו שלא בידיעתו, מפני שרצוי הדבר לבעליה, כדי שתלד. אמנם, כשאנו פוסלים את הפרה לא נוח לו, שהרי יצא שכרו בהפסדו פי כמה, אבל אם נכשירה ירויח דמי העגל וירצה בכך, ולפיכך אין להכשירה. 64) שם. 65) צמד פרות קשורות יחד, ודשות בפרסותיהן את שיבלי התבואה. 66) והוא לא נתכוון לדישה כלל. 67) בפסחים כו, א. וכן בבבא־מציעא ל, א - מובא דין זה בעגלה ערופה, אולם בתוספתא פרה פ"ב ה"ב נאמר בפרה. 68) ואף־על־פי שהתכוון גם לצורך הפרה.

ח. פָּרָה[69] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ פְּסוּל - תִּפָּדֶה[70]. וְכֵן אִם מֵתָה - תִּפָּדֶה מִפְּנֵי עוֹרָהּ[71], אֲבָל לֹא לְהַאֲכִיל בְּשָׂרָהּ לִכְלָבִים[72].

69) ברייתא, שבועות יא, ב. 70) קדשים העומדים להקרב על המזבח אין להם פדיון, אבל פרה אדומה שקדושתה קלה כקדושת בדק הבית – יש לה פדיון. 71) שם. 72) שאין פודים את הקדשים כדי להאכילם לכלבים. בבכורות טו, א - דרשו זה מן הכתוב בדין קדשים שהוממו ונפדו (דברים יב, טו): "ואכלת" – ולא לכלביך (ראה 'תוספות' שבועות יא, ב, ד"ה משום). (אף־על־פי שרבינו פסק בפ"ה מהל' ערכין, שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה, ככתוב בתורה (ויקרא כז, יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן... והעריך", ואי אפשר להעמיד בהמה מתה – פרה אדומה "לב בית־דין מתנה עליהן" (שבועות, שם) פירוש, בית־דין הקונה אותה מקדיש אותה על תנאי שאם לא יצטרכו לה – תצא לחולין).

ט. נִשְׁחֲטָה[73] לְשֵׁם חֻלִּין[74] - תִּפָּדֶה וְאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת[75]. נִשְׁחֲטָה עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ[76] - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[77] עוֹלָמִית.

73) שבועות, שם. 74) בברייתא, נאמר סתם: "נשחטה תפדה". ומפרש רבינו שנשחטה לשם חולין, ולא חילק רבינו בין נשחטה במקומה (על גבי מערכתה) או שלא במקומה, מכיוון שנשחטה לשם חולין מותר לפדותה. (בגמרא שם, אמרו הטעם, מפני שלב בית־דין מתנה עליה בשעה שמקדישים אותה, שאם תיפסל תצא לחולין, ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה אי הכי, שעל־ידי תנאי בית־דין זה, דינה כבעל מום מעיקרו (שקדם מומה להקדישה) שהכול מודים שאינה צריכה העמדה והערכה). 75) כלומר, אינה ראויה להזאת אפרה, וצריכים להביא פרה אחרת. מצאנו לשון כפרה בפרה אדומה, במסכת מועד קטן כח, א. 76) המקום המזומן לשחיטת פרה ושריפתה (ראה לקמן פ"ג ה"א). 77) כשנשחטה בהכשר מלא, גנאי הדבר להוציאה לחולין (רש"י שם). ומדובר כשאין בה פיסול, אבל אם נפסלה – תיפדה אפילו אם נשחטה במקומה. (למעלה בה"ח סתם רבינו ולא חילק בין במקומה ובין שלא במקומה). (ה'חזון איש' פירש בדרך אחרת, אולם פירושו נראה דוחק).

י. לָקְחוּ[78] פָּרָה וּמָצְאוּ אַחֶרֶת נָאָה מִמֶּנָּה - הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה שֶׁלֹּא בְּמוּם.

78) שם.

יא. אַף כֹּהֵן הֶדְיוֹט[79] כָּשֵׁר לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וַעֲדַיִן אַחֵרֹן הָיָה קַיָּם. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[81] לָמְדוּ: זוֹ נַעֲשֵׂית בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת - בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט.

79) כהן מן השורה. 80) שנינו (פרה פ"ד מ"א): "ושלא בכהן גדול – פסולה, ורבי יהודה מכשיר". אמנם דרכו של רבינו לפסוק כתנא־קמא, אולם כאן לא פסק כמותו מפני שב'ספרי' (חוקת קכג) אמרו: "זאת (פרה שנעשתה בימי משה) נעשית באלעזר (בן אהרן, שהיה אז סגנו של כהן גדול) ושאר כל הפרות בכהן גדול, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: זאת נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט". ומכאן למד רבינו שהתנא־קמא במסכת פרה הוא רבי מאיר, וחולקים עליו ארבעת חבריו, ופסק כרבים (כסף־משנה). 81) איש מפי איש עד משה רבינו.

יב. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ[82] לוֹבֵשׁ אַרְבָּעָה כֵלִים[83] שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל[84].

82) פרה, שם. 83) ארבעה בגדי לבן שכהן הדיוט לובש בשעת עבודתו במקדש. 84) שבעבודות אחרות לובש שמונה בגדים. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג - למדו זה מ'גזירה־שוה' (אחת המידות שהתורה נדרשת בהן). מלשונו משמע, שכהן גדול עושה אותה באותם הבגדים שכהן הדיוט עושה, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ד ה"ד, ואף־על־פי שבעבודות אחרות אבנטו של כהן גדול אינו דומה לאבנטו של כהן הדיוט. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג, שבעשיית פרה לובש כהן גדול אבנט של כהן הדיוט (ראה משנה־למלך כאן).

יג. כָּל הָעוֹסְקִין[85] בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם[86] - כְּשֵׁרִים לְמַעֲשֵׂה הַפָּרָה וּלְקַדֵּשׁ[87] וּלְהַזּוֹת מֵאֶפְרָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַפָּרָשָׁה 'אִישׁ טָהוֹר' - הוּא הַטָּהוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[88]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לִתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפָרָה.

85) ביומא מג, ב - למדו מן הכתוב (במדבר יט, יט): "והזה

הטהור על הטמא", שטבול יום כשר בפרה. 86) טמא שטבל נקרא "טבול יום" כל זמן שלא שקעה השמש אחר טבילתו. 87) לתת את אפר הפרה על המים. 88) בכלים פ"א מ"ה שנינו: טבול יום אסור בקודש ובתרומה, ומותר במעשר (שני).

1 **יד. הַצְּדוּקִין[89] הָיוּ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַפָּרָה**
2 **כָּשֵׁר אֶלָּא בִּמְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ. לְפִיכָךְ הָיוּ בֵּית דִּין בְּבֵית**
3 **שֵׁנִי מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[90] הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה בְּשֶׁרֶץ[91]**
4 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל וְאַחַר כָּךְ עוֹסֵק בָּהּ, כְּדֵי לְבַטֵּל**
5 **דִּבְרֵי אֵלּוּ הַזְּדִים שֶׁמּוֹרִים מֵהָעוֹלֶה עַל רוּחָם, לֹא**
6 **מִן הַקַּבָּלָה. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמַּכְנִיסִין לְתוֹכָם אֵפֶר**
7 **הַפָּרָה - כֻּלָּם טְבוּלֵי יוֹם[92].**

89) כת דתית בימי בית שני, שכפרה בתורה שבעל־פה. 90) פרה פ"ג מ"ז. 91) (בתוספתא שם ה"ד שטימאוהו ע"י סמיכת ידים עליו. ורבינו לשיטתו בהלכה הבאה גבי שפופרת, שפסק כרבי יהושע שהקפידו שיהיה טבול יום דאורייתא (ראה הערה שם), והתוספתא היא לפי שיטת רבי אליעזר. ואולי לא היתה שם אפשרות לטמא את הכהן בשרץ, שהרי המעשה היה בזמן שגברה יד הצדוקים, והכהן הגדול היה מחבריהם, ומובן שלא יתנו להכניס שרץ לחדרו של הכהן, אבל אי אפשר היה לו לכהן זה להשמר מנגיעת ידי אחד מהפרושים. ראה 'תוספות יום־טוב' שם ד"ה ומטמאים). 92) דין זה למד רבינו מדין שפופרת של קנה, במשנה, פרה פ"ה, מ"ד (ראה הלכה הבאה).

8 **טו. הַחוֹתֵךְ[93] שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[94] לְהַנִּיחַ בָּהּ אֵפֶר**
9 **חַטָּאת - יְטַמֵּא אוֹתָהּ וְיִטְבְּלֶנָּה וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחַ בָּהּ.**
10 **וְהַחוֹתְכָהּ וְהַמַּטְבִּילָהּ טָעוּן טְבִילָה[95], מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ**
11 **כִּטְמֵא מֵת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ. וּלְפִיכָךְ[96] אֵינָהּ צְרִיכָה**
12 **הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אֶלָּא מְטַמְּאָהּ[97] כְּדֵי לְהַרְאוֹת**
13 **לַצְּדוּקִין וּמַטְבִּילָהּ וְנוֹתֵן בָּהּ[98].**

93) אפילו אם הוא טהור למעשה פרה. 94) שנינו (פרה פ"ה מ"ד): "שפופרת שחתכה לחטאת (סתם "חטאת" בכל מסכת זו משמעותה פרה אדומה, על־פי הכתוב (במדבר יט, ט): חטאת היא), רבי אליעזר אומר יטביל מיד, רבי יהושע אומר יטמא ויטביל". פירוש הדברים: אמרנו (בהלכה הקודמת), שהפרה נעשית בכלים שהם טבולי יום, ומפני שחכמים גזרו על הכלים הנגמרים בטהרה שיהיו טמאים לקודש ולפרה (משנה, חגיגה כ, ב) אומר רבי אליעזר שאין צורך לטמא את השפופרת שנגמרה בטהרה (כשטהור הוציא ממנה את התוך הרך ונעשתה כלי) ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, שהרי היא טמאה לפרה כטומאת מת ביום שביעי שלו (חגיגה כג, א), ולפיכך יש כבר פרסום עובדתי לדעת הפרושים שטבול יום טהור לפרה. ורבי יהושע סובר, מכיוון שאין הצדוקים מודים בגזירות חכמים, אין כאן קביעת הלכה למעשה כחכמים, שהרי גם לדעת הצדוקים מותר להשתמש בכלי זה. ועוד, שהרי גם לדעת הפרושים אינה צריכה הערב שמש לקודש אלא לפרה בלבד, ואין כאן הוכחה שטבול יום הפסול לקודש כשר לפרה, ולכן מטמאים את השפופרת טומאה דאורייתא ומטבילים אותה ומשתמשים בה בניגוד לדעת הצדוקים. ופסק רבינו כרבי יהושע. 95) שם. מעלה יתירה בפרה שאינה בקודש. 96) מפני שטומאה כיום שביעי של טמא מת, ולא כסתם טמא מת, שטעון הזאה שלישי ושביעי. 97) טומאה דאורייתא, כמו שביארנו. 98) אפר פרה לפני שקיעת החמה.

יום שלישי ה' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה ומה הן.

14 **א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֲרַת פָּרָה אֲדֻמָּה וְהַרְחָקוֹת**
15 **גְּדוֹלוֹת הִרְחִיקוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ; מִפְּנֵי**
16 **שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בִּטְבוּלֵי יוֹם, חָשׁוּ שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל**
17 **בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אוֹתָהּ -**
18 **מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ לְלִשְׁכָּה מוּכֶנֶת בָּעֲזָרָה[2]. וּבֵית אֶבֶן**
19 **הָיְתָה נִקְרֵאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כֵּלֶיהָ כְּלֵי אֲבָנִים שֶׁאֵין**
20 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּבִכְלֵי הָאֶבֶן הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל**
21 **שִׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אֶחָיו**
22 **הַכֹּהֲנִים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּטָהֲרָתוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה, והרחקות גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה, מפני שהיא כשירה בטבולי יום, חשו שמא יבואו לזלזל בה כו'".

וממשיך: "הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו בית־דין בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה, כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם, לא מן הקבלה".

וצריך להבין: מצד אחד נזהרים מאוד שמא יבואו לזלזל בפרה אדומה ו"מעלות יתרות" ו"הרחקות גדולות" עשו בה, ומצד שני מטמאין את הכהן כדי שדווקא טבול יום יעסוק בה כדי לבטל דברי הצדוקים, ואין חוששים לזלזול בפרה אדומה ש'טבול יום' יעסוק בה, הגם שעדיין לא העריב שמשו.

והביאור בזה: כאשר קובעים את דרגת קדושתו האמיתית של עניין מסוים, ואומרים שקדושתו קלה מעניין אחר, אין בזה זלזול כלל, כגון הדינים השונים בשעיר המשתלח, הן באופן שילוחו שהיו "מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא, טול וצא כו'". והן בנוגע לעשייתו שהיה "דוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד", או בקדשי הבית שהן קלים מקדשי המזבח שאין לפדותן וכו', כי אלו הדינים המיוחדים לכל דבר ודבר, ולכן אין לחשוש שמא יבואו לזלזל בהם. אבל זה שפרה אדומה מותרת בטבול יום עלול להביא לידי זלזול, כי יבואו לומר שאין צריכים להיות זריזין

בטהרתה, וכשם שמותר בטבול יום כך מותר בלא טבילה כלל, ומשום זה עשו "מעלות יתירות" לפרה אדומה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ה)

2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

1 **ב. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם שְׂרֵפַת הַפָּרָה מַפְרִישִׁין כֹּהֵן**
2 **הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁמַּפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל**
3 **לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קִבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[3].**
4 **וְכֵן מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁמָּא תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה**
5 **טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים[4].**

3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממשה רבינו והסמיכוהו על המקרא. 4) "בועל נידה - כנידה".

6 **ג. הַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שִׁבְעָה צְפוֹנִית**
7 **מִזְרָחִית הָיְתָה, כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהִיא כַּחַטָּאת**
8 **הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחֶטֶת בַּחוּץ[5].**

5) חוץ לבית המקדש.

9 **ד. כָּל יוֹם וָיוֹם[6] מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה מַזִּין עָלָיו**
10 **מֵי חַטָּאת, שֶׁמָּא נִטְמָא לְמֵת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ**
11 **מִיּוֹם רְבִיעִי לַהַפְרָשָׁה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה; לְפִי שֶׁאִי**
12 **אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֹא שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָתוֹ[7] וְלֹא שְׁבִיעִי[8],**
13 **שֶׁאֵין הַזָּאָה בַּשְּׁבִיעִי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּאַת שְׁבִיעִי עַד**
14 **שֶׁיַּזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[9] לַהַפְרָשָׁה בִּלְבַד; וְזֶה**
15 **שֶׁמַּזִּין יוֹם אַחַר יוֹם, מַעֲלֶה יְתֵרָה עָשׂוּ בַּפָּרָה[10].**

6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמא הוא שלישי או שביעי. 7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. 8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לעניין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. 9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום. 10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

17 **ה. בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּחוּל**
18 **רְבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; שֶׁהַהַזָּיָה אֵינָהּ דּוֹחָה**
19 **שַׁבָּת, וְהָרְבִיעִי אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה[11].**

11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

20 **ו. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הַהַפְרָשָׁה שֶׁמַּזִּין עָלָיו בָּהֶן**
21 **מַזִּין מֵאֵפֶר פָּרָה מִן הַפָּרוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ כְּבָר[12]; וְאִם לֹא**
22 **הָיָה שָׁם אֶלָּא אֵפֶר פָּרָה אַחַת בִּלְבַד - מַזִּין מִמֶּנּוּ**
23 **עָלָיו כָּל הַשִּׁשָּׁה[13].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד, מזין ממנו עליו כל הששה".

הנה אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועניין זה מדויק בלשון המשנה "לא מצאו משבע, עושין משש, מחמש, מארבע, משלוש, משתים ומאחת, ומי עשאן: הראשונה עשה משה כו'" היינו שאפר פרתו של משה קיים לעד.

(על־פי לקו"ש חל"ג עמוד 127 והערה 3)

12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). 13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחרת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

24 **ז. כְּשֶׁמַּזִּין עָלָיו בִּימֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מַזֶּה עָלָיו אֶלָּא**
25 **אָדָם שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם, שֶׁהַמַּזֶּה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה**
26 **טָהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יַזֶּה עָלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהֶזֶּה**
27 **עָלָיו? שֶׁמָּא זֶה שֶׁהֶזֶּה עָלָיו לֹא הָיָה טָהוֹר[14] מִטֻּמְאַת**
28 **מֵת. וְכֵן הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין בָּהֶן וּמְקַדְּשִׁין לְהַזּוֹת עַל**
29 **הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף - כֵּלָם כְּלֵי אֲבָנִים הָיוּ שֶׁאֵין מְקַבְּלִין**
30 **טֻמְאָה. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ**
31 **בָּהּ. וְכֵיצַד יִמָּצֵא אִישׁ שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם?**
32 **חֲצֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּנוּיוֹת עַל גַּבֵּי הַסֶּלַע,**
33 **וְתַחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[15]. וּמְבִיאִין הָיוּ**
34 **נָשִׁים עֲבָרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם וּמְגַדְּלוֹת שָׁם אֶת בְּנֵיהֶם[16].**
35 **וּכְשֶׁיִּרְצוּ לְהַזּוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף, מְבִיאִין שְׁוָרִים,**
36 **מִפְּנֵי שֶׁכְּרֵסֵיהֶן נְפוּחוֹת[17], וּמַנִּיחִים עַל גַּבֵּיהֶן**
37 **דְּלָתוֹת[18], וְיוֹשְׁבִין הַתִּינוֹקוֹת עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת, כְּדֵי**
38 **שֶׁיִּהְיֶה הָאֹהֶל[19] מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין הָאָרֶץ, מִפְּנֵי קֶבֶר**
39 **הַתְּהוֹם, וְכוֹסוֹת שֶׁל אֶבֶן בְּיָדָם וְהוֹלְכִין לַשִּׁילוֹחַ[20].**
40 **הִגִּיעוּ לַשִּׁילוֹחַ, יוֹרְדִין שָׁם וּמְמַלְּאִין[21]. שֶׁאֵין לָחוּשׁ**
41 **שָׁם מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּר**
42 **בִּנְהָרוֹת. וְעוֹלִין וְיוֹשְׁבִין עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת וְהוֹלְכִין**
43 **עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, יוֹרְדִין**
44 **וּמְהַלְּכִין עַל רַגְלֵיהֶן. מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַר הַבַּיִת וְהָעֲזָרוֹת**
45 **- תַּחְתֵּיהֶן הָיָה חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. וּמְהַלְּכִין**
46 **עַד פֶּתַח הָעֲזָרָה[22]. וּבְפֶתַח הָעֲזָרָה הָיָה קַלָּל שֶׁל**
47 **אֵפֶר, נוֹטְלִין הָאֵפֶר וְנוֹתְנִין בַּמַּיִם שֶׁבַּכּוֹסוֹת וּמַזִּין**
48 **עַל הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף. וּמַטְבִּילִין הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת**
49 **שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין וּמַזִּין עַל הַשּׂוֹרֵף, אַף עַל פִּי**

1 שֶׁהֵן טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת הַמֵּת, שֶׁמָּא נִטְמְאוּ בְּטֻמְאָה
2 אַחֶרֶת.

14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא. 15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולבדוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת. 16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי. 17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור. 18) שחוצצות בפני הטומאה. 19) הדלתות נעשות אוהל, שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. 20) נהר שוטף קרוב לירושלים. 21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגזירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. 22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות.

3 ח. תִּינוֹק שֶׁטָּבַל לְמַלֹּאת וּלְהַזּוֹת - לֹא יְמַלֵּא בִּכְלִיו
4 תִּינוֹק אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל. וְתִינוֹק שֶׁטָּבַל לְהַזּוֹת
5 עַל כֹּהֵן זֶה - אֵינוֹ מַזֶּה עַל כֹּהֵן אַחֵר, עַד שֶׁיִּטְבֹּל
6 לְשֵׁם מַעֲשֵׂה זֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כֵּלִים שֶׁטְּהֵרוּם לְחַטָּאת
7 זוֹ וּבְנֵי אָדָם שֶׁטְּהֵרוּם לְחַטָּאת זוֹ - לֹא יִתְעַסֵּק בָּהֶם
8 בְּפָרָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לִשְׁמָהּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ
9 מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת בַּפָּרָה.

יום רביעי ו' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאם.

10 א. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה אֶלָּא חוּץ לְהַר הַבַּיִת[2],
11 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה. וּבְהַר
12 הַמִּשְׁחָה[3] הָיוּ שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ. וְכֶבֶשׁ[4] הָיוּ עוֹשִׂין מֵהַר
13 הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחְתָּיו בָּנוּי כִּפִּין כִּפִּין[5], וְכִפָּה
14 עַל כָּל שְׁתֵּי כִּפִּין[6], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי רַגְלֵי הַכִּפָּה עַל
15 גַּג[7] שְׁתֵּי כִּפִּין שֶׁתַּחְתֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה תַּחַת הַכֹּל
16 חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[8]. אַף מְקוֹם שְׂרֵפָתָהּ וּמְקוֹם
17 הַטְּבִילָה שֶׁהָיוּ בְּהַר הַמִّשְׁחָה - תַּחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי
18 קֶבֶר הַתְּהוֹם. וְהַפָּרָה וְהַשּׂוֹרֵף וְכָל הַמְסַעֲדִין
19 בִּשְׂרֵפָתָהּ יוֹצְאִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה עַל גַּבֵּי
20 כֶּבֶשׁ זֶה.

2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו (רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חוץ להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב, וזבחים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה (שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת תמיהת החזון־איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). 3) למזרח ירושלים. 4) כעין גשר. 5) קשתות. 6) שתי שורות עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על שתי כיפות של השורה התחתונה. 7) שלא כנגד הרגל. 8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

21 ב. כֵּיצַד[9] שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ? זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַקְדִּימִין
22 בְּרַגְלֵיהֶן לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּבֵית טְבִילָה הָיָה שָׁם. וְכֹהֵן
23 וְהַמְסַעֲדִין בִּשְׂרֵפָתָהּ וְהַפָּרָה יוֹצְאִין עַל הַכֶּבֶשׁ וּבָאִין
24 לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[10], וְסוֹמְכִין[11]
25 הַזְּקֵנִים אֶת יְדֵיהֶם עַל הַכֹּהֵן[12] וְאוֹמְרִים לוֹ: טְבֹל
26 אַחַת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[13] כֹּהֵן
27 גָּדוֹל, טְבֹל אַחַת. יָרַד וְטָבַל, וְעָלָה וְנִסְתַּפֵּג. וְעֵצִים
28 מְסֻדָּרִים הָיוּ שָׁם: אֲרָזִים, אַלּוֹנִים וּבְרוֹשִׁים, וַעֲצֵי
29 תְּאֵנָה חֲלָקָה[14]. וְעוֹשִׂין מַעֲרָכָה כְּמִין מִגְדָּל[15],
30 וּמְפַתְּחִין בָּהּ חַלּוֹנוֹת[16], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָאוּר מְלַבֶּבֶת[17]
31 בָּהֶן. וּמַרְאֵה[18] הַמַּעֲרָכָה בְּמַעֲרָב. וְכוֹפְתִין אֶת הַפָּרָה
32 בְּחֶבֶל שֶׁל מָגָג[19], וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה,
33 רֹאשָׁהּ לְדָרוֹם וּפָנֶיהָ לְמַעֲרָב. הַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח
34 וּפָנָיו לְמַעֲרָב. שׁוֹחֵט בִּימִינוֹ וּמְקַבֵּל הַדָּם בִּשְׂמֹאלוֹ[20].
35 וּמַזֶּה בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ הַשְּׂמָאלִית
36 שֶׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, עַל כָּל הַזָּאָה
37 טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִים
38 לְהַזָּיָה, לְפִיכָךְ עַל כָּל הַזָּאָה מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל
39 פָּרָה[21]. גָּמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ אֶת יָדָיו[22] בְּגוּפָהּ שֶׁל
40 פָּרָה וְיוֹרֵד מִן הַמַּעֲרָכָה. וְהִצִּית אֶת הָאֵשׁ בְּעֵצִים
41 קְטַנִּים וְהִכְנִיסָן תַּחַת עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְהִתְחִיל הָאֵשׁ
42 בָּהּ, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּרָחוֹק וּמְשַׁמֵּר לָהּ עַד שֶׁיֵּצֵת הָאוּר
43 בְּרֻבָּהּ[23] וְתִקְרַע בִּטְנָהּ. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב,
44 אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[24], וְצֶמֶר צָבוּעַ בְּתוֹלַעַת מִשְׁקַל
45 חֲמִשָּׁה סְלָעִים[25]. וְאוֹמֵר לָעוֹמְדִים שָׁם: עֵץ אֶרֶז זֶה?
46 עֵץ אֶרֶז זֶה? עֵץ אֶרֶז זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב
47 זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת
48 זֶה? שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְהֵן אוֹמְרִין
49 לוֹ: הֵין! הֵין! הֵין! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד
50 וְאֶחָד. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁמִּינֵי אֲרָזִים שִׁבְעָה הֵן,
51 וּמִינֵי אֵזוֹב אַרְבָּעָה, וְהַצָּבוּעַ אָדֹם - יֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין
52 אוֹתוֹ בְּפוּאָה, וְיֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּלַכָּא, וְיֵשׁ
53 שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּתוֹלַעַת. וְהַתּוֹלַעַת הִיא הַגַּרְגִּרִים

9) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

הָאֲדֻמִּים בְּיוֹתֵר הַדּוֹמִים לְגַרְעִינֵי הֶחָרוּבִים, וְהֵן כְּמוֹ הָאוֹג, וְתוֹלַעַת כְּמוֹ יַתּוּשׁ יֵשׁ בְּכָל גַּרְגִּיר מֵהֶן. וּלְפִיכָךְ מוֹדִיעַ לַכֹּל וּמְגַלֶּה לָהֶן שֶׁאֵלּוּ הֵן הַמִּינִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה. וְהָאֵזוֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הָאֵזוֹב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָתִּים וּמִתַּבְּלִין בּוֹ הַקְּדֵרוֹת. הָאֵזוֹב וְהָאֶרֶז וְהַתּוֹלַעַת - שְׁלָשְׁתָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל שָׁנִי וּמַשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ בִּטְנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה. וְאֵינוֹ מַשְׁלִיךְ קֹדֶם שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[26], וְאִם הִשְׁלִיךְ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת - לֹא קֹדֶם שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ זֶה אַחַר זֶה, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ גּוּפָהּ אוֹ לְתוֹךְ שְׂרֵפָתָהּ, בֵּין שֶׁנִּקְרְעָה מֵאֵלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ בֵּין שֶׁקְּרָעָהּ בְּיָדוֹ אוֹ בִּכְלִי - כְּשֵׁרָה[27].

9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. 10) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. 12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. 13) תואר לאדם רום המעלה. 14) שאין בה חורים או קשרים. 15) רחב למטה וצר למעלה. 16) מקומות פתוחים. 17) מתלהבת ומתחזקת. 18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. 19) מין גמי. 20) ביד ולא בכלי. בספרי חוקת פיסקה קכג, אמרו: מצוותה מצוות יד ולא מצוות רגל. 21) במשנתנו כתוב: גמר מלהזות, מקנח ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנח ידו בגופה של פרה. ובכסף־משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתרץ, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. 22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנח, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו]. 23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. 24) נדה כו, א. 25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. 26) תוספתא פרה פ"ג ה"ז. 27) תוספתא שם.

ג. נִגְמְרָה[28] שְׂרֵפָתָהּ - חוֹבְטִין אוֹתָהּ בְּמַקְלוֹת, הֵיא וְכָל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁנִּשְׂרְפָה בָּהֶן, וְכוֹבְרִין אֶת הַכֹּל בִּכְבָרוֹת. וְכָל שֶׁחוֹר שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּתֵשׁ וְיִהְיֶה אֵפֶר, בֵּין מִבְּשָׂרָהּ בֵּין מִן הָעֵצִים - כּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה אֵפֶר; וְשֶׁאֵין בּוֹ אֵפֶר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ. וְכָל עֶצֶם שֶׁנִּשְׁאַר מֵעֲצָמֶיהָ בְּלֹא שְׂרֵפָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הָיָה נִכְתָּשׁ.

28) כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

ד. אֵין מַכְנִיסִין כְּלוּם מֵאֶפְרָהּ לְהַנִּיחוֹ בָּעַזָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[29] הָיוּ חוֹלְקִין אֶת כָּל אֶפְרָהּ: אֶחָד נִתָּן בַּחֵיל[30], וְאֶחָד בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. זֶה שֶׁמִּתְחַלֵּק[31] לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת - הָיוּ הַכֹּהֲנִים מְקַדְּשִׁין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בְּהַר הַמִּשְׁחָה - הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַזִּין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בַּחֵיל הָיָה מוּכָן וּמֻצְנָע; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - מְלַמֵּד שֶׁמַּצְנִיעִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן הָיוּ מַצְנִיעִין מֵאֵפֶר כָּל פָּרָה וּפָרָה שֶׁשּׂוֹרְפִין בַּחֵיל. וְתֵשַׁע פָּרוֹת[32] אֲדֻמּוֹת נַעֲשׂוּ מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה. רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְשֶׁבַע מֵעֶזְרָא עַד חֻרְבַּן הַבַּיִת. וְהָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מְהֵרָה יִגָּלֶה. אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וזה שנתן בחיל היה מוכן ומוצנע, שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת".

וההוראה מזה לעבודת ה': יהודי יכול להיות שקוע בעסקנות ציבורית ובהשפעה על יהודי אחר, ולשכוח מעניניו הרוחניים בעצמו, ועל־כך באה ההוראה שגם כאשר "מטהרים" יהודי אחר, צריך לזכור ולהשמר שלא יהיה עניין של טומאת מת בו עצמו שבגללו יצטרך להגיע לאפר פרה אדומה.

(על־פי לקו"ש חלק ד' עמוד 1060)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ותשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו... והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה יגלה".

וצריך להבין מדוע מציין הרמב"ם למספר הפרות שנעשו במשך כל הדורות, ומדוע ציין גם לפרה העשירית שיעשה מלך המשיח כמובדלת מכל העניינים והקרבנות של "הנשיא" שבנבואת יחזקאל, והדגיש שיעשנה מלך המשיח. ויש לומר הביאור בזה: על המילים "ויקחו אליך פרה גו'" (שנאמרו למשה דווקא), אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועוד אמרו "לך אני מגלה טעם פרה", "אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על חטא העגל", וביארו המפרשים את השייכות בין חטא העגל לטהרה מטומאת מת, שלולא חטא העגל לא היתה מיתה אצל בני ישראל כי היתה "חירות ממלאך המות", שהרי במתן תורה פסקה זוהמתן (מחטא עץ הדעת – גורם המיתה) וחזרה על־ידי חטא העגל.

עפ"ז תובן השייכות של פרה אדומה למשה רבינו, כי יסוד

הטהרה של פרה אדומה אינו רק ביטול הטומאה בפועל אלא גם ביטול סיבת הטומאה מעיקרא, היינו ענין המיתה, ולזה צריך את הכח של משה רבינו – הנצחיות - שהרי מעשי משה נצחיים "לא מת משה.... מה להלן עומד ומשמש, אף כאן כו'". ולכן הטהרה של כל פרה ופרה צריכה לכח הטהרה שבפרה שעשה משה רבינו.

ובזה יובן גם מה שמרמז הרמב"ם בכתבו על הפרה העשירית, ששלימות הטהרה על־ידי פרה אדומה בכלל תהיה רק בפרה שתיעשה בידי מלך המשיח, שאין כפרה גמורה לחטא העגל עד לעתיד־לבוא.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 128)

29) שם. 30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת הר הבית), לפנים מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב עשר אמות נקרא "חיל". 31) תוספתא שם. 32) כחכמים במשנה שם פ"ג ו.

יום חמישי ז' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היזו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חיסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היזה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר־כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

א. אֵין שׁוֹחֲטִין[2] שְׁתֵּי פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ.

2) 'ספרי' חוקת קכג.

ב. לֹא רָצְתָה[3] פָּרָה לָצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחֹרָה[4], שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁחֹרָה שָׁחֲטוּ; וְלֹא אֲדֻמָּה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ.

3) פרה, פ"ג מ"ז. 4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת, לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

ג. פָּרָה[5] שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[6], אוֹ שֶׁקִּבֵּל[7] אוֹ שֶׁהִזָּה[8] שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[9], אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא בְּכֹהֵן אוֹ בְּמֻחְסַר בְּגָדִים[10], אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ בִּכְגָדֵי זָהָב[11] אוֹ בִּכְגָדֵי חֹל - פְּסוּלָה[12]. שְׁחָטָהּ עַל מְנָת לֶאֱכֹל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ לִשְׁתּוֹת מִדָּמָהּ - כְּשֵׁרָה[13], לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ רֵיחַ נִיחוֹחַ[14].

5) שם פ"ד ה"א. 6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. 7) דמה. 8) ראה פ"ג ה"ב. 9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. 10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. 11) של כהן גדול. 12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קכד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כותב שכל זה למדנו ב'גזירה־שוה' מעבודת יום הכיפורים. 13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". 14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניחוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים – שהלכה כמותם – במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

ד. קִבֵּל דָּמָהּ בִּכְלִי - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ - מִצְוָתָהּ מִצְוַת יָד וְלֹא מִצְוַת כְּלִי[15].

15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

ה. הִזָּה בִּכְלִי[16] אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה אַחַת מֵהֶן בִּשְׁמֹאלוֹ - פְּסוּלָה. הִזּוּ שִׁבְעָה כֹּהֲנִים[17] הַזָּיָתָן כְּאֶחָד[18] - הַזָּיָתָן פְּסוּלָה; זֶה אַחַר זֶה - כְּשֵׁרָה[19]. הִזָּה וְלֹא כְּוַן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה[20]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד - עַד שֶׁיְּכַוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְיִהְיֶה רוֹאֵהוּ[21]. וְכֵן אִם שְׁחָטָהּ אוֹ שְׂרָפָהּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו[22].

16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 17) כל אחד הזה הזאה אחת. 18) בבת אחת. 19) שם. 20) פרה פ"ד מ"ב. 21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. 22) לא נתבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים קיג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] שֶׁהִזָּה אוֹ שָׂרַף אוֹ שָׁחַט כְּנֶגֶד הַדָּרוֹם אוֹ כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ שֶׁהָיָה אֲחוֹרָיו לַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל אִם עָמַד בֵּין מִזְרָח וּמַעֲרָב וּפָנָיו כְּנֶגֶד הַהֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוַּן כְּנֶגֶד [הַהֵיכָל] בְּדִקְדּוּק - כְּשֵׁרָה[24].

23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. 24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

ז. חִסֵּר[25] אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת - פְּסוּלָה. טָבַל שְׁתַּיִם וְהִזָּה אַחַת - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. טָבַל אַחַת וְהִזָּה שְׁתַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִשֵּׁב הַזָּאָה שְׁנִיָּה אֶלָּא טָבַל וְהִזָּה אַחֶרֶת - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[26]. כֵּיצַד? טָבַל אֶצְבָּעוֹ טְבִילָה

שִׁשִּׁית וְהִיא שִׁשִּׁית וּשְׁבִיעִית[27], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ וְהִיא שְׁבִיעִית - הַזַּיָּתוֹ פְּסוּלָה. הִיא מִטְּבִילָה שְׁבִיעִית [שְׁבִיעִית] וּשְׁמִינִית, אֲפִלּוּ חָזַר וְטָבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִיא שְׁמִינִית - כְּשֵׁרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף עַל הַשֶּׁבַע אֵינוֹ כְּלוּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה שֶׁהוֹסִיף כֹּהֵן אַחֵר; אֲבָל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ אִם הוֹסִיף - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתָהּ.

25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה – מעכב. 26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קרית ספר' להמבי"ט מנמק, מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. 27) במשנה, שם: "הזה מששית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזה גם את השביעית בלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף־על־פי שהוא שב אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

ח. הוֹצִיא[28] אֶת הַדָּם חוּץ מִמַּעֲרַכְתָּהּ וְהִזָּהּ[29] - פְּסוּלָה[30].

28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. 29) חוץ למערכתה. 30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה – כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

ט. הִזָּהּ[31] מִדְּמָהּ בַּלַּיְלָה, אֲפִלּוּ הִזָּהּ שֵׁשׁ הַזָּיוֹת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה[32].

31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

י. שְׂחָטָהּ[33] חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ, אֲפִלּוּ שְׁחָטָהּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[34] - פְּסוּלָה.

33) זבחים קיב, א. 34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר – היא כשירה.

יא. שְׂרָפָהּ[35] חוּץ מִמַּעֲרַכָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁחִלְּקָהּ לִשְׁנַיִם וּשְׂרָפָהּ בִּשְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת, אוֹ שֶׁשָּׁרַף שְׁתַּיִם בְּמַעֲרָכָה אַחַת - פְּסוּלָה[36]. וְאִם אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית אֵפֶר מֵבִיא אַחֶרֶת - שׂוֹרֵף עַל גַּבָּהּ[37] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף־משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כששרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל – פסולה, מפני שצריך לשורפה במקום שחיטתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לאו דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה – פסולה). 36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה – לבדה. 37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

יב. הִפְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ[38] וְאַחַר כָּךְ שָׂרַף כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה[39]; וְאִם חִסֵּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִפִּרְשָׁהּ[40] - פְּסוּלָה[41]. פָּקַע[42] מֵעוֹרָהּ אוֹ מִבְּשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ מִשְּׂעָרָהּ, כְּזַיִת - יַחֲזִיר[43]; וְאִם לֹא הֶחֱזִיר - פְּסוּלָה. פָּקַע חוּץ לְמַעֲרַכְתָּהּ - מַרְבֶּה עָלָיו וְשׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ. פָּקַע מִקַּרְנֶיהָ, מִטְּלָפֶיהָ אוֹ מִפִּרְשָׁהּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר[44].

38) שם מ"ג. 39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. 40) האוכל המעוכל שבמעיה. 41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". 42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. 43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו". כאן על־כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושורפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. 44) תוספתא, שם.

יג. הַפָּרָה[45] אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּלִינָה. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁחֲטָה הַיּוֹם וְהִזָּהּ דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׂרְפָה לְמָחָר - כְּשֵׁרָה.

45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

יד. שְׂרָפָהּ[46] אוֹנֵן[47] אוֹ מְחֻסַּר כַּפָּרָה[48] - כְּשֵׁרָה[49].

46) זבחים יז, ב. 47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אונן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. 48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", 49) ואף־על־פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א הי"ג) יש ללמוד מזה קל־וחומר להכשיר אונן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבול־יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

טו. שְׂרָפָהּ[50] שֶׁלֹּא בְּקִדּוּשׁ[51] יָדַיִם וְרַגְלַיִם - פְּסוּלָה,

מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ כְּעֵין עֲבוֹדָה[52]. וְהֵיכָן מְקַדֵּשׁ[53] יָדָיו וְרַגְלָיו? בִּכְלִי שָׁרֵת[54] בִּפְנִים[55]. וְאִם קִדֵּשׁ בַּחוּץ וּמִכְּלִי חֹל, אֲפִלּוּ בִּמְקִידָה[56] שֶׁל חֶרֶס - כָּשֵׁר, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמַּטְבִּילִין אֶת הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אַחַר שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57] - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[58], הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בִּטְבוּלֵי יוֹם[59].

50) פרה פ"ד מ"א. 51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". 52) עבודת קרבנות. 53) זבחים ב, ב. 54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. 55) בעזרה. 56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך). 57) למעלה פ"ג ה"ב. 58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. 59) שם כ, א.

טז. שְׂרָפָהּ[60] שֶׁלֹּא בְּעֵצִים[61] אוֹ בְּכָל עֵצִים[62], אֲפִלּוּ בְּקַשׁ אוֹ בְּגִבְבָא[63] - כְּשֵׁרָה. וּמְצָוָתָהּ[64] שֶׁלֹּא יְמַעֵט לָהּ עֵצִים מִן הָרָאוּי לָהּ, אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לָהּ חֲבִילֵי אֲזוֹב[65] וְאֲזוֹב יָוָן בִּזְמַן שְׂרֵפָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת אֶת הָאֵפֶר. וְיֵשׁ לוֹ[66] לְהַרְבּוֹת עֵצִים בִּשְׂרֵפָתָהּ עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר; אֲבָל מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, אִם הוֹסִיף בָּהּ אֲפִלּוּ עֵץ אֶחָד - חֲרֵי זֶה כִּמְעָרֵב אֵפֶר מִקְלֶה[67] בְּאֵפֶר הַפָּרָה.

60) פרה פ"ד מ"ג. 61) אלא הצית את גוף הפרה. 62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). 63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. 64) שם מ"ד. 65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרבה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא־קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף־משנה). 66) כלומר, מותר לו עד שתיעשה אפר. 67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

יז. כָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה[68] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף אֵינוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם, וּבְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[69], וְהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ[70], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אֲבָל מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[71], אִם כִּנֵּס אֶפְרָהּ בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁכִּנְּסָתוּ אִשָּׁה אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וּמִנַּיִן שֶׁאַסִּיפַת הָאֵפֶר בְּכָל אָדָם[73] מִיִּשְׂרָאֵל חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[74]? שֶׁנֶּאֱמַר[75]: וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר. מִכְּלָל[76] שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה כֹּהֵן. וּכְאִלּוּ אָמַר: אָדָם[77] טָהוֹר, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנַּיִן שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ?[78] שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ[79]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁאִם נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ - פְּסָלָהּ. וְנֶאֱמַר: וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו - שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בָּהּ. לְלַמֵּד, שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. וְכָל הָעוֹסֵק בִּשְׂרֵפָתָהּ וְעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת - פְּסָלָהּ, עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר.

68) שם פ"ד מ"ד. 69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. 70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה – הפרה פסולה. 71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. 72) במסכת יומא מב, ב. ומגן, א - דרשו זה מהמקרא. 73) בין איש ובין אשה. 74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. 75) נימוק להכשיר בכל אדם. 76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. 77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה – נפסלה. 78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה – אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. 79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

יח. שָׁחַט[80] אֶת הַפָּרָה וְנִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ[81] אוֹ נֶחְתְּכָה דְּלַעַת עִמָּהּ - כְּשֵׁרָה, שֶׁחֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[82] לִמְלָאכָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עִמָּהּ כְּשֵׁרָה לַאֲכִילָה[83], שֶׁאֵין שְׁחִיטַת הַחֻלִּין צְרִיכָה כַּוָּנָה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ הַדְּלַעַת[84] וְנֶחְתְּכָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה, שֶׁחֲרֵי עָשָׂה עִמָּהּ מְלָאכָה.

80) חולין לב, א. 81) שלא בכוונה, כגון ששחט בסכין ארוכה. 82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיח דעתו מן הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת. 83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה – הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה – הפרה כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר

שתיהן (פתגם תלמודי אומר: "מזכי שטרא לבי תרי"), ולא מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסא בדברי רבא. עיי"ש. 84) וכל־שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

יום שישי ח' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים, אם אחר שיפרוש ממטמאיו מטמא בגדים, והפרה עצמה אם מטמאה, המתעסק בה אחר שהכניסו אפרה, כל הנשרפים מטמאים עד שייעשו אפר, ובאיזה מקום הוא שורף, מאימתי מטמאים בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים.

1 **א. כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמְּאִין**
2 **בְּגָדִים כָּל זְמַן עֲשִׂיָּתָן. שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׁוֹחֵט וּמַשְׁלִיךְ עֵץ**
3 **אֶרֶז: וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ; וְנֶאֱמַר בַּשּׂוֹרֵף:**
4 **וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; וְנֶאֱמַר: וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת**
5 **אֵפֶר הַפָּרָה. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד**
6 **סוֹף מְטַמְּאִים בְּגָדִים וּטְעוּנִין טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ**
7 **דִּין תּוֹרָה. אֲבָל הַמְשַׁמְּרָהּ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ מְטַמֵּא**
8 **בְּגָדִים מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָזִיז בָּהּ אֵיבָר[2].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן עשייתן.... וטעונין טבילה והערב שמש דין תורה".

וצריך להבין בדברי חז"ל בדברי אומות העולם שמונין את ישראל על מצוה זו: איך יתכן שפרה אדומה תטהר את הטמאין ותטמא את הטהורים. והביאור בזה על־פי הסיפור הידוע שהיה אצל אדמו"ר האמצעי שמסקנתו שכדי לתת לאדם את התיקון וסדר התשובה הראויים לו, צריך למצוא בעצמו עניין דומה בדקות דדקות. ועוד, גם מצבו של הזולת צריך שיהיה נוגע לו, כידוע פתגם אדמו"ר הריי"ץ על הפסוק מהמגילה "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו", שצריך להרגיש כאילו העניין של חברו קרה לו עצמו.

כך גם בטהרת פרה אדומה, צריך המטהר שתהיה לו שייכות מסוימת למצב של היפך הטהרה, כדי שיוכל לטהר את חברו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ז)

2) לצורך שריפתה ודינו יהיה כעסוק בפרה.

9 **ב. כָּל מָקוֹם[3] שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בְּטֻמְאוֹת 'יְכַבֵּס בְּגָדָיו'**
10 **- לֹא בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו בִּלְבַד הֵם**
11 **טְמֵאִים; אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁכָּל בֶּגֶד אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ**
12 **הַטָּמֵא הַזֶּה בִּשְׁעַת חִבּוּרוֹ בִּמְטַמְּאָיו - הֲרֵי הֵן**
13 **טְמֵאִים. אֲבָל אַחַר שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו אֵינוֹ מְטַמֵּא**
14 **בְּגָדִים. כֵּיצַד? הַנּוֹשֵׂא אֶת הַנִּבֵּלָה - אֶחָד בֶּגֶד שֶׁעָלָיו**
15 **אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא נוֹשְׂאָהּ הֲרֵי הֵן**
16 **טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן זֶה הַנּוֹשֵׂא הֲרֵי**
17 **הוּא רִאשׁוֹן. פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו וְהִשְׁלִיךְ אֶת הַנְּבֵלָה -**
18 **הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כְּמוֹת שֶׁהָיָה, וְאִם יִגַּע בִּכְלִי אוֹ בְּגֶד**
19 **- אֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתוֹ, שֶׁאֵין וְלַד טֻמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים,**
20 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּנְבֵלָה.**
21 **וְכֵן כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה, אִם נָגַע בְּבֶגֶד אוֹ בִּכְלִי בִּשְׁעַת**
22 **שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָה - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. אֲבָל אַחַר**
23 **שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמַּעֲשֶׂיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעַדַּיִן לֹא טָבַל, אִם**
24 **נָגַע בִּכְלִי - אֵינוֹ מְטַמְּאוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלַד הַטֻּמְאָה[4].**
25 **וְהַפָּרָה עַצְמָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים[5]**
26 **שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ, אֶלָּא הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ בִּלְבַד הוּא הַטָּמֵא**
27 **וְטָעוּן טְבִילָה וּמְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בָּהּ.**

3) תורת כהנים שמיני פרק ו פרשתא ו: "מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר וטמא". 4) ראשון לטומאה. אדם וכלים הנוגעים באב הטומאה נעשים ולד הטומאה. 5) והוא הדין שאינה מטמאה אוכלים, אלא שכאן המדובר בטומאת אדם וכלים בלבד וסמך על דבריו בהלכה ז.

28 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּשְׂרֶפֶת כְּמִצְוָתָהּ;**
29 **אֲבָל אִם נִפְסְלָה - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ טָהוֹר. אֵרַע פִּסּוּל**
30 **בִּשְׁחִיטָתָהּ[6] - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים. אֵרַע פִּסּוּל**
31 **בְּהַזָּיָתָהּ - כָּל הָעוֹסֵק בָּהּ לִפְנֵי פִּסּוּלָהּ מְטַמֵּא**
32 **בְּגָדִים[7], לְאַחַר פִּסּוּלָהּ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.**

6) הרי לא נעשה בה כל פעולה כשירה לשם אפר פרה. 7) ואין אנו אומרים הרי פרה זו לא נעשתה כמצוותה ולא תטמא בגדים אפילו לפני פיסולה. וטעמו של דבר, מכיוון שהאדם או הכלים נטמאו, אינם חוזרים לטהרתם בלי טבילה והערב שמש.

33 **ד. הִשְׁלִים לִכְנֹס אֶת אֶפְרָהּ - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ אַחַר כֵּן**
34 **בְּחִלּוּק הָאֵפֶר אוֹ בְּהַצְנָעָתוֹ וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[8]. וְלֹא**
35 **הַפָּרָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[9] מִן הַפָּרִים**
36 **וּמִן הַשְּׂעִירִים - הַשּׂוֹרְפָם מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת**
37 **שְׂרֵפָתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּפַר**
38 **וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס. מִפִּי**
39 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה בִּנְיַן אָב[10] לְכָל הַנִּשְׂרָפִים שֶׁיִּהוּ**
40 **מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. בַּמֶּה דְּבָרִים**
41 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶן פִּסּוּל וְנִשְׂרְפוּ כְּמִצְוָתָן**
42 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[11]; אֲבָל אִם נִפְסְלוּ בָּעֲזָרָה - נִשְׂרָפִין**
43 **שָׁם[12] כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, וְשׂוֹרְפָן טָהוֹר. וְכֵן**
44 **הַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן[13] מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר[14] אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.**
45 **וְאֵי זֶהוּ שׂוֹרֵף? זֶה הַמְסַיֵּעַ בִּשְׂרֵפָה, כְּגוֹן הַמְהַפֵּךְ**
46 **בַּבָּשָׂר וְהַמַּשְׁלִיךְ עֵצִים וְהַמְהַפֵּךְ בָּאֵשׁ וְהַחוֹתֶה**
47 **גֶּחָלִים כְּדֵי שֶׁתִּבְעַר הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל הַמַּצִּית**
48 **הָאוּר[15] וְהַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה - טָהוֹר. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי**
49 **הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהַנּוֹשֵׂא פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין**
50 **לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן לִשְׂרָפָן - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים**
51 **דִּין תּוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּהוֹלָכָתָן, וְטָעוּן**
52 **טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; כְּמוֹ הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר**

1 לַעֲזָאזֵל, שֶׁהוּא מְטַמֵּא כָּל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ
2 בַּכֵּלִים שֶׁעָלָיו כָּל זְמַן שֶׁמִּתְעַסֵּק בְּשִׁלּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
3 וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו.

8) איסוף האפר הוא המעשה האחרון בעיסוק הפרה. 9) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ושעירי חטאת של ציבור על עוון עבודה זרה. 10) אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ומשמעותה, הדבר שנאמר כאן מחייב גם בכל העניינים הדומים. 11) שמחוץ לחומת ירושלים. 12) אם נפסלו לאחר זריקת דמם, ואם נפסלו לפני זריקה שורפים אותם בהר הבית. 13) בפרים ושעירים הנשרפים. 14) ונגמרה מצוותם, שהרי אפרם אינו טעון איסוף כאפר פרה. 15) בעצים.

4 ה. מֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים הַנּוֹשְׂאִין פָּרִים וּשְׂעִירִים
5 הַנִּשְׂרָפִים? מִשֶּׁיָּצְאוּ בָּהֶן חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. נְשָׂאוּם
6 בְּמוֹטוֹת וְיָצְאוּ מִקְצָת הַנּוֹשְׂאִים חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה
7 וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא יָצְאוּ - אֵלּוּ שֶׁיָּצְאוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים,
8 וְאֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצְאוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּצְאוּ.
9 יָצְאוּ וְחָזְרוּ[16] לָעֲזָרָה - הַנּוֹשְׂאִין בָּעֲזָרָה[17] טָהוֹר[18] עַד
10 שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לָעֲזָרָה[19] וּמוֹשֵׁךְ אוֹתָם
11 מִשָּׁם מֵאַחַר שֶׁחָזְרוּ[20], הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ לַחוּץ וַהֲרֵי
12 זֶה הַמּוֹשְׁכָם בַּחוּץ - הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא.

16) הפרים. 17) באו אנשים אחרים והתחילו לנושאם. 18) ואין אנו אומרים הפרים כבר יצאו ולפיכך הם מטמאים את כל המטפל בהם. וטעמו של דבר, לפי שנאמר (במדבר יט, ז), "ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה", משמע שהוא נמצא מחוץ למחנה, ואלה הלא עודם בעזרה. 19) האנשים האחרים שבאו להוציא שנית את הפרים. 20) הפרים.

13 ו. וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[21]?
14 מִשֶּׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד שְׁעַת דְּחִיָּתוֹ
15 לַעֲזָאזֵל[22]. אֲבָל אַחַר שֶׁדָּחָהוּ, אִם נָגַע[23] בְּכֵלִים
16 וּבְבְגָדִים - טְהוֹרִים[24].

21) לעזאזל ביום הכיפורים, ונאמר בו (ויקרא טז, כו): ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה. 22) שהוא דוחה את השעיר מן הצוק (צוק = הר סלעי זקוף). 23) הדוחה. והוא הדין אם נגע לפני דחייתו בשעה שפירש מן השעיר. 24) אבל מטמא אוכלין ומשקין כוולד הטומאה.

17 ז. הַנּוֹגֵעַ בְּפָרִים וּבִשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין עַצְמָן, אֲפִלּוּ
18 אַחַר שֶׁיָּצְאוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין אֳכָלִין בֵּין
19 מַשְׁקִין[25] - הַכֹּל טָהוֹר. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשָׂעִיר
20 הַמִּשְׁתַּלֵּחַ עַצְמוֹ בִּזְמַן הוֹלָכָתוֹ - טְהוֹרִין. שֶׁאֵין אֵלּוּ
21 מְטַמְּאִין אֶלָּא לַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׂרֵף
22 אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ - טָהוֹר.

25) כרב דימי זבחים קה, א. לפי גירסת הספרים שבידינו (וכן גורס רש"י שם): "צריכים הכשר טומאה ממקום אחר" ורבינו מפרש הדברים כפשוטם, שלדעת חכמים פרים הנשרפים ופרה אדומה אינם מטמאים טומאת אוכלין, אלא אם נגעו בשרץ וכדומה, אבל כל זמן שלא נטמאו אינם מטמאים.

יום ש"ק ט' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים שנותנים עליהם אפר פרה מאי זה מקום ממלאים אותם, ובאי זה דבר, הכשרים למלאות המים או לקדש, ואם מילוי וקידוש כשרים בלילה, כלים הכשרים למלאות ולקדש, והמסייע למלאות בדבר המקבל טומאה, המפנה המעיין לתוך הגת וחזר ומילא ממנו בכלי, המים הכשרים למלאות ומי התערובת.

23 א. הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו אֵפֶר הַפָּרָה - אֵין מְמַלְּאִין אוֹתָן
24 אֶלָּא בִּכְלִי, וּמִן הַמַּעְיָנוֹת אוֹ מִן הַנְּהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין[2];
25 שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי[3]. וּנְתִינַת אֵפֶר
26 הַפָּרָה עַל הַמַּיִם[4] שֶׁנִּתְמַלְּאוּ הוּא הַנִּקְרָא קִדּוּשׁ, וְהַמַּיִם
27 הָאֵלּוּ שֶׁנִּתַּן עֲלֵיהֶן הָאֵפֶר הֵן הַנִּקְרָאִין מֵי חַטָּאת וּמַיִם
28 מְקֻדָּשִׁין, וְהֵם שֶׁקָּרָאָן הַכָּתוּב מֵי נִדָּה[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"המים שנותנין עליו אפר הפרה אין ממלאין אותו אלא בכלי, שנאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי".

זה ש"אין ממלאין אותן אלא בכלי" הוא לא מפני שאי־אפשר לקחת מים ללא דבר שיש לו בית קיבול, אלא שצריך למלאות בכלי שיש בו בית קיבול דווקא. וההוראה מזה, שכל עניין של גילוי והמשכה צריך שיבוא בכלים דווקא, כמבואר בכמה מקומות החשיבות של המשכה בגדרי הטבע.

בנוסף צריכים המים להיות "חיים", וכפירוש הרמב"ם להלן "מים המכזבין פסולין", ואם המים חרבין אפילו פעם בשבע שנים - פסולין".

ובזה ההוראה היא שעבודת היהודי צריכה רצף תמידיות וקביעות, שאם לא כן - מורה הדבר שאין זה באופן של אמת לאמיתו. ויתירה מכך, צריך שתהיה בעבודתו בעילוי אחר עילוי עד להליכה האמיתית שהיא עילוי שלא בערך לדרגתו הקודמת, עד כדי כך שמבטל לגמרי את דרגתו הקודמת, כפי שמצינו ברבי זירא ש"ישב מאה תעניתא דלישתכח גמרא בבלאה מיניה" כדי לבוא לעילוי של תלמוד ירושלמי שהוא באין־ערוך. וכמבואר ששכחה זו אינה של הלימוד עצמו ח"ו אלא של דרך הלימוד של תלמוד בבלי.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ט)

2) אבל מי בורות שניקוו פסולים. 3) מקרא זה מלמדנו שני הדינים: א. שאין ממלאים אלא בכלים; ב. מי בורות פסולים. "מים חיים" פירושו מי מעיינות או נהרות מושכים. 4) בתוספתא פרה פ"ו ה"ב, שנינו: "נתן את האפר ואחר־כך נתן את המים, פסול". ובגמרא סוטה טז, ב מפורש הטעם,

מפני שכתבה תורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים צריכים להגיע ישר לכלי, בלי הפסק אפר ביניהם. 5) במדבר יט, ט.

ב. הַכֹּל כְּשֵׁרִים[6] לְמַלֹּאת הַמַּיִם, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7]; וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ[8], חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[9]. וְאֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בִּכְלִי, וְאֵין מַזִּין אֶלָּא מִכְּלִי[10]. וְהַמִּלּוּי וְהַקִּדּוּשׁ כְּשֵׁרִין בַּלַּיְלָה[11], אֲבָל אֵין מַזִּין וְאֵין טוֹבְלִין[12] אֶלָּא בַּיּוֹם[13]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְהַזָּאָה וְלִטְבִילָה[14].

6) אפילו אשה. רבינו מדמה מילוי לאיסוף האפר (ראה פ"ד הי"ז). 7) ראה פ"ב ה"ז, ובהערות שם. 8) לתת האפר על המים. 9) פרה פ"ה, מ"ד, כתנא־קמא. 10) ידים פ"א מ"ב. 11) תוספתא פרה פ"ד ה"ו. 12) את האזוב במי חטאת, כדי להזות על הטמא. 13) פרה פי"ב מי"א. והטעם, מפני שכתבה תורה (שם, יט): "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וכו'". וטבילת אזוב למדנו בהיקש מהזאה, משום שנאמר: וטבל . . . והזה (רבינו בפירושו למשנה שם). 14) הכסף־משנה רושם מקור הדין במשנה מגילה כ, ב. לא התכוון למה שנאמר במשנה "הזאה", שהרי שם הכוונה להזאת דם קרבנות, אלא למה שאמרו: זה הכלל, כל שמצוותו ביום, כשר כל היום.

ג. בְּכָל הַכֵּלִים מְמַלְּאִין וּמַזִּין וּמְקַדְּשִׁין[15], אֲפִלּוּ בִּכְלֵי גְלָלִים[16] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[17] וּבִסְפִינָה. וְאֶחָד כְּלֵי חֶרֶס וְאֶחָד כָּל הַכֵּלִים. אֲבָל אֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְלֹא מַזִּין בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים[18], וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[19], וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית[20], וְלֹא בְּחָפְנָיו[21], וְלֹא בְּבֵיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת[22], וְלֹא בְּשֹׁקֶת שֶׁבְּסֶלַע[23]. אֲבָל בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים[24] כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלִי אֲדָמָה.

15) בפרה פ"ה מ"ה, שנינו: "בכל הכלים מקדשים". ורבינו מדמה מילוי והזאה לקידוש. 16) רפש בקר מיובש. 17) ואף־על־פי שלגבי טומאה אין דינם ככלי. 18) כלי שנשבר ונשאר בית קיבול בדופן שבור. 19) כלי חרס לשאוב בו יין מן הגת, ובשוליו מבחוץ יש לו בית קיבול (ויש מפרשים, גומא בשולי הכלי בפנים). 20) אם יש בה בית קיבול, מפני שחור זה אינו משמש לקבלת משקין אלא לתחוב בו אצבע ולהוציא את המגופה מן החבית. 21) בכף היד. 22) כחכמים שם במשנה. 23) שחצב בית קיבול בסלע המחובר לקרקע, ונופלים בו מי מעיינות (רבינו כותב שם: "אם יהיה בו חפירה". אולם אין הבדל בין חפירה טבעית ובין חצובה בידי אדם). 24) יוצרי כלי חרס גובלים בתחילה תבנית ביצה מטיט, ויש לה בית קיבול, ולאחר מכאן נותנים לה התבנית הרצויה להם. ביצת היוצרים היא איפוא חומר גלמי, ואף־על־פי־כן מותר לקדש בה מפני שהיא כבר כלי (שם משנה ו).

ד. שׁוּלֵי כְּלֵי עֵץ[25] וּכְלֵי זְכוּכִית וּכְלֵי עֶצֶם - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהֶן עַד שֶׁיַּשּׁוּף אוֹתָן וִיתַקְּנֵם וְיַעֲשֵׂם כֵּלִים בִּפְנֵי עַצְמָן[26]. וְכֵן מְגוּפָה שֶׁהִתְקִינָהּ[27] לִהְיוֹת כְּלִי - מְקַדְּשִׁין בָּהּ. וּבֵיצַת הַנַּעֲמִית[28] כְּשֵׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהּ[29], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת בָּהּ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנָּה[30].

25) תוספתא שם פ"ה ה"ו. שולי כלים שיש להם בית קיבול מבחוץ. 26) אבל אם הפך את הכלי ושוליו למעלה - אין מקדשים בהם. 27) תוספתא שם, לפי גירסת הר"ש והגר"א. 28) של בת היענה, שהיא גדולה וקליפתה קשה כאבן, ומתקנים ממנה כלים. 29) תוספתא שם. 30) עיקר הדין שצריכים כלי, נאמר בתורה גבי קידוש: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ומילוי והזאה למדנו מקידוש, ולפיכך הכשר לקידוש, ברור שהוא כשר גם למילוי והזאה.

ה. כְּלִי[31] שֶׁחִבְּרוּ בָּאָרֶץ אוֹ בְּסֶלַע[32], אֲפִלּוּ חִבְּרוּ בְּסִיד - מְקַדְּשִׁין בּוֹ[33] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ. עָשָׂה עֲטָרָה[34] שֶׁל טִיט סָבִיב לַכְּלִי[35], וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי צָפִין עַד שֶׁהָלְכוּ[36] לָעֲטָרָה: אִם נִטְּלָה הָעֲטָרָה עִם הַכְּלִי[37] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּכְלִי אֲדָמָה[38]; וְאִם לָאו - הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁהִקִּיף עֲטָרָה שֶׁל טִיט בְּסֶלַע אוֹ עַל הָאָרֶץ וּמִלֵּא אוֹתָהּ מַיִם, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי.

31) משנה שם פ"ה, ז. 32) מחובר לקרקע מימי בראשית. 33) הכלי לא נתבטל לגבי האדמה או הסלע. 34) שם. 35) רבינו במשנה אומר, שהמדובר בכלי שחיברו לסלע שבבבא הראשונה. וכן גם משמעות לשונו כאן בסוף ההלכה, ומפרש, שהקיף את כל הכלי בעטרה של טיט ושפתה עודפת על שפת הכלי. נראה כוונתו שהעטרה מרוחקת קצת מן הכלי, ונוצר חלול בינה ובין הכלי והיא מחוברת לשולי הכלי, וכשהמים עוברים על שפת הכלי הם נשפכים לחלול. 36) שהגיעו לעטרה אחרי שעברו על שפת הכלי. 37) ואינה מתפוררת ולא נשארת במקומה. 38) שאינו קשור בסלע (הר"ש פירש שהמדובר בסלע תלוש, וכן פירוש הברטנורא).

ו. כְּלִי חֶרֶס[39] שֶׁנִּנְקַב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[40] - אֵין מְמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ; אֲבָל אִם נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[41] - מְקַדְּשִׁין בּוֹ.

39) מימרא של רבא, במסכת שבת צה, ב. 40) אם יכניסו את המקום המנוקב למשקין, ייכנסו דרך הנקב. 41) המשקה שבתוך הכלי המנוקב יוצא דרך הנקב, אבל המשקין אינם נכנסים דרכו. מובן ששיעור זה הוא פחות מכונס משקה. [רבינו כאן וגם רבא שם, לא פירשו באיזה משקה אמרו. ברור שיש נקב שמוציא מים ואינו מוציא שמן. ונראה שהכוונה למים].

ז. כְּלִי שֶׁנִּנְקַב[42] מִלְּמַטָּה[43] וּסְתָמוֹ בִּסְמַרְטוּטִין - פָּסוּל, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבּוֹ אֵינָן עַל עִגּוּל הַכְּלִי[44] אֶלָּא עַל הַפִּקָּק[45]. הָיָה נָקוּב מִן הַצַּד וּפִקָּקוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[46] לְמַלֹּאת וּלְקַדֵּשׁ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנּוּ.

42) פרה פ"ה מ"ז. 43) בשוליים. 44) סתם כלים,

עגולים הם. 45) הכלי אינו מחזיק את המים, ולולא הפקק היו נשפכים. 46) פירוש, החלק שלמטה מן הנקב, והוא־הדין כשלא סתם את הנקב. ונקט "פקקו", משום הרישא בנקוב מלמטה, שאפילו פקקו - פסול (כן פירוש הרא"ש והגר"א במשנה).

1 **ח. הַזּוֹלֵף מַיִם[47] מִן הַמַּעְיָן בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו[48]**
2 **וּבַחֲרָסִים[49] וְנָתַן לְתוֹךְ הֶחָבִית - פְּסוּלִין[50], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
3 **נִתְמַלְּאוּ בִּכְלִי. נָתַן אֶת הֶחָבִית[51] בַּמַּיִם וְדָחַק הַמַּיִם**
4 **בְּיָדָיו אוֹ בְּרַגְלָיו אוֹ בַּעֲלֵי יְרָקוֹת כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ לֶחָבִית**
5 **- הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[52]. וְכֵן אִם שִׁקְּעוּ בַּמַּיִם כְּדֵי**
6 **שֶׁיִּגְּבְרוּ הַמַּיִם וְיַעֲלוּ וְיִשָּׁפְכוּ לֶחָבִית - פְּסוּלִין. וְאִם**
7 **עָשָׂה כֵּן בַּעֲלֵי קָנִים אוֹ בַּעֲלֵי אֲגוּז[53] - הֲרֵי הַמַּיִם**
8 **כְּשֵׁרִים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אִם**
9 **סִיַּע בּוֹ הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּמָּלְאוּ הַכְּלִי - הַמַּיִם פְּסוּלִין;**
10 **וְאִם סִיַּע בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - כְּשֵׁרִים.**

47) תוספתא פרה פ"ו ה"ב. 48) שואב את המים בידיים או ברגליים. 49) שברי כלי חרס. 50) כך גורס רבינו בתוספתא, ולא כגירסא שבספרים שלנו. ואפשר גם לפרש שהעמיד ידיו או רגליו במקום המעיין או הנהר המושך, והפנה את זרם המים לחבית. 51) פרה פ"ו מ"ד. 52) מפני שנכנסו לחבית באמצעות או בסיוע דבר המקבל טומאה. 53) שניהם אינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה.

11 **ט. הַמַּפְנֶה[54] הַמַּעְיָן לְתוֹךְ הַגַּת אוֹ לְתוֹךְ הַגֶּבֶא[55],**
12 **וְחָזַר וּמִלֵּא בִּכְלִי מֵאוֹתוֹ הַגֶּבֶא אוֹ הַגַּת - פְּסוּלִים;**
13 **שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ שֶׁתְּהֶיה לְקִיחַת הַמַּיִם מִן הַמַּעְיָן בִּכְלִי**
14 **בַּתְּחִלָּה.**

54) שם מ"ה. רבינו שם מפרש, שהשקיע ידו במעיין, ועלו המים ונשפכו לתוך הגת. והר"ש פירש שעשה חריץ מן המעיין עד הגת, וזרמו מים לתוכו ואחר־כך סתם את החריץ. 55) בור קטן לא עמוק, מלשון "כמשק גבים שוקק" בישעיה לג, ד (הר"ש).

15 **י. הַיָּם[56] הַגָּדוֹל[57] - כְּמִקְוֶה[58], וְאֵינוֹ כְּמַעְיָן. לְפִיכָךְ**
16 **אֵין מִמַּלְּאִין מִמֶּנּוּ לְקִדּוּשׁ. וְכָל הַנְּהָרוֹת[59] פְּסוּלִין[60]**
17 **לְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת. וּשְׁאָר הַמַּיִם[61] - כְּמַעְיָן[62].**

56) שם פ"ח מ"ח. 57) הכוונה לים התיכון ולאוקיינוס (תפארת ישראל). 58) שנאמר (בראשית א, י): "ולמקוה המים קרא ימים", ולפיכך אף־על־פי שמימיו חוזרים ושבים (ובגמרא חולין סז, א קורא להם "נובעים") פסולים לקדש מגזירת הכתוב. 59) שיש עליהם חשש תערובות של מים פסולים. 60) תוספתא פרה פ"ט ה"א. [גירסת הגר"א בתוספתא: "כשרות", וכנראה גם בדברי רבינו הוא גורס כך, בהסתמך על דבריו בהלכה א, שכל הנהרות המושכים כשרים]. אבל נהרות שאין בהם חשש תערובות, כתב רבינו למעלה בהלכה א שהם כשרים. 61) הקטנים, כגון כנרת וחולה. 62) כשרים לקידוש.

18 **יא. וְהַמַּיִם הַנִּגְרָרִין[63] מִשְּׁאָר הַיַּמִּים[64], וְהֵן הַנִּקְרָאִין**
19 **זוֹחֲלִין - פְּסוּלִין[65]. וְהַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן - הֲרֵי הֵם**
20 **כְּמַעְיָן וּכְשֵׁרִים[66].**

63) עוברים את שפת הים ונמשכים ונקווים בגומות. 64) וכל־שכן הנגררים מים הגדול. 65) לחטאת, כר' יוסי במשנה שם. ואפשר שגם ר' יהודה מודה שזוחלים פסולים גם בשאר ימים. 66) מקוואות פ"ה מ"ה, "הזוחלין כמעיין".

21 **יב. מַיִם[67] הַמַּכִּין[68] וְהַמְכַזְּבִין[69] - פְּסוּלִין. וְאֵלּוּ הֵן**
22 **הַמַּכִּין: הַמְּלוּחִים אוֹ הַפּוּשְׁרִים[70]. וְהַמְכַזְּבִים הֵם**
23 **הַמַּעְיָנוֹת שֶׁפְּעָמִים מְקִירִים[71] וּפְעָמִים חֲרֵבִין וִיבֵשִׁין.**
24 **אֲפִלּוּ הָיוּ חֲרֵבִין פַּעַם אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים - פְּסוּלִין.**
25 **אֲבָל אִם הָיוּ חֲרֵבִין בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת[72] אוֹ לְשָׁנִים רַבּוֹת**
26 **יָתֵר מִשֶּׁבַע, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵימֵיהֶן פְּעָמִים מְרֻבִּין וּפְעָמִים**
27 **מוּעָטִין וְאֵינָן חֲרֵבִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים. וּמַעְיָן**
28 **הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[73] - כָּשֵׁר[74], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁמָּא**
29 **יְכַזֵּב.**

67) פרה פ"ח מ"ט. 68) שהם מזיקים לגוף. 69) כלשון "אשר לא יכזבו מימיו" (ישעיה נח, יא). לקמן יבואר. 70) מעיין שמימיו מלוחים מטבעם או חמים, הם הנקראים "מוכים". 71) מוציאים מים, מלשון: "כהקיר בו מימיה" (ירמיה ו, ז). 72) עצירת גשמים יוצאת מן הכלל. 73) מעיין חדש, ואין אנו יודעים אם יכזב או לא. 74) כחכמים בתוספתא פרה פ"ט ה"ב.

30 **יג. מֵי בְּצִים[75] וּמֵי הַיַּרְדֵּן וּמֵי הַיַּרְמוּךְ - פְּסוּלִין,**
31 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת[76]. וְאֵלּוּ הֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת:**
32 **מַיִם כְּשֵׁרִים לְקִדּוּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם פְּסוּלִין - אֵין**
33 **מְמַלְּאִין מִתַּעֲרֹבֶת שְׁנֵיהֶם; אֲבָל מַיִם כְּשֵׁרִים**
34 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם כְּשֵׁרִים, כְּגוֹן מֵימֵי שְׁתֵּי הַמַּעְיָנוֹת**
35 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְנִמְשְׁכוּ - מְמַלְּאִין מֵהֶן[77].**

75) משנה יוד שם. פירוש, מים שנמצאים שמקומות מרעה שמעורב בהם טיט רך. 76) מעורבים בהם מים פסולים. 77) ולא גזרו על תערובת כשרים משום תערובת פסול. כחכמים שם.

36 **יד. הַמַּיִם[78] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ[79] שִׁנּוּיִין מֵחֲמַת עַצְמָן[80] -**
37 **כְּשֵׁרִין.**

78) שם מי"א. 79) נשתנה טעמם או צבעם. 80) ולא מתערובת דבר מן החוץ.

38 **טו. בְּאֵר[81] שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ חַרְסִית אוֹ אֲדָמָה וְנַעֲשׂוּ**
39 **מֵימֶיהָ עֲכוּרִין[82] - מְמַלֵּא מִמֶּנָּה וְאֵין צָרִיךְ**
40 **לְהַמְתִּין[83]. נָפַל לְתוֹכָהּ שֶׁטֶף[84] שֶׁל מֵימֵי גְּשָׁמִים[85] -**
41 **יַמְתִּין עַד שֶׁתֵּצַל[86].**

81) שהוא מעיין. 82) על־ידי עליית אבק וחול מקרקע הבאר (רבינו בפירושו שם). 83) עד שקיעת החול, שהחול הבא מקרקעית המעיין, אינו פוסל. כר' עקיבא שם. 84) תוספתא שם פ"ט ה"ב. 85) ונשתנה מראה מי הבאר

(הגר"א שם). 86) שיחזרו המים לצלילותם הקודמת. חרסית ואדמה אינם מתערבים כל־כך במים, ולפיכך אין צריך להמתין. אבל מי גשמים מתערבים ונשתנו המים שלא מחמת עצמם. שנינו בתוספתא: הכול שווים (אין אדם חולק על זה) בבאר שירד לתוכה שטף של מי גשמים שצריך להמתין.

טז. אַמַּת[87] הַמַּיִם[88] הַבָּאָה מֵרָחוֹק, הוֹאִיל וּתְחִלָּתָהּ מִן הַמַּעְיָן - כְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת מִמֶּנָּה. וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמְרֶנָּה שֶׁלֹּא יִפְסְקֶנָּה אָדָם[89], וְנִמְצָא מְמַלֵּא מִן הַמַּיִם שֶׁפָּסְקוּ תְּחִלָּתָן מִן הַמַּעְיָן, שֶׁהֵן פְּסוּלִין.

87) שם במשנה. 88) חריץ עמוק בקרקע, ומי מעיין מושכים בו. 89) "אדם" לאו דווקא, אפילו תיפסק מאליה, נפסלו המים שנשארו בחלק האמה שאינו מחובר למעיין. פסק כתנא־קמא, שצריכה שמירה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'־ט' אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון ג' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו — זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבְּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

יום שני ד' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת זֶה־אֶת־זֶה בְּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֶאֱמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דַּרְכְּךָ טוֹבָה זוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום שלישי ה' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת זֶה־אֶת־זֶה בְּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֶאֱמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דַּרְכְּךָ טוֹבָה זוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום רביעי ו' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שם), נוֹסָף

עַל הַלָּאו (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: אוֹנָאַת מָמוֹן.

יום חמישי ז' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְּכָרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִלְחָצֻנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֵצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שם), נוֹסָף עַל הַלָּאו (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: אוֹנָאַת מָמוֹן.

יום שישי ח' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנב.

הַמִּצְוָה הָרנ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁגַּם הֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת אֶת־הַגֵּר בִּדְבָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" — בִּדְבָרִים. וְנִכְפַּל הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ" (ויקרא יט, לג). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁו נִכְנַסְתָּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה".

יום ש"ק ט' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנב.

הַמִּצְוָה הָרנ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁגַּם הֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת אֶת־הַגֵּר בִּדְבָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" — בִּדְבָרִים. וְנִכְפַּל הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ" (ויקרא יט, לג). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁו נִכְנַסְתָּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה".

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

מחות' הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ כו'
מוה"ר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

שמחתי ביותר לקבל מכתבו מט' אדר כתוב בכתב ידו, וע"פ מרז"ל (מגילה טז, א) כשהם עולים עולים לכוכבים הרי בטח גם בדידי' ילך מצב בריאותו הלוך וטוב ות"ח על הבשו"ט בזה. וידוע מנהג נשיאינו הק' שזהו הוראה בחיים היום יומיים שבברכותיהם הוא הלשון בגשמיות וברוחניות. היינו מקשרים ומקדימים גשמיות לרוחניות וא"כ הנה הטבת הבריאות בגשמיות מוכרחת כי גורמת תומ"י הטבת הבריאות ברוחניות ובפרט שגם מצד עצמו ענין הוא **וכפסק** הרמב"ם הלכות דיעות רפ"ד היות הגוף בריא מדרכי השם הוא.

ולקראת יום הולדתו ח"י אדר הבע"ל הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' לאריכות ימים ושנים וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) טובות עם כל הפירושים. ושואלים בשלום אשה ע"י בעלה הנה נא לפרוש בשלום זוגתו תחי' ויאריכו ימיהם ושנותיהם יחד בטוב ובנעימים בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

יחזקאל פרק־יז י־יט

י וְהִנֵּה שְׁתוּלָה הֲתִצְלֶח הֲלוֹא כְּגַעַת בָּהּ רוּחַ הַקָּדִים תִּיבַשׁ יָבֵשׁ עַל־עֲרֻגֹת צִמְחָהּ תִּיבָשׁ: (פ) יא וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יב אֱמָר־נָא לְבֵית הַמֶּרִי הֲלֹא יָדַעְתֶּם מָה־אֵלֶּה אֱמֹר הִנֵּה־בָא מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלַם
וַיִּקַּח אֶת־מַלְכָּהּ וְאֶת־שָׂרֶיהָ וַיָּבֵא אוֹתָם אֵלָיו בָּבֶלָה: יג וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא
אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח: יד לִהְיוֹת מַמְלָכָה שְׁפָלָה לְבִלְתִּי הִתְנַשֵּׂא לִשְׁמֹר אֶת־בְּרִיתוֹ לְעָמְדָהּ:
טו וַיִּמְרָד־בּוֹ לִשְׁלֹחַ מַלְאָכָיו מִצְרַיִם לָתֶת־לוֹ סוּסִים וְעַם־רָב הֲיִצְלָח הַיִמָּלֵט הָעֹשֵׂה אֵלֶּה וְהֵפֵר בְּרִית
וְנִמְלָט: טז חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־לֹא בִּמְקוֹם הַמֶּלֶךְ הַמַּמְלִיךְ אֹתוֹ אֲשֶׁר בָּזָה אֶת־אָלָתוֹ וַאֲשֶׁר
הֵפֵר אֶת־בְּרִיתוֹ אִתּוֹ בְּתוֹךְ־בָּבֶל יָמוּת: יז וְלֹא בְחַיִל גָּדוֹל וּבְקָהָל רָב יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ פַּרְעֹה בַּמִּלְחָמָה
בִּשְׁפֹךְ סֹלְלָה וּבִבְנוֹת דָּיֵק לְהַכְרִית נְפָשׁוֹת רַבּוֹת: יח וּבָזָה אָלָה לְהֵפֵר בְּרִית וְהִנֵּה נָתַן יָדוֹ וְכָל־אֵלֶּה
עָשָׂה לֹא יִמָּלֵט: (ס) יט לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה חַי־אָנִי אִם־לֹא אָלָתִי אֲשֶׁר בָּזָה וּבְרִיתִי אֲשֶׁר הֵפֵר
וּנְתַתִּיו בְּרֹאשׁוֹ:

רש"י

(י) והנה. עתה שתולה כרצונה: **התצלח.** איפשר שתצלח זו שבגדה במי שנטעה ראשון: **(יב) מה אלה.** מה החידה הזאת ופירשה להם: **ויקח את מלכה ואת שריה.** הם צמרת הארז יהויקים ושריו: **בבלה.** היא עיר הרוכלים: **(יג) מזרע המלוכה.** צדקיהו: **אילי הארץ.** שרי הארץ: **(יד) לעמדה.** למען יתקיים: **(יז) בשפוך סוללה.** כשיבוא נבוכדנצר וישפוך סוללה על ירושלים: **להכרית נפשות רבות.** להרוג את בני העיר: **(יח) נתן ידו.** הבטיח באמונה ונשא ידו בברית: **(יט) ונתתיו בראשו.** הוא סמוי עיניו:

מצודת דוד

(י) והנה שתולה. ר"ל אף אם תשאר שתולה ולא יעקור שרשיה וכי תצמח בהשקאת הנשר השני הלא כאשר יגע בה רוח הקדים הלא תתייבש: **על ערוגות צמחה תיבש.** ר"ל אף שהיא עומדת סמוך להערוגות הנעשות לצורך צמחה מקום ימצא שם מים מכונסים עם כל זה תתייבש כי אין דבר עומד בפני רוח הקדים כי הוא יחריב גם המים המכונסים בין הערוגות וכאומר הלא אין להנשר השני מקום להשקותה כ"א מהמים שבין הערוגות ואם רוח הקדים תייבש גם אותו מאין לו מים להשקותה ומה הוא א"כ הבטחון ר"ל אף אם נ"נ לא יעשה עמו רעה רק ימנע ממנו הטובה לא יתקיים ע"י הרעה: **(יב) לבית המרי.** לבית ישראל הממרים בי: **הלא ידעתם.** הלא תוכלו לדעת ולהבין מה הם אלה הדברים על מה ירמזו: **אמור** וגו'. ר"ל אמור פתרון הדברים: **מלך בבל.** והוא פתרון הנשר הגדול הראשון: **ירושלים.** הוא פתרון הלבנון: **את מלכה ואת שריה.** הוא פתרון צמרת הארז וקטיפת היונקות, ועל יהויכין ושריו יאמר שלקחום נ"נ בגולה: **(יג) מזרע המלוכה.** הוא פתרון מזרע הארץ, ועל צדקיהו יאמר שהיה בן יאשיה כי נ"נ המליכו תחת יהויכין: **ויכרות אתו ברית.** לבל ימרוד בו: **ויבא אותו באלה.** השביע אותו על זאת: **ואת אילי הארץ לקח.** שרי ירושלים לקח להיות בידו ערבון שלא ימרוד בו צדקיהו: **(יד) להיות.** את הערבון לקח למען תהיה רק ממלכה שפלה להיות נכנעת לו לבל יתנשא למרוד בו רק לשמור את הברית שכרת עמו להיות לה עמידה וקיום וזהו פתרון גפן סורחת שפלת קומה וכו' ור"ל שנתן לה ממשלה אבל רק בארצה ובמקומה ותהיה נכנעת לבבל: **(טו) וימרד בו.** אח"ז מרד בו צדקיהו ושלח מלאכיו למצרים לתת לו סוסים ועם רב להיות בעזרתו מול בבל וזהו פתרון הנשר השני והשלחת הדליות להשקותם מן המים שבין הערוגות ר"ל לחזק בידו המלוכה שהמליכו נ"נ: **היצלח הימלט.** וכי יצלח בבטחון מלך מצרים וכי יהיה נמלט מיד נ"נ האיש העושה הדברים האלה: **והפר.** וכי המפר ברית ראוי הוא להמלט: **(טז) אם לא.** הוא ענין לשון שבועה: **אשר בזה את אלתו.** בזה את השבועה שהשביעו ועבר עליה: **אתו.** עם המלך הממליכו בתוך בבל ימות (ועם שכבר אמר במקום המלך חזר לומר שוב אתו בתוך בבל לפי שארכו הדברים באמרו אשר בזה וכו' וכן דרך המקרא) **וזה פתרון נתוק** השרשים וכו' ור"ל שנ"נ יעקור מצדקיהו שרשי המלוכה כי לא ימלוך עוד מי מזרעו ויקצץ פרי בטנו כי שחט את בניו והגלה את העם: **(יז) ולא בחיל גדול וגו'.** ר"ל לא יעשה עמו פרעה לבוא בחיל גדול ובקהל רב כי לא יקיים הבטחתו לישראל לעשות עמו מה שאמר והוא פתרון ולא בזרוע גדולה וכו': **במלחמה.** בעת בוא עליו מלחמת בבל כשישפוך סוללה מול העיר לכבשה וכשיבנה דיק ללכדה למען הכרית בה נפשות רבות הנה אז לא יקיים פרעה הבטחתו לבוא בעזרת ישראל: **(יח) ובזה אלה.** והנה צדקיהו שבזה את השבועה למען הפר הברית שכרת עם נ"נ: **והנה נתן ידו.** מתחילה נתן ידו והוא תקיעת הכף לקיים הדבר ואח"ז עשה כל המרידות האלה לזאת לא ימלט מיד נ"נ: **(יט) לכן.** הואיל וכן עשה, לכן כה אמר ה': **אם לא.** הוא ענין שבועה: **אלתי אשר בזה.** ר"ל השבועה אשר בזה דומה אלי כאילו נשבע לי ובזה אותה וזהו על כי נשבע בשם ה': **ובריתי.** הברית אשר הפר הוא כאילו הפר בריתי אשר כרת עמי: **ונתתיו בראשו.** לכן אתן גמול העון הזה על ראשו:

מצודת ציון

(י) כגעת. מל' נגיעה: **(יג) באלה.** בשבועה: **אילי.** ענין חוזק כמו ביד אל גוים (לקמן לא): **(יז) סוללה.** היא תל העפר ששופכין מזל העיר לעלות עליה להלחם בה: **דיק.** הוא המגדל הנבנה מול העיר ללכדה כמו ויבנו עליה דיק (ירמיה נב):

נחמיה פרק־יג יז־כו

יז וָאָרִיבָה אֵת חֹרֵי יְהוּדָה וָאֹמְרָה לָהֶם מָה־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים וּמְחַלְּלִים אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת: יח הֲלוֹא כֹה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְעַל הָעִיר הַזֹּאת וְאַתֶּם
מוֹסִיפִים חָרוֹן עַל־יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּל אֶת־הַשַּׁבָּת: (פ) יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלְלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל־הַשְּׁעָרִים
לֹא־יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: כ וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל־מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָם פַּעַם וּשְׁתָּיִם:
כא וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם־תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן־הָעֵת
הַהִיא לֹא־בָאוּ בַּשַּׁבָּת: (ס) כב וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם־זֹאת זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ: (פ) כג גַּם | בַּיָּמִים הָהֵם רָאִיתִי
אֶת־הַיְּהוּדִים הֹשִׁיבוּ נָשִׁים (אשדודיות) אַשְׁדֳּדִיּוֹת (עמוניות) עַמֳּנִיּוֹת מוֹאֲבִיּוֹת: כד וּבְנֵיהֶם חֲצִי מְדַבֵּר
אַשְׁדּוֹדִית וְאֵינָם מַכִּירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכִלְשׁוֹן עַם וָעָם: כה וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם וָאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים
וָאֶמְרְטֵם וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים אִם־תִּתְּנוּ בְנֹתֵיכֶם לִבְנֵיהֶם וְאִם־תִּשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לִבְנֵיכֶם וְלָכֶם: כו הֲלוֹא
עַל־אֵלֶּה חָטָא־שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבַגּוֹיִם הָרַבִּים לֹא־הָיָה מֶלֶךְ כָּמֹהוּ וְאָהוּב לֵאלֹהָיו הָיָה וַיִּתְּנֵהוּ
אֱלֹהִים מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל גַּם־אוֹתוֹ הֶחֱטִיאוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת:

רש״י

(יט) ויהי כאשר צללו. כאשר נטו הצללים של ערב שבת בשערים צויתי לסגור דלתות העיר שלא יפתחו עד אחר שבת שלא יבואו הרוכלים בעיר למכור סחורתן כדי שלא יחללו ישראל את השבת על ידיהם: **(כ)** וילינו. והיו לנים הרוכלים והסוחרים ביום השבת מחוץ לירושלים פעם א׳ ושתי פעמים כדי שיבואו בני ישראל לפתוח השערים ולקנות מהם בשבת: **(כא)** ואומרה אליהם. התריתי באותם הרוכלים: אם תשנו. אם תוסיפו לעשות פעם שנייה: מן העת. מן אותו יום והלאה לא באו ביום השבת: **(כג)** הושיבו נשים. אשר נשאו להם נשים של עכו״ם: **(כד)** חצי מדבר. הרבה מבניהם היו מדברים לשון אשדודי׳ כאמותם: **(כה)** ואכה. נתתי להם מלקיות להלקותם כדי להוכיחם ולהזכירם: **(כו)** גם אותו החטיאו. כל שכן שתהיו חוטאים ע״י נשיכם של עכו״ם וזהו שנאמר בסמוך ולכם הנשמע וגו׳ בתמיה כלומר שלמה מלך ישראל נמצא חטא על ידי נשי׳ של עכו״ם ואתם נשאתם נשים של עכו״ם להיות חוטאין:

מצודת דוד

(יז) ומחללים וגו׳. לקנות בה מיד הצורים: **(יח)** כה עשו. לחלל את השבת: הזאת. ר״ל הידוע לכל: מוסיפים וגו׳. על החרון שהיה על אבותינו: **(יט)** כאשר צללו. כאשר האריכו צללי השערים והוא לפנות הערב כי אז החמה בשפולי הרקיע ומתארך אז צל כל דבר: ויסגרו. לבל יבואו הצורים עם דבר ממכרם: לא יבוא. למען לא יבוא משא של כל ממכר בשבת דרך פתחים קטנים היו שם: **(כא)** מדוע אתם לנים. כי חשש פן יצא מי אליהם לקנות מה מהם: אם תשנו. אם תלינו שם פעם שנית ר״ל עוד פעם אזי אשלח בכם יד לענוש אתכם: **(כב)** אשר יהיו מטהרים. ר״ל שיטהרו לטבול ולטהר עצמן ויהיו באים ושומרים את השערים בעוד יום וזהו לקדש את יום השבת ר״ל שלא יבאו משקדש היום כי לא לכבוד יחשב לשבת לבא משתחשך (כי כל המשמרות היו מתחדשות משבת לשבת כמ״ש בד״ה): גם זאת. גם הטובה הזאת זכרה לי לזכות: כרוב חסדך. גם גמול מעשה הטוב לחסד יחשב וכמ״ש מי הקדמני ואשלם (איוב מ״א): **(כג)** הושיבו. ר״ל הושיבו בבתיהם לקחתם לנשים: **(כד)** חצי. קצת מבניהם מדברים לשון אשדודית בלשון עם אמותם: וכלשון עם ועם. ר״ל וכן קצת מבני יתר העובדות גלולים היו מדברים כל אחד כפי לשון עם אמותם: **(כה)** ואכה מהם. מקצת מהם: ואמרטם. תלשתי שער ראשם: אם תתנו. אם מעתה תתנו וגו׳ אזי יהיה עליכם עונש שבועה: **(כו)** על אלה. בעבור נשים עכו״ם חטא שלמה כי הטו את לבבו לחטוא לה׳: ובגוים הרבים וגו׳. ועם שבכל העכו״ם הרבים לא היה מלך חכם כמוהו והדבר קשה להטות לב חכם אחר דעתו: ואהוב לאלהיו. והיה אהוב לה׳ עד שהמליכו על כל ישראל והיה לו להיות א״כ נזהר מאד לקיים מצות ה׳: גם אותו. עם כל חכמתו ואהבת ה׳ אליו לא התחכם להשיב כגמול ונשיו העכו״ם יכלו לו לפתותו להטות לבבו אחר דעתן ולחטוא לה׳:

מצודת ציון

(יז) חורי יהודה. שרי יהודה: **(יט)** צללו. מלשון צל: **(כ)** הרוכלים. מוכרי הבושם: **(כא)** לנים. מל׳ לינה: תשנו. מל׳ שנית: **(כב)** וחוסה. ענין חמלה כמו אתה חסת על הקיקיון (יונה ד׳): **(כה)** ואמרטם. ענין תלישת השער כמו ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא י״ג):

ב הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְהוּא אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת — אוֹכֵל עִמּוֹ בְּשַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת; וּבִלְבַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ מְעֻשָּׂרִין הֵן. וּבְשַׁבָּת שְׁנִיָּה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָיָה, לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין אָדָם צָרִיךְ לִקְרוֹת שֵׁם לְמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל דְּמַאי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: קוֹרֵא שֵׁם וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ.

ד מִי שֶׁקָּרָא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשַׂר שֶׁל דְּמַאי, וּלְמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל וַדַּאי — לֹא יִטְּלֵם בְּשַׁבָּת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן אוֹ עָנִי

פירוש ברטנורא

ב המדיר את חבירו שיאכל עמו. דאמר ליה קונם מה שאתה נהנה לי אם אין אתה סועד אצלי: **שבת הראשונה.** של סעודת נשואין לבחור שנשא בתולה התירו לו לאכול עמו משום איבה:

ג אין צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי. דלא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני שהם יודעים שפירות הטבולים למעשר עני הם במיתה ומפרישים אותו ולוקחים אותו לעצמן: **וחכמים אומרים.** אף על פי כן קורא לו שם, שהרי אינו מפסיד כלום בזה דאינו צריך להפריש וליתן לעני משום דעני הוי בזה מוציא מחבירו והמוציא מחבירו עליו הראיה:

ד מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי. שאמר תרומת מעשר שאני חייב להפריש מכרי זה יהא מונח בצפונו או בדרומו ולא הפרישה. ותרומת מעשר של דמאי דנקט לפי שהישראל קורא לה שם ונותנה לכהן ולוקח המעשר לעצמו, אבל תרומת מעשר של ודאי אין הישראל קורא לה שם אלא הוא נותן מעשר ללוי והלוי מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן: **לא יטלם.** כדי ליתנם לכהן או לעני שבחצר ושבמבוי, שאסור ליתן מתנות לכהן ולעני בשבת. אבל בלמודים לאכול אצלו כלומר הרגילין לאכול על שלחנו שרי, ובלבד שיודעים שהם של תרומת מעשר או של מעשר עני שאם אינו מודיעם והם סבורים

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ב

משנה זו מוסיפה ללמד, מתי הקלו חכמים להאמין לעם הארץ האומר שפירותיו מעושרים הם.

הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ – שאמר לו: "ייאסר עליך כל אשר לי אם לא תסעד אצלי", **וְהוּא אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת** – שהמדיר עם הארץ הוא, **אוֹכֵל עִמּוֹ** – מותר לו לאכול עמו, **בְּשַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה** – שמזמינו לסעודה (**רמב"ם**), **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת** – מכל מקום התירו לו חכמים לאכול עמו, מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי איבה עליו, **וּבִלְבַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ** – המזמין לאורחו: **מְעֻשָּׂרִין הֵן** – הפירות. יש מפרשים, שהפיסקה "ואף על פי שאינו מאמינו..." מוסבה על מה שנאמר אחר כך "ובלבד שיאמר לו...", כלומר: אף על פי שאינו מאמינו על המעשרות, ואינו נאמן אצלו על מה שאומר לו שפירותיו מעושרים, מכל מקום צריך שיאמר לו: "מעושרים הם" (**הגר"א**). **וּבְשַׁבָּת שְׁנִיָּה** – אבל כשמזמינו לשבת שנייה, **אַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָיָה** – שאסר עליו בלשון נדר, שלא ייהנה ממנו כל הנאה אם לא יבוא לאכול עמו בשבת השנייה, שיש חשש לאיבה יתירה, אם לא ייענה להזמנתו, **לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר** – שהרי יש לו שהות לעשר לפני השבת או הוא בעצמו או שיעשר עם הארץ בפניו. בירושלמי מבואר, ששבת ראשונה היינו שבת של סעודת נישואין לבחור שנשא בתולה. ויש מפרשים: בשבת הראשונה – בשבוע הראשון, כלומר בשבעת ימי המשתה, אפילו בימי החול הקלו חכמים משום איבה, שיאכל עמו, שסעודת מצוה היא, אבל בשבוע השני לא יאכל עמו עד שיעשר (**רש"ש; "משנה ראשונה"**).

באור משנה ג

כבר הזכרנו שאין מפרישין מן הדמאי אלא תרומת מעשר ומעשר שני, אבל מעשר ראשון, שהוא מותר לזרים, אין מפרישים אותו, שהואיל והוא ספק אומרים ללוי: המוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר: הבא ראיה שאינו מעושר וטול מעשר. והוא הדין למעשר עני בשנה השלישית והשישית לשמיטה, שאין צריכים להפרישו מן הדמאי, לפי שספק הוא, ואומרים לעני: הבא ראיה שאינו מעושר. ברם, מעשר ראשון צריך קריאת שם, דהיינו שנותן עיניו בצד הפירות, ואומר: עשירית מהם היא כאן מעשר. הטעם הוא, לפי שאינו ראשי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר, הלכך קורא שם למעשר ראשון כדי להפריש ממנו את תרומת המעשר כפי שיבואר עוד להלן (ה, א). יש סוברים שקורא שם למעשר, כדי להוציא התבואה מספק איסור טבל, שאף טבל למעשר אסור באכילה. – משנתנו דנה בענין מעשר עני, אם צריך לקרוא לו שם, ונחלקו בזה תנאים.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין אָדָם צָרִיךְ לִקְרוֹת שֵׁם לְמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל דְּמַאי – לומר: "מעשר עני של כרי זה יהא בדרומו או בצפונו", שסובר רבי אליעזר: לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני שאין בו איסור אכילה אלא גזל עניים, ואינם חוששים לגזל זה, ולכן מפרישים הם מעשר עני כדי להוציא תבואתם מאיסור טבל, ואינם נותנים אותו לעניים אלא נוטלים אותו לעצמם; הלכך הלוקח דמאי אינו צריך אפילו לקרות שם למעשר עני, שהרי כבר הופרש על ידי עם הארץ עצמו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: קוֹרֵא שֵׁם** – למעשר עני, לפי שנחשדו עמי הארץ גם על מעשר עני, משום הטורח, **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ** – אותו וליתן לעני, שהואיל וספק הוא הרי העני הוא המוציא מחברו ועליו להביא ראיה שלא הופרש מעשר עני (**בבלי מכות יז, א**). ויש מפרשים טעם המחלוקת, שלרבי אליעזר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני, לפי שעם הארץ אינו מפסיד כלום, שאם ירצה יוכל להפקיר נכסיו ויהיה עני ויוכל לזכות בעצמו בהמעשר. ואילו חכמים סבורים שמתיירא הוא להפקיר, שמא יזכה בהם בינתיים איש אחר ולכן נחשדו (**נדרים פד, ב**). ויש מבארים, שלדעת חכמים אפילו אם לא נחשדו, מכל מקום כיון שאין הלוקח מפסיד כלום, שהרי בקריאת שם דיו, ואינו צריך ליתנו לעניים, אין בכך כלום אם נחמיר עליו, שיהא קורא שם למעשר עני (**ר"ש עפ"י הירושלמי**).

יום שני

באור משנה ד

מִי שֶׁקָּרָא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשַׂר שֶׁל דְּמַאי – שאמר בערב שבת: תרומת מעשר של כרי זה (ערימה זו של פירות) יהא מונח בצפונו או בדרומו, ולא הפרישה מהכרי, **וּלְמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל וַדַּאי** – או שקרא שם למעשר עני של ודאי טבל וייחד מקומו בערב שבת ולא הפרישו, **לֹא יִטְּלֵם בְּשַׁבָּת** – לא יפרישם בשבת כדי ליתנם לכהן ולעני, שאסור ליתן מתנות לכהן ולעני בשבת. ויש מפרשים, שאסור להפרישם בשבת, אף על פי שקרא להם שם וייחד מקומם בערב שבת (**עיין "שנות אליהו"; "משנה ראשונה"**). – משנתנו נקטה תרומת מעשר של דמאי ולא תרומת מעשר של ודאי, לפי שהיא עוסקת בישראל שקרא לה שם, ואילו תרומת מעשר של ודאי אין הישראל קורא לה שם אלא הוא נותן מעשר ראשון ללוי והלוי מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן. ואמנם אפשר היה ללמד דין זה בלוי שקרא שם לתרומת מעשר של ודאי, אלא נראה שהתנא נקט תרומת מעשר של דמאי לרבותא, שאף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים הם, מכל מקום אסור ליתנה בשבת לכהן (**תוספות ר' עקיבא איגר**). ברם, לגבי מעשר עני נקטה

לְמוּדִים לֶאֱכוֹל אֶצְלוֹ — יָבֹאוּ וְיֹאכְלוּ, וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדִיעֵם.

ה הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת: קַח לִי מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן וּמִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר — אֵינוֹ נֶאֱמָן. מֵאִישׁ פְּלוֹנִי — הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. הָלַךְ לִקַּח מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: לֹא מְצָאתִיו, וְלָקַחְתִּי לְךָ מֵאַחֵר שֶׁהוּא נֶאֱמָן — אֵינוֹ נֶאֱמָן.

ו הַנִּכְנָס לָעִיר, וְאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם, אָמַר: מִי כָּאן נֶאֱמָן, מִי כָּאן מְעַשֵּׂר? אָמַר לוֹ אֶחָד: אֲנִי — אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן — הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. הָלַךְ לִקַּח מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ: מִי כָּאן מוֹכֵר יָשָׁן? אָמַר לוֹ: מִי שֶׁשִּׁלַּחְךָ אֶצְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה — הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין.

ז הַחֲמָרִים שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, אָמַר אֶחָד: שֶׁלִּי חָדָשׁ וְשֶׁל חֲבֵרַי יָשָׁן, שֶׁלִּי אֵינוֹ מְתֻקָּן וְשֶׁל חֲבֵרַי מְתֻקָּן — אֵינָן

פירוש ברטנורא

שמשלו הוא מאכילם הוה ליה כמאכיל אורחיו תרומה ומעשרות שהוא אסור:

ה אינו נאמן. דאפילו ימצא שלקח ממי שאינו נאמן מצי לאשתמוטי ולומר בעיני היה נאמן. אבל כי אמר ליה מאיש פלוני לא מצי לאשתמוטי דהא אינו רשאי ליקח מאחר:

ו איש פלוני נאמן ה"ז נאמן. אע"ג דלא היה ראוי להאמינו כיון שהוא עצמו חשוד, קולא היא שהקלו באכסנאי משום חיי נפש. ודוקא כשאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יטול אלא מן המומחה: **מי כאן מוכר ישן.** שירא שמא יאכילוהו חדש קודם שיקרב העומר. ורוב עמי הארץ אין חשודים על החדש והוי כדמאי דרוב עמי הארץ מעשרים הן, הלכך לא החמירו עליהן כל כך דנימא שהם גומלים חסד זה לזה תעיד אתה עלי ואני אעיד עליך:

ז החמרים. המביאים תבואה ממקום הזול למקום היוקר: **אין נאמנים.** דודאי גומלים זה את זה ומשבח של חבירו בעיר זו כדי שישבח חבירו את שלו

משניות מבוארות – קהתי

המשנה מעשר עני של ודאי, שאילו בדמאי אינו צריך ליתנו לעני, כמו ששנינו במשנה הקודמת. **וְאִם הָיָה כֹּהֵן אוֹ עָנִי לְמוּדִים** – רגילים – **לֶאֱכוֹל אֶצְלוֹ** על שלחנו, **יָבֹאוּ וְיֹאכְלוּ** – אצלו בשבת את התרומה והמעשר, **וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדִיעֵם** – שיודיע לכהן שמאכילו תרומת מעשר, ולעני – שמאכילו מעשר עני, כדי שידעו שמשלהם הם אוכלים; שאם לא כן יחשבו שמשלו הוא מאכילם, ונמצא מאכיל את אורחיו תרומה ומעשרות, שהוא אסור; ויש מבארים הטעם, שאם אינו מודיעם, יש בזה משום גניבת דעת (**"משנה ראשונה"**). ויש אומרים, שצריך להודיע לכהן, כדי שיטהר עצמו לאכול תרומה, ולעני – שלא יטמא טהרות של חבר (**הר"ש והרא"ש**).

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות שהקלו חכמים בשבת להאמין למי שאינו נאמן על המעשרות, באה משנתנו ללמד שיש וגם בחול הקלו להאמין למי שאינו נאמן.

הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת: קַח לִי – קנה לי פירות, **מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן** – על המעשרות, ואינו לוקח פירות מעם הארץ, **וּמִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר** – או ממי שלוקח מעמי הארץ והוא מעשר דמאי קודם שימכרם (**רש"י בכורות לו, א**). ויש מפרשים: ממי שהוא נאמן – ממי שקיבל על עצמו להיות נאמן על המעשרות (עיין לעיל ב, ב), וממי שהוא מעשר – שנוהג בעצמו לעשר (**הגר"א**), והלך ולקח והביא לו. **אֵינוֹ נֶאֱמָן** – לומר שלקח ממי שהוא נאמן, הואיל והוא עצמו אינו נאמן על המעשרות, שגם אם יתברר שלקח ממי שאינו נאמן, יכול הוא לומר: "בעיני הוא נאמן". **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי** – אבל אם אמר לו: "קח לי מאיש פלוני", **הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן** – לומר שלקח מאיש פלוני, שהואיל ואפשר לברר אם לקח מפלוני, הרי הוא מתיירא לשקר. **הָלַךְ לִקַּח מִמֶּנּוּ** – הלך השליח לקנות מאותו פלוני, וחזר למשלחו **וְאָמַר לוֹ: לֹא מְצָאתִיו** – את פלוני, **וְלָקַחְתִּי לְךָ מֵאַחֵר שֶׁהוּא נֶאֱמָן** – וקניתי לך פירות מאדם אחר שהוא נאמן, **אֵינוֹ נֶאֱמָן** – הואיל והוא עצמו אינו נאמן על המעשרות אינו נאמן לומר שלקח ממי שהוא נאמן, כמו שבארנו לעיל.

יום שלישי

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד במקרים שהקלו חכמים להאמין לשאינו נאמן על המעשרות.

הַנִּכְנָס לָעִיר – אורח שבא לעיר, **וְאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם** – והוא רוצה לקנות שם צרכי אוכל מתוקנים, **אָמַר** – שאל את אנשי המקום שפגשם: **מִי כָּאן נֶאֱמָן** – על המעשרות? **מִי כָּאן מְעַשֵּׂר** – מי ידוע לכם שהוא מעשר (כמו שבארנו במשנה הקודמת)? **אָמַר לוֹ אֶחָד: אֲנִי** – "אני נאמן", **אֵינוֹ נֶאֱמָן** – שאין אדם נאמן להעיד על עצמו, אבל אם **אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן** – על המעשרות, **הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן** – ולוקח מאותו פלוני אף על פי שאינו מכירו, והולך ואוכל על פי עדותו של זה, שהקלו חכמים באורח שבא לעיר משום חיי נפש (**ירושלמי**). – **הרמב"ם** כותב בטעם הלכה זו: "העיקר אצלנו: אין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו למי שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד. וכל זה כדי להקל עליו מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (כלומר העיר). יש גורסים במשנתנו: "אמר: "מי כאן נאמן?... אמר לו אחד: "אני איני נאמן, איש פלוני נאמן", הרי זה נאמן". **בתוספתא מובא:** "במה דברים אמורים? בזמן שאינו מכיר אדם שם. אבל אם היה מכיר שם אדם לא יטול אלא מן המומחה" – **כלומר שאם היה מכיר אדם שם לא הקילו בו כאורח, שכן מכירו יכול לעזור לו למצוא מומחה, היינו אדם הידוע לרבים שהוא נאמן על המעשרות. וכן מובא שם:** "במה דברים אמורים? בזמן שלא שהה שם שלושים יום, אבל בזמן ששהה שם שלושים יום לא יטול אלא מן המומחה". **הָלַךְ לִקַּח מִמֶּנּוּ** – הלך לקנות מאותו פלוני, שהאחד העיד עליו שהוא נאמן, **אָמַר לוֹ** – שאל אותו: **מִי כָּאן מוֹכֵר יָשָׁן** – תבואה ישנה, שהיא יבשה וטובה מתבואה חדשה שאינה יבשה כל צרכה (**רש"י כתובות כד, א**); ויש מפרשים, שכוונת השאלה היא לענין איסור "חדש", שתבואה אסורה באכילה קודם להקרבת העומר, ולכן שאל: "מי כאן מוכר תבואה ישנה מהשנה שעברה, שלא ייכשל באכילת "חדש". ואמנם רוב עמי הארץ לא נחשדו על החדש, ודינו כדמאי (**ברטנורא**). אבל רבים דוחים פירוש זה, שאין מוצאים בשום מקום שעמי הארץ נחשדו על ה"חדש" (ואף עניינן כאן קשה לפי פירוש זה – עיין **"תוספות יום טוב"; רש"י כתובות נו, ב; ר"ש**). ולפי **הרמב"ם** הכוונה היא ליין ישן (**הל' מעשר יב, ז**); **אָמַר לוֹ: מִי שֶׁשִּׁלַּחְךָ אֶצְלִי** – פלוני ששלחך אלי הוא מוכר ישן, **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה** – שנראים כאילו גומלים חסד זה לזה: העד אתה עלי ואני אעיד עליך, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין** – שהקילו חכמים באורח, שמותר לו לסמוך עליהם בכגון זה, משום חיי נפש, כמו שהזכרנו לעיל.

באור משנה ז

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, ש"אף על פי שהם כגומלים זה את זה, הרי אלו נאמנים", דנה משנתנו בסוחרי תבואה, שאחד מהם משבח תבואתו של חבירו, אם חוששים בזה לגומלים.

הַחֲמָרִים – המוליכים תבואה בחמוריהם ממקום למקום, **שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר** – למכור בה תבואתם, **אָמַר אֶחָד** – מהם: **שֶׁלִּי חָדָשׁ** –

נֶאֱמָנִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמָנִין.

פ ר ק ח מ י ש י

א הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם, כֵּיצַד הוּא מְעַשֵּׂר? נוֹטֵל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה מִמָּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן, הֲרֵי בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו, וְהַשְּׁאָר חַלָּה; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

פירוש ברטנורא

בעיר אחרת: **ר' יהודה אומר נאמנים.** הואיל ורוב ע"ה מעשרים הן בדמאי הקילו משום חייהן של בני העיר שיהיו מוכרי תבואה ופירות רגילין לבא שם. ואין הלכה כר"י:

ה א הלוקח מן הנחתום. כשהנחתום מוכר במדה גסה הלוקח ממנו חייב לתקן מה שהוא לוקח והנחתום פטור. והא דתנן לעיל בפרק ב' שהנחתומים חייבים להפריש כדי שיעור תרומת מעשר וחלה, התם מיירי במוכר במדה דקה שמפני שהוא משתכר הרבה הטילו עליו לעשר, אי נמי מפני התינוקות שלוקחים ממי שמוכר בדקה כדי שלא יאכלו טבלים הטילו עליו לתקן. מדה גסה ודקה מפורשים לעיל ספ"ב: **נוטל כדי תרומת מעשר.** דהיינו אחד ממאה וכדי חלה אחד ממ"ח. ולא שיפרישם מן הכבר שלקח מן הנחתום, אלא קובע להם מקום ומניחם מחוברים במקומם: **אחד ממאה ממה שיש כאן.** מכל מה שיש כאן משמע אף עם כדי שיעור חלה שהפריש עשוי מעשר, ונמצא מפריש מעשר אף מן החלה: **ושאר מעשר.** דהיינו עוד תשעה סמוך לו הרי קבע מקום לכל המעשר, ואותו האחד שקראתי לו שם מעשר תחילה עשוי תרומת מעשר על התשעה הסמוכים לו: **והשאר חלה.** א' ממ"ח שהפרשתי חלה: **ומעשר שני בצפונו או בדרומו.** קובע לו מקום ואחר כך מחללו, ואינו צריך להוסיף חומש:

משניות מבוארות – קהתי

תבואה חדשה, שאינה יבשה כל צרכה, **וְשֶׁל חֲבֵרֵי יָשָׁן** – תבואה ישנה, שכבר נתייבשה כל צרכה, וטובה היא מן התבואה החדשה. ויש מפרשים, שחדש היינו תבואה שנקצרה לפני העומר שאסור לאכלה עד אחר העומר, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת (עיין שם, שהבאנו דעות שדחו פירוש זה); **שֶׁלִּי אֵינוֹ מְתֻקָּן** – מהתבואה שלי לא הופרשו תרומות ומעשרות, **וְשֶׁל חֲבֵרֵי מְתֻקָּן** – תבואתו מעושרת, **אֵינָן נֶאֱמָנִין** – שודאי גומלים הם זה לזה, ומעיד האחד על של חבירו במקום זה, כדי שחבירו יעיד על שלו במקום אחר; ואף על פי שמוסיף גם דברים אחרים לגרוע את שלו ולשבח את של חבירו (לפי הפירוש הראשון של "חדש" ו"ישן"), אינו נאמן להחזיק את של חבירו בחזקת מתוקן. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמָנִין** – בירושלמי מבואר טעמו, שהקילו בזה להאמינם, ולא לחוש לגומלים, מפני חייהם של בני העיר, שיהיו החמרים מספקים תבואה ופירות לעיר; שאם לא יהיו נאמנים יפסיקו להביא. ברם, חכמים לא הקילו מטעם זה, לפי שיכולים לספק להם צרכי המזון מעיר אחרת. הלכה כחכמים, שאינם נאמנים, "שמא קנוניא עשו ביניהם" (**הל' מעשר יב, י**).

יום רביעי

באור משנה א

כבר בארנו, שלא תיקנו חכמים להפריש מן הדמאי אלא תרומת מעשר, אחד ממאה, לפי שיש בה עוון מיתה, שדינה כתרומה גדולה, ומעשר שני, שאין בו הפסד ממון, שהרי בעליו אוכלים אותו; ויש אומרים, כדי שלא לאכלו בטומאה או מחוץ לירושלים. אבל מעשר ראשון אין מפרישים, שכן מותר הוא לזרים ואין בו אלא גזל הלוי, וכיון שהוא ספק אומרים ללוי: "הבא ראיה שאינו מעושר וטול מעשרך", שהמוציא מחבירו עליו הראיה. והוא הדין למעשר עני, כמו שבארנו (לעיל ד, ג). ברם, קוראים שם למעשר ראשון, כפי שיבואר במשנתנו, כדי להפריש ממנו תרומת המעשר, שאין רשאים להפריש תרומת מעשר קודם המעשר. ותרומה גדולה אין מפרישים מן הדמאי, שלא נחשדו עליה עמי הארץ, כפי שהזכרנו כבר בהקדמה למסכתנו. – משנתנו באה ללמד כיצד מעשרים את הדמאי והיא מלמדת דין זה בפת של דמאי הלקוחה מנחתום, שמלבד תרומת מעשר ומעשר שני יש להפריש ממנה גם חלה.

הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם – פת של דמאי, שצריך להפריש ממנה גם חלה, **כֵּיצַד הוּא מְעַשֵּׂר** – פת זו? **נוֹטֵל** – חלק מן הפת, **כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר** – היינו אחד ממאה, **וְחַלָּה** – וכדי חלה, אחד מארבעים ושמונה, כלומר חלק הכולל שני השיעורים הללו המופרשים לכהן ($1/100 + 1/48 = 3/100$ ועוד $1/1000$ מכל הפת), **וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה מִמָּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן** – במה שנטלתי, **הֲרֵי בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר** – כלומר שמשאיר את החלק שנטל מן הפת בצד הפת, ומסמן בו את מקומו של האחד ממאה וקורא לו שם "מעשר", היינו שהוא חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר** – היינו עוד תשעה חלקים כמותו המשלימים את שיעור המעשר, הריהו **סָמוּךְ לוֹ** – סמוך לאחד ממאה שכבר עשיתי מעשר, והרי כל זה מעשר ראשון; **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – אותו האחד ממאה שקראתי לו בראשונה שם "מעשר", **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על כל המעשר הראשון, **וְהַשְּׁאָר** – מה שנשאר בחלק שנטלתי, היינו האחד מארבעים ושמונה, **חַלָּה** – הרי זה חלה; ונותן את כל החלק הזה, הכולל את תרומת המעשר והחלה, לכהן; **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – של הפת, **בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ** – כלומר שקובע מקומו בצד צפון או בצד דרום של הפת; ויש מפרשים: בצפונו או בדרומו של המעשר הראשון שכבר נקבע תחילה מקומו בפת, **וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – והרי מעשר שני זה יוצא לחולין בפדיון שאני פודהו במעות שיעדתי לכך.

המפרשים מתעכבים על עניינים אחדים שבמשנתנו הטעונים הסבר, ונבארם כאן לפי סדרם במשנה:

א) הלוקח מן הנחתום... – בירושלמי שואלים: למעלה (ב, ד) שנינו, שהנחתום מפריש תרומת מעשר – "הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה", ואילו כאן שנינו: "הלוקח מן הנחתום, כיצד הוא מעשר" – היינו שהלוקח מפריש? אמנם יש מפרשים, ששם מדובר בנחתום חבר, ואילו משנתנו עוסקת בנחתום עם הארץ. אבל לירושלמי משמע שהנחתום כאן הוא כנחתום שם, כלומר שבשתי המשניות מדובר בנחתום חבר (ר"ש). ואם כן הרי הן סותרות זו את זו. ויש מחזקים קושיה זו, שאמנם אי אפשר לפרש משנתנו בנחתום עם הארץ, שהרי אין אנו מוצאים שנחשדו עמי הארץ על חלה ("תפארת ישראל" ועוד). ביישוב קושיה זו נחלקו בירושלמי ר' יוחנן ור' אלעזר: ר' יוחנן אמר, ששם מדובר בנחתום שעושה עיסתו בטהרה, הלכך הוא מפריש תרומת מעשר וחלה, הואיל וראויות הן לכהן לאכילה, ואילו במשנתנו מדובר בנחתום שעושה עיסתו בטומאה, כגון שלקח מעם הארץ תבואה שהוכשרה ונטמאה, הלכך לא הטריחוהו חכמים להפריש תרומת מעשר וחלה, כיון שאינה ראויה לכהן אלא להסיקה תחת תבשילו, והלוקח שיאכל הוא יפריש. ור' אלעזר אמר, ששם מדובר בנחתום שמוכר במידה דקה, כלומר ככרות יחידות, ומרויח הרבה, הלכך הטילו חכמים עליו להפריש; ויש אומרים הטעם, מפני התינוקות שלוקחים אצלו, שלא יאכלו טבלים, ואילו במשנתנו מדובר בנחתום שמוכר במידה גסה, הרבה ככרות ביחד, שאינו מרויח הרבה, לפיכך הלוקח ממנו חייב לתקן מה שהוא לוקח – עיין במפרשי המשנה שנקטו דעתו של ר' אלעזר ומפרשים משנתנו בנחתום חבר שמוכר במידה גסה, וזהו ששנינו: "הלוקח מן הנחתום, כיצד הוא מעשר"?...

ב) נוטל כדי תרומת מעשר וחלה ואומר: "אחד ממאה שיש כאן"... – משמע מכאן שמפרישים מעשר אף מן החלה, ושואלים בירושלמי: הלא שנינו (לעיל א, ג), שחלת עם הארץ פטורה מן הדמאי. אמנם לדעת ר' אושעיא שם, שהטעם הוא משום שאימת קדשים על עם הארץ ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן, אין מקום לקושיה, ששם מדובר בחלת עם הארץ שתיקן לו גבל חבר בטהרה

ב הָרוֹצֶה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּאַחַת — נוֹטֵל אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלִישׁ וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה חֻלִּין, וְהַשְּׁאָר תְּרוּמָה עַל הַכֹּל, וּמֵאָה חֻלִּין שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר,

פירוש ברטנורא

ב נוטל אחד משלשים ושלש ושליש. היינו שליש ממאה. וסאה שנוטל יש בהם ג' שלישים, שנים מהן לתרומה שהיא תרי ממאה ואחד לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה. ואומר על אותה סאה שנטל אחד ממאה שיש כאן בין הכל דהיינו שליש אותה סאה: **הרי הוא בצד זה חולין.** פירוש ישאר חולין כמו שהוא עתה בטבלו בצד שני שלישים שעמו, והשאר דהיינו שני שלישים יהיו תרומה על הכל: **מהחולין שיש כאן.** דהיינו השליש שאמרתי עליו שישאר חולין. הרי זה בצד זה מעשר: **ושאר מעשר.** דהיינו עוד תשעה סמוך לשליש זה, אותם עשרה שלישים יהיו מעשר על המאה שלישים. ולאו דוקא עשרה אלא מעט פחות כפי המגיע לשנים של תרומה: **זה שעשיתי מעשר.** היינו השליש שקרא עליו שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר על תשעה השלישים. ולא שליש שלם אלא חסר דבר מועט, ולהכי קאמר מהחולין שיש כאן דמשמע ולא כל החולין. ומתניתין אתיא כאבא אלעזר בן גומל דאמר בסוף פרק כל הגט (לא.) כשם שיש לו לבעל הבית רשות לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר. ואיהו נמי שרי להפריש תרומת מעשר באומד

משניות מבוארות – קהתי

שבכגון זה הכהן המקבל אותה פטור מלעשרה דמאי, ואילו חבר שקנה עיסה או כיכר של דמאי והפריש חלתה, חייב לעשרה דמאי; אבל לדעת ר' יוחנן שם, שהטעם הוא מפני שבשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו להפריש גם על חלה, אם כן קשה משנתנו, מדוע מפריש כאן מעשר גם מן החלה. מסקנת הירושלמי היא (לאחר שקלא וטריא), ששם מדובר בכהן שמתארח אצל עם הארץ שעשה עיסתו בטהרה, היינו על ידי גבל חבר, ובכגון זה הקילו חכמים, שאינו צריך להפריש ממנה מעשר של דמאי. ומשנתנו הרי עוסקת בנחתום שמוכר לרבים, שבכגון זה חייב הלוקח להפריש מעשרות דמאי גם מהחלה. ויש עוקר את הקושיא מעיקרה, שאמנם גם משנתנו סוברת שאין צריך להפריש דמאי על החלה, ומה שאומר "אחד ממאה שיש כאן", כוונתו חוץ מהחלק הראוי לחלה.

ג) "נוטל כדי תרומת מעשר..." — בארנו במשנה, שנוטל חלק מן הפת כשיעור אחד ממאה ואחד מארבעים ושמונה ומניחו אחר כך בצד הפת ואומר: "אחד ממאה שיש כאן הרי בצד זה מעשר" וכו'. כך אמנם כותב הרמב"ם (הל' מעשר ט, ו): "הלוקח כיכר מן הנחתום מפריש ממנה כדי תרומת מעשר וחלה"... וכן בהלכה הקודמת: "כיצד מעשרין את הדמאי? מפריש כדי תרומת מעשר שהוא אחד ממאה מן הכל ומניחה בצד הפירות ואומר: זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו"... אבל בפירושו למשנתנו כותב הרמב"ם, שלא יפריש את החלק מן הכיכר אלא יניחהו מחובר... וכן מפרש גם הרב מברטנורא: "נוטל כדי תרומת מעשר, דהיינו אחד ממאה, וכדי חלה אחד ממ"ח, ולא שיפרישו מן הכיכר... אלא קובע להם מקום ומניחם מחוברים במקומם".

ד) כדי תרומת מעשר וחלה — שני שיעורים ישנם בחלה: שיעורו של בעל הבית הוא אחד מעשרים וארבעה בעיסתו, ושיעורו של נחתום הוא אחד מארבעים ושמונה. רוב המפרשים פירשו במשנתנו "כדי חלה" — אחד מארבעים ושמונה, כלומר כשיעור שהנחתום היה צריך להפריש; וכך אמנם בארנו במשנה. ברם, יש מפרשים, שאם הלוקח הוא בעל בית, צריך הוא להפריש אחד מעשרים וארבעה, ואם הוא פלטר, היינו הלוקח ככרות מן הנחתום למכירה קמעונאית, הריהו מפריש אחד מארבעים ושמונה ("תפארת ישראל").

ה) **נוטל... ואומר:** "אחד ממאה ממה שיש כאן, הרי בצד זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו; זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו, והשאר חלה" — **יש שואלים,** משום מה תיקנו לעשר דמאי בסדר זה ולומר נוסח מסובך? למה לא תיקנו שיקרא שם לכל מעשר ראשון תחילה ואחר כך יפריש ממנו תרומת מעשר, דהיינו שיאמר: "עשרה ממאה בצד זה הרי הוא מעשר, ואחד מן העשרה שיש כאן הרי הוא תרומת מעשר"? בעל "תוספות יום טוב" כותב בענין זה: לפי שאינו מפריש אלא תרומת מעשר בלבד, ואילו המעשר הראשון אינו צריך להפרישו, כי אם לקרוא לו שם ולהפריש ממנו תרומת מעשר (שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם שקרא שם למעשר), הלכך אין צורך לקבוע מקום לשני השיעורים: תחילה לכל המעשר ואחר כך לתרומת מעשר שבו, אלא קובע מקום לשיעור אחד ממאה שיפרישו אחר כך, ואומר ששאר המעשר סמוך לו. בלא שיעור רק בסתם "שאר מעשר". ויש מבארים: שאילו היה מפריש או קורא שם לכל המעשר תחילה, היה מחויב ליתנו ללוי, שהרי זה כאילו מודה שאינו מעושר, לכן מפריש תחילה אחד ממאה ואומר: זה מעשר, כלומר זה ודאי אני צריך ליתן, ושאר מעשר סמוך לו, כלומר אם אני חייב בו, ואחר כך אומר: זה שאמרתי עליו שהוא מעשר הרי הוא תרומת מעשר על שאר המעשר, אם אני חייב בו. כללו של דבר, כיון שאינו נותן המעשר למה יקרא לו שם?! (רדב"ז). ברם, ר' עקיבא איגר מקשה על "תוספות יום טוב" שהנה במשנה הבאה מדובר בודאי טבל (כפי פירושו בשם הר"ש), וצריך ליתן את המעשר הראשון ללוי, ואף על פי כן נוסח העישור הוא כנוסח שבמשנתנו: "הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו" וכו'. קושיה זו מוקשית איפוא גם על הרדב"ז. בעל "משנה ראשונה" כותב: "ונראה שמשום שחלה ותרומת מעשר שתיהן נקראות "ראשית", מצוה להקדים הפרשתן קודם לשאר המעשרות, אלא שבשעת הפרשה זו אי אפשר לקרות להן שם, שכל זמן שלא הפריש את המעשר אינו יכול לקרות שם לתרומת מעשר, וכן חלה אין לקרות לה שם קודם המעשר (כפי שנבאר עוד להלן). אבל מכל מקום מצוה לייחד להן מקום תחילה, וזהו ששנינו: נוטל כדי תרומת מעשר וחלה — כלומר מייחד להן מקום שאלו יהיו תרומת מעשר וחלה אחר כך כשיקרא להן שם... ושתי הפרשות יש כאן: האחת בתחילה בלא קריאת שם, שמייחדן על מנת לקדשן אחר כך בקריאת שם, וזה מותר אף שלא מפריש המעשר, וההפרשה השנייה היינו שקורא להן שם, וזה אי אפשר אלא אחר המעשר... ודין זה אינו רק בדמאי אלא גם בודאי, שאף על פי שמעשר קודם לתרומת מעשר היינו בקריאת השם, אבל לגבי ייחוד מקום, מצוה לייחד מקום לתרומת מעשר קודם למעשר, כמו שמובא במשנה הבאה".

ו) "והשאר חלה, ומעשר שני בצפונו או בדרומו" — בירושלמי אמרו: למה מקדימים מעשר ראשון לחלה? משום שקדם לגורן (כלומר שחל חיובו בגורן קודם חיובו החלה) וכתוב בו "ראשית"; (כלומר שיש בו תרומת מעשר ותרומה נקראת "ראשית" — "ראשית דגנך" — דברים יח, ד), אבל מעשר שני אף על פי שקדם לגורן, הואיל ולא כתוב בו ראשית, מקדימים לו החלה, שכתוב בה "ראשית" — "ראשית עריסותיכם". מכאן סדר המעשר של הפת הוא: תחילה מעשר ראשון ותרומת מעשר — לפי שיש בו שני יתרונות: קודם לגורן וגם כתוב בו "ראשית"; אחר כך "חלה" שכתוב בה "ראשית", ולבסוף מעשר שני.

באור משנה ב

אגב ההלכה שבמשנה הקודמת באה משנה זו ללמד, כיצד מפרישים מטבל ודאי תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחת, ומדובר כאן בכהן או בלוי, ששניהם חייבים להפריש תרומה ותרומת מעשר מתבואותיהם, כמו שדרשו חכמים מהפסוק (במדבר יח, כח): "כן תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרותיכם", "אתם" — אלו הלויים, "גם אתם" — לרבות הכהנים (רמב"ם על פי ספרי פרשת קורח), אלא שהכהן מעכב את התרומות לעצמו, והלוי נותן את התרומות לכהן, ולכן שייך לומר אצלם שמפרישים תרומה ותרומת מעשר כאחת. אבל ישראל אינו יכול להפריש תרומת מעשר, שהרי תרומת מעשר על הלוי להפריש ממעשר ראשון הניתן לו, ואם הישראל יפרישנה מן המעשר, הרי הוא מפריש מדבר שאינו שלו ואין תרומתו תרומה (ירושלמי). ברם, יש דעה (בבלי גיטין לא, א), שכשם שיש לבעל הבית רשות לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר, ולפי דעה זו מדובר במשנתנו גם בישראל.

הָרוֹצֶה לְהַפְרִישׁ — מטבל ודאי, **תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּאַחַת** — תרומה היינו תרומה גדולה ששיעורה אחד מחמישים (שני אחוזים), ותרומת מעשר שיעורה אחד ממאה (אחוז אחד), והרוצה להפריש שתי התרומות הללו כאחת, **נוֹטֵל אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלִישׁ** — כלומר שלושה ממאה (3%), ונקט התנא "אחד משלושים ושלש ושליש" ולא שלושה ממאה, שאם יש לו מאה סאה תבואה קל לו יותר לחלקה לשלושה חלקים, שלושים ושלש ושליש לכל חלק, ולקחת סאה מכל חלק (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"**). ואולי הטעם הוא שדרך חכמים לנקוט "אחד מ..." כגון אחד מחמישים, ולא שניים ממאה וכיוצא בזה (**ר"ח אלבק**); ואף כאן נקט התנא: נוטל אחד משלושים ושלש ושליש, וכוונתו היא שלושה ממאה כמו שביארנו,

וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו, וְהַשְּׁאָר חַלָּה; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

ג הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם, מְעַשֵּׂר מִן הַחַמָּה עַל הַצּוֹנֶנֶת, וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִטְּפוּסִין הַרְבֵּה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד, וְשֶׁל הַיּוֹם הָיוּ מִשֶּׁל אַחֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וּמַתִּיר בַּחַלָּה.

ד הַלּוֹקֵחַ מִן הַפַּלְטֵר — מְעַשֵּׂר מִכָּל טְפוּס וּטְפוּס; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. מוֹדֶה

פירוש ברטנורא

בעין יפה בפרק כל המנחות באות מצה (דף נד: נה.) הלכך אותו שליש שהוא מפריש משלם אע"פ שהיה ראוי להיות חסר מעט, בעין יפה הוא מפריש ושרי:

ג ומן הצוננת על החמה. אע"פ שהוא מעשר מן הרע על היפה סבר לה כר' אלעאי דאמר (קדושין מו:) התורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה, ובדמאי התירו אפילו לכתחילה: **ואפילו מדפוסים הרבה.** ולא חיישינן שמא אתמול קנה הנחתום תבואה ממי שהוא מעשר והיום ממי שאינו מעשר ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב, דנחתום מחד גברא זבין אע"פ שהוא עושה מדפוסים הרבה: **רבי יהודה אוסר.** כששניהם של אמש או שניהם של היום מודה רבי יהודה לרבי מאיר דאפילו מדפוסים הרבה שרי, דלא חייש לדפוסים. אבל אחד של אמש ואחד של היום אפילו מדפוס אחד אסר, שאני אומר וכו': **ר' שמעון אוסר בתרומת מעשר.** דאפילו שניהם של היום או של אמש כיון דבשני דפוסים הוא אמרינן מתרי גברי זבן את התבואה ושמא האחד עישר והאחד לא ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב: **ומתיר בחלה.** דבחלה כולי עלמא מודו אפילו של אמש בשל היום ואפילו משני דפוסים, דאי נמי מתרי גברי זבן לא חיישינן שהרי אצל הנחתום מתחייבה בחלה שהוא גלגל את העיסה. והלכה כרבי שמעון:

ד פלטר. הוא הלוקח מן הנחתומים ככרות הרבה בבת אחת ומוכרן אחר כך בשוק אחד אחד: **מעשר מכל דפוס ודפוס דברי רבי מאיר.** דסבירא ליה לרבי מאיר פלטר מתרי תלתא נחתומי זבן, ואנו אומרים דפוס זה קנה מנחתום אחד והשני מנחתום אחר. ורבי יהודה סבר פלטר מחד נחתום זבן ואע"פ

משניות מבוארות – קהתי

וְאוֹמֵר: "אֶחָד מִמֵּאָה – מכל התבואה, **מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן** – במה שנטלתי, **הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה חֵלִין** – כלומר נשאר לפי שעה חולין כמו שהוא עכשיו בטבלו. **וְהַשְּׁאָר** – ממה שנטלתי, היינו השניים למאה, **תְּרוּמָה עַל הַכֹּל** – תרומה גדולה על כל התבואה, ששיעורה שניים ממאה (אחד מחמישים), כמו שהזכרנו לעיל. טעם נוסח זה, מפני שתרומה גדולה צריך להפריש באומד, ואילו תרומת מעשר – במידה מדוייקת; לפיכך הוא קובע תחילה מקום לאחד ממאה, ואחר כך אומר סתם "והשאר תרומה". ברם, לאחד ממאה קורא בתחילה שם "חולין" ולא "תרומת מעשר", שאסור להקדים תרומת מעשר לתרומה גדולה (**שנות אליהו**), ולאחר שקרא שם לתרומה גדולה הוא מוסיף ואומר: **וּמֵאָה חֵלִין שֶׁיֵּשׁ כָּאן** – כלומר האחד ממאה שאמרתי תחילה שיהא חולין; ויש גורסים: ומהחולין שיש כאן. **הֲרֵי זֶה בְּצַד זֶה מַעֲשֵׂר** – היינו חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ** – ושאר המעשר, היינו עוד תשעה ממאה, כדי להשלים את שיעור המעשר, הריהו סמוך לאחד ממאה, ונמצא כולו מעשר ראשון; **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – אותו אחד ממאה שקראתי לו שם "מעשר", **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על המעשר הראשון; **וְהַשְּׁאָר חַלָּה** – יש נוסחות שאין גורסים פיסקה זו, וכן נראה נכון, שהרי לא מדובר במשנתנו בהפרשת חלה. ואלה שגורסים אותה מפרשים, שאגב המשנה הקודמת מוסיפה גם משנתנו "והשאר חלה", והיא באה ללמד, שאם הוא רוצה להפריש מפת תרומה ותרומת מעשר וחלה הרי הוא נוטל בתחילה גם כדי חלה, ואומר "והשאר חלה"; ואמנם בירושלמי מובאת ברייתא: הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת, נוטל כדי תרומה ותרומת מעשר וחלה, וכמה הן? אחד מעשרים ($2/100$ תרומה ועוד $1/100$ תרומת מעשר ועוד כ־$2/100$ חלה = $5/100$ = $1/20$), ואומר: אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין טבל, ועוד אחד מארבעים ושמונה סמוך לו חולין טבל, והשאר תרומה על הכל" וכו' (כמו במשנתנו) **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – כמו שבארנו במשנה הקודמת.

יום חמישי

באור משנה ג

הלכה היא שאסור להפריש מעשרות מן הפטור ממעשר על החייב במעשר או מן החייב על הפטור. משנתנו דנה בכיכרות של דמאי, אם יש לחשוש שמא נאפו מקמח או מחיטים שנקנו מכמה בני אדם ואחד לא עישר.

הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם – כיכרות של דמאי, **מְעַשֵּׂר מִן הַחַמָּה** – מפריש מעשרות דמאי מן הכיכר החמה, **עַל הַצּוֹנֶנֶת** – על הכיכר הצוננת, כלומר מפת שנאפתה היום על פת שנאפתה אתמול, **וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה** – ואף על פי שאסור לתרום מן הרע על היפה, היינו לכתחילה, אבל בדיעבד סובר התנא של משנתנו שהתורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה; ברם, בדמאי התירו אף לכתחילה; **אֲפִלּוּ מִטְּפוּסִין הַרְבֵּה** – טפוסים היינו דפוסים (**רמב"ם**), כלומר אפילו אם הכיכרות שהוא מעשרן זו על זו עשויות בדפוסים שונים, בצורות שונות, ויש מקום לחשוש, שמא קנה הנחתום את הקמח או את החיטים מאנשים שונים, ואחד עישר ואחד לא עישר, ונמצא מעשר מן הפטור על החייב או מן החייב על הפטור, מכל מקום אין חוששים לכך, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו אין הנחתום קונה אלא מאדם אחד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר** – לעשר מן החמה על הצוננת ולהיפך, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ** – החיטים שאפה מהן את הכיכרות אתמול, **הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד** – ממה שקנה אצל אדם אחד, **וְשֶׁל הַיּוֹם** – והחיטים שאפה מהן את כיכרותיו היום, **הָיוּ מִשֶּׁל אַחֵר** – ממה שקנה אצל אחר, כלומר שאפשר ששתי הכיכרות, הצוננת שהיא מאתמול והחמה שהיא מהיום, הן מחיטים שקנה משני בני אדם שאחד מהם עישר והשני לא, ונמצא שמפריש מן המעושר על שאינו מעושר או להיפך. ברם, בכיכרות של אותו יום, אפילו הן מדפוסים הרבה, אף רבי יהודה אינו חושש שמא מחיטי שני בני אדם הן. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – שאפילו שתי הכיכרות נאפו באותו יום, אם הן משני דפוסים שונים, סובר רבי שמעון שאסור לעשר מזו על זו, שהדפוסים השונים מוכיחים, לדעתו, שקנה את החיטים או את הקמח משני בני אדם, ויש חשש שמא יעשר מן הפטור על החייב או להיפך, **וּמַתִּיר בַּחַלָּה** – אבל חלה מותר להפריש מכיכר אחת על השאר, שלא חל חיוב חלה על הכיכרות אלא אצל הנחתום שהוא מגלגל את העיסה, ולכן כל הכיכרות שלו חייבות בחלה. ואף רבי יהודה מודה לענין חלה שמפריש מכיכר אחת על הכל (**ירושלמי**).

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בלוקח פת של דמאי מן הנחתום כיצד הוא מעשר, באה משנתנו ללמד בלוקח כיכרות של דמאי מן החנווני.

הַלּוֹקֵחַ – פת של דמאי, **מִן הַפַּלְטֵר** – חנווני הקונה כיכרות מנחתומים ומוכר לצרכנים, **מְעַשֵּׂר מִכָּל טְפוּס וּטְפוּס** – אם קנה כמה כיכרות שהן מדפוסים שונים, צריך הוא להפריש מעשרות דמאי

רַבִּי יְהוּדָה בְּלוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוֹל, שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ה הַלּוֹקֵחַ מִן הֶעָנִי, וְכֵן הֶעָנִי שֶׁנָּתְנוּ לוֹ פְּרוּסוֹת פַּת אוֹ פִּלְחֵי דְּבֵלָה — מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד; וּבַתְּמָרִים וּבַגְּרוֹגְרוֹת בּוֹלֵל וְנוֹטֵל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמִּתְּנָה מְרֻבָּה; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַמִּתְּנָה מְעֻטֶּת — מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

פירוש ברטנורא

שהם משני דפוסים כולן מנחתום אחד הן, הלכך אם כולן משל אמש או משל היום מעשר מאחד על הכל כדין נחתום: **מנפול.** קונה מן פלטרין הרבה ומוכר לאחרים, וכיון שהוא רגיל לקנות מאנשים הרבה הלוקח ממנו מעשר על כל אחד ואחד. והלכה כרבי יהודה:

ה הלוקח מן העני. המחזר על הפתחים: **פלחי דבילה.** חתיכות של דבילה: **בולל ונוטל.** דורם התמרים או הגרוגרות ומערבן יחד והן נבללים ומתערבים ונמצא מפריש מן החיוב, דקסבר יש בלילה בדבר היבש. אבל פרוסות של לחם ופלחי דבילה אין נבללין ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: **בזמן שהמתנה מרובה.** בזמן שהכל נותנין מתנה מרובה, שכל המתנות שוות אז מועלת בלילה: **אבל בזמן שהמתנה מועטת.** כלומר שמתנה אחת מעוטה מחברתה לא מהניא בלילה, דדלמא כל חד וחד לא מתרמי דידיה וחיישינן שמא מן הרוב מפריש על המועט. כך נראה פירוש משנה זו בירושלמי:

משניות מבוארות – קהתי

מכל דפוס לחוד, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו הפלטר קונה מכמה נחתומים, ויש חשש שמא קנה הכיכרות שהן מדפוס אחד מנחתום שלא עישר, והכיכרות שהן מדפוס אחר מנחתום שעישר, ונמצא מפריש מן החייב על הפטור או להיפך. לפיכך מעשר מכל דפוס ודפוס. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** – מפריש מכיכר אחת על כל הכיכרות שקנה, שלדעת רבי יהודה אין הפלטר קונה אלא מנחתום אחד, וכל נחתום עושה כמה דפוסים לכיכרותיו. ברם, אף לרבי יהודה אינו מפריש מאחד על הכל אלא אם כן כל הכיכרות שקנה נאפו באותו יום, כמו ששנינו במשנה הקודמת. **מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה** – לרבי מאיר, **בְּלוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוֹל** – מי שיש לו הזכות על מין סחורה להיות מוכרה היחידי בעיר, נקרא מנפול, ולכן מודה רבי יהודה בלוקח כיכרות מן המנפול, הואיל וזה ודאי קונה כיכרותיו מנחתומים שונים, **שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – מכל דפוס ודפוס.

יום ששי

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה לדון בעישור פירות דמאי, שיש עליהם חשש שמא מקצתם מעושרים ומקצתם אינם מעושרים, ואסור לעשר מאלו על אלו, לפי שאין מעשרים מן הפטור על החייב, או להיפך.

הַלּוֹקֵחַ מִן הֶעָנִי – המחזר על הפתחים ומקבל דברי אוכל, **וְכֵן הֶעָנִי** – עצמו, **שֶׁנָּתְנוּ לוֹ פְּרוּסוֹת פַּת** – חתיכות לחם, **אוֹ פִּלְחֵי דְּבֵלָה** – חתיכות של תאנים דרוסות ודבוקות, והוא רוצה לעשרם משום דמאי, כמו ששנינו בגבאי צדקה (לעיל ג, א): "גובין סתם ומחלקים סתם והרוצה לתקן יתקן", **מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – כלומר שהלוקח מן העני מעשר מכל פרוסה ופרוסה ומכל פלח ופלח, ואילו העני עצמו מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאם אחד נתן לו כמה פלחים, יכול הוא לעשר מאחד מהם על כולם. ברם, אם המתנות כבר מעורבות אצלו, אף העני צריך להפריש מכל פרוסה ופלח, כמו הלוקח ממנו (**"תוספות אנשי שם"**). הטעם הוא, כמו שכבר ביארנו, שאנו חוששים שמא אחד עישר ואחד לא עישר, ויבוא לעשר מן הפטור על החייב או להיפך. **וּבַתְּמָרִים וּבַגְּרוֹגְרוֹת** – אם נתנו לו תמרים או גרוגרות, היינו תאנים יבשות, **בּוֹלֵל** – מערב הכל, **וְנוֹטֵל** – מעשר מן הבלול, שהואיל והתמרים או הגרוגרות הן חתיכות קטנות, הרי הם נבללים ומתערבבים יחד, ולפיכך אנו אומרים, שיש במעשר שהוא מפריש מהבלילה גם חתיכות שהן חייבות במעשר וגם חתיכות שהן פטורות, ונמצא מפריש מן החייב על החייב ומן הפטור על הפטור. ואף על פי שההלכה היא, שאין בלילה אלא בדבר לח, כגון יין או שמן, מכל מקום בדמאי הקילו חכמים, שיש בלילה אפילו בדבר יבש. ברם, פרוסות פת או פלחי דבילה חתיכות גדולות הן ואינן נבללות, ולכן דינן, כמו ששנינו ברישא, שמעשר מכל אחד ואחד. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** – רבי יהודה בא לפרש את דברי הסיפא:

אֵימָתַי – בולל ונוטל? **בִּזְמַן שֶׁהַמִּתְּנָה מְרֻבָּה** – שהכל נותנים מתנה מרובה, במידה כמעט שווה. וכשהוא בוללם יחד נמצא שלכל הנותנים יש חלק בכל מנה שהוא מפריש מהבלילה, **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מְעֻטָּת** – כלומר בזמן שנותנים מתנות מועטות, שכל אחד נותן לפי יכולתו, ואין המתנות שוות, **מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – שאם יבלול אותן, הרי מתנה מרובה של אחד מתערבבת עם מתנה מועטת של אחר, ואנו חוששים שמא יפריש מן הרוב על המיעוט; הלכך אין בלילה מועילה, וצריך לעשר מכל אחד ואחד (**ר"ש; רא"ש**). בעל "תפארת ישראל" מבאר, שתמרים או גרוגרות מקבל העני הרבה מכל אחד, ולכן יש בלילה, מה שאין כן בפרוסות פת או פלחי דבילה, שאין העני מקבל מכל בעל בית אלא חתיכה אחת, ואף נדיב לב אינו נותן הרבה חתיכות אלא חתיכה גדולה ועבה, ולכן אין בהן בלילה.

אמר רבי יהודה: אימתי יש בלילה בתמרים או בגרוגרות, בזמן שהמתנה מרובה – שקיבל העני מתנה מרובה, והוא מפריש הרבה תמרים או גרוגרות, הרי כשהוא בוללם יש במה שהפריש גם מן החייב וגם מן הפטור. אבל בזמן שהמתנה מועטת – שלא קיבל העני אלא מתנה מועטת, ולא יפריש למעשר כי אם דבר מועט, כגון תמר אחד או שניים, הרי זה כפרוסות פת ופלחי דבילה, שאין בהן בלילה, ולכן מעשר מכל אחד ואחד.

הרמב"ם מפרש דברי רבי יהודה בדרך אחרת: אימתי? בזמן שהמתנה מרובה – אם קיבל העני מתנה מרובה, הרי זה מוכיח שהנותן הוא נדיב לב, וייתכן איפוא שגם עישר, ולפיכך הקילו בכגון זה לבלול ולהפריש דמאי מהכל. אבל במתנה מועטת יש לחשוש יותר שהנותן לא עישר, שהרי מתנתו מוכיחה לעין שהוא קמצן, ובכגון זה אין בלילה מועילה, שאנו חוששים, שמא יפריש מדמאי על הודאי, היינו מן הפטור על החייב.

בעל "משנה ראשונה" כותב: נראה לי, שנקטה המשנה בתחילה "הלוקח מן העני", ואחר כך דין העני עצמו, לפי שהלוקח חייב לעשר דמאי מן הדין, ואילו העני עצמו פטור, אלא אם הוא רוצה – מתקן. ודע שדין זה של משנתנו אפילו העני יודע שלא קיבל אלא מחברים צריך לעשר, שהרי מאכילים את העניים דמאי, ושמא החברים נתנו לו מדמאי שבידיהם. "בולל ונוטל" — פירש הרב מברטנורא, לפי שסובר התנא של משנתנו יש בילה ביבש. וכן כותב הר"ש. והרא"ש מוסיף עוד טעם, שבדמאי הקילו. ונראה, שגם הר"ש והר"ב לא אמרו שסובר התנא יש בילה ביבש בכל מקום, אלא שבדמאי הקילו, וכן מסיק הר"ש שאין טעם ברור בזה להתיר בודאי אלא בדמאי. ונראה לי שמטעם זה מחלק רבי יהודה בין אם המתנות שוות לבין אם אינן שוות, כמפורש בברטנורא; שהרי אם יש בילה ביבש מן הדין, אין כאן טעם לחלק, שאפילו אם המתנות אינן שוות, כיון שנבלל, כל משהו שבו יש בו משניהם לפי חשבון, והרי מפריש מן הרוב שבו על הרוב, ומן המיעוט על המיעוט. וכן הקשה בעל "משנה למלך" בזה. אלא שבאמת מן הדין אין בילה אלא בלח כמו יין ושמן, ורק בדמאי הקילו שיש בילה גם ביבש, וסובר רבי יהודה, שאם המתנות אינן שוות לא הקילו כיון שברור לנו שמפריש מן הרוב על המיעוט, דכל דפריש מרובא פריש (כל הפורש — מן הרוב הוא פורש).

ו הַלּוֹקֵחַ מִן הַסִּיטוֹן, וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה — לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַסּוּג, אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. נֶאֱמָן הַסִּיטוֹן לוֹמַר: מִשֶּׁל אֶחָד הֵם.

ז הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת, וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה — מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵי קְפוֹת, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵי עֲיָרוֹת. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק, בִּזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגַּנּוֹתָיו — מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל; וּמִגַּנּוֹת אֲחֵרוֹת — מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ח הַלּוֹקֵחַ טֶבֶל מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת — מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכּוֹר טֶבֶל אֶלָּא לְצֹרֶךְ.

פירוש ברטנורא

ו סיטון. סוחר הלוקח תבואה מבעלי בתים הרבה ביחד ומוכר לאחרים במדה גסה: **לא יעשר מזה על זה.** דשמא מה שלקח ממנו בשניה מאדם אחר קנאו, ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: **ואפילו מאותו הסוג.** כלומר מאותה קופה. ודומה לו במסכת כלים (פט"ו מ"ג) הסוגים הגדולים: **ואפילו מאותו המין.** דשניהם שחמתית או שניהם לבנה. ואם אמר הסיטון דמאדם אחד קנה נאמן:

ז מעשר מזה על זה. דכולו מעושר או כולו אינו מעושר. ובלבד שיהיה ממין אחד ובתוך שנתו, שאין תורמין משל שנה זו על [של] שנה אחרת: **ומגנות אחרות מעשר מכל אחת ואחת.** דבעלי הגנות שמא זה עישר וזה לא עישר:

ח משני מקומות. ששני המוכרים הודיעוהו שהוא טבל: **אלא לצורך.** כגון שנתערב לחברו חולין מועטין בטבל מרובה, שאין לטבל זה תקנה עד שיעשר עליו ממקום אחר. ודוקא לחבר מותר למכור טבל אבל לא לעם הארץ. וע"ה שנתערב לו חולין בטבל כיצד הוא עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ממקום אחר ומעשר לו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

הַלּוֹקֵחַ – תבואה, **מִן הַסִּיטוֹן** – סוחר הקונה תבואה מבעלי שדות הרבה ומוכרה לחנוונים במידה גסה (בסיטונות), ולכן רשאי הוא למכור את הדמאי, והלוקח צריך לעשר (עיין לעיל ב, ד), **וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה** – פעם שנייה, **לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה** – מקנייה אחת על השניה, שמא מה שלקח ממנו בפעם השנייה קנה הסיטונאי מאדם אחר, ויבוא להפריש מן הפטור על החייב או להיפך, **אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַסּוּג** – אפילו אם קנה בפעם השנייה מאותו הסוג, היינו הקופה או הסל, שלקח משם בראשונה, **אֲפִלּוּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין** – כגון חיטה שחמתית או לבנה, לא יעשר מזה על זה. **נֶאֱמָן הַסִּיטוֹן לוֹמַר: מִשֶּׁל אֶחָד הֵם** – כלומר שאם אמר הסיטון שקנה הכל מאדם אחד, הרי הוא נאמן, והלוקח ממנו סומך עליו לעשר מזה על זה.

שבת קודש

באור משנה ז

הַלּוֹקֵחַ – תבואה, **מִבַּעַל הַבַּיִת** – עם הארץ, שמוכר משדותיו בלבד, **וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה** – פעם שנייה, **מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה** – שכל התבואה מעושרת או כולה אינה מעושרת, **אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵי קְפוֹת** – שקנה בפעם הראשונה מקופה אחת, ובפעם השנייה מקופה אחרת, **אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵי עֲיָרוֹת** – שהתבואה היא משדותיו שיש לו בשתי עיירות, מכל מקום מעשר הלוקח מזה על זה, ובלבד שיהא הכל מאותו מין ומאותה שנה, שאסור לעשר ממין על שאינו מינו ומשל שנה זו על של שנה אחרת. **בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק** – ולקח חבר ממנו, וחזר ולקח ממנו פעם שנייה, **בִּזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגַּנּוֹתָיו** – שאינו מוכר אלא ירק שמביאים לו מגנותיו, **מְעַשֵּׂר** – הלוקח, **מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** – שכל הירק מעושר או כולו אינו מעושר; **וּמִגַּנּוֹת אֲחֵרוֹת** – אבל בזמן שמביאים ירק למוכר גם מגנות אחרות, אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שנייה, לא יעשר מזה על זה (**רמב"ם**), **אלא מְעַשֵּׂר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – שמא אחד מבעלי הגנות עישר ושני לא עישר, ויבוא להפריש מן הפטור על החייב או להיפך. בירושלמי אמרו, שאפילו אם מביאים לו מגנות אחרות, אם מעשרין הן לדעתו, כלומר שאומר המוכר שבעלי הגנות לא עישרו וצריך לעשרם, מעשר מזה על זה.

באור משנה ח

הַלּוֹקֵחַ טֶבֶל מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת – ששני המוכרים הודיעו לו שהוא טבל ודאי, **מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה** – שהרי כולו לא מעושר, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** – חכמים: **אֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכּוֹר טֶבֶל** – שאסור להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, שמא ישכח להודיע לקונה ויכשילהו באכילת טבל, ולכן אין אדם רשאי למכור טבל **אֶלָּא לְצֹרֶךְ** – כגון שנתערב לחבירו חולין מועטים בטבל מרובה, שאין תקנה לטבל אלא אם כן מעשר עליו ממקום אחר; ואף בכגון זה אין מוכרים טבל אלא לחבר, אבל עם הארץ שנתערב לו חולין בטבל, הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ממקום אחר ומעשר לו (**ירושלמי**); מכל מקום אם לא לצורך אסור למכור טבל; ואף על פי כן בדיעבד אם שני אנשים מכרו תבואה לחבר והודיעו לו שהיא טבל ודאי, הריהו מעשר מזה על זה.

קבלת עול משנה את המהות. על ידי קבלת עול של עבד פשוט, שגם בשנתו ניכר עליו עול עבדותו, יכול גם למדן וגאון להגיע למעלתו וחשיבותו של יהודי בעל מסירת נפש פשוט ותמים.

היום יום ג אדר שני

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נג ע"ב: **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲוָה קָא אָזִיל בְּאוֹרְחָא** - הלך בדרך, **שְׁדָא מִטְרָא עֲלֵיהּ** - ירד עליו גשם. **אָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ** שרוי **בְּנַחַת וַחֲנִינָא** שרוי **בְּצַעַר. פָּסַק מִיטְרָא. כִּי אָתָא לְבֵיתֵיהּ אָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּצַעַר** שיש להם שדות ורוצים גשמים **וַחֲנִינָא בְּנַחַת** שאין לו שדות וכרמים. **אָתָא מִיטְרָא.**

אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי אַהֲנְיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ - מה הועילה תפילתו **דְּכֹהֵן גָּדוֹל לְגַבֵּי** התפילה של **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא,** שרבי חנינא בתפילתו

ביטל תפילת הכהן הגדול.

תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד שֶׁהֶאֱרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְנִמְנוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִיכָּנֵס אַחֲרָיו, הִתְחִילוּ הֵם נִכְנָסִין וְהוּא יוֹצֵא, אָמְרוּ לוֹ מִפְּנֵי מַה הֶאֱרַכְתָּ בִּתְפִלָּתְךָ, אָמַר לָהֶם קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיכֶם וְעַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא יֵחָרֵב. אָמְרוּ לוֹ אַל תְּהִי רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ, לֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל.

שנינו במשנה: **יָצָא וּבָא לוֹ דֶּרֶךְ כְּנִיסָתוֹ.** מברר הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שצריך הכהן גדול לצאת בהליכה לאחור. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אָמַר קְרָא, 'וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַיִם'** וגו', כלומר שבא מירושלים להקריב בבמה אשר בגבעון ירושלים, וקשה, **וְכִי מָה עִנְיַן גִּבְעוֹן אֵצֶל יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא מַקִּישׁ** - משוה **יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלַיִם** לאחר שהעלה עולותיו בגבעון, **לְבִיאָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְגִבְעוֹן. מַה בִּיאָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְגִבְעוֹן, פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה כְּדֶרֶךְ בִּיאָתוֹ** שכן דרך הבאים, **אַף יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלַיִם** היו **פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה כְּדֶרֶךְ בִּיאָתוֹ** לנוכח המקום שבא אליו בראשונה, שלא הפנה עורף ביציאתו, אלא הלך אחורנית ופניו לבמה דרך כבוד. **וְכֵן כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן** - 'אנשי מעמד' שהיו עומדין בעזרה על קרבן התמיד, **כְּשֶׁהֵן נִפְטָרִין** מן העבודה ויוצאים, **לֹא הָיוּ מַחְזִירִין פְּנֵיהֶן** מן ההיכל **וְהוֹלְכִין, אֶלָּא מְצַדְּדִין** - מטים את **פְּנֵיהֶן** לנוכח ההיכל **וְהוֹלְכִין, וְכֵן תַּלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ לֹא יַחְזִיר פָּנָיו** מרבו **וְיֵלֵךְ** כשאחוריו כלפי רבו, **אֶלָּא מְצַדֵּד פָּנָיו** לנוכח רבו **וְהוֹלֵךְ.**

הגמרא מביאה דוגמא מאמורא: **כִּי הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, כַּד הֲוָה מִיפְּטַר** - נפרד **מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** שהיה רבו, **כַּד הֲוָה בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן לְסַגּוּיֵי** - כשרבי יוחנן היה זה שמבקש ללכת, **הֲוָה גָּחִין קָאֵי רַבִּי אֶלְעָזָר אַדּוּכְתֵּיהּ** - היה רבי אלעזר שוחה ומטה גופו לכבוד רבו בעמדו על מקומו, **עַד דַּהֲוָה מִיכַּסֵּי רַבִּי יוֹחָנָן מִינֵּיהּ** - עד שרבי יוחנן היה נעלם מעיניו, **וְכַד הֲוָה בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר לְסַגּוּיֵי** - וכשרבי אלעזר היה מבקש ללכת, **הֲוָה קָא אָזִיל לַאֲחוֹרֵיהּ עַד דְּמִכַּסֵּי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** - עד שנעלם מעיני רבי יוחנן.

רָבָא, כַּד הֲוָה מִיפְּטַר מִינֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף רבו, **הֲוָה אָזִיל לַאֲחוֹרֵיהּ עַד דְּמִנַּגְפָּן כַּרְעֵיהּ** - עד שנפצעו רגליו של רבא, **וּמִתְוָוסָן אִסְקוּפְתָּא** - ומתלכלך היה מפתן הדלת **דְּבֵי רַב יוֹסֵף דְּמָא** - בדם.

אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף שהיה סומא ולא הבחין בכך מעצמו, **הָכִי עָבִיד** - כך עושה **רָבָא. אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לרבא, **יְהֵא רַעְוָא** - יהי רצון **דְּתָרוּם רֵישָׁךְ אַכּוּלָּה כְּרַכָּא** - שתהיה ראש ישיבת כל הכרך.

רש"י

וחנינא בנחת — שאין לי זריעה בשדות. **הבמה אשר בגבעון לירושלים** — היה לו ליכתוב מירושלים או מן הבמה אשר בגבעון לירושלים. בגבעון היתה קדושה, ששם מזבח שעשה משה, והיה הולך ומקריב שם. **מקיש יציאתו מגבעון לירושלים לביאתו מירושלים לגבעון** — והכי משמע קרא: "ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון" דרך הליכתו, וכן לירושלים בשובו מגבעון היתה כביאה ראשונה. **וישראל במעמדם** — העומדים בעזרה, במקום כל ישראל על קרבן התמיד. דכתיב "תשמרו להקריב לי" (במדבר כח) — היו עומדים ומשמרים על קרבנכם. **עד דהוה מכסי מיניה ר' יוחנן** — שאין ר' אלעזר רואהו. **מיניה דר' יוחנן** — שאין ר' יוחנן רואהו מחזיר פניו. **אמרו ליה לרב יוסף** — שהוא היה מאור עינים, ואינו מכיר בדבר. **תרום רישיך** — תהיה ראש ישיבת הכרך.

הַמְּדוּמָּעוֹת – שמעורבים בתוכם טבל, חולין ותרומה, עמי הארץ **נֶאֱמָנִין עֲלֵיהֶם** – על הכדים ועל מה שבתוכם שהם טהורים **בִּשְׁעַת הַגִּיתוֹת וְהַבַּדִּים**, שכיון שנאמנים על התרומה נאמנים אף על החולין, וְנאמנים אף **קוֹדֶם** לִשעת **הַגִּיתוֹת** והבדים **שִׁבְעִים יוֹם**, שמזמן זה כבר מכינים את כליהם ומטהרים אותם לצורך הגיתות והבדים.

גמרא

שנינו במשנה, שעמי הארץ נאמנים על טהרת יין ושמן של קודש ביהודה. מדייקת הגמרא: דווקא **בִּיהוּדָה אִין** – אכן נאמנים, **וּבַגָּלִיל לָא**. ומבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שבגליל אינו נאמן. משיבה הגמרא: **אָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **מִפְּנֵי שֶׁרְצוּעָה שֶׁל כּוּתִים** – מקום מגורי כותים שדינו כארץ העמים [–חוץ לארץ] **מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן** – בין יהודה לגליל, וחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים (שבת יד:), וירושלים ביהודה היא, והרוצה לבוא אליה מן הגליל מוכרח לעבור באותה רצועה, ונמצא מטמא עצמו וכליו בטומאת ארץ העמים, ולכן לא ניתן להביא מן הגליל אף יין ושמן של חברים למקדש לנסכים.

מקשה הגמרא: **וְנֵיתִיב** – הרי ניתן ליתן את כדי היין והשמן **בְּתוֹך שַׂדֶּה** – ארגז התלוי בעגלה ומשמש למרכב נשים, **תֵּיבָה** – ארגז קטן של שולחנים [–פורטי כספים], **וּמִגְדָּל** – ארון, העשויים מעץ, וישאו אותם באויר באותה רצועה, ובכך לא יטמא הכד ומה שבתוכו, כיון שהם אוהל ואינם מקבלים טומאה וחוצצים בפני הטומאה. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנתנו כשיטת **רַבִּי הִיא, דְּאָמַר שאֹהֶל זָרוּק** [–מיטלטל] **לַאו שֶׁמֵּיהּ אֹהֶל** לחצוץ בפני הטומאה, וכלים אלו כיון שהם מיטלטלים נחשבים אוהל זרוק ולכן אף הנמצא בתוכם טמא בטומאת ארץ העמים. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשַׂדֶּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, רַבִּי מְטַמֵּא, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר.**

מקשה הגמרא: **וְלֵיתִיתוּהָ** – שיביאו את כדי היין והשמן **בְּכְלִי חֶרֶס הַמּוּקָף צָמִיד פָּתִיל** – המכוסה במכסה מהודק היטב, שחוצץ בפני הטומאה, והיין והשמן לא יטמאו בטומאת ארץ העמים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שׁוֹנִין** התנאים בברייתא, **אֵין הַקֹּדֶשׁ** ודבר העומד להיות קודש **נִיצּוֹל** מן הטומאה אף **בְּצָמִיד פָּתִיל**, והוא מדברי סופרים.

שואלת הגמרא: **וְהָתַנְיָא, אֵין חִטָּאת** – אפר פרה אדומה **נִיצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל. מַאי לָאו** – האם אין לדייק מכך **הָא** קֹדֶשׁ **נִיצּוֹל** בצמיד פתיל, כיון שלא נאמר בו דין זה. מתרצת הגמרא: **לָא**, יש לדייק **הָא מַיִם שֶׁאֵינָן מְקוּדָּשִׁים** – שמילאום עבור אפר חטאת, ועדיין לא קידשום בנתינת האפר, **נִיצּוֹלִין בְּצָמִיד פָּתִיל**, וכשרים לקדשם אחר כך בנתינת האפר, אך קודש אינו ניצל בצמיד פתיל.

מקשה הגמרא: עולה מן הסוגיא שלא ניתן להעלות יין ושמן בטהרה מן הגליל לירושלים, **וְהָאָמַר עוּלָּא, חַבְרַיָּיא מַדְכָּן בְּגָלִילָא** – חברים שבגליל, עושים בטהרה את יינם ושמנם כדי להביאם למזבח, ואם אין אפשרות להביאם מדוע עשו כך. מתרצת הגמרא: החברים היו **מַנִּיחִין** את היין והשמן שעשו בטהרה לצורך הבאתם לירושלים, **וְלִכְשֶׁיָּבֹא אֵלֶיהָ** שמא יראה להם שביל בין הגליל ליהודה שאינו מארץ העמים, **וִיטַהֲרֶנָּה** – ויטהר את הדרך, ויוכלו להעלותם לירושלים בטהרה.

שנינו במשנה: **וּבִשְׁעַת הַגִּיתוֹת** והבדים **נֶאֱמָנִין אַף עַל הַתְּרוּמָה**. מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי**, ששנינו במשנה (טהרות פ"ט מ"ד), עם הארץ **הַנּוֹמֵר** – הבא למסוק [–לקטוף] את **זֵיתָיו** ולהכניסם לבית הבד לסוחטם, **יְשַׁיֵּיר קוּפָּה אַחַת** של זיתים שלא יעשה מהם שמן, **וְיִתְּנֶנָּה לְעָנִי כֹּהֵן**, שיראה שלא הוכשרו הזיתים לקבל טומאה, ויעשה מהם הכהן את השמן בטהרה, ומשמן זה יפריש עם הארץ תרומה על שאר השמן שבבית הבד. ומבואר שאף בשעת הגיתות והבדים אין עמי הארץ נאמנים על טהרת תרומה, ושלא כמשנתנו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, לָא קַשְׁיָא, הָא** – משנתנו שאמרה שעמי הארץ נאמנים, דיברה **בְּחָרְפֵי** – בזיתים המקדימים להתבשל כרוב הזיתים ואז סוחטים אותם בבית הבד, **הָא** – המשנה בטהרות שאמרה שעם הארץ אינו נאמן, דיברה **בְּאַפְלֵי** – בזיתים המתאחרים להתבשל, ונסחטים בבית הבד לאחר זמן סחיטת רוב הזיתים, וזמן סחיטתם אינו נחשב כזמן הגיתות והבדים, ולא תיקנו חכמים שיהא נאמן בו.

רב אדא בר אהבה מברר את כוונת רב נחמן: **אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה** לרב נחמן, **כְּגוֹן מַאי** – מי הם אלו שאינם נאמנים, האם המקדימים או המאחרים. אמר לו, **כְּאוֹתָן שֶׁל בֵּית אָבִיךָ** שהיו מאחרים, הם אינם נאמנים.

תירוץ אחר על הסתירה בין המשניות: **רַב יוֹסֵף אָמַר**, המשנה בטהרות שעם הארץ אינו נאמן, **בְּגָלִילָא** שָׁנוּ אותה, שעם הארץ הנמצא בגליל אינו נאמן על טהרת יין ושמן, ומה ששנו במשנתנו שעם הארץ נאמן, רק ביהודה שנו כן, וכדין קודש בכל השנה שדווקא ביהודה נאמן.

קושיא על תירוצו של רב יוסף: **אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** – הקשה אביי על רב יוסף מברייתא ששנו בה, **עָבֵר הַיַּרְדֵּן וְגָלִיל הָרֵי הֵן כִּיהוּדָה**, בכך שעמי הארץ **נֶאֱמָנִין עַל** טהרת **הַיַּיִן** בִּשְׁעַת דריכת הענבים להוצאת **הַיַּיִן** [הגיתות], **וְעַל** טהרת **הַשֶּׁמֶן בִּשְׁעַת** סחיטת הזיתים להוצאת **הַשֶּׁמֶן** [הבדים], **אֲבָל לָא** נאמנים כלל **עַל הַיַּיִן בִּשְׁעַת הַשֶּׁמֶן**, אף שמטהר עצמו וכליו לשמן, **וְלָא עַל הַשֶּׁמֶן בִּשְׁעַת הַיַּיִן**, אף שמטהר עצמו וכליו ליין. ומפורש שעמי הארץ נאמנים על טהרת תרומה בשעת הגיתות והבדים אף בגליל כיהודה, וקשה על רב יוסף שאמר שאינם נאמנים. מסיימת הגמרא: **אֶלָּא** נדחה תירוצו של רב יוסף, **וּמְחַוֵּורְתָּא כִּדְשַׁנִּין מֵעִיקָּרָא** – מתברר כפי שתירצנו בתחילה, שבזיתים המקדימים נאמנים ובמאחרים אינם נאמנים.

שנינו במשנה: **עָבְרוּ הַגִּיתוֹת וְהַבַּדִּים וְהֵבִיאוּ לוֹ חָבִית שֶׁל יַיִן, לָא יְקַבְּלֶנָּה הֵימֶנּוּ, אֲבָל מַנִּיחָהּ לְגַת הַבָּאָה.**

ספק בדברי המשנה: **בָּעוּ מִינֵּיהּ** [–שאלו] **מֵרַב שֵׁשֶׁת, עָבַר** הכהן על דין זה **וְקִיבְּלָהּ** לחבית היין מעם הארץ לאחר זמן הגיתות והבדים, **מַהוּ שֶׁיַּנִּיחֶנָּה** הכהן אצלו עד **לַגַּת הַבָּאָה**, האם חוששים שמא יבוא בה לידי תקלה ויסתפק ממנה קודם שעת הגת, ונמצא שותה יין תרומה טמאה מדרבנן, שלא האמינו לעם הארץ שלא בשעת הגת, או שלא חששו לכך. **אָמַר** לְהוּ רב ששת, **תְּנִיתוּהָ** לדין במשנה (דמאי פ"ו מ"ט),

---

הברכה צריכה לאיזה דבר שתיאחז בו, וכמו המטר – על שדה חרושה וזרועה, או היורה ומלקוש – על תבואת השדה והכרם. אבל בשדה בור לא חרושה ולא זרועה, אין המטר יורה ומלקוש מביאים תועלת.

היום יום ב אדר שני

המדומעות – מפרש בגמרא. והשתא משמע של טבל, תרומה וחולין מעורבין. **שבעים יום** – מקדימין לטהר את הכלים, גיתות של יין, בדים – של שמן. **גמרא** **רצועה** – של ארץ העמים מפסקת בין גליל ליהודה. וירושלים ביהודה היא, ואי אפשר להביאן לירושלים בטהרה, לפי שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים. ואפילו של חברים שמגליל אינו בא לנסכים. **אהל זרוק** – אהל המיטלטל ונזרק – לאו שמיה אהל להיות מפסיק בין אוירה של ארץ העמים, והם גזרו על אוירה. **שונין** – תנאים שונין ברייתא שאין הקודש ניצל בצמיד פתיל. **אין חטאת** – מי אפר פרה. **שאינן מקודשין** – שלא ניתן האפר עליהן עדיין. **ניצולין** – וכשירין לקדשן אחר כך. **מדכן** – מטהרין יינן ושמנן למזבח, ואי רצועה מפסקת למה מטהרין? **שמא יבא אליהו** – ויראה להן שביל בה שאינו מארץ העמים. **הגומר את זיתיו** – עם הארץ שבא לגמור את זיתיו. **ישייר קופה אחת** – לצורך תרומותיו. **ויתננה לעני כהן** – ויראנה שלא הוכשרו הזיתים, והכהן יעשנה בטהרה. אלמא: בשעת הגיתות והבדים אין נאמנים. **באפלי** – שכבר עבר זמן הגיתות לרובא דעלמא, קאמר דלא מהימן. **כשל בית אביך** – אפלי הוו. **בגלילא שנו** – ומתניתין דקא תני דמהימני – ביהודה קאי. דקתני רישא: שביהודה נאמנין על טהרות יין ושמן, ועלה קאי: ובשעת הגיתו' והבדים אף על התרומה.

יכול

שרצועה של כותים מפסקת – הקשה הרב רבינו אלחנן: היאך היו מביאין אפר פרה לגליל, דאי אפשר לעשות אלא בירושלים, ואם כן נטמא בהבאת דרך ארץ העמים! ושמא: דבשביל קטן איכא להביא דרך שם, אבל להביא יין ושמן לנסכים – בעי שביל גדול. אבל צריך עיון: היאך עולין לרגל מן הגליל, כיון דאפסקיה ליה רצועה נטמא, ובעי הזאה שלישית ושביעית, כדאמר פרק "כהן גדול" בנזיר (נד,א) – הקשה הרב רבינו אלחנן, דתניא בתוספתא: ארץ העמים טמאה, מקוואותיה ושביליהן טמאין. ארץ הכותים טהורה, ומקוואותיהן טהורין ושביליהן טהורים כו'! ונראה למורי: דהתם נשנית קודם שקלקלו לדמות יונה, כדאיתא פרק קמא דחולין (ו,א) – והכי משמע בירושלמי דעבודה זרה פרק שני: בעו כותאי קומי רבי אבהו, אבותיכם היו מסתפקין משלנו, מפני מה אין אתם מסתפקין משלנו? אמר להו: אבותיכם לא קלקלו מעשיהם, אתם קלקלתם מעשיכם, דתנינן תמן: ארץ ישראל טהורה מקוואותיה טהורים כו'. ולאחר שנתקלקלו, שאף רבי מאיר מצינו שגזר עליהן, בפרק קמא דחולין.

אהל זרוק לאו שמיה אהל – בפרק "כהן גדול" בנזיר (נה,א) אמר: כתנאי, הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל, דרבי מטמא ורבי יוסי בר יהודה מטהר. מאי לאו דרבי סבר משום אוירא גזרו, ורבי יוסי סבר לא גזרו משום אוירא! לא, דכולי עלמא משום גושא – גזרו, משום אוירא – לא גזרו. מר סבר: אהל זרוק – לא שמיה אהל, ומר סבר: שמיה אהל. והתניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: תיבה מלאה ספרים וזרקה על פני המת באהל – טמאה וכו'. וקשה: מאי קאמר? כיון דסבירא ליה שמיה אהל, אמאי זרק על פני המת טמאה, אהל זרוק הוא, וחוצץ! ויש מפרשים: "והתניא" לשון קושיא הוי, והכי פריך כדפרשינן וחוצץ. ואחר כך דמסיק וקאמר: ואי בעית אימא גרסינן, דכולי עלמא לא שמיה אהל. וגרס דכולי עלמא – משום אוירא. ומר סבר דלא שכיח, ולא גזרו ביה רבנן. והקשה הרב רבינו אלחנן: דבשמעתין משמע דפליגי אי שמיה אהל בזרוק אי לא, והכי נמי בפרק "בכל מערבין" (עירובין ל,ב) ודוחק הוא לומר דנקט הכא לישנא דאהל זרוק משום דמעיקרא בעי למימר ליה, ולפי המסקנא אינו. ועוד קשה להרב רבינו יצחק: דהתם נמי צריך לומר לרבי יוסי בר יהודה דשמיה אהל, כי מוקי פלוגתא בשמא יוצא ראשו ורובו, ולית ליה טעמא דאוירא לא שכיח – ואמאי מטהר רבי יוסי אם לא מטעם דאהל זרוק שמיה אהל? ותהדר קושיין לדוכתה מתיבה מלאה ספרים, אמאי מטמא? ותירץ רבי יצחק: דלעולם אמת הוא דפליגי באהל זרוק שמיה אהל, ודוקא כגון שידה תיבה ומגדל שהולכים. אבל זרק תיבה – לא הוי אהל, וכן משמע במסכת אהלות (פרק ח משנה ה): עוף הפורח או הקופץ וספינה המטרפת – לא הויא אהל. ומייתי סייעתא מזורק תיבה מלאה ספרים, מדקאמר: ואם היתה מונחת – טהורה, והיינו שהולכת בנחת, והיינו אהל זרוק. וזרק דרישא לא חשיב אהל זרוק דומיא דעוף הפורח. **שונין** אין הקדש ניצול במוקף צמיד פתיל – צריך עיון: אמאי לא חשיב ליה גבי מעלות? דתרומה מצינו בשילהי "הניזקין" (גיטין סא,ב) דניצלת בהא, דאמר: מפקידין תרומה אצל עם הארץ במוקף צמיד פתיל! הרב רבינו אלחנן. ויש להקשות על הא דאמר בפרק קמא דנדה (ה,ב): ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל הניצול באהל המת – אינו מציל במעת לעת שבנדה. ומאי קאמר, במאי מציל במת – היינו בתרומה ולא בקדש, כדאיתא הכא – בהכי מציל נמי במעת לעת שבנדה, דקאמר התם: מעת לעת שבנדה – לקדש, אבל לא לתרומה! ויש לומר: דבהא לא שייך הצלה אי לא מטמא לה. והכי קאמר: ומה כלי חרס המציל באהל המת במאי שמטמא לה, כגון לתרומה – אינו מציל במעת לעת במאי שמטמא, דהיינו לקדש דוקא. **יתננה** לעני כהן – פירש רש"י: ויראה שלא הוכשרו הזיתים. משמע מהכא דבעינן הכשר בזיתים, ולא מכשר ליה בשעת מסיקה. ודלא כפירש רבינו תם, שפירש בפרק קמא דשבת (יז,א): אם אתה מקניטני גוזרני על המסיקה, ושוב גזר לה. וכן משמע בכולה תוספתא דטהרות פרק שלישי, דתני: דבעינן בזיתים הכשר, ויש טעם נכון לדבר, כדפירש רבינו יצחק: שמשקה זיתים אינו אלא מוהל בעלמא ולא חשיב משקה. לעיני כהן גרס, וכן גרס רש"י. והכי איתא בסדר המשנה דטהרות: הגומר זיתיו יתנה לעיני כהן, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: ימסור לו מפתח. ומאן דגרס לעני כהן – שיבוש הוא בידו.

בגלילא שנו – שיש להם רוב שמן ומאחרים בבדים ברוב שמן שיש להם לעשות והכי נמי אמר פרק כירה (שבת מז,א) גבי מטלטלין כנונא אגב קיטמא כלומר מחתה אגב קיטמא כדלעיל מינה מחתה אגב אפרה וכן פירש בערוך, ועדיף טפי מכלכלה ואבן שבתוכה, ואותיב ליה, ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטלה, שבטל הכלי והשמן אגב הפתילה, ומוקי לה בגלילא שנו, כלומר: שעשירים הוו מרוב שמן ולא קפדי עליה, בטיל ליה אגב פתילה. ודוגמא לדבר ההוא דבפרק קמא דסנהדרין (יא,ב): טול אגרתא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאי ותתאי כו' לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא, ובנזיר פרק "בית שמאי" (לא,ב): בגלילא שנו דחמרא עדיף ממשחא, ויין היה מצוי להם הרבה ורוב שתייתן בכך, כדמשמע ב"המוציא יין" (שבת עח,א), דקתני: מים כדי לשוף את הקילור דחשיב משום דשכיח לרפואה טפי משתיה שלא היו שותין רק יין מתוך עושרם בגליל ואפילו הכי הוה עדיף להם היין מן השמן. משמע שהיה להם רוב שמן בזול כדפירש. ומיהו, פירש רש"י בגלילא שנו דפרק "כירה" (שם מז,א) שהיו עניים ולא היו להם פתילות מצויות, וב"המוציא" (שם עח,א) פירש: מתוך שהיו עניים לא היו עושין רפואה רק ממים ולא מיין. ולא משמע כן, דאם כן גם שתיית מים שכיח טפי כיון שלא היה להם יין פורתא לִשְׁפּוֹת הקילור והיה להם לשער בשתיה! ועוד מצינו בחולין בפרק "אותו ואת בנו" (פג,א): וערב יום הכפורים בגליל, משמע שהיו עשירים ומרבים בסעודות! ועוד: מה שפירש דלא היו פתילות מצויות – הא אמרינן בשילהי בבא קמא (קיח,ב): מקבלין מן הנשים דבר מועט כלי פשתן בגליל, אלמא שמצוי פשתן ביניהם! וכי קאמר לישנא דאסור לטלטלה דמשמע דקאי אפתילה דשייך בה לשון נקבה, דהא נר לשון זכר, דאיכא למימר דקאי אקערה דמייתי לה לעיל: מוֹתַר השמן שבנר ושבקערה מוּתָּר וגם מצינו לשון נקבה אנר: נר חנוכה, כבתה אין זקוק לה (שבת כא,א), כל זה פירש הרב רבינו יצחק וגם רבינו מאיר פירש כן. ועוד הוסיף: כי מרוב יין היה להם כאב עינים וטוב המים לרפואה.

חבר

הַמְדוּמָּעוֹת - נֶאֱמָנִין עֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת הַגִּיתּוֹת וְהַבַּדִּים, וְקוֹדֶם לַגִּיתּוֹת שִׁבְעִים יוֹם. גמרא בִּיהוּדָה - אִין, וּבַגָּלִיל - לָא. מַאי טַעְמָא? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִפְּנֵי שֶׁרְצוּעָה שֶׁל כּוּתִים מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן. וְנֵיתִיב בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל! הָא מַנִּי - רַבִּי הִיא, דְּאָמַר: אֹהֶל זָרוּק לָאו שְׁמֵיהּ אֹהֶל. דְּתַנְיָא: הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, רַבִּי מְטַמֵּא, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר. וְלַיְיתוּהּ בִּכְלִי חֶרֶס הַמּוּקָף צָמִיד פָּתִיל! אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: שׁוֹנִין, אֵין הַקֹּדֶשׁ נִיצּוֹל בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהָתַנְיָא: אֵין חַטָּאת נִיצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, מַאי לָאו, הָא קֹדֶשׁ נִיצּוֹל! לֹא, הָא מַיִם שֶׁאֵינָן מְקוּדָּשִׁים נִיצּוֹלִין בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהָאָמַר עוּלָּא: חֶבְרַיָּיא מְדַכָּן בִּגְלִילָא! מַנִּיחִין, וְלִכְשֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה. "וּבִשְׁעַת הַגִּיתּוֹת נֶאֱמָנִין אַף עַל הַתְּרוּמָה". וּרְמִינְהִי: הַגּוֹמֵר זֵיתָיו - יְשַׁיֵּיר קוּפָּה אַחַת, וְיִתְּנֶנָּהּ לֶעָנִי כֹּהֵן! אָמַר רַב נַחְמָן: לָא קַשְׁיָא: הָא - בְּחָרְפֵּי, הָא - בְּאָפְלֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: כְּגוֹן מַאי? כְּאוֹתָן שֶׁל בֵּית אָבִיךָ. רַב יוֹסֵף אָמַר: בִּגְלִילָא שָׁנוּ. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהָגָּלִיל - הֲרֵי הֵן כִּיהוּדָה, נֶאֱמָנִין עַל הַיַּיִן בִּשְׁעַת הַיַּיִן, וְעַל הַשֶּׁמֶן בִּשְׁעַת הַשֶּׁמֶן. אֲבָל לֹא עַל הַיַּיִן בִּשְׁעַת הַשֶּׁמֶן, וְלֹא עַל הַשֶּׁמֶן בִּשְׁעַת הַיַּיִן! אֶלָּא מְחַוַּורְתָּא כִּדְשָׁנִין מֵעִיקָּרָא. "עָבְרוּ הַגִּיתּוֹת וְהַבַּדִּים וְהֵבִיאוּ לוֹ חָבִית שֶׁל יַיִן לֹא יְקַבְּלֶנָּה הֵימֶנּוּ, אֲבָל מַנִּיחָהּ לְגַת הַבָּאָה". בְּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת: עָבַר וְקִיבְּלָהּ, מַהוּ שֶׁיַּנִּיחֶנָּה לַגַּת הַבָּאָה? אֲמַר לְהוּ: תְּנִיתוּהָ,

חבר

כאשר שני יהודים נפגשים צריך שתצא מזה טובה גם לשלישי.

ממכתב ערב פורים, ה'תשכ"ב

חגיגה. פרק שלישי – חומר בקודש דף כה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

חבר ועם הארץ שירשו את אביהם – [מתניתין היא בפרק ו דדמאי]. ופירש רש"י טעם של משנה זו מטעם ברירה, דמעיקרא הוברר הדבר. שאלו לחלקו נפל אבל בשני מינים – לא אמרינן הוברר הדבר וכן פירש הוא עצמו משנה אחרת: גר ונברי שירשו את אביהן, יכול לומר: טול אתה עבודה זרה ואני אטול מעות, דאית ליה ברירה התם. והיה קשה למורי: כיון דסתם משנה אית ליה ברירה – תקשי מיניה לרבי יוחנן דאמר: אחזין שחלקו – לקוחות הן, ומחזירין זה לזה ביזבל. אלמא אין ברירה! וכן בבבורות פרק "יש בכור" (מח,א) גבי נתנו עד שלא חלקו מוקי רבא, ר' מאיר ורבי יהודה כרב אסי, דאמר: האחזין שחלקו – מחצה יורשין ומחצה לקוחות. אלמא: מספקא להו אי יש ברירה או לא. ומההיא ד"הלוקח יין מן הכותים" (דמאי פרק ז משנה ד) ליכא לאקשויי דשמעינן מינה ברירה, דהתם טעמא אחרינא איכא, שמפרש דבריו בהדיא. אבל ירושה, דממילא הויא – לא. וכן בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב) איכא מאן דאית ליה הך סברא. וכי תימא דמדרבנן מודה רבי יוחנן דאית ליה ברירה – הא שמעינן ליה בשילהי ביצה (לז,ב) אין ברירה אף בעירובי תחומין. ומיהו, כמה סתמי משניות דמצינו דאין ברירה, ובכמה מקומות פלוגתא דתנאי, ובפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב) דדחיק לאתויי תנא דברירה – לא מייתי הך, משום דעדיפא ליה לאתויי מילתא דהתנא נזכר בה, וגם מילתא דאיירי בעירובי תחומין דאיירי בה.

מנפח אדם בית הפרס – פירשתי בברכות (יט,ב) כל אורך הדברים מפרישת רבי יהודה נשמתו עדן.

במטהר טבלו ליקח הימנו נסכים – פירש רש"י: דאיכא קדש ותרומה דמהימן. דנאמן אתרומה וקנקנים במיגו דמהימן אקדש, שגנאי הוא לו אם קנקנים שהיה בו הקדישו טמאים. תימה: דאם כן, אמאי נקט שבעים יום קודם? אפילו בשאר ימות השנה נמי, דהא תנן: ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש – נאמן! ותירץ הרב רבינו אלחנן: דהכא מיירי שייחדו לנסכים כשיצטרך ממנו. אבל התם מיירי – בשכבר הקדישו לכך.

הגבאין

חָבֵר וְעַם הָאָרֶץ שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם עַם הָאָרֶץ, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: טוֹל אַתָּה חִטִּין שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וַאֲנִי חִטִּין שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. טוֹל אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וַאֲנִי יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: טוֹל אַתָּה לַח וַאֲנִי יָבֵשׁ, טוֹל אַתָּה חִטִּין וַאֲנִי שְׂעוֹרִים. וְתָנֵי עֻלָּהּ: אוֹתוֹ חָבֵר שׁוֹרֵף הַלַּח וּמַנִּיחַ אֶת הַיָּבֵשׁ. אַמַּאי? יַנִּיחֻנָּהּ לַגַּת הַבָּאָה! בִּדְבָר שֶׁאֵין לוֹ גַּת. וְיַנִּיחֻנוּ לְרֶגֶל! בִּדְבָר שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר לְרֶגֶל. "וְאִם אָמַר הִפְרַשְׁתִּי לְתוֹכָהּ רְבִיעִית קֹדֶשׁ נֶאֱמָן". תְּנַן הָתָם: מוֹדִין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁבּוֹדְקִין לְעוֹשֵׂי פֶסַח, וְאֵין בּוֹדְקִין לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה. מַאי בּוֹדְקִין? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפְּרָס וְהוֹלֵךְ. וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא אָמַר: בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּדַּשׁ טָהוֹר לְעוֹשֵׂי פֶסַח, לֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶן בִּמְקוֹם כָּרֵת. לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה - הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶן בִּמְקוֹם מִיתָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּדַק לְפִסְחוֹ, מַהוּ שֶׁיֹּאכַל בִּתְרוּמָתוֹ? עוּלָּא אָמַר: בָּדַק לְפִסְחוֹ מוּתָּר לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתוֹ, רַבָּה בַּר עוּלָּא אָמַר: בָּדַק לְפִסְחוֹ - אָסוּר לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתוֹ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: לָא תִּפְלוֹג עֲלֵיהּ דְּעוּלָּא, דְּתִנְנָן כְּוָוֹתֵיהּ: וְאִם אָמַר: הִפְרַשְׁתִּי לְתוֹכָהּ רְבִיעִית קֹדֶשׁ - נֶאֱמָן. אַלְמָא: מִדְּמְהֵימְנָן אַקֹּדֶשׁ - מְהֵימְנָן נַמִּי אַתְּרוּמָה, הָכָא נַמִּי: מִדְּמְהֵימְנָן אַפֶּסַח - מְהֵימְנָן נַמִּי אַתְּרוּמָה. "כְּדֵי יַיִן וְכְדֵי שֶׁמֶן כּוֹ'". תָּנָא: אֵין נֶאֱמָנִין לֹא עַל הַקַּנְקַנִּים וְלֹא עַל הַתְּרוּמָה. קַנְקַנִּים דְּמַאי? אִי קַנְקַנִּים דְּקֹדֶשׁ - מִיגּוֹ דִּמְהֵימְנָן אַקֹּדֶשׁ, מְהֵימְנָן נַמִּי אַקַּנְקַנִּים! אֶלָּא קַנְקַנִּים דִּתְרוּמָה - פְּשִׁיטָא; הָשְׁתָּא אַתְּרוּמָה לָא מְהֵימְנָן - אַקַּנְקַנִּים מְהֵימְנָן?! אֶלָּא בְּרִיקָנִים דְּקֹדֶשׁ וּבְשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, וּבְמְלֵאִין דִּתְרוּמָה וּבְשְׁעַת הַגִּיתוֹת. תְּנַן: כְּדֵי יַיִן וְכְדֵי שֶׁמֶן הַמְּדוּמָּעוֹת. מַאי לָאו מְדוּמָּעוֹת דִּתְרוּמָה? אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי חִיָּא: מְדוּמָּעוֹת דְּקֹדֶשׁ. וּמִי אִיכָּא דִּימוּעַ לַקֹּדֶשׁ? אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָאי: בְּמִטַּהֵר אֶת טִבְלוֹ לִיטּוֹל מִמֶּנּוּ נְסָכִים. "קוֹדֶם לַגִּיתוֹת שִׁבְעִים יוֹם". אָמַר אַבַּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ: דִּינָא הוּא דְּעִילֵּוֵיהּ אָרִיסָא לְמִיטְרַח אַגּוּלְפֵי שִׁבְעִים יוֹמִין מִקַּמֵּי מַעֲצַרְתָּא. **משנה** מִן הַמּוּדִיעִים וְלִפְנִים - נֶאֱמָנִין עַל כְּלֵי חֶרֶס, מִן הַמּוּדִיעִים וְלַחוּץ - אֵין נֶאֱמָנִין. כֵּיצַד? הַקַּדָּר שֶׁהוּא מוֹכֵר הַקְּדָרוֹת נִכְנָס לִפְנִים מִן הַמּוּדִיעִים, הוּא הַקַּדָּר וְהֵן הַקְּדָרוֹת וְהֵן הַלּוֹקְחִין - נֶאֱמָנִין, יָצָא - אֵינוֹ נֶאֱמָן. **גמרא** תָּנָא: מוּדִיעִים, פְּעָמִים כְּלִפְנִים, וּפְעָמִים כְּלַחוּץ. כֵּיצַד? קַדָּר יוֹצֵא וְחָבֵר נִכְנָס - כְּלִפְנִים, שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין

יכול לומר לו טול אתה חטין במקום פלוני – שיודע בהן שהוכשרו, ואני אטול חטים במקום פלוני שיודע שלא הוכשרו. דכיון דחד מינא הן – אמרינן: יש ברירה, שאלו הן חלקו של זה, ואלו הן חלקו של זה, ולא החליף לו חבר לעם הארץ חלקו שבטמאין בשביל חלקו של עם הארץ בטהורין. אבל בשני מינין – אין לומר ברירה, דכשמת אביהן נפל חלק לזה וחלק לזה בכל המינים, ונמצא חבר זה מחליפה לו, ועובר ב"לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט). **שורף את הלח** – אם כהן הוא, ויש שמן לתרומה – מדליקו לנרות. **בדבר שאין לו גת** – כגון שכר תמרים של תרומה, והאי שורף – לשון איבוד הוא. **ויניחנו לרגל** – שטומאת עם הארץ אינה ברגל, וימכרנה. **שבודקין לעושי פסח** – בית הפרס, כדמפרש ואזיל: היה הולך לעשות פסחו, ובית הפרס של שדה שנחרש בו קבר מפסיקו – בודקו בנפיחה. ואם יש עצם כשעורה – רואהו ונשמט ממנו, ועצם כשעורה אינו מטמא באהל, אלא במגע ובמשא. לפיכך בודק בנפיחה, שלא יסיטנו ברגלו. **ואין בודקין לאוכלי תרומה** – אין סומכין על בדיקה זו. דכיון דאין זמן קבוע לאכילה – ימתין שבעה ימים ויזה שלישי ושביעי ויטבול. אבל גבי פסח, הואיל ובית הפרס דרבנן – לא העמידו דבריהם במקום כרת. **שנידש** – ברגל, וזו היא בדיקתו: בודק אם נידש או לא נידש. **במקום שיש בו חיוב מיתה** – כגון טמא האוכל תרומה. מינו דמהימן אקדש מהימן אתרומה – שגנאי הוא למטבח שתהא תרומה המחוברת לו בחזקת טומאה, והקדש יקרב למזבח. **בריקנין דקדש** – לאחר שעירה מהן קודש והיה שומרן לקדש – אינו נאמן על שמירתן. **ובשאר כל ימות השנה** – כלומר, כל ימות השנה. דלקדש אין חילוק בין שעת הגיתות לשאר ימות השנה. **ובמלאין דתרומה בשעת הגיתות** – שאף על פי שלא גזרו על תרומתן בשעת הגיתות מפני הפסד כהנים חבירים, דנמצאת מפסידן מרוב תרומות ארץ ישראל – על הקנקנים לא האמינום, ואין הכהנים חברים מקבלין מהן הקנקנים עם התרומה, אבל מערין אותה לכליהן. ודכוותה אמרינן לקמן: אל תתמה, שהרי לגין טמאין טומאת שבקעה, ומשקין טהורים. **מאי לאו מדומעות דתרומה** – וקתני: נאמן אבדין. – תוספת. **ומי איכא דימוע לקדש** – טבל שלא נתקן מדומע בתרומה. אבל קדש לא הוזקקנו לפרוש מתוכה, שיהא הטבל מדומע בתוכו. עד כאן. **במטהר את טבלו לנסכים** – דאיכא חולין וקדש ותרומה, מיגו דמהימן אקדש – מהימן נמי אתרומה ואקנקנים, שגנאי לקדש שיהו הקנקנים שעירוהו מהן בחזקת טומאה והוא קרב. **משנה** מן המודיעים ולפנים – מודיעים שם כרך רחוק מירושלים חמשה עשר מיל, כדאמר במסכת פסחים

(צג,ב). ממנו ולפנים לצד ירושלים – נאמנין קדרין עמי הארץ ליקח מהן כלי חרס הדקין, כגון קדרות כוסות וקיתונויות, שאי אפשר בלא הם. ובירושלים אין עושין כבשונות מפני העשן, לא לסיד ולא לקדרות, ולפיכך האמינום שלא לגזור עליהן, שאין גוזרין גזירה על הצבור יכולין לעמוד בה. **הוא** הקדר – מי שהביאן (חוץ) למודיעים האמינוהו, לפי שאי אפשר. אבל אם מסרן ליד קדר עם הארץ הישוב במודיעים או לפנים – לא האמינוהו. והן הקדירות – על אותן הקדירות שהביא הוא האמינוהו, ולא לצרף עמהן קדירות של קדר אחר הישוב במודיעים. והן הלוקחין – חברים שראוהו שהביאן – נאמן הקדר אצלן, ולא אצל לוקחים אחרים. **יצא** – מן המודיעים לשוב לאחוריו – אינו נאמן. **גמרא** מודיעים – הכרך עצמו. **פעמים כלפנים כו'** קדר יוצא – מלפנים מן המודיעים, ונכנס למודיעים. **וחבר** – בא מחוץ למודיעים ונכנס למודיעים. **כלפנים** – מותר ליקח ממנו, שהקדר לא יחזור עוד לאחוריו, ואם לא עכשיו יקח – אימתי. **שניהן נכנסין** – מחוץ למודיעים, ובאו בתוך הכרך – כלחוץ. אלא ימתין עד שיהא מן כרך ולפנים.

וכן

שני אחים, חָבֵר האוכל חולין בטהרה וְעַם הָאָרֶץ, שֶׁיֵּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם עַם הָאָרֶץ, ורוצה החבר שלא יהא חשש טומאה במאכלים והמשקים שבחלקו, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ לאחיו עם הארץ, טוֹל אַתָּה חִטִּין שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, שיודע שהוכשרו לקבל טומאה, וַאֲנִי חִטִּין שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, שיודע שלא הוכשרו. וכן יכול לומר, טוֹל אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי שיודע שטמא, וַאֲנִי יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי שיודע שאינו טמא. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ, טוֹל אַתָּה דבר לַח כגון שמן, וַאֲנִי דבר יָבֵשׁ כגון זיתים, וכן לא יאמר טוֹל אַתָּה חִטִּין שיודע שהוכשרו וַאֲנִי שְׂעוֹרִים שיודע שלא הוכשרו, שבשני אופנים אלו הם שני מינים ואין בהם ברירה, שהרי האב הוריש לכל אחד חלק בכל המינים, ונמצא שהחבר נותן לעם הארץ את חלקו בפירות המוכשרים, ואסור לחבר לתת טהרות מוכשרים לעם הארץ שהוא בחזקת טמא (ע"פ דמאי פ"ב מ"ג), ואם נותן עובר על 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל' (ויקרא יט יד). וְתָנֵי עֻלָּהּ בברייתא, אוֹתוֹ חָבֵר שנטל חלק בלח, שׁוֹרֵף הַלַּח, כגון שמן של תרומה והוא כהן, מדליק בו נרות (ראה שבת כג:), וּמַנִּיחַ אֶת הַיָּבֵשׁ להשתמש בו. מסיים רב ששת את ראייתו: ואם בעבר וקיבל מעם הארץ יכול להניחו אצלו עד הגת הבאה, אַמַּאי שורף את הלח, יַנִּיחֶנָּה לַגַּת הַבָּאָה.

דוחה הגמרא: לעולם יתכן שדבר שקבוע לו זמן לגת כגון יין ושמן מותר להניח, והברייתא דיברה בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ גַּת – זמן קבוע לעשייתו, כגון שיכר תמרים של תרומה, ולכן לא האמינו לעם הארץ על טהרתו. מקשה הגמרא על הדחיה: גם בדבר שאין לו גת מדוע שורף, יַנִּיחֶנּוּ לָרֶגֶל הבא, שהרי ברגל לא גזרו על טומאת עם הארץ (לקמן כו.), ויוכל למכרו, ומכך שצריך לשורפו דווקא מוכח שאף אם עבר וקיבלה אסור להניחה כהוכחת רב ששת. דוחה הגמרא: ניתן לומר שמדובר בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר עד לָרֶגֶל ולא ניתן להשהותו כדי למוכרו, ולכן צריך לשורפו.

שנינו במשנה: וְאִם אָמַר הִפְרַשְׁתִּי לְתוֹכָהּ רְבִיעִית קֹדֶשׁ נֶאֱמָן.

הגמרא מביאה משנה הדנה אימתי מועילה בדיקת בית הפרס, כדי לפשוט ממשנתנו הלכה השנויה במחלוקת אמוראים בענין זה: תָּנֵן חָתָם (אהלות פי"ח מ"ד), אף שנחלקו אם בדיקת בית הפרס מועילה לנזיר, מוֹדִין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁבּוֹדְקִין לְעוֹשֵׂי פֶּסַח – ההולכים לירושלים לעשות הפסח בטהרה ומוכרחים לעבור דרך בית הפרס, בודקים מקום הילוכם שאין בו עצם מן המת ומוחזקים בטהרה לענין הקרבת הפסח ואכילתו, וְאֵין בּוֹדְקִין לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה – כהנים הרוצים לעבור בבית הפרס ולאכול תרומה, האסורה בטומאה, אינם סומכים על בדיקתו.

מבררת הגמרא: מַאי [–כיצד] בּוֹדְקִין. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְנַפֵּחַ אָדָם בפיו אדמת בֵּית הַפְּרָס וְהוֹלֵךְ בו, ואינו חושש שהסיט עצם כשעורה ונטמא, שעל ידי הנפיחה יראנה וישמט ממנה. וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא מְשַׁמֵּשׁ דְּעוּלָּא אָמַר, בודק את בית הפרס אם כבר הלכו שם בני אדם, כיון שבֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּדַּשׁ ברגל טָהוֹר, שאין לחשוש שנשאר שם עצם כשעורה, שודאי נשתברה ולא נשאר בה כשיעור שעורה המטמא.

מבארת הגמרא את החילוק בין עושי פסח לאוכלי תרומה: לְעוֹשֵׂי פֶּסַח הקילו חכמים לסמוך על בדיקת בית הפרס, משום שלֹא הֶעֱמִידוּ דְּבָרֵיהֶן שהחמירו לא לסמוך על בדיקת בית הפרס, בְּמָקוֹם כָּרֵת שיתחייב בו אם ימנע מלעשות הפסח. אך לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה הֶעֱמִידוּ דְּבָרֵיהֶן והחמירו שאין לסמוך על בדיקת בית הפרס, משום שמדובר בְּמָקוֹם מִיתָה, דהיינו באכילת תרומה בטומאה שחייבים על כך מיתה בידי שמים, וכיון שאין לכך זמן קבוע אמרו שאין לסמוך על בדיקה זו.

ספק בדין זה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, בָּדַק בית הפרס לְפִסְחוֹ כפי שנתבאר, מַהוּ שֶׁיֹּאכַל בִּתְרוּמָתוֹ, שכיון שמוחזק טהור לפסחו טהור גם לתרומה, או שלא התירו חכמים לסמוך על בדיקה זו לתרומה כלל, אף אם בדק בהיתר לפסחו.

מביאה הגמרא מחלוקת בזה: עוּלָּא אָמַר, בָּדַק לְפִסְחוֹ מוּתָּר לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתוֹ. רַבָּה בַּר עוּלָּא אָמַר, בָּדַק לְפִסְחוֹ אָסוּר לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתוֹ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא לרבה בר עולא, לֹא תִּפְלוֹג עָלֵיהּ דְּעוּלָּא, דִּתְנַן כְּוָותֵיהּ במשנתנו, שעם הארץ נאמן על טהרת קודש ולא על טהרת תרומה, וְאִם אָמַר הִפְרַשְׁתִּי לְתוֹכָהּ – לתוך חבית של תרומה רְבִיעִית לוג של קֹדֶשׁ, נֶאֱמָן גם על טהרת התרומה שבחבית. אַלְמָא [–מוכח], מִתּוֹךְ דְּמְהֵימָן [–שנאמן] אַקֹּדֶשׁ מְהֵימָן נַמִּי אַתְּרוּמָה, שגנאי למזבח שיקרב עליו קודש בזמן שהתרומה שהיתה עמו בחבית תהיה בחזקת טמאה, הָכָא נַמִּי בבדיקת בית הפרס, מִדְּמְהֵימָן – שמועילה בדיקתו אַפֶּסַח, מְהֵימָן נַמִּי אַתְּרוּמָה, שגנאי לפסח שיאכלנו המוחזק כטמא לענין תרומה.

שנינו במשנה: כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן כּוֹ' המדומעות נאמנין עליהם בשעת הגיתות והבדים.

ברייתא בענין קנקני קודש ותרומה: תָּנָא, אֵין עַמִּי הארץ נֶאֱמָנִין לֹא עַל טהרת הַקַּנְקַנִּים וְלֹא עַל טהרת הַתְּרוּמָה. מבינה הגמרא שמדובר בקנקנים מלאים. מבררת הגמרא על אלו קנקנים מדובר בברייתא: קַנְקַנִּים דְּמַאי [–של מה], אִי קַנְקַנִּים דְּקֹדֶשׁ, וכי אינו נאמן, הרי מִינּוֹ דְּמְהֵימָן אַקֹּדֶשׁ מְהֵימָן נַמִּי אַקַּנְקַנִּים – מתוך שנאמן על טהרת הקדש שבהם, נאמן אף על טהרתם. אֶלָּא שמא תאמר שמדובר בקַנְקַנִּים דִּתְרוּמָה, הרי פְּשִׁיטָא הוא, הַשְׁתָּא אַתְּרוּמָה שבתוכם לֹא מְהֵימָן בשאר ימות השנה, וכי אַקַּנְקַנִּים מְהֵימָן, ולכן אין צריך לשנותו.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא צריך לומר שמה ששנו בברייתא שאינו נאמן על קנקנים מדובר בְּרֵיקָנִים דְּקֹדֶשׁ – שהיה בהם קודש ועירה אותו לקנקנים אחרים, וּבִשְׁאָר [–בכל] יְמוֹת הַשָּׁנָה, ומה ששנו שאינו נאמן על תרומה מדובר בְּקנקנים מְלֵאִין דִּתְרוּמָה, וּבִשְׁעַת הַגִּיתוֹת, שאף שאז נאמן על התרומה עצמה, אינו נאמן על קנקניה, והכהן צריך להריקה לכליו כשמקבלה מעם הארץ. שבתרומה אין אומרים את ה'מיגו' שאומרים בקודש, כיון שהטעם שהאמינו לעם הארץ על התרומה בשעת הגיתות, הוא שלא יפסידו הכהנים את רוב התרומות שבארץ ישראל שבאות מעמי הארץ, אך על הקנקנים לא האמינוהו כיון שאין הפסד לכהנים בכך.

מקשה הגמרא: תָּנֵן במשנתנו, כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן הַמְדוּמָּעוֹת, נאמנים עליהם בשעת הגיתות והבדים. מַאי לָאו – האם לא מדובר בְּמְדוּמָּעוֹת דִּתְרוּמָה, שיש בהם טבל שעדיין לא הופרשה ממנו תרומה, וחולין ותרומה מעורבים בה, ומבואר שעם הארץ נאמן על הכדים, וקשה למה שנתבאר שאף בשעת הגיתות אינו נאמן על הקנקנים אף שיש בהם תרומה שנאמן עליה. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי חִיָּיא, אין הכוונה לתערובת תרומה, אלא לְמְדוּמָּעוֹת דְּקֹדֶשׁ – עירוב חולין וקודש שהפריש לנסכים, ומתוך שנאמן על הקודש שבתוכם נאמן אף על הקנקנים.

מקשה הגמרא: וּמִי אִיכָּא – וכי שייך דִּימּוּעַ לְקֹדֶשׁ, הרי רק בדבר שחובה עליו להפרישו כגון תרומה שייך לשון דימוע, ויין העומד לנסכים אינו חייב בהפרשה.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי אִלְעָאי, לעולם מדובר בטבל שלא הופרשה ממנו תרומה, אך מדובר בְּמְטַהֵר אֶת טִבְלוֹ שייחד הטבל שבכדים אלו לִיטּוֹל מִמֶּנּוּ נְסָכִים כשתופרש ממנו התרומה, ושומר עליו בטהרה, ונאמן על כדים אלו משום הקודש שעתיד להפריש מהם, ולא משום התרומה.

שנינו במשנה: קוֹדֶם לַגִּיתוֹת שִׁבְעִים יוֹם.

אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח ממה ששנינו שעמי הארץ מטהרים כליהם שבעים יום קודם הגת, דִּדְינָא הוּא דְּעִילְּוֵיהּ אֲרֵיכָא – שעל האריס מוטל לְמִיטְרַח אַגּוּלְּפֵי – בהכנת חביות למילוי היין, שִׁבְעִים יוֹמִין מִקַּמֵּי מַעֲצַרְתָּא – לפני זמן סחיטת הענבים, שמזמן זה מנהג העולם להכין החביות לשם כך, וזאת האריס צריך לעשות.

משנה

קוּלָּא שהקילו חכמים בלקיחת כלים מעם הארץ לצורך קודש: מִן הָעִיר מוֹדִיעִים הרחוקה מירושלים חמשה עשר מיל וְלִפְנִים לצד ירושלים, נֶאֱמָנִין קדרים עמי הארץ עַל כְּלֵי חֶרֶס שעשו שטהורים, משום שלא היו עושים בירושלים בכבשונות לשריפת סיד ועשיית

המשך בעמוד יד

אוֹ שְׁנֵיהֶן יוֹצְאִין מירושלים ועתה הם במודיעים, דינה **כְּלַחוּץ** ואינם נאמנים, שבשניהם נכנסים החבר יכול להמתין עד שיכנסו לפנים ממודיעים, ובשניהם יוצאים היה צריך לקנות הכלי בעודו בפנים ופשע ולא קנה. **אָמַר אַבַּיֵּי, אַף אֲנַן נַמִּי תָּנִינָא** כך במשנתנו, **הַקַּדָּר** (שמכר) [**שֶׁמּוֹכֵר**] **אֶת הַקְּדֵירוֹת וְנִכְנָס לִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִים** וכו׳ נאמן, ומוכח מכאן **דטַעֲמָא** – שהטעם שנאמן משום **דְּנמצא לִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִים, הָא מוֹדִיעִים גּוּפָהּ לֹא מְהֵימָן** – אך במודיעים עצמה אינו נאמן. וקשה, **אֵימָא סֵיפָא**, ששנינו שאם **יָצָא** מן המודיעים **אֵינוֹ נֶאֱמָן**, ומוכח מכאן, **הָא במוֹדִיעִים גּוּפָהּ נֶאֱמָן**, ושלא כמו שהוכחנו מהרישא. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן** – בסיפא מדובר **בְּקַדָּר יוֹצֵא וְחָבֵר נִכְנָס**, ולכן נאמן, **וכָּאן** – ברישא מדובר **בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶן יוֹצְאִין אוֹ שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין**. מסיקה הגמרא: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ**.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת על אלו כלים נאמנים הקדרים: **תָּנָא**, מה ששנינו שממודיעים ולפנים **נֶאֱמָנִין** קדרים עמי הארץ, היינו רק **בִּכְלֵי חֶרֶס הַדַּקִּין** – קטנים המשמשים **לַקּוֹדֶשׁ**, שלא ניתן להשתמש בקודש בלעדיהם, אך לא בגסים, ולא בכלים שאינם של חרס, ולא לתרומה.

הגמרא מביאה כמה מחלוקות בדין המבואר בברייתא: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְהוּא** – כלי חרס דקים היינו דוקא **שֶׁנִּיטָּלִין בְּיָדוֹ אַחַת**, אך אם צריך ליטלם בשתי ידיו אינם בכלל דקים. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ שֶׁאֵין נִיטָּלִין בְּיָדוֹ אַחַת** נחשבים לדקים, כיון שראויים לבישול קרבנות. מחלוקת נוספת: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ** שנאמנים, **אֶלָּא** בכלים **רֵיקָנִין, אֲבָל במְלֵאִין** משקים **לֹא**, שהרי המשקים בחזקת טמאים, ומטמאים הכלי. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, נאמנים על טהרת הכלים **אֲפִילּוּ במְלֵאִים, וַאֲפִילּוּ אַפִּיקָרְסוּתוֹ לְתוֹכוֹ** – ואף אם בגדו של עם הארץ בתוך הכלי. **וְאָמַר רָבָא, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹחָנָן בְּמַשְׁקִין עַצְמָן שֶׁהֵן טְמֵאִין**, ואין אומרים שמתוך שנאמן על הכלי נאמן גם עליהם, **וְאַל תִּתְמַהּ** כיצד יתכן זאת, שכבר מצאנו שתיקנו חכמים כעין זה, **שֶׁהֲרֵי לָגִין** – כלי שאינו של חרס **מָלֵא מַשְׁקִין** הנמצא בעליית בית שיש בו מת, וארובת הבית פתוחה לעלייה, והניחו כלי חרס של עם הארץ בפתח הארובה לחצוץ בפני הטומאה, **הלָגִין טְמֵאִין** מחמת המת **טוּמְאַת שִׁבְעָה, וּמַשְׁקִין** שבתוכו **טְהוֹרִין**, שכלי חרס מציל רק על דבר שאין לו טהרה במקוה כאוכלים ומשקים, ולא על דבר שיש לו טהרה במקוה ככלי זה, כמבואר לעיל (כב.), ומבואר שבכלי שאינו של חרס שיש לו טהרה במקוה תיקנו חכמים שהכלי טמא, אף שהמשקין טהורים כיון שאין להם טהרה במקוה.

משנה

נאמנות עמי הארץ לענין כלי קודש ששהו בקרבתם: **הַגַּבָּאִין** – ישראלים עמי הארץ גובי המס למלך נכרי **שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת** ליקח משכון עבור המס, **וְכֵן הַגַּנָּבִים** ישראלים **שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶת הַכֵּלִים** – כלי חרס שגנבו, **נֶאֱמָנִין לוֹמַר לֹא נָגַעְנוּ** בתוכם, ולא נטמאו. והיינו בכלי קודש ולא בתרומה.

המשנה מבארת דין נאמנות עמי הארץ בירושלים: **וּבִירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִין עַל** טהרת **הַקּוֹדֶשׁ** גם בכלים הגסים, **וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל** נאמנים בירושלים **אַף עַל** טהרת **הַתְּרוּמָה**.

גמרא

הגמרא מקשה על דין נאמנות הגבאים: **וּרְמִינְהִי**, שנינו במשנה (טהרות פ״ז מ״ו), **הַגַּבָּאִין שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת, הַבַּיִת כּוּלּוֹ טָמֵא** – כל הכלים שבבית טמאים, שחזקה על הגבאים שממשמשים בכולם. וזה סותר לדין המשנה שנאמנים לומר שלא נגעו. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה ששנינו שאינם נאמנים היינו באופן **דְּאִיכָּא נָכְרִי בַּהֲדַיְיהוּ** – שיש עמהם גבאי נכרי, **והָא** – מה ששנינו שנאמנים היינו באופן **דְּלֵיכָּא נָכְרִי בַּהֲדַיְיהוּ** – שאין עמהם גבאי נכרי, והגמרא מוכיחה את התירוץ, **דִּתְנַן** בהמשך אותה משנה (שם), **אִם יֵשׁ נָכְרִי עִמָּהֶן, נֶאֱמָנִין לוֹמַר לֹא נִכְנַסְנוּ** לבית זה לגבות וכלי הבית טהורים, **אֲבָל אֵין נֶאֱמָנִים לוֹמַר, נִכְנַסְנוּ, אֲבָל לֹא נָגַעְנוּ**.

הגמרא מבררת את החילוק: **וְכִי אִיכָּא נָכְרִי בַּהֲדַיְיהוּ מַאי הֲוֵי** – מדוע חוששים יותר שנגעו. משיבה הגמרא: נחלקו בכך **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר**, משום **שאֵימַת הנָכְרִי עֲלֵיהֶן** שמא יענישם אם לא יחפשו היטב, ולכן ודאי ממשמשים בכל הכלים. **וְחַד אָמַר, אֵימַת המַלְכוּת עֲלֵיהֶן** שמא ילשין עליהם למלך אם לא יחפשו היטב. מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ**. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, בנָכְרִי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב** שנמצא עמהם, שאין עליהם את אימתו, ולטעם זה נאמנים שלא נגעו, אך יש עליהם אימת המלכות שמא ילשין עליהם, ולטעם זה אף כאן אינם נאמנים.

שנינו במשנה: **וְכֵן הַגַּנָּבִים שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶת הַכֵּלִים** נאמנין לומר לא נגענו.

מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי**, שנינו במשנה (שם), **הַגַּנָּבִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת, אֵינוֹ טָמֵא** – אין הכלים שבו טמאים כדין הגבאים, **אֶלָּא מְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי הַגַּנָּבִים**, שיראים לחפש ונוטלים רק המזומן לידם. ומבואר שמקום דריסתם טמא, וכל שכן הכלים שלקחו, וזה סותר למשנתנו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פִּנְחָס מִשְּׁמֵיהּ (דְּרַב)**, משנתנו שאמרה שנאמנים דיברה **כְּשֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה** ובאופן זה ודאי אינם משקרים כשאומרים שלא טימאו את הכלים. **דַּיְקָא נַמִּי** – יש לדייק תירוץ זה גם ממה **דְּקָתָנֵי** – ששנינו במשנה **'שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶת הַכֵּלִים'**, ובודאי שאם החזירו את הכלים מוכח שעשו תשובה, אלא **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח שדווקא כשעשו תשובה נאמנין.

שנינו במשנה: **וּבִירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִין עַל הַקּוֹדֶשׁ**.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת דברי המשנה: **תָּנָא, נֶאֱמָנִין** קדרים עמי הארץ בירושלים **עַל** טהרת **כְּלֵי חֶרֶס גַּסִּין** [–גדולים], להשתמש בהם **לַקּוֹדֶשׁ**, אך לא לתרומה. וממודיעים ולפנים נאמנים רק על טהרת כלי חרס דקים כפי שנתבאר במשנה הקודמת. מבארת הברייתא: **וְכָל כָּךְ לָמָּה** האמינו לקדרים עמי הארץ, לפי **שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת** לעשיית כלי חרס דקים וגסים **בִּירוּשָׁלַיִם**, מפני העשן העולה מהם (ב״ק פב:) שלא ישחיר את חומת ירושלים, ואין מצויים בה די כלי חרס לצורך הקודש, ולכן לא גזרו חכמים על כלי חרס שעשו עמי הארץ.

עוד שנינו במשנה בדין נאמנות עמי הארץ: **וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל אַף עַל הַתְּרוּמָה**.

מבררת הגמרא: **מְנָהָנֵי מִילֵּי** שיש להקל בעמי הארץ בשעת הרגל. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר קְרָא** בפילגש בגבעה (שופטים כ יא) **'וַיֵּאָסֵף כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים'**, ודורשים **שהַכָּתוּב עֲשָׂאָן כּוּלָּן 'חֲבֵרִים'** – תלמידי חכמים, כשנאספו, ואף ברגל נאספים הכל, ומשם סמכו חכמים להקל לעשות כולם כחברים ברגל.

משנה

כהמשך לדין המובא בסוף המשנה הקודמת שבשעת הרגל עם הארץ נאמן על כל הטהרות בירושלים, דנה המשנה מה דין אוכלים ומשקים שהתחיל למוכרם ונגעו בהם עמי הארץ ונשארו חלקם לאחר הרגל: חבר **הַפּוֹתֵחַ אֶת חָבִיתוֹ** למכור יין בירושלים, **וְהַמַּתְחִיל בְּעִיסָּתוֹ** למוכרה מעט מעט בירושלים **עַל גַּב** [–בתוך] **הָרֶגֶל**, ואף עמי הארץ ממשמשים בהן כדי לקנות כדרך הלוקחים, ועתה עבר הרגל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יִגְמוֹר** למכור בחזקת טהרה, שאם לא תתיר לו זאת, ימנע מלמכור אף בשעת הרגל כדי שלא יפסיד, ולא יהיה מזון מצוי לעולי רגלים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא יִגְמוֹר**, שאחר הרגל חל עליהם למפרע טומאת עם הארץ שנגע בה ברגל, ואסור למכור לעם הארץ דבר טמא, ורק ברגל עשאום כחברים.

גמרא

הגמרא מביאה ספק בדעת חכמים: **יָתִיב רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אַקִּילְעָא** [–בחדר שבכניסה לביתו] **דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, פָּתַח חַד**

המשך בעמוד סג

וכן שניהם יוצאין – הואיל ומצאו לפנים ושם לא לקח – (וממנו) לא יקח עוד. וכל שכן קדר נכנס וחבר יוצא, הואיל וסוף הקדר ליכנס לפנים – יחזור החבר הצריך ליקח, ויקח. **תנא נאמנין על כלי חרס הדקין לקדש** – הא דתנן: מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס – בכלי חרס הדקין אמרו, שאי אפשר בלא הם, כדפרשינן לעיל. אבל גסין, בגון חבית ליין – אין נאמנין אלא בתוך ירושלים, כדלקמן. ואני לא כך שמעתי; ולבי מגמגם על שמועתי ששמעתי, כשפידון צר שאין אצבעו נכנס לתוכו, וסופינו שאנו מטהרין אותם אפילו מליאים משקין טמאין. **ואפילו אפיקרסותו בתוכו** – אפילו מלאין משקין שלו, שאינן של קדש. **ואל תתמה** – שכל דברי חכמים כך הן, שהרי שמעתי אצל כלי חרס המציל את המשקין שבתוכו ואין מציל כל כלי שטף, שהלגין טמאין טומאת שבעה והמשקין טהורין.

משנה הגבאין – ישראל שהן גבאין למלך גוי, לגבות מיד ישראל גולגליות ומסין וארנוניות. **שנכנסו לתוך הבית** – לעבוט עבוטו, וכן הגנבים שגנבו כלי חרס והחזירום. **נאמנים לומר** – שלא נגעו לתוכו, לקדש – נאמנין, אבל לא לתרומה. דכולה מתניתין אחומר בקדש מתרומה קיימא, ובהדיא שנינו בתוספתא: הגבאין שנכנסו לתוך הבית נאמנין על טהרת חטאת ואין נאמנין על טהרת תרומה. והאי חטאת – בשר קדש ולא אפר חטאת, כדמוכח התם. אף אם עשו תשובה – דשין בטומאה היו. **ובירושלים נאמנין כו'** – מפרש בגמרא.

גמרא כל הבית כולו טמא – כל כלי הבית טמאין, שחזקה הגבאין ממשמשין בכלים. **איכא גוי בהדייהו** – אין נאמנין לומר לא נגענו, דמרתתו אם לא יחפשו כל הבית. **אימת גוי עליהם** – פן יענישם בגוף או בממון. **אימת מלכות** – שמא ילשין עליהן גוי אצל המלך. **גוי שאינו חשוב** – אימתו ליכא, אימת מלכות – איכא. **אלא מקום דריסת רגלי הגנבים** – מכל מקום דריסתו מידמא טמא, וכל שכן כלים שגנבו והחזירו. **כשעשו תשובה** – ומחמת תשובה החזירום, הלכך לא משקרי. **על כלי חרס הגסין** – וכל שכן הדקין. ובהדיא תניא בירושלמי: נאמנין על טהרת כל הכלים לקדש. **וכל כך למה** – מהדר אף על הדקים מן המודיעים ולפנים. **שאין עושין כבשונות בירושלים** – לא לדקים ולא לגסין. ומיהו, בדקים הוצרך לאנשי ירושלים, שכל יחיד ויחיד נסכו בביתו, לכך הוסיפו להן טהרה ליחידים מגבול מודיעים. אבל בעלי הלשכה המוסרין נסכים לצבור – די להם בנכנסין לתוך העיר, ולשם בלבד האמינום על החביות. אי נמי: יחידים צריכים לדקים אף לבישול שלמיהן יום יום. **ויאסף כל איש ישראל וגו'** – בפלגש בגבעה כתיב, שנאספו כל ישראל בגבעה. **הכתוב עשאן חברים** – ורגל שעת אסיפה הוא. **משנה הפותח את חביתו** – חבר שפתח את חביתו למכור יין בירושלים ברגל, וכל הבא ליקח ממשמש. ואף עמי הארץ ממשמשים. **לא יגמור** – אחר הרגל, אף על פי שברגל הן טהורין. לא שטהרתן טהרה, אלא שברגל הכל חברים. אבל לאחר הרגל – מגעו טמא למפרע, כדאמר במתניתין: עבר הרגל – מטבילין כלי העזרה, מפני שנגעו בהן עם הארץ ברגל. **רבי יהודה אומר יגמור** – וטעמא מפרש במסכת ביצה (יא,ב): שלשה דברים הותרו סופן משום תחילתם, וזה כמו כן, שאם אתה אומר לא יגמור – אף הוא לא יתחיל, ואין מזון מצוי לעולי רגלים. **גמרא מהו שיניחנה כו'** – אליבא דרבנן בעי לה. **אטו האידנא** – כל ימי הרגל לא ממשמשו בה הכל, והתרת ברגל. **טמאה היא** – למפרע, וחבר אינו רשאי למכור דבר שהוא טמא לעולם. ויש מפרשים אותה בעם הארץ. ואי אפשר לומר בעם הארץ לא יגמור – דמי צייתת לן, והלא אומר שלך טמא ושלי טהור, וימצא לו מחביריו הרבה שימכור להם. ואם בא לאסור שלא יקחו חברים ממנו – יקחו ולא יקחו מיבעי ליה. ועוד: דאמר במסכת ביצה שזו היא אחד משלשה דברים שהותרו סופן משום תחילתן, ואי בעם הארץ אפילו לא שרית ליה לגמור – ניתא במאי דמזבין ברגל. הכי גרסינן. מאי לאו תנאי היא לא הא דקתני יניחנה ר' יהודה והא דתני לא יניחנה רבנן ותסברא והא רבי יהודה יגמור קאמר אלא הא דתניא יניחנה רבנן והא דתניא לא יניחנה רבי יהודה היא ומאי לא יניחנה כו' – מאי לאו תנאי היא ואליבא דרבנן, ותפשוט בעיא דלעיל דפלוגתא דתנאי היא. **משנה מעבירין על טהרת עזרה** – מעבירין את הכלים ממקומן ולהטבילן, ולטהר את העזרה מטומאת עם הארץ שנגעו בהן ברגל. שאף על פי שעשאם הכתוב חברים ברגל – לא מפני שטהורין הן, הלכך לאחר הרגל מגען טמא למפרע. **מפני כבוד השבת** – שהיו הכהנים צריכין להתעסק איש בביתו בצרכי שבת. **אף לא ליום החמישי** – אם עבר הרגל ליום חמישי, אין מטבילין אותן עד לאחר השבת. **גמרא לפי שאין הכהנים פנויין** – במוצאי יום טוב להטבילן, שטרודין להוציא הדשן שעל התפוח שבאמצע המזבח, שקיבצו שם כל ימות הרגל כל דשן של מערכה. **משנה ואומרים להם** – לכהנים עמי הארץ ברגל. **הזהרו שלא תגעו בשלחן** – שלא יוכלו להטבילו לאחר הרגל, שאי אפשר לסלקו ממקומו, דכתיב ביה: "לחם פנים לפני תמיד" (שמות כה).

---

1 אוֹ שְׁנֵיהֶן יוֹצְאִין - כְּלַחוּץ. אָמַר אַבַּיֵי, אַף אֲנַן נַמִּי
2 תָּנֵינָא: הַקַּדָּר שֶׁמָּכַר אֶת הַקְּדֵירוֹת וְנִכְנַס לִפְנִים
3 מִן הַמּוֹדִיעִים. טַעְמָא - דְּלִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִים, הָא
4 מוֹדִיעִים גּוּפָהּ - לָא מְהֵימְנָן, אֵימָא סֵיפָא: יָצָא -
5 אֵינוֹ נֶאֱמָן, הָא מוֹדִיעִים גּוּפָהּ - נֶאֱמָן! אֶלָּא לָאו
6 שְׁמַע מִינָּהּ: כָּאן - בְּקַדָּר יוֹצֵא וְחָבֵר נִכְנָס, כָּאן -
7 בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶן יוֹצְאִין אוֹ שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין שְׁמַע מִינָּהּ. תָּנָא:
8 נֶאֱמָנִין בִּכְלֵי חֶרֶס הַדַּקִּין לַקּוֹדֶשׁ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ:
9 וְהוּא שֶׁנִּיטָּלִין בְּיָדוֹ אַחַת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ
10 שֶׁאֵין נִיטָּלִין בְּיָדוֹ אַחַת. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לֹא שָׁנוּ
11 אֶלָּא רֵיקָנִין, אֲבָל מְלֵאִין - לֹא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מְלֵאִים, וַאֲפִילּוּ אַפִּיקְרְסוּתוֹ לְתוֹכוֹ.
12 וְאָמַר רָבָא: וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹחָנָן בְּמִשְׁקִין עַצְמָן שֶׁהֵן טְמֵאִין. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי לָגִין מְלֵא
13 מַשְׁקִין, לָגִין טְמֵאִין טוּמְאַת שִׁבְעָה וּמַשְׁקִין טְהוֹרִין. **משנה** הַגַּבָּאִין שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת,
14 וְכֵן הַגַּנָּבִים שֶׁהֶחְזִירוּ אֶת הַכֵּלִים, נֶאֱמָנִין לוֹמַר "לֹא נָגַעְנוּ", וּבִירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִין עַל הַקּוֹדֶשׁ,
15 וּבִשְׁעַת הֶרֶגֶל אַף עַל הַתְּרוּמָה. **גמרא** וּרְמִינְהִי: הַגַּבָּאִין שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת, הַבַּיִת כּוּלּוֹ
16 טָמֵא! לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּאִיכָּא גּוֹי בַּהֲדֵייהוּ, הָא - דְּלֵיכָּא גּוֹי בַּהֲדֵייהוּ, דְּתִנַּן: אִם יֵשׁ גּוֹי
17 עִמָּהֶן - נֶאֱמָנִין לוֹמַר "לֹא נִכְנְסוּנוּ" אֲבָל אֵין נֶאֱמָנִים לוֹמַר "נִכְנְסוּנוּ אֲבָל לֹא נָגַעְנוּ". וְכִי
18 אִיכָּא גּוֹי בַּהֲדֵייהוּ מַאי הָוֵי? רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: אֵימַת גּוֹי עֲלֵיהֶן, וְחַד אָמַר:
19 אֵימַת מַלְכוּת עֲלֵיהֶן. מַאי בֵּינֵייהוּ? אִיכָּא בֵּינֵייהוּ גּוֹי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב. "וְכֵן הַגַּנָּבִים שֶׁהֶחְזִירוּ
20 אֶת הַכֵּלִים". וּרְמִינְהִי: הַגַּנָּבִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי
21 הַגַּנָּבִים! אָמַר רַב פִּנְחָס מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּשֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי: "שֶׁהֶחְזִירוּ אֶת
22 הַכֵּלִים", שְׁמַע מִינָּהּ. "וּבִירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִין עַל הַקּוֹדֶשׁ". תְּנָא: נֶאֱמָנִין עַל כְּלֵי חֶרֶס גַּסִּין לְקוֹדֶשׁ.
23 וְכָל כָּךְ לָמָּה - שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת בִּירוּשָׁלַיִם. "וּבִשְׁעַת הֶרֶגֶל אַף עַל הַתְּרוּמָה". מְנָהֵנֵי
24 מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: דְּאָמַר קְרָא "וַיֵּאָסֵף כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד
25 חֲבֵרִים" - הַכָּתוּב עֲשָׂאָן כּוּלָּן חֲבֵרִים. **משנה** הַפּוֹתֵחַ אֶת חֲבִיתוֹ, וְהַמַּתְחִיל בְּעִיסָּתוֹ עַל
26 גַּב הֶרֶגֶל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִגְמוֹר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא יִגְמוֹר. **גמרא** יְתִיב רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי
27 יִצְחָק נַפְּחָא אַקִּילְעָא דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא. פָּתַח חַד וַאֲמַר: מַהוּ שֶׁיַּנִּיחֶנָּה לְרֶגֶל אַחֵר? אֲמַר
28 לֵיהּ אִידָךְ: יַד הַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ יַנִּיחֶנָּהּ לְרֶגֶל אַחֵר?! אֲמַר לֵיהּ: אַטּוּ עַד
29 הָאִידָּנָא לָאו יַד הַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהּ? אֲמַר לֵיהּ: הָכִי הָשְׁתָּא! בִּשְׁלָמָא עַד הָאִידָּנָא - טוּמְאַת
30 עַם הָאָרֶץ בְּרֶגֶל רַחֲמָנָא טַהֲרָהּ, אֶלָּא הָשְׁתָּא - טְמֵאָה הִיא. גֵּימָא כְּתַנָּאֵי; דְּתָנֵי חֲדָא: יַנִּיחֶנָּהּ
31 לְרֶגֶל אַחֵר, וְתַנְיָא אִידָךְ: לֹא יַנִּיחֶנָּהּ לְרֶגֶל אַחֵר. מַאי לַאו תַּנָּאֵי הִיא! לָא, הָא דְּקָתָנֵי יַנִּיחֶנָּהּ
32 - רַבִּי יְהוּדָה, וְהָא דְּקָתָנֵי לֹא יַנִּיחֶנָּהּ - רַבָּנַן. וְתִסְבְּרָא?! הָא רַבִּי יְהוּדָה "יִגְמוֹר" קָאָמַר!
33 אֶלָּא: הָא דְּקָתָנֵי לֹא יַנִּיחֶנָּהּ - רַבִּי יְהוּדָה, וְהָא דְּקָתָנֵי יַנִּיחֶנָּהּ - רַבָּנַן. וּמַאי לֹא יַנִּיחֶנָּהּ
34 - שֶׁאֵין צָרִיךְ לַהֲנִיחָהּ. **משנה** מִשֶּׁעָבַר הֶרֶגֶל מַעֲבִירִין עַל טָהֳרַת הָעֲזָרָה. עָבַר הֶרֶגֶל
35 לְיוֹם שִׁשִּׁי - לֹא הָיוּ מַעֲבִירִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא בְּיוֹם חֲמִישִׁי,
36 שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים פְּנוּיִין. **גמרא** תָּנָא: שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים פְּנוּיִין מִלְּהוֹצִיא בַּדֶּשֶׁן. **משנה** כֵּיצַד
37 מַעֲבִירִין עַל טָהֳרַת עֲזָרָה? מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְאוֹמְרִין לָהֶם: הִזָּהֲרוּ שלא

---

1 **הגבאין** שנכנסו לבית וכו' – לקדש. ובתרומה
2 קאי, ולא לחטאת. ובהדיא תניא
3 בתוספתא: הגבאים שנכנסו לבית נאמנין לומר לא
4 נגענו על טהרת חטאת ועל טהרת תרומה. והא
5 חטאת הוי קדש בדקתני התם, ולא אפר חטאת,
6 ואפילו עשו תשובה. הרב רבינו שמעון.
7 **ובירושלים** נאמנין על טהרת כלי חרס
8 הגסים – וכל שכן הדקין. וכן
9 תניא בהדיא בירושלמי: נאמנין על טהרת כל
10 הכלים. הרב רבינו שמעון.

שלא

תוספות

שלא תגעו בשלחן – בכהנים עמי הארץ ההולכין להיכל להשתחות קאמר. דאילו ישראל – לא היו ראוין לילך אף בין אולם למזבח. וכן פירש רש"י.

מנורה לא כתיב בה תמיד – פירש רש"י ד"תמיד" דכתיב בה לא דמי לתמיד דשלחן, דהאי "תמיד" – מלילה ללילה הוי, כמו "עולת תמיד" האמור בתמיד. ובחביתי כהן גדול. אבל ביום לא היה דולק, ד"מערב ועד בקר" כתיב, תן לה מדתה מערב עד בקר. הלכך, כל היום יכול לסלקה. אבל תמיד האמור בשלחן – כל היום וכל הלילה, דהלחם נסדר עליו משבת לשבת. והקשה הרב רבינו אלחנן: דהא במסכת תמיד (ל,ב) משמע דנר מערבי דולק כל היום, שממנה היה מדליק ובה היה מסיים, ומסתמא מ"תמיד" נפקא! ועוד קשה להרב רבינו אלחנן עלה דהתהיא: דהא כתיב "מערב עד בקר", ושיערו חכמים מדתה לחצי לוג! ויש לומר: דמכל מקום לא היה בה טפי מבשאר נרות, ומכל מקום ממילא מחמת הנס דולק כל היום. ובשעה שלא היה הנס – היו דולקין אותה בבקר כדי להדליק ממנה האחרות.

כלי עץ העשוי לנחת – הקשה הרב רבינו אלחנן: כל שנים שהיו ישראל במדבר היו מטלטלים אותה, ואם כן אין עשוי לנחת, ואם כן אמאי צריך ראייה מקרא "השלחן הטהור" מכלל דאיכא טמא! ותירץ דלא איצטריך קרא רק לנוב וגבעון ושילה ובית עולמים שלא היתה מטולטלת ושמעינן מקרא שהיו מגביהין אותה. ולא נראה: כיון שהיתה מטולטלת בבר – אף משבאו לבית עולמים נמי לא נפקא מידי קבלת טומאה ראשונה! אלא יש לומר דלא מהני טלטולה כיון דלא היתה מטולטלת לבדה כי אם בהדי שאר כלים.

סילוקו כסידורו – לענין שהיה רך. ומה שאמר הפסוק: "חום ביום הלקחו" – לאו דוקא, אלא דחם לא היה. דאיכא מאן דאמר במנחות (צה,ב) שהיא נאפת מערב שבת, ואי אפשר שישמור החום עד השבת, אם לא שנאמר לדבריו נשאר בתנור לשמור חומו עד השבת בבקר.

בכלי אכסלגים – יתכן לפרש שהיא שם עיר, וחשובים כלים הבאים משם. וקשה: דהכא משמע של עץ היו, והתם בזבחים פרק "דם חטאת" (צד,א) משמע שהיו של עור, כדפירש רש"י גבי הערר טענן כבוס במקום קדוש!

כאן בצפוי עומד – ושל מקדש לא היה עומד. דשלש שולחנות היו במקדש כמין שלשה ארונות שעשה בצלאל, והצפוי נוח להסירו. ויש מפרשים בצפוי עומד – צפוי דשייש, כגון שלחן ודולבקי דשייש עב וחזק, וגם בלא עץ נמי עומד מאליו, לכך לא חשיב העץ. אבל שלחן של משה – הזהב היה דק וקלוש, ובלא עץ לא מצי קאי, לפיכך העץ עיקר והצפוי בטל לגביה.

שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ – יש להקשות: מזבח נמי איקרי עץ, דכתיב: "המזבח עץ שלש אמות" ותנן ליה במתניתין דפליגי ביה משום דלא בטיל הצפוי אגב העץ, אלא העץ בטל. ועוד אמר בסמוך: ואיבעית אימא רבנן לרבי אליעזר קאמרי: מאי דעתך, משום דמצופין – מיבטל בטל צפוי לגבייהו. אלמא טעמא משום דהצפוי בטל לגבי העץ. ואילו גבי שלחן ודולבקי היכא דלא שייר כלום – בטל העץ אגב הצפוי. ומיהו הך קרא דמזבח של עץ מתרגם יהונתן: פתורא דסמוך למזבח דדהבא, אבל מזבח לא מיקרי של עץ. וגם שלחן לא מצינו דאיקרי עץ כי אם השלחן דסמוך למזבח, מדאפקי' בלשון מזבח. אבל שמא שלחן ודולבקי עץ לא איקרי, לפיכך לא בטיל הצפוי לגבייהו אי לא שייר כלום. והרב רבינו אלחנן תירץ: דלא קשה מידי, כדתנן במתניתין: כל הכלים שהיו במקדש טעונים טבילה, חוץ ממזבח הזהב והנחשת. מזבח הנחשת – דכתיב: "מזבח אבנים תעשה לי", מזבח הזהב – דכתיב: "המנורה והמזבחות" ואיתקוש להדדי. לפיכך נבטל צפוי גבי מזבח הנחשת, הלכך לא מקבלי טומאה. אך צריך עיון: האי קרא ד"מזבח שלש אמות" במאי מיתוקם, אי מזבח הזהב אמתים ותו לא!

שלחנו

שֶׁלֹּא תִּגְּעוּ בַּשֻּׁלְחָן. כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ יֵשׁ לָהֶם שְׁנַיִּים וּשְׁלִישִׁים, שֶׁאִם נִטְמְאוּ הָרִאשׁוֹנִים - יָבִיאוּ שְׁנִיִּים תַּחְתֵּיהֶן. כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ טְעוּנִין טְבִילָה, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב, וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקַע, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּפִּין. **גמרא** תָּנָא: הִזְּהֲרוּ שֶׁמָּא תִּגְּעוּ בַּשּׁוּלְחָן, וּבַמְּנוֹרָה, וְתָנָא דִידַן, מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי מְנוֹרָה? שֻׁלְחָן - כְּתִיב בֵּיהּ "תָּמִיד", מְנוֹרָה לָא כְּתִיב בָּהּ "תָּמִיד". וְאִידָךְ: כֵּיוָן דִּכְתִיב: וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן" כְּמַאן דִּכְתִיב בָּהּ תָּמִיד דָּמֵי. וְאִידָךְ: הַהוּא לִקְבּוּעַ לָהּ מָקוֹם הוּא דַּאֲתָא. וְתִיפּוּק לִי דִּכְלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת לֹא מִטַּמֵּא, מַאי טַעְמָא - דּוּמְיָא דְּשַׁק בְּעֵינַן, מַה שַׁק מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָם - אַף כָּל מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָם? הַאי נַמִי מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָם הוּא, כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב: "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר" - מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא. וְאַמַּאי? כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה! אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ, וּמַרְאִין בּוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים לֶחֶם הַפָּנִים, וְאוֹמְרִים לָהֶם: רְאוּ חִיבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, סִילּוּקוֹ כְּסִידּוּרוֹ. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: גַּם גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים - כְּסִידּוּרוֹ כָּךְ סִילּוּקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: לָשׂוּם לֶחֶם חוֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". וְתִיפּוּק לִי מִשּׁוּם צִיפּוּי, דְּהָתְנַן: הַשֻּׁלְחָן וְהַדּוּלְפַּקִּי שֶׁנִּפְחֲתוּ אוֹ שֶׁחִיפָּן בְּשַׁיִּשׁ, וְשַׁיֵּר בָּהֶם מְקוֹם הֲנָחַת כּוֹסוֹת - טְמֵאִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְקוֹם הֲנָחַת הַחֲתִיכוֹת. וְכִי תֵּימָא שָׁאנֵי עֲצֵי שִׁטִּים דַּחֲשִׁיבִי וְלָא בְּטֵלִי - הָנִיחָא לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּכְלֵי אַכְסַלְגִּים הַבָּאִין מִמְּדִינַת הַיָּם, אֲבָל בִּכְלֵי מַסְמֵרִים - לָא בְּטֵלִי, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: אֲפִילּוּ בִּכְלֵי מַסְמֵרִים נַמִי בְּטֵלִי, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְכִי תֵּימָא: כָּאן - בְּצִיפּוּי עוֹמֵד, כָּאן - בְּצִיפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, הָא בְּעָא מִינֵּיהּ רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן: בְּצִיפּוּי עוֹמֵד אוֹ בְּצִיפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, בְּחוֹפֶה אֶת לְבִזְבּוָיו אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת לְבִזְבּוָיו, וַאֲמַר לֵיהּ: לָא שְׁנָא בְּצִיפּוּי עוֹמֵד, וְלָא שְׁנָא בְּצִיפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, לָא שְׁנָא בְּחוֹפֶה אֶת לְבִזְבּוָיו וְלָא שְׁנָא בְּשֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת לְבִזְבּוָיו! אֶלָּא: שָׁאנֵי שֻׁלְחָן דְּרַחֲמָנָא

מעונין טבילה – מפני טומאת הרגל. חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע – שהכתוב קראו "מזבח אדמה", ושלחן – הא אמרן דלא נגעו בו. מפני שהן מצופין – בגמרא מפרש. **גמרא** מנורה לא כתיב בה תמיד – כלומר: תמידין האמורין במנורה לא תמיד יומם ולילה קאמר, אלא תמיד מלילה ללילה, כתמיד האמור בעולת תמיד ובחביתי כהן גדול. אבל ביום לא היה דולק, ד"מערב עד בוקר" כתיב (שמות כח): תן לה מדת השמן שיש בה כדי לידלק מערב עד בוקר, לפיכך כל היום אתה יכול לסלקה ולהטבילה. אבל תמיד האמור בשלחן – תמיד יום ולילה הוא, דמשבת לשבת הוא ערוך עליו. נוכח השלחן – כל זמן שהשלחן שם תהא מנורה נוכחו. ותיפוק לי – דאי נמי נגעו בשלחן לא מיטמאו ליה, דהא כלי עץ העשוי לנחת במקום אחד הוא. דומיא דשק בעינן – לענין טומאה הוקשו כלי עץ לשק, דכתיב: "כל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא, מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" (ויקרא יא). מה שק מיטלטל מלא וריקם – יצא העשוי לנחת דאינו מיטלטל מלא וריקן, יצא כלי עץ המחזיק ארבעים סאה בלח, שהן כורייים ביבש, אף על פי שמיטלטל ריקן – אינו מיטלטל מלא, שאם יטלטלנו מלא – ישבר. השלחן הטהור – שאמרתי שיהא טהור, מכלל שהוא ראוי לטומאה. והלא כלי עץ העשוי לנחת הוא. סילוקו כסידורו – שסילוקו לשבת הבאה חם כיום סידורו. חם ביום הלקחו – שיהא חם ביום הלקחו מעל השלחן. ותיפוק לי – דמקבל טומאה, ואפילו הוא עשוי לנחת. משום ציפויו – שהוא מתכת, דכלי מתכת לא איתקש לשק. דהתנן – דבתר ציפוי אזלינן. הדולפקי – כסא המתקפל ומכוסה עור. שחיפהו בשייש – דשוב הוי ככלי אבנים, שאין מקבלין טומאה. ושייר בהן – מן הפחיתה או מן החיפוי, כדי הנחת כוסות. **טמא** – שעדיין ראוי למלאכתו ראשונה. רבי יהודה אומר – צריך אף הנחת חתיכות לחם ובשר, ואי לא – לאו שלחן הוא. אלמא: ציפויו מבטלו אפילו להקל, וכל שכן להחמיר. לא שנו – דוקא דקתני ציפויו מבטלו אלא בעצי אכסלגים, שאינו חשוב כל כך. ציפוי שאינו עומד – שאינו מחוזק במסמרים יפה, ותאמר דהתהוא דמקדש לאו עומד הוא. לבזבוין – שפה לשלחן סביב.

רחמנא

כדאי שיהיה בהלימודים גם לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומיים מקיצור שולחן-ערוך וכדומה.

ממכתב כ' אדר שני, תשי"ז

שֶׁלֹּא תִּגְעוּ בַּשֻּׁלְחָן, שמא יטמאוהו ולא ניתן להזיזו מקומו להטבילו, משום שהלחם צריך להיות עליו תמיד, שנאמר (שמות כה ל) 'וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד'.

המשנה מבארת דין שאר כלים שנטמאו ברגל: כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, יֵשׁ לָהֶם כלים שְׁנִיִּים וּשְׁלִישִׁים כמותם, שֶׁאִם נִטְמְאוּ הָרִאשׁוֹנִים, יָבִיאוּ שְׁנִיִּים תַּחְתֵּיהֶן עד שיטבילו את הראשונים. וכָל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ טְעוּנִין טְבִילָה לאחר הרגל, משום טומאת מגע כהנים עמי הארץ ברגל, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקַע שאינה מקבלת טומאה, שהכתוב (שמות כ כ) קראם 'מִזְבַּח אֲדָמָה', דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּפִּין.

גמרא

ברייתא בענין אזהרת עמי הארץ ברגל שהוזכרה במשנה: תָּנָא, היו אומרים לכהנים עמי הארץ ברגל, הִזָּהֲרוּ שֶׁמָּא תִּגְעוּ בַּשּׁוּלְחָן וּבַמְּנוֹרָה ותטמאום, ולא ניתן להטבילם. שואלת הגמרא: וְתַנָּא דִּידָן, מַאי טַעֲמָא לֹא תָּנֵי שמזהירים אותם שלא יגעו אף במְנוֹרָה. משיבה הגמרא: שֻׁלְחָן כְּתִיב בֵּיהּ 'לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד', ולא ניתן להזיזו ולהטבילו, אך מְנוֹרָה לֹא כְּתִיב בָּהּ 'תָּמִיד', ולכן ניתן לסלקה ולהטבילה ואין מזהירים שלא יגעו בה. מבארת הגמרא: וְאִידָךְ – התנא של הברייתא ששנה שהזהירו על המנורה סבר, שכֵּיוָן דִּכְתִיב (שמות כו לה) 'וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן', ומשמע שכל זמן שהשולחן שם, תעמוד המנורה למולו, כְּמַאן דִּכְתִיב בָּהּ 'תָּמִיד' דָּמֵי – כאילו גם במנורה כתוב תמיד, ולכן דין המנורה כדין השולחן שצריך להיות תמיד במקומו. ומבארת הגמרא סברת התנא של משנתנו: וְאִידָךְ סבר, שהפסוק הַהוּא לִקְבּוֹעַ לָהּ מָקוֹם – להורות את מקום המנורה הוּא דְּאָתָא, ואין ללמוד ממנו שצריכה להיות שם תמיד.

מקשה הגמרא: מדוע הזהירו שלא יגעו בשולחן, וְתֵיפּוּק לִי – ונלמד שאינו מקבל טומאה משום דִּכְלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, כלומר שהשולחן אינו מיטלטל אלא עומד במקום אחד, וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת לֹא מִטַּמֵּא – אינו מקבל טומאה. ומַאי טַעֲמָא – מה הטעם שאינו נטמא, משום שכדי שכלי עץ יקבלו טומאה דּוּמְיָא דְּשַׂק בְּעִינָן, שנאמר (ויקרא יא לב) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא, מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק', והוקשו כלי עץ לשק לענין טומאה, ולמדים מכך, מַה שַּׂק מִיטַּלְטֵל בין כשהוא מָלֵא ובין כשהוא רֵיקָם, אַף כָּל כלי עץ מקבל טומאה רק אם מִיטַּלְטֵל בין מָלֵא ובין רֵיקָם, וממעט את העומד במקומו ואינו מיטלטל, שאינו מקבל טומאה.

מתרצת הגמרא: הַאי – השולחן נַמִּי מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָם הוּא ואינו עשוי לנחת, כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (ויקרא כד ו) 'עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר', מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא – משמע שהוא ראוי לקבל טומאה, והתורה מזהירה אותנו שלא יהיה טמא, וְאַמַּאי, הרי כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה. אֶלָּא הפסוק מְלַמֵּד, שֶׁהכהנים מַגְבִּיהִין אוֹתוֹ ברגל, וּמַרְאִין בּוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים את לֶחֶם הַפָּנִים, וְאוֹמְרִים לָהֶם, רְאוּ חִיבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם – ראו כמה שאתם חביבים לפני ה', ולכן עושה לכם נס, שבעת סִילּוּקוֹ של הלחם מן השולחן בשבת זו, היה חם כְּסִידּוּרוֹ על השולחן בשבת הקודמת, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נֵס גָּדוֹל נַעֲשֶׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, שכְּסִידּוּרוֹ כָּךְ סִילּוּקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בו (שמואל א' כא ז) 'לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ', ודורשים שביום הלקחו עדיין חם הוא. ונמצא שהשולחן מיטלטל ברגל, ולכן מקבל טומאה, ויש להזהר בטהרתו.

מקשה הגמרא: מדוע אמרת שהשולחן ראוי לקבלת טומאה, כיון שמגביהים אותו לעולי רגלים, וְתֵיפּוּק לִי – נלמד שראוי לקבל טומאה אף אם אין מגביהים אותו, מִשּׁוּם צִיפּוּי הזהב שעליו, שהוא מתכת המקבל טומאה אף אם אינו מיטלטל כלל, וטומאת כלי נקבעת לפי ציפויו. וראיה לכך, דְּהָתְנַן במשנה (כלים פכ"ב מ"א), הַשֻּׁלְחָן וְהַדּוּלְפְקִי [–כסא מתקפל המכוסה בעור] שֶׁנִּפְחֲתוּ בחלקם, אוֹ שֶׁחִיפָּן בְּשַׁיִישׁ וצריכים להיות ככלי אבנים שאינם מקבלים טומאה, וְשִׁיֵּיר בָּהֶם מעט שלא נפחתו או לא חיפם בשיש כשיעור מְקוֹם הֲנָחַת כּוֹסוֹת, טָמֵא – מקבלים טומאה, שעדיין ראויים למלאכתם הראשונה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לא די שישאר כשיעור הנחת כוסות, אלא אף מְקוֹם הֲנָחַת הַחֲתִיכוֹת של לחם או בשר, ואם לא אינם נקראים שולחן ודולפקי. ומשמע שאם לא היה משייר בהם כשיעור מקום הנחת כוסות, היה דינם כציפוי השיש ולא היו מקבלים טומאה, ומוכח שכלי בטל לגבי ציפויו אף להקל, וכל שכן שאומרים כך להחמיר בשולחן המצופה זהב, שבטל לציפויו ומקבל טומאה.

מנסה הגמרא לתרץ: וְכִי תֵּימָא, שַׁאנִי עֲצֵי שִׁטִּים שמהם היה עשוי השולחן במקדש (שמות כה כג) דַּחֲשִׁיבֵי, וְלכן לֹא בָּטְלִי לציפוים כשאר כלים, ואינם מקבלים טומאה. דוחה הגמרא: הָנִיחָא תירוץ זה לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר, לֹא שָׁנוּ במשנה שהכלי בטל לציפוי לענין קבלת טומאה, אֶלָּא בִּכְלֵי אַכְסְלָגִים – מין כלים שאינם חשובים הַבָּאִין מִמְּדִינַת הַיָּם, אֲבָל בִּכְלֵי מַסְמִים – מין כלים חשובים, לֹא בָּטְלִי לציפוים, שַׁפִּיר ניתן לומר שעצי שיטים אינם בטלים לציפוים מתוך חשיבותם, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר, שאֲפִילּוּ בִּכְלֵי מַסְמִים החשובים נַמִּי בָּטְלִי לציפוים, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, מדוע צריך לומר שהשולחן מקבל טומאה משום שהוא מיטלטל, הרי אפשר לומר שמקבל טומאה משום ציפוי הזהב אף אם הוא עשוי לנחת.

עוד מנסה הגמרא לתרץ: וְכִי תֵּימָא, שכָּאן – כשאמרו שהכלי בטל לגבי הציפוי היינו בְּצִיפּוּי עוֹמֵד – מהודק היטב במסמרים לכלי, שנחשב לעיקר הכלי, וכָּאן – בשולחן של מקדש המצופה זהב מדובר בְּצִיפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד – אינו מהודק בו, ולכן אין השולחן בטל לו. דוחה הגמרא: אין לומר בפשטות שהכלי בטל לציפוי דווקא כשהציפוי עומד, דהָא בְּעָא מִינֵּיהּ רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן על אותה משנה, האם מדובר דווקא בְּצִיפּוּי עוֹמֵד, אוֹ גם בְּצִיפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד. ועוד שאלו על המשנה, האם מדובר דווקא בְּציפוי החוֹפֶה אֶת לְבִזְבֵּזָיו – שפת השולחן סביב, אוֹ גם בְּשֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת לְבִזְבֵּזָיו. וְאָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, לֹא שְׁנָא בְּצִיפּוּי עוֹמֵד, וְלֹא שְׁנָא בְּצִיפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, וכן לֹא שְׁנָא בְּחוֹפֶה אֶת לְבִזְבֵּזָיו, וְלֹא שְׁנָא בְּשֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת לְבִזְבֵּזָיו, הכלי בטל לציפוי. ואם כן חוזרת הקושיא מדוע צריך לומר שהשולחן מקבל טומאה משום שהוא מיטלטל, הרי כיון שהוא מצופה במתכת מקבל טומאה אף אם עשוי לנחת.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא שַׁאנִי שֻׁלְחָן משאר כלים,

דווקא בזמן הגלות ישנה מעלת העבודה דמסירת נפש, ולכן בזמן הגלות דווקא קיימו מה שקבלו כבר, מה שהחלו במתן תורה.

ממאמר פורים תשכ"ז

כאשר האהבה היא בלי הגבלה, כמו אהבת האב לבנו יחידו וכיוצא בזה, אזי תהיה גם עשיית החסד לבנו בלי מדידה והגבלה כלל.

ממאמר פורים תשכ"ז

מעלת האדם על הבהמה היא בעניין השכל שבו, ולא בעניין המידות.

ממאמר פורים תשכ"ז

דְּרַחֲמָנָא קָרֵיהּ 'עֵץ' אף כשהוא מצופה בזהב, דִּכְתִיב בתיאור המקדש וכליו בנבואת יחזקאל (יחזקאל מא כב) 'הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ שְׁתַּיִם אַמּוֹת וּמִקְצֹעֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'", ו'המזבח עץ' הכוונה לשולחן העומד מול מזבח הזהב, וכיון שנקרא 'עץ' אינו בטל לציפויו, ואם היה עשוי לנחת לא היה מקבל טומאה, אך כיון שמגביהים אותו לעולי רגלים נעשה ראוי לקבלת טומאה.

אגב שהובא פסוק זה המדבר על השולחן, הגמרא מדייקת בו: מדוע פָּתַח בַּמִּזְבֵּחַ וְסַיֵּים בַּשֻּׁלְחָן. מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, דבר זה בא ללמד, שבִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ היה קַיָּים, הַמִּזְבֵּחַ היה מְכַפֵּר עַל הָאָדָם על ידי הקרבנות שהקריב עליו, עַכְשָׁיו שחרב בית המקדש ואין מזבח להקריב עליו, שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו – הכנסת אורחים והאכלתם על שולחנו מכפרת עליו.

שנינו במשנה: כָּל הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ יֵשׁ לָהֶם שְׁנַיִּים כו', כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע, דברי רבי אליעזר.

הגמרא מבארת את המקור לדברי רבי אליעזר: בִּמְזֹבַח הַנְּחוֹשֶׁת מקורו הוא, דִּכְתִיב (שמות כ כא) 'מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ', והוא מזבח הנחושת, וקראו הכתוב 'מִזְבַּח אֲדָמָה' שאינו מטמא כאדמה. וּבִמִּזְבַּח הַזָּהָב מקורו הוא, דִּכְתִיב (במדבר ג לא) 'הַמְּנֹרָה וְהַמִּזְבְּחֹת', ובכך שהוזכרו שני המזבחות יחד בתיבה אחת אִיתְּקוּשׁ [–הוקשו] שני הַמִּזְבְּחוֹת הנחושת והזהב זֶה לָזֶה, וכשם שמזבח הנחושת הוא כאדמה ואינו מקבל טומאה כך גם מזבח הזהב.

שנינו במשנה: כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת וכו', וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּפִּין. משמע שגם חכמים סוברים שהמזבחות אינם מקבלים טומאה, אלא שחלקו בטעם הדבר. מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה, כֵּיוָן דְּמְצוּפִּין נִינְהוּ מִיטַּמְּאוּ מחמת ציפוי המתכת אף שהם עשויים לנחת, ולא כדין כלי עץ העשויים לנחת שאינן מקבלין טומאה.

מתרצת הגמרא: אִימָּא בדברי המשנה, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין את המזבחות אף שנקראו 'אדמה', מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּפִּין, והציפוי אינו בטל לקרקע.

הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי חכמים: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, חכמים לא חלקו על רבי אליעזר, אלא רַבָּנַן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמְרִי, מַאי דַּעְתֵּיהּ [–סברתך] שהמזבחות טהורים רק משום שנקראו 'אדמה', ואם לא כן טמאים אף שהם כלי עץ העשויים לנחת, מִשּׁוּם דְּמְצוּפִּין הם, וציפוי המתכת מבטלם ומקבלים טומאה ככלי מתכות, הרי מִיבְטַל בָּטֵיל צִפּוּיָין נַבְיֵיהוּ – הציפוי בטל אליהם ואינם מקבלים טומאה, משום שהתורה קראה 'עץ' אף למזבחות, ואם כן גם בלא הפסוק 'מזבח אדמה' אינם ראויים לקבל טומאה, שהרי כלי עץ הוא ועשוי לנחת.

הגמרא דורשת במעלת תלמידי חכמים: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אף אם פשעו ועברו עבירות, אֵין אוֹר [–אש] שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, ולמדים זאת בְּקַל וָחוֹמֶר מִחיה הנקראת סַלְמַנְדְּרָא שנבראת מאש הבוערת במשך שבע שנים בלי הפסק, וּמַה סַלְמַנְדְּרָא שֶׁתּוֹלֶדֶת אֵשׁ הִיא, הַסָּךְ מִדָּמָהּ אֵין אוֹר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁכָּל גּוּפָן אֵשׁ, דִּכְתִיב בדברי תורה (ירמיה כג כט) 'הֲלוֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ נְאֻם ה'", וכיון שנכנסים בגוף הלומד, נעשה גם גופו כאש, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שינצלו מן האש.

מאמר נוסף בענין אש של גיהנם: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֵין אוֹר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אלא יורדים לגיהנם. ולמדים זאת בְּקַל וָחוֹמֶר מִמִּזְבַּח הַזָּהָב, מַה מִּזְבַּח הַזָּהָב שֶׁאֵין עָלָיו ציפוי אֶלָּא כְּעוֹבִי דִּינָר זָהָב שהוא דבר מועט, והיו מקטירים עליו קטורת על האש כל יום, וכבר עברו כַּמָּה שָׁנִים וְאֵין הָאוֹר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שלא נחסר אפילו מעט מציפוי הזהב מחמת האש על ידי נס, ונעשית בו רק מצוה אחת שהיא הקטורת, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּלֵאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן, דִּכְתִיב על כנסת ישראל (שיר השירים ד ג) 'כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ', ודורשים אַל תִּקְרֵי 'רַקָּתֵךְ' אֶלָּא 'רֵיקָנַיִן שֶׁבָּךְ', שמלאים מצוות 'כפלח הרימון' המלא בגרעינים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שמצוותיהם יגינו עליהם שלא תשלוט בהם אש של גיהנם.

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אדר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע שלומד הוא סופרות ובישיבת תורת אמת ומבקש חוות דעתי מה לעשות בכדי להצליח במעשיו:

והנה ידוע הכתוב בתורתינו הקדושה, אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו וגו' ונתנה הארץ יבולה וגו' ופירש רש"י אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. ואם כן ברורה דרכו אשר כיון שזיכהו השי"ת להעמידו בקרן אורה זו תורה, הנה עליו להיות עמל בתורה, היינו יותר מרגילותו וטבעו, שלכן זהו נקרא בשם עמל. ואף אם לומד הוא - כמו שכותב במכתבו - סופרות, הנה בכל זה בודאי נשאר די זמן פנוי להיות עמל בתורה, ובודאי הקב"ה ימלא הבטחתו, ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. מובן אשר דבר הכרחי הוא ובפרט לאלו שזכו ללמוד בישיבה מיסודם ובהנהלתם של נשיאנו צדיקי יסודי עולם הוא כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) וכ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הרי מוכרח שילמוד תורתם, זוהי תורת החסידות דברי אלקים חיים, אשר על ידי זה מתקשרים בתוספת קישור באילנא דחיי ובמילא נמשך לו תוספת ברכה והצלחה גם בחיי עולם, היינו גם בחיים בעולם הזה הגשמי.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים ובהצלחה בעניניו ולחוג את חג הפסח בכשרות ובשמחה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר

רחמנא קרייה עץ – אף כשהוא מצופה. **שולחנו מכפר עליו** – בהכנסת אורחין. הכי גרסינן. **מזבח הנחושת דכתיב "מזבח אדמה"** – הכתוב קראו אדמה למזבח שמעלין עליו העולות והשלמים, והיינו מזבח הנחשת. **אדרבה משום דמצופין נינהו נמטאו** – דאי לאו מצופה, יש להם לטהרם משום כלי עץ העשוי לנחת. **מאי דעתיך** – דילפת טעמא מדקרינהו אדמה, הא לאו הכי – טמאין, אף על גב דעשוין לנחת. **מפני שהן מצופין** – ובעי למימר שהציפוי מבטלן, והוי להו ככלי מתכות. **מיבטל בטיל ציפויין לגבייהו** – דרחמנא קרא עץ לבולהו, ובלאו האי קרא נמי לא מקבלי טומאה. **סלמנדרא** – חיה הנבראת מן האור, כשבוערין אש במקום אחד שבע שנים תמיד בלי הפסק. **כעובי דינר זהב** – דבר מועט, לא חסר זהבה, דנעשה בו נס.

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

שלחנו של אדם מכפר – דגדול כח הלגימא, כדאיתא בהגדת "חלק" (סנהדרין קו,א).

מזבח אדמה תעשה לי – וכי מוקמי לה בזבחים פרק "קדשי קדשים" (נח,א) גבי מזבח אבנים להאי קרא ד"מזבח אדמה" אמר הרב רבינו אלחנן דקאי לתרוייהו. ולמורי נראה: לפי שהיה מזבח של משה במקום מזבח של אבנים של בית עולמים, וכי האי גוונא דריש התם (נט,א): "כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל" ודריש ליה מזבח אבנים במקום מזבח דנחושת.

ואיבעית אימא רבנן לרבי אליעזר כו' – וקשה: למה לי השלחן הטהור מכלל שהיה טמא – תיפוק ליה משום ציפוי, דאף במזבחות נמי הוה מטמא [רבי אליעזר] משום ציפוי, אי לאו טעמא דבקרקע נינהו ללישנא בתרא, אף על פי דרחמנא קרינהו עץ – אם כן השלחן נמי טמא. אף על גב דאיקרי עץ משום ציפוי! וללישנא קמא דמוקי לה כרבנן דמטמא, ולא בטל הציפוי לגבי עץ! ותירץ הרב רבינו אלחנן: דאיצטריך שפיר קרא ד"השלחן", דאף במזבחות נמי לא ידענן ליה שיהיה בטל לגבי הציפוי אלא משום דיליף משלחן, דאף על גב דמיקרי עץ – התורה טמאתו משום ציפוי, ורבנן דאמרי מבטיל בטיל ציפוי לגבייהו אמרי מדאיצטריך לרבויי שלחן, דהא מסברא טמא משום ציפוי – אלא ודאי, לאשמועינן דאף על גב שיש לו ציפוי – צריך קרא לרבויי דמקבל טומאה. ואי לאו הרבוי – הציפוי בטל. אם כן ממילא, גבי מזבח, דליכא רבוי – הצפוי בטל, ללישנא בתרא.

סלמנדרא החלד והעבבר תרגמם יהונתן כרכושתא וסלמנדרא – ערוך.

פושעי ישראל אין אור של גיהנם כו' – נראה לי דלאו בפושעי ישראל בגופן, דהא אמרינן בראש השנה (יז,א): פושעי ישראל בגופן – גיהנם כלה והם אינם כלים. אלא בפושעי קצת קאמר, ומשום דמסיק להו אברהם לכולהו חוץ מבועלי הכותית (דמבשקר ליה) ערלתיה, כדאמר בריש עושין פסין (עירובין יט,א) – וכי אמרינן בסוף "הזהב" (בבא מציעא נח,ב) הכל יורדין ועולין חוץ משלשה – לאו בגיהנם מיירי, אלא במקום אחד לידון. הן יורדין, ואף הנידון – לאחר שנים עשר חדש עולין, ואין נידונין יותר משנה תמימה.

שאין בו אלא עובי דינר – בתנחומא יש שהיה משה תמיה על זה: אי אפשר שלא ישרף העץ! ואמר לו המקום: כך דרכי באש של מעלה: אש אוכלה אש, ואינו מכלה, כדכתיב: "והסנה איננו אוכל" (שמות ג).

דְּרַחֲמָנָא קְרֵייהּ עֵץ, דִּכְתִיב: "הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ שְׁתַּיִם אַמּוֹת וּמִקְצֹעֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירוֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'". פְּתַח בַּמִּזְבֵּחַ וְסַיֵּים בַּשֻּׁלְחָן. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מִזְּבֵחַ מְכַפֵּר עַל אָדָם, עַכְשָׁיו - שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו."כָּל הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ יֵשׁ לָהֶם שְׁנַיִּים כו'". מִזְּבַח הַנְּחוֹשֶׁת - דִּכְתִיב: "מִזְּבַח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי" מִזְּבַח הַזָּהָב - דִּכְתִיב: "הַמְנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת" אִיתְקוּשׁ מִזְּבְחוֹת זֶה לָזֶה. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּפִּין". אַדְּרַבָּה, כֵּיוָן דִּמְצוּפִּין נִינְהוּ מִיטַּמְּאוּ! אִימָּא: וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּפִּין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַבָּנַן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמְרִי: מַאי דַּעְתִּיךְ, מִשּׁוּם דִּמְצוּפִּין - מִיבְטַל בְּטִיל צִפּוּיָין גַּבֵּיהוּ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין אוֹר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל וָחוֹמֶר מִסָּלָמַנְדְּרָא; וּמַה סָּלָמַנְדְּרָא שֶׁתּוֹלֶדֶת אֵשׁ הִיא - הַסָּךְ מִדָּמָהּ אֵין אוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁכָּל גּוּפָן אֵשׁ, דִּכְתִיב: "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה'" - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, קַל וָחוֹמֶר מִמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב; מַה מִּזְבֵּחַ הַזָּהָב שֶׁאֵין עָלָיו אֶלָּא כְּעוֹבִי דִּינַר זָהָב, כַּמָּה שָׁנִים אֵין הָאוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּלֵאִין מִצְוֹת כָּרִמּוֹן, דִּכְתִיב: "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", אַל תִּקְרֵי "רַקָּתֵךְ" אֶלָּא רֵקָנִין שֶׁבָּךְ - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר שמעון ארי' שי'

שלום וברכה!

...לפלא שאינו מזכיר מאומה ע"ד ההתועדות, שבטח עשה ביום ההילולא יו"ד שבט העבר וחג הפורים שעבר וכן יעשה בב' ניסן הבע"ל וכבר ידוע מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בו כותב ע"ד מענה כ"ק אדמו"ר (מוהר"ש) נ"ע, לאחד מחסידיו שגר מחוץ לתחום המושב, ובמילא בלא סביבה חסידותית, אשר עליו לדעת שלא בשביל פרנסתו הגשמית הגלה לפנה רחוקה כ"א למחי' שלחו ה' להאיר את הסביבה באור דקדושה, ועאכו"כ כת"ר שי' שנמצא בעיר בה יש כמה אנשים יראים וחרדים, אלא שעוד לא זכו ליהנות ממאור שבתורה זוהי תורת החסידות דרכי' ומנהגי' שעליו להשתדל בזה בתוספת אומץ וכח, ואפשר י"ל שכשימלא תפקידו זה, יזמין לו השי"ת הזדמנות טובה להעתיק לניו יארק מתאים לרצונו מאז.

בברכה לבריאות הנכונה ולחוג את חג המצות הבע"ל בכשרות ובשמחה.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל, ובודאי יזכה בתוכנו את הרבים.

פרק ראשון - חמש עשרה נשים

א. אשה שמת בעלה, בלא שהניח אחריו בן או בת, ויש לו אחים מן האב, אסורה להנשא לאדם אחר, וציותה התורה על אחיו של המת ליבמה. כבתוב (דברים כה ה), 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּיו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ, לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר, יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ'. וזוהי מצות יבום, שיבוא עליה אחד מאחי בעלה, ובכך היא נקנית לו ונעשית כאשתו לכל דבר.

ב. אם אין רצונו של האח ליבם את אשת אחיו, יכול הוא להפטר מיבום על ידי קיום מצות חליצה. כבתוב (שם ז–ט) 'וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וגו', וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ'. ג. אשת אח היא אחת מהעריות האסורות על האדם באיסור כרת כבתוב בסוף פרשת עריות 'כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם'. ואף לאחר מות בעלה הרי היא אסורה על כל אחיו, כמבואר להלן (נה.) אלא שבמקום מצות יבום התירה התורה איסור ערוה זו. אבל אם היבמה אסורה על האחים מחמת איסור ערוה אחר שיש בה, אינה חולצת ואינה מתייבמת. המשנה שלפנינו מונה את הנשים הפטורות מן החליצה ומן היבום מחמת איסור ערוה.

משנה

חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת את **צָרוֹתֵיהֶן** וְאת **צָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם.** כלומר, חמש עשרה נשים שיפורטו להלן האסורות על היבם באיסור עריות, אם מתו בעלידן בלא בנים, לא זו בלבד שהן עצמן פטורות מן היבום, אלא אף אם היתה לו למת אשה אחרת מלבדה, שהיא 'צרה' לזו, הרי הערוה פוטרת את צרתה מחליצה ויבום. וכגון שהיו שני אחים ראובן ושמעון, ונשא שמעון את שרה שהיא אחת מקרובותיו של ראובן, וכן היה נשוי לרבקה [ציור א], אם מת שמעון בלא בנים, שתי נשיו פטורות מלהתייבם לראובן, שרה משום שהיא אסורה עליו באיסור ערוה, ורבקה משום שהיא צרתה של הערוה. ולא את צרותיהן בלבד הן פוטרות, אלא אף את צרות צרותיהן. שאם היו לו לשמעון שני אחים ראובן ולוי, ומת שמעון בלא בנים, והיו שתי נשותיו אסורות על ראובן, שרה משום ערוה, ורבקה משום צרת ערוה כאמור, והלך לוי וייבם את רבקה, ומלבדה היתה לו אשה נוספת בשם רחל, ומת אף הוא בלא בנים [ציור ב], כשם שרבקה פטורה מראובן משום היותה צרת ערוה לגביו בנפילתה הראשונה משמעון, כן נפטרת ממנו רחל אשתו השניה של לוי, משום שהיא צרת צרתה של שרה האסורה עליו באיסור ערוה. וכל אותן חמש עשרה נשים וצרותיהן וצרות צרותיהן, פטורות בין מן החליצה ובין מן היבום, שכן הלכה בידינו (להלן כ.), שכל אשה שאינה עולה ליבום אינה עולה אף לחליצה. ואם אין למת אח אחר מלבד אותו אח שהיא ערוה לגביו, הרי היא מותרת להנשא לכל אדם אף בלא חליצה.

ולא את צרות צרותיהן בלבד הן פוטרות מן החליצה והיבום, אלא אף את צרות צרות צרותיהן. וכגון שהיה לשלשת אחים אלו אח נוסף ששמו יהודה, ולאחר מות לוי יבם יהודה את רחל אשת לוי שהיא צרת צרתה של ערות ראובן, וליהודה אשה נוספת בשם לאה, ומת אף הוא בלא בנים [ציור ג]. כשם שרחל נפטרת מיבום וחליצה כלפי ראובן, כן צרתה לאה נפטרת ממנו. וכן הלאה, עד סוף העולם.

וְאֵלּוּ הֵן חמש עשרה הנשים הפטורות משום ערוה, ופוטרות את צרותיהן וצרות צרותיהן מהחליצה והיבום: א. **בִּתּוֹ**, כגון שאנס ראובן אשה והוליד ממנה את שרה, ונישאה שרה בתו של ראובן לשמעון אחיו, ומת שמעון בלא בנים [ציור ה], אינה חולצת ומתייבמת לאביה ראובן אחי המת. ואף שאין איסור בת אנוסתו מפורש בכתוב, הרי היא אסורה עליו באיסור ערוה, כדרשת הגמרא להלן (ג.). וכן פוטרת היא את רבקה צרתה ואת צרת צרתה. ב. **וּבַת בִּתּוֹ**, כגון שאנס ראובן אשה והוליד ממנה את שרה וילדה שרה בת ושמה לאה, ונישאה לאה לאחיו שמעון, ומת שמעון בלא בנים [ציור ו], אין לאה וצרתה וצרת צרתה חולצות ומתייבמות לראובן אבי אמה, לפי שהיא אסורה עליו באיסור ערוה, ככתוב (ויקרא יח י) 'עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה'. ג. **וּבַת בְּנוֹ**, כגון שאנס ראובן אשה והוליד ממנה את יצחק והוליד יצחק בת ושמה לאה, ונישאה לשמעון אחי ראובן ומת שמעון בלא בנים [ציור ז], לאה אסורה על ראובן אבי אביה משום הכתוב האמור, ולפיכך היא וצרתה רבקה, וצרת צרתה, פטורות כלפיו מיבום וחליצה.

ד. **בַּת אִשְׁתּוֹ**, ואף אם נולדה לה מאיש אחר קודם שנישאת לו, הרי היא אסורה עליו באיסור ערוה. כגון שנשא אברהם את שרה וילדה לו את רבקה, ואחר כך מת אברהם [או גירש את שרה], ונישאה שרה לראובן, ולראובן אח ושמו שמעון, ונשא שמעון את רבקה בת שרה, וכן נשא אשה אחרת בשם רחל, ואחר כך מת שמעון בלא בנים ונפלו נשיו רבקה ורחל לפני ראובן אחיו [ציור ח], רבקה נפטרת ממנו מיבום וחליצה משום שהיא בת אשתו שרה, וכן פוטרת היא את רחל צרתה ואת צרת צרתה. ה. **וְכֵן בַּת בְּנָהּ** של אשתו, כגון שנשא אברהם את שרה וילדה לו את יצחק, וליצחק נולדה בת ושמה לאה, ואחר כך מת אברהם ונישאה שרה לראובן, ושמעון אחי ראובן נשא את לאה בת בנה של שרה אשת ראובן, וכן נשא את רחל. שאם מת שמעון בלא בנים ונפלו לאה ורחל נשיו לפני ראובן ליבום [ציור ט], לאה פטורה ממנו מיבום וחליצה משום שהיא בת בנה של אשתו, ורחל פטורה משום שהיא צרת ערות בת בן אשתו. ו. **וְכֵן בַּת בִּתָּהּ** של אשתו, כגון שנשא אברהם את שרה וילדה לו את רבקה, ורבקה ילדה את לאה, ומת אברהם ונישאה שרה לראובן, ושמעון אחיו נשא את לאה בת בתה של שרה אשת ראובן, וכן נשא את רחל. שאם מת שמעון בלא בנים [ציור י], אשתו לאה ורחל צרתה נפטרות מראובן משום שלאה היא בת בתה של אשתו. ז. **חֲמוֹתוֹ** שנישאת לאחיו לאחר שמת חמיו, ומת אחיו בלא בנים ונפלה לפניו ליבום. כגון שהיו שני אחים ראובן ושמעון, ונשא ראובן את רבקה בת יצחק ושרה, ומת יצחק ונשא שמעון את אלמנתו שרה שהיא חמותו של ראובן, ולו אשה נוספת ושמה רחל, ומת שמעון בלא בנים, ונפלו נשיו לפני ראובן [ציור יא], הרי הן נפטרות ממנו מיבום וחליצה, שרה משום ערות חמותו ורחל משום צרת ערוה זו. ח. **וְכֵן אֵם חֲמוֹתוֹ**, כגון שרבקה בת אברהם ושרה, ילדה את לאה, ומת אברהם ונישאה שרה אלמנתו לשמעון, ונשא ראובן אחי שמעון את לאה נכדתה של שרה, ואחר כך מת שמעון בלא בנים, ונפלה שרה אשתו לפני ראובן אחיו [ציור יב], הרי היא נפטרת ממנו משום שהיא אם חמותו רבקה, וכן פוטרת היא את רחל צרתה ואת צרת צרתה. ט. **וְכֵן אֵם חָמִיו**, כגון שיצחק בן אברהם ושרה הוליד את לאה, ולאחר שמת אברהם נשא שמעון את שרה אלמנתו, ואחיו ראובן נשא את לאה נכדתה, ומת שמעון בלא בנים [ציור יג], אשתו שרה פטורה מיבום וחליצה לראובן, משום שהיא אם חמיו יצחק, וכן פוטרת את צרתה וצרת צרתה. וכל שש הנשים הללו [ד–ט] אסורות עליו משום 'עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֵּה, אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח' (שם יח יז), ועל כן אם היו נשואות לאחיו ומת בלא בנים, הרי הן פטורות ופוטרות את צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום.

י. **אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ** שהיתה נשואה לאחיו מאביו ולא מאמו. וכגון שנשא יעקב את לאה וילדה לו את שמעון, ויצחק נשא את רחל וילדה לו את שרה, ומת יצחק ונשא יעקב את רחל אלמנתו וילדה לו את ראובן, ונשא שמעון את שרה שאינה אחותו לא מאביו ולא מאמו, ומת בלא בנים, ונפלה שרה אשתו לפני ראובן שהוא אחיו מאביו יעקב [ציור יד]. שרה נפטרת מיבום וחליצה מראובן משום שהיא אחותו מאמו רחל, ואסורה עליו באיסור 'עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ וגו' אוֹ בַת אִמְּךָ וגו' לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן' (שם יח ט), וכן היא פוטרת את צרתה וצרת צרתה. יא. **וַאֲחוֹת אִמּוֹ** שהיתה נשואה לאחיו מן האב, כגון שנשא יעקב את שרה וילדה לו את שמעון, וכן נשא את רחל וילדה לו את ראובן. ולרחל אחות ושמה לאה, ונשא שמעון את לאה, ומת שמעון בלא בנים [ציור טו]. אשתו לאה נפטרת מיבום

המשך בעמוד סח

רש"ל

חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן — כדתני [סיפא]: שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים — שתיהן פטורות. וטעמא יליף בגמרא. **וצרות צרותיהן עד סוף העולם** — במתניתין מפרש. **חמותו** — שמת בעלה, ונשאה אחיו ומת בלא בנים. **ואם חמותו ואם חמיו** — שתיהן אסורות לו משום ערוה, כדכתיב (ויקרא יח): "ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה", ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו, כדמפרש (ואזיל) ב"אלו הן הנשרפין" (סנהדרין עה,א). ובתו (ובת בתו ובת בנו) דהכא — בבתו מאנוסתו קמיירי, וכן בת בתו ובת בנו. דאילו בתו מאשתו — היינו בת אשתו, דכיון דכתיב (שם) "אשה ובתה" — לא שנא ממנו, לא שנא מאיש אחר. אבל בתו מאנוסתו לא ילפא ליה מהכא, דאשה — על ידי קדושין משמע, שהוא אישות, ומקרא אחרינא נפקא, כדמפרש בגמרא. **אחותו מאמו** — שנשאת לאחיו מאביו, ומת. וכן אחות אמו שנשאה אחיו מאביו. שאין חיוב יבום אלא באחיו מן האב, דכתיב (דברים כה): "כי ישבו אחים יחדו", וילפינן "אחודה" "אחודה" מבני יעקב: מה להלן מן האב אף על פי שאין מן האם — הכא נמי לא שנא. **ואשת אחיו מאמו** — שמת ונשאה אחיו מאביו, שהיתה נברית אצלו, ומת בלא בנים, ונפלה לפני יבם זה לייבום — אסורה לו, לפי שהיתה אשת אחיו מאמו תחלה, ואסורה לו עולמית, דכתיב (ויקרא יח): "ערות אשת אחיך", ודרשינן לה בפרק "הבא על יבמתו" (לקמן נה,א): אחיך — בין מן האב בין מן האם.

ואשת

חֲמֵשׁ

עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְאֵלּוּ הֵן: בִּתּוֹ, וּבַת בִּתּוֹ, וּבַת בְּנוֹ. בַּת אִשְׁתּוֹ, וּבַת בְּנָהּ, וּבַת בִּתָּהּ. חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו. אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֵשֶׁת אִשְׁתּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ,

ואשת

חמש עשרה נשים פוטרות — אומר רבינו יצחק: דלא מצי למינקט "עריות" כדקתני בסיפא: אחת מכל העריות האלו, שש עריות חמורות מאלו (יבמות יג,א). משום דאמרינן בגמרא (לקמן ג,ב): מנינא אתא למעוטי צרת סוטה, וצרת אילונית, וממאנת, ומחזיר גרושתו. ואי הוה תני "עריות" הוה משמע דלמעוטי עריות דלא קא חשיב קאתי.

עד סוף העולם — הכא לא שייך למיפרך: כיון דתנא "עד סוף העולם", "צרות צרותיהן" למה ליי? כדפריך ב"הכותב" (כתובות פג,ב): כיון דתנא "עד סוף העולם", "פירות פירותיהן" למה ליי? דהתם ודאי ב"הכותב" לא היה צריך לכתוב שניהם, אבל הכא — אורחיה דתנא למיתני לא זו אף זו. ואם תאמר: וכיון דתני "צרות צרותיהן", "עד סוף העולם" למה ליי? דהכי דייק בתמורה פרק "אלו קדשים" (יז,ב): כיון דתנא "ולד ולדן", "עד סוף העולם" למה ליי? ואומר רבינו יצחק: דהתם, כיון דאשמועינן דולד ולדן קרב שלמים — ממילא שמעינן דהוא הדין עד סוף העולם, כיון דלא חייש לשמא יגדל מהם עדרים עדרים, כדחייש התם רבי אליעזר. אבל הכא, סלקא דעתך דצרות צרותיהן אסירי טפי, (לא) משום דמ"לצרור" דרשינן להו, ו"לצרור" משמע תרתי, שני רישי"ן. ואפילו לרב אשי, דנפקא ליה צרת צרה מסברא, לקמן בפירקין (יג,א) — מכל מקום איצטריך לתנא לאשמועינן, דלא תיסק אדעתין למימר דמ"לצרור" נפקן. ועוד: אמרינן דלרב אשי נמי צרת צרה נפקא מ"לצרור", דהא בגמרא קתני בהדיא בשמעתין (לקמן ג,ב): צרות צרותיהן מנין — תלמוד לומר "לצרור" ולא לצור. ולקמן (יג,א) דקא בעי מנהני מילי — לא אצרות צרותיהן קאמר, דבהדיא דריש להו בברייתא מ"לצרור", אלא על "אפילו הן מאה" דמתניתין קאי, ואמר רב יהודה דכולהו משתמעי מ"לצרור", ורב אשי סבר דמ"לצרור" לא משמע אלא תרי, ואפילו הן מאה — מסברא נפקי. דצרתה מאי טעמא אסורה כל כך שאוסרת גם צרתה — דבמקום ערוה קיימא, צרת צרתה נמי תאסור צרה אחרת דבמקום ערוה קיימא. **בתו** פירש בקונטרס: בתו מאנוסתו, דאי מנשואתו — היינו בת אשתו, דלא גרעה מפני שהיא בתו. ולפי זה, הא דקאמר בגמרא (לקמן ט,ב): רב יהודה מתרגם מחמותו ואילך. הא דתני רבי חייא בכולן אני קורא בהן: האסורה לזה מותרת לזה. אבל שיתא בבי דרישא — לא, משום דבתו ביון דבאונסין קא משכחת לה ובנשואין לא משכחת לה — בנשואין קמיירי, באונסין לא קמיירי. לא כמו שפירש בקונטרס דאמתניתין קאי הא דקאמר בנשואין קמיירי ולא באונסין — דאם כן היינו בת אשתו, וכדאמר נמי לקמן (י,א): מאי אמו? אילימא נשואת אביו — היינו אשת אביו. ועוד: דבהדיא אמר בגמרא בתו הואיל ואתי מדרשא חביבא ליה, והיינו בתו מאנוסתו. ועוד, לאביי דאמר דרבי חייא אכולה מתניתין קאי — על כרחך איירי באונסין. אלא יש לפרש: בנשואין קמיירי רבי חייא, דהכי משמע מילתיה דרבי חייא: בכולן אני מוצא בהם בהיתר וברגילות האסורה לזה מותרת לזה, אבל מתניתין — איירי שפיר באונסין. ונראה לרבינו יצחק: דליבא למימר דמתניתין דקתני בתו איירי באונסין ולא בנשואין, דאם כן — מאי קאמר בגמרא כיון דבתו בנשואין לא משכחת לה, אפילו משכחת לה בנשואין — לא מצי קאי אכולהו בבי דמתניתין דאיירי באונסין! אלא אומר רבנו יצחק: דהך בתו איירי בין מאונסין בין מן הנשואין. **אשת** אחיו מאמו — משמע הכא דבאשת אחיו מאמו יש בה כרת, דבחייבי לאוין סבר תנא דמתניתין דחולצת, כדתנן בפרק שני (לקמן כ,א): איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת, ובהדיא תניא בגמרא: מה אחות אשתו מיוחדת — שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת כו'. והקשה רבינו שמואל: דבתורת כהנים משמע שאין בה כרת, דקתני התם: "ואיש אשר יקח את אשת אחיו" — באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר, אתה אומר באשת אחיו מאביו, או אינו אלא באשת אחיו מאמו? והדין נותן: הואיל ואסר אחות אביו ואחות אמו, ואסר אשת אחיו, מה אחות אביו ואחות אמו — בין מן האב בין מן האם וכו', תלמוד לומר "נדה היא", מה נדה יש לה היתר ויש לה איסור — אף אשת אח יש לה היתר ויש לה איסור, וזו היא אשת אחיו מאביו שיש לה איסור ויש לה היתר. אם יש לה בנים — אסורה, אין לה בנים — מותרת. משמע דאתא למעוטי אשת אחיו מאמו דאין בה כרת! ודוחק לומר ולפרש דדרשא דתורת כהנים לא אתא למעוטי אשת אחיו מאמו, אלא אתא למימר דאיכא כרת אף באשת אחיו מאביו באין לה בנים בחיי בעלה, אף על גב דיש לה היתר לאחר מיתה, דמה נדה אף על גב שיש לה היתר לאחר מכאן, בשעת איסורה — בכרת, אף אשת אח כן. והכי דריש בריש "הבא על יבמתו" (לקמן נד,א). דאין הלשון משמע כלל כן. ועוד: דבירושלמי דפרק "כלל גדול" קאמר דאחותו יצאת לחלק, ודודתו יצאת לידון בעריריי. והדר פריך מאשת אח למה יצאת? ומשני: לידון בעריריי. והדר קאמר רבי יוסי: דודתו לצורך יצאתה, למעט אשת אחיו מאמו. דמה דודתו — באשת אחיו מאביו, כדליף התם ערות דודו מ"דודו או בן דודו" דאיירי באחי אביו [מאביו] — אף אשת אחיו באחיו מאביו. ובתר הכי דריש לה מ"נדה היא" כמו בתורת כהנים. משמע בהדיא דלמעט אשת אחיו מאמו אתא! ותירץ הרב רבנו משה: דלא אתא למעוטי אלא מעריריי, דכתיב בההוא קרא. אבל כרת — יש בה. והא דבעי למילף מאחות אב ואחות אם, דבין מן האב בין מן האם, אף על גב דבאחות אב ואחות אם לא כתיב עריריי — אהקישא דרבי יונה דְּרֵישׁ "הבא על יבמתו" (שם) שמיך, דמהקישא דאשת אחיו מן האב נקיש כל העריות לחומרא, ולא נקיש לאשת אחיו מאמו לקולא, דממעט מ"נדה היא". ולא יתכן פירוש זה לרש"י, שאומר דכל כרת — הוא וזרעו נכרת, דהיינו דאיכא בין כרת למיתה בידי שמים, אלא לרבינו יצחק בן אשר, שאומר דאין נכרת הוא וזרעו אלא בעריות, דכתיב בהו "עריריי". וחילוק יש בין מיתה לכרת, כדאמר בירושלמי (פרק שני דבכורים): דכרת בן חמישים, ומפיק ליה מדכתיב: "אל תכריתו את שבט הקדתי" (במדבר ד) ועבודתם עד חמישים, ומיתה היא בששים כמתי מדבר, דכתיב (שם יד): "יתמו ושם יָמותו". וחולק על התלמוד שלנו, דבמועד קטן (כח,א) אמרינן: מחמישים ועד ששים — זו היא מיתת כרת! ונוכל לומר לפי התלמוד שלנו דמיתה בידי שמים — אחר ששים, וקודם — זמן כרת. ואם תאמר: לפירוש רבינו יצחק בן אשר דבריש "הבא על יבמתו" (לקמן נה,א), מאי פריך: "עריריי" דכתיב בדודתו למה ליי? כיון דמכרת לא שמעינן עריריי! ואי משום דמאשת אח שמעינן "עריריי" — בכל העריות, אם כן הוה ליה לאקשויי א"עריריי" דאשת אח — למה ליי? דכתיב לבסוף! ואומר רבנו יצחק: משום דבההיא שמעתא לעיל יליף כל העריות מנדה להעראה, להכי פריך: "עריריי" דכתיב בדודתו למה ליי? לילף הא נמי מנדה, דכתיב גבי אשת אחיו "נדה היא"! **ואחות** אשתו — אין להקשות: דנדה תאסר ליבם, אף על פי שמטהרה אחר כך, כמו אחות אשתו שאין מתייבמת אפילו מתה אשתו אחרי כן! דלא דמי: דאחות אשה ושאר עריות האיסור עומד על היבם טפי משאר בני אדם. אבל נדה — לכולי עלמא אסירא. ואפילו בנדתה משמע בפסחים סוף פרק "אלו דברים" (עב,ב): דבת ייבום היא, דקאמר רבי יוחנן: אשתו נדה, בעל — חייב. יבמתו נדה, בָּעַל — פטור. ופריך עלה: מאי שנא יבמתו — דקעביד מצוה כו'. משמע דקני לה. ועוד נראה לחלק: דאחות אשה, אף על פי שמתה אשתו אחרי כן — שוב לא תזקק לייבום. כיון שנפטרה שעה אחת, משום שנאמר "דרכיה דרכי נועם" (משלי ג) כדאמר ב"יש מותרות" (יבמות פז,ב). ואפילו היכא דלא מידחייא מהאי ביתא לגמרי, כגון שיש אחים אחרים — אסורה לזה שמתה אשתו, כדאמר בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כז,ב): כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבא עליה" — הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, ואסורה, דאין זה דרכי נועם אם יש לה להודקק לזה שנפטרה הימנו. אבל נדה — דרכי נועם היא, דלבעלה נמי צריכה להמתין עד שתטהר. וגבי קטן לקמן בפרק "בית שמאי" (קיא,ב) דקאמר רבה בלאו הכי נמי לא מצית אמרת, מי איכא מידי דהשתא אסורה ליה ובתר הכי שריא ליה! והא אמר רב כו' — התם נמי אין זה דרכי נועם אם צריכה להמתין עד שיגדיל. אבל מה שממתנת מחמת שהוא קטן ואינו ראוי לביאה — הוי שפיר דרכי נועם, דאינו מחמת איסורא, והוי כאילו הלך יבם למדינת הים.

תוספות

או שנמצאו אילונית — דאילונית קדושי טעות הן, ולא היתה אשת אחיו, ותימה: [דאמרינן] (יבמות סא,ב): קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין כו', קטנה — שמא תמצא אילונית. ואמאי? תתייבם ממה נפשך: דאם אינה אילונית — שפיר מייבם, ואם היא אילונית — נמי שרי, דלא היתה אשת אחיו! ואומר רבינו תם: דההיא בקבלה עילויה. וכהאי גוונא משני בריש "בן סורר" (סנהדרין סט,ב), והרב רבינו אברהם מבורנברילה תירץ: בנמצאת אילונית בחיי האח והקפיד. אבל לאחר מיתה, דלמא אם היה קיים — לא היה מקפיד. ולא נהירא, דבהדיא קתני בתוספתא (פרק א): נמצאו אילונית, בין בחיי הבעל בין לאחר מיתה — צרותיהן מותרות. ובגמרא אפרש בעזרת ה' למאן דשרי צרת בתו אילונית אפילו בהכיר בה, מאי חידוש השמיענו בתוספתא בין מחיים בין אחר מיתה. ואם תאמר: דהכא משמע דאילונית לא בעי גט [אפילו מדרבנן], דאי בעיא — היתה צרתה חולצת ולא מתייבמת, כדתנן במתניתין: כל שיכולה למאן ולא מיאנה כו'. ובכתובות בפרק "אלמנה" (ק,ב) תנן: הממאנת והשניה והאילונית אין להם כתובה, משמע: הא גיטא — בעיא! דהכי דייק ב"המדיר" (כתובות עג,א). ויש לומר: דהתם נקט האי לישנא משום דלא מצי למנקט אינן צריכין גט משום שניה דקתני בהדייהו. תדע, דעל כרחך ממאנת לא בעיא גיטא. אי נמי ב"המדיר" לא דייק הכי אלא משום דברישא קתני אינה מקודשת ובסיפא — תצא שלא בכתובה, והא דתנן ב"השולח" (גיטין מו,ב): המוציא אשתו משום אילונית לא יחזיר. ומפרש: משום קלקולא, דשמא תנשא לאחר ויהיה לה בנים ויאמר כו', ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. דמשמע בעיא גט! אומר רבינו יצחק: דהתם — במוציאה משום ספק אילונית שאין הסימנים ניכרים יפה. תדע, דקתני סיפא: נשאת לאחר והיו לה בנים, ואילו ודאי אילונית — אין לה רפואה, דב"הערל" (יבמות עט,ב) פליגי רבי עקיבא ורבי אליעזר בסריס חמה, אם חולץ וחולצין לאשתו, שיש לו רפואה. ובאילונית לא אשכחן דפליגי, אף על גב דבקידושין על תנאי וכנסה סתם איכא למאן דאמר ב"המדיר" (כתובות עב,ב) דבעיא גט — היינו דוקא בשאר מומין, דאיכא דמחיל. אבל אילונית — שום אדם אין מוחל. ואפילו לאביי דמפרש טעמא משום דאין אדם בועל בעילת זנות — היינו בשאר מומין, דמסיק אדעתיה, ובדעתו אפילו יהיו בה מומין בועל לשם קדושין. אבל אילונית, דלא שביח — לא מסיק אדעתיה, ומשום חשש אילונית לא יהא בועל לשם קדושין.

ואי אתה יכול לומר בחמותו שמיאנה — ואם תאמר: משכחת לה מיאון בקידושי טעות, דתנא דבי רבי ישמעאל: אפילו בנה מורכב על כתיפה — ממאנת והולכת לה! ותירץ רבינו יהודה בן נתן: דמתניתין איירי בקטנות. ועוד אמר רבינו יצחק: דבקדושי טעות מצי למימר דאפילו מיאון אינה צריכה, ולא הוה מצי למיתני בסיפא כל שיכולה למאן כו'. וממאנת דרבי ישמעאל לאו דוקא, דאפילו לא מיאנה — לאו אשתו היא. ואם ערוה היא — צרתה מותרת. מיהו, בפרק "בא סימן" (נדה נב,א) משמע דבקדושי קטנות [נמי] איירי רבי ישמעאל, גבי בתו של רבי ישמעאל שבאת למאן בבית המדרש ובנה מורכב על כתיפה, ורבתה בכיה בבית המדרש, ואמרו: דבר שאמר אותו צדיק יכשל בו זרעו! ונמנו וגמרו: עד מתי הבת ממאנת — עד שתביא שתי שערות. ומשום רבי ישמעאל קאמר דנמנו, דליכא למימר משום דרבי יהודה נמנו, דאמר: עד שירבה השחור על הלבן — דהא מודה רבי יהודה בנבעלת, דאינה יכולה למאן, והא דפריך בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות ק,ב): וממאנת מי קא ילדה? ומשני: בקדושי טעות כרבי ישמעאל. הא דשביק קידושי קטנות דאיירי בהו — לאו משום דמודי רבי ישמעאל בקידושי קטנות, אלא משום דההיא סוגיא אליבא דשמואל, ושמואל לא סבר לה כרבי ישמעאל בקדושי קטנות, כדמוכח בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנו,ב) אבל בקדושי טעות — סבר כוותיה, כדאמר ב"המדיר" (כתובות עד,א): קידש על תנאי ובעלה — אינה צריכה הימנו גט, והיינו כרבי ישמעאל. וצריך לומר מתני' לא כרבי ישמעאל. והא דקאמר בגמרא (ט,א) בפלוגתא לא קמיירי —היינו דוקא אמנינא דחמש עשרה נשים. **דלכתר** שריפה סקילה חמורה — בחנם נקט הכי, דאפילו היתה סקילה קלה בכל ארבע מיתות בית דין הוה ליה למיתני כלהו בתר חמורו, דבכל הנך ליכא מיתה אלא כרת לחודיה. **בתו** כיון דאתיא מדרשא חביבא ליה — היינו בתו מאנוסתו כדפירש בקונטרס. אבל בתו מנשואתו — מ"ערות אשה ובתה" נפקא, דלא גרע מבת אשתו. ואם תאמר: והיכי נפקא? והא אין מזהירין מן הדין, כדאמר לקמן בפרק שני (כב,ב) גבי "אחותך בת אביך (היא) או בת אמך" דצריך למכתב "אחותך היא" לחייב על אחותו בת אביו ובת אמו, לומר שאין מזהירין מן הדין! ואומר רבינו יצחק: דלא דמי, דהתם לא איירי קרא אלא באחותו שאינה מן האב ומן האם, "דבת אביך או בת אמך" משמע מן האב שלא מן האם ומן האם שלא מן האב, וכדמפרש קרא בהדיא "מולדת בית או מולדת חוץ" (ויקרא יח) דמתרגמינן

דילידא

רש"י

ואשת אחיו שלא היה בעולמו — כגון ראובן שמת בלא בנים, ונולד לו אח לאחר מיתה ושמו לוי, ועמד שמעון וייבם אשתו, ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים, ונפלו שתיהן לפני לוי — שתיהן פטורות. לפי שאשת ראובן שנשאת לשמעון אסורה ללוי ועגוא כרת עליה, לפי שאשת אח בכרת, כשאר עריות שבפרשה, דכתיב בבולהו: "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", ובמקום מצות יבום כשמת בלא בנים — שריה רחמנא. ואשת אחיו שלא היה בעולמו, שמת קודם לידתו — לא שרא ליה, דכתיב: "כי ישבו אחים יחדיו" — שהיתה להם ישיבה אחת בעולם. והלכך, משמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כאשת אח שיש לה בנים. ואפילו עכשיו, שנפלה לפניו מכח נשואי אחיו שמעון שהיה בעולמו — אסורה לו בשביל ראובן, וכשם שהיא אסורה לו — כך צרתה, אשת שמעון האחרת, אסורה, דילפינן לקמן על כל העריות העומדות עליו בכרת שנפלו לפניו לייבום עם צרותיהן ששתיהן פטורות, ואם נשאן ענוש כרת, שמאחר שפטרן הכתוב עומדות עליו באיסור אשת אח שיש לו בנים. **וכלתו** — שמת בנו ונשא אחיו כלתו, אסורה לו לעולם, ואפילו לאחר מיתת בנו. **וכולן שמתו** — שמתה בתו קודם לאחיו או מיאנה. והיכי משכחת לה מיאון בבתו, והרי הוא קיים, ואין מיאון אלא ביתומה? משכחת לה כגון שאביה השיאה לה לאחד, ונתגרשה כשהיא קטנה, ושוב אין לאביה רשות בה, והלכה ונשאת לאחיו בעודה קטנה, ויצאה במיאון. ובפרק "בית שמאי" (יבמות קט,א) קרי לה יתומה בחיי האב. ואם נתגרשה מאחיו, או מיאנה באחיו, או נמצאת אילונית, שמקחו מקח טעות ולא הויא אשת אחיו, וכשמת אחיו הרי היא כמו שאינו אשתו, ומתייבמת צרתה. **ואי אתה יכול לומר כו'** — שכבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחיו, הלכך לאו אילונית היא. ומיאון נמי ליכא, שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא יתומה קטנה, כדמפרש לקמן בפרק "בית שמאי". **כשם שבתו פטורה** — שהרי אסורה לו, ואין שם אח אלא הוא — כך צרתה פטורה, כדיליף בגמרא. **הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו השני** — דהיכא דיש אח אחר ששתיהן מותרות לו — אינן פטורות, שהרי יש כאן מצות יבום, ומתייבמת האחת והשניה פטורה, דכתיב: "את בית אחיו" (דברים כה) — בית אחד הוא בונה, ולא שתים. ואם ייבם האחד את צרת בתו, ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים, וחזרו ונפלו לפניו. **כשם שצרת בתו פטורה** — שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון, שנפלה עם בתו לפניו, ופטרתה בתו הימנו, והרי היא עליו כאשת אח שיש לו בנים, ואסורה לו עולמית. **כך צרת צרתה** — אשת אחיו השני האחרת פטורה, שזו פוטרתה. וטעמא יליף בגמרא מ"לצרור" (ויקרא יח), שצרת ערוה פוטרת צרתה. **ואפילו הם מאה** — אחים, והלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה לאחיו השלישי, ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים — שתיהן נאסרות על זה. וכן לעולם. **צרתה מותרת** — להתייבם לו, שהרי בשעת זיקת יבום אינה צרתה. **וכל היכולה למאן** — כגון שהערוה קטנה ויכולה למאן ולא מיאנה, ומת אחיו — הואיל וקידושיה אינה אלא מדרבנן, וזיקת נפילתה מדרבנן, אינה פוטרת צרתה מן החליצה. ולהתייבם אסורה, כדמפרש טעמא בגמרא: שנראית צרת ערוה. **גמרא מכדי כולהו** — עריות, מה שפטורות מן הייבום. **מאחות אשה ילפינן** — לקמן בשמעתין. **ורבי שמעון היא** — דאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין מט,ב): שריפה חמורה, ולהכי תנא רישא בתו ובת בתו, כולהו עד אם חמיו בשריפה. **בחמותו כתיב** — "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו" (ויקרא כ). **כלתו בסקילה** — בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נג,א). וכל שאר עריות דמתניתין אינן במיתת בית דין אלא בכרת. **כיון דאתיא מדרשא** — ליאסר עליו, חביבא ליה לתנא, ואקדמה ברישא. ולקמן מפרשי לה.

כולהו

1 וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בָּעוֹלָמוֹ, וְכַלָּתוֹ. הֲרֵי אֵלּוּ
2 פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן
3 הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְכוּלָּן, אִם מֵתוּ, אוֹ מֵיאֲנוּ,
4 אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אֵילוֹנִית - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת.
5 וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבְאֵם
6 חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אֵילוֹנִית אוֹ שֶׁמֵּיאֲנוּ. כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת
7 צָרוֹתֵיהֶן? הָיְתָה בִּתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ
8 נְשׂוּאוֹת לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת - כְּשֵׁם שֶׁבִּתּוֹ
9 פְּטוּרָה כָּךְ צָרָתָהּ פְּטוּרָה. הָלְכָה צָרַת בִּתּוֹ וְנִשֵּׂאת
10 לְאָחִיו הַשֵּׁנִי וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת - כְּשֵׁם שֶׁצָּרַת
11 בִּתּוֹ פְּטוּרָה כָּךְ צָרַת צָרָתָהּ פְּטוּרָה. אֲפִילּוּ הֵן מֵאָה.
12 כֵּיצַד אִם מֵתוּ צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת? הָיְתָה בִּתּוֹ אוֹ
13 אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאוֹת לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה
14 אַחֶרֶת, מֵתָה בִּתּוֹ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו
15 - צָרָתָהּ מוּתֶּרֶת. וְכָל הַיְכוֹלָה לְמָאֵן וְלֹא מֵיאֲנָה -
16 צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיְבֶּמֶת. **גמרא** מִכְּדֵי, כּוּלְּהוּ
17 מֵאֲחוֹת אִשָּׁה יָלְפִינַן, לִיתְנֵי אֲחוֹת אִשָּׁה בְּרֵישָׁא!
18 וְכִי תֵימָא תַּנָּא חוּמְרֵי חוּמְרֵי נָקֵט, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
19 הִיא, דְּאָמַר שְׁרֵיפָה חֲמוּרָה - אִי הָכִי, לִיתְנֵי חֲמוֹתוֹ
20 בְּרֵישָׁא, דְּעִיקַּר שְׁרֵיפָה בַּחֲמוֹתוֹ כְּתִיבָא! וְעוֹד: כְּתַר
21 חֲמוֹתוֹ לִיתְנֵי כַּלָּתוֹ, דְּכְתַר שְׁרֵיפָה סְקִילָה חֲמוּרָה!
22 אֶלָּא: בִּתּוֹ, כֵּיוָן דְּאָתְיָא מִדְּרָשָׁא - חֲבִיבָא לֵיהּ,

כולהו

יד. **וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ**, שמת האח קודם שנולד היבם. שלא התירה התורה איסור אשת אח במצות יבום, אלא אם כן היו האח המת והיבם בזמן אחד בעולם, אבל אם נולד היבם לאחר שכבר מת אינה מתייבמת לו, שנאמר (דברים כה ה) 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ וגו' יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ', ומשמע שדווקא באחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם ישנו דין 'יבמה יבא עליה', אבל אם לא היתה להם ישיבה אחת בעולם אין מצות יבום, וממילא היבמה אסורה באיסור אשת אח שלא במקום מצוה. ואם היו שני אחים יחדיו בעולם, ראובן ושמעון, ונשא ראובן את שרה ומת בלא בנים, ואחר כך נולד לוי אחיהם השלישי, שרה אשת ראובן מתייבמת לשמעון שהיתה לו ישיבה אחת בעולם עם ראובן, ולא ללוי כאמור. ואם ייבמה שמעון, ואחר כך מת אף הוא בלא בנים, ולו עוד אשה ששמה רבקה מלבד אותה יבמה [ציור א], אף על פי שלשמעון ולוי היתה ישיבה אחת בעולם, מכל מקום שתי נשות שמעון אינן מתייבמות ללוי. שרה אינה מתייבמת לו, משום שכבר נאסרה עליו באיסור אשת אח מחמת ראובן, שהרי במיתת ראובן לא היתה לו בה מצות יבום, משום שלא היה ראובן המת בעולמו של לוי היבם. ומשום כך הרי היא ככל העריות השנויות במשנתנו הפטורות מיבום. ואף רבקה צרתה פטורה מייבומו וחליצתו של לוי, שכן היא צרת ערות אשת אח שלא היה בעולמו.

טו. **וְכַלָּתוֹ** שהלכה ונישאה לאחיו לאחר שמת בעלה הראשון שהיה בנו. כגון שנשא יצחק בן ראובן את רבקה ומת, ואחר כך נישאה רבקה לשמעון אחי ראובן ולו אשה אחרת ששמה לאה, ומת שמעון בלא בנים [ציור ב], הרי היא פטורה מחליצה ויבום מראובן, לפי שהיא אסורה עליו באיסור ערות כלתו מחמת נישואיה הראשונים לבנו יצחק. וכן לאה צרתה פטורה ממנו משום שהיא צרת כלתו.

הֲרֵי כל חמש עשרה עריות **אֵלּוּ פּוֹטְרוֹת** את **צָרוֹתֵיהֶן** וְאת **צָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם.**

המשנה מביאה את האופנים שבהם אין עריות אלו אוסרות את צרותיהן: **וְכוּלָּן** – כל העריות הללו אינן פוטרות את צרותיהן, אלא אם כן היו נשואות לאח המת עד שעת מיתתו, אבל **אִם מֵתוּ** עריות אלו קודם מיתת בעליהן [ציור ג], **אוֹ** אם היו אותן עריות נשואות לאחיו בקידושין מדרבנן שמועיל בהן מיאון **וּמֵיאֲנוּ** בו קודם מיתתו [ציור ד], **אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשׁוּ** עריות אלו מבעליהן קודם מיתתו [ציור ג], **אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְלוֹנִית** שאינן ראויות לילד, ונמצאו קידושיהן בטלים למפרע משום מקח טעות, ומעולם לא היו נשואות לבעליהן [ציור ו], **צָרוֹתֵיהֶן** של כל העריות הללו **מוּתָּרוֹת** להתייבם, שהרי בזמן מיתת הבעל כבר לא היו העריות עצמן נשות המת, וממילא אין הצרות נחשבות בשעת הנפילה ליבום לצרותיהן של העריות.

מפרשת המשנה: מה שהתרנו את הצרות במקום שמיאנו העריות או שנמצאו אילוניות, אין אפשרות זו קיימת בכולן אלא בחלק מהעריות השנויות במשנתנו, מאחר **וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְלוֹנִית** שאינה ראויה לילד. כי הלא חמותו ילדה את אשתו, וכן אם חמותו ילדה את חמותו, ואם חמיו ילדה את חמיו, קודם שנישאו לאחיו [ציור ז]. וכן מה ששנינו **'אוֹ שֶׁמֵּיאֲנוּ'** העריות בבעליהן, בהכרח לא נאמר לגבי חמותו ואם חמותו ואם חמיו, שהרי מיאון אינו נוהג אלא בקטנות, אבל לאחר שגדלו אינן יכולות למאן. וכיון שכלל הוא בידינו שקטנות אינן יולדות (להלן יב:), אם כן חמותו זו שילדה את אשתו וכן אם חמיו ואם חמותו בהכרח גדולות הן, ושוב אינן יכולות למאן [ציור ז].

המשנה חוזרת לבאר את מציאות הדינים שנשנו בתחילתה: **כֵּיצַד** הוא האופן שבו העריות **פּוֹטְרוֹת** את **צָרוֹתֵיהֶן** מחליצה ויבום, הרי **שְׁהָיְתָה בִּתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאוֹת לְאָחִיו, וְלוֹ** [–לאח זה] **אִשָּׁה אַחֶרֶת** מלבדה, **וּמֵת** אותו אח ונפלו נשותיו לפניו ליבום, ואין שם אח אחר מלבד אותו יבם, **כְּשֵׁם שֶׁבִּתּוֹ פְּטוּרָה** לגמרי מן החליצה והיבום משום שהיא ערוה לגביו, **כָּךְ צָרָתָהּ** של בתו **פְּטוּרָה** מהחליצה והיבום ואם היו הם שלשה אחים, והיתה שרה בתו של ראובן נשואה לשמעון, ולו אשה אחרת מלבדה ששמה רבקה, ומת שמעון בלא בנים **וְהָלְכָה** רבקה **צָרַת בִּתּוֹ** של ראובן **וְנִשֵּׂאת** על ידי יבום לְלוי שהוא **אָחִיו הַשֵּׁנִי** של המת, **וְיש לוֹ** ללוי **אִשָּׁה אַחֶרֶת** מלבדה ששמה רחל. וְאחר כך **מֵת** אף לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשותיו ליבום לפני ראובן [ציור ח], **כְּשֵׁם שֶׁרבקה צָרַת בִּתּוֹ פְּטוּרָה** מלהתייבם לו אף בנפילה השניה, **כָּךְ** רחל אשת לוי השניה שהיא **צָרַת צָרָתָהּ** של שרה בתו **פְּטוּרָה** ממנו מיבום וחליצה.

וְאֲפִילּוּ הֵן מֵאָה אחים, שבזה אחר זה ייבם כל אחד מהם את אשת אחיו ומת בלא בנים, והשאיר אחריו אשה נוספת מלבד זו שייבם [ציור ט], ראובן שהוא אביה של אשת האח הראשון, אינו מייבם אף את אשת האח המאה, כי כל אחת מנשי האחים פוטרת את צרתה כאמור.

ממשיכה המשנה בביאור דבריה השנויים לעיל: **כֵּיצַד** הוא האופן שבו **אִם מֵתוּ** או נתגרשו העריות **צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת** להתייבם, הרי **שְׁהָיְתָה בִּתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ** השנויות במשנתינו **נְשׂוּאוֹת לְאָחִיו, וְלוֹ** [–לאח זה] **יש אִשָּׁה אַחֶרֶת** מלבד בת אחיו, **וּמֵתָה בִּתּוֹ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה** מאחיו, **וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו**, ונמצא שבשעת מיתתו כבר לא היו צרות זו לזו, **צָרָתָהּ מוּתֶּרֶת** לו ליבום, שהרי בשעת נפילה כבר אינה צרת ערוה.

וְכָל הַיְכוֹלָה לְמָאֵן וְאף על גב **שלֹא מֵיאֲנָה** בו, אם מת בעלה ונפלו ליבום היא וצרתה [ציור י], **צָרָתָהּ** של ערוה קטנה זו **חוֹלֶצֶת** לאח בעלה. שכן אין הערוה פוטרת את צרתה מן החליצה, אלא אם כן היתה נשואה לאח המת בנישואין גמורים, והן צרות זו לזו מן התורה. אבל קטנה שהשיאוה אחיה ואמה, שאין נישואיה אלא מדרבנן ויוצאת על ידי מיאון, והיא ערוה על היבם, מן התורה אינה פוטרת את צרתה. שהרי מדאורייתא אין בנשואיה כלום, ואין האשה השניה נחשבת כלל לצרתה. וְאולם גזרו חכמים **שלֹא** תהא **מִתְיַיבֶּמֶת** לו, משום שהיא נראית כצרת ערוה.

גמרא

מקשה הגמרא: מדוע פתחה המשנה את סדר חמש עשרה העריות ב'בתו', **מִכְּדִי כּוּלְּהוּ מֵאֲחוֹת אִשָּׁה יַלְפִינַן** – הלא את פטור כל העריות מיבום וחליצה למדנו מאחות אשה, שנאמר בה (ויקרא יח יח) 'וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ'. ואם כן **לִיתְנֵי** התנא את **אֲחוֹת אִשָּׁה בְּרֵישָׁא**, שהרי היא מקור הפטור של העריות כולן.

הגמרא מביאה תירוץ ודוחה אותו: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לתרץ, שהקדימה המשנה את בתו משום **דתַּנָּא חוּמְרֵי חוּמְרֵי נָקַט** – ששנה את סדר העריות השנוי במשנה לפי חומרתן, וְהמשנה בשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר שְׂרֵיפָה חֲמוּרָה** מסקילה, ועל כן שנתה את בתו תחילה משום שעונשה הוא בשריפה החמורה. ולאחריה שונה המשנה את בת בנו ובת בתו, ובת אשתו, ובת בנה, ובת בתה, וחמותו, ואם חמותו, ואם חמיו, משום שאף הן חמורות כבתו, ודינן בשריפה. הלא אי אפשר לומר כן, משום **דאִי הָכֵי** יקשה, **לִיתְנֵי חֲמוֹתוֹ בְּרֵישָׁא**, שהרי אף היא בשריפה, ויש להקדימה לבתו, משום **דְּעִיקַּר שְׂרֵיפָה בַּחֲמוֹתוֹ כְּתִיבָא** (ויקרא כ יד), 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן'. אבל עונש שריפה בבתו לא התפרש בתורה, אלא נלמד הוא בגזירה שוה מחמותו, כמבואר להלן (ג.). ומאחר שחמותו היא מקור לכל תשעת העריות האמורות שעונשן בשריפה, מן הראוי להקדימה לכולן.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על התירוץ האמור: **וְעוֹד**, אם אכן סדר העריות שבמשנה הוא לפי דרגת חומרתן, הרי **בָּתַר** [–אחר] ששנתה המשנה את **חֲמוֹתוֹ**, היה לה **לִיתְנֵי** [–לִשנות] את **כַּלָּתוֹ** שעונשה סקילה, **דְּהרי בָּתַר** עונש **שְׂרֵיפָה** שהיא החמורה ביותר, **סְקִילָה** היא המיתה **הַחֲמוּרָה** הבאה אחריה יותר משאר מיתות בית דין. נמצא כי לאחר חמותו, כלתו היא החמורה שבעריות, ומדוע נשנתה כלתו רק לאחר אחותו, ואחות אמו, ואשת אחיו מאמו, ואחות אשתו, ואשת אחיו שלא היה בעולמו, שאינן בסקילה אלא בכרת.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הטעם שהקדימה המשנה את **בִּתּוֹ** הוא, **שכֵּיוָן דְּאיסור בתו אַתְיָא** [–נלמד] **מִדְּרָשָׁא** ואינו מפורש בתורה, **חֲבִיבָא לֵיהּ** – חביב לו לתנא לשנותו מוקדם יותר מדין המפורש בכתובים. ועל כן הקדימה המשנה את הבת לשאר העריות המפורשות בתורה.

מקשה הגמרא: **כּוּלְּהוּ נַמֵּי מִדְּרָשָׁא אָתוּ** – הלא אף פטור של כל שאר העריות וצרותיהן מיבום לא נכתב בפירוש בתורה, אלא נלמד מהדרשה האמורה באחות אשה כמבואר לעיל, ואם כן לא היה לה למשנה להקדים את בתו לחמותו אפילו שבתו נלמדת מדרשה, שהרי מקור פטור כל העריות הוא מדרשה.

מתרצת הגמרא: **נְהִי דִּלְעִנְיַן** פטור **יִיבּוּם אַתְיָין** [–נלמדות] כל העריות **מִדְּרָשָׁא** מאחות אשה, אבל **עִיקַּר אִיסּוּרַיְיהוּ** של שאר העריות שלא במקום יבום, **בְּהֶדְיָא** [–בפירוש] **כְּתִיב בְּהוּ** בתורה. מה שאין כן **בִּבְּתוֹ** שאינה בת אשתו אלא נולדה לו מאנוסתו, **שעִיקַּר אִיסּוּרָא** שלה נלמד **מִדְּרָשָׁא**, שכן לא נאמר אלא 'עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לא תְגַלֵּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה' (ויקרא יח י), ולא נזכרה שם בתו, ומקור איסורה אינו אלא מדרשה. **דְּאָמַר רָבָא, אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אַתְיָא** בתו מאנוסתו בגזירה שוה 'הֵנָּה' 'הֵנָּה', שבערות בת בנו ובת בתו מאנוסתו נאמר (שם) 'כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה', ובערות בת אשתו ובת בנה ובת בתה נאמר (שם יח יז) 'עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לא תְגַלֵּה, אֶת בַּת בְּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ, שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִיא', ודרשו שכשם שבאיסור קרובות אשתו דין בתה הוא כדין בת בנה ובת בתה, כן באיסור קרובותיו דין בתו הוא כדין בת בנו ובת בתו שנכתב איסורן בתורה.

ואף עונש שריפה בבתו ובת בתו ובת בנו נדרש בגזירה שוה האמורה של 'הנה' 'הנה' מבת אשתו. שכן נאמר בחמותו (שם כ יד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִיא, בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן', ושריפה בבת אשתו **אַתְיָא** בגזירה שוה 'זִמָּה' 'זִמָּה' מחמותו. שנאמר בחמותו 'זמה היא', ונאמר בבת אשתו 'זמה היא', מה חמותו בשריפה אף בת אשתו בשריפה. ושוב חוזרת ומלמדת בת אשתו על בתו מאנוסתו ובת בתו ובת בנו, בגזירה שוה של 'הנה' 'הנה', שאף הן בשריפה.

מקשה הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאָמְרַת שכָּל מִלְּתָא דְּאַתְיָא מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא** לֵיהּ לתנא לשנותו תחילה, אם כן **לִיתְנֵי לַאֲחוֹת אִשָּׁה לְבַסּוֹף**, לאחר כל שאר העריות, שהרי פטורה של זו מפורש ב'עליה' וב'לצרור', ואילו פטור שאר העריות, מקורו ממה שהוקשו כל העריות אליה. ואם כן היה לה למשנה לכתוב את דין אחות אשה המפורש לאחר כל העריות.

מתרצת הגמרא: **אַיְידֵי דְּאַיְירֵי בְּאִיסּוּר אַחְוָותָא** – אגב שדיברה המשנה מאחותו מאמו ואחות אמו שהן איסור עריות הבא מחמת אחוה, **תָּנָא** בסמוך להם, את **אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ** שגם היא ערוה הבאה מכח אחוה. דוחה הגמרא: וַהלא היה לה למשנה **לִיתְנְיָיא** [–לשנות] **לְכל הַאי בָּבָא** של איסורי אחוה **לְבַסּוֹף** לאחר כלתו, ולשנות בסופה את אחות אשתו, כדי להקדים את כל העריות הנלמדות מדרשה לאחות אשה שמפורש דינה.

הגמרא חוזרת בה ומתרצת באופן אחר: **אֶלָּא הַתָּנָא קוּרְבֵי קוּרְבֵי נְקַט** – כתב את סדר העריות לפי קירבתן אל היבם. **תָּנָא** תחילה את **בִּתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ וּבַת בְּנוֹ**, משום **דִּקְרוֹבֵי עַצְמוֹ** הן, שהרי אין לך בכל העריות קרובות לאדם כמו יוצאי חלציו. **וְאַיְידֵי דְּתָנָא שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַטָּה דִּידֵיהּ** – ואגב ששנה את בתו ובת בתו ובת בנו שהן שלשה דורות ממנו ולמטה, **תָּנָא נַמֵּי** בסמוך להן **שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַטָּה דִּידָהּ** – את איסור קרובות אשתו, בת אשתו ובת בתה ובת בנה, שהן שלשה דורות ממנה ולמטה. **וְאַיְידֵי דְּתָנָא שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַטָּה דִּידָהּ, תָּנָא** בסמוך להן **שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַעְלָה דִּידָהּ**, חמותו ואם חמותו ואם חמיו, שהן שלשה דורות ממנה ולמעלה. ולאחר מכן **תָּנָא אֲחוֹתוֹ וַאֲחוֹת אִמּוֹ**, משום **דְּהן קְרוֹבֵי** היבם **עַצְמוֹ**, ועל כן הקדימן לשאר העריות השנויות בהמשך המשנה שאינן שאר בשרו אלא הן קרובותיו על ידי נישואין. **וְאַיְידֵי דְּאַיְירֵי בְּאִיסּוּר** אחותו מאמו ואחות אמו הבאות מחמת **אַחְוָה, תָּנָא** בסמוך להן **אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ**, ואפילו שאינה שאר בשרו מכל מקום אסורה מחמת האחוה שיש לה עם אשתו, ודומה היא במקצת לאחותו ואחות אמו שאיסורן הוא מחמת אחוה.

מוסיפה הגמרא לבאר: **וּבְדִין הוּא דְּלִיקְדְּמָהּ** [–שיש להקדים] **לְכַלָּתוֹ מִקַּמֵּי** [–לפני] **אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ**, וכן קודם אשת אחיו מאמו. **דְּהרי** שלשת עריות אלו **לֹא מִשּׁוּם קוּרְבָא הוּא דַּאֲסִירָא**, שכן אינן שאר בשרו של היבם, אלא נאסרו מחמת האישות שיש להן עם אחיו או בנו. ומכיון שמצד הקורבה הן שוות, היה לו לתנא לסדרן לפי סדר חומרתן, ולהקדים את כלתו שחמורה יותר לפי שמיתתה בסקילה, לפני אשת אחיו מאמו ואשת אחיו שלא היה בעולמו שאינן אלא בכרת. **אֶלָּא אַיְידֵי דְּאַיְירֵי בְּאחותו** מאמו ואחות אמו ואחות אשתו, שנאסרו מחמת **אִיסּוּר אַחְוָה, תָּנָא** בסמוך להן את **אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ** וכן את אשת אחיו מאמו, שאף הן אסורות מחמת האחוה של היבם עם אחיו, ומחמתה הוא נאסר באשתו. **וַהֲדַר תָּנָא כַּלָּתוֹ**, שאין איסורה מחמת אישות של אחוה, אלא משום אישות בנו.

שנינו במשנה: חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום. שואלת הגמרא: **וּמַאי אִירְיָא דְּתָנָא** – מדוע נקט התנא לשון זו 'פּוֹטְרוֹת צרותיהן', הרי לא זו בלבד שהן פטורות מיבום, אלא מאחר שאינן זקוקות ליבום הרי הן אסורות על היבם כדין אשת אח שלא במקום מצות יבום. ואם כן היה לה למשנה **לִיתְנֵי** שהעריות **אוֹסְרוֹת** את צרותיהן ביבום, ולא פוטרות. משיבה הגמרא: **אִי תָּנָא 'אוֹסְרוֹת'** את צרותיהן, **הֲוָה אֲמִינָא** שאף **שאָסוּר** לו **לְיַיבֵּם** את הצרה, **אֲבָל** אין נפקעת זיקתה ליבם לגמרי, אלא **מִיחְלָץ חָלְצָה** לו, משום שאין אשת אחיו מאביו שמת בלא בנים ניתרת לשוק בלא חליצה. **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה שהן 'פטורות' לגמרי, בין מיבום ובין מחליצה.

שואלת הגמרא: **וְלִיתְנֵי אֲסוּרָה לַחְלוֹץ**, ושוב לא נטעה לומר שהצרות חולצות. משיבה הגמרא: לשון איסור אינה שייכת בחליצה, שכן **מַאי** איסור **קָעָבִיד** היבם בכך שהוא חולץ לצרות, הלא אף אם אין בהן מצות חליצה מכל מקום אין בזה שום איסור. שוב שואלת הגמרא: **אַלָּמָּה** [–מדוע] **לֹא** תיאסר חליצה לאשה שאינה זקוקה ליבם, הרי **אִם אַתָּה אוֹמֵר** שהיא **חוֹלֶצֶת**, יבואו לטעות ולסבור שיש בצרת ערוה זיקת יבום, ויאמרו שהיא אף **מִתְיַיבֶּמֶת**, ויתירו איסור אשת אח שלא במקום מצוה. ואם כן מדוע לא נקטה המשנה שהעריות אוסרות את צרותיהן בין ליבום ובין לחליצה.

משיבה הגמרא: אין צרת ערוה אסורה אלא במקום יבום, משום שהיא חוזרת להיאסר משום אשת אח שלא במקום מצוה. אבל שלא במקום יבום, וכגון שהיו לאדם שתי נשים ומת, ואחת מהן היא ערוה על פלוני שאינו אחיו, אין אותו פלוני אסור אלא בה ולא בצרתה. ומכֵּיוָן דְּרק **בִּמְקוֹם מִצְוָה הוּא דַּאֲסִירָה צָרָה, וְשֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה שַׁרְיָא, מִשּׁוּם הָכֵי תָּנֵי** משנתינו **פּוֹטְרוֹת** ולא אוסרות, להשמיענו שעיקר דין צרה נאמר לענין פטור מיבום ולא לענין איסור, אלא שממילא חוזר איסור אשת אח.

שואלת הגמרא: **וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבּוּם**, הלא די בכך **דלִיתְנֵי** שהעריות פוטרות את צרותיהן **מִן הַיִּיבּוּם לְחוֹדֵיהּ** [–לבדו], שהרי הוא עיקר מצות היבם ביבמתו, וממילא ישתמע שהצרה פטורה גם מן החליצה.

משיבה הגמרא: **אִי תָּנָא** פטורות **מִן הַיִּיבּוּם** בלבד, **הֲוָה אֲמִינָא** שהצרה **מִיחְלָץ חָלְצָה**, כדי שלא להפקיע את מצות יבום, ורק **יַבּוּמֵי לֹא מִיַּיבְּמָה**, שכן גזירת הכתוב של 'לצרור' הפוטרת את הצרה לא נאמרה אלא לגבי יבום, ולא לגבי חליצה. **קָא מַשְׁמַע לָן** משנתנו שאף מן החליצה הן פטורות, שכן נאמר בחליצה (דברים כה ז), 'וְהָיָה אִם לא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ, וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים' וגו', ואנו דורשים, **כָּל הָעוֹלֶה לְיִיבּוּם עוֹלֶה לַחֲלִיצָה** – כל יבמה שראויה ליבום במקום שהיבם חפץ לייבמה, חולצת במקום שאינו חפץ לייבמה, **וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְיִיבּוּם** במקום שחפץ לייבמה, **אֵינוֹ עוֹלֶה** אף **לַחֲלִיצָה**, אלא פקעה זיקתה לגמרי, והרי היא מותרת לשוק בלא חליצה.

עוד שואלת הגמרא: **וְלִיתְנֵי** במשנתנו תחילה שהעריות פוטרות את צרותיהן **מִן הַיִּיבּוּם**, וְאחר כך יאמר שהן פוטרות אותן **מִן הַחֲלִיצָה**. ומדוע הוזכר פטור החליצה לפני פטור יבום, והלא עיקר מצות היבם ביבמתו הוא ביבום. עוד שואלת הגמרא: **אִי נַמֵּי**,

המשך בעמוד סח

רש"ל

כולהו נמי — לענין פטור ייבום מדרשא אתיין, מאחות אשה. **עיקר איסורייהו** — שאסורים משום ערוה בכל מקום — בהדיא כתיב בהו. אבל בתו מאנוסתו דאיירי בה במתניתין, עיקר איסורה מדרשא אתיא. **אתיא** "הנה" "הנה" — לאיסורא, אתיא "זמה" "זמה" לשריפה. דבתו מאשתו, וכן בת בתו ובת בנו, ילפא מ"ערות אשה ובתה לא תגלה", והרי בתו מאשתו בכלל בת אשתו. אבל בתו מאנוסתו — לא משתמעא, דכתיב "ערות אשה" ולשון אישות — דעל ידי קידושין משמע. וגלי רחמנא בבת בתו ובת בנו מאנוסתו בהאי קרא "ערות בת בנך או בת בתך", והכא לשון אישות לא כתיב. ואכתי בתו לא כתיב הכא, וילפינן בגזירה שוה: כתיב הכא בקרא דאנוסה "כי ערותך הנה", וכתיב בקרא אחרינא דאישות "שארה הנה", מה התם בתו כבת בתו — אף כאן בתו כבת בתו. **אתיא** "זמה" "זמה" — לשריפה, כתיב הכא בבתו מאשתו "זמה היא", וכתיב בשריפה "זמה היא באש ישרפו", מה להלן שריפה — אף כאן שריפה. ובתו מאנוסתו הא ילפינן מ"הנה" "הנה" מבת אשתו. **ליתני אחות אשה לבסוף** — דכולהו מינה ילפינן לענין פטור ייבום, לקמן. **להאי בבא** — כל איסור [אחוותא] ליתני לבסוף, ויקדים כלתו לאחותו, כי היכי דתיהוי אחות אשה לבסוף. **קורבי קורבי** — הנך דקריב ליה טפי נקט ברישא. **דקרובי עצמו** — ואין בכולן קרובות כאלו. **למטה דידה** — דאשתו. ואף על גב דהנך לאו משום קורבה דידיה אסירן ליה. **למעלה דידה** — חמותו. ולמעלה דידיה לא מצי למיתני מידי, דהא אמו לא אתיא ליה לייבום, שהרי אסורה לאחיו מאביו משום אשת אביו. **ותני אחותו ואחות אמו דקרובי עצמו** — טפי מכלתו. דכלתו לאו קרובתו היא, אלא מכח קדושי בנו נאסרה עליו. **ובדין הוא דליקדמה לכלתו** — מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו. **דלאו משום קורבא הוא דאסור** — כלומר: וכיון דקרובין נקט ואזיל, וכלתו ואשת אחיו שלא היה בעולמו ואשת אחיו מאמו — לאו משום קורבא דידיה הוא דאסירן ליה, בדין הוא דליתני כלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומקמי אשת אחיו מאמו נמי משום דכלתו חמירא טפי מנייהו, והוה ליה למנקט חומרי, כיון דלא מצי למינקט קורבי. **מאי איריא דקתני פוטרות** — דמשמע פטורות הן, ואי בעי — מייבם. **ליתני אסורות** — דהא ודאי אסורות הן, מאחר שאינן זקוקות לייבום וקיימי באיסור אשת אח. **הוה אמינא אוסרות** — לייבום. וחליצה לא משתמעא מהכא, שאין איסור בחליצה. והוה אמינא: מיחלץ חלצי על כרחו, שאין אשת אח מאב בלא בנים נפטרת בלא חליצה. **מאי קעביד** — והלכך לא שייך לשון איסור בחליצה, אלא לשון פטור. **אלמה לא** — שייך [ולשון] איסור, הא ודאי שייך, שאם אתה אומר חולצת — אתי למימר מתייבמת. **כיון דבמקום מצות יבום הוא דאסירה** — צרת הבת, וכדמפרש במתניתין, דמשפטרה הכתוב מזיקת ייבום — קיימא ליה באשת אח שיש לו בנים. **שלא במקום מצוה שריא** — כגון נכרי שנעשה חתנו, ולו אשה אחרת, ומת — מותרת אשתו לחמיו, כדתנן לקמן (יג,א) גבי שש עריות חמורות מאלו, במתניתין. **משום הכי תנא פוטרות** — דאי תנא אוסרות — משמע שהבת אוסרתה עליו ליקח, [וקל וחומר] שלא במקום מצוה. אבל פוטרות — לא משתמע איסורא משום צרתה של בת, אלא הבת פוטרתה מייבום, ואיסורא שכיב עלה ממילא, דהויא באיסור אשת אח שיש לה בנים. ומשום אשת אח הוא דמיתסר — שלא במקום מצוה, דליכא איסור אשת אח עלה, שריא. **וליתני מן הייבום לחודיה** — דהא עיקר מצוה היא, וחליצה ממילא משתמע. **הוה אמינא מיחלץ חלצה** — שלא להפקיע מצות ייבום, אבל יבומי — לא, משום גזירת הכתוב ד"לצרור". קא משמע לן מתניתין, הואיל ופטרה הבת מזיקת יבום — פטורה מן החליצה; דכל העולה לזיקת ייבום עולה לזיקת חליצה, וכל שאין עולה לזיקת ייבום — פטורה מן החליצה. וכל היכא דאמרינן חולצת ולא מתייבמת — משום ספקא הוא. **וניתני ייבום ברישא** — דהוא עיקר, דהא כתיב "אם לא יחפוץ האיש לקחת וחלצה" (דברים כה), הא אם חפץ לייבם — מייבם, אלמא: מצות ייבום ברישא. **אבא שאול היא** — בפרק "החולץ" (יבמות לט,ב), אבא שאול אומר: הכונס יבמתו לשום נוי ולשום אישות — כאילו פוגע בערוה, וקרוב בעיני להיות הולד ממזר. **מנינא דרישא** — דמשמע: חמש עשרה ותו לא. **מנינא דסיפא** — הרי אלו פוטרות, דמשמע: אלו ותו לא.

תוספות

כולהו נמי מדרשא אתו! נהי דלענין ייבום אתיין מדרשא, עיקר איסוריהו בהדיא כתיב בהו, בתו - עיקר איסורא מדרשא. דאמר רבא, אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא "הנה" "הנה", אתיא "זמה" "זמה". השתא דאמרת כל מלתא דאתיא מדרשא חביבא ליה, ליתני לאחות אשה לבסוף! איידי דאיירי באיסור אחותא תנא אחות אשתו. וליתנייא להאי בבא לבסוף? אלא: תנא קורבי קורבי נקט; תנא בתו ובת בתו ובת בנו דקרובי עצמו, ואיידי דתנא שלשה דורות למטה דידיה, תנא נמי שלשה דורות למטה דידה. ואיידי דתנא שלשה דורות למטה דידה - תנא שלשה דורות למעלה דידה. ותנא אחותו ואחות אמו דקרובי עצמו, ואיידי דאיירי באיסור אחוה - תנא אחות אשתו. ובדין הוא דליקדמה לכלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו, דלא משום קורבא הוא דאסירא, אלא איידי דאיירי באיסור אחוה - תנא אשת אחיו שלא היה בעולמו, והדר תנא כלתו. ומאי איריא דתנא "פוטרות", ליתני "אוסרות"! אי תנא אוסרות הוה אמינא: אסור ליבם, אבל מיחלץ חלצה, קא משמע לן. וליתני אסורה לחלוץ! מאי קעביד? אלמה לא? אם אתה אומר חולצת - מתייבמת! כיון דבמקום מצוה הוא דאסירה צרה, ושלא במקום מצוה הכי תנן: כל העולה ליבום - אינו עולה לחליצה. וליתני מן הייבום ומן החליצה, אי נמי מן החליצה לחודה! אבא שאול היא, דאמר: מצות חליצה קודמת למצות ייבום. מנינא: דרישא למעוטי מאי, ומנינא דסיפא למעוטי מאי?

למעוטי

דילידא מן אבוך מן איתתא אוחרת או מן אמך מן גבר אוחרא. ואף על גב דדרשינן (יבמות כג,א) "מולדת בית" וגו': בין שאומרים לאביך קיים, בין שאומרים לאביך הוצא — מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ואם היא בת שניהם — מקל וחומר הוא דילפת. אבל בכלל אשה ובתה הוי שפיר בת שהיא בת אשתו, כדאשכחן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נג,א). דאמו שהיא אשת אביו. הויא בכלל אשת אביו. ובת אשתו, היכא דנכנסה לחופה ולא נבעלה — נראה לרבינו יצחק דחייב על בתה, אף על גב ד"ערות אשה ובתה לא תגלה" כתיב, דמשמע ביאה, דסברא הוא דאין תלוי בביאה, דהא לא מיחייב על בת אנוסתו, אלמא בקידושין תליא מלתא. ואין סברא למור דבתרוייהו תליא מלתא, והא דלא מיחייב על בת אנוסתו, כמו שפירש בקונטרס — משום ד"אשה ובתה" כתיב, דמשמע לשון אישות, מדלא כתב "אם ובת". ומיהו, בהדיא בריש "נושאין על האנוסה" (יבמות צז,א) מפרש התלמוד טעמא אחרינא: דעריות "שאר" כתיב בהו, בנשואין איכא שאר, באונסין — ליכא שאר. **דאמר** רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי — יש מגיהין רב, משום דרב יצחק בר אבדימי היה רבו של רב, כדאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קי,ב): איכא תנא דאתנייה לרב כחל, אחוי ליה לרב יצחק בר אבדימי. ובפרק "בירה" (שבת מ,ב): אמר רב יצחק בר אבדימי, פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ בו'. ולא היה רבא בימיו, דביום שמת רב יהודה נולד רבא, בפרק בתרא דקידושין (עב,ב). ואומר רבנו תם: דעל כרחך גרסינן הכא רבא, שהיה בר פלוגתיה דאביי, ואמר בפרק "הנשרפין" (סנהדרין עו,א) בתו מאנוסתו מנלן? אמר אביי: קל וחומר, על בת בתו ענש — על בתו לא כל שכן? רבא אמר רב יצחק בר אבדימי כו'. וצריך לומר דתרי יצחק בר אבדימי היו. **מקמי** אשת אחיו שלא היה בעולמו — והוא הדין מקמי אשת אחיו מאמו. וחדא מנייהו נקט, דתרוייהו לאו קרובי עצמו נינהו אלא על ידי קידושין. וכלתו שהיא אשת בנו קרובה מנייהו טפי. אבל אין לומר דוקא לגבי אשת אחיו שלא היה בעולמו כלתו קרובה טפי, לפי שלא היה בעולמו, אבל לגבי אשת אחיו מאמו — לא, דבאשת בנו איפלג דרא, כדאשכחן לענין עדות בבבא בתרא (קכח,א), דאפילו מאן דמכשר באבא דאבא — פסיל בן אחיו. דעל כרחך לענין עריות אשת בנו קרובה טפי מאאשת אח, שהבן כרעיה דאבוה הוא, דקחשיב בתו ובת בתו קרובי עצמו טפי מאחותו. **מאי** איריא דתנא פוטרות — פירוש, דמשמע: אבל אי בעי מייבם — ליתני: אסורות לייבם. **אבל** מיחלץ חלצה קא משמע לן — אף על גב דמסיפא שמעינן דברישא לא בעיא חליצה, דקתני בסיפא: כל שיכולה למאן כו' — מכל מקום ניחא ליה נמי לאשמועינן ברישא גופיה. **כיון** דבמקום מצוה הוא דאסירה צרה — ואי הוה תני אסורות הוה משמע כל שכן שלא במקום מצוה, כיון דאיסור צרה מחמת ערוה קאתי, משום הכי קתני פוטרות, דהשתא במקום מצוה הוא דאסור, משום דממילא קאי באיסור אשת אח. **דמצות** חליצה קודמת — השתא דקתני תרוייהו, ושונה חליצה ברישא, משמע דחליצה קודמת. אבל אי לא הוה תני אלא חליצה לחודה — לא הוה משמע מידי.

למעוטי

תוספות

למעוטי דרב ודרב אסי — ואם תאמר: לימעט תרוייהו ממנינא דרישא, דכיון דתנן חמש עשרה נשים ליכא למימר שייר, וממעטי כולהו מדלא קתני להו, כדאמר בפרק קמא דקדושין (טז,ב) וכי תימא תנא ושייר — והא ארבעה קתני! ויש לומר: דהכא לא מצי למיתנינהו, כדמסיק, לפי שאינן בצרת צרה, וליכא למעוטי מדלא קתני להו, אלא מייתורא דמתניתין. וטעמא דרב אסי ודפליג עליה אפרש לקמן בעזרת ה׳.

לפי שאינן בצרת צרה — ואם תאמר: דמשכחת לה צרת צרה לענין בועל, שנשאת לאחיו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים, דפוטרת צרתה מן הבועל. דלענין בועל נמי טומאה בה כמו לענין בעל, ואם הלכה הצרה ונשאת לאחיו השני, ולו אשה אחרת, ומת, כשם שהיא פטורה כך צרתה פטורה! ויש לומר: דכיון דלגבי בעל לא משכחת צרת צרה אין לנו להחמיר בטומאה דגבי בועל יותר מטומאה דגבי הבעל. ועוד אומר רבינו יצחק: דדוקא בטומאה דכתיב גבי בעל הוי בעריות, דכתיב בלשון לאו "לא יוכל בעלה וגו׳" (דברים כד), אבל בבועל לא כתיב לאו, אלא "ונסתרה והיא נטמאה" (במדבר ה). והא דפריך לקמן (יא,ב): נבעלה טומאה כתיבה בה "ונסתרה והיא נטמאה", דמשמע דמדאי לחודיה דריש: "טומאה" כתיב בה בעריות — מצית למימר דלמאי דמשני למיקם עלה בלאו לא סגי בההוא ד"ונסתרה והיא נטמאה".

מה אחות אשה מיוחדת כו׳ — ואם תאמר: מה לאחות אשה — שכן בידו לרבות, כדפריך בפרק "הבא על יבמתו" (לקמן נד,א)! ויש לומר: דאהיקש דרבי יונה דסוף שמעתין (ח,א) סמיך.

יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו — הוה מצי למימר: יכול שאני מרבה אף שלא במקום מצוה.

טעמא דכתב רחמנא "עליה" הא לאו הכי הוה אמינא אחות אשה מייבמת — ותימה לרבינו יצחק: דמנא ליה האי? נימא דאי לאו "עליה" נמי אחות אשה לא מתייבמת, דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ואיצטריך "עליה" למיסר לאשמעינן דבעלמא דחי! דכהאי גוונא אמר לקמן: טעמא דכתב רחמנא "את שבתותי תשמורו" הא לאו הכי — דחי. וכי תימא דאשמועא אני דברייתא קפריך, דמשמע לישנא דאי לאו עליה הוה אמינא דדחי — אם כן מאי משני רבא בסוף מסקנא ערוה גופיה לא צריכא קרא, דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת? אלא על כרחך שומע אני לאו דוקא, והכי קאמר: אם תמצי לומר דדחי — הא כתיב "עליה". ומיהו, עיקרא לאו להכי אתא. ואומר רבינו יצחק: דאי בעלמא אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת — לא הוי ליה לתנא למדרש "עליה" לאיסורא, ולא איצטרך לגופיה, אלא לאשמעינן דבעלמא דחי. אלא הוה ליה למידרש להיתירא: נאמר כאן "עליה" ונאמר להלן "עליה": מה להלן באחות אשה אף כאן באחות אשה, ואמר רחמנא "יבמה יבא עליה". דמסתבר טפי למדרש הכי ולאוקמי קרא לגופיה. אלא ודאי סבר האי תנא עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ולא צריך קרא להיתירא. ולהכי דריש ליה לגופיה לאיסורא. ורב אשי דפריך לקמן (ח,ב): ממאי דהאי "עליה" לאיסורא, דילמא להיתירא — ארבא, דמסיק דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת פריך, כמו שפירש רבינו יצחק ברבי מאיר. אבל כל כמה דסלקא דעתך דדחי — לא מצי למיפרך הכי. ורבא לא הוה צריך לומר אלא להיתירא לא מצית אמרת, דאם כן לגלות ערוותה דחדא היכי משכחת להה? כדמשני לקמן אקושיא דרב אשי. דעיקר דקדוק התלמוד הוא מכח דלא דריש להיתירא, אלא לפי דעתו של מקשה היה פשוט דעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, השיב לו רבא האמת, דאינו כן. **לא** תעשה שיש בו כרת מי דחי — ואם תאמר: ואמאי לא ילפינן דלידחי מעשה דייבום דדחי לא תעשה דכרת דאשת אח? וכי תימא דהיינו הא דקאמר לקמן (ז,א) אלא איצטריך, סלקא דעתך תיתי אחות אשה במה מצינו מאשת אח, דאם כן היכי דחי עלה: מי דמי? התם חדא איסורא, הכא תרי איסורי. הא לא מפלגינן בשום מקום ולפינן מכלאים בציצית — אפילו תרי איסורי. היכי בעי למילף? ועוד: דלקמן, כי בעי למילף מפסח תמיד ומילה, לא פרכינן הכי. ועוד: דשביק התלמוד אשת אח דקאי בה, ולא מסיק לה אלא לבסוף. ועוד: דחדא איסורא מידא נילף מאשת אח! אלא, על כרחך לקמן לאו בכל דוכתי בעי למילף מאשת אח קאתי, אלא דוקא אחות אשה.

רש״י

דרב ודרב אסי — דאמר רב: צרת סוטה אסורה, שאם זינתה אשתו ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים — שתיהן פטורות. ורב אסי אמר: צרת אילונית אסורה, שאם היה נשוי אילונית ואשה אחרת, ומת בלא בנים — שתיהן פטורות. ותרוייהו בפירקין (יא,א). **צרת ממאנת** — הרי שהיה לאחיו יתומה קטנה ואשה אחרת, ומת, ומיאנה הקטנה ביבום זה — היא וצרתה אסורה לו. ומתניתין אשמעינן דאף על גב דאסירא עליה — לא מיפטרה מחליצה. דהך איסורא מדרבנן היא, כדאיתא בפירקין: גזירה משום צרת בתו ממאנת. **מחזיר גרושתו** — אחיו שגירש אחת משתי נשיו, ונשאת לאחר, ועבר והחזירה לאחר מיתת בעלה, ומת בלא בנים — שתיהן אסורות להתייבם. ואשמועינן מיעוטא דמתניתין דחליצה בעיא. **ליתנינהו** — לסוטה ואילונית בהדי הנך דמתניתין, הואיל ופוטרות צרותיהן. **לפי שאינן בצרת צרה** — דכל הנך דמתניתין איכא למיתני הלכה צרתה ונשאת לאחיו השני כו׳ — שהרי אינה ערוה אלא לזה, אבל לאחיו השני ראויות הן. ואם ייבם אפילו את הצרה ולו אשה אחרת, ומת, ונפלו לפני זה — פטורה אף הנברית, מפני שהיא צרת צרתה של בתו. אבל בסוטה ואילונית ליכא למיתני הלכה צרתה ונשאת לאחיו השני, דהא על כל האחין היא אסורה, ושהאיסור בא לה מכח קדושי בעלה הראשון, וכולן שוין בהן. **מנא הני מילי** — דערוה וצרתה וצרת צרתה לעולם פטורות. **עליה מה תלמוד לומר** — לכתוב "לגלות ערותה בחייה", ותשמע נמי שבחיי אשתו נאסרת עליו אחותה, ולאחר מיתה מותרת. **שומע אני** — אפילו נפלה לפניו לייבום אחת מן העריות — תתייבם. **לצרור** — צרות הרבה משמע, מדלא כתיב "לצור". **ודונה כרת** — בפרשת עריות (ויקרא יח) כתיב בתר כולהו "ונכרתו הנפשות העושות", וכל שזדונו כרת — שגגתו חטאת, כדיליף בפירקין (ט,א). **חמש עשרה נשים** — תו ליכא עריות בכרת, חוץ משש עריות של משנתינו שאין בהם צד ייבום לעולם. **יכול שאני מרבה כו׳** — שנשואות לאחרים, שיהו צרותיהן אסורות לינשא לזה. **שאין צרה אלא מאה** — הואיל ופטרה הכתוב מזיקתו — הרי היא עליו באיסור אשת אח שיש לה בנים, שהיא בכרת, דכתיב "ערות אשת אחיך", אבל בעלמא — לא רמיא איסור אשת אח עלה, ושריא ליה. **עונש מנין** — אם ייבם ערוה או צרתה. **הוה אמינא אחות אשה מייבמת** — מייבם. **מאי טעמא** — והלא בכרת קאי עלה. **דאתי עשה** — דייבום. **ודחי את לא תעשה** — דמקרא ילפינן דאתי עשה ודחי לא תעשה, כדמפרש ואזיל.

לא

1 לְמַעוּטֵי דְּרַב וּדְרַב אַסִי. לְרַב וּלְרַב אַסִי לְמַעוּטֵי
2 מַאי? אִי סְבִירָא לְהוּ דַּהֲדָדֵי - חָדָא לְמַעוּטֵי צָרַת
3 מְמָאֶנֶת, וְחָדָא: לְמַעוּטֵי צָרַת מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. וְאִי לָא
4 סְבִירָא לְהוּ דַּהֲדָדֵי - חָדָא לְמַעוּטֵי דְּחַבְרֵיהּ, וַחֲדָא
5 לְמַעוּטֵי אוֹ צָרַת מְמָאֶנֶת אוֹ צָרַת מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ.
6 לְרַב וּלְרַב אַסִי לִיתְנִינְהוּ! לְפִי שֶׁאֵינָהּ בְּצָרַת צָרָה.
7 מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא
8 תִקָּח לְצָרוֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ". "עָלֶיהָ"
9 מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ"
10 שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ בְּאַחַת מִכָּל עֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת
11 בַּתּוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ" וְנֶאֱמַר
12 לְהַלָּן "עָלֶיהָ", מַה לְהַלָּן בִּמְקוֹם מִצְוָה - אַף כָּאן
13 בִּמְקוֹם מִצְוָה, וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא תִקָּח". וְאֵין לִי
14 אֶלָּא הִיא, צָרָתָהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְצָרוֹר". וְאֵין
15 לִי אֶלָּא צָרָתָהּ, צָרַת צָרָתָהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר
16 "לְצָרוֹר" וְלֹא "לְצוֹר". וְאֵין לִי אֶלָּא אֲחוֹת אִשָּׁה,
17 שְׁאָר עֲרָיוֹת מִנַּיִן? אָמְרָתָ: מָה אֲחוֹת אִשָּׁה מְיוּחֶדֶת
18 - שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ
19 חַטָּאת, וַאֲסוּרָה לַיָּבָם, אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין
20 עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת - אֲסוּרָה לַיָּבָם.
21 וְאֵין לִי אֶלָּא הֵן, צָרוֹתֵיהֶן מִנַּיִן? אָמְרָתָ: מָה אֲחוֹת
22 אִשָּׁה מְיוּחֶדֶת - שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת
23 וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וַאֲסוּרָה לַיָּבָם, וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה
24 - אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל
25 שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וַאֲסוּרָה לַיָּבָם צָרָתָהּ אֲסוּרָה. מִכָּאן
26 אָמְרוּ חֲכָמִים: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן
27 וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף
28 הָעוֹלָם. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שֵׁשׁ עֲרָיוֹת חֲמוּרוֹת
29 מֵאֵלּוּ שֶׁיְּהוּ צָרוֹתֵיהֶם אֲסוּרוֹת! מָה אֲחוֹת
30 אִשְׁתּוֹ מְיוּחֶדֶת, שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת
31 וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וְאֶפְשָׁר לִינָּשֵׂא לָאַחִים וַאֲסוּרָה
32 לַיָּבָם - וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה, אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין
33 עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וְאֶפְשָׁר לִינָּשֵׂא
34 לָאַחִים וַאֲסוּרָה לַיָּבָם - צָרָתָהּ אֲסוּרָה. יָצְאוּ שֵׁשׁ
35 עֲרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, הוֹאִיל דְּאִי אֶפְשָׁר לִינָּשֵׂא לָאַחִים - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת, שֶׁאֵין צָרָה אֶלָּא
36 מֵאָה. אַזְהָרָה שֶׁמַּעֲנוּ, עוֹנֶשׁ מִנַּיִן? אָמַר קְרָא: "כִּי כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת וגו׳".
37 מַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא "עָלֶיהָ", הָא לָאו אֲחוֹת אִשָּׁה מְיַיבֶּמֶת, מַאי טַעְמָא?
38 אֲדַאֲמְרִינַן: אִתֵּי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה, אֵימַר דְּאַמְרִינַן אִתֵּי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה - לֹא
39 תַעֲשֶׂה גְּרֵידָא, לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת מִי דָּחֵי? וְתוּ: לֹא תַעֲשֶׂה גְּרֵידָא מְנָלַן דְּדָחֵי -

דכתיב

משיבה הגמרא: מנין אחד בא לְמַעוּטֵי את מה דְּאמר רַב להלן (יא.) שצרת סוטה אסורה, שכל אשת איש שזינתה תחת בעלה עם איש אחר, הרי היא נאסרת על הבעל. וסובר רב שכשם שהיא אסורה על בעלה, כמו כן אם לאחר שזינתה מת הבעל בלא בנים ונפלה לפני אחיו ליבום, נפטרת מיבום וחליצה, ואף פוטרת את צרתה. ונקטה המשנה 'חמש עשרה נשים' כדי להוציא מדברי רב, ולהשמיענו שדווקא אלו פוטרות צרותיהן ולא סוטה. ומנין אחד בא למעט את מה דְּאמר רַב אַסִּי להלן (יב.) שצרת אילונית אסורה, שמאחר ואילונית פטורה מן היבום ומן החליצה, הרי היא פוטרת אף את צרתה. והמיעוט השני בא להוציא מדברי רב אסי, ולהשמיענו שצרת אילונית מותרת ביבום.

שואלת הגמרא: ולְרַב הסובר שצרת סוטה פטורה, וּלְרַב אַסִּי הסובר שצרת אילונית פטורה, שני המניינים האמורים במשנה לְמַעוּטֵי מַאי הם באים.

משיבה הגמרא: אִי סְבִירָא לְהוּ רב ורב אסי דַּהֲדָדֵי, שמודה כל אחד מהם לדין חבירו, צריך לומר שחֲדָא משני המניינים אלו בא לְמַעוּטֵי צָרַת מְמָאֶנֶת, וכגון ששמעון נשא שתי נשים, שרה שהיא יתומה קטנה שאינה נשואה אלא מדרבנן, ורבקה שהיא גדולה ונשואה מדאורייתא, ומת בלא בנים ונפלו שתיהן לפני ראובן אחיו ליבום ומיאנה בו שרה. ובאה המשנה להשמיענו שאין רבקה אסורה אלא ביבום, אבל חייבת בחליצה. וחֲדָא [–ומנין אחד] נכתב כדי לְמַעוּטֵי צָרַת מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, שאסרה התורה על האדם להחזיר את גרושתו לאחר שנישאה לאחר והתגרשה או התאלמנה ממנו. ואם החזירה באיסור לאחר שגירשה, ומת בלא בנים, היא וצרתה אסורות ביבום אבל חייבות בחליצה. לכן נכתב המנין השני להשמיענו, שדווקא אלו פטורות מחליצה ולא גרושה מוחזרת וצרתה.

מוסיפה הגמרא: וְאִי לָא סְבִירָא לְהוּ רב ורב אסי דַּהֲדָדֵי, שאינם מודים האחד לדברי חבירו, אם כן יש לפרש במשנתנו, דחֲדָא משני המניינים נכתב כדי לְמַעוּטֵי דְּחַבְרִיהּ, לרב למעט צרת אילונית, ולרב אסי למעט צרת סוטה, וחֲדָא ממניינים אלו נכתב כדי לְמַעוּטֵי אוֹ צָרַת מְמָאֶנֶת, אוֹ צָרַת מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ.

שואלת הגמרא: לְרַב הסובר שצרת סוטה אסורה, וְכן לְרַב אַסִּי הסובר שצרת אילונית אסורה, לֵיתְנִינְהוּ – יש לה למשנתנו לשנותם יחד עם שאר העריות הפוטרות את צרותיהן.

משיבה הגמרא: לא נשנו שתי אלו, לְפִי שֶׁבין סוטה ובין אילונית אֵינָהּ בְּצָרַת צָרָה. ולא נשנו אלא העריות שנוהג בהן אף פטור צרת הצרה האמור במשנתנו. ודין זה לא יתכן אלא בערוה שהיא אסורה רק על אחד מהאחים ומותרת לאחרים, שכן לא מצינו צרת צרה אלא כגון שהתייבמה הצרה לאח אחר ולבסוף מת גם הוא ונפלו היא וצרתה לזה, אבל סוטה ואילונית וצרותיהן אסורות על כל האחים ולא יתכן שייבם אחד האחים את צרתה.

שנינו במשנה: חמש עשרה נשים פוטרות את צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום. שואלת הגמרא: מְנָא [–מנין] לנו כל הָנֵי מִילֵּי השנויים במשנה, שערוה וצרתה וצרת צרתה פטורות לעולם מן החליצה והיבום. משיבה הגמרא: דְּתָנוּ רַבָּנָן, נאמר באיסור אחות אשה (ויקרא יח יח), 'אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקַּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ'. 'עָלֶיהָ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. אלא לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת יבום (דברים כה ה) 'יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ', שׁוֹמֵעַ אֲנִי מכך שֶׁאֲפִילּוּ בְּאַחַת מִכָּל עֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שנפלה לפניו ליבום הַכָּתוּב מְדַבֵּר, ומתיר איסור ערוה במקום מצות יבום. לפיכך נֶאֱמַר כָּאן באיסור אחות אשה 'עָלֶיהָ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן במצות יבום 'עָלֶיהָ', ללמדנו שלא כן הוא, אלא יש לדרוש מגזירה שוה זו, מַה לְּהַלָּן בפרשת יבום בְּמָקוֹם מִצְוָה הכתוב מדבר, אַף כָּאן בפרשת עריות בְּמָקוֹם מִצְוָה הכתוב מדבר. וְאֶמַר רַחֲמָנָא שגם במקום יבום 'לֹא תִקָּח' אחות אשה.

וְאֵין לִי אֶלָּא שהיא [אחות אשתו] עצמה אסורה ביבום, אבל צָרָתָהּ מִנַּיִן לנו לאוסרה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תִקַּח לִצְרֹר', ומשמעות 'לצרור' היא מלשון צרה, ומכאן שאף צרת אחות אשה אסורה ביבום. וְעדיין אֵין לִי לאסור אֶלָּא את צָרָתָהּ של אחות אשתו, אבל צָרַת צָרָתָהּ מִנַּיִן לנו לאוסרה. תַּלְמוּד לוֹמַר 'לִצְרֹר' בשני רישי"ן וְלֹא 'לְצוֹר', ומייתור הרי"ש משמע שאסרה תורה צרות הרבה, כלומר גם את צרת צרתה וכן הלאה, עד סוף העולם.

וְעדיין אֵין לִי לאסור מדרשה זו אֶלָּא אֲחוֹת אִשָּׁה, שהרי בה נאמר ה'עליה', אבל שְׁאָר עֲרָיוֹת מִנַּיִן לאוסרן ביבום. אֲמַרְתָּ, שמאחות אשה יש ללמוד על כל העריות, מָה אֲחוֹת אִשָּׁה שהיא מְיוּחֶדֶת משאר היבמות בכך שֶׁהִיא עֶרְוָה על היבם, וְכן בכך שחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ [–על ביאתה במזיד] כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ [–על ביאתה בשוגג] חייבין חַטָּאת, וְעל כן היא אֲסוּרָה לַיָּבָם, אַף כָּל יבמה שֶׁהִיא אסורה באיסור עֶרְוָה על היבם, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, גם היא אֲסוּרָה לַיָּבָם. וְעדיין אֵין לִי ללמוד מאחות אשה אֶלָּא הֵן [–העריות] עצמן, אבל צָרוֹתֵיהֶן של כל שאר העריות מִנַּיִן. אֲמַרְתָּ, מָה אֲחוֹת אִשָּׁה שהיא מְיוּחֶדֶת משאר היבמות בכך שֶׁהִיא עֶרְוָה על יבמה, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וְהִיא אֲסוּרָה לַיָּבָם, וְעל כן גם צָרָתָהּ אֲסוּרָה ביבום, אַף כָּל יבמה שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וַאֲסוּרָה לַיָּבָם, צָרָתָהּ אֲסוּרָה ליבם.

מסיקה הברייתא: מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

דנה הברייתא: יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה מהדרשה האמורה באחות אשה, לאסור אַף את צרותיהן של שֵׁשׁ עֲרָיוֹת הַחֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, א. אמו. ב. אשת אביו. ג. אחות אביו. ד. אחותו מאביו. ה. אשת אחי אביו. ו. אשת אחיו מאביו שיש לו בנים. שכל אלו שאסורות על כל האחים ואינן יכולות להיות אשת אחיו, שאם נישאו לאדם זר שאינו אחיו שיש לו אשה אחרת מלבדן, שמא נאמר שכשם שהן אסורות עליו לאחר שמתו בעליהן, כן נאמר שֶׁיִּהוּ צָרוֹתֵיהֶם אֲסוּרוֹת עליו. משיבה הברייתא: אין לומר מאחות אשה על שש עריות אלו, שכן אָמַרְתָּ, מָה אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וְאֶפְשָׁר לה לִינָּשֵׂא לְשאר אֲחִים, וְאינה אֲסוּרָה אלא לַיָּבָם, וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה ביבום. כמו כן יש ללמוד ממנה אַף על כָּל יבמה שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וְאֶפְשָׁר לה לִינָּשֵׂא לְשאר הָאֲחִים, וְאינה אֲסוּרָה אלא לַיָּבָם, שאף צָרָתָהּ אֲסוּרָה ביבום. ואין בכלל דין זה אלא חמש עשרה העריות השנויות במשנתנו. אבל יָצְאוּ שֵׁשׁ עֲרָיוֹת הַחֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ מכלל הדין האמור, הוֹאִיל דְּאִי אֶפְשָׁר להן לִינָּשֵׂא לְאַף אחד מן הָאֲחִים, שהרי אסורות הן על כל האחים מן האב [ראה ציור]. ומאחר שאינן יכולות להיות נשי אחיו, על כן צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת לו, ומשום שֶׁאֵין ערוה אוסרת צָרָה, אֶלָּא במי שנפלה לו ליבום מֵאָה. שואלת הגמרא: אַזְהָרָה בלבד שָׁמַעְנוּ לערוה וצרתה מדרשות אלו, אבל עוֹנֶשׁ כרת של אשת אח לְמַייבם את הערוה או את צרתה, מִנַּיִן. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא בסוף פרשת עריות (ויקרא יח כט), 'כִּי כָּל (אִישׁ) אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת וגו' הָאֵלּוּ, וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשׂוֹת מִקֶּרֶב עַמָּם', ונכללו בחיוב זה אף ערוה וצרתה, שהרי אף הן נאסרו מ'עליה' ו'לצרור' הכתובים בפרשה זו.

מקשה הגמרא על דברי הברייתא האמורה לעיל: משמע מהברייתא דטַעְמָא שעריות אסורות ביבום הוא משום דִּכְתַב רַחֲמָנָא באיסור אחות אשה 'עָלֶיהָ', ולמדים בגזירה שוה שה'עליה' שנאמר בפרשת יבום אינו במקום איסור אחות אשה, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אֲמִינָא שאֲחוֹת אִשָּׁה (מייבמת) [מְיַיבְּמָא]. ודנה הגמרא, מַאי טַעְמָא היה לה להתייבם לולא הדרשה, אף שהיא אסורה משום ערוה, הלא הוא משום דְּאַמְרִינַן אָתֵי [–יבוא] עֲשֵׂה של מצות יבום, וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה של איסור עריות, שכן עשה דוחה לא תעשה, כפי שיבואר להלן. וקשה, אֵימַר דְּאַמְרִינַן בכל התורה דאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה, אין זה אלא בלֹא תַעֲשֶׂה גְּרִידָא שחייבים עליו מלקות, אבל לֹא תַעֲשֶׂה חמור באיסור עריות שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, מִי דָּחֵי אותו העשה.

הגמרא דנה במקור הכלל האמור ש'עשה דוחה לא תעשה': וְתוּ, אף לֹא תַעֲשֶׂה גְּרִידָא שאין בו כרת אלא מלקות, מְנָלָן דְּעשה דָּחֵי אותו.

הגמרא מביאה את המקור לכך שעשה דוחה לא תעשה: **דִּכְתִיב** (דברים כב יא) **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו'**, ובסמוך לה **נאמר** (שם כב יב) **'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לְךָ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ'**, שהיא מצות ציצית. ונסמכו פרשיות אלו זו לזו ללמד שיעשה אפילו חוטי צמר לבגד של פשתים, או חוטי פשתים לבגד של צמר, לצורך קיום מצות עשה של ציצית. ואף שבכך נעשה הבגד שעטנז ונאסר משום 'לא תלבש שעטנז', מכל מקום נדחה איסור לאו זה מפני מצות עשה של מצות ציצית.

הגמרא מביאה אסמכתא ללימוד דינים והלכות מסמיכות פרשיות: **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, סְמוּכִים** – סמיכות פרשיות **מִן הַתּוֹרָה, מִנַּיִן שיש לדורשה וללמוד מהם דינים והלכות, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קיא ח) **'נֶאֱמָנִים כָּל פִּקּוּדָיו סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר'**. ומכאן שסמיכות פקודי ה' זה לזה עשויים באמת וביושר, ולא לחינם נסמכו אלא כדי ללמדנו דינים והלכות.

הגמרא מביאה הלכה נוספת הנלמדת מסמיכות פרשיות: **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מִנַּיִן לִיבָמָה שֶׁנָּפְלָה לִיבּוּם לִפְנֵי אחי בעלה שהוא מוּכֶּה שְׁחִין, ואומרת שאין רצונה ביבום אלא בחליצה, שֶׁאֵין חוֹסְמִין אוֹתָהּ** – שאין סותמים את טענותיה וכופים עליה להתייבם, אלא שומעים לדבריה וכופין אותו לחלוץ, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כה ד) **'לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ', וְסָמִיךְ לֵיהּ 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּיו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ וגו' יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ'**. ובאה סמיכות פרשיות אלו ללמדנו, שאף על פי שבכח היבם ליבם את האשה בעל כרחה, מכל מקום אין חוסמין את פי האשה וכופים אותה להתייבם למוכה שחין, אלא כופין אותו שיחלוץ לה.

מחזקת הגמרא את דרשת הסמיכות בכלאים בציצית: **וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּלֵא דָרֵישׁ סְמוּכִים בְּעָלְמָא** – אף לדעת התנא שאינו דורש 'סמוכים' בשאר חומשי תורה, מכל מקום כאשר הסמיכות היא **בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה** [–בספר דברים], אף הוא **דָּרֵישׁ** סמוכים. נמצא שדרשת סמיכות פרשיות כלאים בציצית הכתובה במשנה תורה היא לדברי הכל.

רב יוסף מוכיח כדבריו: **דְּהָא רַבִּי יְהוּדָה בְּעָלְמָא** [–בכל התורה] **לֹא דָרֵישׁ** 'סמוכים', ומכל מקום **בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה** אף רבי יהודה **דָּרֵישׁ** 'סמוכין'. מבררת הגמרא: **וּבְעָלְמָא מְנָלָן דְּלֹא דָרֵישׁ** רבי יהודה סמוכים, **דְּתַנְיָא, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר** (שמות כב יז) **'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה'**, ולא התפרש כיצד להמיתה, **וְנֶאֱמַר** בסמיכות לפרשה זו (שם כב יח) **'כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת'**. **סְמָכוֹ עָנְיָן לוֹ** – סמך הכתוב את ענין מכשפה לשוכב עם בהמה, כדי ללמד, **מַה** האיש **הַשּׁוֹכֵב עִם הַבְּהֵמָה מיתתו בְּסִקִּילָה, אַף מְכַשֵּׁפָה מיתתה בְּסִקִּילָה.**

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה לבן עזאי, **וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסְּמָכוֹ עָנְיָן לוֹ** נחמיר ונוֹצִיא מכשף **זֶה לְסִקִּילָה** החמורה. **אֶלָּא** לא מן הסמיכות האמורה למדנו דין זה, כי אם משום **שאוֹב וְיִדְּעוֹנִי בִּכְלַל** כל **הַמְכַשֵּׁפִים חָיָו**, ואף אילו לא נכתבו בפירוש היו מתחייבים מיתה, שהרי נאמר 'מכשפה לא תחיה', ואף אוב וידעוני מכשפים הם. **וְלָמָּה יָצְאוּ** אוב וידעוני להכתב בפני עצמם, כ**כתוב** (ויקרא כ כז) **'וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם'**, כדי **לְהַקִּישׁ** את כל המכשפים **לָהֶם, וְלוֹמַר לָךְ, מָה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי** מיתתם **בְּסִקִּילָה, אַף** כל **מְכַשֵּׁפָה** מיתתה **בְּסִקִּילָה**. הרי לנו כי רבי יהודה אינו דורש סמוכין בכל התורה, ומשום כך מיאן רבי יהודה בדרשת בן עזאי מסמוכין.

מבררת הגמרא: **וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה מְנָלָן** דְּאף רבי יהודה **דָּרֵישׁ** סמוכין.

מבארת הגמרא: **דְּתִנַּן, נוֹשֵׂא אָדָם אֲנוּסַת אָבִיו וּמְפוּתַת אָבִיו**, ואף שאסרה תורה לבוא על אשת אביו ב**כתוב** (ויקרא יח ח) **'עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה'**, אלו מותרות לו, כיון ש'אשת' הוא מלשון אישות, ואין אישות אלא על ידי קדושין, ואלו שלא נתקדשו לאביו אינן בכלל 'אשת אביך' שאסרה תורה. וכן נושא אדם את **אֲנוּסַת בְּנוֹ וּמְפוּתַת בְּנוֹ**, ואף שאסרה תורה לבוא על כלתו ב**כתוב** (שם יח טו) **'עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֵּה'**, אלו מותרות לו, כיון שאין 'כלה' אלא אשה מקודשת וראויה לחופה, ואלו שלא התקדשו לבנו אינן ראויות להכנס עמו לחופה, ואינן בכלל כלתו שאסורה עליו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בַּאֲנוּסַת אָבִיו וּמְפוּתַת אָבִיו**, ואף שאינן בכלל 'אשת אביך'. **וְאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה**, משום **דִּכְתִיב** (דברים כג א) **'לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו'**, ומשמעות סוף הכתוב היא, **כְּנַף שֶׁרָאָה אָבִיו** – אשה שבא אביו עליה אף בלא קידושין, **לֹא יְגַלֶּה** – לא יבוא הבן עליה. מבארת הגמרא: **וּמִמַּאי דְּ**'כנף אביו' אכן **בַּאֲנוּסָה כְּתִיב, מֵעֵילָוֵיהּ דִּקְרָא** – דבר זה נלמד מהאמור בפרשה שלמעלה מכתוב זה. **דִּכְתִיב** בפרשת אונס (דברים כב כט) **'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף', וְסָמִיךְ לֵיהּ 'לֹא יִקַּח אִישׁ וגו' וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו'**, ומסמיכות פרשת אנוסה לפרשת גילוי כנף אביו למדנו ש'כנף אביו' היינו אנוסה כמו בפרשה הקודמת. הרי לנו, שאף שרבי יהודה אינו דורש סמוכין בכל התורה, מכל מקום דורש סמוכים בפרשיות שבמשנה תורה.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן** החולקים על רבי יהודה באנוסת אביו, מדוע אינם מרבים אותה מהסמיכות האמורה, והלא הם דורשים סמוכין אף בכל התורה, וכל שכן שבמשנה תורה יש להם לדרוש סמוכין. משיבה הגמרא: **אִי הָוָה** פרשת אנוסה **סָמִיךְ לֵיהּ** ממש ל'לא יגלה כנף אביו', אכן **כְּדְקָאָמַרְתְּ** [–היה כדבריך], ואף חכמים היו דורשים סמיכות זו. ואולם **הַשְׁתָּא דְּלֹא סָמִיךְ לֵיהּ** פרשת אנוסה לפרשת איסור גילוי כנף אביו, (**דְּהָדֵר כְּתִיב 'לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו'** בֵּנָתַיִם ומפסיק ביניהן), לפיכך סוברים חכמים שאין זו סמיכות. ולשיטתם מה שנאמר 'לא יגלה כנף אביו', **כְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם** של אביו **הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – באשת אחי אביו שמת בעלה בלא בנים, והרי היא ממתנת ומצפה שייבמנה אביו, שהיא אסורה על הבן. ואף שבין כך היא אסורה לכל העולם משום מה שנאמר (דברים כה ה) 'לא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר' ומותרת רק ליבמה, מכל מקום הוסיפה התורה איסור נוסף על בן היבם, 'וכדי **לַעֲבוֹר עָלָיו כִּשְׁנֵי לָאוִין** אם יבוא על יבמת אביו.

חוזרת הגמרא לדון בשיטת רבי יהודה ושואלת: **וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה מַאי טַעְמָא** דרבי יהודה **דְּדָרֵישׁ** סמוכים, על אף שבשאר חומשי תורה אינו דורשם. משיבה הגמרא בשני דרכים: **אִיבָּעֵית אֵימָא, מִשּׁוּם דְּמוֹכַח** ממקומה של הפרשה הנלמדת שיש ללומדה מהפרשה הסמוכה לה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא**, טעמו של רבי יהודה הוא **מִשּׁוּם דְּאַחַת** הפרשיות **מוּפְנֵי** – מיותרת כדי ללמדנו שיש לדרוש את סמיכותן.

מפרשת הגמרא שתי דרכים אלו: **אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוֹכַח, דַּהֲרֵי** אם דיבר הכתוב באיסור עריות נוסף, **אִם כֵּן לִכְתֹּב רַחֲמָנָא נַמִּי** שאר איסורי **עֲרָיוֹת** שבפרשת אחרי מות, אלא בהכרח נכתבה שלא במקום הראוי לה כדי ללמד עליה מהפרשה הסמוכה לה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּפְנֵי, דַּהֲרֵי** אם דיבר הכתוב באשת אביו, **אִם כֵּן לִכְתֹּב רַחֲמָנָא 'לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו' בלבד, 'לֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו' לָמָּה לִי שיכתב.**

כאשר "יגעת" – שעניין היגיעה הוא באופן של היפך הטבע, יותר מהכוחות הרגילים – אזי "ומצאת", כמו מציאה שאינה לפי ערך הטרחה, והיינו, שההצלחה תהיה שלא לפי ערך היגיעה.

משיחת חג הפורים, ה'תשכ"ז

רש"ל

לא תלבש שעטנז — וסמיך ליה "גדילים תעשה לך", ודרשינן סמוכין, ושרינן כלאים בציצית — אלמא אתי עשה ודחי לא תעשה. **שאין חוסמין** — אין [סותמין] טענותיה לכופָּה להתייבם לו, אלא כופין אותו וחולץ. חוסמין — לישנא דקרא קא נקט, דיליף לה מ"לא תחסום". **וסמיך ליה כו'** — אלמא: דרשינן סמוכין. וגבי כלאים בציצית נמי דרשינן.

תוספות

במשנה תורה דרייש — והאי סמוכים דכלאים בציצית — במשנה תורה הוא, ודרשינן. **סמכו ענין לו** — ענין הפרשה, סמוכה פרשת מכשף אצל שוכב עם בהמה, דגבי הדדי כתיבי. **מכשפה לא תחיה** — בספר "ואלה שמות". **מה שוכב עם בהמה בסקילה** — דכתיב באשה הנרבעת לבהמה "דמיהם בם", וכל "דמיהם בם" בסקילה היא, דגמרינן (סנהדרין כג,א) מאוב וידעוני, דכתיב בהו: "ירגמו אותם דמיהם בם" (ויקרא כ). **נוציא זה** — מכשף. לסקילה — שהיא מיתה חמורה מכולן. **בכלל מכשפה היו** — שנאמר: "לא תחיה". לחקיש **אליהן** — שזו מדה בתורה: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד — לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. **נושא אדם אנוסת אביו** — שלא נאסרה עליו עולמית אלא אשת אביו, כדכתיב (ויקרא יח): "ערות אשת אביך", ו"אשת" משמע על ידי אישות דקדושין. **אנוסת בנו** — לאו כלתו היא, דאין כלה אלא מקודשת וראויה לחופה. הכי גרסינן: **ורבנן אי הוה סמיך ליה דבקאמרת, השתא דלא סמיך ליה בשומרת יבם כו'** — לא סמיך ליה, דכתיב: "לא יקח איש את אשת אביו" בנתים. **דמוכח** — מוכח למדרשינהו אהדדי סמכינהו. **לכתביה רחמנא** — לההיא "לא יגלה כנף אביו" לגבי עריות — אי לטפויי לאוי גבי אשת אב קאתי. לאפנויי

דכתיב "לא תלבש שעטנז... גדלים תעשה לך", ואמר רבי אלעזר: סמוכים מן התורה מנין - שנאמר: "סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר". ואמר רב ששת אמר רבי אלעזר משום רבי אלעזר בן עזריה: מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה - שנאמר: "לא תחסום שור בדישו" וסמיך ליה "כי ישבו אחים יחדיו". ואמר רב יוסף: אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא - במשנה תורה דריש, דהא רבי יהודה בעלמא לא דריש, ובמשנה תורה דריש? ותנינא, בן עזאי אומר: נאמר "מכשפה לא תחיה" ונאמר "כל שוכב עם בהמה מות יומת", סמכו ענין לו, מה שוכב עם בהמה בסקילה - אף מכשפה בסקילה. אמר לו רבי יהודה: וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה? אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו, ולמה יצאו - להקיש להם, ולומר לך: מה אוב וידעוני בסקילה - אף מכשפה בסקילה. ובמשנה תורה מנלן דדריש - דתנן: נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו. רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו ואמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי יהודה - דכתיב: "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" כנף שראה אביו לא יגלה. ומאי דבאנוסה כתיב - מעילויה דקרא, דכתיב: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" וסמיך ליה "לא יקח איש וגו'". ורבנן: אי הוה סמיך ליה - כדקאמרת, השתא דלא סמיך ליה דכתיב "לא יקח איש את אשת אביו" בנתים - בשומרת יבם הכתוב מדבר, ולעבור עליו בשני לאוין. ובמשנה תורה מאי טעמא דדרישי? איבעית אימא משום דמוכח, ואיבעית אימא משום דמופני. איבעית אימא משום דמוכח - דאם כן, לכתביה רחמנא גבי ערוות. ואיבעית אימא משום דמופני, דאם כן, לכתוב רחמנא "לא יקח איש את אשת אביו", "לא יגלה כנף אביו" למה לי? שמע

כדמסיק טעמא הואיל ואישתרי — אישתרי. ולהכי קאמר תיתי אחות אשה מאשת אח, ולא קאמר תיתי מאשת אח, כדאמר בכל הני דלקמן: תיתי ממילה, תיתי מכיבוד אב, ואינו מזכיר אחות אשה, משום דלמילף בכל דוכתין קאתי. ואומר רבינו יצחק: דמאשת אח לא מצי למילף בעלמא דלידחי עשה לא תעשה שיש בו כרת, דשאני אשת אח דמצותו בבך, ואי אפשר בענין אחר לקיים מצות יבום, דאם לא כן — בטלה מצות יבום. אבל מכלאים בציצית ילפי' שפיר בעלמא, דאי לא מקיימת מצות תכלת בפשתים — מקיימת בצמר, ואפילו הכי דחי. וכן "וגלח את כל שערו" דמצורע מיקיים בשער דהיתר, ד"כל שערו" קרינא ביה, כמו "כל מלאכה לא תעשו" דשבת, דלא קאי אלא אמלאכות דלא דחו שבת. אי נמי: "כל שערו" ממש, ובנמרטו פאת ראשו וזקנו, וכן כל הני דמייתו — מיקיימי בדוכתא אחריתי.

דכתיב לא תלבש שעטנז וסמיך ליה גדילים וכו' — ואיפכא ליכא למימר, דבמקום גדילים לא תלבש שעטנז כדאמר בסמוך במקום "כי ישבו" "לא תחסום" — דאם כן לשתוק קרא מיניה וממילא ידענין דלא דחי עשה דציצית לאו דכלאים. וגבי יבמה נמי בסמוך ליכא למידרש כי הכא, דבלאו קרא הוה אמינא דחוסמין אותה, ולא יחלוץ לה על ברחו. הקשה הרב רבינו יעקב דאורליינ"ש: דליחייבו נשים בציצית, דאית לן למימר כל שישנו ב"לא תלבש שעטנז" ישנו ב"גדילים". אף על גב דלאו היקש הוא אלא סמוכים דתרי קראי נינהו — מכל מקום דרשינן הכי בפרק קמא דערכין (ג,ב) וב"התכלת" (מנחות מג,א) דקאמר: הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים, ומסיק דכהנים איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואישתרי גייהדו כלאים — בציצית נמי לא לחייבו, קא משמע לן: נהי דאישתרי בעידן עבודה, שלא בעידן עבודה — לא אישתרי. דמשמע דאי אישתרי לגמרי — הוו מיפטרי בציצית, דהוה דרשינן: כל שאינו בלא תלבש שעטנז — אינו בגדילים, כל שכן שיש לנו לדרוש לחומרא ולחייב נשים בציצית! ויש לומר: דהא דנשים פטורות בציצית — היינו משום דיליף לה (קדושין לה,א) רב אחא בר יעקב דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, דהוקשה כל התורה לתפילין, והקישא עדיף מסמוכים. ולמאן דאמר דתפילין לאו מצות עשה שהזמן גרמא נינהו — אפשר לדלידיה נשים חייבות בציצית מסמוכין, דבלאו הכי נמי לרבנן דרבי ישמעאל בפרק "התכלת" (מנחות מג,א) סבר נשים חייבות בציצית, דמחייבי ציצית בלילה, והוי שלא הזמן גרמא. וקשה: הא דדייק בפרק "התכלת" דרב יהודה סבר דציצית מצות עשה שלא הזמן גרמא מדרמי תכלת לפורזומא דאינשי ביתיה, וממאי? דלמא אף על גב דסבר דהוי הזמן גרמא — מיחייב נשים מסמוכין! ויש לומר: דעדיפא מינה משני ליה התם. ומיהו, קשה למאן דפטר נשים מציצית — הוה ליה למיפטרינהו מכלאים, ועל כרחך נשים חייבות בכלאים, דאמר סוף פרק קמא דביצה (יד,ב) כלאים למאי חזו? ושמא איבא שום ריבוי לענין כלאים. **וכי** מפני שסמכו ענין לו כו' — ואם תאמר: דלמא הכא הוא דלא דריש סמוכים משום גזירה שוה דדריש רבי יוסי הגלילי בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סז,א) דמפקא [מסמוכים] דדרש מ"לא תחיה כל נשמה" דבסייף! תדע, דאטו רבי עקיבא דגמר התם דבסקילה מ"אם בהמה אם איש לא יחיה", מי נימא דלא סבר כרבנן דדרשי סמוכים בכל מקום? אלא איצטריך על כרחך משום גזירה שוה דמפקא מסמוכים! ויש לומר: דהכא דייק מלישנא דרבי יהודה, דקאמר "וכי מפני שסמכו", משמע דלא דריש סמוכים בעלמא. והא דדריש רבי יהודה סמוכים בפרק שני דקידושין (נג,א), דקתני: יכול לא יחלקו בקדשים קדשים אבל יחלקו בקדשים קלים, תלמוד לומר "איש כאחיו" וסמיך ליה "אם על תורה" וקאמר התם: סיפרא מני — רבי יהודה! איכא למימר דהתם וי"ו מוסיף על ענין ראשון דרישׁ, דכתיב "וזאת תורת זבח השלמים". אי נמי: משום דמוכח דמדלא כתיב בפרשת ויקרא. אי נמי: משום מופנה, ד"איש כאחיו" מיותר, דהוה ליה למיכתב "לכל בני אהרן תהיה" ותו לא. והא דקאמר במשנה תורה דריש הוא הדין בעלמא, אלא דבמשנה תורה קים ליה דכולהו מוכח או מופנה, ולא חש להביא אלא אחד מהם. **וסמיך** ליה "לא יקח איש את אשת אביו" — ורבנן לא דרשי, משום ד"לא יקח" מפסיק בין פרשת אונס ל"לא יגלה". **דאם** כן לכתביה גבי עריות — דאף על גב דאיצטריך למיכתביה הכא להיקישא ל"לא יבא ממזר", דמדהכא דרשינן ממאי הוה ממזר, בין לרבי עקיבא בין לרבנן. בפרק "החולץ" (יבמות מט,א) — התם נמי סמוכין נינהו, ודרשינן מטעם דמוכח או מופנה. ואם תאמר: גבי מכשפה נמי לדרוש רבי יהודה, דמוכחא מילתא מדלא כתיב "כל שוכב עם בהמה" גבי עריות! ויש לומר: דלא שייך גבי עריות, דאין זנות לבהמה. אי נמי: לא חשיב מוכח, כיון שהלמד נכתב במקומו. ומיהו, לענין מופנה לא איכפת לן בהי מינייהו. **אם** כן לכתוב רחמנא "לא יקח איש" וגו' "לא יגלה כנף אביו" למה לי — מדנקט לא יגלה בלא וי"ו — משמע דאכוליה קרא בעי למה לי, וקשה: דלמא מיבעי ליה לשומרת יבם, כדדרשי ליה רבנן לקמן: ואית דגרסי: "ולא יגלה כנף אביו" למה לי, ומפרש דאאביו קא בעי למה לי, דפשיטא ליה דאאביו קאי. אבל "לא יגלה" — מצי למימר דדרשי ליה לשומרת יבם כמו רבנן. ורבינו יהודה בן נתן פירש: דשפיר גרס "לא יגלה" בלא וי"ו, ואכוליה קרא קבעי למה לי, דמשמע ליה להתלמוד דלא מוקי ליה בשומרת יבם של אביו, כיון דבלאו הכי איכא איסור יבמה לשוק ואיסור דודתו, ולא מוקמינן ליה בלאוי יתירא היכא דאיכא למידרש. ובפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צז,א) אמרינן נמי דלרבנן לא איצטריך לשומרת יבם אלא לעבור עליה בשלשה לאוין.

תוספות

מכדי כתיב ובגד כלאים וגו' — ההוא קרא דגדילים לא מצית לאייתורי ולמימר: מכדי כתיב פרשת ציצית — למאי הילכתא כתביה? דכולה איצטריך, כדדרשינן לקמן (ה,ב): "גדילים" — ארבעה, ודרשינן נמי "על ארבע כנפות" ולא על שלש וחמש, "בסותר" ולא של אחרים, "אשר תכסה בה" — פרט לכסות סומא, ולמעט שאין מכסה רובו.

אבל לבישה כל תרי מיני אסר רחמנא — ואם תאמר: אפילו חד מינא הוה אמינא דאסור, ובלבד שיהא שוע טווי ונוז! ויש לומר: דשעטנז משמע נמי תערובות. **אם** כן לשתוק קרא מיניה ותיתי שעטנז שעטנז מהעלאה — ואם תאמר: בפרק "במה מדליקין" (שבת כז,א) קאמר רב פפא: אף כל צמר ופשתים דקאמר רבי ישמעאל — לאיתויי כלאים. וקאמר התם דהא דרב פפא בדותא היא, דכלאים צמר ופשתים בהדיא כתב בהו. ומאי קושיא? והא איצטריך "אף כל" לאפנויי צמר ופשתים, כדקאמר הכא! ויש לומר: דבמסקנא דנפקא לן הפנאה לרבנן משעטנז, לרבי ישמעאל נמי תיפוק מהתם, ותו לא איצטריך אף כל לאפנויי צמר ופשתים דכלאים.

ותנא דבי רבי ישמעאל וכו' — ואם תאמר: בלא תנא דבי רבי ישמעאל נמי יוכל לדקדק דבגדים משמע כל בגדים, דלכולהו אמר רחמנא עביד להו תכלת — אלמא בבגדי פשתן נמי שרי תכלת! וכי תימא: דהוה אמינא דלאו אכולהו אמר רחמנא דליעבד תכלת — השתא נמי נימא דאצמר דוקא אמר רחמנא דליעבד תכלת, ולא אפשתים! ויש לומר: דודאי אי לאו תנא דבי רבי ישמעאל הוה אמינא דשאר מיני אמר רחמנא דליעבד תכלת, ולא אפשתים, אבל לתנא דבי רבי ישמעאל דכל בגדים צמר ופשתים — משמע דאתרוייהו קאי, דאפילו נימא בעלמא דבגד הוי או צמר או פשתים — הכא "בגדיהם" כתב, דמשמע תרי. **ואמר** רחמנא עביד להו תכלת — ואם תאמר: והיכי משמע מהכא דשרי כלאים בציצית? נימא דעביד להו תכלת בלא שוע טווי ונוז! ויש לומר: דרחוט ציצית בעינן שיהא שוע טווי ונוז, דדריש בספרי: "פתיל תכלת" — טווי ושזור, והוא הדין שוע, דבעינן. ויליף התם לבן מתכלת. וסתם בגדים שלהן היו נמי שוע טווי, וגם נוזין פירוש "שזורים" כמו שפירש רבינו תם לקמן (ה,ב) נוז שזורי, היינו שזורים בסוף הטלית, מקום הנחת ציצית, כדאמרינן בריש "המוצא תפילין" (עירובין צו,ב): ודלמא אדעתא דשיפתא דגלימא עייפינהו. אבל קשיא: דאכתי נימא דאמר רחמנא לעביד להו תכלת בלא קשירה, דלא הוי כלאים, דתוכף תכיפה אחת אין חיבור. ובמנחות (לט,א) דקדק דקשר עליון דאורייתא מדשרי רחמנא כלאים בציצית. ושמעתי בשם רבי יצחק קלנון: דעל כרחך אמר רחמנא ליעביד להו תכלת בענין דהוי כלאים, דאי דוקא בלא כלאים — אם כן לישתוק קרא מ"יחדו", ומדאמר רחמנא עביד להו תכלת — ידעי דתוכף תכיפה אחת אינו חיבור. אלא ודאי בענין דהוי כלאים אמר רחמנא ליעביד תכלת, ולא שמעינן להו מהכא מידי אי תוכף תכיפה אחת חיבור אי לא, להכי איצטריך יחדו. **ותכלת** עמרא הוא — לא היה צריך לכך, דבין הוא כיתנא ובין הוא עמרא יכול לדקדק דכלאים בציצית שרי, דאמר רחמנא לבגדיהם דהוו צמר ופשתים — ליעביד תכלת, שהוא או כיתנא או עמרא, שאין בבגדי כהונה אלא צמר ופשתים, מדכתב בהו "בגדיהם"! אלא האמת אומר.

מדשש כיתנא תכלת עמרא — וליכא למימר דתכלת נמי כיתנא, אלא צבוע הוא תכלת. וארגמן ותולעת שני עמרא, דסברא הוא דכל הצבועים מין אחד הוא, מדלא חילק בהן אלא בצבע. **סלקא** דעתך אמינא דדרבא — לאו דוקא, דרבא איירי בתר דכתיב צמר ופשתים, והשתא איירי אי לא כתב צמר ופשתים. אלא כלומר, כדיוקא דרבא. והכי קאמר קרא: ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, דלבגדיהם שהם צמר ופשתים עביד ציצית. אבל תכלת דבתר הכי — לא קאי אבגדים, אלא א"הכנף" מין כנף. והמקשה דפריך והא תנא דבי רבי ישמעאל — לית ליה דרבא, וסבור דכרבא ממש קאמר — היה יכול להקשות: והא רבא לבתר דכתיב צמר ופשתים קאמר. **והא** תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא — דליכא למימר דמ"הכנף" מרבה שאר בגדים, כדאשכחן בפרק "במה מדליקין" (שבת כז,א) דמרבה שאר בגדים גבי שרצים מ"או בגד", דהכנף לאו ריבויא הוא. **ואפילו** צמר לפשתיי ופשתים לצמר — משמע הכא דתנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא. וקשה, דבפרק "במה מדליקין" (שבת כז,א) קאמר התלמוד: הדר ביה רבא מההיא, וסבר דאף כל לאתויי שרצים. וסבר שפיר כתנא דבי רבי ישמעאל! וצריך לומר דסוגיא דהכא כרב נחמן בר יצחק דהתם, דקאי "אף כל" לאיתויי ציצית, אם כן הוי דלא כרבא. **דאפילו** צמר לפשתן ופשתן לצמר כו' — נראה דאפילו שני חוטין לבן של צמר שרי בפשתים, כדאמר במנחות, אף על גב דאפשר במינו, כדקאמר התם: מגו דתכלת פטרה לבן נמי פוטר, ולבן של

רש"י

לאפנויי — לאנוסתו של אביו, דיליף מסמוכים דלעיל. **לא תלבש שעטנז למה לי** — שמע מינה לאפנויי ולמדרש סמוכים. **ואפילו מוכרי כסות** — שאין מתכוונים להנאת חימום. **צמר ופשתים למה לי** — אי לאשמועינן דכלאים צמר ופשתים הוא דקאסר — לא צריך, דמכדי בכלאים כתיב "בגד", ותנא דבי רבי ישמעאל כו'. **באחד מהם** — גבי נגעים: "בבגד צמר או בבגד פשתים" (ויקרא יג). **ואכתי איצטריך** — למכתב צמר ופשתים הכא גבי לבישה, ואף על גב דכתיב בגד בהעלאה דמשמע צמר ופשתים, דסלקא דעתך כו'. **ותנא דבי רבי ישמעאל** — דילפינן אליביה כלאים בציצית מדאייתר צמר ופשתים למיסמכיה "לגדילים תעשה לך". **מעמא דכתב רחמנא כו' כל בגדים צמר ופשתים הם** — והאי "בגדיהם" דציצית משמע בין של צמר בין של פשתים, ואמר רחמנא עביד ותכלת נמי לפשתים. **ותכלת עמרא** — מדשש כיתנא, דכתיב (שמות לט): "מכנסי בד שש משזר", ובד היינו פשתים, כדמפרש ב"בא לו כהן גדול" במסכת יומא (עא,ב): "בד" — דבר העולה בד בבד; "תכלת" — עמרא; וכן שאר צבעים האמורים בבגדי כהונה, ארגמן ותולעת שני; שאין בגדי כהונה אלא מצמר ופשתים, דכתיב בספר יחזקאל (מד) ביום הכפורים "בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר", שמע מינה שעבודות החיצונות יש בהם צמר עם פשתן ולא מין אחר, ומדמפרש קרא "שש" באחד מן המינין, שמע מינה שאר המינין צמר היו. **סלקא דעתך אמינא כדרבא** — אי לא כתב רחמנא צמר ופשתים הוה דרשינן "הכנף" — מין כנף, כרבא, למימר דלבגד פשתים עשה פשתן ולצמר עשה צמר וצבעינן תכלת, אבל כלאים לא, קא משמע לן דרשא דסמוכין דאפילו כלאים, והכי הוי מסקנא דמילתא, אלא דקא מפרש ואזיל מילתיה דרבא. **כתיב הכנף** — עשה ציצית ממין הכנף, ואם טלית של משי עשה ציצית של משי, וכתיב צמר ופשתים גדילים תעשה לך, דמשמע עשה ציצית מצמר ופשתים. **והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא** — דדריש "הכנף" מין כנף, דהא לתנא דבי רבי ישמעאל טלית של שאר מינין אינה חייבת בציצית, דהא "בגד" כתיב, ותנא דבי רבי ישמעאל קאמר כל בגד צמר ופשתים. **איצטריך** — צמר ופשתים אף על גב דלא דריש תנא דבי רבי ישמעאל מין כנף לשאר מינין. **סלקא דעתך אמינא** — לגבי טלית של צמר ופשתים דריש כי דיוקא דרבא דדריש ציצית מין כנף. **והכי אמר רחמנא כו'** — קא משמע לן דרשא דסמוכין למישרי כלאים בציצית.

תינח

שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְגַבֵּי צִיצִית נַמִּי, אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּכָּח, וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּפְנֶה. אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּכָּח - דְּאִם כֵּן לִכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי פָּרָשַׁת צִיצִית, לְמַאי הִלְכְתָּא כְּתָבֵיהּ הָכָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּפְנֶה, מִכְּדֵי כָּתַב "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ", "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. הָנֵי מִצְרָךְ צְרִיכִי; דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" הֲוָה אָמִינָא: כָּל דֶּרֶךְ הַעֲלָאָה אָסַר רַחֲמָנָא, וַאֲפִילּוּ מוֹכְרֵי כְּסוּת - כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" דּוּמְיָא דִּלְבִישָׁה דְּאִית בֵּיהּ הֲנָאָה, וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ" הֲוָה אָמִינָא: דַּוְקָא לְבִישָׁה דְּנָפֵישׁ הֲנָיָיתָהּ, אֲבָל הַעֲלָאָה לָא - כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" - אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" לָמָּה לִי? מִכְּדֵי כָּתַב: "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה סְתָם "בְּגָדִים" וּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" אַף כָּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְאַכַּתִּי אִיצְטְרִיךְ, סְלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הַעֲלָאָה הִיא, דְּלָא נָפֵישׁ הֲנָאָתָהּ, אֲבָל לְבִישָׁה דְּנָפֵישׁ הֲנָיָיתָהּ - כָּל תְּרֵי מִינֵי אָסַר רַחֲמָנָא, דִּכְתַב רַחֲמָנָא "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים". אִם כֵּן לִשְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ, וְתֵיתֵי "שַׁעַטְנֵז" "שַׁעַטְנֵז" מֵהַעֲלָאָה. וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, הָא לָאו הָכִי - כְּלְאַיִם בְּצִיצִית הֲוָא אָמִינָא דְּאָסַר רַחֲמָנָא? וְהָכְתִיב "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל בְּגָדִים צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הֵם, וְאָמַר רַחֲמָנָא: עֲבִיד לֵיהּ תְּכֵלֶת, וּתְכֵלֶת עַמְרָא הוּא. וּמִמַּאי דִּתְכֵלֶת עַמְרָא הוּא? מִדְּשֵׁשׁ כִּיתָּנָא - תְּכֵלֶת עַמְרָא הוּא. אִיצְטְרִיךְ, סְלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא דִּדְרָבָא. דְּרָבָא רָמֵי: כְּתִיב "הַכָּנָף" - מִין כָּנָף, וּכְתִיב "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים"! הָא כֵּיצַד? צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן, וּשְׁאָר מִינִין, בְּמִינָן פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן - אֵין פּוֹטְרִין. וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵית לֵיהּ דִּרְבָא! אִיצְטְרִיךְ, סְלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא כִּי דִּיוּקָא דִּרְבָא "הַכָּנָף" - מִין כָּנָף, וְהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: עֲבִיד לֵיהּ צֶמֶר לְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים לְפִשְׁתִּים, וְכִי עֲבִידַת צֶמֶר לְצֶמֶר - צִבְעֵיהּ, אֲבָל צֶמֶר לְפִשְׁתִּים וּפִשְׁתִּים לְצֶמֶר - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" דַּאֲפִילּוּ צֶמֶר לְפִשְׁתִּים, וּפִשְׁתִּים לְצֶמֶר.

תינח

אלא שְׁמַע מִינָּהּ שכתוב זה נכתב לְאַפְּנוּיֵי – לייתור, כדי שנדרוש את סמיכותו לפרשה הקודמת של אונס, ונפרש את 'כנף אביו' באנוסת אביו.

הגמרא חוזרת לבאר את דרשת הסמיכות שבפרשיות כלאים וציצית: וְנֵבִי צִיצִית נַמִּי יש לדרוש בה סמוכין משום שני הטעמים שהוזכרו לעיל, אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוֹכַח, וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּפְנֶה. מפרשת הגמרא את דבריה: אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוֹכַח שיש לדרוש את סמיכות ציצית לכלאים, דַּהְרֵי אם ללמדנו את עצם דין ציצית, אִם כֵּן לִכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא 'גדילים תעשה לך' נֵבִי עיקר פָּרָשַׁת צִיצִית הכתובה בפרשת שלח (במדבר טו לז–מא), לְמַאי הִלְכְתָּא כַּתְבֵיהּ הָכָא – מדוע נכתבה שלא במקומה אלא בסמיכות לפרשת כלאים, בהכרח כדי לדרוש מן הסמיכות להתיר כלאים בציצית. וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּפְנֶה [–מיותר] דין כלאים שנאמר כאן, מִכְּדֵי [–שהרי] כבר כָּתַב רחמנא בפרשת קדושים 'וּבְגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ', אם כן 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז' הכתוב בסמיכות לפרשת ציצית לָמָּה לִי. אלא שְׁמַע מִינָּהּ שנכתב כדי לְאַפְּנוּיֵי – לייתרו ולדורשו להיתר שעטנז בציצית.

מקשה הגמרא: הָנֵי שתי פרשיות שעטנז הכתובות בתורה מִצְרָךְ צְרִיכִי, ואין הפסוק 'לא תלבש שעטנז' מיותר. דַּהְרֵי אִי כָּתַב רַחֲמָנָא רק 'לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ', הָוָה אֲמִינָא כָּל דֶּרֶךְ הַעֲלָאָה על הגוף אָסַר רַחֲמָנָא, וַאֲפִילּוּ בהעלאתם של מוֹכְרֵי כְּסוּת המעלים את הכסות על כתפם בימות החמה כדי להראותה לקונים, ואינם מתכוונים להנאה. לכן כָּתַב רַחֲמָנָא גם 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז', כדי ללמדנו שאין העלאה אסורה אלא כשיש בה הנאה, דּוּמְיָא דִּלְבִישָׁה ממש דְּאִית בֵּיהּ הֲנָאָה של חימום בלבישתו. וְכן אִי כָּתַב רַחֲמָנָא רק 'לֹא תִלְבַּשׁ שעטנז', הָוָה אֲמִינָא שדַּוְקָא לְבִישָׁה דְּנָפִישׁ הֲנָיֵיתָהּ [–שמרובה הנאתה] אסורה, אֲבָל הַעֲלָאָה בעלמא שאין הנאתה מרובה כשל לבישה היינו אומרים שלֹא נאסרה, לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ' כדי לאסור אף העלאה. אם כן אין כאן שום יתור לדרוש מחמתו את סמיכות שעטנז לציצית.

מתרצת הגמרא: אף שעיקר הכתוב אינו מיותר, מכל מקום אי אפשר לומר שבא רק ללמד על העלאה שאינה אסורה אלא כשיש בה הנאה, משום שאִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא רק 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז', 'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים' שנאמר בהמשך הכתוב לָמָּה לִי. ואין לומר שנכתב כדי ללמדנו ששעטנז אינו אלא ממיני צמר ופשתים, דִּמְכִּדֵי [–שהרי] כבר כָּתַב באיסור העלאה 'וּבְגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ', וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ כַּתּוֹרָה בכמה עניינים סְתָם בְּגָדִים בלא שיפרש הכתוב ממה הם עשויים, וְפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן – בנגעי בגדים, ש'בגד' היינו צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, ככתוב (ויקרא יג מז) 'וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים', אַף כָּל מקום שנזכרו בתורה בגדים סתם כוונת התורה לבגדי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, ובכלל זה גם הכתוב 'ובגד כלאים שעטנז' מדבר בבגד העשוי מצמר ופשתים. שהרי לשון 'שעטנז' משמעו שני מינים מחוברים, ורק מיני צמר ופשתים בלבד קרויים 'בגד', ואם כן בהכרח שאיסור שעטנז אמור רק בבגד העשוי מצמר ופשתים יחד. ואם כן 'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים' דְּכָתַב רַחֲמָנָא בשעטנז לָמָּה לִי. אלא שְׁמַע מִינָּהּ שנכתב 'צמר ופשתים' כדי לְאַפְּנוּיֵי – לייתר ולדרוש את סמיכות פרשת ציצית לשעטנז.

שוב מקשה הגמרא: וְאַכַּתִּי [–ועדיין] אִיצְטְרִיךְ הכתוב לפרש גם בלאו של לבישה ששעטנז הוא מצמר ופשתים, ואף שכבר נאמר 'בגד' בהעלאה, משום דסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, שדווקא הַעֲלָאָה הִיא האסורה רק בצמר ופשתים משום דְּלֹא נָפִישׁ הֲנָאָתָהּ [–שאין הנאתה מרובה], אֲבָל בלִבְישָׁה דְּנָפִישׁ הֲנָיֵיתָהּ [–שהנאתה מרובה], היינו אומרים שאף בכָּל שאר תְּרֵי מִינֵי המעורבים בבגד אחד אָסַר רַחֲמָנָא, ולאו דווקא צמר ופשתים. על כן כָּתַב רַחֲמָנָא 'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים' גם לגבי לבישה, ואם כן אין כאן יתור לדרוש ממנו סמוכים.

מתרצת הגמרא: אין לומר שנכתב 'צמר ופשתים' בלבישה כדי ללמדנו שרק הם אסורים בשעטנז, שאִם כֵּן לִשְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ – ישתוק הכתוב מלפרש זאת, וְתֵיתֵי – ונלמד איסור לבישה בגזירה שוה 'שַׁעַטְנֵז שַׁעַטְנֵז' מֵהַעֲלָאָה. שהרי נאמר בלבישה 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז', ונאמר גם בהעלאה 'ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך', וכשם ששעטנז האמור בהעלאה אינו אלא בצמר ופשתים, הוא הדין לשעטנז האמור בלבישה. ואם כן מיותר 'צמר ופשתים' האמור בה כדי לדרוש סמוכים.

מקשה הגמרא: ולשיטת תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שסתם בגד שבתורה היינו צמר ופשתים, טַעְמָא – וכי טעם מה שהותרו כלאים בציצית הוא רק משום דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים', ומתוך כך מיותרת הפרשה ללמוד ממנה סמוכים, הָא לָאו הָכֵי – אבל בלא יתור זה לא היינו דורשים סמוכים, וממילא כִּלְאַיִם בְּצִיצִית הֲוָה אֲמִינָא דְּאָסַר רַחֲמָנָא. וְהִכְתִּיב בפרשת ציצית 'וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם', ולדעת תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שכָּל בְּגָדִים סתם האמורים בתורה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הֵם, בהכרח שאף בגד האמור בפרשת ציצית מצמר או פשתים הוא, וְאָמַר רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ – תעשה לבגד זה פתיל תְּכֵלֶת, וּתְכֵלֶת הרי עֲמָרָא [–צמר] צבוע בתכלת הוא, ואם כן בהכרח שהתירה התורה כלאים בציצית, ואין צורך לדרוש היתר זה מ'סמוכים', ושוב יקשה למה נאמר 'צמר ופשתים' בשעטנז.

מפרשת הגמרא את קושייתה: וּמַמַּאי דְּ'תְכֵלֶת' מין עֲמָרָא צבוע הוא ולא מין אחר הצבוע בתכלת. שהרי נאמר בבגדי כהונה (שמות לט כח) 'מִכְבְּסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר', ו'בד' הוא מפשתים, הרי לנו ש'שש' הוא פשתים, ואם כן מִדְּ'שֵׁשׁ' הוא כִּיתָּנָא [–פשתן], בהכרח ש'תְכֵלֶת' האמור בשאר בגדי כהונה (שמות כח ח) 'תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ', עֲמָרָא [–צמר] הוא.

מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ הכתוב ללמדנו שכלאים מותרים בציצית, ולא היינו יודעים זאת ממה שציותה התורה להטיל חוטי צמר בבגד פשתים. כי סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לפרש את הכתוב כִּדְרָבָא. דְּרָבָא רָמֵי – הקשה סתירת הכתובים, כְּתִיב 'ציצית הַכָּנָף', ומשמע שיטיל בבגד חוטי ציצית ממִין הַכָּנָף של הבגד, ואם הבגד הוא של משי יטיל בו ציצית של משי. וּכְתִיב 'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים' באיסור שעטנז הסמוך לפרשת ציצית, ומשמע שיהיו חוטי הציצית ממין צמר או פשתים בלבד, ואפילו אם הבגד עצמו עשוי ממין אחר. הָא כֵּיצַד יתפרשו שני כתובים אלו. אלא חוטי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין את הבגד בֵּין בְּבגד שהוא מִינָן [–צמר ופשתים], וּבֵין בבגד שֶׁלֹּא בְמִינָן כגון בגד משי, ואילו חוטים העשויים מִשְּׁאָר מִינִין, רק בְּבגד העשוי ממִינָן הם פּוֹטְרִין, אבל שֶׁלֹּא בְמִינָן אֵין הם פּוֹטְרִין. ולדברי רבא היה מקום לומר שלא ציותה התורה להטיל צמר תכלת בציצית אלא אם בבגד של צמר, אבל בבגד פשתים יטיל רק ציצית של פשתים. לכן נאמר בשעטנז 'צמר ופשתים' ללמדנו שכלאים מותרים בציצית.

בתחילה הבינה הגמרא מדברי התרצן שתנא דבי רבי ישמעאל סובר לגמרי כרבא, ועל כן תמהה: וְהָא תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בהכרח לֵית לֵיהּ דְּרָבָא בדרשת 'הכנף מין כנף', שהרי לדעת רבא למדנו משם שמצות ציצית נוהגת אף בבגד של שאר מינים, ואילו לתנא דבי רבי ישמעאל, אין מטילים ציצית אלא בבגד צמר או פשתים, שכן משמעות 'בגדיהם' האמור בפרשת ציצית היא רק בגד צמר ופשתים.

הגמרא מפרשת את התירוץ האמור באופן אחר: אִיצְטְרִיךְ הכתוב ללמדנו שכלאים בציצית מותרים, כי סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כִּי דִּיוּקָא דְּרָבָא 'הַכָּנָף מִין כָּנָף', ולא שסובר תנא דבי רבי ישמעאל כתשובת רבא, אלא שלשיטתו היה מקום לדרוש כתוב זה באופן אחר. וְהָכֵי קָאָמַר רַחֲמָנָא, 'הכנף' שיהיו חוטי הציצית ממין הכנף, וַעֲדִיף לֵיהּ [–עשה לו] חוטים של צֶמֶר לְכנף של צֶמֶר, וְחוטי פִּשְׁתִּים לְכנף פִּשְׁתִּים. וְכִי עֲבִידַת – וכאשר תטיל חוטי צֶמֶר לְבגד צֶמֶר צִבְעִיהּ [–תצבענו] בתכלת, אֲבָל חוטי צֶמֶר לְבגד פִּשְׁתִּים וְחוטי פִּשְׁתִּים לְבגד צֶמֶר לֹא תעשה כלל משום איסור כלאים. על כן כָּתַב רַחֲמָנָא 'צֶמֶר וּפִשְׁתִּים', כדי ללמד שאין דורשים כלל 'הכנף מין כנף', ובא הכתוב להתיר כלאים בציצית, ולומר דַּאֲפִילּוּ חוטי צֶמֶר לְבגד פִּשְׁתִּים וְחוטי פִּשְׁתִּים לְבגד צֶמֶר תטיל.

מקשה הגמרא: **תִּינַח לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, שלשיטתו מיותר 'צמר ופשתים', ועל כן פנויה הפרשה לדרוש ממנה סמוכין ולהתיר כלאים בציצית, ומכאן למדנו שבכל התורה עשה דוחה לא תעשה. אבל **לְרַבָּנָן** החולקים על תנא דבי רבי ישמעאל ואינם סוברים שבגדים האמורים סתם הם דווקא צמר ופשתים, **מְנָא לְהוּ** – מנין להם שעשה דוחה לא תעשה, והרי לשיטתם 'צמר ופשתים' האמורים בפרשת כלאים נצרכים לגופם, ללמד שלא אסרה התורה בלבישה אלא בגד שעשוי מצמר ופשתים יחד. ונמצא שפרשיות כלאים וציצית אינן מופנות לדרשת סמוכים, ואם כן יתכן שכלאים אסורים גם בציצית.

משום קושיא זו מביאה הגמרא מקור אחר שעשה דוחה לא תעשה: **נַפְקָא לְהוּ** לחכמים שעשה דוחה לא תעשה **מֵ'רֹאשׁוֹ'** האמור בתגלחתו השניה של המצורע המיטהר מצרעתו. **דְּתַנְיָא**, נאמר בפרשת מצורע (ויקרא יד ט) 'וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ, אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ' וגו', **'רֹאשׁוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – למה הוצרכה התורה לפרט שהמצורע צריך לגלח את ראשו, והרי כבר נאמר 'יגלח את כל שערו' ובכלל זה גם ראשו. מבארת הברייתא: **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יט כז) **'לֹא תַקִּפוּ (אֶת) פְּאַת רֹאשְׁכֶם'**, שאסרה התורה על כל איש מישראל לגלח את פאות ראשו, **שׁוֹמֵעַ אֲנִי שאַף מְצוֹרָע כֵּן**, ואף שמצווה לגלח את כל שערותיו מכל מקום יאסר בגילוח ראשו, לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר 'רֹאשׁוֹ'**, שמצורע חייב לגלח את כל ראשו. הרי שהעשה של תגלחת מצורע דוחה לא תעשה של 'לא תקיפו פאת ראשכם', ומכאן אנו למדים לכל התורה שעשה דוחה לא תעשה. ולכן היתה התורה צריכה לומר באחות אשה 'עליה', כדי ללמד ששם לא ידחה העשה את הלא תעשה.

מפרשת הגמרא את דברי הברייתא: **וְקָא סָבַר הַאי תַּנָּא** של הברייתא, שאף הקפת הפאות יחד עם **הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ**, אף זו **שְׁמָהּ הַקָּפָה** האסורה בלאו של 'לא תקיפו'. ואין אומרים שאיסור 'לא תקיפו' הוא רק באופן שמגלח את פאותיו בלבד ומשייר את שער ראשו, ולא כשמגלח את כל שערות ראשו. ומאחר שלדעת תנא זה אף הקפת כל הראש בכלל הקפה, לכן הוצרך הכתוב לשיטתו ללמדנו שיהיה המצורע מותר לגלח את כל שערות ראשו. אבל למאן דאמר 'הקפת כל הראש לאו שמה הקפה', בין כך אין המצורע עובר על איסור הקפה, שהרי הוא מגלח את כל שער ראשו כאחד ואינו משייר את שער הראש.

הגמרא מקשה על הלימוד מהקפת ראש המצורע שעשה דוחה לא תעשה: **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** על לימוד זה, **מַה לְּלָאו** דְּאיסור **הַקָּפָה שֶׁכֵּן** הוא **לָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל** – שאין איסור זה נוהג בכל ישראל, שהרי הנשים אינן אסורות בו, ועל כן לא תעשה זה קל יותר וניתן להדחות מפני עשה. אבל איסור אחות אשה ששוה בכל, שהרי כשם שהאיש מוזהר שלא לבוא על אחות אשתו, כך היא מוזהרת שלא יבוא עליה בעל אחותה, ומנין שאף לאו זה נדחה מפני עשה, עד שהוצרך 'עליה' ללמדנו שאין לאו זה נדחה מפני עשה דיבום.

הגמרא מביאה מקור אחר לדין עשה דוחה לא תעשה: **אֶלָּא אַתְיָא** [–נלמד] דין עשה דוחה לא תעשה **מִ'זְקָנוֹ'** האמור בתגלחתו השניה של המצורע המיטהר מצרעתו. **דְּתַנְיָא**, 'זְקָנוֹ' שנאמר בכתוב האמור **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר**, הרי כבר נאמר 'יגלח את כל שערו' ובכלל זה גם זקנו. אלא **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** בכהנים (שם כא ה) **'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ'**, **שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף כֹּהֵן מְצוֹרָע כֵּן**, ואף שמצווה לגלח את כל שערותיו, אם כהן הוא אסור לו לגלח את זקנו, לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר 'זְקָנוֹ'**, שאף כהן מצורע מגלח את כל שערו ואף את זקנו. ומכאן למדנו לכל התורה שלא תעשה נדחה מפני עשה. ואף שגם איסור התגלחת אינו שוה בכל [כמו איסור הקפת הראש], שהרי הנשים אינן מצוות באיסור השחתת זקן, **וְאולם אִם אֵינוֹ עִנְיָן** לְלמד **שלָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל** נדחה מפני עשה, שהרי כבר למדנו זאת מ'ראשו' כמבואר לעיל, **תְּנֵהוּ עִנְיָן** לְלמד שגם **לָאו הַשָּׁוֶה בַּכֹּל** נדחה מפני עשה.

הגמרא מקשה על הלימוד מ'זקנו': **וְהרי אַכַּתִּי אִיצְטְרִיךְ** 'זקנו' לגופו ואינו מיותר ללמד שעשה דוחה לא תעשה אף בלאו השוה בכל. שהרי אם לא שחידשה התורה שהעשה של תגלחת זקן המצורע דוחה את אזהרת הכהנים מהשחתת זקנם, **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא**, שאף שלאו בעלמא שאינו שוה בכל נדחה כפי שלמדנו מ'ראשו', מכל מקום איסור השחתת הזקן בכהנים אינו נדחה, ואף שאינו שוה בכל, כי **שָׁאנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וְרִיבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵירוֹת** שאינם נוהגות בישראל, לכן האיסורים שנאמרו בהם חמורים יותר, ועל כן היינו סבורים לומר **שאֲפִילּוּ לָאו** של כהנים **שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל לֹא דָּחֵי** העשה את הלאו. ולכך **קָא מַשְׁמַע לָן** 'זקנו' **דְּדָחֵי** עשה אף לאו של כהונה. וכיון שנצרך הכתוב לגופו ללאו שאינו שוה בכל בכהנים שנדחה מפני העשה, שוב אין לנו מקור שלאו השוה בכל נדחה מפני עשה.

הגמרא מביאה מקור אחר לדין עשה דוחה לא תעשה: **אֶלָּא אַתְיָא** לאו השוה בכל שנדחה מפני עשה **מֵ'רֹאשׁוֹ'** האמור בתגלחתו השניה של המצורע המיטהר, הנדרש כדרשתו **דְּהַךְ תַּנָּא** אחר, ולא כדרשת הברייתא המובאת לעיל הדורשת אותו להיתר הקפת פאות המצורע. **דְּתַנְיָא**, **'רֹאשׁוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – למה הוצרכה התורה לפרט שהמצורע צריך לגלח את ראשו, והרי כבר נאמר 'יגלח את כל שערו' ובכלל זה גם ראשו. ולא יתכן שבא הכתוב להתיר את הקפת פאת ראשו של המצורע, שהרי גם בלא זה בתגלחתו של המצורע אין משום איסור 'לא תקיפו פאת ראשכם', שכן הוא מגלח את כל ראשו כאחד, והקפת כל הראש לאו שמה הקפה. אלא **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** בנזיר (במדבר ו ה) **'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ'**, **שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף (מצורע ונזיר) [נָזִיר מְצוֹרָע]** – נזיר שעלתה בו צרעת שדינו **כֵּן**, ולא יגלח את שער ראשו כשבא להיטהר, לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר 'רֹאשׁוֹ'**, לרבות את ראשו של הנזיר המיטהר מצרעתו, שמחויב הוא בתגלחת, ונדחה הלאו של 'תער לא יעבר על ראשו' מפני מצות עשה של גילוח המצורע. ומכאן הוא המקור לכלל שעשה דוחה לא תעשה בכל התורה. ואף על גב שגם איסור גילוח של נזיר הוא לאו שאינו שוה בכל, מכל מקום אם אינו ענין ללאו שאינו שוה בכל, שהרי כבר למדנו מ'זקנו' שלאו שאינו שוה בכל נדחה מפני עשה, תנהו ענין ללאו השוה בכל שאף הוא נדחה מפני עשה.

מקשה הגמרא על מקור זה לדין עשה דוחה לא תעשה: והרי **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** את הלימוד מנזיר לכל התורה, **מַה לְּנָזִיר מְצוֹרָע** שמצינו שנדחה איסורו מפני העשה של תגלחת מצורע, **שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ** לאיסורו של הנזיר **בִּשְׁאֵלָה** – שיכול להישאל אצל חכם שיתיר לו את נזירותו. לפיכך יש לומר שדווקא איסור נזיר נדחה מפני עשה, לפי שקלים איסוריו משאר איסורי התורה בכך שבידו להתירם כאמור, ואין ללמוד ממנו לשאר האיסורים שבתורה שאף הם ידחו מפני עשה.

מוכיחה הגמרא את הסברא האמורה: **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי** – שאם לא תאמר שאיסורי נזיר קלים יותר משאר איסורים שבתורה משום שישנם בשאלה, יקשה על **הָא דְּקַיְימָא לָן דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה**, ואם שוים איסורי נזיר לשאר איסורי התורה, **לִיגְמַר** – נלמד **מִנָּזִיר** שאף עשה ולא תעשה נדחים מפני עשה. שהרי מלבד שמוזהר הנזיר שלא יגלח את שערו בלאו של 'תער לא יעבר על ראשו', מצווה הוא על כך אף בעשה של 'קָדוֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ' (שם), ומכל מקום מצינו שדוחה עשה של גילוח מצורע גם את הלאו וגם את העשה שבגילוח נזיר. **אֶלָּא מִנָּזִיר מַאי טַעְמָא לֹא גַּמְרִינַן** לכל התורה שעשה דוחה לא תעשה ועשה, הלא בהכרח הוא משום **דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** מה לנזיר **שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה**, אם כן **הָכָא נַמֵּי**, אף לא תעשה בלבד אין ללמוד מנזיר שהוא נדחה מפני עשה, משום **דאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** מה לנזיר **שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה**.

ומשום כך חוזרת בה הגמרא מכל הדרשות האמורות, ושבה ללמוד מכלאים בציצית: **אֶלָּא לְעוֹלָם** מקור דין עשה דוחה לא תעשה אף לדעת חכמים הוא

רש"ל

תינח לתנא דבי רבי ישמעאל — דאייתור ליה "צמר ופשתים", אלא לרבנן, דלית להו כל בגדים צמר ופשתים, והא "צמר ופשתים" לא מייתר, מנא להו דאתי עשה ודוחה לא תעשה? **ראשו מה תלמוד לומר** — במצורע כתיב: "יגלח את כל שערו", הרי ראשו בכלל, למה לי דכתיב ראשו? **וקסבר האי תנא** — דאיצטריך ליה "ראשו" לדחות לאו ד"לא תקיפו", דהקפת כל הראש שמה הקפה, ולא אמרינן "פאת" כתב רחמנא. הלכך, אי לאו דרבי קרא הוה אמינא לא ליקוף. אלמא אשמעינן קרא דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומהכא נפקא, הלכך איצטריך "עליה" למיסר ערוה לייבום, דלא תימא אתי עשה דייבום ודחי לאו דאחות אשה. **שאין שוה בכל** — דנשים אינן בלאו דהקפה, בפרק קמא דקידושין (לה,ב). תאמר בלאו דאחות אשה, שכשם שהוא מוזהר עליה כך היא מוזהרת עליו, דכתיב: "הנפשות העושות" (ויקרא יח) — שניהם במשמע. **ופאת זקנם** — בכהנים כתיב. תלמוד לומר זקנו — לרבות זקן כהן מצורע, דאתי עשה ודחי לא תעשה. (ואף על גב דהאי נמי לאו שאין שוה בכל — ילפינן מיניה דכל לא תעשה נמי דחי, דאם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל דאתי עשה ודחי ליה, דהא נפקא לן מ"ראשו", תנהו ענין כו'). **ואכתי איצטריך** — לגופיה, לאשמועינן דלאו דפאת זקן כהנים מידחי, דלא נפקא לן מ"ראשו", ואף על גב דאין שוה בכל הוא. דסלקא דעתך אמינא: שאני לאוי דכהנים דחמירי, שריבה בהן הכתוב מצות רבות, אכתי לאו השוה בכל מנלן דדחי? **ראשו מה תלמוד לומר** — ב"ראשו" דמצורע נמי קאי. תלמוד **לומר ראשו** — אלמא אתי עשה ודחי לא תעשה. ואף על גב דלאו שאינו שוה בכל הוא, אם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל, דהא נפקא לן מ"זקנו" דאידך תנא — תנהו ענין ללאו השוה בכל. **מנזיר** — בנזיר עשה ולא תעשה איכא: "תער לא יעבור על ראשו", "קדוש יהיה גדל פרע". **שכן ישנו בשאלה** — לשאול לחכם ויתיר לו, הלכך אתי עשה ודחי ליה.

מקרא

תוספות

1 תֵּינַח לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְרַבָּנַן מְנָא לְהוּ?
2 נָפְקָא לְהוּ מִ"רֹאשׁוֹ". דְּתַנְיָא: "רֹאשׁוֹ" מַה תַּלְמוּד
3 לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ אֶת פְּאַת רֹאשְׁכֶם"
4 שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מְצוֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ",
5 וְקָא סָבַר הַאי תַּנָּא: הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה.
6 אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּלָאו דְּהַקָּפָה - שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵין
7 שָׁוֶה בַּכֹּל! אֶלָּא, אָתְיָא מִ"זְקָנוֹ", דְּתַנְיָא: "זְקָנוֹ" מַה
8 תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ"
9 שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף כֹּהֵן מְצוֹרָע כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "זְקָנוֹ".
10 וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לְלָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל - תְּנֵהוּ עִנְיָן
11 לְלָאו הַשָּׁוֶה בַּכֹּל. וְאַכְּתִי אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ
12 אָמִינָא: שָׁאנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְרִיבָּה בָהֶן הַכָּתוּב מִצּוֹת
13 יְתֵירוֹת, אֲפִילּוּ לָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל לָא דָּחֵי, קָא
14 מַשְׁמַע לָן דְּדָחֵי? אֶלָּא: אָתְיָא מִ"רֹאשׁוֹ" דְּהַהִיא תַּנָּא,
15 דְּתַנְיָא: "רֹאשׁוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר:
16 "תַּעַר לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מְצוֹרָע
17 וְנָזִיר כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ" - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה
18 לְנָזִיר מְצוֹרָע - שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה. דְּאִי לָא תֵּימָא
19 הָכִי, הָא דְּקַיְימָא לָן דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה
20 וַעֲשֵׂה - לִיגְמַר מִנָּזִיר! אֶלָּא, מִנָּזִיר מַאי טַעְמָא לָא
21 גְּמִרִינַן, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה - הָכִי
22 נַמִּי אִיכָּא לְמִיפְרַךְ שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה. אֶלָּא לְעוֹלָם

מקרא

של פשתים נמי פוטר הצמר על מגו, דמגו דלבן של צמר פוטר בפשתים, לבן של פשתים נמי פוטר בצמר. ודוקא במקום תכלת, אבל במקום שאין תכלת — אסור, כיון דלא כשר במינו. דהא במנחות (מ,א) אסר סדין בציצית משום קלא אילן, ופריך: ולא יהא אלא לבן? ומשני: משום דאפשר במינן, כדריש לקיש.

לרבנן מנא להו — הוה מצי למימר דלא סברי כרבי יהודה, ולא בעי שיהא מוכח או מופנה. אלא ניחא ליה לשנויי אפילו אי סברי כרבי יהודה. ואם תאמר: דמאן ניהו דפליג עליה דתנא דבי רבי ישמעאל — רבי שמעון בן אלעזר, והא רבי שמעון בן אלעזר ואידך תנא דבי רבי ישמעאל דבפרק "במה מדליקין" (שבת כז,א) מודו דבלא ריבוי הוו סתם בגדים צמר ופשתים! ואומר רבינו יצחק: דהיינו ההיא ברייתא דפרק "התכלת" (מנחות לט,ב) דאמר רב נחמן התם: השיראין פטורה מן הציצית. איתיביה רבא לרב נחמן: השיראין והכלך והסריקין כולן חייבין בציצית! ומשני: מדרבנן. אבל רבא, דפריך התם לרב נחמן לטעמא דמחייב — מדאורייתא, וסבר לה כי ההיא ברייתא, ולית ליה שינוייא דרב נחמן דמשני התם מדרבנן.

מה ללאו דהקפה שכן אינו שוה בכל — בפרק "שני נזירין" (נזיר נח,א) מפרש דהאי תנא דמוקי "ראשו" לנזיר סבר דהקפת כל הראש לא שמה הקפה. ולהכי לא מצי לאוקמי כשאינו נזיר. והך תנא דמוקי "ראשו" ללאו גרידא סבר דשמה הקפה. ואיבעית אימא: דלכולי עלמא שמיה הקפה, ותנא מוקי לה לנזיר דהוי לא תעשה ועשה — משום דללאו גרידא לא איצטריך לאשמעינן דדחי, דמ"גדילים" נפקא. והאי תנא דמוקי לה לראשו גרידא סבר דמגדילים לא ילפינן, משום דאיצטריך לכדרבא לאשמועינן דצמר ופשתים פוטרים בשאר מינים, ולאו לדחות לאו דכלאים קאתי, ומ"ראשו" מסייע להאי תנא דעשה דחי לא תעשה בעלמא. וקשה: היכי יליף מ"ראשו"? דאיכא למיפרך כדפרכינן הכא: שכן לאו שאין שוה בכל. ועל כרחך פירכא גמורה היא, דאם לא כן — נילף מזקנו דלידחי לא תעשה ועשה! ויש לומר: דסוגיא דנזיר סברה דאפילו לא כתיב "ראשו" הוה מוקמינן "זקנו" בכהן, ד"זקנו" משמע בין כהן בין ישראל. אף על גב ד"ראשו" לא משמע בין נזיר ובין שאינו נזיר — משום דקרא איירי בסתם בני אדם, שאינן נזירים, ולהכי, כיון דכתיב "זקנו", דדחי לא תעשה ועשה, תו לא איצטריך "ראשו" ללאו שאין שוה בכל, ואם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל — תנהו לענין ששוה בכל. אבל סוגיא דשמעתין סברה ד"זקנו" לא הוה מוקמינן בכהנים אי לאו דכתיב "ראשו" ואיצטריך ראשו לגלויי אזקנו דאיירי בכהנים, ודחי לא תעשה ועשה, ולא מצי למילף מ"ראשו" מידי. אי נמי: סוגיא דהכא סברה דאיצטריך ראשו לאשמועינן דהקפת כל הראש שמה הקפה, אבל ההיא ד"שני נזירים" (נזיר נז,ב) סוברת דמסברא ידעינן דשמה הקפה. **זקנו** מה תלמוד לומר — ואם תאמר: והא איצטריך ראשו וזקנו לכלל ופרט וכלל, כדאמרינן בסוטה בפרק "היה מביא" (סז,א): מה הפרט מפורש מקום כינוס שער כו'! ויש לומר: דההיא מילתא מצי למידרש מגבות עיניו.

דאכתי איצטריך סלקא דעתך אמינא שאני כהנים כו' — הוה מצי למימר דאיצטריך זקנו למידחי עשה ולא תעשה, דמראשו לא שמעינן אלא לאו גרידא, ומהכא לא מצי למילף בעלמא דליתי עשה ולידחי לא תעשה ועשה, דשאני הכא דהוי לאו ועשה שאין שוה בכל, כדאמרינן בפרק "שני נזירים" (נזיר נח,ב). ואם תאמר: ונלמוד מהכא לדידחי לאו ועשה שאין שוה בכל, ואם כן מאי פריך בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא ל,א) גבי "והתעלמת" — פעמים שאתה מתעלם, כהן והיא בבית הקברות פשיטא דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, והא לאו ועשה שאין שוה בכל! ואומר רבינו יצחק: דדחם עיקר פירכא סמיך אמי דחינן איסורא מקמי ממונא. ועוד קשיא: דקאמר התם בסוף פירקין (לב,א) יכול אמר לו אביו היטמא אר אל תחזיר אבדה — יכול ישמע לו, תלמוד לומר כו'! ופריך: תיפוק ליה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה! ומאי פריך? והא לאו ועשה דטומאה אינו שוה אלא בכהנים! ואומר רבינו יצחק: דלא פריך אלא אאל תחזיר אבדה, דלמה לי קרא להבי, דלאו ועשה שוה בכל הוא. ועוד קשה: דלקמן בפרק שני (כ,א) גבי אלמנה לכהן גדול דחולצת ולא מתיבמת, פריך: בשלמא מן הנשואין — לא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, אלא מן האירוסין — ליתי עשה ולידחי לא תעשה מן הנשואין — נמי, אמאי ניחא ליה? והא לאו ועשה שאין שוה בכל הוא! וכן שם גבי פלוגתא דרבי אחא ורבי אלעזר (יבמות כא,א) בביאת כהן גדול באלמנה, קאמר: מן הנשואין — כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה, דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה! ואומר רבינו יצחק, דלא דמי: דלאו ועשה דגילוח הוה טפי אין שוה בכל, שאין שוה בכל נשים. אבל גבי אלמנה לכהן גדול — האשה עושה איסורא כמו כהן הבא עליה, דקרי ביה "לא יקחו" "לא תקח", ולא מדחי ליה עשה דיבום אף על גב דאינו שוה אלא בכהנים. ויש מפרשים: דמ"זקנו" לא ילפינן בעלמא אפילו אין שוה בכל, משום דעשה דמצורע עדיף משאר עשה, דגדול השלום, דעל ידי שיטהר מותר בתשמישי, כדאמרינן ב"שילוח הקן" (חולין קמא,א) דאי לאו "שלח תשלח" הוה אמינא דמצורע דחי עשה דשילוח, משום דעדיף, דגדול השלום. ובשמעתין הוה ליה למימר דלא ילפינן מעשה דמצורע משום דגדול השלום, אלא דבלאו הכי דחי שפיר. ועוד: דהכא דחי דאפילו עשה כי האי לא נגמר מהכא דלידחי. ומיהו, לא יתיישב טעם זה אלא למאן דאסר במועד קטן (ז,ב) מצורע בימי חלוטו בתשמיש המטה, אבל למאן דשרי — לא. **ליגמר** מנזיר — דדחי. ואם תאמר: אדרבה, נילף מכיבוח אב ואם דלא דחי לאו ועשה דהיטמא ואל תחזיר אבידה! ויש לומר: דמה לכבוד אב ואם — שכן הכשר מצוה, כדלקמן. ואם תאמר: אכתי, אם באת ללמוד מכאן דדחי — אם כן איצטריך לן שפיר "והתעלמת" בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא ל,א) לכהן והיא בבית הקברות, דמתעלם, ומאחר דהתם לא דחי, אדרבה: נילף בעלמא דלא דחי! ויש לומר: דהתם לא צריך קרא להבי, דפשיטא דלא דחי, כדקאמר התם: ותו מי דחינן איסורא מקמי ממונא. **שכן** ישנו בשאלה — ואם תאמר: וניגמר במה הצד מכהן ונזיר דלידחי בעלמא עשה את לאו ועשה? ובפרק "שני נזירים" (נזיר נח,ב) בתר דקאמר וכהן ונזיר לא גמרינן מהדדי, קאמר: ובעלמא לא ילפינן מיניהו משום דאיכא למיפרך כדאמרן, פירוש: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, וכהן אינו שוה בכל. ותימה: דאמאי לא נגמר מיניהו במה הצד? ויש לומר: דעל מה הצד פרכינן כל דהו, דאינו לא קולא ולא חומרא, ואיכא למיפרך: מה להצד השוה שבהן שיש בהן איסור גילוח, זה בראשו וזה בזקנו. ואית דלא גרסי כדאמרן, ומפרש דקאי איכא למפרך אהא דאמר בתר הכי אמר רב וכו', פירוש: ומפרש דאיכא למיפרך דאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, ומסיק כעין תער. וכיון דאיסור דידהו קל — אתי עשה ודחי להו. אבל קשיא: נילף מכהן ונזיר ומילה דדחיא צרעת, דהוי עשה ולא תעשה. כדאמר בפרק "רבי אליעזר אם לא הביא" (שבת קלב,ב)! ונראה דהוו כמו שני כתובים הבאים כאחד, דממילה וחד מהני איכא למילף נמצא חד דלא איצטריך. ועוד: אי ילפינן מיניהו למה לי קרא דכלאים בציצית ללאו גרידא? ותירוץ זה יש לדחות כמו שאפרש בסמוך. ובפרק "שני נזירים" היה יכול לומר כן בדפרישית, אלא דלא חש לדקדק ולהאריך.

גדילים ארבעה — במנחות (מב,א) אמר דבעי תמניא חוטין. ותימה: מנלן שכופל כל אחד ואחד לשנים? שמא יקשור כל אחד בראשו בטלית! ואי הוה מפרשינן עשה גדיל ופותלהו מתוכו, היינו: שעושה אותו בעין פתילה, וכופלין באמצע — הוה ניחא. אבל בקונטרס פירש: פותלהו מתוכו — היינו שני שלישי ענף, שלא יעשה הכל גדילים.

ואכתי מיבעי ליה לתוכף תכיפה אחת דאין חיבור — בלאו הכי מיבעי ליה, דאי לאו "יחדו" הוה אמינא דאסור ללבוש צמר ופשתים, אף על פי שאין מחוברים כלל זה עם זה.

עד שיהא שוע טווי ונוז — אין לפרש כמו שפירש רבינו יהודה בן נתן: שוע וטווי יחד צמר ופשתים — אם כן כלאים בציצית היכי משכחת לה? שהרי צריך שיהיו שני חוטין של תכלת צמר לבדו בלא פשתן! אלא שוע — כל אחד לבדו. ונוז נמי, אומר רבינו תם: דאין לפרש דהיינו אריג, כדפירש בקונטרס, דמאי שנא שוע וטווי דהוי כל אחד לבדו, ונוז קאי אצמר ופשתים יחד? ועוד, דבנדה פרק "האשה" (סא,ב) גבי האי מאן דרמי חוטא דציתנא בגלימא דעמרא כו' — ופריך: ואימא או שוע או טווי או נוז? ולפירוש הקונטרס — בלא נוז אי אפשר שיהא כלאים. ואין לומר דהכי פריך: ואימא או שוע ונוז או טווי ונוז או נוז לחודיה — דאם כן, דבנוז לחודיה סגי, שוע וטווי דכתב רחמנא למה ליה? אלא נראה לרבינו תם: דנוז היינו שזור, ונוז נמי כל אחד לבדו. ועל שעטנז של צמר לבד ושל פשתים לבד הוזהיר הכתוב, שלא יעשה מהם בגד ביחד, ומ"יחדו" נפקא. והרב רבי יצחק הלבן הקשה לו מהא דתנן במסכת כלאים (פרק ט משנה ח): אין חייבין משום כלאים אלא על טווי וארוג, שנאמר שעטנז שוע טווי ונוז. אלמא דנוז היינו ארוג! ואומר רבינו תם: דעל כרחך לאו למדרש כל שעטנז קאתי, מדלא קאמר אלא על שוע טווי וארוג, ולא מייתי שעטנז, אלא משום טווי ונוז לחודיה, אבל אריג — מ"יחדו" נפקא.

כולה משעטנז נפקא — מדכתיב "שעטנז", ולא כתיב כלאים, שמעינן שוע וטווי ונוז. ומדלא כתיב שוע וטווי ונוז בהדיא שמעינן דלאפנויי קאתי, למידרש סמוכין. ואם תאמר:

מִקְּרָא קַמָּא: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "צִיצִית תַּעֲשֶׂה לָךְ", "גְּדִילִים" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. הַאי לִשְׁעוֹרָא הוּא דַּאֲתָא: "גְּדִיל" - שְׁנַיִם, "גְּדִילִים" - אַרְבָּעָה, עֲשֵׂה גְּדִיל וּפוֹתְלֵהוּ מִתּוֹכוֹ! אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְאַכַּתִּי מִיבְּעֵי לֵיהּ: לְתוֹכֵף שְׁתֵּי תְכִיפוֹת - חִיבּוּר, וְתְכִיפָה אַחַת - אֵינוֹ חִיבּוּר! אִם כֵּן לְכְתוֹב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו", "שַׁעַטְנֵז" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְאַכַּתִּי מִיבְּעֵי לֵיהּ: עַד שֶׁיְּהֵא שׁוֹעַ טָווּי וְנוֹז! אֶלָּא כּוּלָּהּ מִ"שַׁעַטְנֵז" נָפְקָא. אַשְׁכַּחַן דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה גְּרִידָא, לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת הֵיכָא אַשְׁכַּחַן דְּדָחֵי דְּאִיצְטְרִיךְ "עָלֶיהָ" לְמֵיסְרָהּ? וְכִי הֵימָא גֵּילַף מִמִּילָה - מַה לְּמִילָה שֶׁכֵּן נִכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, מִפֶּסַח - מַה לְּפֶסַח שֶׁכֵּן כָּרֵת, מִתָּמִיד - מַה לְּתָמִיד שֶׁכֵּן תָּדִיר. מֵהָדָא לָא אָתְיָא תֵּיתֵי מִתְּרֵתֵי. מֵהֵי תֵּיתֵי? מִמִּילָה וּפֶסַח - שֶׁכֵּן כָּרֵת, מִפֶּסַח וְתָמִיד - שֶׁכֵּן צוֹרֶךְ גָּבוֹהַּ, מִמִּילָה וְתָמִיד - שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ לִפְנֵי הַדִּבּוּר. וְאַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר עוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עוֹלַת תָּמִיד הָוָה. וּמִכּוּלְּהוּ נָמִי - שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן לִפְנֵי הַדִּבּוּר. אֶלָּא אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא תֵּיתֵי מִכְּבוּד אָב וְאֵם, דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא כְּבוּד אָב וְאֵם דּוֹחֶה שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" - כּוּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי, מַאי לָאו דְּאָמַר לֵיהּ: "שְׁחוֹט לִי" "בַּשֵּׁל לִי", וְמַעֲמָא - דְּכָתַב רַחֲמָנָא "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" הָא לָאו הָכִי - דָּחֵי! לָא לאו

מקרא קמא — דכלאים בציצית. ודקאמרת לרבנן דלא אייתר להו "צמר ופשתים" מנא להו דכלאים בציצית שרי, דליתי עשה ודחי לא תעשה. **אם כן** — דלאו לאפנויי, לכתוב ציצית כו'. **לשיעורא אתא** — למנין חוטין. **גדיל שנים** — אי אפשר לעשות גדיל בפחות משני חוטין. **גדילין ארבע** — חוטין, דמיעוט גדילין שנים, וכתיב (במדבר טו): "ונתנו על ציצית הכנף פתיל", אמרה תורה עשה מהנך ארבע חוטין גדיל אחד, דהוו להו שמונה חוטין כשתוחבן בכנף הבגד. **ופותלהו מתוכו** — שיהיו תלויין פתילין, שלא יעשה כולו גדיל, אלא קצת גדיל וקצת ענף. **תכיפה** — *פויינ"ט, שתוחב תחיבה אחת במחט וחיבר כלאים בגד צמר ובגד פשתים יחד — אינו חיבור בפחות משתי תכיפות, להכי כתיב "יחדיו", עד שיחברם יחד יפה. **שוע טווי ונוז** — מן התורה אינו חייב עד שיהיה הצמר והפשתן מתוקן יחד היטב במסרק. **שוע** — לשון "חלק", שמתרגמינן שעיע (בראשית כז). **נוז** — ארוג. **כולה משעטנז נפקא** — דאי לאפנויי לחוד — נכתוב לא תלבש כלאים צמר ופשתים, ומדאפיק רחמנא בלשון שעטנז — דרוש ביה נמי הא. **ממילה** — שדוחה עשה שלה לא תעשה דשבת, שיש בה כרת. **שלש עשרה בריתות** — אמורים בפרשת מילה. **מפסח** — שדוחה שחיטתו את השבת. **שכן צורך גבוה** — למזבח, תאמר בעשה דייבום דליכא כל הני. **מילה ותמיד שכן ישנן לפני הדבור** — לפני מתן תורה. **ואליבא דמ"ד** — במסכת חגיגה (ו,א). **עולה שהקריבו ישראל במדבר** — דכתיב (שמות כד): "ויעלו עולות", עולת תמיד הוה. **סלקא דעתך אמינא** — אי לא כתיב "עליה" לדרשא, תיתי עשה ודחי לא תעשה שיש בו כרת מכיבוד אב ואם. **כולכם** — אתה ואביך ואמך חייבים בכבודי. מ"אני ה'" דריש ליה. **שחוט לי** — דהוי אב מלאכה שחייבין עליה כרת.

ודלמא לבדרבא לחוד קאתי, למדרש סמוכין דצמר ופשתים פוטרים אף שלא במינן, ומנלן דאתא למישרי כלאים? ויש לומר דהכי משמע: דלא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו, גדילים תעשה לך מהם, והכי איתא בפרק "שני נזירים" (נזיר נח,א). ואם תאמר: והיכי ילפינן בעלמא מהכא? שאני כלאים דהותרו מכללו אצל בגדי כהונה? ואומר רבינו יצחק דהתם נמי משום דאתי עשה דבגדי כהונה ודחי לאו דכלאים, ואין זה הותר מכללו. ומיהו, אי לאו כלאים מבגדי כהונה לא הוה מצי למילף בעלמא, משום דמצותו בכך, ובענין אחר אי אפשר לקיים מצותו. כמו שפירשתי לעיל דלא ילפינן מאשת אח. ועוד, דצורך עבודה שאני. ואם תאמר: אדילפינן מכלאים בציצית דדחי, נילף משריפת קדשים דלא דחי, כדדרשינן פרק "כיצד צולין" (פסחים פג,ב) דאין שריפת קדשים דוחה יום טוב מ"והנותר ממנו עד בקר" (שמות יב) בא הכתוב ליתן בקר שני לשריפתו! ויש לומר: דשאני התם דלא בטלה מצותו בכך, ויכול לשורפו אחר יום טוב. ומכל מקום, אי לאו דבקר שני — לא הייתי מחלק, והוה אמינא דדחי. ומיהו קשה: לקמן (ו,ב) גבי שריפת בת כהן קאמר: או אינו אלא בשבת, דהוה גמרינן מכלאים בציצית דלדחי, אי לאו "לא תבערו", אפילו לא תעשה שיש בו כרת, דמה לי חומרא רבה ומה לי חומרא עד למחר — נילף מנינה שריפת קדשים? ויש לומר: דהתם נמי אי אפשר להמתין, שיש לה לידון מיד ולשרוף, שלא יְענוּ הדין ושלא ישתכחו הדברים. ואם תאמר: ולמה לן קרא למילף מכלאים בציצית? נילף משריפת קדשים, מדאיצטריך התם לומר קרא דלא דחי, משום דיכול להמתין — מכלל דבעלמא דחי! ואומר רבינו יצחק: דהתם איצטריך קרא, שלא תאמר דדחי משום דאפילו אוכל נפש שרי. ולמאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב לא איצטריך הכא קרא, אלא אליבא דמאן דאמר קריבין. **ומכולהו** נמי שכן ישנן לפי הדיבור — ואם תאמר: ונילף משאר קרבנות דדחי שבת, כדדרשינן בפרק "כיצד צולין" (פסחים עז,א) מ"במועדו", ואפילו עומר ושתי הלחם, כדדרשינן התם! ואומר רבינו יצחק: דחשיבי התם כולהו תדיר, כיון דהוי בכל שנה, ואיכא למיפרך על מילה ושאר קרבנות שכן תדיר. ובתלמוד לא חש לדקדק כל כך, דהכי נמי לא מסיק מידי למאן דאמר עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הוה. **כולכם** חייבין בכבודי — מ"אני ה'" דסיפא דקרא קדריש. ואם תאמר: ומנלן דקאי טפי אשבתות מכבוד אב ואם? וכן בסמוך גבי מקדש? ויש לומר: דכבוד הקדוש ברוך הוא הוי טפי בשמירת שבת מבשאר מצות, דמעיד על המקום שברא העולם. כדאמר בעירובין (סט,ב) ובחולין (ה,א) דמחלל שבת כבופר במעשה בראשית. ועוד, "אני ה'" משמע דקאי א"מורא" דכתיב באב ואם ובמקדש, כלומר: מוראי למעלה ממוראכם, כדאמר במדרש: "והתקדשתם והייתם קדושים" יכול כמוני — תלמוד לומר "כי קדוש אני" — קדושתי למעלה מקדושתכם. ואם תאמר: ולמה לי קרא בכבוד אב ואם ואם דלא דחי שבת, דבלאו קרא נמי לא דחי, שהוא ואביו מוזהרין על השבת, כדאמר בפרק קמא דקידושין (לא,א) גבי: אביו אומר השקני ואמו אמרה השקני — הנח כיבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך. וכן: אביך אומר השקני ומצוה לעשות — הנח כבוד אביך ועשה מצוה, שאתה ואביך חייבין לעשות מצוה! ויש לומר: דמהכא ילפינן התם.

טעמא דכתב רחמנא "את שבתותי תשמורו", הא לאו הכי דחי — פירוש: דמהכא ילפינן דבעלמא דחי. דלא איצטריך הכא למכתב דלא דחי, דמהיכא תיתי? דמפסח ומילה ותמיד לא אתי, דמה לכבוד אב ואם שכן הכשר מצוה. ועוד, דאדרבה: נילף ממקדש והבערת בת כהן דלא דחי. והא דקתני יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה שבת, דמשמע דאי לאו קרא הוה אמינא דדחי — לאו דוקא, אלא כלומר: אפילו אם תמצא לומר דדחי, הא כתיב "אני ה'" כדפירש לעיל גבי שומע אני. ואם תאמר: היכי מוכח מהכא דבעלמא דחי, ואיצטריך "עליה" למיסר, דהשתא קרא דהכא לא איצטריך לגופיה אלא לאשמועינן דבעלמא דחי, נימא "עליה" להיתירא, והשתא איצטריך קרא דהכא לגופיה, ולא נילף מעשה דייבום! ויש לומר: דאפילו נימא ד"עליה" להיתירא — לא איצטריך קרא דהכא, דלא מצינו למילף מעשה דייבום, דמה לכבוד אב ואם — שכן הכשר מצוה. ועוד, אדרבה: ממקדש והבערת בת כהן הוה ילפינן דלא דחי. ועוד: מייבום ליכא למילף, דבשבת איכא סקילה. אף על גב דבעריות נמי איכא בחמותו וכלתו שריפה וסקילה, כי נימא "עליה" להיתירא לא נימא אלא באחות אשה ודכוותה, דליכא סקילה ושריפה, דלא הוקשו להיתירא אלא לאיסורא. וכן סבר רבא לפירוש רבינו יצחק (יבמות ח). ואם תאמר: אכתי, הא איצטריך לגופיה, דסלקא דעתך אמינא דהואיל והוקש כבודם לכבוד המקום

מִקְרָא קַמָּא – מהכתוב הראשון שהובא בגמרא, מסמיכות פרשיות כלאים וציצית. ואין לדחות ולומר שנצרך הכתוב לגופו ואינו מופנה לדרוש ממנו סמוכין, משום דאִם כֵּן לֵימָא קְרָא 'צִיצִית תַּעֲשֶׂה לְךָ', כלשון שהשתמשה בו התורה בעיקר פרשת ציצית שבפרשת שלח לך, לשון 'גְּדִלִים' לָמָּה לִי, אלא שְׁמַע מִינַּהּ שלשון זו נכתבה כדי לְאַפְנוּיֵי [–לייתר] את הפרשה, שנדרשנה בסמיכות לפרשת כלאים כדי להתיר כלאים בציצית, ומכאן למדנו לכל התורה שעשה דוחה לא תעשה.

מקשה הגמרא: והרי הַאי שינוי הלשון ששינתה התורה וכתבה 'גדילים' ולא 'ציצית', לְשִׁיעוּרָא – למנין חוטי הציצית הוּא דַּאֲתָא, וללמד שיש לתת בכל כנף ארבעה חוטים שכשהם נכפלים הרי הם שמונה. שכן מ'גְּדִיל' שהוא לשון כריכה משמע שְׁנַיִם – שני חוטים כרוכים יחד, וממה שנאמר 'גְּדִלִים' בלשון רבים, משמע שצריך להטיל בכל כנף מהבגד שני זוגות של חוטים, שהם אַרְבָּעָה חוטים הכרוכים וקשורים זה עם זה. וציותה התורה, עֲשֵׂה מארבעת החוטים גְּדִיל – חוטים כרוכים יחד, וּפוֹתְלֵהוּ מִתּוֹכוֹ – ומתוך הגדיל יצאו פתילים [חוטים פרודים], שלא יעשה את החוטים לכל אורכם גדיל בכריכה, אלא בחלקם הסמוך לבגד יעשם גדיל, ולמטה ממנו יהיו פרודים כענפים. ומאחר שהוצרכה התורה לשנות ולכתוב לשון 'גדילים' כדי ללמדנו את מנין החוטים, אין ראיה שפרשה זו מופנית כדי לדורשה בסמוכים.

מתרצת הגמרא: אם נכתבה פרשה זו לגופה, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא רק 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים', תוספת הלשון 'יַחְדָּו' לָמָּה לִי. אלא בהכרח שְׁמַע מִינַּהּ שלכך הוסיפה התורה תיבה זו, כדי לְאַפְנוּיֵי לפרשה זו שנדרשנה בסמוכים.

מקשה הגמרא: וְאַכַּתִּי אינו מיותר, שהרי מִיבָּעֵי לֵיהּ ל'יחדו' כדי ללמד לְתוֹכֵהּ שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, שהתופר במחט בשתי תפירות את הצמר והפשתים יחד כדי לחברם הרי זה חִיבּוּר, ועובר עליו משום כלאים. וְאילו התוכף אותם בתְּכִיפָה [–בתפירה] אַחַת בלבד אֵינוֹ חִיבּוּר, ואינו עובר עליו משום כלאים, שכן מלשון 'יחדו' משמע שיהיו מחוברים יחד היטב. ואם כן שוב קשה, כיצד נלמד מסמיכות פרשיות כלאים וציצית דין עשה דוחה לא תעשה, והרי אינו מופנה.

מתרצת הגמרא: אם נכתב 'יחדו' רק בכדי ללמדנו את הדין האמור, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא רק 'לֹא תִלְבַּשׁ צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו', ואילו תוספת תיבת 'שַׁעַטְנֵז' לָמָּה לִי. אלא שְׁמַע מִינַּהּ שנכתבה תיבה זו לְאַפְנוּיֵי לפרשת כלאים, כדי שנדרשנה בסמיכות לפרשת ציצית.

מקשה הגמרא: וְאַכַּתִּי אינו מופנה, שהרי מִיבָּעֵי לֵיהּ לתיבת 'שעטנז' כדי ללמד שאין הבגד אסור משום כלאים עַד שֶׁיְּהֵא הצמר והפשתים יחד שׁוּעַ – סרוקים ומוחלקים במסרק היטב יחד, טָווּי – טווים כאחד, וְנָווּ – ארוגים כאחד, שכן 'שעטנז' הוא נוטריקון שוע טווי ונוו.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא כּוּלָּהּ – הן דין שוע טווי ונוו והן ייתור פרשת כלאים לדרשת סמוכים, שני לימודים אלו מִתיבת 'שַׁעַטְנֵז' נִפְקָא. כי אילו היתה כוונת התורה רק ללמדנו שיהיה שוע טווי ונוו, היתה התורה כותבת 'שוע טווי ונוו', ומאחר שכתבה התורה לשון 'שעטנז', משמע שהוא כדי לעשותו מופנה. וכמו כן אילו היתה כוונת התורה רק לעשותו מופנה, היתה התורה כותבת 'לא תלבש צמר ופשתים יחדיו', ומאחר שכתבה התורה לשון 'שעטנז' למדנו גם שיהיו שוע טווי ונוו יחד.

הגמרא חוזרת לקושיא הראשונה שהקשתה לעיל (ג:): אַשְׁכְּחָן דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה גְּרִידָא – אכן מצינו מקור לכך שמצות עשה דוחה לא תעשה בלבד, אבל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, כגון לאו של אחות אשה, הֵיכָא אַשְׁכְּחָן דְּדָחֵי – היכן מצינו שאף לאו כזה נדחה מפני עשה עד דְּאִיצְטְרִיךְ 'עָלֶיהָ' האמור בפרשת אחות אשה לְמִיסְרָהּ – לאוסרה על היבם.

וְכִי תֵּימָא [–ואם תאמר] גַּיְלָף [–נלמד] שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מִמִּילָה בזמנה שהיא דוחה את השבת, ואפילו שהוצאת דם בשבת היא מלאכה שיש בה כרת, הרי יש לפרוך לימוד זה, שהרי מַה לְּמִילָה שֶׁכֵּן נִכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, ונחשבת כאילו יש בה כמה מצוות עשה, ועל כן היא דוחה אפילו לא תעשה שיש בו כרת, אבל שאר עשין שבתורה, כגון עשה של יבום, מנין לנו שידחה אף לא תעשה שיש בו כרת.

ואם תאמר שיש ללמוד שכל עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מִקרבן פֶּסַח ששחיטתו דוחה את השבת, הלא יש לפרוך, מַה לְּפֶסַח, שֶׁכֵּן הנמנע מעשייתו ענוש כָּרֵת, ומשום חומרתו דוחה הוא אף לא תעשה שיש בו כרת, ואין ללמוד ממנו על שאר עשין.

שמא תאמר ללמוד מִקרבן הַתָּמִיד ששחיטתו דוחה את השבת, הלא אף לימוד זה יש לפרוך, מַה לְּקרבן תָּמִיד שֶׁכֵּן הוא תָּדִיר, שהרי בכל יום מקריבים אותו בבוקר ובין הערבים, ואין ללמוד ממנו על שאר עשין.

מתרצת הגמרא: אכן מֵהָדָא – ממצוה אחת בלבד מן האמורות לעיל לֹא אַתְיָא – אי אפשר ללמוד שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, אבל מכל מקום תֵּיתֵי [–נלמד] שכל עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מִתַּרְתֵּי – משתים מהמצוות האמורות לעיל יחד. ועל לימוד זה אי אפשר לפרוך כפי שהקשתה הגמרא, כי מאחר שלכל אחת מהן פירכא נפרדת, יש ללמוד מהצד השוה שבהם לכל התורה.

דוחה הגמרא: מֵהֵי תֵּיתֵי – מאיזה שתי מצוות נלמד לכל התורה, אם תאמר ללמוד זאת מִמִּילָה וּפֶסַח שדוחים את השבת, הרי יש לפרוך פירכא השוה בשניהם, מה לנמנע מעשיית קרבן פסח או לנמנע ממצות מילה שֶׁכֵּן ענוש כָּרֵת, ועל כן עשייתם דוחה לא תעשה שיש בו כרת, אך שאר עשין אינם דוחים לא תעשה שיש בו כרת.

וכן מִפֶּסַח וְתָמִיד שדוחים את השבת אי אפשר ללמוד לשאר עשין, שהרי יש לפרוך מה לפסח ותמיד שֶׁכֵּן הם צוֹרֶךְ גָּבוֹהַּ וקרבים על גבי המזבח, מה שאין כן בשאר עשין שאינם צורך גבוה.

ואף מִמִּילָה וְתָמִיד אין ללמוד על שאר עשין שידחו לא תעשה שיש בו כרת, שֶׁכֵּן מה למילה ותמיד שֶׁנֶּשְׁנוּ לִפְנֵי הַדִּבּוּר בהר סיני במתן תורה, שהרי על המילה כבר נצטוה אברהם וזרעו אחריו. וכן את קרבן התמיד הקריבו לפני מתן תורה, וְאַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר עוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר קודם מתן תורה, עוֹלַת תָּמִיד הֲוָה [–היתה]. ועל כן הם דוחים לא תעשה שיש בו כרת, אך בעשה בעלמא כגון יבום שניתן בסיני, אין לומר שידחה לא תעשה שיש בו כרת.

וְאם נבוא ללמוד מִבּוּלְּהוּ – ממילה פסח ותמיד לשאר עשין, נַמִּי נפרוך, שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן לִפְנֵי הַדִּבּוּר, שהרי הפסח קרב במצרים קודם מתן תורה. אם כן אין מקור שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ושוב יקשה למה הוצרכה התורה למעט מ'עליה' שלא ידחה יבום לא תעשה שיש בו כרת.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אִיצְטְרִיךְ 'עליה' משום דַּסְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שעשה ידחה לא תעשה שיש בו כרת, משום דתֵּיתֵי ללמוד לדין זה מִכִּבּוּד אָב וְאֵם. דְּתַנְיָא, יָכוֹל יְהֵא כִּבּוּד אָב וְאֵם דּוֹחֶה שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט ג) 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי ה'. שאמר הכתוב 'אני ה'', כדי ללמדנו שכּוּלְּכֶם – אתה אביך ואמך חַיָּיבִין בְּכִבּוּדִי. מַאי לָאו – האם אין מדובר באופן דְּאָמַר לֵיהּ האב לבנו שָׁחוֹט לִי או בַּשֵּׁל לִי בשבת, שהעושה מלאכות אלו חייב כרת. ומכל מקום מַעֲמָא שאין צריך הבן לשמוע לו, הוא רק משום דִּכְתַב רַחֲמָנָא 'אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי ה'', הָא לָאו הָכִי – לולי כתוב זה, היה דָּחֵי שעה של כיבוד האב איסור מלאכה שהוא בכרת. ומכאן ראיה לשאר מצוות, שדוחות הן אף לאו שיש בו כרת. דוחה הגמרא: לֹא מדבר הכתוב מאיסור שבת שיש בו כרת,

אגרות קודש

ב״ה, כ׳ אדר, תשי״ב
ברוקלין.

אגודת חב״ד אה״ק ת״ו,
צעירי אגודת חב״ד באה״ק ת״ו,
ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

... הצעתי, שיהי׳ השם של האגודות אחד, היינו

אגודת חסידי חב״ד בארצנו הקדושה ת״ו

- ובשורה שתחת זו -

צעירי אגודת חב״ד בארצנו הקדושה ת״ו

ב) הנהלת אגו״ח כלפי פנים, נשארה כמו עד עתה, אלא, כמו שכתבתי זה מכבר, שראוי לצרף עוד ב״כ אחד מהצעירים - ועד עתה לא נעשה בזה דבר - הנה על הצעירים לבחור בהקדם האפרי ב״כ שני משלהם - נוסף על הב״כ שיש להם עתה בהנהלת אגו״ח.

החברות באגודה הנ״ל תהי׳ אחת בשביל כולם, היינו - אם ידפיסו כרטיס-חבר ועוד כיו״ב, הנה יהי׳ בהכרטיס רשום ב׳ השמות הנ״ל. אלא שיש להוסיף בתוך שאר הידיעות, גם סעיף המבאר שייכותו לצעירי אגו״ח.

ג) כנהוג בכל העולם, הנה כדאי להנהיג באגו״ח וצעירי אגו״ח, הענין דמס חבר, ובמשך זמן הראשון, היינו בערך שלשה חדשים, יחלקו ההכנסה שוה בשוה בין אגו״ח וצעירי אגו״ח, ואחרי זמן זה יהי׳ ברשותם לשנות החלוקה, בהסכם שני הצדדים מתאים להוצאות שיהיו לאגו״ח וצאגו״ח, במשך ג׳ חדשים אלו.

הערה: יש לשער שההכנסה ממס חבר לחוד, לא תספיק לכל ההוצאות הדרושות, ובפרט שיש להקטין גודל מס זה, עד כמה שאפשר, בכדי לאפשר להכנס לאגודתינו כל השייכים אלי׳, ולכן יש להטיל מס על מוסדות דליובאוויטש אשר באה״ק ת״ו, שכל מוסד ומוסד יפריש מהכנסתו, אם סכום מסוים, או, יותר טוב, אחוזים מסוימים, לקופה המשותפת דאגו״ח וצאגו״ח, כיון שעבודת הנ״ל מסייעת ועוזרת לכל המוסדות הנ״ל.

ד) בכל הענינים השייכים למו״מ כלפי חוץ, וכמו עם ב״כ הסוכנות והשרים השונים וכו׳, הנה מוטל ביחוד על אגודת חב״ד. אלא שבענינים המתאימים, יש לצרף ג״כ אחד מב״כ הצעירים הנכנסים בהנהלת אגו״ח וצאגו״ח.

ה) ארגון הפצת דא״ח בתי כנסיות שונים וישיבות שונות, ובכלל בין חוגי אנשים שונים באה״ק ת״ו, הנה זוהי עבודה שדורשת טלטול ממקום למקום השתדלות ומרץ מיוחד וכו׳, שנכנס זה בתפקיד צעירי אגו״ח, אלא שבהנהגת הנ״ל יהי׳ בועד המארגן, ב״כ מהנהלת אגודת חב״ד.

ו) בנוגע להדפסת דא״ח, במקום שנצרך להורות שם המדפיס, יהי׳ כתוב ג״כ כנ״ל, אגו״ח באה״ק ת״ו, צעירי אגו״ח באה״ק ת״ו.

תקותי שידונו ע״ד **הצעות** הנ״ל בהקדם היותר אפשרי, ויודיעוני ההחלטות.

ויה״ר שההתקשרות של כאו״א מאתנו לנשיאנו הק׳ תפעול שליטת המוח על הלב . . ונזכה כולנו למלאות שליחותינו בעלמא דין מתוך מנוחת הנפש ושמחת לבב.

בברכת הצלחה בעבודה היא עבודת הקדש העמוסה עליהם ועלינו מאת נשיאנו.

המחכה לבשו״ט.

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **לג** שִׁבְרֵי פְּתִילָה רצז שֶׁאֵינָן עוֹמְדִים עוֹד לְהַדְלָקָה בְּנֵר - הֲרֵי הֵן כִּצְרוֹרוֹת וַאֲבָנִים שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן אֲפִלּוּ
2 לְצֹרֶךְ גּוּפָן וּמְקוֹמָן רצח. אֲבָל פְּתִילָה שְׁלֵמָה רצט, אֲפִלּוּ נִדְלְקָה כְּבָר בְּחֹל אוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁעָבְרָה - הִיא
3 נִקְרֵאת כְּלִי ש, וְדִינָהּ כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וּמְקוֹמוֹ שא.
4 אֲבָל אִם דָּלְקָה בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל שַׁבָּת זוֹ - הֶקְצֵית לְכָל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן רע"ט.
5 וְכֵן גֵּר שֶׁלֵּם שֶׁל שַׁעֲוָה שב אוֹ שֶׁל חֵלֶב, וַאֲפִלּוּ נִדְלַק כְּבָר בְּחֹל אוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁעָבְרָה - נִקְרָא כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ
6 לְאִסּוּר.
7 וּמִכָּאן שג יָצָא טָעוּת הֶהָמוֹן שֶׁמְּטַלְטְלִים גֵּר שָׁלֵם לְצֹרֶךְ הַדְלָקַת מוֹצָאֵי שַׁבָּת דש, אוֹ לְצֹרֶךְ נָכְרִי שֶׁיַּדְלִיקֶנָּה
8 לְעַצְמוֹ שה, וְטוֹעִים הֵם שו, שֶׁאֵינוֹ מֻתָּר לְטַלְטֵל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר אֶלָּא כְּשֶׁצָּרִיךְ יִשְׂרָאֵל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ שז

ביאורי הלכה

רצז] שברי פתילה – שאריות של פתילה[294].

רחצ] גופן ומקומן – אין רגילים להשתמש בשברי פתילה לשום דבר ואין עליהם תורת כלי כלל[295].

רצט] פתילה שלימה – כל פתילה העומדת להדלקה נוספת נקראת "פתילה שלמה"[296].

ש] נקראת כלי – הפתילה נקראת כלי כי גודלים ושוזרים אותה בשונה מסתם גזירי עץ המשמש להסקה שהוא מוקצה מחמת גופו[297].

שא] גופו ומקומו – צריך־עיון איזה שימוש לצורך גופו אפשר לעשות בפתילה שלימה[298].

שב] של שעוה – אף ששעוה מצד עצמה היא מוקצה גמור אפילו כשרוצה לכסות בה כלי[299].

שג] ומכאן – מכך שמותר לטלטל נר לצורך גופו ומקומו.

דש] מוצאי שבת – שיהיה מוכן להדלקה במוצאי שבת[300].

שה] שידליקנה לעצמו – צורך נכרי אינו בכלל היתר "צורך גופו" גם אם רוצה לעשות מלאכת היתר, ולכן אסור לתת לנכרי קורנס כדי שיפצע בו אגוזים עבור עצמו[301].

שו] וטועים הם – טועים בכך שמחשיבים צורך נכרי או צורך מוצאי־שבת בכלל ההיתר של "צורך גופו"[302].

שז] להשתמש בו – טלטול כלי שמלאכתו לאיסור כשצריך להשתמש בו רק לאחר השבת, אינו בכלל היתר הטלטול של "צורך גופו"[303].

ציונים והוספות

294) שאריות של פתילת נר שדלק בחול או בשבת שעברה ולהלן יתבאר דין שאריות פתילה שדלקה בשבת זו. ונקט בלשון "שברי פתילה" מצד החידוש דלהלן שפתילה שלימה נקראת "כלי".

295) ראה סי' תקא סי"ח הובא בציונים.

296) נקט בלשון "פתילה שלימה" על פי המבואר להלן שנקראת "כלי" ודינה ככלי גמור (שמלאכתו לאיסור).

297) ראה סי' תקיד ס"כ: אסור לעשות פתילה, דהיינו שאסור לגדלה לכתחילה ביום טוב, מפני שהוא מתקן כלי.

298) עיין לעיל הערה כה שיש הסוברים שכלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שום שימוש של היתר אסור בטלטול אפילו לצורך מקומו, ולדעתם צריך לומר שבדוחק יש שימוש כלשהו בפתילה שלימה, ושם נתבאר שלכאורה לכל דבר ניתן למצוא (בדוחק עכ"פ) שימוש של היתר אלא אם כן אינו חפץ להשתמש בו מחמת מיאוס או חסרון כיס.

299) ראה סי' שיד סכ"א, ומכל־מקום כיון שיש בשעוה פתילה הרי היא "כלי" ומותרת בטלטול גם כדי לכסות בה כלי אחר.

300) להעיר שמלבד איסור מוקצה באופנים מסויימים יש בזה איסור גם משום מכין משבת לחול (עיין סי' רנד ס"י).

301) להעיר שלפעמים יש בזה גם משום איסור אמירה לנכרי בשבת (כגון כשנותן לו חפץ של ישראל שאז נראה כשלוחו, עיין סי' שז סל"ה).

302) כשהתירו (לאחר שאסרו טלטול כל הכלים בזמן נחמיה בן חכליה כדלעיל סעיף טז) טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו היינו עבור שימושי היתר שצריכים להם בשבת ובזה נחלק מכלי שמלאכתו להיתר שהתירו עבור כל צורך שיהיה (כמבואר בהערה הבאה), אבל כלי שמלאכתו להיתר מותר בטלטול גם לצורך נכרי או צורך מוצאי־שבת.

303) טלטול לצורך נכרי או לצורך גופו שלאחר השבת אינו בכלל היתר "צורך גופו" אלא דומה לטלטול הכלי ל"צורך עצמו" כגון מחמה לצל שלא הותר אלא בכלי שמלאכתו להיתר, והרי גם טלטול מחמה לצל הוי בכלל צורך גופו שהכלי לא יינזק או ייגנב ויוכל להשתמש בו אחר השבת (וראה לעיל הערה קלא עוד בגדרי "צורך גופו"),

ועפי"ז אין לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כדי לכסות ולהגן על כלי שמלאכתו להיתר (וכל־שכן על כלי שמלאכתו לאיסור) המונח בחמה, אבל אם יצטרך להשתמש בהמשך השבת בכלי אותו מכסה ודואג שלא ייגנב או יינזק בינתיים הרי זה בכלל צורך גופו וכדלעיל הערה קלד.

1 בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ אֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ הַמֻּתָּר בְּשַׁבָּת שח], כְּגוֹן קֶרְנָם לִפְצוֹעַ בּוֹ אֱגוֹזִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף לא

ביאורי הלכה

שח] המותר בשבת – מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כדי ליתנו לנכרי שיעשה בו מלאכה בשינוי לצורך חולה ישראל[304].

ציונים והוספות

304) אף שהנכרי עושה מלאכה האסורה בשבת (מדרבנן), כיון שהותרה לדבר זה (שבות דשבות שהותרה בשבת לצורך חולה, דבר מצוה או הפסד גדול) - הרי הוא תשמיש המותר לצורך ישראל והוא בכלל היתר טלטול ל"צורך גופו".
ולהוסיף שממשמעות שוע"ר ניתן לומר שלצורך ישראל אחר נחשב כצורך גופו, ואם כן מותר לישראל שקיבל עליו שבת (או החייב ביום־טוב שני של גלויות) לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור עבור ישראל אחר שלא קיבל עליו שבת בזמן תוספת שבת (או באה"ק ביו"ט שני של גלויות עבור מי שלא חייב בזה) או לטלטל בשבת צעצוע המשמיע קול עבור תינוק גם אם בכוונתו להשתמש בכלי (או בצעצוע) למלאכת איסור, אלא שצ"ע למעשה כיון שמשמעות זו בשוע"ר אינה מוכרחת וייתכן שישראל אחר אינו בכלל "צורך גופו".

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שסב איזה מחיצה קרוי מחיצה לטלטל:

1 **י** בכל עושין מחיצה מבעוד יום אפילו בכלים ואוכפות
2 הגבוהים י' טפחים אף על פי שסופן להנטל אחר השבת
3 ואפילו מחיצות של ערב בלא שתי כגון של חבלים
4 המתוחים על גבי יתידות סביב חבל על גבי חבל בגובה י'
5 טפחים או של שתי בלא ערב כגון קנים הגבוהים עשרה
6 הנעוצים בארץ זה אצל זה הרי זה מועלת עד בית סאתים
7 אפילו ליחיד בישוב כמו שנתבאר בסי' ש"ס.

8 ובלבד שלא יהיה בין חבל לחבירו או בין קנה לחבירו ג'
9 טפחים וכל אויר שהוא פחות מג' טפחים נחשב כסתום
10 לגמרי אבל אם יש אפילו בין חבל אחד לחבירו ג' טפחים
11 אינו מחיצה כלל (אלא אם כן האויר של ג' טפחים הוא
12 באמצע) ויש מחבל העליון של ג' טפחים הללו עד חבל
13 העליון שבראש גובה המחיצה יותר מג' טפחים סתום
14 בחבלים ומחבל התחתון של ג' טפחים אויר הללו סתום גם
15 כן בחבלים עד פחות משלשה סמוך לארץ שאם אין מחבל
16 העליון של ג' טפחים הללו עד חבל העליון שבראש גובה
17 המחיצה אלא ג' טפחים סתומים בחבלים הרי האויר שמצד
18 זה ומצד זה לג' טפחים הללו הסתומים דהיינו האויר
19 העליון שעד חבל שבראשי גובה המחיצה עם האויר של ג'
20 טפחים הללו באים ומבטלים הג' טפחים סתומים שביניהם
21 אבל אם הסתום יותר מג' טפחים אזי אין אויר זה מבטל
22 הסתום שעליו הואיל והוא מרובה ממנו.

23 וכל זה בין חבל לחבל אבל אם יש אויר ג' טפחים מהארץ
24 עד חבל התחתון אפילו משם ואילך סתום לגמרי יותר
25 ממאה אמה אין זו מחיצה הואיל והגדיים יכולים לבקוע
26 תחתיה כמ"ש בסי' שנ"ה:

27 * * *

28 **יא** וכל זה בחבלים אבל בקנים אם יש בין קנה אחד
29 לחבירו ג' טפחים או יותר עד עשר אמות אין המחיצה
30 נפסלת בשביל זה אלא אם כן הפרוץ מרובה על העומד כמו
31 שיתבאר ואפילו אם יש אויר סמוך לקצה המחיצה ולא
32 נשאר שם עומד יותר מעשר עד הקצה אין אומרים שיבא
33 אויר זה עם אויר העולם שחוץ לקצה ויבטלו עומד הנשאר
34 מאויר זה עד הקצה לפי שאין אומרים שהאויר מבטל
35 העומד אלא באויר שהוא נחשב כסתום על ידי העומד כגון
36 האויר שבתוך המחיצה והאויר שלמעלה עד לרקיע שהוא
37 נחשב ג"כ כסתום כשיש תחתיו עומד גבוה עשרה אבל אויר
38 העולם שחוץ לקצה המחיצה אין נחשב כסתום כלל על ידי
39 העומד ולכן אינו מבטלו כלל:

40 **יב** אפילו מבעלי חיים עושים מחיצה שיעמיד שם בהמה
41 לדופן מבעוד יום ומותר לטלטל שם בשבת ובלבד
42 שתהא קשורה שם ע"ד שיתבאר בסי' שס"ג ואם החלל
43 שבין הרגלים גבוה ג' טפחים צריך לגדור שם בקנים:

44 **יג** ואפילו בשבת מותר לעשות מחיצה מהאנשים העומדים
45 זה אצל זה בפחות מג' טפחים לפי שאין דרך בנין בכך
46 (שהרי האדם הוא בן דעת ועומד לדעת עצמו מה־שאין־כן
47 בהמה שהיא כעץ בעלמא והעמדתה למחיצה דומה לבנין)
48 ואפילו כשהם מהלכים חשובים מחיצה וביניהם רשות
49 היחיד גמורה (אם הוא בענין שיש מהם כד' מחיצות
50 מקיפות לחלל שביניהם):

51 **יד** במה דברים אמורים שמותר להעמידם בשבת אלא
52 כשהם אינם יודעים שלשם מחיצה הוא מעמידם שם
53 (שכיון שהם אינם מתכוונים למחיצה והם בני דעת ועומדים
54 לדעת עצמן אין בזה משום עשיית מחיצה בשבת) אבל אם
55 אפילו אחד מהם יודע אסור להעמידם ואם עבר והעמידם
56 במזיד דינם כמחיצה הנעשית במזיד בשבת שנתבאר
57 למעלה.

58 ואפילו אם לא הודיעם עתה שעושה מהם מחיצות אם קרוב
59 הדבר שידעו כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת ונודע להם

כבר לא יעשה הוא מהם מחיצה עוד שמא ירגישו בדבר טרם שיספיקו לגמור עשיית המחיצה ואח"כ יגמרוה ונמצא נעשית באיסור אבל יש להסתפק אם אדם אחר רשאי לעשות מהם מחיצה עוד (וספק דברי סופרים להקל):

* * *

טו ואפילו כשעושה מהם מחיצה פעם ראשונה אם מעמידם תחלה כמחיצות ואח"כ מוליכם כך כדי לטלטל ביניהם כשהם מהלכים קרוב הדבר שירגישו בדבר קודם שיגמור הולכתם אותם כמחיצות כיון שהעמידם תחלה ואח"כ מוליכם והוא הולך ביניהם ולא התירו לטלטל ביניהם דרך הילוכם אלא כשהם מהלכים מעצמם:

טז אם באו תחלה שלא לדעת אף על פי שאח"כ הרגישו בדבר לאחר שנעשה מהם המחיצות קודם שהספיק לטלטל ביניהם אין בכך כלום כיון שבשעת עשיית המחיצה היתה שלא לדעת:

יז אין לעשות מחיצה של בני אדם אלא בשעת הצורך ובשעת הדחק ואם שכח חפץ ברשות הרבים יותר טוב להוליך שם תינוקות והם יגביהו החפץ מאליהם ויביאוהו לבית משיעשה מחיצות של בני אדם ויביאנו גדול.

והוא שאין התינוק יודע שחפץ זה הוא של אביו ולהנאת עצמו הוא מתכוין בהבאתו אותו שסבור שמצא חפץ ברשות הרבים אבל אם יודע שחפץ זה של אביו הרי הוא מתכוין מן הסתם בהבאתו בשביל אביו וצריך כל אדם למחות בתינוק זה שלא יביאנו כמו שנתבאר בסי' של"ד וכל־שכן שלא יוליכנו שמה כדי שיביאנו (והוא הדין אם החפץ הוא של אחר והתינוק יודעו ומכירו ויביאנו אליו).

וכל זה באחרים אבל אביו מצווה לחנכו ולגעור בו ולהפרישו כשרואהו מחלל שבת אפילו להנאת עצמו ואפילו באיסורי דברי סופרים כמ"ש בסימן שמ"ג וכל־שכן שלא יוליכנו שמה כדי שיביאנו אפילו אין החפץ שלו:

יח כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד אסור וכאילו כולו פרוץ אלא אם כן כל פרצה מהם פחותה מג' טפחים אבל אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר (בין במחיצות של שתי בין במחיצות של ערב) שכך היא הלכה למשה מסיני שלא יהיה הרוב פרוץ ולא שיהא צריך הרוב עומד ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות אבל עד עשר ועד בכלל מותר מפני שהוא כפתח:

* * *

יט אם עשה צורת פתח אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר מפני שאין כאן פרוץ כלל במה דברים אמורים בחצר ומבוי שיש בהם דיורים ומקיפים אותם לדירה ולא בשביל היתר טלטול בלבד לכן מועיל בהם כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח מד' רוחות אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו אינו מועיל מדברי סופרים כשכל הד' רוחות מוקפות על ידי צורת פתח בלבד אבל אם ההיקף הוא כתיקונו אלא שיש בו פרצות יתירות על עשר מועיל בהן צורת פתח אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד.

ויש אומרים שאין צורת פתח מועיל לפרצה יתירה מעשר אפילו בחצר אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ או ברוח שלישית של מבוי כמ"ש בסי' (שס"ג) [שס"ד] אבל לפרצת עשר מועיל צורת פתח אפילו פרוץ מרובה על העומד ואפילו כל הד' רוחות הן על ידי צורת פתח ואין בהן אלא עשר על עשר מותר אפילו בבקעה וטוב לחוש לדבריהם אף על פי שהעיקר כסברא ראשונה:

כ מהו צורת פתח קנה מכאן וקנה מכאן אפילו אחד רחוק מחבירו וקנה על גביהם אפילו אינו נוגע בהם אלא יש ביניהם כמה אמות ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן י' טפחים ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון שאז דומה לפתח שהמשקוף ניתן על המזוזות אבל אם הם מרוחקים מכנגדו אפילו כל שהוא פסול שאינו דומה לפתח וכן אם חיבר קנה עליון לשני הקנים או לאחד מהם מן הצד ואינו נתון על גבו מלמעלה שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על גבי המזוזות מלמעלה ג"כ פסול.

ואם עשה גם קנה אחר מכוון תחת העליון, מכל־מקום יש לשלוף קנה הפסול מפני מראית העין.

ואם עשה חבל על הקנים יש אומרים שאם הוא כרוך בראשי הקנים ממש שאינו בולט כלום מהקנים למעלה מהחבל כשר אף על פי שאין החבל נתון על גבי ראשי הקנים ממש אלא כרוך שם על צדיהם וטוב להחמיר לכרכו על גבי ראשי הקנה ממש:

* * *

כא הקנים שמכאן ומכאן צריכים שיהיו חזקים לקבל דלת כל שהוא אפילו של קש או של קנים אבל קנה העליון די בכל שהוא ואפילו הוא של גמי:

כב שער העשוי בעיגול ככיפה אם יש גובה י' טפחים ברגליו דהיינו קודם שיתחיל להתעגל, מתיר משום צורת פתח:

חלק ב סימן שסג דיני מבוי ולחי:

א כבר נתבאר בסי' שמ"ה שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית הוא רשות היחיד גמורה אם פרוץ לכרמלית שאין רבים בוקעים שם ואף אם פרוץ לרשות הרבים שדינו ככרמלית הרי מותר לטלטל בכרמלית מן התורה כמו ברשות היחיד אלא שחכמים אסרו הטלטול בו בין שפרוץ לרשות הרבים בין שפרוץ לכרמלית מפני שדומה קצת לרשות הרבים כיון שפרוץ במילואו.

לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה כגון להניח קורה רחבה טפח על פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית שבקורה זו אין אומרים בה מן התורה פי תקרה יורד וסותם הואיל ואין ברחבה ד' טפחים אין שם תקרה עליה כמ"ש בסי' שמ"ו, ואף על פי כן מועלת במבוי מדברי סופרים הואיל וגם איסור הטלטול בו אינו אלא מדברי סופרים מפני שדומה קצת לר"ה וכיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר וזכרון לרואים שיכירו וידעו שתקנת חכמים היא קורה זו במבוי זה ולא יתחלף להם ברשות הרבים.

וכן הקילו במבוי להתירו בלחי שעביו ורחבו כל שהוא וגבהו י' טפחים שיעמידנו בפתח המבוי אצל אחד מהכתלים שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה בכל מקום שיש לו ב' מחיצות שלימות ולחי זה כמ"ש בסי' ש[מ]"ה אלא שחכמים אסרו בב' מחיצות ולחי והתירו בג' מחיצות ולחי:

* * *

ב לא התירו בג' מחיצות ולחי אחד או קורה רחבה טפח אלא במבוי אבל חצר שהיא פרוצה במילואה ברוח רביעית אינה ניתרת אלא בפס רחב ד' טפחים שיעמידנו בצד אחד במקום הפרוץ ואם ירצה לתקנה בשני צדדי הפרצה די בשני פסין שרחבן משהו רק שיהיה גבהם י' טפחים.

והוא הדין אם נשתייר מכותל רביעית עצמו בנוי כשיעור ד' טפחים מצד אחד או אם נשתייר משני הצדדים טפח מכאן וטפח מכאן אבל בפחות מטפח אין כל כך היכר בהמשוייר מהכותל כמו בפס גמור שמעמידו לשם כך:

ג ולמה החמירו בחצר יותר מבמבוי מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות ולפיכך החצירות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהן צריכות מחיצותיהן להיות יותר גמורות שיהיה שם רשות היחיד עליהן מהמבואות שאין משתמשין בהם בתשמישי הצנע:

ד ואפילו חצר שאין בפרצת מלואה ד' טפחים צריכה תיקון זה אלא אם כן אין בה ג' טפחים שכל פחות מג' טפחים הוא כסתום וא"צ תיקון כלל אבל מבוי שאין ברוחב פתחו ד' טפחים יש מתירין כמו שיתבאר.

ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות אפילו אינו במילואה אלא נשתיירו או העמיד לו גיפופין מכאן ומכאן ואפילו הגיפופים יתירים על הפרצה צריך לתקנה בצורת פתח כמ"ש בסי' שס"ב בין בחצר בין במבוי כמו שיתבאר:

ה בכל עושין לחיים אפילו מבעלי חיים ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכתלי המבוי ביתידות שיוצאין מן הכתלים בענין שאינו יכול לרבוץ כדי שלא יתמעט גבהן מי' טפחים ויטלטלו במבוי באיסור על סמך לחי זה.

ואפילו אדם העומד שם נידון משום לחי והוא שקשרו שם אם לא הודיעו שהעמידו לשם לחי שהרי בודאי ילך לו שלא יעמוד שם כל היום ויטלטלו במבוי באיסור אבל אם הודיעו שמעמידו לשם לחי אין חוששין שילך לו (אלא שאז צריך להעמידו מערב שבת שהרי לחי נדון משום מחיצה ואסור לעשות מחיצה מאדם בשבת אלא אם כן שלא לדעתו כמ"ש בסימן שס"ב()]:

* * *

ו אם יש קצת כותל ברוח רביעית עולה משום לחי ובלבד שיהא בו רוחב טפח משום היכר כמו שנתבאר למעלה ואפילו אבנים היוצאים מן הכותל זו למעלה מזו פחות מג' טפחים עולין משום לחי אם רחבן טפח:

ז לחי שרוח מצוייה יכול להנידו אף על פי שאינה יכולה להפילו אינו חשוב משום לחי שהלחי הוא כמחיצה וכל מחיצה שרוח מצויה מנידתה אינה מחיצה כמו שנתבאר בסי' שס"ב:

ח אם הרחיק הלחי מן הכותל ג' טפחים בין לתוך חלל רוחב המבוי בין להלאה לצד חוץ לא עשה ולא כלום אבל פחות מג' טפחים כלבוד הוא:

ט לחי אפילו שברים ושברי שברים מדובקים כשרים בו כל שיכולים לעמוד ברוח מצויה ולכן עושים לחי מסיד (תחוח) טחוי בכותל שעל ידי הכותל הוא ראוי לעמוד ובלבד שיזהר שלא יתמחה ג' טפחים סמוך לארץ שלחי הגבוה ג' טפחים מן הארץ פסול כמו שיתבאר ואף שלאחר שנתמחה נשאר שם מראיהו ניכר על פני הכותל אין זה מועיל כלום כי צריך שיהא הלחי קצת דבר ממש ועב קצת בולט מן הכותל:

י לחי שעשאו מעצי אשרה כשר ואף על פי שהלחי צריך שיהא בו שיעור דהיינו גובה י' טפחים ורוחב ועובי כל שהוא וכל דבר הצריך שיעור אין עושין אותו מעצי אשרה מפני שעומדים לשריפה וכאילו נשרפו ונעשו אפר ונכתת שיעורם, מכל־מקום אילו היה מדבק כתיתותם דהיינו שהיה מגבל האפר היה יכול לעשות ממנו גובה י' טפחים ועובי משהו לפיכך הוא כשר:

'תורה אור' מגילת אסתר – הפרשה החסידית

כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ[1]

"**כִּי** אַבְרָהָם לא יְדָעָנוּ כו'[2], **אַתָּה ה' אָבִינוּ** כו'"[3].

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים" בְּדְרוּשׁ פּוּרִים:

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ: **אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַגָּהוֹת שַׁיָּיךְ לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי אַבְרָהָם"** [מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד עַר]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

נֶאֱמַר פּוּרִים תקנ"ו. וְהוּא בֵּיאוּר – הֶמְשֵׁךְ לְמַאֲמָר שֶׁלְּפָנָיו דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמָרְדְּכַי יָדַע". נוֹסַח דּוֹמֶה בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּרִים בְּסוֹגְרַיִם – נִדְפַּס בְּמַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן עַל נְבִיאִים עַמּוּד קצ וְאֵילָךְ. חֵלֶק מֵהַבֵּאוּרִים הוּבָא כָּאן בַּהֶעָרוֹת.

עַל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמָרְדְּכַי יָצָא" בְּאוֹר הַתּוֹרָה מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד קלא נִרְשַׁם בְּאֶחָד הַכִּתְבֵי יָד: "בֵּיאוּר הַדְּבָרִים בְּתוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי אַתָּה אָבִינוּ").

2) ("וְיִשְׂרָאֵל לא יַכִּירֻנוּ").

3) ("גְּאֻלֵּנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ". יְשַׁעְיָה סג, טז).

הֶאָרַת יְסוֹד־אַבָּא בְּנוּקְבָא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זָ"א[4]. 'בַּלַּיְלָה הַזֶּה נָדְדָה כו'[5], וְיָצְאָה הֶאָרָתוֹ לְמַטָּה בְּבִי"עַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: 'וַיַּעֲבוֹר מָרְדְּכָי' (אֶסְתֵּר ד, יז); "וּמָרְדְּכַי יָצָא כו'" (אֶסְתֵּר ח, טו). עַיֵּן שָׁם.

הִנֵּה יָדוּעַ שֶׁבֵּין מַאֲצִיל לְנִבְרָאִים צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע. וְהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵם מְמוּצָעִים בֵּין בְּחִינַת מַאֲצִיל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִבְחִינַת נִבְרָאִים – בִּי"עַ; גַּן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן[6]. וְהִתְגַּלּוּת מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת אֲצִילוּת, דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד"[7], לֹא הוּצְרַךְ אֶלָּא לְצוֹרֶךְ נִבְרָאִים[8].

"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ" (אִיּוֹב יט, כו): שֶׁכְּשֶׁהָאָדָם הוּא בְּפְנֵי עַצְמוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְגַּלּוּת חָכְמָתוֹ וּמִדּוֹתָיו, כִּי אִם כְּשֶׁהוּא מִתְגַּלֶּה לְזוּלָתוֹ. וְיָדוּעַ, דְּחָכְמָה דַּאֲצִילוּת הִיא "רֵאשִׁית הַגִּילוּי", שֶׁבָּהּ הִיא עִיקַּר הִתְגַּלּוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ג, יט): "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ". וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר לָמָּה דַּוְקָא בְּחָכְמָה[9].

וְחָכְמָה־עִילָּאָה דַּאֲצִילוּת הִיא בְּחִינָה מְמוּצַעַת, וְהִיא כְּלוּלָה מִבְּחִינַת הַמַּאֲצִיל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלִי לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְיֵשׁ בָּהּ גַּם כֵּן בְּחִינַת נִבְרָא, וְנִקְרָא חָכְמָה־תַּתָּאָה[10], דְּהַיְינוּ שֹׁרֶשׁ בְּחִינַת חַיֵּי הַחַיִּים, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לְכָל בְּחִינַת נִבְרָאִים עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים שֶׁבְּבִי"עַ, שֶׁהוּא בְּחִינַת דִּבּוּרוֹ וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הַמְּחַיֶּה כָּל הָעוֹלָמוֹת.

וְנִקְרָא גַּם כֵּן אִימָּא־תַּתָּאָה, רָחֵל, "עֶקֶרֶת הַבַּיִת"[11], הַמַּנְהֶגֶת אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי לא, טו): "וַתִּתֵּן טֶרֶף לְ**בֵיתָהּ** כו'" – בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין".

וְיָדוּעַ שֶׁנִּקְרֵאת "כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל", פֵּירוּשׁ: כְּלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. בִּהְיוֹת כִּי הַכֵּלִים שֶׁלָּהּ – פְּנִימִי, אֶמְצָעִי, חִיצוֹן: הַפְּנִימִי – שֹׁרֶשׁ **נִשְׁמָה** שֶׁבִּבְרִיאָה, וְהָאֶמְצָעִי – שֹׁרֶשׁ **רוּחַ** שֶׁבִּיצִירָה, וְחִיצוֹן – שֹׁרֶשׁ **נֶפֶשׁ** שֶׁבַּעֲשִׂיָּה.

וְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִילוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים, יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ מִנֶּפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה הַמְּלוּבָשׁ בָּהּ הֶאָרָה מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת מִכֵּלִים הַחִיצוֹנִים שֶׁלָּהּ. לָכֵן בְּחִינַת דִּבּוּר וְחָכְמָה־תַּתָּאָה, "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", תְּלוּיִ בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזּוֹהַר[12]: "אוֹ סָלְקָא אוֹ נָחֲתָא בְּגִינַיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל כו'"[13]. וְהוּא עִנְיַן גְּלוּת הַשְּׁכִינָה[14].

וְעַתָּה צָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ נִתְהַוָּה בְּחִינַת דִּבּוּר לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה הַנַּ"ל שֶׁהוּא הֲוָיָ"ה, בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"[15].

הִנֵּה מְבוֹאָר בְּ"עֵץ חַיִּים"[16], שֶׁבְּחִינַת "נוּקְבָא דְזָ"א מַתְחִיל מֵחָזֶה דְזָ"א"[17].

---

4) ("עַיֵּן בִּפְרִי עֵץ חַיִּים [שַׁעַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, חֲנוּכָּה וּפוּרִים פֶּרֶק ה] שֶׁ"בְּסוֹף ע' שָׁנָה שֶׁל גְּלוּת בָּבֶל, אָז הָיָה מַתְחִיל לִמְעֹלָה לַעֲשׂוֹת תִּיקּוּנִין כְּדֵי לְהַחֲזִיר פָּנִים בְּפָנִים", וְ"אָז הוּא צָרִיךְ הַפֶּלֶת דּוּרְמִיטָא בְּזָ"א, שֶׁהוּא הִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין מִן הַזָ"א, וְנִכְנָסִים הַמּוֹחִין תּוֹךְ רָחֵל וְנִתְקָנֶת פַּרְצוּפָהּ וְעַל יְדֵי זֶה יְכוֹלָה לְחַזּוֹר אַחַר כַּךְ פָּנִים בְּפָנִים כו'".

"וְהַנָּה מָרְדְּכַי הוּא סוֹד הֶאָרַת יְסוֹד אַבָּא הַמִּתְגַּלֶּה בְּהִיוֹתוֹ בְּרָחֵל. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "וַיַּעֲבוֹר מָרְדְּכַי", "וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ כו'". וְזֶהוּ "לְקָחָהּ מָרְדְּכַי לוֹ לְבַת" וְאָמְרוּ רַז"ל "אַל תִּקְרֵי לְבַת אֶלָּא לְבַיִת", כִּי יְסוֹד אַבָּא נִכְנַס בְּרָחֵל וְהוּא לוֹ לְבַיִת". עַיֵּן שָׁם". – נְבִיאִים עַמּוּד קִצּ"קצא).

5) (וְהִנֵּה הֶאָרָה זוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי אֵינָהּ יוֹצֵאת – רַק בְּהִיוֹת סוֹף זְמַן דּוּרְמִיטָא, אָמְנָם אַחַר כַּךְ כְּשֶׁהֵם חוֹזְרִים פָּנִים בְּפָנִים וּמִסְתַּלְּקִים נֶה"י דְּאַבָּא וְאִימָּא עִם הַמּוֹחִין מִן הַנּוּקְבָא – רָחֵל, וְחוֹזְרִים וְנִכְנָסִים תּוֹךְ הַזָ"א כַּנּוֹדָע, אָז מִתְבַּטֵּל הֶאָרָה זוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי כו'. וְזֶהוּ "בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" – "מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם", כִּי חָזְרוּ הַמּוֹחִין בּוֹ וְנִתְעוֹרֵר כו' – תּוֹכֶן הָעֵץ חַיִּים שָׁם – הוּבָא בְּמַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים שָׁם).

6) ("מִפְּנֵי שֶׁיָּדוּעַ שֶׁאֵין בֵּין בְּחִינַת הַמַּאֲצִילוּת לַנִּבְרָאִים בְּעֵרֶךְ הַבַּעַל גְּבוּל לִבְלִתִּי בַּעַל גְּבוּל וְיוֹתֵר מִזֶּה לְאֵין קֵץ, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי מְמוּצָע, וְהֵם בְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת" (מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים שָׁם).

"וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין, כֵּיוָן שֶׁהַנִּבְרָאִים לְגַבֵּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ אֵין לָהֶם עֵרֶךְ וְיִחוּס כְּלָל, אֵיךְ שֶׁיָּשֵׁךְ מְמוּצָע בֵּינֵיהֶם. וּכְמוֹ שֶׁאֵין שַׁיָּיךְ שׁוּם מְמוּצָע בֵּין בְּלִתִּי גְּבוּל לְמָה שֶׁהוּא בְּגְבוּל כֵּיוָן שֶׁלְּגַבֵּי בְּלִתִּי גְּבוּל שָׁוֶה אַחַת עִם אֶלֶף אַלְפֵי אֶלְפִּים כו', אִם כֵּן אֵין שׁוּם אֶמְצָעִי בֵּינֵיהֶם אֶלָּא אוֹ גְּבוּל אוֹ בְּלִתִּי בַּעַל גְּבוּל כו'". – אוֹר הַתּוֹרָה אֶסְתֵּר עַמּוּד ער. עַיֵּן שָׁם בַּאֲרוּכָּה).

7) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב).

8) ("וְאַף שֶׁהַנִּבְרָאִים אֵין עֲרוּךְ לַאֲצִילוּת, וְאֵיךְ יִהְיֶה סֵדֶר הָאֲצִילוּת רַק בִּשְׁבִיל בְּנֵי"עַ? הֲלֹא כְּהַאי גַּוְונָא מְצִינוּ הַשָּׁמַיִם וְהַמְּאוֹרוֹת נִבְרְאוּ בִּשְׁבִיל עוֹלָם הַזֶּה הַשַּׁפָּל". – אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרָךְ ד תרפט, עַיֵּן שָׁם בַּאֲרוּכָּה. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת שְׁמוֹת עַמּוּד פט: "דְּהַרֵי שֶׁגַּם הָאֲצִילוּת לֹא נֶאֱצָל רַק בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְגַּלֶּה כָּבוֹד מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ").

9) ("וְהַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם שֶׁהִתְגַּלּוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם הַבָּטֵל בְּיוֹתֵר בִּמְצִיאוּת, וְחָכְמָה נִקְרָא כ"ח מָ"ה, בְּחִינַת בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת, עַל כֵּן הִתְגַּלּוּת אֵין סוֹף הוּא בְּחָכְמָה". – נְבִיאִים שָׁם).

10) ("בְּעִנְיַן חָכְמָה עִילָּאָה עַיֵּן בַּתַּנְיָא פֶּרֶק לה בַּהַגְּהָה, וּבְעִנְיַן חָכְמָה תַּתָּאָה עַיֵּן לְעֵיל [תְּרוּמָה פא, ב] סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בֵּיאוּר לְעִנְיַן הַכְּרוּבִים". – אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד רעא).

11) (רַשִׁ"י וַיֵּצֵא לא, ד. וּרְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה עא, ב).

12) (חֵלֶק ב תְּרוּמָה קנה, ב).

13) (אוֹ עוֹלָה אוֹ יוֹרֶדֶת, בְּגֶלֶל יִשְׂרָאֵל).

14) ("כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ "גָּלוּ לֶאֱדוֹם שְׁכִינָה עִמָּהֶם" – פֵּירוּשׁ: אוֹתוֹ נִיצוֹץ אֱלֹקִי שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֹפֶן מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָא שְׁכִינָה מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶאָרָה מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת". – נְבִיאִים שָׁם).

15) ("וּכְמוֹ שֶׁאָמַר ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ". – מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים עַמּוּד קצב. וּרְאֵה מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ שְׁמוֹת יא, ב. בְּאוֹר הַתּוֹרָה כָּאן עַמּוּד קלג וְאֵילֶךְ נִתְבָּאֵר הַפָּסוּק בַּאֲרוּכָּה).

16) (שַׁעַר לד פֶּרֶק א).

17) ("וְעִנְיַן חָזֶה דְזָ"א, כִּי הַחָזֶה הוּא נֶגֶד הַזְּרוֹעוֹת שֶׁהֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה אַהֲבָה וְיִרְאָה". – נְבִיאִים שָׁם).

וְהָעִנְיָן: כִּי זָ"א הֵם מִדּוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה. הָאַהֲבָה הוּא אוֹר לִכְלִי הַחֶסֶד, "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[18] (מִיכָה ז, יח), וּמִן הַמּוֹחַ יוֹצֵא הַמְשָׁכָה דֶּרֶךְ הַגִּידִים לַלֵּב שֶׁהֵן הַמִּדּוֹת[19], וּמִן הַלֵּב אֲשֶׁר שָׁם הָרִיאָה מַתְחִיל לִהְיוֹת בְּחִינַת דִּבּוּר, שֶׁיּוֹצֵא הֶבֶל מִן הָרִיאָה וְנַעֲשֶׂה קוֹל[20]. נִמְצָא שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת הַחַיּוּת מִן הַחָכְמָה אֶל הַדִּבּוּר הוּא עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, עַל יְדֵי צִמְצוּמִים דֶּרֶךְ נְקָבִים וְחַלּוֹנוֹת.

וְהִנֵּה כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה – בִּזְמַן הַבַּיִת, הָיוּ בְּחִינַת זו"נ "פָּנִים בְּפָנִים": כְּמוֹ בְּפָנִים – שָׁם הוּא עִיקַּר הַחַיּוּת שֶׁבָּאָדָם וְרוֹב חוּשָׁיו – רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה כו', מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֵאֲחוֹרָיו הַחַיּוּת רוּחָנִי הוּא מְעַט מִזְעֵיר מְאֹד[21]. וְאַף בְּחוּשׁ הַמִּישּׁוּשׁ נִיכָּר הַהֶפְרֵשׁ, כִּי בְּצַד פָּנָיו יַרְגִּישׁ אַף דְּבַר מָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֵאֲחוֹרָיו, הַחַיּוּת רוּחָנִי – מְעַט.

וְהִנֵּה לְמִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ אֵין שׁוּם הַשָּׂגָה לְשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי בָּהֶם, שֶׁאֵינָם כְּלָל מִמָּהוּת וְעֵרֶךְ מִדּוֹת אֱנוֹשִׁי[22], אֲפִילוּ בְּחִינַת דִּבּוּר שֶׁלּוֹ כו', וְאֵינוֹ אֶלָּא לְשַׁבֵּר אֶת הָאוֹזֶן[23].

"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה", כְּיָדוּעַ הַמָּשָׁל[24]: מִשְּׂרֵפַת הָעֵצִים נַעֲשֶׂה אֵפֶר – כֵּן בְּחִינַת "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (יְשַׁעְיָה מא, ח), שֶׁהָיָה מֶרְכָּבָה לְחֶסֶד־שֶׁבַּאֲצִילוּת, נִקְרָא "עָפָר וָאֵפֶר" (וַיֵּרָא יח, כז) לְגַבֵּי חֶסֶד־דַּאֲצִילוּת. וּמִיכָאֵל דִּבְרִיאָה – בְּחִינָה חִיצוֹנִית לְנִשְׁמַת אַבְרָהָם כו'.

וְהִנֵּה הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה הָיוּ מְאִירִים הַהַמְשָׁכָה הַבָּאָה לָהֶם מֵחָכְמָה־עִילָּאָה אֶל בְּחִינַת נוּקְבָא בִּבְחִינַת "פָּנִים" – עִיקַּר הַחַיּוּת כַּנַּ"ל. וּבְחִינַת מִדּוֹת[25] שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה הָעוֹלָם – יוֹם וָלַיְלָה, מִזְרָח וּמַעֲרָב כו' – הָיָה בָּא בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִן הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת אֶל בְּחִינַת הַנּוּקְבָא, "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", וְהִיא מַשְׁפַּעַת כו'.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִשָּׁה, כְּשֶׁעוֹשֶׂה נֵס – בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר – "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ[26] כו'"[27], חֶסֶד לִימִינוֹ – בְּחִינַת אַבְרָהָם כַּנַּ"ל.

וּכְשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל כְּתִיב (יִרְמְיָה ב, כז): "כִּי פָנוּ אֵלַי עוֹרֶף", כִּי גָּרְמוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם עִנְיַן סִילּוּק הָאָרַת פְּנֵי הַמִּדּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת אֶל בְּחִינַת הַנּוּקְבָא – "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", וְאֵינָם מְאִירִים אֶלָּא בִּבְחִינַת "אֲחוֹרַיִּים", כַּנַּ"ל שֶׁהַחַיּוּת שָׁם מְעַט מִזְעֵיר כו'. וּמַה שֶּׁיֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים הִתְחַלְּקוּת הַמִּדּוֹת יוֹם וָלַיְלָה, אֵינָהּ אֶלָּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים מִמִּדּוֹת עֶלְיוֹנִים – "אָחוֹר בְּאָחוֹר".

וּכְשֶׁהָאָדָם פּוֹנֶה פָּנִים לַה', דְּהַיְינוּ הַתְּשׁוּקָה וְהַחֵשֶׁק הַנִּפְלָא כְּשֶׁאֵינוֹ אֶלָּא רַק לְהִתְדַּבֵּק בַּה' לְבַדּוֹ וְאֵין זָר אִתּוֹ, וּבְדִבְרֵי הָעוֹלָם־הַזֶּה הוּא בְּחִינַת "אֲחוֹרַיִּים", בְּחִינּוּת מוּעֶטֶת כַּנַּ"ל – גּוֹרֵם לְחַבֵּר ה' בְּיָו"ו וּלְדָבְקָה לַה' "פָּנִים בְּפָנִים". וּבְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא גַּם כֵּן בִּבְחִינַת פָּנִים – "יָאֵר ה' **פָּנָיו**" (נָשֹׂא ו, כה).

"וְהִנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה" (אֶסְתֵּר ב, ז), וְטוֹב רוֹאִי[28] גּוֹרֵם גַּם כֵּן, "כְּמַרְאֵה אָדָם" – הַתְּעָנוּג וְהַתְּשׁוּקָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

וְהִנֵּה נִזְכַּר בְּ"עֵץ חַיִּים":

שֶׁעִבּוּשָׁיו בִּזְמַן הַגָּלוּת הַנּוּקְבָא מְקַבֶּלֶת מוֹחִין שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זָ"א, כִּי אִם מִמּוֹחִין עֶלְיוֹנִים – חָכְמָה־עִילָּאָה, יְסוֹד־אַבָּא, בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". לֹא שֶׁנָּהּ"י דִּזָ"א נַעֲשֶׂה מוֹחִין לָהּ, אֶלָּא מוֹחִין־דִּזָ"א שֶׁהָיָה לוֹקֵחַ מִנָּהּ"י דְּאַבָּא־וְאִימָּא, עַתָּה שֶׁהוּא בִּבְחִינַת דּוּרְמִיטָא[29], לוֹקַחַת הַנּוּקְבָא אוֹתָם הַמּוֹחִין[30].

[31] וְהָעִנְיָן:

לְמָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לְדַבֵּר דִּבְרֵי חָכְמָה וְדַעַת שֶׁבְּמוֹחוֹ בְּלִי אֶמְצָעוּת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" הַמִּתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ כָּל עָלְמִין לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם, בָּא לְחַיּוּת זֶה הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מֵחַיֵּי הַחַיִּים, מִקּוֹר הַחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים, הַנִּקְרָא חָכְמָה־עִילָּאָה, "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – בִּלְתִּי הִתְלַבְּשׁוּת תְּחִלָּה בַּמִּדּוֹת

---

18) ("כִּי הַחֶסֶד נִקְרָא כְּלִי, וְאַהֲבָה הוּא הָאוֹר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא", שֶׁמַּחֲמַת אַהֲבָה הוּא "חָפֵץ חֶסֶד" כו'". – נְבִיאִים שָׁם).

19) (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁ"ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה" שֶׁבַּמּוֹחַ נִמְשָׁכִים לַלֵּב שֶׁעַל כֵּן נִקְרָא לֵב עַל שֵׁם "ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה" שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִן הַמּוֹחַ כו'. – נְבִיאִים שָׁם).

20) (רְאֵה בִּיאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק בְּרָךְ ב עַמּוּד תתפב. וְאוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא בְּרָךְ א עַמּוּד פח).

21) ("וְאַף בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת יֵשׁ הַפְרֵשׁ בֵּין בְּחִינַת פָּנִים כו'. עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּשֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת חֲבֵירוֹ יַחֲזִיר לוֹ לִי פָּנִים וְנוֹתֵן לוֹ, וְאִם לָאו נוֹתֵן לוֹ דֶּרֶךְ אָחוֹר כְּמַאן דְּשָׁדֵי בְּתַר כְּתִפֵּי. וְכֵן בִּבְחִינַת הַדִּיבּוּר כו'. לָכֵן הַזִּיווּג הוּא פָּנִים בְּפָנִים, אֲבָל אַחַר הַזִּיווּג – זֶה הוֹפֵךְ פָּנָיו לְכָאן כו'". – נְבִיאִים שָׁם)

22) ("חֵס וְשָׁלוֹם". – נְבִיאִים שָׁם).

23) (לְשַׁבֵּר אֶת הָאוֹזֶן: רְאֵה מְכִילְתָּא יִתְרוֹ יט. ח. תַּנְחוּמָא יִתְרוֹ יג. תַּנְיָא חֵלֶק ב פֶּרֶק י: לְשַׁכֵּךְ).

24) (רְאֵה אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן טו).

25) (וּבְחִינַת מִדּוֹת . . מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה: וְכֵן מְבוֹאָר בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת דַּף קמא, ב. – אוֹר הַתּוֹרָה כִּי תֵצֵא עַמּוּד תתקכה).

26) ("זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ, בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם" (יְשַׁעְיָה סג, יב). וּבְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י: "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא הָיָה מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה אֶת זְרוֹעַ גְּבוּרָתוֹ. בְּכָל עֵת שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְעֶזְרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא הָיָה זְרוֹעוֹ מוּכָן לִימִינוֹ".

רְאֵה הַנִּסְמָן בְּאוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד רעג. וּרְאֵה גַּם שָׁם פִּנְחָס עַמּוּד א׳קט).

27) ("נִשְׁמַע . . כְּשֶׁמַּדּוֹת דִּזָ"א מְאִירִים יְבוֹאוּ הַנִּיסִים בְּגָלוּי". – אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כְּרָךְ א עַמּוּד רסג).

28) (וְטוֹב רוֹאִי: שְׁמוּאֵל־א טז, יב).

29) (שִׁינָה).

30) (וְעַיֵּן בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר הַפּוּרִים, פֶּרֶק ה').

31) ("וְהִנֵּה בְּחִינַת דּוּרְמִיטָא הַנַּ"ל הוּא עִנְיַן הִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין כְּמוֹ בְּבְחִינַת שֵׁינָה. עַיֵּן בִּפְרִי עֵץ חַיִּים". – נְבִיאִים עַמּוּד קצג)

הַנִּקְרָאִים זָ"א וּלְהִשְׁתַּלְשֵׁל בְּצִמְצוּמִים רַבִּים דֶּרֶךְ נְקָבִים וְחַלּוֹנוֹת[32].

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת: "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" כו', כִּי "אַתָּה ה' אָבִינוּ" כו', כִּי כָּל נִצּוּץ נֶפֶשׁ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל – אֱלֹהֵי אָבִיו בְּעֶזְרוֹ[34] אַף קוֹדֶם שֶׁפָּנָה בִּבְחִינַת פָּנִים הַנַּ"ל – כְּשֶׁיֵּאָמֵין אֱמוּנָה אֲמִתִּית "כִּי אַתָּה אָבִינוּ" – בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", דְּ"כוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבָא"[35], וְ"אַכָּל בֵּי עֶשְׂרָה – שְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא"[36]. וּבִבְחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" אֵין עֲוֹנוֹת מַבְדִּילִין וּמַפְסִיקִין בֵּין יִשְׂרָאֵל כו' – "לַה' חַטָּאת"[37], "נֹשֵׂא עָוֹן" (תְּשָׂא לד, ז), "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ כִּזְכֻיּוֹת כו'"[38].

כִּי בִּבְחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" אֵין הָעוֹלָם מַפְסִיק כְּלָל. כְּמַאֲמַר רַז"ל[39]: "הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו" – "עוֹבְדֵי כוֹכָבִים[40] מְרַקְּדִים בְּהֵיכָלוֹ", וְכִמְשַׁל הַזְּבוּב הַמְּהַלֵּךְ בְּקִצֵּה הַבַּיִת – שֶׁאֵין תּוֹפֵס מָקוֹם. וְגַם מָשָׁל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְשַׂכֶּל אֱנוֹשִׁי, אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין עֲרוֹךְ כְּלָל הֶעְדֵּר תְּפִיסַת מָקוֹם שֶׁל בְּחִינַת עוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְגַבֵּי בְּחִינַת הַוָּי"ה – "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", חָכְמָה־עִילָּאָה[41].

וּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב כְּשֶׁיִּנָּקוֹם (יְשַׁעְיָה נט, יז): "וְלָבַשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת". פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּצְמַצֵּם אֶת עַצְמוֹ בְּכַמָּה צִמְצוּמִים עַד שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בְּמִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת, וּמִשָּׁם יוּכַל לְהִשְׁתַּלְשֵׁל בְּצִמְצוּמִים רַבִּים, שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּחִינַת נְקָמָה מֵעוֹבְדֵי כוֹכָבִים[42] הַמְרַקְּדִים בְּהֵיכָלוֹ כו'.

וְזֶהוּ[43] שֶׁכָּתוּב "וַאֲנִי תְּפִלָּה" (תְּהִלִּים קט, ד), "וַאֲנִי בְתוֹךְ הַגּוֹלָה" (יְחֶזְקֵאל א, א): כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינָה הַנַּ"ל[45], הִיא עַצְמָהּ בְּחִינַת תְּפִלָּה – שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ דֶּרֶךְ הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת, "כִּי אַתָּה אָבִינוּ", "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[46]. אֲבָל כְּשֶׁאֵינָהּ "בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה", אָז הִיא בְּחִינַת "פָּנִים בְּפָנִים" שׁוֹאֶלֶת צְרָכֶיהָ מִזָּ"א בַּעְלָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֶסְתֵּר ז, ג): "נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי". וְזָ"א נִקְרָא "**בַּעַל** תְּפִלָּה". אֲבָל בַּגּוֹלָה "וַאֲנִי תְּפִלָּה" – הִיא עַצְמָהּ "תְּפִלָּה" לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת חָכְמָה־תַּתָּאָה בְּחָכְמָה־עִילָּאָה.

וְזֶהוּ "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אַהֲבָה וְיִרְאָה. אֶלָּא שֶׁאַחַר כָּךְ בְּהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ "כִּי אַתָּה אָבִינוּ", יָבֹא מִזֶּה לְאַהֲבָה וְיִרְאָה בְּחִינַת "פָּנִים בְּפָנִים", רִשְׁפֵּי אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה לַהַוָּי"ה לְבַדּוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן "נְסִירָה"[47] – לְהַחֲזִירָהּ "פָּנִים בְּפָנִים", ו' מִדּוֹת עַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים.

וְזֶהוּ שֶׁבִּיטֵּל יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הַמַּעוֹרְרִים שֶׁאוֹמְרִים "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן", כִּי בֶּאֱמֶת "כִּי אַתָּה אָבִינוּ" כַּנַּ"ל, רַק זָ"א בִּבְחִינַת דּוּרְמִיטָא.

וְזֶהוּ "כִּי נָפַלְתִּי קָמְתִּי" (מִיכָה ז, ח) – פֵּירוּשׁ: בְּעֵת נְפִילָה עַצְמָהּ קַמְתִּי[48]. כִּי מְקַבֶּלֶת מוֹחִין שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זָ"א. גַּם "נְפִלָה לֹא תוֹסִיף קוּם" (עָמוֹס ה, ב) – פֵּירוּשׁ: שֶׁאֵין יָכוֹל לִהְיוֹת קִימָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר מִן עֵת הַנְּפִילָה כו'. רַק כִּי כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה הָיָה עַל הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת, וְזֶהוּ שֶׁלֹּא בְּעֵת הַגָּלוּת כִּי אָז הוּא יוֹתֵר הִתְגַּלּוּת נִרְאָה לָעַיִן[49].

---

32) ("וּמַה שֶׁנִּרְאָה לִכְאוֹרָה כְּסִתְרֵי אַהֲדָדֵי, שֶׁמִּמָּה שֶׁכָּתוּב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים מִשְּׁמָע שֶׁהָאָרָה זוֹ הוּא בְּסוֹף ע' שָׁנָה דַּוְקָא, וּמִמָּה שֶׁכָּתוּב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים מִשְּׁמָע שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מְקַבֶּלֶת הַנּוּקְבָא לְעוֹלָם שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זָ"א. עַמּוּד בִּפְרִי עֵץ חַיִּים סוֹף פֶּרֶק ג שֶׁתֵּירֵץ עַל זֶה שֶׁאוֹתָהּ הָאָרָה מְקַבֶּלֶת תָּמִיד שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זָ"א אֵינוֹ נִבְּרֶת אֶלָּא לִזְמַן אָרוֹךְ לָכֵן לֹא יָצְאָה אֶלָּא לְסוֹף ע' שָׁנָה, עַיֵּן שָׁם". – נְבִיאִים שָׁם).

33) ("וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ", שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת מִדּוֹת, בְּחִינַת זָ"א, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עַכְשָׁיו עַל יְדֵי זָ"א, אֶלָּא "כִּי אַתָּה אָבִינוּ", בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, אַבָּא, שֶׁמְּקַבֶּלֶת הַמּוֹחִין מִנָּהּ"י דְּאַבָּא וְאִימָא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זָ"א כו'". – נְבִיאִים שָׁם).

34) (עַל פִּי יִתְרוֹ יח, ד: "אֱלֹקֵי אָבִי בְּעֶזְרִי").

35) (זֹהַר חֵלֶק א יא, ב – עַל פִּי דָּנִיֵּאל ד, לב).

36) (סַנְהֶדְרִין לט, א).

37) (רְאֵה לְעֵיל צב, ד).

38) (יוֹמָא פו, ב).

39) (יוֹמָא סט, ב: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן 'אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה'? שֶׁהֶחֱזִירוּ עֲטָרָה לְיוֹשְׁנָהּ. אָתָא מֹשֶׁה אָמַר (דְּבָרִים י, יז): הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אָתָא יִרְמְיָה וְאָמַר: נְכָרִים מְקַרְקְרִין [יֵשׁ גּוֹרְסִין: מְרַקְּדִים] בְּהֵיכָלוֹ – אַיֵּה גּוֹרְאוֹתָיו? לֹא אָמַר נוֹרָא. אָתָא דָּנִיֵּאל אָמַר: נְכָרִים מִשְׁתַּעְבְּדִים בְּבָנָיו – אַיֵּה גְּבוּרוֹתָיו? לֹא אָמַר גִּבּוֹר.

אָתוּ אִינְהוּ וְאָמְרוּ: אַדַּרְבָּה, זוֹ הִיא גְּבוּרַת גְּבוּרָתוֹ – שֶׁכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנּוֹתֵן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְרְשָׁעִים; וְאִלּוּ הֵן נוֹרְאוֹתָיו – שֶׁאִלְמְלָא מוֹרָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַיְּאַךְ אוּמָּה אַחַת יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּים בֵּין הָאוּמּוֹת").

40) (נָכְרִים).

41) ("וְעַל כֵּן אַף שֶׁהוּא בְּגָלוּת אַף עַל פִּי כֵּן תֵּיכָף כְּשֶׁיֵּאָמֵין בֶּאֱמוּנָה אֲמִיתִּי אֵיךְ דְּכוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא בְּנִדְאֵי אוֹר ה' סוֹבְבוּ וּמַקִּיפוּ מִכָּל צַד כו'". – נְבִיאִים שָׁם).

42) (מְגוֹיִם).

43) (בְּאוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים עַמּוּד א'רט מַעֲתִיק פִּסְקָה זוֹ וּמְקַדֵּים: "הַלְשׁוֹן שֶׁמָּצָאתִי **בִּכְתַב יַד רַבֵּינוּ** זַ"ל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" **וְזֶה לְשׁוֹנוֹ הַזָּהָב**", וּמְבָאֵר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין בְּחִינַת הַתְּפִלָּה בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבֵין זְמַן הַגָּלוּת).

44) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים עַמּוּד א'רלד).

45) (כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינָה הַנַּ"ל: בְּאוֹר הַתּוֹרָה שָׁם: כְּשֶׁהִיא בִּבְחִינַת הַגּוֹלָה).

46) (זֹהַר חֵלֶק ג רמח, א. רנו, ב. רנח, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא).

47) (רְאֵה הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ט עַמּוּד 217).

48) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ עַמּוּד שעב).

49) ("נִמְצָא, הַגַּם דִּבּוּמָן הַגָּלוּת נִמְשָׁךְ בְּמַלְכוּת מִבְּחִינַת יְסוֹד אַבָּא, מִכָּל מָקוֹם אֵין הָאוֹר מֵאִיר בְּגִילוּי, וְכַמּוּבָן מֵהַמָּשָׁל . . [לְעֵיל] מֵהַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל בְּדִיבּוּר שֶׁיְּכוֹל לִהְיוֹת בְּלִי אֶמְצָעִית הַמִּדּוֹת, מִכָּל מָקוֹם חֲרֵי כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי אֶמְצָעִית הַמִּדּוֹת אֵין לוֹ חִיּוּת בְּהַהַשְׁפָּעָה כו'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ז עַמּוּד סה עַיֵּן שָׁם).

וּלְעָתִיד יִשְׁתַּמְּשׁוּ "שְׁנֵי מְלָכִים בְּכֶתֶר אֶחָד"[50] – פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּהְיֶה זוּ"נ שָׁוִים בְּקוֹמָתָם, שֶׁתִּתְקַבֵּל הַמּוֹחִין מֵאַבָּא־וְאִימָּא כְּמוֹ שֶׁמְּקַבֵּל הַזָּ"א. וְאַף שֶׁגַּם עַתָּה מְקַבֶּלֶת מֵאַבָּא, אֲבָל אָז תִּהְיֶה בְּסוֹד "אִשֶּׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ" (מִשְׁלֵי יב, ד), וְגַם הַמִּדּוֹת לֹא יִהְיוּ בְּבְחִינַת דּוּרְמִיטָא.

וְזֶה סוֹד "הֲוָיוֹת הַפּוּכוֹת" הַנִּקְרָאִים ה' גְּבוּרוֹת, "אָחוֹר בְּאָחוֹר". אֲבָל כְּשֶׁבָּאוּ סוֹד ה' חֲסָדִים – מְפָרְשִׁין לְהוֹן לְהֲוָיוֹת "פָּנִים בְּפָנִים".

וּבָאָדָם עַצְמוֹ גַּם כֵּן, הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית חֲפֵצָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה – בְּחִינַת אָחוֹר־בְּאָחוֹר. אֲבָל בְּשֵׂכֶל – הָרָצוֹן אֶל "הֲוָיָ"ה הִיא בִּבְחִינַת נְסִירָה[51] פָּנִים־בְּפָנִים[52]. וּבְעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַכֹּל בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִּים. דַּאֲפִילּוּ בְּעִנְיְנֵי זִיּוּג אָמְרוּ רַז"ל[53] "כְּאִלּוּ כְּפָאוֹ שֵׁד", וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׁאָר דְּבָרִים.

וְהִנֵּה פּוּרִים וְיוֹם־כִּפּוּרִים הוּא בְּחַד דַּרְגָּא – הֶאָרַת יְסוֹד־אַבָּא בְּנוּקְבָא[54], וְהֶאָרָתוֹ יוֹצֵא עַד לְמַטָּה לְבֵי"עַ[55].

כִּי הִנֵּה "כָּל הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים חוּץ מִפּוּרִים וַהֲלָכוֹת"[56].

כִּי הִנֵּה יָדוּעַ מִמְּשַׁל הָאֲרִי[57], שֶׁהוּא מֵחַיּוֹת טְמֵאוֹת – וּבַמֶּרְכָּבָה הַקְּדוֹשָׁה "פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין" (יְחֶזְקֵאל א, י), מִפְּנֵי שֶׁמֵּרוֹב מַדְרֵגְתוֹ הַגָּבוֹהַּ אֵין לוֹ כֵּלִים בְּמִדָּה לְהִתְלַבֵּשׁ עֲדַיִּין אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַיּוֹתֵר נָמוּךְ, וְהוּא בִּבְהֵמָה טְמֵאָה בְּמָקוֹם קְלִיפּוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטָהוֹרָה הָיָה הַכְּלִי מִתְבַּטֵּל מִפְּנֵי הָאוֹר. וּכְמוֹ כֵּן הֶאָרַת חָכְמָה־עִילָּאָה מוּכְרָח לְהִתְלַבֵּשׁ בַּמָּקוֹם הַיּוֹתֵר נָמוּךְ. דְּהַיְינוּ עִנְיְנֵי הֲלָכוֹת, טָמֵא, כָּשֵׁר כו', שֶׁהוּא הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּחָכְמָה־עִילָּאָה בְּעִנְיְנֵי זֶה הָעוֹלָם.

וְזֶהוּ "**וּמְרִדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ**": "מָרְדְּכַי" – חָכְמָה־עִילָּאָה, "יָצָא" מִבְּחִינַת מַלְכוּת, "בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת" הֵם עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים. "וַיַּעֲבוֹר מָרְדְּכָי" (אֶסְתֵּר ד, יז) – כַּמְּבוֹאָר בְּ"עֵץ חַיִּים" שֶׁהוּא יוֹצֵא כו'[58].

וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים עד, ט): "**אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, אֵין עוֹד נָבִיא, וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה**". שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, עַל הָרוֹב כָּל הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת נַעֲשִׂים דֶּרֶךְ הַטֶּבַע.

כְּמוֹ אֵצֶל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה דָּבָר נִרְאֶה לָעַיִן שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, רַק עַל יְדֵי אַהֲבַת אֶסְתֵּר. וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה בְּחוּשׁ שֶׁכָּל הַסִּבּוֹת הָיוּ רַק לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע. וְהוּא שֶׁהַנֵּס נִשְׁתַּלְשֵׁל וּבָא עַל דֶּרֶךְ הַטֶּבַע[59]. מִפְּנֵי כִּי כְּשֶׁהָיוּ הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת מְאִירִים פָּנִים־בְּפָנִים, הָיוּ הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת בְּבֵי"עַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה".

וְלָכֵן הָיוּ נְבִיאִים[60], פֵּירוּשׁ שְׁלוּחִים מִמִּדּוֹת דִּקְדוּשָׁה, וּבָא לְדִבּוּר שֶׁלָּהֶן – "בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם" (יְשַׁעְיָה נז, יט).

וְכָל הַנְּבִיאִים הֵם מִנֵּצַח וְהוֹד דַּאֲצִילוּת[61]. פֵּירוּשׁ: נֵצַח וְהוֹד הֵם "תְּרֵי פַּלְגֵי דְּגוּפָא"[62], כְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת[63], מְבַשְּׂלֵי הַזְּרָע[64] הֵיאַךְ תִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מִן בְּחִינַת יְסוֹד כַּיְּדוּעַ. וְהֵם "לְבַר מִגּוּפָא"[65], פֵּירוּשׁ שֶׁאֵינָם מֵעַצְמוּת הַגּוּף שֶׁהֵם הַמִּדּוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה, רַק שְׁלוּחִים לִשְׁלוֹחַ דָּבָר מִפְּנֵיהֶם, וְהוּא עִנְיַן נְבִיאִים. וּכְשֶׁנִּסְתַּלְּקוּ[66] הַמִּדּוֹת וְנִשְׁאַר הַהֶאָרָה

---

50) (חוּלִין ס, ב: כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית א, טז) "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים", וּכְתִיב (שָׁם) "אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל [. .] וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן" – אָמְרָה יָרֵחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד?).

51) (עִנְיַן הַנְּסִירָה הוּבָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאֲרִיז"ל רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק י וּפֶרֶק יג. נִתְבָּאַר עַל פִּי דא"ח: לִקּוּטֵי תּוֹרָה יוֹם הַכִּפּוּרִים סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן", שָׁם "קִיצּוּר עַל פָּסוּק בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת כו' וּבְכָל הַמּוֹעֲדִים". הֶמְשֵׁךְ רֹאשׁ הַשָּׁנָה עת"ר – מַאֲמָרֵי שַׁבָּת פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ – חַיֵּי שָׂרָה. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי עִמְּךָ תש"ט. וְעוֹד. רְאֵה הָעָרוֹת וְצִיּוּנִים מִכְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר לְלִקּוּטֵי תּוֹרָה תְּבוֹא מב, ב).

52) (אָחוֹר בְּאָחוֹר . . פָּנִים בְּפָנִים: רְאֵה לְעֵיל פד, ד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה תְּבוֹא מב, ב. יוֹם הַכִּפּוּרִים ע, ב).

53) (נִדָּרִים כ, ב. וּרְאֵה לְעֵיל צב, ד).

54) (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי נ"ך עמוד תנד. בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק עמוד רלז. אוֹר הַתּוֹרָה מַטּוֹת עמוד א'רצ. אוֹר הַתּוֹרָה וָאֵרָא (שְׁמוֹת כְּרָךְ ח) עמוד ב'תתפח. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עמוד ג).

55) (בְּמַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים מְסִתַּיֵּים הַמַּאֲמָר כָּאן בְּבִיאוּר הַפְּרִי עֵץ חַיִּים שֶׁבִּתְחִילַּת הַמַּאֲמָר).

56) (יְרוּשַׁלְמִי מְגִילָּה פֶּרֶק א הֲלָכָה ה: "אַף מְגִילַּת אֶסְתֵּר וַהֲלָכוֹת אֵינָן עֲתִידִין לִיבָּטֵל". יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי מִשְׁלֵי רֶמֶז תתקמד. מִדְרַשׁ מִשְׁלֵי פָּרָשָׁה יט. רַמְבַּ"ם סוֹף הִלְכוֹת מְגִילָּה).

57) (רְאֵה לְעֵיל כז, ג. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרָךְ א צג, ב (בְּשֵׁם הָאוֹר הַחַיִּים). בָּלָק עמוד א'מז. וּרְאֵה גַּם בְּבֵאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי כז, ג וְאֵילָךְ).

58) (רְאֵה בִּתְחִילַּת הַמַּאֲמָר. אוֹר הַתּוֹרָה דִּבָּרִים כְּרָךְ א' עמוד סב).

59) (רְאֵה יָהֵל אוֹר עמוד קנד: "נָס פּוּרִים . . 'רָאוּ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹקֵינוּ' (יְשַׁעְיָה נב, י) וְהָרֵי זֶה גִּילּוּי אֱלֹקוּת". הוּבָא בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק לוֹ עמוד 168 הָעָרָה 12).

60) (נְבִיאִים . . נִיב: רְאֵה רַש"י עַל הַפָּסוּק (וָאֵרָא ז, א) "וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ").

61) (שַׁעַר הַנְּבוּאָה לְהָאֲרִיז"ל הוּבָא בַּתַּנְיָא, שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ה).

62) (זֹהַר ח"ג פִּנְחָס רַעְיָא מְהֵימְנָא רלו, א).

63) (רְאֵה בְּרָכוֹת סא, ב. תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן טו).

64) (זֹהַר חֵלֶק ג רצו, א. רְאֵה פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים שַׁעַר ח פֶּרֶק כד. מְבוֹא שְׁעָרִים שַׁעַר ג חֵלֶק ב פֶּרֶק ז. תַּנְיָא שָׁם).

65) (זֹהַר חֵלֶק א כא, ב).

66) (וּכְשֶׁנִּסְתַּלְּקוּ הַמִּדּוֹת . . גִּימַטְרִיָּא הַטֶּבַע: נִתְבָּאַר בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כְּרָךְ ב עמוד תצח).

מִמְּקוֹם יְסוֹד־אַבָּא כו', צָרִיךְ לְהִתְלַבֵּשׁ בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים עַל פִּי הַטֶּבַע, שֶׁהוּא בְּחִינַת **אֱלֹקִים** גִּימַטְרִיָּא **הַטֶּבַע**[67]_:

וְצָרִיךְ לְהָבִין הַנְהָגַת אֶסְתֵּר – שֶׁעָשְׂתָה הַכֹּל מֵעַצְמָהּ בְּלִי עֵצַת מָרְדְּכַי, וְעָשְׂתָה סְעוּדָה פַּעֲמַיִים.

הֱיוֹת רָחֵל "עֶקֶרֶת הַבַּיִת"[68] – כָּל עִנְיְנֵי הַנְהָגַת עוֹלָם שַׁיָּיךְ אֶצְלָהּ. וּבַעֲלָהּ מָרְדְּכַי, יְסוֹד־אַבָּא, שֶׁ"לְקָחָהּ לוֹ לְבַת" – "בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ" (מִשְׁלֵי לא, יא) שֶׁבְּוַדַּאי לֹא תַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן חַס וְשָׁלוֹם.

וְלָכֵן עָשְׂתָה בְּעַצְמָהּ סְעוּדָה פַּעֲמַיִים, עַד שֶׁהִגְבִּיהָה אֶת הָמָן וְקֵרְבָתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי אֶל הַקְּדוּשָׁה, וְאָז הָיְתָה מַפַּלְתּוֹ מֵאֵלָיו. כִּי הַקְּלִיפָּה לֹא תוּכַל לְקַבֵּל חִיּוּת וְיִנִיקָה לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּשֶׁהוּא מְרוּחָק מֵהַקְּדוּשָׁה. וְכָל מַה שֶּׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב אֶל הַקְּדוּשָׁה, מִתְבַּטֵּל מֵאֵלָיו "כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ" (תְּהִלִּים סח, ג). וְלָכֵן קֵרְבָה אֶת הָמָן בְּתַכְלִית הַקֵּירוּב, לְהוֹשִׁיבוֹ בְּסְעוּדוֹת הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה. כְּמַאֲמַר רַז"ל: "כַּד אַרְיֵה וְאַרְיֶיתָא קַיְימֵי, וַוי לְמָאן דְּעָבַר בֵּינַיְיהוּ"[69]. וּכְשֶׁרָאֲתָה בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא עֲדַיִין יֵשׁ, עָשְׂתָה סְעוּדָה שְׁנִיָּה עַד שֶׁ"**פְּנֵי הָמָן חָפוּ**" (אֶסְתֵּר ז, ח).

וְזֶהוּ "**יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם**" (אֶסְתֵּר ה, ד): כִּי "גָּלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם"[70], וְהָיְתָה בּוֹ בַּגָּלוּת. וְאֶסְתֵּר הִיא "עֶקֶרֶת הַבַּיִת" בַּקְּדוּשָׁה עַל פִּי פָּשׁוּט, וּבַקְּלִיפּוֹת נֶאֱמַר: "אַל תְּהִי **תִּקְוָה**"[71] – **תִּיק** וְנַרְתֵּק לְו"ה לְהַפְרִיד מִי"ה[72], וְהִיא קֵרְבָה אֶת הָמָן כָּל כַּךְ, עַד שֶׁנִּתְבַּטֵּל מֵאֵלָיו וְנִשְׁאַר צֵירוּף הַוָּיָ"ה.

"**וְאוֹתוֹ תָּלוּ עַל הָעֵץ**" (אֶסְתֵּר ח, ז): כִּי הָמָן "הִפִּיל פּוּר, הוּא הַגּוֹרָל **לִפְנֵי הָמָן**" (אֶסְתֵּר ג, ז), שֶׁהִפִּילוֹ לְפָנָיו וְלֹא הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁהַקְּלִיפָּה רוֹצָה לְהַדְּמוֹת לַקְּדוּשָׁה בְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם[73].

וְעִנְיַן הַגּוֹרָל בַּמִּקְדָּשׁ הוּא, שֶׁהַמַּפִּיל הַגּוֹרָל, קוֹדֶם שֶׁיִּפּוֹל הַגּוֹרָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיאַךְ יִפּוֹל – לָזֶה אוֹ לָזֶה, וּמֻסְכָּם דַּעְתּוֹ עַל הַשָּׁעִיר שֶׁהוּא לַעֲזָאזֵל, וְאִם יִפּוֹל עָלָיו הַגּוֹרָל לַה' – יִהְיֶה חַטָּאת לַה', שֶׁשָּׁם אֵין עֲוֹנוֹת מַבְדִּילִין[74], וּ"זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ כִּזְכִיּוֹת"[75]. וְלָכֵן הַגּוֹרָל "**לִפְנֵי ה'**" דַּיְיקָא בַּמִּקְדָּשׁ, כִּי מַדְרֵגָה זוֹ גְּבוֹהָה[76].

וְזֶהוּ שֶׁרָצָה הָמָן – שֹׁרֶשׁ עֵשָׂו[77], לְהַגְבִּיהַּ כַּנָּשֶׁר בְּגַסּוּת הָרוּחַ וְהִתְנַשְּׂאוּת – לִדַּמּוֹת לִקְדוּשָׁה, וּלְהַפִּיל גּוֹרָל "לִפְנֵי הָמָן". לָכֵן עָשָׂה עֵץ נ' אַמָּה דְּטוּמְאָה – דִּקְלִיפָּה דִּבְרִיאָה, נֶגֶד נו"ן אַמָּה דְּמָרְדְּכַי – דִּקְדוּשָׁה – נ' שַׁעֲרֵי בִינָה[78]. וְרָצָה "לִתְלוֹת אֶת מָרְדְּכַי" (אֶסְתֵּר ו, ד), וְלִיקַּח חִיּוּת מָרְדְּכַי דִּקְדוּשָׁה בְּ"בֵית הָמָן".

וּכְתִיב: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ" (קֹהֶלֶת ח, ט); "חַיִל בָּלַע וַיְקִיאֶנּוּ" (אִיּוֹב כ, טו); "אָדָם בְּלִיַּעַל" (מִשְׁלֵי ו, יב) – רוֹצֶה לַחֲטוֹף יְנִיקָה מֵהַקְּדוּשָׁה.

"**וְנֶהֱפוֹךְ הוּא**" (אֶסְתֵּר ט, א) – שֶׁבֵּית הָמָן נִיתְּנָה **לְמָרְדְּכַי** דַּוְקָא[79]_:

---

67) (אֱלֹקִים גִּימַטְרִיָּא הַטֶּבַע: פְּרִדֵּס שַׁעַר יב פֶּרֶק ב. בַּשֶּׁלֶ"ה שַׁעַר הָאוֹתִיּוֹת (פט, א) מַשְׁמָע קְצָת שֶׁכֵּן הוּא בַּזֹּהַר).

68) (רַשִׁ"י וַיֵּצֵא לא, ד. וּרְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה עא, ב).

69) (כַּאֲשֶׁר אַרְיֵה וּלְבִיאָה נִמְצָאִים – אוֹי לְמִי שֶׁעוֹבֵר בֵּינֵיהֶם. רְאֵה זֹהַר וָאֶתְחַנַּן, ער, א).

70) (מְגִילָּה כט, א).

71) (תְּפִילַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה: "וְלַמַּלְשִׁינִים אַל תְּהִי תִקְוָה").

72) (רְאֵה סִידּוּר הָאַרִיז"ל שָׁם. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק ז. סִידּוּר עִם דַּא"ח שַׁעַר הַפּוּרִים רפב, ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

73) (זֹהַר חֵלֶק ב קמח, ב. וּבְיָהֵל אוֹר עַמּוּד שנח שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (מִדְרָשׁ הַגָּדוֹל) עַל הַפָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ה, ג) שֶׁמִּקּוֹדֶם הָיוּ בְּקוֹפִין. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"א עַמּוּד קמו).

74) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה דְּרוּשִׁים לְיוֹם הַכִּפּוּרִים עַמּוּד א'תקנז).

75) (הוּבָא בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אַךְ בְּגוֹרָל" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ו עַמּוּד יז וְשָׁם שֶׁצָּרִיךְ עִיּוּן).

76) ("וּרוֹצֶה לוֹמַר לְמַעְלָה מִשֵּׁם ה', כִּי שֵׁם ה' – יו"ד חָכְמָה כו', אֲבָל הַגּוֹרָל הוּא בִּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה". – אוֹר הַתּוֹרָה פִּנְחָס עַמּוּד א'ס וְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ו עַמּוּד קעג. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ב חֵלֶק ב עַמּוּד שצב. ת. וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן קכג, גּ. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ח עַמּוּד פח. תרמ"ו עַמּוּד יז. תרנ"ו עַמּוּד תלז).

77) (הָמָן מִבְּנֵי בְּנָיו שֶׁל עֲמָלֵק (תַּרְגּוּם שֵׁנִי לְאֶסְתֵּר ג, א. מַסֶּכֶת סוֹפְרִים פֶּרֶק יג), וַעֲמָלֵק מִפְּלֶגֶשׁ אֱלִיפָז בֶּן עֵשָׂו (וַיִּשְׁלַח לוֹ, יב)).

78) (רְאֵה הֶעָרָה בְּאוֹר הַתּוֹרָה מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד קי).

79) (אֶסְתֵּר ח, א: "בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת בֵּית הָמָן").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(א) **והנחש** היה ערום מכל חית השדה כו' ויאמר אל האשה כו' עד ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותון כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע ותרא האשה כי טוב העץ למאכל כו' ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם וכו' עד סוף הפרשה ויאמר ה' אלקים הן האדם הי' כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם וישלחהו ה' אלקים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לקח משם כו'. והנה הדקדוקים בסיפור מעשה זו רבו מאד כי אין להענין הזה הבנה ע"ד הפשט כלל. והיותר קשה הוא מה שהנחש היה יודע מענין זה שכאשר יאכלו מעה"ד טו"ר ודאי יפקחו עיניהם ויהיו כאלקים ממש יודעי טו"ר. וראי' שנודע לו וכיון אל אמתות דבר זה ממה שמוכיח סוף הפ' שכדבריו כן אמר ה' הן האדם הי' כאחד ממנו לדעת כו'. וכמ"ש בפי' ותפקחנה עיני שניהם כו'. וזה דבר פלא ביותר מאין הי' יודע הנחש דבר זה ומן האדם ואשתו נעלם דבר זה דהגם שקבלו ציווי ה' שלא לאכול מעה"ד טו"ר הרי שמע טעמו של דבר כי ביום אכלך ממנו מות תמות ולא נודע לו טעם זה שיפקחו עיניו ולפי הפשט הרי הנחש כיון אל הטעם האמתי שלא יהיה האדם כאלקים יודע טו"ר כמשמעות סוף הפ' שאמר ה' הן האדם היה כאחד ממנו כו'. ועתה פן ישלח ידו כו' ואם מן האדם נעלם דבר זה איך נגלה להנחש. ואם מפני שהי' ערום ביותר. זה לא יחייב שידע סוד ה' בעה"ד טו"ר שנטע בתוך הגן שהאוכלו יהיה כאלקים כו'. ועוד י"ל בעיקר הטעם למה צוה ה' שלא יאכל מעה"ד פן יפקחו עיניו כו' מאחר שיהיה האדם במדרגות אלקים לידע טו"ר למה לא ירצה ה' בזה ואדרבה מהראוי שיצונו לאכול מעה"ד כדי שיפקחו עיניו ויהי' כאלקים שהרי חפץ חסד הוא וטוב ה' לכל כמו עד"מ שמטבע הטוב להטיב לזולתו ובפרט להטיב לאדם שברא בצלמו כו' ומהו זה שאמר הן האדם הי' כאחד ממנו דמשמע שזה אינו לטובת האדם כלל אדרבא לרעתו כמ"ש כי ביום אכלך ממנו מות תמות שגם טעם זה אמת כידוע:

(ב) **אך** הנה תחלה י"ל בענין מה שאמר הן האדם הי' כאחד ממנו לדעת טו"ר. וכן מה שאמר הנחש בתחל' והייתם כאלקי' יודעי טו"ר. ענין ידיע' זאת מה היא דלכאורה משמע כפשוטו שהאלקי' יודע טו"ר בידיעה גמורה כמו ידיעת האדם בטו"ר כו'. ובאמת א"א לומר כן שהרי נא' באלקי' (חבקוק א, יג) טהור עינים מראות ברע וכן לא יגורך רע כו'. וכמ"כ יש להפליא על מ"ש (דניאל ב, כב) ידע מה בחשוכ' ונהורא עמה שרא כו' ידיעה זאת איך היא כו'. אמנם הנה הענין דרך קצרה שעה"ד טו"ר אם לא היה אוכלו אדם רק מה שיש בו מבחי' ידיעה עליונה דאלקים שיודע טו"ר לא היה נמשך בחי' רע כלל וכלל רק כאשר אכלו אדם דוקא נמשך בו בחי' רע ממש והגם שנפקחו עיניו והיה כאלקים יודע טו"ר אין זה דומה כלל למה שאלקי' יודע טו"ר דמה שאלקים יודע טו"ר הרי הטוב מובדל מן הרע לגמרי ואין כאן תערובת טו"ר כלל ע"כ אין לרע יניקה מן הטוב כלל רק הוא מהות בפ"ע משא"כ כשאכל אדם מעה"ד טו"ר וידע טו"ר הרי נתערב הרע בטוב ומקבל הרע יניק' מן הטוב וממילא גרם מותא לכל עלמא. וזה עיקר טעם וסוד ה' בציווי שלו לאדם שלא יאכל מעה"ד טו"ר כי ביום אכלך ממנו מות תמות שזה אמת ומה שיפקחו עיניו ויהיה כאלקים אין זה טובה לגבי האדם כלל אלא רע' גמורה. ובזה מתורץ הקושי' הב' וממילא יתורץ הקושי' הא'. אך להבין זה יש להקדים תחלה בענין ידיעת טו"ר שאין ידיעת אלקים טו"ר כידיעת האדם טו"ר שידיעת אלקים טו"ר הוא בבחי' או"מ וידיעת אדם טו"ר הוא בבחי' או"פ. ולזה הטעם בידיעת אלקים טו"ר הטוב מובדל מן הרע ובידיעת האדם טו"ר מעורבים טו"ר כנ"ל זהו תוכן הענין בקצרה:

(ג) **ולהבין** ביאור זה יש להקדים ענין ההפרש בין בחי' מקיף לפנימי בכ"מ. ומזה יובן ג"כ ענין ההפרש בין מקיף לפנימי שבענין ידיעה זאת דטו"ר בין ידיעת אלקי' לידיעת האדם. דהנה ידוע עיקר ההפרש בין בחי' או"מ לא"פ שהפנימי מוגבל בכלי ובכלים יש בחי' תערובות והתכללות (כי ענין הכלי הוא תפיסת הדבר במורגש כמו אור השכל בכלי המוח שנתפס במהות שכל לפי כלי המוח המכיל ומשיג וידוע שיש טו"ר גם בשכל כמו מחשבה טובה ומחשבה רעה וכמו ששכל ומחשב' טובה נתפס במורגש בכלי המוח באותו האופן באה תפיסת המח' רעה במוח והרי יש ביניהם בחי' התכללות בכלי המוח כמו שיש בחי' חו"ג בכלי המוח שכל לזכות ולחסד ושכל לחוב ולדין שזהו כמו מחשבה לטובה ומחשב' לרעה שבוודאי יש בחי' התכללות חו"ג חסד מדין ודין מחסד מאחר שיוצאים שניהם מכלי א' שהוא המוח. וכנרא' בחוש שיוכל

להפוך מח' רעה לטובה כמו וינחם על הרעה כו' וכמ"כ בבחי' חו"ג שבלב יש בחי' התכללות זמ"ז מאחר שבכלי א' הן והדבר בא במורגש שהוא בכלי שנתפס בו (וגם בכלים מחולקים יש בחי' התכללו' זמ"ז כידוע שיש קשר וחבור לכל אבר עם זולתו עד שירפא לאבר זה ברפואת אבר זולתו וגם לראש ורגל יש חיבור כידוע מפני שבבחי' הכלים יש התכללות ותערובות גם מב' הפכים כמו חו"ג או טו"ר וכה"ג וד"ל):

(ד) **ובזה** יובן ג"כ ענין ידיעת טו"ר באדם כמו ידיעה שלו במח' שבמוחו את הטוב ואת הרע ומכ"ש בהתפשטות ידיעה זאת מן המוח אל הלב שהוא בבחי' הגבלת האור בכלי שבא הענין של הידיעה בעצמותו ממש בבחי' מורגש בכלי המוח או הלב הרי כשהאדם יודע מטו"ר אזי יתערבו טו"ר והיו לאחדים ממש ומקבל הרע יניק' מן הטוב והטוב מן הרע כמו תערוב' פסולת ונקי יחד (שהרי באות' המחשב' שיודע את הטוב יודע את הרע. וזהו מפני שידיעה זאת באה אצלו במורגש ממש דהיינו כמו והאדם ידע כו'. שזהו מפני ענין כלי הרגשת התאוה דהיינו שכבר נתאוה תאוה זאת ע"כ ידיעתו בה באה במורגש ההתפעלו' וכמ"כ ידיעת הכבוד או הממון ידיעה זאת באה בהתפעלו' מורגשת (בל"א ער דער הערט דיא זאך זייער) לפי שיש בלבו הרגשת תאות הכבוד והממון ע"כ מורגשת ידיעתו בהן ואינ' כידיעת התינוק בממון וכבוד שאין בלבו ומוחו הרגשת תאות הממון והכבוד לא מיני' ולא דוגמתו והגם שהתינוק יודע לומר בפיו ענין הממון והכבוד וכה"ג לא נק' זה ענין ידיעה כלל. וכן מ"ש (במדבר לא, יז) וכל אשה יודעת איש למשכב זכר כו'. מפני שכבר הוכן כלי התאוה ע"כ ידיעה זאת באה במורגש משא"כ כשאין עדיין כלי התאוה אין הידיעה רק מרחוק בלי הרכבת ותפיסת הידיעה בעצמו במורגש כלל כו'. וכך באדם ואשתו לאחר שאכלו מעה"ד כתי' וידעו כי ערומים הם דמשמע שמתחלה לא היו מרגישים בעצמן שהן ערומים וגם שהיו רואים א"ע ערומים לא היו מרגישים ויודעי' דבר זה שהערום הוא דבר בושת כמו התינוק שאין בו עדיין ידיעת הבושה בערום ילך ערום ולא יתבייש כלל. וכן בענין ידיעת התאוה להיות שהתאוה בידיעה מורגשת כנ"ל יש בה בושה כנרא' בחוש בכל תינוק ותינוקו' כשיגדלו ויודעין משכב זכר ונקבה בידיעה מורגשת מצד שכבר הוכן כלי התאוה אזי מתביישין מאד בענין הזיוג גם מלדבר בו ומכ"ש בגלוי ערוה כו' וכאשר עדיין אין יודעין כלל מתאות הזיוג ילכו ערומים בגלוי ערוה יחדיו ולא יתבוששו כלל. וכך נאמר באדם ואשתו ויהיו שניהם ערומים כו' ולא יתבוששו בגילוי ערוה כלל. והגם שהיו מתייחדים ומזדווגים לא היה בזה ענין בושה כלל. והגם שהי' אצלם כלי התאוה ואם לאו לא היו מולידים אבל לא הי' זה בבחי' הרגשת התאוה רק כמו רעבון המאכל כאשר יתאו' אדם שהגם שנפשו מתאוה אין בזה בושה כלל וכלל כו'. וגם שלכאורה תאות אכילה ותאות המשגל בענין א' הם מ"מ יש הפרש גדול שהמאכל הוא רק לשובע נפשו ולא למלאות תאותו משא"כ המשגל ובאדה"ר היה הזיוג כמו ענין אכילה ושתי' וכה"ג (וגם בענין המאכל לא הי' בתאוה מורגשת בהתפעלות יתירה כרעבון בתענית רק שהי' אוכל כמו שאדם עושה צווי המלך רק כאשר ראתה כי נחמד העץ כו' וכי תאוה הוא כו' אזי נמשך בהם תאוה מורגשת להרגיש א"ע ביותר שהוא למלאות תאותו וכה"ג משא"כ קודם החטא כתיב ולא יתבוששו בזיוג כי היו עושין הדבר רק ע"פ צווי ה' להוליד בני' בלבד ולא למלאו' תאוות' וגם כלי תאוות' בזה לא היה ככלי תאו' דעכשיו שלאח' עה"ד כו' וד"ל). אבל בחי' ידיעת אלקים טו"ר הוא בבחי' מקיף שבלתי מוגבל בכלי כלל ע"כ אין לטו"ר תערובות כלל אלא כל א' בפ"ע הוא כנ"ל. והענין הוא דאין הידיע' אלקי' כמו ענין ידיע' במורגש כידיעת אדם אלא כמו שאדם יודע דבר מה במחשבתו שאין בידיע' זו רק בחי' מקיף שמקיף אל אותו הדבר במחשבתו ולא שמתלבשת המחשבה במהות אותו הדבר להיות מתפעל מידיע' זאת כידיעת אדם הנ"ל (בל"א ער הערט דאס ניט). (וכמ"ש במ"א בענין ידיעה ובחירה כו'. ובענין דעת עליון ודעת תחתון כמו וירא און ולא יתבונן כו'). וכך למעלה מ"ש כאלקי' יודעי טו"ר ידיעה זאת בבחי' מקיף מרחוק וכמ"ש מפי עליון לא תצא הרעות והטוב וכמארז"ל (פ"ב דנדה) ואילו צדיק ורשע לא קאמ' פי' לא קאמר בבחי' דבור שאינו נתפס בבחי' גלוי במורגש שא"כ היתה הידיע' מכרחת הבחירה כו' אלא צדיק ורשע שהוא טו"ר לא קאמר בדבור וכמ"ש מפי עליון (בבחי' הדבור) לא תצא כו'. וכן אמרו אין רע יורד מלמעלה כו'. אך במחשבה יודע את הטו"ר וצדיק ורשע ומחשבה זאת הוא בחי' ידיעה בלתי מורגשת בכלי כמחשבת טו"ר באדם בהתפעלו' כנ"ל. רק בבחי' מקיף מרחוק כמחשבת אדם על דבר שאין לו שייכות וערך אל עצמותו כלל כו'. וע"כ אין הידיע' מכרחת הבחיר' כלל (כי א"א לומר ידיעת הנבראים הוא בידיע' עצמו כמו באדם מאחר שהנבראים נבדלי' בערך כו' כמ"ש במ"א בענין דעת עליון כו') וכמ"ש במ"א וד"ל. ובהיות כן הרי אין התכללות בטו"ר כלל אלא הרע בפ"ע כמו שהוא והטוב בפ"ע בתכלית ההבדלה

בידיע' זאת והגם שנא' (ישעי' מה, ז) ובורא רע אין
הבריאה בבחי' המשכה בגלוי א"פ כידיעת אדם וכה"ג
רק בבחי' מקיף מרחוק כמו ענין הלבונה שבי"א סממני
הקטרת שמחיה לקליפות בבחי' מקיף מרחוק בלבד.
וכן יש דיחוי לחיצונים מבחי' מקיף כמ"ש בע"ח שאין
החיצוני' יכולים להסתכל במקיף וכמו התכלת שמסמא
עיני חיצונים וע"כ מעמד הקליפות בין הפנימי למקיף
כו'. ועכ"פ מבחי' מקיף אין יניקה לרע מן הטוב כלל
וכלל וכן הטוב מובדל הימנו בתכלית ואין לו תערובות
ברע כלל משא"כ בידיעת אדם לטו"ר בידיעה מורגשת
בבחי' או"פ מוגבל בכלי ע"כ אם האדם יודע מטו"ר
הוא ענין המזיק לנפשו להיות תערובות טו"ר כי הרע
מקבל הימנו בבחי' או"פ ומתערב בטוב וכן הטוב
מתערב ברע ואינו טוב בתכלית הבירור כמו שהוא
בעצם כמו תערובת סיגים בכסף שהתערובו' עושה
לנקי שיהיה גם הוא בערך הסיג ובסיג יש נקי כי
מעורב הכל כו'. ולמעלה יובן מזה שע"י חטא אדה"ר
בעה"ד טו"ר נעשה תערובות טו"ר בכל העולמות ע"כ
צוה ה' שלא לאכול מעה"ד שלא יגרום מות כי הרע
שרש המות כמ"ש ראה נתתי לפניך כו' החיי' ואת
הטוב ואת המות ואת הרע כמו רגלי' יורדות מות כו'
וד"ל. ובכ"ז מתורץ הקושי' הב' דלעיל למה לא צוה
לו לאכול מעה"ד כו' כדי שיפקחו ויהי' גם הוא
כאלקים יודעי כו' שהרי חפץ חסד הוא כו'. כי באמת
אילו הי' ידיעת אדם טו"ר כמו ידיעת אלקי' ממש
שהוא בבחי' מקיף כנ"ל היה זה נחשב לבחי' חסד
וטובה לאדם אבל נהפוך הוא שהאדם אם הוא ידע
מעה"ד טו"ר יהי' מזיק לו מטעם שידיעתו בבחי' או"פ
שמזה נעשה תערובות טו"ר אדרבה זהו חסד וחמלת
ה' על האדם במה שהזהירו על נפשו שלא יאכל
מעה"ד כלל כדי שיהי' בחי' הטוב מובדל לגמרי מן
הרע ולא יהי' נמשך המות כלל כי אין לו תערובו' ברע
כלל משא"כ ידיעת אלקים טו"ר שאין לרע יניקה מן
הטוב כלל ואינו מזיק כלום וד"ל:

והנחש היה ערום

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְהִנֵּה הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים הָיָה כָּל עִסְקָם בְּהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף עַל יְדֵי הַתּוֹרָה[17]. כִּי כָּל עֲבוֹדָתָם הָיָה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה. כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּרַב יְהוּדָה "דְּהָוָה מַצְלִי מִתְּלָתִין יוֹם לִתְלָתִין יוֹם"[18], וְעִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ הָיָה הַלִּימוּד בַּתּוֹרָה. וְכֵן "רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הֲוָה מְהַדַּר תַּלְמוּדֵיהּ כָּל תְּלָתִין יוֹם"[19] כִּדְאִיתָא פֶּרֶק ו' דִּבְרָכוֹת[20].

וְהָעִנְיָן הוּא, כִּי הִנֵּה עִנְיַן הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה הוּא שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַקְדָּמָה לַתּוֹרָה. וְהוּא מַה שֶּׁמִּתְבּוֹנֵן בְּגוֹדֶל הַפְּלָאת מַעֲלַת הָאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵיךְ שֶׁ"לִגְדוּלָתוֹ אֵין חֵקֶר"[21], וּבְכָל הָעוֹלָמוֹת – "מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין" – אֵין מֵאִיר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ רַק הֶאָרָה אַחַת כְּטִיפָּה מִן הַיָּם, עַד שֶׁכָּל הַקָּרוֹב קָרוֹב קַמֵּיהּ – יוֹתֵר כְּלָא, מִפְּנֵי שֶׁמַּכִּיר יוֹתֵר פְּחִיתַת הַשָּׁגָתוֹ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵי לָזֹאת יִפּוֹל מְאֹד בִּדְאָגָה וּבְמִרִירוּת.

וְעַל זֶה כִּיְּוָנוּ בְּאֲמָרָם זַ"ל[22]: "אֵין מוֹסְרִין סִתְרֵי תוֹרָה אֶלָּא לְמִי שֶׁלִּבּוֹ דוֹאֵג בְּקִרְבּוֹ", שֶׁהַדְּאָגָה אֵינָהּ עִצְּבוֹן גַּשְׁמִי חַס וְשָׁלוֹם, רַק מֵהֶעְדֵּר גִּילוּי הָאֱלֹהוּת, וְאָמְנָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה יְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ כִּדְכְתִיב[23]: "פִּקּוּדֵי ה' [..] מְשַׂמְּחֵי לֵב", וּמִדְּקָאָמַר "מְשַׂמְּחֵי" מַשְׁמָע שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הָיָה שָׂמֵחַ, וְהַיְינוּ מֵחֲמַת הַדְּאָגָה מֵהֶעְדֵּר גִּלּוּי אֱלֹהוּת, וְעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה מְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ כִּי עַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין לִהְיוֹת מֵאִיר עַל נַפְשׁוֹ בְּהִיוֹתוֹ לוֹמֵד בְּחָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ, שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּלִי לְהַשְׂרָאָתוֹ, וְהוּא כְּמוֹ הַשַּׂלְהֶבֶת שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בְּגַחֶלֶת שֶׁהִיא בְּהֶעְלֵם, וּכְדֵי שֶׁתָּבֹא לִגִּילוּי צָרִיךְ לִנְפָּחָה, וְכָל שֶׁיִּנְפַּח בְּחוֹזֶק יוֹתֵר – כָּךְ יוֹסִיף הִתְגַּלּוּתָהּ.

כְּמוֹ כֵּן הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ בִּבְחִינַת הֶעְלֵם הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר הָאֵין־סוֹף, בְּחִינַת "קָדוֹשׁ" הַנַּ"ל, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת הֵם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּשָׂג לָנוּ בְּגִילוּי, הֲרֵי זֶה כִּדְמְיוֹן הָאוֹחֵז כְּלִי מָלֵא דִּינָרִים שֶׁשָּׂמֵחַ בָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָם בְּפוֹעַל, רַק מִצַּד שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהֵם שָׁם בְּוַדַּאי, וְכָכָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת הִיא הַשִּׂמְחָה בְּגִילוּי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בּוֹ

17) רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא ד, א.

18) כְּמוֹ שֶׁמְּצָאנוּ בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל מִשְּׁלוֹשִׁים יוֹם לִשְׁלוֹשִׁים יוֹם. רֹאשׁ הַשָּׁנָה לה, א.

19) הָיָה חוֹזֵר תַּלְמוּדוֹ כָּל שְׁלוֹשִׁים יוֹם.

20) לח, ב.

21) תְּהִלִּים קמה, ג

22) חֲגִיגָה יג, א.

23) תְּהִלִּים יט, ט.

בְּלִימוּדוֹ הַתּוֹרָה, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג מָהוּת הָרָצוֹן, מִכָּל מָקוֹם מַשִּׂיג הוּא הַתּוֹרָה שֶׁבָּהּ נִמְצָא הָאֱלֹהוּת, וְיָדוּעַ בַּגְּמָרָא[24] דִּלְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[25] "כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי", וְהוּא מִצַּד הָאוֹר דְּתוֹרָה גַּם שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם.

וְאָמְנָם הַתַּנָּאִים, שֶׁהָיוּ מִבְּחִינַת מוֹחִין דְּגַדְלוּת, הָיָה בְּכֹחָם לְהוֹצִיא אוֹר דְּתוֹרָה בְּגִילוּי, וְכִמְשַׁל הַנּוֹפֵחַ בְּשַׁלְהֶבֶת, וְעַל כֵּן הָיָה בְּכֹחָם לַעֲשׂוֹת נִסִּים וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלִים. וּכְמוֹ רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר דְּאָמַר "גִּינַאי חָלוֹק לִי מֵימָךְ" וּמִיָּד נִתְקַיֵּים, לְפִי שֵׁם וַיִּבָּשֶׁה הוּא אִתְכַּסְיָא וְאִתְגַּלְיָא[26], וְאֵין זֶה אֶלָּא בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁשָּׁם יֵשׁ הֶעְלֵם וְגִילוּי, אֲבָל עַל יְדֵי אוֹר דְּתוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין וְקַמֵּיהּ שָׁוִים – אָז נֶהֱפְכוּ מַיִם לְחָרָבָה.

וְזֶהוּ עִנְיַן "מְתִיבְתָּא דְּרָקִיעַ": כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה יֶשְׁנָהּ בָּאֲצִילוּת וּבְבִי"עַ. וּכְמוֹ מִצְוֹת צִיצִית וְהִלְכוֹתֶיהָ שֶׁהִיא לְמַטָּה מִצֶּמֶר כְּבָשִׂים, וְכֵן בָּאֲצִילוּת יֵשׁ בְּחִינַת כְּבָשִׂים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַכְּבָשִׂים הִפְרִיד יַעֲקֹב"[27]. וְיֵשׁ בָּהֶם צֶמֶר, שֶׁהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב "וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ כְּצֶמֶר נָקִי"[28]. וְכֵן תְּפִילִין – יֵשׁ ד' מוֹחִין, וְקֶשֶׁר שֶׁל ד' הוּא מַלְכוּת דִּתְבוּנָה[29]. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה הוּא מִן עוֹר – כָּךְ לְמַעְלָה יֵשׁ בְּחִינַת לְבוּשִׁים.

וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל הַשַּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁפְּעָמִים מִתְלַבֵּשׁ בִּדְבַר חָכְמָה – כְּשֶׁחוֹשֵׁב חָכְמָה אֱלֹקִית; וּפְעָמִים חוֹשֵׁב חָכְמָה אַחֶרֶת, וְהֵם לְבוּשִׁים נְמוּכִים; וּפְעָמִים חוֹשֵׁב דְּבָרִים בְּטֵלִים שֶׁהֵם לְבוּשִׁים גַּסִּים בְּיוֹתֵר. וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה יֵשׁ כַּמָּה לְבוּשִׁים לְאוֹר הַשָּׂגָה עֶלְיוֹנָה, דְּבִינָה וּבְחִינַת מַלְכוּת דִּתְבוּנָה נִקְרָא "עוֹר", וְהוּא עִנְיַן לְבוּשׁ הַחַשְׁמַל, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל הַמִּצְוֹת.

וְהִנֵּה אוֹתָן הַנִּשְׁמוֹת שֶׁלָּמְדוּ לְמַטָּה "וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" – הוּא יוֹשֵׁב גַּם כֵּן בְּגַן עֵדֶן וְלוֹמֵד, הַיְינוּ שֶׁמַּשִּׂיג אֵיבוּת וְכַמּוּת הַמִּצְוָה שֶׁבַּאֲצִילוּת, כְּמוֹ הַצִּיצִית וְהַתְּפִילִין וְכָל פְּרָטֵי דִּינֵיהֶם – תְּכֵלֶת וְלָבָן[30], שֶׁהֵם הַכֹּל מַדְרֵיגוֹת מַדְרֵיגוֹת כוּ', וְכַנּוֹדָע לִיוֹדְעֵי חֵן:

מִצְוַת טוּמְאַת הַמְּצוֹרָע, פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ:

24) סוּכָּה לז, א.

25) תְּהִלִּים קיט נ.

26) כִּיסּוּי (יָם) וְגִילוּי (יִבָּשָׁה).

27) וַיֵּצֵא ל, י. וְשָׁם: וְהַכְּשָׂבִים.

28) וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ כְּצֶמֶר נָקִי. דָּנִיֵּאל ז, ט.

29) רְאֵה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר לְעִיל רֵישׁ מִצְוַת תְּפִילִין.

30) נִתְבָּאֲרוּ לְעִיל מִצְוַת צִיצִית פֶּרֶק ג.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

יפה את רעייתי כתרצה נאוה כירושלים איומה כנדגלות, הנה פסוק זה מתפרש לגנאי ולשבח, שבפמ"ג פי' יפה את רעייתי אבל לא בשלימות, כ"א כתרצה שהיא האחרונה בבנות צלפחד בן חפר, ואמרו שם שלפי סדר מעלתן ושבחן מנאם, והיינו בעבור שנתעצלה להתחכם מכל אחיותי', ודרך צדקתן קחשיב להון לכן חשבה באחרונה, כן גם את התעצלת ולא העברת ממך כפות המנעול שהם העבירות, כ"א אחרת מחמת עצלותך, ומ"מ לא מפני כן אשווך כו', כ"א נאוה את כירושלים שהיא העיר אשר בחר לשבתו, ומוכנת לקבל שפע קדושה להשפיע לכל העולם וכמו"כ את, ואל תתמהי אם שם ה' נקרא עליך למה את למרמס, הן אמת שאיומה את ואימתך על כל כו', רק שהוא כנגדלות כמו שדגל המלך מלכו של עולם עליך היינו בחי' צלם אלקי', אך הנה אבדת אותו בעוונך, לכן אל יקשה בעיניך על אשר שלחו בך יד כו'. ונמצא כי פי' לגנאי שהגם שיפה את אבל לא בשלימות.

אמנם בעהב"ו פי' יפה את רעייתי, קאי על בחי' המל' שנק' את, וכענין ואם ככה את עושה, את תדבר אלינו התשתם את כוחי כנקבה, ואמר שיפה בחי' את כמו רעייתי שהיא הבינה שנק' רעייתי ע"ש שהם תרדל"מ, רק שזהו לא בכל עת כ"א כתרצה כו' כשמרצים ישראל מעשיהם, ואז את יפה ונאוה כירושלים, ואיומה כנגדלות ע"ד שפי' התרגום ל' חיילות, וכמו שבמדבר הי' בכל עת שישים ריבוא להורות שהם מעלמא דיובלא, שנק' דרור עלמא דחירו, ולכן איומה את שאימתך מוטלת כו'. ונמצא כי פי' הפסוק לשבח, שיפה בחי' המל' כמו הבינה. וכ"מ במד"ר בשה"ש ע"פ זה דל"א ע"ד ובפ' במדבר פ"ב

דר"י ע"ד, שפי' כתרצה על הקרבנות כשאתם מתרצי' לפני בקרבנות המד"א ונרצה לו לכפר עליו. ונמצא לפ"ז רעייתי היינו פרנסתי ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים ע"י הקרבנות (וע' במד"ר הן שרועי' אותי בשני תמידין).

והבחיי פי' כתרצה כשעושי' רצונו של מקום שלא ע"מ לקבל פרס. והענין י"ל דפי' כתרצה קאי על מעשה המצות, שכן משמע במד"ר בקהלת בסופו דקט"ו ד' ע"פ ביקש קהלת למצוא דברי חפץ, שביקש קהלת לעמוד על דברי חפץ היינו מתן שכרן של מצות כמ"ש כי תהיו אתם לי ארץ חפץ, שזה קאי על לע"ל ע"י עבודת התומ"צ דעכשיו כדמשמע ממד"ר הנ"ל. וזהו של' תרצה הוא ל' עתיד, וע"ד אותיות איתן משמשין לעתיד, איתן האזרחי, כל האזרח בישראל שפי' מה שעתיד להזריח, וה"ע גילוי פנימיות עתיק לע"ל, וע' בהגהות לד"ה ראה דתרכ"ב שפי' אזרח שם ע"ב שהוא למעלה מתהו ותיקון. וכ"ז נמשך ע"י מעשה המצות להיותם בירור התהו, ועי"ז יהי' הגילוי שלמעלה מבחי' התהו. וגם כי נעוץ תחילתן בסופן, שבסופן דוקא יש כוונת נעיצת התחלה, כמ"ש מזה בד"ה ועמדו רגליו, ובד"ה המגיד מראשית בענין ומקדם אשר לא נעשה.

וזהו שאמר הכתוב טובה הארץ מאד מאד, דלכאו' יפלא למה נא' ב"פ מאד, וביותר יפלא הלא מאד פי' בלי גבול, וכענין בכל מאדך, וא"כ איך יתכן לומר ב"פ מאד מה"ע מאד השני אחרי שגם הראשון פירושו שמגיע לבחי' בלי גבול, ועוד למעלה יותר אינו שייך מדריגות שהרי זהו למעלה מהגבלה, וכ"ש ל' מאד עוה"פ שבח הראשון עצמו ממש כו'. אך הענין הוא דזהו בכדי לסתור טענת המרגלי' שלא רצו ליכנס לארץ, והיינו שלא רצו להשפיל א"ע בעבודת התומ"צ בגשמי' כ"א ברוחניות ע"ד שקיים אברהם כל התורה, שא"א שקיים הכל בגשמי' אלא ברוחניות, וכן רצו הם לקיים ברוחני' במח' להיותם דור דיעה והיו מבחי' לאה עולם המח', וכל קיום המצות שבמעשה ודבור ישנם במח' ג"כ, ורצו לקיים במח' ועי"ז יהי' נמשך גילוי אלקות למעלה, וע"כ לא רצו ליכנס לארץ. אך באמת טעו בזה ושגו ברואה שהעיקר הוא העשי' גשמי' דוקא לעשותם בארץ דוקא, ולכן התפלל משה תקט"ו תפילות לכנס לארץ, שהקשו וכי לאכול מפרי' הוא צריך אלא לקיים מצות התלוי' בה, והיינו שצריך להמשיך אורות עליוני' בכלי' שזה"ע ועשיתם אותם אתם כתי' כאילו עשאוני, וגם ע"י דאתכפיא סט"א אזי אסתלק יקרא דקב"ה בכולהו עלמין ומאיר ומתגלה, ועל ידו נבקעים גם בחי' צמצום הכלי' המגבילי' ומסתירי' את האור, וע"י בקיעה זו נמשך אח"כ גם להיות זבת חלב ודבש ברוחני' שהם בחי' מ"ה וב"ן חו"ג, ושניהם הם ממוחין דגדלות (דדים במקום בינה, וע' בפע"ח שער כוונת השופר), וגם בגשמי' שיהי' זבת חלב מן העיזים ודבש מן התאנים. וכ"ז תלוי דוקא במעשה גשמי' דאתכפי' סט"א.

והטעם הוא שנעוץ סופן בתחלתן, וסוף מעשה עלה במח' תחלה וכנודע שכל דבר היותר גבוה ומרומם בעצם יותר מתלבש בדבר היותר נמוך דוקא, וכענין די לחכימא ברמיזא, דהיינו כשיש שכל עמוק מאד אשר א"א להסבירו לזולתו ע"י אותיות הדבור, שמגודל עמקותו לא יכילו אותו אותיות הדבור, ואינו ביכולתם להגבילו שעי"ז יובן לזולתו, הנה יבינהו לזולתו ע"י רמיזה בתנועה גשמי', שזהו אות שבהרמיזה יש יתרון על הדבור כו'. וכמו"כ יובן למעלה, שלהיות ההמשכה עליונה להיות גילוי בחי' מוחין דגדלות שיבקעו האורות את הכלי', א"א לעורר זה כ"א ע"י מעשה דוקא ולא ע"י המח', משום דנעוץ סופן בתחלתן דוקא, ולזה רצה ובקש משה לכנס לארץ דוקא כו'.

וז"ש טובה הארץ מאד מאד ב"פ, נגד עלמין סתימין ועלמין דאתגלין, שבשניהם בוקעי' האורות את הכלי' ונבקעי' ונמשכים למטה. ומתורץ ג"כ שמאד שהוא בחי' בלי גבול דעלמין דאתגלי' היינו בחי' האורות שהם בל"ג נגד הכלים, מ"מ יתכן עוה"פ מאד דבחי' עלמא דאתכסיא.

יפה את רעייתי (ב)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

ק) **ועד"ז** יובן בע"ס דאצי' שהן מספרים ומגלים את בחי' האוא"ס הבל"ג, דהנה אנו אומרים ותן בלבנו בינה להבין דהיינו להבין דבר מתוך דבר כו', דהנה ענין הבינה הוא בחי' תפיסת האור שבא בבחי' התלבשו' דוקא, וכמו עד"מ כח הבינה בנפש שהיא להשיג כל ענין שכלי שבא בבחי' תפיסא בכלי

מוחו, ולא כמו נקודת החכ' שאינה בבחי' תפיסא עדיין, דע"ה שיודע את הענין בכללו' אין הענין אצלו עדיין בבחי' תפיסא ממש כ"א בבחי' מקיף לבד שמרחף על מוחו ויודע רק כללו' הענין לבד כו', אבל במוח הבינה בא הענין בבחי' תפיסא ממש שיודע ומשיג אותו היטב איך ומה הוא כו'. וכמו"כ הו"ע הבינה למע' שהוא בחי' תפיסת האור בכלי דוקא שידוע ומושג כו', וזהו דש' ה' דבינה הוא בניקוד אלקי' דהיינו בחי' הכלים כו' וכמ"ש במ"א, וזהו שהבינה היא בחי' נשמה וכמ"ש נשמת שדי תבינם דהיינו בחי' גילוי או"פ, דכשם שהנשמה ממלאה את הגוף בבחי' התלבשו' בגילוי ממש עד שאנו יודעים ומשיגים את הכחות כו' (וכנ"ל פצ"ח בענין ידיעת המציאו' והשגת המהות כו'), כמו"כ בינה שהיא בחי' נשמה ה"ה בחי' השגה ותפיסא ממש בהאור כו' (וה"ז יותר מהשגת כחות הנפש למטה שאינם השגת המהות ממש כמשנת"ל, ולמע' בבחי' בינה הוא שמושג מהות האור והזיו כו', וכמו השגת הנשמו' בג"ע שנהנין מזיו השכינה בבחי' השגת המהות ממש כו' וכמ"ש במ"א), וענין להבין דבר מתוך דבר הוא דמהשגה זאת בא לידי השגה אחרת ההפכי' מההשגה הקודמת, והיינו שמזה בא לידי השגה שבהכרח לומר שיש דבר הבלתי מושג כו'. ובמ"א מבו' ענין להבין דבר מתוך דבר דהיינו שבא מהשגה זו על ענין אחר שאין לו לכאו' שייכות כלל להענין הזה, אמנם ג"ז הוא בכלל מבין דבר מתוך דבר שמתוך השגה בא לידי השגה שיש דבר הבלתי מושג כו'. וענין מה שהשגה זאת הפכי מהשגה הקודמת הוא כי השגה ובלתי מושג ה"ה הפכים זמ"ז, וע"כ מי שהוא בחוש ההשגה לא יהי' בו ענין העדר השגה והיינו שכל ענינו וכל התעסקו' שלו הוא בהשגת הענין היינו איך שהענין מושג לא בזה שהענין הוא למע' משכל המושג כו', והיינו שבכל ענין ההתעסקו' שלו הוא למצוא המושג שבו ר"ל איך שהוא מושג ולהביאו לידי השגה לא למצוא בו איך שאינו מושג שא"ז מהחוש שלו, להיות שהחוש שלו הוא בהשגה דוקא. וע"ד שיש מתון ומסיק וחריף ומקשה שהן ב' חושים נבדלים דמתון ומסיק הו"ע הירידה וההתגלות של המושכל כו' (בל"א געפינען דיא רעכטקייט פון דעם ענין ווי דער ענין איז רעכט), וחריף ומקשה הוא להעלים ולהסתיר איך שעדיין אין הענין מובן כו' וכמ"ש במ"א, ה"ה ב' חושים דמי שהוא מתון ומסיק אינו חריף ומקשה כו'. כמו"כ מי שהוא בחוש ההשגה אין ענינו למצוא הבלתי מושג כ"א כל ענינו והתעסקו' שלו למצוא את המושג כו', ובד"כ התעסקו' שלו הוא בעניני' המושגים דוקא לא בעניני' שהן למע' מהשגה כו', ובכל ענין התעסקו' שלו הוא להשיג את הענין בלבושי השגה דוקא ולהיות בבחי' תפיסא דוקא כו', וע"כ ההשגה וההרגש שיש דבר הבלתי מושג ה"ז הפכי מעצם החוש שלו כו', ובפרט שהרי השגה הו"ע בחי' יש וענין דלמע' מהשגה זהו בחי' ביטול כו' (וכמו חו"ב שהן אין ויש כו'), דההרגש איך שיש דבר הבלתי מושג פועל ביטול בכלי מוחו ובחושים שלו כו' א"כ ה"ה הפכים זמ"ז כו', ומ"מ ה"ה בא לידי ההשגה האחרת הנ"ל, הנה באמת זהו בבחי' פנימי' בינה דוקא, דחיצוני' בינה הוא להשיג ולתפוס כו', והשגה דחיצוני' בינה הוא בהאור האלקי כמו שבא בגילוי ששייך בזה תפיסא והשגה כו', אמנם אחר שתופס ומשיג היטב את הענין האלקי ה"ה בא מהשגה זו גופא לידי השגה פנימי' (מצד בחי' פנימי' בינה), דמאחר שזה הענין בא בהשגה בהכרח שזהו רק זיו והארה לבד שהרי העצמי' אינו בגדר התלבשו' ובגדר תפיסא, ומאחר שבא בבחי' התלבשו' ותפיסא ה"ז רק הארה לבד ויש בחי' העצמי' שמופלא ומובדל מזה ובלתי מושג, דכללו' האור שבא בהשגה הוא באין ערוך כלל לגבי העצמות כו'. ומה שבא לידי השגה זו היא מבחי' פנימי' בינה דוקא לפי שזהו כמו יציאה מחוש א' לחוש אחר ההפכי כו', כי חוש ההשגה הוא רק להשיג כנ"ל, וא"כ מה שבא (בל"א וואס ער קומט גאר ארוף) ע"ז שיש מה שבלתי מושג ה"ז התחדשו' היפך החוש שלו כנ"ל, וביותר שהרי ההשגה הו"ע הישות ומציאו' הדבר, והיינו דלבד מה שהשגה בעצם הוא בחי' יש הרי הענין המושג בהכרח שהוא בבחי' מציאו' דבר באיזה ציור דאז שייך בו השגה כו'. וע"י ההשגה והתפיסא בכלי מוחו ה"ז בא בבחי' מציאו' יותר כו', והבלתי מושג הרי אינו בבחי' מציאו' דבר דמשו"ז אינו מושג, ופועל הביטול גם בהמושג היינו איך שהמושג הוא באין ערוך כו', נמצא דהשגה הו"ע המציאו' לא ביטול הדבר והבלתי מושג הוא בעצם בבחי' בלתי מציאו' ועוד בבחי' ביטול הדבר המושג כו', א"כ ה"ז היפך מציאו' הכח דחיצוני' בינה כו', ולכן באמת בחיצוני' בינה אין כח ההשגה הזאת רק השגת הדבר ומציאותה כו' כ"א הכח הזה הוא בבחי' פנימי' בינה דוקא כו'. וזהו שנק' מבין דבר מתוך דבר כמו הבנה חדשה דהגם שבאה מההשגה הקודמת ה"ה הבנה חדשה והפכי' מההבנה הקודמת ובאה דוקא ע"י ההבנה הקודמת, דאם לא יהי' המושג אין הכרח על הבלתי מושג כ"א ההשגה היא אשר תכריח את השגת והרגש הבלתי מושג כו'.

קיצור. וכמו"כ הע"ס מגלים בחי' אוא"ס הבל"ג, דהנה א"א ותן בלבנו בינה להבין דבר מתוך דבר, בינה היא השגה ותפיסא בכלי, ולכן נק' נשמה או"פ, ומתוך ההשגה בא לידי השגה שיש דבר הבלתי

מושג, והיא השגה הפכיות מהקודמת, דחוש ההשגה היא למצוא בכל ענין את המושג לא הבלתי מושג, מתון ומסיק חריף ומקשה, גם השגה היא יש והמושג הוא מוגבל בציור ובא בבחי' מציאות והבלתי מושג הוא לא במציאות וידיעת והרגש הדבר ופועל ביטול בהמושג, הרי שזה התחדשות, ובא מתוך ההשגה, דמאחר שמושג ה"ז הארה ויש הבלתי מושג, והוא בחי' פנימיות בינה.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"אין הקדוש ברוך־הוא בא בטרוניא עם בריותיו"[1]. ה' יתברך אינו בא לברואיו בבקשות גדולות שאין להן יסוד.

במדרש[2] נאמר: אין הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו, לא בא לנברא אלא לפי כוחו. אתה מוצא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל, אילו הי' בא אליהם בחוזק כוחו, לא היו יכולים לעמוד, שנאמר[3] "אם יוספים אנחנו לשמוע וגו'". אלא לא בא עליהם אלא לפי כוחם, שנאמר[4] "קול ה' בכח". בכוחו לא נאמר, אלא בכוח, לפי כוחו של כל אחד ואחד.

מזה מובן, שזה שהקב"ה נתן לנו התורה והמצוות, הוא בהתאם לכוחנו. יש לנו היכולת לקיים התורה והמצוות שניתנו לנו. אף שקיום תורה ומצוות מתוך יראת שמים, כנדרש, זו עבודה גדולה שהאדם מגיע אליה ביגיעה רבה.

התורה והמצוות מעדנות את המקיימן, כפי שנאמר במדרש[5]: לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות. ה' יתברך נתן את המצוות כדי לעדן את הנבראים.

לכל מצוה יש תוכן שונה כדי לעדן את הנברא. נוסף לכך שלכל מצוה יש כוונה — לדוגמה; כוונת מצות מזוזה היא, שהדירה וכל אשר בה שייכים לאלקות; וכוונת מצות חלה[6] היא, שיש לתת חלק לאלה העוסקים בעבודת ה' יתברך — כך בכל מצוה יש כוונה פרטית, כוח שונה, כדי לעדן את הנברא.

כל זה מושג ביגיעה רבה. למרות זאת, נתן הקב"ה את התורה דוקא לבני ישראל, אף שהמלאכים בקשו[7] את התורה, כמו שכתוב[8] "תנה הודך על השמים", ה' יתברך לא נתן להם את התורה, אלא דוקא לנו בני ישראל, כמו שכתוב[9] "אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי". ה' יתברך ברא את העולם, עבור האדם, ואת האדם הוא ברא עבור בראת"י[10], לקיים תרי"ג מצוות.

קיצור. ה' יתברך תובע מהאדם לעשות רק כפי כוחו. תורה ומצוות מעדנות את האדם. ה' יתברך נתן את התורה רק לבני ישראל ולא למלאכים.

---

1) עבודה זרה ג, ע"א.
2) שמות רבה פרשה לד.
3) דברים ה, כב.
4) תהלים כט, ד.
5) בראשית רבה פרשה מד.
6) מצות חלה היא: למסור אותה לכהן. בימינו, בשל סיבות שונות, שורפים את החלה (ראה שולחן־ערוך יורה־דעה סימן שכב. אורח־חיים סוף סימן תנז) [הערת כ"ק אדמו"ר]. וראה לקמן ע' 199.
7) מדרש רבה, שיר השירים פרשה ה.
8) תהלים ח, ב. וראה שבת פח, ע"ב.
9) ישעיהו מה, יב.
10) בגימטריא 613, תרי"ג [הערת כ"ק אדמו"ר].

ב.

ה' יתברך נתן הכוח לקיים תורה ומצוות

— להמשיך את כל ההמשכות על ידי קיום התורה ומצוות, נוסף להשפעת התורה ומצוות על האדם עצמו כאמור לעיל[11], שכן המצוות מלובשות בדברים גשמיים, ועל־ידי המצוות נעשים הדברים הגשמיים, בהם מלובשות המצוות, כלים לאלקות —

רק לבני ישראל, משום שלבני ישראל יש את הכוח של מסירת־נפש.

זהו מה שמשה רבינו אמר לבני ישראל[12]: "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם, כי אתם המעט מכל העמים".

כוונת הדברים היא, שהקב"ה נתן לבני ישראל את התורה, לא משום שיש להם כוחות פנימיים — שכל ומידות — יותר מאשר לכל העמים.

כידוע[13], יש ליהודי שלוש נפשות:

(א) נפש הטבעית, הנקראת נפש בהמית.

(ב) נפש השכלית, ששרשה מ'פני אדם' שבמרכבה.

(ג) נפש האלקית, ששרשה מ'אדם העליון', כמו שכתוב[14] "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם".

שתי הנפשות הראשונות — נפש הטבעית ונפש השכלית — שונות אצל יהודי מכפי שהן באומות העולם. במיוחד הנפש האלקית, שהיא 'חלק אלקה ממעל — ממש'[15], היא מורכבת משכל ומידות דקדושה, שהם שתי מדריגות בנפש האלקית — נפש האלקית ויצר טוב. הנפש האלקית היא שכל, חכמה בינה ודעת, ויצר טוב הוא מידות טובות לזולת וקיום המצוות בפועל.

עם כל זה, נתן ה' יתברך את התורה והמצוות לבני ישראל, לא בשל מעלות אלו של כוחותיהם הפנימיים — שכל ומידות — שהם אצל בני ישראל באופן שונה ביותר מכפי שהם אצל עמים אחרים, אלא משום "כי אתם המעט".

ענין "המעט" הוא הביטול עם מסירת־נפש. שזה נמצא רק אצל בני ישראל ולא אצל אף אחד מכל העמים.

ענין מסירת־נפש נקרא ביטול הרצון. נפש משמעה גם רצון, כמו שכתוב[16] "אין נפשי אל העם הזה", מפרש רש"י "נפשי — רצוני".

מסירת־נפש היינו מסירת הרצון, למסור את הרצון לאלקות, שזהו ביטול הרצון, למעלה מההבנה ששכל אנושי יכול להבין.

זהו ה'נעשה ונשמע' שבני ישראל אמרו בשעת מתן־תורה. 'נעשה' הוא מסירות מתוך ביטול הרצון לאלקות, לאין־סוף ברוך־הוא בעל הרצון.

הקדמת 'נעשה' לפני 'נשמע' משמעה, קבלת־עול מלכות־שמים, על מנת לקיים את כל מה שה' יתברך יצוה, ובשל מסירת־נפש זו נתן ה' יתברך לבני ישראל את התורה.

---

11) שהתורה והמצוות מעדנים את האדם.

12) דברים ז, ז.

13) 'תורת מנחם — דרושים לפרקי אבות', ע' צא ואילך. וש"נ.

14) יחזקאל א, כו.

15) תניא ריש פרק ב.

16) ירמיהו טו, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר בסה"מ תרפ"ה, ע' רנז.

קיצור. את הכוח שיוכלו לקיים תורה ומצוות, עם כל הקושי, נתן ה' יתברך לבני ישראל. כוח זה בא מהנפש האלקית, שה' יתברך נתן לבני ישראל, בנוסף לשתי הנפשות הטבעית והשכלית. קבלת־עול של נעשה ונשמע.

ג.

קיום התורה והמצוות בזמן הגלות נהיה קשה יותר ויותר, עד שקיום המצוות בפועל ממש גם הוא בא בקושי רב, שכן יש מניעות ועיכובים המפריעים ומונעים האפשריות לקיים המצוות בפועל.

במיוחד 'עבודה' בתורה ומצוות, שלזה נחוצה בהכרח הבנה והתעוררות המידות, שזה אפשרי רק כשיש מנוחת הלב והמוח.

אך בזמן הגלות, חוץ מיסורי הגוף והנפש מעבודה קשה, שבזיעת אפו יביא לחמו, והטירדה הגדולה ודאגת הפרנסה, נוספת גם שפלות ונמיכות־רוח גדולה.

כך אמנם היה גם בימי משה רבינו בגלות מצרים. שגם היא היתה גלות קשה, כמו שכתוב[17] "מקוצר רוח ומעבודה קשה", אבל בני ישראל התעלו על־ידי הניסים של עשר המכות וקריעת ים־סוף וקבלת התורה.

בזמן שבית המקדש היה קיים, היו בני ישראל בדרגת חשיבות גדולה, ויכלו לקיים תורה ומצוות מתוך הרחבה, כמו שכתוב[18] "איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו". בני ישראל חיו בשובע ובשלווה, למדו תורה וקיימו מצוות והיה גילוי אלקות בעולם.

אבל בזמן הגלות כשנתהווה העלם והסתר, עד שבדורות אלו, הנקראים 'עקבות משיחא', כאשר "החשך יכסה ארץ"[19] ו"אלביש שמים קדרות"[20], שזהו חושך כפול, יש הרבה עוקצים ודוקרים שמצירים ומרעים לירא־שמים ומקפיד על קיום המצוות.

הם דוקרים אותו כבברזל חד, לועגים לו, כמאמר חז"ל על הפסוק[21] "נגינתם כל היום" — מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין, הן יושבין ומשיחין בי ומלעיגין בי[22].

יתירה מזה הם יסורי הנפש, כאשר אנשים שפלים ביותר, פחותי הערך, פראי־אדם, לועגים לו. טפשים שאין להם הבנה, וגם לא עונג בהבנה, אנשים שמעולם לא שקדו בהבנה עדינה, או על־כל־פנים עדינות של מידה טובה.

כל מהותם היא רק היותם בעלי תאוה גדולים, זוללים וסובאים, ועושים את כל מה שליבם הגס והרע מתאווה לו, ושאר תאוות ותענוגים גופניים ומידות מושחתות שבהפקירא ניחא להו[23], נוח להם להיות ללא כל עול, בהפקירות. הם מגושמים ביותר כבהמות וחיות.

ברואים כה שפלים אלו, גם לועגים ללומדי תורה ויראי אלקים, שזהו בזיון גדול ויסורים.

על דרך משל: בן מלך, בעל כשרון גדול ובעל חושים, שחונך בהיכל המלך על־ידי מחנכים מלומדים היטב, שהשקיעו בחינוכו את מירב המאמצים, גם בעניני שכל, להכשיר אותו להבין חכמות עמוקות, וגם בעניני רגש, מידות טובות.

---

17) שמות ו, ט.
18) על־פי מלכים ה, ה. מיכה ד, ד.
19) ישעיהו ס, ב.
20) שם נ, ג.
21) איכה ג, יד. וראה איכה רבה פרשה ג, ה.
22) רש"י על הפסוק, שם.
23) גיטין יג, ע"א. וראה 'תורת מנחם — התוועדויות' חלק יא, תשי"ד ב, ע' 88 ואילך.

העונש הגדול ביותר עבור בן מלך כשחטא כלפי המלך, הוא מסירתו בידי אנשים נחותים שלועגים לו.

קיצור. בעת הגלות המרה, קיום התורה ומצוות קשה ביותר, בשל הפרעות רבות ולעג של בעלי־התאוה הנחותים ביותר, כבן מלך שחטא, שהעונש הגדול ביותר הוא, שמושיבים אותו בחברה הנחותה ביותר.

ד.

גם בין האנשים היותר טובים מבין אלה המסורים רק לתאוות ולתענוגים הגופניים שלהם, אלה שיש להם מושג בהשכלות ועושים משהו בענין ההבנה, שלכן הם נקראים משכילים, אך עם כל זה, אין השכל והחכמה גורמים שיתהוו אצלם מידות טובות, שהשכל ישפיע על המידות להתעדן, ובפרט בענין הגאוה.

כל אחד מהם סבור שהוא 'יחיד בדורו', ההשכלה והחכמה הן רק שלו, וכל אנשי העולם הם כְּלָא[24] לעומתו.

לא עולה על דעתם כלל, אפשרות שלזולת יש יותר הבנה מהם.

כל זה נובע מגסות הרוח, והגאוה נובעת בעיקר מכך שיש לו מעט הבנה בחכמה בה הוא לומד.

המשל לכך הוא, מאיש עני מרוד שמעולם לא היו לו מאה זהובים משלו. כשה' יתברך העניק לו הצלחה גדולה והוא הרוויח סכום כסף גדול, הרי הוא מתגאה ומבטל את כל העשירים. הוא מקבל 'רוחב־לב' ומתהלך בראש מורם. כן הוא גם זה, שמחזיק עצמו 'גדול' במעט ההבנה שלו.

לאמיתו של דבר, החכם באמת הוא מאוד צנוע בעיני עצמו, ומשתדל ללמוד מכל מי שהוא בעל הבנה טובה או מידה טובה, כמו שכתוב[25] "מכל מלמדי השכלתי".

החפץ ללמוד חכמה ביסודיות, ילמד מכל אחד מהחכמים, על־פי תנאי ואופן לימוד החכמה;

התנאי הראשון בלימוד חכמה הוא התמסרות ללימוד והתקשרות למורה.

ככל שמקושרים יותר אל המורה ואל החכמה שלומדים, כך מבינים את השכלת החכמה טוב ועמוק יותר. ובכל דבר שכל שלומדים, יש להתעמק ולבאר לעצמו כמה פעמים עד שיתפוס את ההשכלה כראוי, ורק אז ניתן להבין כראוי את ההשכלה.

אבל מי שהוא בעל־גאוה, נוסף לזה שחכמתו אינה חכמה, גאוותו היא מידה נחותה מאוד, והיא מקור למידות הרעות של קנאה, תאוה וכבוד.

אצל אלו — החכמה היא דבר נפרד והתאוה דבר נפרד, והתגברות התאוה גורמת לאיבוד ההבנה.

מהות האדם היא שכל. שהרי מידות נמצאות גם בבעלי חיים, ויתרון האדם הוא שכלו. ומצד שכלו הוא צריך להיות תקיף ובעל יכולת שליטה על מידותיו בכלל, ועל תאוות לבו בפרט.

מי שאינו נמנע מהתאוות, ומתמסר לתענוגים גופניים כבעל־חי, הרי הוא גרוע עוד יותר מבעל־חי.

כאשר שפל כזה, גם לועג ללומדי תורה ויראי אלקים, זה גורם יסורים גדולים ונמיכות הרוח.

---

24) 'כְּלָא' הוא 'חירגא דשמשא'. ראה דניאל ד, לב ובמפרשים. ונדרים ח, ע"ב.

25) תהלים קיט, צט.

קיצור. גם זה שבשל חכמתו או עושרו נעשה גס הרוח, שלאמיתו של דבר הוא צריך להיות צנוע, וככל שהוא יותר מלומד, עליו להיות יותר עניו. אלו שהם גסי הרוח ולועגים למקיימי תורה ומצוות, הינם נחותים מבעלי־חיים.

ה.

הגמרא[26] אומרת: "לפום גמלא שיחנא", ורש"י[27] מפרש: "לפי כוח הגמל, יטעינוהו משא".

ה' יתברך תובע לא יותר מהיכולת לבצע.

כשבזמן הגלות

— ב'עקבות משיחא' כדברי המשנה[28], ורש"י מפרש מהו עקבות משיחא: בזמן סוף הגלות, לפני ביאת המשיח —

ישנם רבים המפריעים ללומדי התורה ויראי אלקים ודוקרים אותם, יש לדעת שבבני ישראל קיים הכוח שיוכלו לעמוד בפני כל ההפרעות, בכוח גדול עוד יותר מאשר בזמן שבית המקדש היה קיים. כי הכוח של מסירות־נפש גדול יותר בזמן הגלות מאשר בזמן בית המקדש.

הדבר יובן ממה שאנו רואים באיברי הגוף. בגוף כל האיברים שוים; אמנם הם חלוקים בהשפעתם, אבל בזה שחיותם מהמוח שבראש, כולם שוים.

יחד עם זה, אנו רואים שלהכניס את הרגליים ואת העקבים במים חמים[29], קל יותר מאשר להכניס בהם את הראש.

אנשים אומרים שהסיבה לזה היא, משום שהעקב מרגיש הכאב פחות מאשר הראש.

אבל דבר זה עצמו דורש ביאור: מדוע חש העקב בכאב פחות מאשר הראש?

הרי העקב מקבל חיות מהנפש כמו הראש, כפי שהרבי[30] נשמתו־עדן אומר בתניא[31], שעיקר החיות היא במוח שבראש, וכל איבר מקבל ממנו את חיותו ואת כוחו בהתאם להרכבו והשפעתו.

מזה מובן שחיות הנפש מתפשטת בגוף בכל האיברים (שכך קבע ה' יתברך טבע בנפש שתוכל להחיות גוף, וגזר על הנפש שתתלבש בגוף גשמי. זהו שה' יתברך הוא מפליא לעשות, לחבר רוחניות עם גשמיות).

במילא מובן שאין חילוק בין החיות שמחיה את הראש לחיות שמחיה את העקב. לפי זה אינו מובן, מדוע אפשר להכניס את העקב במים חמים בקלות יותר מאשר להכניס בהם את הראש?

התשובה לכך היא — משום שהעקב בטל לנפש יותר מאשר הראש. היותר נמוך בחלקי הגוף, בטל יותר לנפש.

כן הוא גם בענינו — בזמן הגלות, בעקבות משיחא, יש יותר התגלות של כוח המסירת־נפש. לא זו בלבד שלא מתפעלים מהלועגים ומהמפריעים השונים לקיום תורה ומצוות, אלא אדרבה, מחזקים את קיום התורה ומצוות. ובכוח זה של מסירת־נפש לתורה ומצוות, נזכה, כל בני ישראל בכל מרחבי עולם, לביאת משיח גואל צדק.

---

26) כתובות סז, ע"א.
27) שם.
28) סוטה פרק ט, משנה טו.
29) יתבאר במאמר הבא, ד"ה אני ישנה, אות ד, באריכות.
30) אדמו"ר הזקן.
31) פרק נא.

קיצור. יהודי צריך לדעת שה' יתברך נתן לו את הכוח הקדוש של מסירת־נפש שנובע מהאמת שבנשמה. הגלות נקראת עקבות משיחא. הרגלים מחזיקות את כל הגוף, וכוח המסירת־נפש קיים אצל כל בני ישראל. ובמסירת־נפש זו נזכה לקבל פני משיח גואל צדק.

אין הקב"ה בא בטרוניא [אייר ה'תש"א]

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

י"ד אייר, פסח שני, תש"ד*

א. "ברוך השם" ו"השבח לא־ל" הן מילות ההלל תמימות־הלב האלקיות הראשונות שיהודי, גם יחיד וגם ציבור, אומר בכל הזדמנות, ובהתכנסות להחזקת הרבצת תורה בפרט.

בנוסח ההלל וההודאה להשי"ת, כמו בברכת המזון, ישנן במשנה ובגמרא דיעות והסברים שונים. ברם, כולם באים להחלטת ההלכה, שלחבורה של מניין – עשרה יהודים – מותר וצריך להזכיר את שמו הקדוש של השי"ת בתואר "אלקינו".

התכנסות של החזקת הרבצת תורה, הרי לא זו בלבד שהמתכנסים מביאים אתם אחת מהתכונות היהודיות הטובות ביותר, "יתן הוא ויתנו אחרים"[1], – מהווה התכנסות של הרבצת תורה, המקום הנכון למה שהגמרא[2] אומרת "אכל בֵּי עשרה שכינתא שריא", על כל חבורה של עשרה יהודים המתכנסים לשם דבר שבקדושה, שורה האלקות הקדושה.

אלקות איננה בת הסברה מפורטת, שהרי אין בכוחו של שכלנו האנושי הגשמי, להשיג אלקות באופן ישיר, אלא זה רגש, שכל יהודי, איש ואשה, זקן וצעיר, מרגיש בהתאם לחינוכו ולנוהג חייו.

הרגש האלוקי, עד כמה שהוא שונה בכל סוג של אנשים, אבל הרי הוא משמש, באופן כללי, המעיין של חיי הנשמה המאירה ומעשירה את חיי הגוף.

כל מה שברא השי"ת, מן ההכרח לפרנסו ולהזינו, בכך דומים חיי הנשמה לחיי הגוף. פרנסתה של הנשמה הן תורה ומצוות.

תורה ומצוות הן המזון של רוח הנשמה. ברם, בשיחה קצרה, בלתי אפשרי להסביר בהרחבה הבנה עמוקה שכזו. די להעיר את תשומת הלב לעובדה הידועה לכל בחיי היום־יום, איך תפילה מסורה ונעימה או פרק תהלים וקיום מצוה, משביעים וגורמים קורת־רוח ליהודים תמימים בעלי אמונה.

בראותנו מספר רב כזה, בלי עין הרע, של הנאספים כאן, עשרות פעמים כפול של "אכל בי עשרה שכינתא שריא", בהיותנו בטוחים בכך, שנשמות ההורים באים בעונג לראות את ילדיהם וילדי ילדיהם מתאספים לשם החזקת תורה ביראת שמים, הרי בדרך־ארץ החסידי והדרת הכבוד הגדולים ביותר, בפני ה"שכינתא שריא" הגדול, אני אומר "השבח לא־ל", "ברוכים תהיו"!.

ב. אני, ככל אחד המודאג ביותר בגלל המצב החמור הכללי של בני ישראל, גם במדינתנו כאן, מוכרחני לדבר, על מה שאנו מוכרחים לעשות כדי למנוע בעזה"י ולכל־הפחות להקל את המצב החמור עד שתזרח השמש היהודית בגאולה שלימה.

אך, אעשה זאת אי"ה במאמר הנעילה. כעת ברצוני להעיר תשומת לב המתכנסים החשובים על כוונת התכנסותינו הנוכחית.

מטרת התכנסותינו היא חגה הגדול של התורה התמימה, חגיגת מרכז הישיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש'.

לא אתעכב לשבח את העבודה הגדולה של תורה ויראת שמים ומדות טובות שמרכז ישיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש' הצליח ב"ה לבצע, בתקופה כה קצרה יחסית, בישיבות ובחדרי התורה המסועפים שלו, ובכך הרים את קרן התורה ברוח ישראל סבא, כמורה דרך ו'נותן הטון' בכל הישיבות החרדיות הקיימות מכבר בארץ זו. הרי דברים אלה מדברים בעד עצמם.

ברצוני להתעכב על המצב הפיננסי הקשה של מרכז ישיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש' החייב להינצל בעוד מועד. אני אומר לכם, נאספים נכבדים, ובאמצעותכם אל היהדות האמריקאית:

אנו, מנהיגי מרכז ישיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש', מוסרים את כוחותינו וזמננו במאמצים הגדולים ביותר לטובתכם, בשביל חיי משפחותיכם. שכן, קיומו של עם ישראל הוא התורה.

---

*) נדפס גם בלקו"ד ח"ג עמוד 1110 ואילך. (בהוצאה בלה"ק חלק ה. ע' 1245 ואילך).

1) אבות ה, יד.

2) סנהדרין לט, א.

לא באתי לארץ זו לשם בטחוני האישי וטובתי הגופנית. בואי לארץ זו הוא שליחות ההשגחה העליונה, לעשות, בעזה"י, את אמריקה למקום תורה על־ידי הרבצת תורה ביראת שמים והצלת החינוך הכשר. פונה אני אליכם: תנו לי את האפשרות לקיים את שליחותי.

בתקווה שהמנהיגים הנכבדים של אסיפה זו והאורחים הנכבדים, יצילו במדה הטובה ביותר, את מרכז ישיבת 'תומכי תמימים ליובאוויטש' ממצבו הפיננסי הקשה, ויאפשרו לבצע את התכניות התורניות שהכין 'מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש' – מעניק אני לכם את ברכתי.

קטע ממאמר הפתיחה

בחגיגה השנתית של 'מרכז הישיבות תומכי תמימים'

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק צ"ט – רבי ישראל בעל־שם־טוב

יעקב קערפיל וזוגתו ציפה ברכה, מהעיירה הקטנה שאריי, נותרו שקועים בחובות כפועל־יוצא מכך שהם לבדם נשאו בעול הצלתו של הילד בן השנים־עשר — דוד — משמד. ושחרורו של אביו, גרשון יצחק מחובו לפריץ האכזרי. יעקב קערפיל ואשתו לא התלוננו לפני אף אחד. הם מצאו נוחם בזה שהם קיימו מצוה, ובאמת לשמה, שלא על מנת לקבל פרס.

לאחר מכן חלה יעקב קערפיל. דבר זה גרר את הזוג חשוך הבנים לסבך גדול יותר של חובות. מחלתו של יעקב קערפיל הייתה כה רצינית, עד שנאלצו להתפלל עבורו בבית המדרש לפני ארון קודש פתוח ולהוסיף לו שם חדש — חיים — כסגולה לאריכות ימים. גם את זה קיבלו בני הזוג באהבה ולא התרעמו על ה"רבונו של עולם" ודרכיו.

אפילו לפני רבו, היה זה — שיעקב קערפיל נמצא במצב דחוק — סוד.

באותו זמן החלו להיראות תכופות בשריי, אורחים, אשר היו שונים מעוברי אורח רגילים שהיו באים לעיר. אורחים חדשים אלו, התעכבו תמיד בבית המדרש הקטן בו ישב ולמד ר' הירש לייב, ובו גם סעד ולן.

איש לא שיער שאורחים אלו שכולם היו צדיקים נסתרים, היה להם דווקא עניין להתעסק עם ר' הירש לייב, שהיה נסתר אף הוא, והיו להם עניינים נסתרים שונים בהם דנו ביניהם.

אורחים אלו נהגו כר' הירש לייב עצמו: הם לא נזקקו לאיש, לא לסעודה ולא ללינה. הם התיידדו תמיד עם האנשים הפשוטים, וסיפרו להם על עמידתם האיתנה של יהודים גיבורי רוח — בתקופות קשות של גזירות — מבלי לנטות זיז כלשהו מהתורה והמצוות. ומזמן לזמן היו האורחים מלמדים את ההמון פסוקי תורה ומאמרי חכמינו ז"ל.

לאף אדם בשאריי לא עלה הרעיון, שאורחים אלו וגם ר' הירש לייב עצמו, הינם צדיקים נסתרים, ואשר הם הולכים בדרכי "בעלי־השם" שהיו מנהיגי הנסתרים, תחילה היה זה ר' אדם בעל־שם מראפשיץ ולאחר מכן היה זה ר' ישראל בעל־שם־טוב מאקופ.

לנסתרים אלו הייתה כעת משימה, והיא, הפצת דרך החסידות החדשה. לכל אחד מהם הייתה שליחות מיוחדת, אותה היה צריך לבצע בנדודיו.

נסתרים אלו, לא נזקקו לאיש, כי הם הוחזקו עם כל הצטרכויותיהם מה"קופה הכללית", אשר הוקמה – תחת השגחת מנהיגיהם – כדי לממן את הוצאותיהם בעת היותם נודדים ממקום למקום.

העיירה שאריי הפכה להיות נקודה חשאית, בה היו נפגשים אותם נסתרים, ומשם היו יוצאים לבצע את שליחותם, אשר התבטאה, כאמור, בעיקר, בהשרשת תורת החסידות החדשה.

– אך בעת שיחידי סגולה נמשכו ללא הרף לדרך החסידות, הרי עבור המון העם נשארה תורה זו נעלמה –

בגיל שמונה־עשרה היה כבר ר' ישראל בעל־שם־טוב חבר נכבד בעדת הנסתרים, שהייתה אז תחת הנהגתו של ר' אדם בעל־שם. ר' ישראל – מייסדה לעתיד של תנועת החסידות – עסק כבר אז בסלילת דרך חדשה, או בהכנסת חידושים בדרכם הקודמת של הנסתרים.

לדעתו, היו הרבה משימות חדשות שאותם היו צריכים הנסתרים לבצע בעת נדודם על פני ערי ועיירות ישראל.

ר' ישראל העלה את רעיונותיו בפני צדיק נסתר מסוים, ואשר אותו צדיק נסתר הפך להיות קשור מאוד אליו, וראה בו ברבי ישראל כמדריכו. שמו של צדיק נסתר זה היה ר' מרדכי.

לא חלף זמן רב, ורעיונותיו של ר' ישראל ותכניותיו הועברו למנהיג עדת הנסתרים ר' אדם בעל־שם, והוא ביקש מאותו ר' מרדכי, שיצרף אליו עוד צדיק נסתר ואשר שמו ר' קהת, וכן את ר' ישראל בעצמו, ואשר שלושתם יביאו את כל התכניות והרעיונות שיש להם, לפני אסיפת הנסתרים, שעמדה להתקיים תוך זמן קצר.

אחת ההצעות של ר' ישראל בעל־שם־טוב לאותה אסיפת נסתרים הייתה, שאותם צדיקים נסתרים הנשלחים לערים ועיירות היהודיות, יקבלו על עצמם תפקידים מוגדרים. כגון: להפוך להיות מלמדים במקום שזקוקים למלמדים, ובמיוחד בכפרים, אשר שם נמצאו יהודים כפריים אשר לא החזיקו אצלם מלמדים, ואת ילדיהם גידלו מבלי שיכירו צורת אות.

הצדיקים הנסתרים היו אמורים ללמד גם אנשים מבוגרים – יהודים כאלו מגושמים ואשר פשוט לא ידעו דבר מיהדות.

למבצע זה היה דרוש באופן טבעי סכומי כסף גדולים שעד עתה לא נזקקו להם. לצורך כך, בחר ר' ישראל בשני צדיקים נסתרים, ר' אהרן דוד – נגר מהעיירה ברוד, ור' שלמה חיים – חייט מהעיר למברג, ושהם ייקחו על עצמם את גיוס הכסף הנחוץ למטרה זו, ואכן, אותם שני צדיקים נסתרים הצליחו מאוד בתפקידם זה.

היה זה כאשר לשאריי הגיע ר' קהת, אחד מאותם שלושה שעליהם הטיל ר' אדם בעל־שם להכין את צורת פעולתם החדשה של הנסתרים. ר' הירש לייב היה כבר בשאריי קודם לכן, וכפי שסופר לעיל הוא התמסר שם ללמד תורה יהודים פשוטים, כאשר הוא מתחיל איתם ממש מאותיות אל"ף־בי"ת. ר' קהת החל תיכף להתדבר עם ר' הירש לייב והוא מאוד התעניין אודות יעקב קערפיל.

"שלח אותי לכאן ר' ישראל בעל־שם־טוב" החל ר' קהת לומר "הבעל־שם־טוב אמר לי דברים אלו": "בשאריי נמצא יהודי בשם יעקב קערפיל, יהודי פשוט, אך בעל לב טוב, ובעל

מדרגה גבוהה. מעשיו עשו למעלה רושם. אותו יעקב קערפיל ואשתו ציפה ברכה קיימו מצוה לא רגילה. אך כאן הגיע השטן לקטרג, ואמר לפמליא של מעלה: אתם מתפעלים מאותו יעקב קערפיל ומעשיו הטובים. תנו לי אותו קודם לידי ואנסהו. וכך היה. השטן שילח ביעקב קערפיל מחלה. אך הוא עמד בניסיון ולא שינה את דרכו. ולכן מודיע ר' ישראל בעל־שם־טוב, שכעת תוכל להתקיים משאלת ליבם הגדולה של יעקב קערפיל ואשתו, להיות הורים לילד. הם יבורכו בצאצא ויהיה זה דווקא בן זכר. כמו כן יבורכו גם בעשירות".

ר' הירש לייב הופתע. הוא שמע כעת לראשונה מר' קהת, שעל יעקב קערפיל עברה תקופה קשה, עקב כך שהוא נתן את כל כספו עבור פדיית ילד יהודי משמד ומשפחה יהודית מצרה, וכעת הוא שקוע בחובות גדולים.

בידי ר' קהת היו מאה וחמישים רובלים. כסף זה ניתן לו כדי שיוכל לעזור בזה לר' יעקב קערפיל, לשלם את חובותיו ולהתחיל לשלוח את ידיו במסחר.

"משער הנני שיעקב קערפיל הינו מאותם יהודים שאינם מקבלים נדבות" אמר ר' קהת תוך כדי הרהור "ומן הסתם לא יסכים לקבל את הכסף גם בתורת גמילות־חסד. ולכן צריכים למצוא דרך איך למסור לו את הכסף. וזהו תפקידך – ר' הירש לייב – ולכן נשלחתי אליך, אתה הרי מכיר את יעקב קערפיל הרבה יותר טוב ממני".

ואמנם, מצא ר' הירש לייב תיכף ומיד עצה. הוא לקח את ר' קהת עימו ושניהם הלכו ליעקב קערפיל. שם הציג ר' הירש לייב את ר' קהת כעובר אורח, שיש באמתחתו מאה חמישים רובלים. והיות והוא – ר' קהת – צריך לצאת לדרך רחוקה, מעוניין הוא להשאיר את הכסף בידיים בטוחות. לכן יעצתי לר' קהת, שישאיר את הכסף אצלך – יעקב קערפיל – והוא עושה זאת בתורת גמילות־חסד.

בתחילה היסס יעקב קערפיל כאשר לפניו עומדת השאלה איך יכול הוא לקבל אחריות לממון זר? והרי מי יודע מה עלול לקרות?! אך לאחרי הפצרות רבו ר' הירש לייב והאורח ר' קהת, שמע בקולם ולקח את הכסף.

ר' קהת עזב לאחר מכן את שאריי, ויעקב קערפיל יכול היה להשתמש בכסף שהשאיר אצלו ר' קהת.

בתחילה שילם יעקב קערפיל את החובות הלוחצים ביותר, ובמיוחד את החובות שהוא היה חייב עבור סחורה שרכש בעבר. כעת יכול היה יעקב קערפיל לקבל סחורה חדשה, ולצאת ולסחור עימה שוב בין הכפרים.

לר' יעקב קערפיל האירה ההצלחה תיכף מהיום הראשון. גלגל ההצלחה סבב לקראתו מחדש.

לא חלף זמן רב ויעקב קערפיל התבשר מאשתו ציפה ברכה, שהיא חשה שהיא עומדת להיות אם בישראל.

הייתה זאת הפתעה גדולה עבורם. שכן שניהם כבר לא היו צעירים. ליעקב קערפיל מלאו כבר שישים ושלוש שנים, ולציפה ברכה מלאו כבר חמישים ושבע שנים.

בתחילה נבהלו מאוד. הם חששו שמא לא יחיה הוולד הנולד, ובכלל מי יודע איזו מין בריאה יהיה עוּבָּר זה, כי מה כבר אפשר לצפות מילד שעומד להיוולד לאנשים כה מבוגרים?!

אך לשמחתם היה הילד – הנולד, בן זכר – דווקא מוצלח ביותר, היו יכולים לראות זאת תיכף ומיד עם לידתו. כל הסימנים הראו שילד זה יוכל לחיות ולהתפתח כפי שצריך.

ההורים נתנו לרך הנולד את השם "יוסף יצחק", על שם אביה של ציפה ברכה. ילד זה, הוא אותו "יוסף יצחק" אשר מאוחר יותר נשא לאשה את דבורה לאה אחותו של ברוך, אביו של בעל התניא ומייסדה של חסידות חב"ד. הוא – יוסף יצחק – נולד על ידי ברכתו של ר' ישראל בעל־שם־טוב.

מספר שנים שהה ר' הירש לייב המסתורי בשאריי. במשך כל זמן זה התמסר ללימוד התורה עם היהודים הפשוטים מהעיירה.

לא מעט מיהודים פשוטים אלו הפכו – עקב כך – למבינים בלימודי יהדות.

איש לא ידע כמובן, שר' הירש לייב הוא צדיק נסתר ושמטרת בואו לשאריי הייתה ללמוד עם היהודים הפשוטים.

כאשר הסתיימה שליחותו של ר' הירש לייב בשאריי, הוטלה עליו שליחות אחרת, והיה צריך לעזוב את העיירה שאריי.

אך לפני שעזב את המקום, הלך ר' הירש לייב לתלמידו הראשון, יעקב קערפיל, אשר בו הורגשה השפעת לימודו עמו ביותר, יעקב קערפיל היה עתה לא רק למדן גדול ביותר אלא גם עשיר גדול.

אודות ל־150 רובל זהב אותם שלח לו הבעל־שם־טוב – כגמילות חסד – על־ידי חברו – הצדיק הנסתר ר' קהת – התעשר יעקב קערפיל. הוא – יעקב קערפיל – לא ידע אמנם ממי הגיע הכסף, ושבכלל קיים בעולם אדם בשם בעל־שם־טוב, שהוא מייסדה של שיטה חדשה בעבודת הבורא – שיטת החסידות.

כל זמן שהותו בשאריי שמר זאת – ר' הירש לייב – בסוד מפני יעקב קערפיל. אך עתה כאשר הוא נאלץ לעזוב את העיירה שאריי, גילה סוד זה לתלמידו – והוא: דבר ראשון שהוא – ר' הירש לייב – הינו נסתר, ודבר שני, שהכסף שהושאר אצלו – אצל יעקב קערפיל – בזמנו, אינו שייך לר' קהת, אלא מקורו מרבי ישראל בעל־שם־טוב ונלקח מהקופה המיוחדת של הצדיקים הנסתרים.

כעת שמע יעקב קערפיל לראשונה אודות דרך הנסתרים ודרכה החדשה של החסידות, כפי שנקבעה על ידי הבעל־שם־טוב, ואיך מופצת דרך זו בין בני ישראל על ידי שלוחי הבעל־שם־טוב – הצדיקים הנסתרים.

יעקב קערפיל התרגש מאוד. הוא השיב לר' הירש לייב את ה־150 רובל זהב, והוסיף עוד פעמיים סכום כזה כדי שכסף זה יוכנס לקופת הצדיקים הנסתרים.

כל זה לא הספיק עבורו. יעקב קערפיל עצמו היה מעוניין להכיר את הצדיקים הנסתרים ואת הדרך החדשה – תורת החסידות. לכן עמד על דעתו, שר' הירש לייב יצרפהו לנדודיו, ור' הירש לייב הסכים לכך.

חדשים מספר, נדד יעקב קערפיל עם הצדיק הנסתר ר' הירש לייב. וכאשר חזר לשאריי היה לו הרבה מה לספר אודות הצדיקים הנסתרים שפגש בדרך ומעשיהם, ובהזדמנות זו סיפר גם אודות הבעל־שם־טוב אשר ר' הירש לייב הביאו אליו.

אגרות קודש

ב"ה ב' ו' אדר תרפ"ב

ראסטוב־דאן

שלו' וברכה,

במענה על מכתבו מט' שבט, האמור במכתבי מכ"ד מנ"א העבר הוא לפי מצב הזמן בכלל, ואיני אומר כי עתה השתנו הדברים לגמרי, אך בד"כ יכולים להתפשט מעט במילתא דלית בי' הכירא, ובטח צריכים להסיר כל עניני הבלבול והטרדא מקטנים יחיו, והזמן יקר מאד.

החשב[ו]ן נחוץ מאד שיהי' בכל דבר, ובכל זמן, ואך שוטה הוא זה הנותן מקום לחשוב מחשבות בלתי ראויות, ובענינים כאלו צריכים להזהר ביותר שלא ליתן מקום ע"ז.

הסדר שהציע בכללותו כמדומה שאין מה להרהר בזה כלל, כי ישר הוא.

וע"ד לשנות בן בין הבנים כו' הנני מבין שאלתו באופן כזה, דאם הבכור הוא עשיר - יברכהו ה' - האם מגיע לו חלקו. דבר זה מפורש בסעיף מיוחד (בשו"ע ח"מ רע"ז) דלעולם נוטל חלקו פי שנים, והוא מה שעפ"י התורה, אשר לכאורה אין שייך בזה עושר והפכו, ומשארז"ל (שבת י' ב') לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים הוא בדברים שיש רשות לאדם לעשותו כחפצו אבל לא בדבר שהוקצב עפ"י התורה, ואין בזה משום קנאה ותחרות כלל. ולענין העברת נחלה מאחד לאחד דהוי במי שראוי ליורשו, בכהא אמר ברמב"ם הלכות נחלות פ"ו הי"ג צוו חכמים שלא ישנה אדם בנו בין הבנים בחייו כו', כי בירושה יכול להעביר מיורש ליורש אלא שאין רוח חכמים נוחה גם ח"ו כשאינו נוהג בו כשורה ומכ"ש בנוהג כשורה, רק אם יכול להיות טעמי העושר והפכו, או שאר טעמים, וכמו אחד הבנים העושה וטורח עם אביו יחד והשני במקום רחוק ולעצמו, דאז מלבד היותו בן יש בו גם עניני שיתוף בכח ועבודה כו', אשר בגלל זאת ירבה לו איזה יפוי כח, ויתחשב זה לחלק כל האחים גם הבכור היינו מחלק הפשוט שבו, אבל במה שזיכהו התורה (בהפי שנים נגד הפשוט) מזה אי אפשר לנכות, והאם החלק פי שנים הוא רק במוחזק או גם בראוי, בזה לא ברור לי, ובכל אופן העושר וכו' אין זה נוגע.

ומבואר בשו"ת דברי ריבות דכל עניני ירושה הוא רק כמו שהוא עפ"י תורה, וכל דברי חוק העמים איזה שתהי' לא תוכל לעשות שינוי במה שאמרה תורה.

והשי"ת יתן לו ולנו אריכות ימים ושנים לשקוד על התורה במנוחת הדעת והמוח בגו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו אדר, תשי"ב

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר משה שי'

שלום וברכה!

נהניתי להודע ממכתבו, ע"ד השיעור שסדר עם אלו התלמידים והתלמידות שביקרו אצלי, וראוי הי' להשתדל ביותר:

א) שיביאו אתם לשיעור זה גם חברים וחברות שאינם לומדים בישיבה.

ב) לדבר במשך שיעורים אלו בנוגע למצות מעשיות הנוגעים בחיי היום יומי.

ג) אם באפשר כדאי שידברו ע"ד מצות מעשיות הנ"ל, אחד מהתלמידים או התלמידות.

מכתבי בשביל מר העריס בטח נתקבל וכן מכתבי הקודם בשבילו.

בברכת הצלחה בע' בק'.

פרשת ויקרא

א א וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־
הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־
קָרְבַּנְכֶם: ג אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ
לִפְנֵי יְהוָה: ד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה
לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: (לו) ה וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי
יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם
וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ
לִנְתָחֶיהָ: ז וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ: ח וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפִּדֶר
עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
ט וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־
הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: ס
(ישראל) י וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ
מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: יא וְשָׁחַט
אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
יב וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ
וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יג וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ
בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
עֹלָה הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"ד ע' 1306)

חָמֵשׁ פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן 'אוֹרָה', כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה . . 'וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב' - כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁהוּא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת (בראשית רבה פ"ג, ה)

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא סֵפֶר 'וַיִּקְרָא' נֶאֱמַר בּוֹ 'טוֹב', לַמְרוֹת שֶׁגַּם סֵפֶר דְּבָרִים 'מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת'. הוּא עַל־פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר, שֶׁיְּגִיעָה וְעָמָל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה מְבִיאִים לִידֵי "כַּמָּה טָבִין", דְּהַיְנוּ שֶׁ'טוֹב' נֶאֱמַר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּשֶׁמַּגִּיעַ עַל־יְדֵי יְגִיעָה וְעָמָל. וְלָכֵן דַּוְקָא בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא נֶאֱמַר 'טוֹב', מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַקָּשֶׁה בַּהֲבָנָה מִבֵּין סִפְרֵי הַתּוֹרָה. כְּדִבְרֵי הַ'תּוֹסְפוֹת' בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת עַל סֵפֶר וַיִּקְרָא 'חָמוּר שֶׁבַּסְּפָרִים', שֶׁבּוֹ דְּרוּשָׁה יְגִיעָה רַבָּה בִּכְדֵי לְהָבִינוֹ.

שני יד וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב
מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ:
טו וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:
טז וְהֵסִיר אֶת־מְרָאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ
אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן: יז וְשִׁסַּע
אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא
אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: **ס ב** א וְנֶפֶשׁ כִּי־
תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ
וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה: ב וְהֵבִיאָהּ
אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ
מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
ג וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס ד וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן
מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת
בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס ה וְאִם־
מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
מַצָּה תִהְיֶה: ו פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ
שָׁמֶן מִנְחָה הִוא: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 488)

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו (א, א)

לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה, לְשׁוֹן חִבָּה (רש"י)

רַשִּׁ"י מְדַיֵּק וּמֵבִיא שָׁלוֹשׁ לְשׁוֹנוֹת 'דִּבְּרוֹת', 'אֲמִירוֹת' וְ'צִוּוּיִים', כְּבָא לוֹמַר "לֹא זוֹ אַף זוֹ".

"דִּבְּרוֹת": מוּבָן שֶׁיְּקַדִּים לְשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁדִּבּוּר הוּא לְשׁוֹן קָשֶׁה, וּבִכְדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְהִיל אֶת הַשּׁוֹמֵעַ יַקְדִּים לָשׁוֹן רַךְ. "אֲמִירוֹת": יָכֹלְנוּ לַחְשֹׁב שֶׁקֹּדֶם שֶׁאֲמִירָה' אֵין צָרִיךְ לָשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֲמִירָה הִיא לָשׁוֹן רַכָּה, מְחַדֵּשׁ רַשִּׁ"י שֶׁגַּם קֹדֶם "אֲמִירוֹת" נֶאֱמַר לָשׁוֹן חִבָּה. "צִוּוּיִים": לִכְאוֹרָה

בְּ'צִוּוּיִים' הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁלְּשׁוֹן חִבָּה מַזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁצִּוּוּי הוּא אֲמִירָה מֻחְלֶטֶת וְאֵיתָנָה, וּלְשׁוֹן חִבָּה יָכוֹל לְהַחְלִישׁ אֶת תֹּקֶף הַצִּוּוּי. מְחַדֵּשׁ רַשִּׁ"י חִדּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁגַּם קֹדֶם לַ"צִּוּוּיִים" נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה.

שלישי ז וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן
תֵּעָשֶׂה: ח וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה
מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ: ט וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
י וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: יא כָּל־הַמִّנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ
לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ
לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה: יב קָרְבַּן רֵאשִׁית
תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ
נִיחֹחַ: יג וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָחּ וְלֹא
תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל
כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח: ס יד וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת
בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלִוי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל
תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ: טו וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן
וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא: טו וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגְּרִשָׂהּ וּמִשַّמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ
אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 9)

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' (א, ב)

בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן (רש"י)

הַהֶסְבֵּר מַדּוּעַ הַתּוֹרָה פּוֹתַחַת בְּדִינֵי קָרְבְּנוֹת יָחִיד דַּוְקָא, וְלֹא בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר, וּבְקָרְבְּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה קָרְבְּנוֹת נְדָבָה לְקָרְבְּנוֹת חוֹבָה - לַמְרוֹת שֶׁלְּכְאוֹרָה קָרְבְּנוֹת צִבּוּר וְחוֹבָה חֲשׁוּבִים יוֹתֵר - הוּא מִפְּנֵי שֶׁפָּרְשִׁיּוֹת אֵלּוּ (וַיִּקְרָא וְצַו) נֶאֱמְרוּ קֹדֶם לַחֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן וַהֲקָמָתוֹ (שֶׁבְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי). וּמַטְּרַת פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ הִיא לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹרָאָה מַעֲשִׂית לִקְרַאת חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן.

אֶת קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵין צֹרֶךְ עַדַּיִן לְלַמֵּד, כִּי בְּמֶשֶׁךְ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶת קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, לָכֵן דִּינֵיהֶם לֹא מוֹפִיעִים כְּלָל בְּפָרָשָׁה זוֹ. וּבְקָרְבְּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה הַתּוֹרָה קָרְבְּנוֹת נְדָבָה לְחוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַקָּרְבְּנוֹת שֶׁהוּבְאוּ (בְּעִקָּר) בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, כִּי קָרְבְּנוֹת חוֹבָה מַגִּיעִים כְּכַפָּרָה עַל חֲטָאִים, וְלֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁבִּזְמַן כֹּה נִשְׁגָּב כַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן חָטְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. לָכֵן מַקְדִּימָה אוֹתָם הַתּוֹרָה לְקָרְבְּנוֹת חוֹבָה.

רביעי **ג** א וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר
הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ
לִפְנֵי יְהוָה: ב וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ ו וְאִם־מִן־
הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: ז אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־
קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ח וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
ט וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ
הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב: י וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־
הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: יא וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ יב וְאִם־עֵז
קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: יג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יד וְהִקְרִיב
מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
טו וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן

אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: ט וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה
לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה: י חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹושְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב
וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חט"ו נ' 23)

כָּל חֵלֶב לַה' (ג, טז)

הָרוֹצֶה לִזְכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹף יִצְרוֹ הָרַע, וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ . . וְכֵן הוּא אוֹמֵר: **כָּל חֵלֶב לַה'** (רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח)

לִכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ הָרַמְבַּ"ם לְפָרֵשׁ "כָּל חֵלֶב לַה'", שֶׁעַל הָאָדָם לְהָבִיא מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּכָל הַמִּינִים? וְיֵשׁ לוֹמַר, "כָּל חֵלֶב לַה'" הוּא בִּטּוּי לְהַכָּרַת הָאָדָם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ - לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ - וְלָכֵן מַקְרִיב מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח. וֶהֱיוֹת שֶׁבַּבְּרִיאָה כְּלוּלִים מִינִים שׁוֹנִים, חֶלְקָם יָפִים וּמְשֻׁבָּחִים וְחֶלְקָם פְּשׁוּטִים וּגְרוּעִים, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁ"כָּל חֵלֶב לַה'" מְדַבֵּר עַל הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ מִין. כִּי בְּכָל מִין וָמִין, הַמְשֻׁבָּח וְהַגְּרוּעַ, צָרִיךְ לְגַלּוֹת שֶׁהֵם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

חמישי **ד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה
מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה
מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ג אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא
לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת: ד וְהֵבִיא
אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ
אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
יְהוָה: ה וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא
אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ
בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ: ז וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם
עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת | כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
ח וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב: ט וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: י כַּאֲשֶׁר יוּרָם
מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח
הָעֹלָה: יא וְאֶת־עֹור הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־
רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשֹׁו: יב וְהוֹצִיא
אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר
אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ
עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ יג וְאִם כָּל־עֲדַת
יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ
אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה
וְאָשֵׁמוּ: יד וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ
וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: טו וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: טו וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ
מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת: יח וּמִן־הַדָּם יִתֵּן | עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יט וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה: כ וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן
וְנִסְלַח לָהֶם: כא וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר
הָרִאשֹׁון חַטַּאת הַקָּהָל הוּא: פ כב אֲשֶׁר נָשִׂיא
יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו
אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם: כג אוֹ־הוֹדַע
אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: כד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ
הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־
הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא: כה וְלָקַח הַכֹּהֵן

מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:
כו וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח
לוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ב ע' 5)

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם (א, ב)

מַדּוּעַ מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", דְּהַיְנוּ דַּוְקָא מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי לַהֲלָכָה גַּם נָכְרִים יְכוֹלִים לְהָבִיא קָרְבָּנוֹת נְדָבָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת נִכְתָּב מִסְפַּר פְּעָמִים שֶׁהַקָּרְבָּן "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", וּמִסְבִּיר עַל כָּךְ רַשִׁ"י: "נַחַת־רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי". לָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב, "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", הַ"נַּחַת רוּחַ" שֶׁנִּגְרֶמֶת ע"י הַקָּרְבָּן, הִיא דַּוְקָא ע"י קָרְבְּנוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא קָרְבְּנוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

שישי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם
הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־
תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם: כח אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: כט וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל
רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם
הָעֹלָה: ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן
עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר
כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ לב וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ
לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה: לג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם
אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: לד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם
הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לה וְאֶת־
כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי
יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ: פ ה א וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה
קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לֹא
יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ב אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר
טָמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה
טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
טָמֵא וְאָשֵׁם: ג אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל
טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע
וְאָשֵׁם: ד אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם
לְהָרַע | אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם
בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת
מֵאֵלֶּה: ה וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה
אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: ו וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה
אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
מֵחַטָּאתוֹ: ז וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא
אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי
בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:
ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר
לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ
וְלֹא יַבְדִּיל: ט וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ
חַטָּאת הוּא: י וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח
לוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חכ"ב ע' 1)

מִפְּנֵי מַה מַתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְאֵין מַתְחִילִין בִּבְרֵאשִׁית? אֶלָּא שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין; יָבוֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בִּטְהוֹרִין (ויקרא רבה פ"ז, ג)

אוֹדוֹת הַקְּרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵצֶל נֹחַ, מְצַיֶּנֶת הַתּוֹרָה שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הָיוּ 'מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר' — לַמְרוֹת שֶׁהֶהְבֵּדֵל בֵּין קָרְבָּנוֹת טְהוֹרִים לְשֶׁאֵינָם טְהוֹרִים נִקְבַּע רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה, מְסַפֶּרֶת הַתּוֹרָה שֶׁשָּׁנִים קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה הַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָם עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַד כְּדֵי הַשְׁפָּעָה עַל הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל נֹחַ בְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת. לָכֵן מַתְחִילִים יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד תּוֹרָה בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, לְלַמְּדָם שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הֵשְׁפִּעָה מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, כָּךְ

חַיֵּיהֶם שֶׁלָּהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת מַשְׁפָּעִים מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, לַמְרוֹת שֶׁעַדַּיִן אֵינָם חַיָּבִים בְּמִצְוֹות – עַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁקָּדַם לְמַתַּן תּוֹרָה.

שביעי יא וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְּנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא: יב וְהֵבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן | מִמֶּנָּה מְלֹא קֹמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא: יג וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה: ס יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: טו נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם: טז וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ יז וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: יח וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגַג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: טו אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: פ כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כא נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ: כב אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה: כג וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: כד אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: כה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן: כו וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 90)

עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ (ישעי' מג, כא)

הִשְׁתַּמְּשׁוּת הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה - 'זו', וְלֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר 'זֶה', יוּבָן עַל־פִּי תּוֹרַת הַחַסִידוּת: נְקֵבָה מוֹרָה עַל הָאָדָם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת 'מְקַבֵּל', דְּהַיְנוּ שֶׁלּוֹ אֵין שְׁאִיפוֹת וּרְצוֹנוֹת מֵעַצְמוֹ, וְכָל כֵּלּוֹ הִתְבַּטְּלוּת לַדָּבָר שֶׁמְּמֻנּוּ מְקַבֵּל. לָכֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, לוֹמַר, רַק אָדָם שֶׁנִּמְצָא בִּבְחִינַת מְקַבֵּל - בִּטּוּל, יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה. אַךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּהִתְבַּטְּלוּת בִּפְנֵי הַקָּבָּ"ה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ, כִּי לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּת עַצְמָאִית.

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר* עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

*) אומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֵכֶר (בצירה) ובשני זֶכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת זכור לקריאה בציבור

ולשמו"ת שמואל־א טו

טו ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי
אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: ג עַתָּה
לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו
וְהֲמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־
יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר:
ד וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם
בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב

שי למורא

ג) **וְהַחֲרַמְתֶּם**, וְתַכְרִיתוּ. מִשּׁוֹר **וְעַד שֶׂה** וגו', שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי כְּשָׁפִים, וּמְשַׁנִּים אֶת עַצְמָם לִהְיוֹת דּוֹמִים לִבְהֵמָה. ד) **וַיִּשְׁמַע**, עִנְיָן אֲסֵפָה עַל יְדֵי הַשְּׁמִעַת קוֹל הַמֵּאַסֵּף. **וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים**, אָמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיִּקַּח טָלֶה מִצֹּאנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ מָנָה אֶת הַטְּלָאִים. לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר בָּם "לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב" (בראשית לב:יב). **רַגְלִי**, הוֹלְכֵי רֶגֶל. **אֶת אִישׁ יְהוּדָה**, אֲשֶׁר הָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה. (וְיִתָּכֵן שֶׁנִּזְכְּרוּ לְבַדָּם מִתּוֹךְ שֶׁנִּבּוֹרִים הָיוּ). ה) **וַיָּרֶב בַּנָּחַל**, וַיִּלָּחֶם בַּנַּחַל. וְרז"ל אָמְרוּ, עַל עִסְקֵי נַחַל רָב וְזָן אֶת עַצְמוֹ, וּמַה בִּשְׁבִיל נֶפֶשׁ אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה עֶרֶף עֶגְלָה בַּנַּחַל, בִּשְׁבִיל כָּל הַנְּפָשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמוֹת מֶה חָטְאוּ. יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, שָׁאוּל, "אַל תְּהִי צַדִּיק

עטרת מרים

ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי זוֹכֵר אֲנִי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ מַאֲרָבִים וְחִילוֹת בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: ג עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֲמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָמֵשׁ (יומא כב ב) לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְגֻלְגֹּלֶת מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי הוֹלְכֵי רֶגֶל, לֹא רוֹכְבִים וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר

עטרת מרים

עֲמָלֵק וַיָּרֶב וַיִּלָּחֶם בַּנָּחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי בְּנֵי יִתְרוֹ, לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ הִפָּרְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי כִּי הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּמִדְבַּר יְהוּדָה בְּנֶגֶב עֲרָד, וַעֲרָד הוּא עֲמָלֵק פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ בְּעֵת אַחֲרִימֵם וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יִתְרוֹ יֹאמַר שֶׁיָּעַץ לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: ז וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ עַד אֲשֶׁר תָּבוֹא לְשׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: ט וַיַּחְמֹל חָמְלוּ שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַשָּׁלָל הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים בְּבָשָׂר וּשְׁמֵנִים וְעַל־הַכָּרִים הַכְּבָשִׂים הַשְּׁמֵנִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ וְלֹא רָצוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה הַמִּקְנֶה נְמִבְזֶה בְּזוּיָה וְנָמֵס הַנִּשְׁחָת אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ: י וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי הִפּוּךְ מַחֲשָׁבָה עָלְתָה בְּלִבִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל כָּעַס עַל עַצְמוֹ וַיִּזְעַק בִּתְפִילָּה עַל שָׁאוּל אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה: יב וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב מַעֲמִיד לוֹ יָד עוֹשֶׂה שֵׁם לְעַצְמוֹ מָקוֹם לְחַלֵּק הַבִּזָּה וַיִּסֹּב וּמִשָּׁם יִסּוֹב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל כָּל זֶה הוּגַּד לִשְׁמוּאֵל: יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה ה' יְבָרֵךְ אוֹתְךָ הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, וְהַזְּכוּת בָּאָה עַל יָדְךָ: יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וְאִם קִיַּמְתָּ דְּבַר ה' וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ הַאִם הֵמָּה מֵעֲמָלֵק: טו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל הֵן אֱמֶת מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא לְהַחֲזִיק לְעַצְמָן וְאֶת־הַיּוֹתֵר שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לִזְבּוֹחַ הֶחֱרַמְנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף הַמְתֵּן וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אַף אִם־קָטֹן אַתָּה

שי למורא

בַּנָּחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: ז וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: ט וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזֶה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ: י וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה: יב וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה: יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: טו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה

הַרְבֵּה" יוֹתֵר מִבּוֹרַאֲךָ. ו) הַקֵּינִי, מִשְׁפַּחַת הַקֵּינִי, מִבְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם. אֹסִפְךָ, לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן, כְּמוֹ "פֶּן תִּסָּפֶה" (בראשית יט,יז). חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּהֱנוּ מִסְּעוּדָתוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ז) בּוֹאֲךָ שׁוּר, עַד אֲשֶׁר תָּבוֹא לְשׁוּר. ט) וְהַמִּשְׁנִים, הַבְּהֵמוֹת הַבְּרִיאוֹת וּכְפוּלוֹת פִּי שְׁנַיִם בְּעֶרְכָּן. הַכָּרִים, הַכְּבָשִׂים הַשְּׁמֵנִים. וְכָל הַמְּלָאכָה, וְכָל הַמִּקְנֶה שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ לִמְלָאכָה. נְמִבְזֶה וְנָמֵס, נִבְזֶה וְנִשְׁחָת. יב) מַצִּיב לוֹ יָד, מֵכִין לוֹ שָׁם מָקוֹם לְהַחֲנוֹת אֶת הַחַיִל וּלְחַלֵּק אֶת הַבִּזָּה. יג) אֶל שָׁאוּל, אֶל הַגִּלְגָּל שֶׁהָיָה שָׁם שָׁאוּל. טז) הֶרֶף, עֲזֹב מִדִּבּוּרֶיךָ. יז) הֲלֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ וגו', לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל "אֲשֶׁר חָמַל הָעָם", כְּלוֹמַר הָעָם חָמַל וְלֹא הוּא, וְלֹא רָצָה לְמָנְעָם. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל, הֲלוֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ, כְּלוֹמַר אַף־עַל־פִּי

שי למורא

שֶׁאַתָּה קָטֹן בְּעֵינֶיךָ וְלֹא רָצִיתָ לְהִתְגַּדֵּל עַל הָעָם וּלְמַנְעָם, הֲלֹא רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וּלְפִיכָךְ מְשָׁחֲךָ ה׳ לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם עַל הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּלְמַנְעָם מֵהַעֲבֵרָה, וְאֵיךְ הִנַּחְתָּ אוֹתָם לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי ה׳. יח) עַד כַּלּוֹתָם אוֹתָם, עַד שֶׁהָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ יְכַלּוּ אוֹתָם. כ) אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי וגו׳, כְּלוֹמַר, לֹא כְּפִי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, אֶלָּא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל וכו׳.

כא) רֵאשִׁית הַחֵרֶם, מֵיטַב הַחֵרֶם.

כג) כִּי חַטַּאת קֶסֶם מֶרִי, כְּמוֹ שֶׁחֵטְא קֶסֶם הוּא חֵטְא גָּדוֹל, כִּי הוּא מֵסִיר בִּטְחוֹנוֹ מֵהקב״ה וְשָׂם מִבְטַחוֹ בַּקֶּסֶם; כָּכָה גָּדוֹל הוּא חֵטְא הַמֶּרִי, מִי שֶׁמַּמְרֶה פִּי ה׳ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַה שֶּׁצִּוָּה. וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר, וּכְמוֹ דְּבַר הַשֶּׁקֶר וְהַתֹּהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּתְּרָפִים; כָּכָה הוּא בְּהַפְצַר, שֶׁהוּא רִבּוּי הַדִּבּוּרִים.

כז) וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע, שָׁאוּל אָחַז בִּכְנַף מְעִילוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל לְמַנְעוֹ מִלָּלֶכֶת, וְאָז נִקְרַע הַכָּנָף. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע בִּמְעִיל שָׁאוּל, וְרָמַז לוֹ שֶׁמִּי שֶׁיִּכְרֹת אֶת כְּנַף מְעִילוֹ יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע הַמְּעִיל שֶׁל עַצְמוֹ לְסִימַן

עטרת מרים

נֶחְשָׁב בְּעֵינֶיךָ מָקוֹם הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמּוֹלֵךְ עַל כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וְעוֹד וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדְךָ תַּקִּיפָה עֲלֵיהֶם, וּמַדּוּעַ אִם כֵּן לֹא מִחִיתָ בְּיָדָם לָקַחַת מִשְּׁלַל עֲמָלֵק: יח הֲלֹא וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ הַזֶּה וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: כא וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל: כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים: כג כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ: כד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם: כה וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ:

וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: יח וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: כא וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל: כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים: כג כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ: כד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם: כה וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם

וְעַל שֶׁעָבַרְתִּי פִּי ה׳ וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ וְאִם ה׳ מָאַס בְּךָ, אֵיךְ אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת מֵעַם שָׁאוּל וַיַּחֲזֵק שָׁאוּל אָחַז בִּכְנַף־מְעִילוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל לְמַנְעוֹ מִלָּלֶכֶת מֵעִמּוֹ וַיִּקָּרַע נִקְרַע הַכָּנָף: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל הַקְּרִיעָה הַהִיא, הִיא לְסִימָן שֶׁכְּבָר קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם

עטרת מרים

וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ זֶהוּ דָּוִד: כט כְּבָר אִבַּדְתִּי הַמְּלוּכָה כִּי כְּבָר נִתְּנָה לְאַחֵר וְגַם נֶצַח יִשְׂרָאֵל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר בְּהַבְטָחָתוֹ, וְלֹא יִנָּחֵם לְאַחַר זְמַן כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם: ל וַיֹּאמֶר אַף כִּי חָטָאתִי עִם כָּל זֹאת עַתָּה כַּבַּדְנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן בַּאֲמֹת סָר מַר־הַמָּוֶת מֵאֵלַי, כִּי בְּעִינֵי הַשָּׂרִים חַיֵּי הַבּוּז וְהַעֲבָרוּת חֲלִיפוֹת הַמָּוֶת קָשֶׁה יוֹתֵר מִן הַמָּוֶת: לג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ לְהוֹשִׁיבָם אַלְמָנוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן וּמִבְּנֵיהֶן כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים תִּהְיֶה אִמֶּךָ שִׁכּוּלָה מִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגַג לִשְׁנַיִם לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:

שי למורא

אֲבֵלוּת. כט) נֶצַח יִשְׂרָאֵל, הקב"ה שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם, כֵּיוָן שֶׁכִּבֵּר נִתְּנָה הַמְּלוּכָה לְאַחֵר, לֹא יְשַׁקֵּר מֵהַבְטָחָתוֹ וְלֹא יִנָּחֵם לַהֲפֹךְ מַחֲשָׁבָה עַל זֶה. ל) וַיֹּאמֶר חָטָאתִי וגו', כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָטָאתִי, כַּבְּדֵנִי נָא וגו'. לב) מַעֲדַנֹּת, קָשׁוּר בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הָלַךְ אֵלָיו בְּשִׂמְחָה וּבְתַעֲנוּג, כִּי בָּחַר מוֹתוֹ מֵחַיָּיו. סָר מַר הַמָּוֶת, סָר וְקָרֵב אֵלָיו מְרִירוּת הַמָּוֶת. לג) כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ, כְּפִי שֶׁבִּחַרְבְּךָ הָרַגְתָּ אֲנָשִׁים עִם בְּנֵיהֶם, וְהָיוּ נְשֵׁיהֶם שַׁכּוּלוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן וּמִבְּנֵיהֶן. כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ, כְּעֵין הַנָּשִׁים הָהֵן וְדוֹמָה לָהֶן, תִּהְיֶה אִמְּךָ שַׁכּוּלָה מִמֶּךָ. וַיְשַׁסֵּף, כְּמוֹ וַיְבַקַּע. גִּבְעַת שָׁאוּל, לְגִבְעַת שָׁאוּל.

כט וְגַם נֶצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם: ל וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר מַר־הַמָּוֶת: לג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגַג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

שי למורא

כא) עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי, הָעָם אֲשֶׁר יָצַרְתִּי לִהְיוֹת לִי לְעָם. תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ, לְמַעַן יְסַפְּרוּ תְּהִלָּתִי עַל הַנִּסִּים שֶׁאֶעֱשֶׂה לָהֶם. כב) וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, אֲבָל אַתָּה יַעֲקֹב לֹא קָרָאתָ אוֹתִי, כִּי פָּנִיתָ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה. כִּי יָגַעְתָּ בִּי, כִּי נַעֲשֵׂיתָ יָגֵעַ וְעָיֵף בַּעֲבוֹדָתִי וּבִטַּלְתָּ אֶת עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת. כב) לֹא הֵבֵיאתָ לִּי וגו', זֶה הָיָה בִּימֵי אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁבִּטֵּל עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וגו', לֹא הִטַּלְתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹדָה קָשָׁה וְהוֹצָאָה מְרֻבָּה בַּהֲבָאַת הַמִּנְחָה, כִּי מִנְחָה מַקְטִירִים רַק קֹמֶץ מִמֶּנָּה. וְכֵן לֹא צִוִּיתִי לְהַרְבּוֹת בִּלְבוֹנָה. כד) קָנֶה, הוּא קְנֵה־בֹשֶׂם וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי, כִּי לֹא הִקְרַבְתָּם לְפָנַי. אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ וגו', אֲנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ, אֲבָל אַתָּה הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ, שֶׁהֵם הָיוּ עָלַי לְטֹרַח. וְעִם כָּל זֶה סָבַלְתִּי מַשָּׂאֲכֶם וְלֹא כִּלִּיתִי אֶתְכֶם. כה) לְמַעֲנִי, לֹא בְּצִדְקָתְךָ, אֶלָּא לְמַעֲנִי שֶׁלֹּא יְחֻלַּל שְׁמִי בָּעַמִּים אִם אֶעֱשֶׂה עִמָּכֶם כָּלָה כַּחֲטָאֵיכֶם. כו) הַזְכִּירֵנִי, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, הַזְכֵּיר אוֹתִי מַה גְּמוּל יֵשׁ לְךָ עָלַי. נִשָּׁפְטָה יָחַד, נְבָרֵר דְּבָרֵינוּ לִרְאוֹת עִם מִי הַדִּין. סַפֵּר אַתָּה, סַפֵּר אַתָּה תְּחִלָּה. כְּלוֹמַר, אַף אִם תְּסַפֵּר אַתָּה בַּתְּחִלָּה, לֹא תִּהְיֶה צַדִּיק נֶגְדִּי. כז) אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא, אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא בְּאָכְלוֹ מֵעֵץ הַדַּעַת, וְכָל־שֶׁכֵּן אַתֶּם שֶׁנּוֹלַדְתֶּם מֵאִישׁ וְאִשָּׁה. וּמְלִיצֶיךָ, אֲפִלּוּ הַמְלִיצִים שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם לְהַמְלִיץ טוֹב בַּעַדְךָ, וְהֵם הַכְּשֵׁרִים שֶׁבַּדּוֹר, הִנֵּה גַּם הֵם פָּשְׁעוּ בִּי. כח) וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ, בִּשְׁבִיל עֲוֹנוֹתֵיכֶם אֶעֱשֶׂה כְּחֻלִּין אֶת הַשָּׂרִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁבָּכֶם. וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם, וְאֶמְסֹר לַאֲבַדּוֹן. לְגִדּוּפִים, לַחֲרָפוֹת וּלְבִזְיוֹנוֹת. א) וְעַתָּה שְׁמַע, שְׁמַע לָשׁוּב לְתוֹרָתִי. ב) וִישֻׁרוּן, כֵּן קְרוּיִים יִשְׂרָאֵל, עַל שֵׁם שֶׁהוּא הָעָם הַיָּשָׁר בֵּין הָעַמִּים. ג) כִּי אֶצָּק מַיִם עַל

עטרת מרים

כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי יְצַרְתִּים לִי לְעָם, לְמַעַן תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: כב מַדּוּעַ וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב עַד עַתָּה, אֶלָּא פָּנִיתָ אַחֲרֵי עֲבוֹדָה זָרָה כִּי כְּאִילּוּ־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲבוֹדָתִי וּמִצְוֹתַי עָלֶיךָ לְטוֹרַח, אֶשְׁאָלְךָ בַּמֶּה הוֹגַעְתִּיךָ, הֲלֹא: כג לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ כִּי אִם לַעֲבוֹדָה זָרָה וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ עֲבוֹדָה רַבָּה בְּמִנְחָה כִּי לֹא צִוִּיתִי לְהַקְטִיר רַק הַקּוֹמֶץ וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה כִּי לֹא צִוִּיתִי לְהַרְבּוֹת בִּלְבוֹנָה: כד לֹא־קָנִיתָ לֹא הָצְרַכְתָּ לִקְנוֹת לִי בַכֶּסֶף קָנֶה מִין בּוֹשֶׂם, לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ כִּי הָיְתָה גְּדֵלָה לָרוֹב בִּירוּשָׁלַיִם וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי כִּי לֹא צִוִּיתִי רַק עַל יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהָאַלְיָה אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּקָרְבָּן תְּמוּרַת בְּחַטֹּאתֶיךָ שֶׁאַתָּה מֵבִיא לִי לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם הוֹגַעְתַּנִי נִתְיַגַּעְתִּי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ שֶׁהֵם עֲוֹנוֹת מֵזִיד: כה אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא שֶׁמָּחִיתִי מֵאָז, וַאֲנִי מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ גַּם עַתָּה לְמַעֲנִי וְלֹא בְּצִדְקָתְךָ וְלֹא בְּצִדְקַת אֲבוֹתֶיךָ וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר לְבַל יִשָּׁאֵר רוֹשֶׁם כְּלָל: כו הַזְכִּירֵנִי אִם יֵשׁ לְךָ אֵיזֶה זְכוּת וְטַעֲנָה כְּנֶגְדִּי לְתוֹעַלְתְּךָ נִשָּׁפְטָה יָחַד נְדַבֵּר דְּבָרֵינוּ לִרְאוֹת הַדִּין עִם מִי וְנִתְוַכְּחָה עֲלֵיהֶם אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרֶיךָ סַפֵּר אַתָּה תְּחִילָּה לְמַעַן תִּצְדָּק: כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן אֲבוֹתֶיךָ הָרִאשׁוֹנִים - שֶׁהֵם הַדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בִּזְמַן הַבַּיִת חָטָאוּ לְנֶגְדִּי וּמְלִיצֶיךָ שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים פָּשְׁעוּ בִי וְלָכֵן : כח וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ שֶׁהֵם הַמְּלִיצִים שֶׁלְּךָ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְאֶתְּנָה אֶתְכֶם לַחֵרֶם וְשִׁמָּמוֹן יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים לְחֶרְפָּה, שֶׁגִּדְּפוּ עַל תּוֹרָתָם וּקְדוּשָׁתָם: א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ אֶת הַטּוֹבָה הַמְיוּעֶדֶת לָבוֹא: ב כֹּה־אָמַר יְהֹוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ מֵעֵת צֵאתְךָ מִבֶּטֶן

הפטרה לפרשת ויקרא לשמו"ת

בישעיה פרק מג

כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: כב וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל: כג לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה: כד לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ: כה אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: כו הַזְכִּירֵנִי נִשָּׁפְטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק: כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי: כח וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים: א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ: ב כֹּה־אָמַר יְהֹוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ: ג כִּי

עטרת מרים

יַעֲזוֹר לְךָ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן יִשְׂרָאֵל הָעָם הַיָּשָׁר בָּחַרְתִּי בּוֹ: ג כִּי כְּמוֹ שֶׁאֶצָּק־מַיִם עַל־צָמֵא עַל אֶרֶץ צְמֵאָה וְנוֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה כֵּן אֶצֹּק רוּחִי רְצוֹנִי הַטּוֹב עַל־זַרְעֶךָ הַבָּנִים הַגְּדוֹלִים וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ הַיְלָדִים הַקְּטַנִּים: ד וְצָמְחוּ יִצְמְחוּ וְיִרְבּוּ כְּאִילּוּ הָיוּ נְתוּנִים בְּבֵין הֶחָצִיר כַּעֲרָבִים כְּעַרְבֵי נַחַל הַשְּׁתוּלִים עַל־יִבְלֵי פַּלְגֵי־מָיִם הַצּוֹמְחִים וּגְדֵלִים מַהֵר: ה זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי אֵלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים וְזֶה הַקְּטַנִּים בְּנֵי רְשָׁעִים יִקְרָא אֶת עַצְמוֹ בְשֵׁם־יַעֲקֹב לִהְיוֹת צַדִּיקִים כָּמוֹהוּ וְזֶה הַבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה יִכְתֹּב יָדוֹ מִתְחַיֵּב אֶת עַצְמוֹ לָשׁוּב לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה אֵלּוּ הַגֵּרִים מֵהַגּוֹיִם: ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם וַאֲנִי אַחֲרוֹן לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה הָעוֹלָם וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי הוּא אֲשֶׁר־כָּמוֹנִי יִקְרָא לוֹמַר שֶׁהוּא כָּמוֹנִי וְיַגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ לִי וְיַגִּיד וְיַעֲרוֹךְ אֶת כָּל מַה שֶּׁהָיָה מֵעֵת מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם מֵעֵת שַׂמְתִּי כָּל הַנִּבְרָאִים וְעַד עַתָּה וְאֹתִיּוֹת דִּבְרֵי מוֹפֵת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה וְאֶת הָעֲתִידוֹת לָבֹא יַגִּידוּ לָמוֹ לָהֶם: ח אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ וְאַל תֵּחַתּוּ מִלְּהוֹדִיעַ אֶת שְׁמִי לְבֵין הַגּוֹיִם הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ מֵהַר סִינַי וְהִגַּדְתִּי לָכֶם שָׁם שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר אֵין חָזָק בָּעוֹלָם בַּל אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתִּי: ט הָאוּמָנִים שֶׁהֵם יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ כִּי מַעֲשֵׂיהֶם תּוֹהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם וְהַפְּסִילִים שֶׁהֵם חוֹמְדִים וְאוֹהֲבִים בַּל־יוֹעִילוּ אֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה הַפְּסִילִים בְּעַצְמָם הֵם עֵדִים שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ כִּי בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ מְאוּמָה וְהָיוּ עוֹבְדִים לָהֶם, לְמַעַן יֵבֹשׁוּ הַחוֹמְדִים אוֹתָם: י מִי עָשָׂה שְׁטוּת כָּזֹאת אֲשֶׁר־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל לִבְלִי תּוֹעֶלֶת: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו לְעָבְדוֹ יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הָאוּמָנִים הָעוֹשִׂים אוֹתוֹ הֲלֹא הֵמָּה מֵאָדָם מִבְּנֵי אָדָם וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵל, יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם הָאוּמָנִים עִם עוֹבְדֵי הַפֶּסֶל יַעֲמֹדוּ לְהַשְׂכִּיל וְלִבְחוֹן בַּדָּבָר יִפְחֲדוּ מֵה׳ יֵבֹשׁוּ יָחַד בְּמַעֲשֵׂיהֶם: יב אֵיךְ תַּחְשְׁבוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ בַּפֶּסֶל, הֲלֹא חָרַשׁ בַּרְזֶל הָאוּמָן שֶׁל בַּרְזֶל יַעֲשֶׂה מַעֲצָד כְּלִי לַחֲתוֹךְ בּוֹ הַבַּרְזֶל מִמַּחְצַבְתּוֹ וּפָעַל בַּפֶּחָם יַתִּיךְ אוֹתוֹ עַל יְדֵי הָאֵשׁ וּבַמַּקָּבוֹת יִצְרֵהוּ יַעֲשֶׂה בּוֹ נְקָבִים הַרְבֵּה כְּדֵי לָתֵת לוֹ צוּרָתוֹ, וַיִּפְעָלֵהוּ

שי למורא

אֶצָּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנוֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ: ד וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם: ה זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה: ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי־כָמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ לִי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ: ח אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי: ט יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ: י מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד: יב חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יִצְרֵהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ

צָמֵא וגו׳, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יוֹצֵק מַיִם עַל אֶרֶץ צְמֵאָה. אֶצֹּק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ, כֵּן אֶצֹּק רְצוֹנִי הַטּוֹב עַל זַרְעֶךָ. ד) וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר, וְיִצְמְחוּ וְיִרְבּוּ בִּמְהִירוּת כְּמוֹ הֶחָצִיר הַצּוֹמֵחַ בִּמְהֵרָה. כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מָיִם, כְּעַרְבֵי נַחַל הַשְּׁתוּלִים עַל פַּלְגֵי מַיִם שֶׁעוֹמְדִים בְּלַחוּתָם כָּל הַיָּמִים. ה) זֶה יֹאמַר לַה׳ אָנִי, הַצַּדִּיקִים יֹאמְרוּ, אָנוּ מֵעוֹלָם לַה׳ לְהַאֲמִין בּוֹ. וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם יַעֲקֹב, אֵלּוּ קְטַנִּים בָּנִים שֶׁל רְשָׁעִים, וְלֹא יִהְיוּ נוֹטִים אַחַר דַּעַת אֲבִיהֶם הָרְשָׁעִים, אֶלָּא יִקְרְאוּ אֶת עַצְמָם בְּשֵׁם יַעֲקֹב לִהְיוֹת צַדִּיקִים כָּמוֹהוּ. וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַה׳, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁיְּחַיְּבוּ אֶת עַצְמָם לָשׁוּב לַה׳ כְּמוֹ הַמִּתְחַיֵּב בִּכְתַב יָדוֹ. וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה, אֵלּוּ הַגֵּרִים. ו) אֲנִי רִאשׁוֹן, קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם. וַאֲנִי אַחֲרוֹן, לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה הָעוֹלָם. ז) וּמִי כָמוֹנִי יִקְרָא, וּמִי הוּא אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹמַר שֶׁהוּא כָּמוֹנִי. וְיַגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ לִי, וְיַגִּיד וְיַעֲרֹךְ לְפָנַי. מִשּׂוּמִי עַם עוֹלָם, הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים מֵעֵת שׂוּמִי עַם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, מֵעֵת שֶׁבָּרָאתִי אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. וְאֹתִיּוֹת, וְדִבְרֵי מוֹפֵת. וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה, וְאֶת הָעֲתִידוֹת לָבוֹא. יַגִּידוּ לָמוֹ, וְכִי יוּכְלוּ לְהַגִּיד אֶת כָּל אֵלֶּה. ח) אַל תִּפְחֲדוּ, אַל תִּפְחֲדוּ מֵאֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַל תִּרְהוּ, וְאַל תֵּחַתּוּ מֵהֶם (וְהוּא גַּם כֵּן עִנְיַן פַּחַד). הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי, הֲלֹא מֵאָז בְּמַעֲמַד הַר סִינַי הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי. וְאַתֶּם עֵדָי, כַּכָּתוּב "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים וגו׳" (דברים ד,לה). וְאֵין צוּר בַּל יָדָעְתִּי, אֵין חָזָק בָּעוֹלָם אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתִּיו אֲנִי; וּכְאִלּוּ אָמַר, הֲלֹא אֲנִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ לְכָל הַחֲזָקִים. ט) וַחֲמוּדֵיהֶם, הַפְּסִילִים שֶׁהֵם חֲמוּדִים לָהֶם. וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה וגו׳, הַפְּסִילִים הֵם עֵדִים בְּעַצְמָם שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ, כִּי לֹא יִרְאוּ וְלֹא יָרֵעוּ מְאוּמָה, וְאִם כֵּן אֵיךְ יוֹעִילוּ לַאֲחֵרִים. לְמַעַן יֵבֹשׁוּ, הָעֵדוּת הַהִיא תּוֹעִיל לְמַעַן יֵבוֹשׁוּ הַחוֹמְדִים אוֹתָם. י) נָסָךְ, יָצַק. מִלְּשׁוֹן "פֶּסֶל וּמַסֵּכָה" (דברים כז,טו). יא) חֲבֵרָיו, הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת פֶּסֶל יְצִירָתוֹ. וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם, הָאֻמָּנִים הָעוֹשִׂים אֶת הַפֶּסֶל, הֲלֹא הֵם מִבְּנֵי אָדָם, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵל. יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד, יִפְחֲדוּ מֵה׳ וְיֵבֹשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם. יב) חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד, הָאֻמָּן שֶׁל מְלֶאכֶת הַבַּרְזֶל יַעֲשֶׂה מַעֲצָד, הוּא כְּלִי מִכְּלֵי הָאֻמָּנִים. וּפָעַל בַּפֶּחָם, עַל יְדֵי הַפֶּחָם מַבְעִיר אֵשׁ חֲזָקָה לְרַכֵּךְ אֶת הַמַּתֶּכֶת לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כְּלִי אָמָּנוּת. גַּם רָעֵב וגו׳, הָאָמָּן, מֵרֹב

שי למורא

חִשְׁקוֹ בַּמְּלָאכָה וּבַשָּׂכָר שֶׁיְּקַבֵּל עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּרְעַב לֹא יַעֲזֹב מְלַאכְתּוֹ, וְעוֹבֵד עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר בּוֹ כֹּחַ. וּכְשֶׁיִּצְמָא לֹא יִשְׁתֶּה מַיִם, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה עָיֵף וְיָגֵעַ. יג) חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו, וּכְשֶׁתֶּשְׁלַם מְלֶאכֶת הַמַּעֲצָד, אָז אֻמַּן הָעֵצִים נוֹטֶה קַו הַמִּדָּה עַל הַקּוֹרָה לְחָתְכָהּ בַּמַּעֲצָד לְפִי רַעְיוֹנוֹ. יְתָאֲרֵהוּ, יְיַפֵּהוּ. בַּשֶּׂרֶד, מִין מִמִּינֵי הַצֶּבַע. פֵּרוּשׁ אַחֵר, סוּג שֶׁל מַסּוֹר. בַּמַּקְצֻעוֹת, כֵּלִים שֶׁבָּהֶם מַחֲלִיקִים אֶת כְּלֵי הָעֵץ. וּבַמְּחוּגָה, כְּלִי לַחֲרִיטַת עִגּוּלִים, אוֹ לְצַיֵּר עִגּוּלִים. יד) לִכְרָת לוֹ אֲרָזִים, עוֹד יֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח גַּם בִּכְרִיתַת הָעֵצִים מִן הַיַּעַר לְצֹרֶךְ עֲשִׂיַּת הַפֶּסֶל. תִּרְזָה וְאַלּוֹן, מִינֵי עֲצֵי סְרָק. וַיְאַמֶּץ לוֹ בַּעֲצֵי יָעַר, עוֹשֶׂה לַפֶּסֶל חִזּוּקִים מִשְּׁאָר עֲצֵי הַיַּעַר. נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל, וְיֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח עוֹד יוֹתֵר, שֶׁנּוֹטֵעַ מִתְּחִלָּה נְטִיעָה שֶׁל עֵץ אֹרֶן טוֹב לִמְלָאכָה, וּמַמְתִּין עַד שֶׁהַגֶּשֶׁם יְגַדֵּל וְיִהְיֶה רָאוּי לְפֶסֶל. טו) וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר, מֵאוֹתוֹ הָעֵץ עַצְמוֹ יִהְיֶה מִקְצָתוֹ לְצָרְכֵי אָדָם לְהַבְעִיר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ. וַיָּחָם, חִמֵּם אֶת גּוּפוֹ בִּזְמַן הַקֹּר. אַף יַשִּׂיק, יַסִּיק אֶת הַתַּנּוּר לְחַמְּמוֹ הֵיטֵב. טז) הֶאָח, לְשׁוֹן שִׂמְחָה. חַמּוֹתִי, חִמַּמְתִּי אֶת גּוּפִי. רָאִיתִי אוּר, שַׁלְהֶבֶת אֵשׁ מְאִירָה. יז) יִסְגָּד לוֹ, יִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ. יח) טַח מֵרְאוֹת, כְּאִלּוּ מָרוּחַ בְּטִיחַ וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת. יט) וְיִתְרוֹ, וְאֶת הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ. לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה, אֶעֱשֶׂה לְדָבָר שֶׁהוּא תּוֹעֲבַת ה׳. כ) רוֹעֶה אֵפֶר, לֵב הוּתַל הִטָּהוּ, לִבּוֹ אֲשֶׁר הוּתַל עַל יְדֵי הַיֵּצֶר הָרָע, הִטָּהוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוֹעֶה שֶׁל אֵפֶר, שֶׁהוּא בּוּל הָעֵץ אֲשֶׁר חֶצְיוֹ נַעֲשָׂה אֵפֶר, וְגַם הַפֶּסֶל יָשׁוּב אֶל הָאֵפֶר כְּשֶׁיִּשְׂרְפוּהוּ. וְלֹא יַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ וגו׳, הָאָמָּן עוֹשֵׂה הַפֶּסֶל הָיָה צָרִיךְ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ בְּאָמְרוֹ "הֲלֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי". כא) יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד לִי, בְּרָאתִיךָ לִהְיוֹת לִי עֶבֶד. לֹא תִנָּשֵׁנִי, לֹא תִּהְיֶה שָׁכוּחַ

עטרת מרים

בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ כִּי הַפֶּסֶל אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ גַּם אִם הָאוּמָּן ־רָעֵב וְאֵין לוֹ כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף לֹא יַעֲזוֹב אֶת מְלַאכְתּוֹ מֵרוֹב חֶשְׁקוֹ בַּמְּלָאכָה הַהִיא: יג אִם בָּא לַעֲשׂוֹת הַפֶּסֶל מֵעֵץ, כָּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁל חָרַשׁ עֵצִים מִתְּחִילָּה נָטָה קָו לְשַׁעֵר כַּמָּה יַחְתּוֹךְ מִן הַסַּדָּן לְצוּרַת הַפֶּסֶל יְתָאֲרֵהוּ בַשֶּׂרֶד מְיַשֵּׁר אוֹתוֹ בְּמַשּׂוֹר יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת מַחֲלִיקוֹ בְּאִיזְמֵל, וּבַמְּחוּגָה יַעֲשֶׂה בּוֹ צִיּוּרִים עֲגוּלִים יְתָאֲרֵהוּ יְיַפֵּהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם כְּמִין אִישׁ לָשֶׁבֶת בָּיִת כִּי מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ: יד יֵשׁ מִי אֲשֶׁר יַטְרִיחַ לָבוֹא בַּיַּעַר לִכְרָת־לוֹ אֲרָזִים לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ הַפֶּסֶל וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן עֵצִים יָפִים בְּיוֹתֵר אֲבָל אֵינָם חֲזָקִים כְּאֶרֶז וַיְאַמֶּץ־לוֹ וּמְחַזֵּק אוֹתוֹ בַּעֲצֵי בְּמַסְמְרֵי עֲצֵי יָעַר וְיֵשׁ מִי אֲשֶׁר נָטַע אֹרֶן וּמַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְדַּל וְגֶשֶׁם יֵרֵד וְהָאוֹרֶן יְגַדֵּל כִּי עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג וַעֲתִידִין הֵם לִיתֵּן אֶת הַדִּין: טו מֵאוֹתוֹ הָעֵץ עַצְמוֹ וְהָיָה מִקְצָתוֹ לְאָדָם לְבָעֵר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ, וּמֵהָעֵצִים הָהֵם וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחָם לְהִתְחַמֵּם בּוֹ אַף־יַשִּׂיק יַסִּיק הַתַּנּוּר וְאָפָה לֶחֶם מֵהֶם יִקַּח אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ אֵלָיו גַּם עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגָּד־לָמוֹ לוֹ: טז חֶצְיוֹ מִקְצָתוֹ שָׂרַף בְּמוֹ בְּתוֹךְ ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ מִקְצָתוֹ בָּשָׂר יֹאכֵל כִּי יִצְלֶה צָלִי וְיֹאכַל וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם בְּשָׂרוֹ וְיִשְׂמַח וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי הִנֵּה חִמַּמְתִּי אֶת עַצְמִי רָאִיתִי אוּר אַף נֶהְנֵתִי לִהְיוֹת יוֹשֵׁב בְּאוּר הָאֵשׁ: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ הַנִּשְׁאָר מֵהָעֵץ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ זֶהוּ הָאֵל שֶׁלּוֹ, יִסְגָּד־לוֹ בִּכְרִיעָה וְיִשְׁתַּחוּ לוֹ בְּפִישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ אֵין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא יָבִינוּ אֵין בָּהֶם בִּינָה כִּי הַיֵּצֶר הָרָע טַח מָרַח טִיחַ לִגְרוֹם מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם שֶׁעֵינֵיהֶם לֹא יִרְאוּ כְּדֵי מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם לִבָּם לֹא יָבִינוּ: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֵינוֹ נוֹתֵן אֶל־לִבּוֹ

לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף: יג חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו יְתָאֲרֵהוּ בַשֶּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת: יד לִכְרָת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן וַיְאַמֶּץ־לוֹ בַּעֲצֵי יָעַר נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל: טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחָם אַף־יַשִּׂיק וְאָפָה לֶחֶם אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגָּד־לָמוֹ: טז חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר יֹאכֵל יִצְלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוּר: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגָּד־לוֹ וְיִשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם אֶצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב הוּתַל הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי: כא זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא

לִבְחוֹן בַּדָּבָר, וְאֵין בּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר הֲלֹא חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם וְאֶצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְאֵיךְ וְיִתְרוֹ הַנּוֹתָר לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לַפֶּסֶל הַמְתוֹעָב בְּעֵינֵי ה׳, וְאֵיךְ לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד אֶשְׁתַּחֲוֶה: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב לִבּוֹ אֲשֶׁר הוּתַל הִטָּהוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוֹעֶה שֶׁל אֵפֶר הַדְּמוּת שֶׁנִּשְׂרַף חֶצְיוֹ וְנַעֲשָׂה אֵפֶר, אַף הָאוּמָּן הָעוֹשֶׂה הַפֶּסֶל וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא מַה שֶּׁעָשִׂיתִי הוּא שֶׁקֶר בִּימִינִי וְאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת כִּי מַעֲשֵׂה יָדַי הוּא: כא אִם הַגּוֹיִם לֹא יָבִינוּ אֶת זֹאת זְכָר־אֵלֶּה הַדְּבָרִים יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא תִּתְפַּתֶּה אַחֲרֵיהֶם כִּי עַבְדִּי־אָתָּה וְלֹא עֶבֶד הָאֱלִיל יְצַרְתִּיךָ בְּרָאתִיךָ

עטרת מרים

לִהְיוֹת עֶבֶד־לִי וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי לֹא תִשְׁכַּח: כב מֵעוֹלָם מָחִיתִי כָעָב הַמְפַזֵּר עַל יְדֵי הָרוּחַ כֵּן אֶמְחֶה אֶת פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי בִּתְנַאי אִם תָּשׁוּב אֵלַי בִּתְשׁוּבָה כִּי עַתָּה גְּאַלְתִּיךָ אֶגְאָלְךָ מֵהַגָּלוּת: כג הוּא דֶּרֶךְ מָשָׁל רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהֹוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וּמַנְהִיג אֶת הַמַּעֲרֶכֶת, הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ כִּי גַּם שָׁם יִתְרָאֶה כְּבוֹד ה׳ וְהַשְׁגָּחָתוֹ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ וּבַמֶּה יַכִּירוּ הַשְׁגָּחָתוֹ? כִּי־גָאַל יְהֹוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי גְּאוּלַּת יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

שי למורא

מִיִּרְאָתִי. כב) מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וגו׳, בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר מָחִיתִי פְּשָׁעֶיךָ כְּעָב וּכְעָנָן, גַּם עַתָּה שׁוּבָה אֵלַי. כִּי גְּאַלְתִּיךָ, כִּי אֲנִי הוּא הַגּוֹאֵל אוֹתְךָ. כג) רָנּוּ, לְשׁוֹן רְנָנָה וְשִׂמְחָה. רָנּוּ שָׁמַיִם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּאִלּוּ כָּל הָעוֹלָם יִשְׂמַח בְּצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת. כִּי עָשָׂה ה׳, שֶׁעָשָׂה מַה שֶּׁהִבְטִיחַ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל. הָרִיעוּ, בִּתְרוּעַת שִׂמְחָה. תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ, יְסוֹדוֹת הָאָרֶץ. פִּצְחוּ, פִּתְחוּ פֶּה לְהָרִים קוֹל. וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר, עַל יְדֵי גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר בְּפִי כֹּל.

תִנָּשֵׁנִי: כב מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְּאַלְתִּיךָ: כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהֹוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהֹוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ו א וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב צַו אֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה
הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה
עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ג וְלָבַשׁ
הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ
וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־
הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (לוי)
ד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־
מָקוֹם טָהוֹר: ה וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ
לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי
הַשְּׁלָמִים: ו אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא
תִכְבֶּה: ס (ישראל) ז וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב
אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהֹוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ:
ח וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה
וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהֹוָה:
ט וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד
יֹאכְלוּהָ: י לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ
מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם:
יא כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהֹוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם
יִקְדָּשׁ: פ

אגרות קודש

[י״ג אדר ה׳תשי״ב]

... לענין מחשבות זרות, צריך להרבות באותיות התורה ואותיות התפלה. ושיהי׳ גם כן חקוק במוח זכרונו איזה פרקים תניא ואיזה פרקים משניות, שזה מגין אפי׳ בשעה שאין חוזרים אותם ואפילו במחשבה. וכמובאן בלקוטי תורה סוף פ׳ קדושים, ובמילא מהנכון שילמוד בע״פ גם את דרוש הנ״ל והדרת פני זקן.

כיון שלעתים תכופות מחשבות הנ״ל מבלבלות דוקא בעת התפלה ובעת הלמוד, לכן טוב שבעת התפלה ובעת הלימוד יהי׳ הסידור או הספר שלומר - [פתוח] לפניו באותו מקום שעומד. וכשירגיש שמחשבותיו מתפזרות הרי יעיין תיכף בהסידור והספר - שאותיות הכתב, האלטען איין...

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - זכור - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:02	05:55	08:22	08:17	08:55	08:51	09:56	09:52	12:22	12:21	17:43	17:47	18:08	18:13	17:26	18:23
חיפה (ח)	06:02	05:55	08:21	08:16	08:55	08:50	09:55	09:52	12:21	12:20	17:44	17:48	18:07	18:12	17:15	18:22
ירושלים (ח)	06:01	05:53	08:20	08:15	08:54	08:49	09:54	09:51	12:20	12:19	17:45	17:50	18:07	18:11	17:09	18:21
תל אביב (ח)	06:03	05:55	08:22	08:17	08:56	08:51	09:56	09:52	12:22	12:21	17:42	17:47	18:08	18:13	17:24	18:23
אוסטריה, וינה (ח)	06:26	06:14	08:30	08:23	09:14	09:08	10:13	10:08	12:36	12:34	17:46	17:55	18:19	18:28	17:36	18:41
אוסטרליה, מלבורן (ק)	07:09	07:15	09:41	09:43	10:18	10:20	11:24	11:25	14:03	14:01	19:54	19:45	20:21	20:12	19:28	20:23
אוקראינה, אודסה (ח)	06:28	06:16	08:34	08:27	09:16	09:10	10:15	10:10	12:38	12:37	17:50	17:58	18:22	18:30	17:39	18:43
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:01	05:49	08:05	07:58	08:49	08:42	09:47	09:42	12:10	12:09	17:20	17:29	17:53	18:02	17:10	18:15
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:12	06:00	08:16	08:09	09:00	08:53	09:58	09:53	12:21	12:20	17:31	17:40	18:04	18:14	17:21	18:27
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	06:39	06:26	08:40	08:33	09:26	09:19	10:24	10:19	12:47	12:45	17:55	18:05	18:30	18:40	17:45	18:53
אוקראינה, קייב (ח)	06:32	06:19	08:33	08:25	09:19	09:11	10:17	10:12	12:39	12:38	17:48	17:58	18:22	18:32	17:38	18:46
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:41	06:35	09:04	09:00	09:35	09:32	10:36	10:33	13:04	13:02	18:27	18:30	18:52	18:54	18:10	19:04
איטליה, מילאנו (ח)	06:53	06:42	09:00	08:54	09:42	09:36	10:41	10:36	13:05	13:03	18:19	18:27	18:48	18:56	18:06	19:09
אקוואדור, קיטו (ח)	06:22	06:20	08:53	08:52	09:22	09:20	10:24	10:23	12:56	12:54	18:29	18:27	18:51	18:49	18:09	18:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:45	06:50	09:17	09:19	09:53	09:55	10:58	10:59	13:37	13:34	19:25	19:17	19:51	19:43	18:59	19:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:32	07:39	10:03	10:06	10:42	10:45	11:48	11:49	14:28	14:26	20:20	20:10	20:49	20:39	19:54	20:51
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:32	06:22	08:45	08:40	09:23	09:17	10:23	10:18	12:48	12:46	18:04	18:10	18:33	18:39	17:51	18:50
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:22	06:12	08:34	08:29	09:13	09:07	10:12	10:08	12:37	12:35	17:53	17:59	18:22	18:28	17:40	18:40
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:22	06:13	08:35	08:29	09:13	09:08	10:13	10:08	12:37	12:36	17:53	18:00	18:22	18:29	17:41	18:40
ארה"ב, דטרויט (ח)	06:59	06:49	09:10	09:04	09:49	09:44	10:49	10:45	13:13	13:12	18:28	18:35	18:58	19:05	18:16	19:17
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:42	06:35	09:02	08:58	09:35	09:31	10:36	10:32	13:03	13:01	18:25	18:29	18:49	18:53	18:09	19:03
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:14	06:06	08:32	08:27	09:07	09:02	10:07	10:03	12:33	12:32	17:53	17:58	18:19	18:24	17:39	18:35
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:39	06:33	09:02	08:58	09:34	09:30	10:35	10:32	13:02	13:01	18:26	18:29	18:50	18:53	18:10	19:02
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:18	06:08	08:30	08:24	09:09	09:03	10:08	10:04	12:33	12:31	17:48	17:55	18:18	18:24	17:36	18:36
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	06:46	06:36	08:59	08:53	09:37	09:31	10:36	10:32	13:01	13:00	18:17	18:24	18:46	18:53	18:05	19:04
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:17	06:07	08:29	08:23	09:08	09:02	10:07	10:03	12:32	12:30	17:47	17:54	18:16	18:23	17:35	18:35
בוליביה, לה-פס (ח)	06:34	06:35	09:07	09:07	09:37	09:37	10:40	10:40	13:15	13:13	18:54	18:49	19:17	19:12	18:32	19:21
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:17	07:03	09:16	09:09	10:03	09:56	11:02	10:56	13:24	13:22	18:31	18:42	19:07	19:17	18:22	19:31
בלגיה, בריסל (ח)	07:16	07:03	09:17	09:09	10:03	09:56	11:02	10:56	13:24	13:22	18:32	18:42	19:07	19:17	18:22	19:31
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:04	06:07	08:37	08:38	09:09	09:10	10:13	10:13	12:49	12:47	18:35	18:30	18:55	18:49	18:08	18:59
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:53	05:55	08:26	08:27	08:57	08:58	10:01	10:01	12:37	12:35	18:19	18:13	18:43	18:37	17:56	18:47
בריטניה, לונדון (ח)	06:35	06:22	08:34	08:27	09:21	09:14	10:20	10:14	12:42	12:40	17:51	18:01	18:25	18:35	17:43	18:49
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	06:45	06:31	08:41	08:33	09:31	09:23	10:29	10:23	12:50	12:49	17:56	18:07	18:33	18:44	17:50	18:59
גרמניה, ברלין (ח)	06:42	06:28	08:40	08:32	09:28	09:20	10:26	10:21	12:48	12:46	17:56	18:07	18:31	18:42	17:46	18:56
גרמניה, פרנקפורט (ח)	06:59	06:46	09:00	08:53	09:46	09:39	10:44	10:39	13:07	13:05	18:15	18:25	18:50	19:00	18:06	19:13
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:04	06:07	08:37	08:38	09:09	09:10	10:13	10:13	12:50	12:48	18:40	18:33	18:58	18:52	18:10	19:01
הודו, מומבאי (ח)	06:54	06:50	09:20	09:17	09:50	09:47	10:51	10:49	13:20	13:18	18:46	18:47	19:09	19:11	18:29	19:20
הודו, פונה (ח)	06:50	06:45	09:16	09:13	09:46	09:43	10:47	10:45	13:16	13:14	18:42	18:44	19:05	19:07	18:25	19:16
הונגריה, בודפשט (ח)	06:15	06:03	08:20	08:13	09:03	08:56	10:02	09:57	12:25	12:23	17:36	17:45	18:08	18:17	17:25	18:30
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:27	06:17	08:39	08:33	09:18	09:12	10:17	10:13	12:42	12:40	17:57	18:03	18:26	18:33	17:44	18:44
יוון, אתונה (ח)	06:50	06:41	09:05	08:59	09:41	09:36	10:41	10:37	13:06	13:05	18:23	18:29	18:51	18:57	18:10	19:08

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - זכור - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע מג"א		סוף זמן קריאת שמע אדמוה"ז		סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	06:36	06:24	08:41	08:34	09:24	09:17	10:23	10:18	12:46	12:44	17:57	18:06	18:29	18:38	17:46	18:51
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:51	06:47	09:17	09:14	09:47	09:44	10:49	10:46	13:17	13:15	18:43	18:45	19:06	19:08	18:26	19:17
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:12	06:20	08:41	08:45	09:24	09:28	10:31	10:33	13:13	13:11	19:09	18:57	19:41	19:29	18:41	19:42
נפאל, קטמנדו (ח)	06:23	06:17	08:45	08:41	09:17	09:13	10:18	10:15	12:45	12:43	18:07	18:10	18:32	18:35	17:52	18:45
סין, בייג'ין (ח)	06:41	06:31	08:53	08:48	09:31	09:26	10:31	10:27	12:56	12:54	18:11	18:17	18:40	18:46	17:56	18:57
סינגפור, סינגפור (ח)	07:13	07:11	09:44	09:43	10:13	10:11	11:15	11:13	13:46	13:45	19:19	19:17	19:41	19:39	19:00	19:48
פולין, ורשא (ח)	06:11	05:58	08:10	08:02	08:58	08:50	09:56	09:50	12:17	12:16	17:24	17:35	18:00	18:11	17:15	18:25
פרו, לימה (ח)	06:11	06:12	08:44	08:44	09:13	09:13	10:17	10:16	12:50	12:48	18:27	18:24	18:50	18:46	18:06	18:55
צרפת, ליאון (ח)	07:11	06:59	09:18	09:11	09:59	09:53	10:58	10:54	13:22	13:20	18:34	18:42	19:06	19:14	18:23	19:26
צרפת, פריז (ח)	07:23	07:11	09:26	09:19	10:11	10:04	11:09	11:04	13:32	13:30	18:43	18:53	19:15	19:25	18:32	19:38
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:06	06:04	08:36	08:34	09:05	09:03	10:07	10:05	12:38	12:36	18:09	18:08	18:31	18:30	17:50	18:39
קנדה, טורונטו (ח)	06:45	06:35	08:55	08:49	09:35	09:29	10:35	10:30	12:59	12:57	18:15	18:23	18:43	18:51	18:01	19:03
קנדה, מונטריאול (ח)	06:24	06:12	08:31	08:25	09:13	09:06	10:12	10:07	12:35	12:34	17:49	17:57	18:20	18:28	17:37	18:40
קפריסין, לרנקה (ח)	06:09	06:01	08:26	08:21	09:01	08:56	10:01	09:57	12:27	12:25	17:45	17:50	18:12	18:17	17:32	18:28
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:34	07:19	09:28	09:19	10:19	10:11	11:17	11:11	13:37	13:36	18:42	18:54	19:20	19:32	18:34	19:47
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:09	06:53	09:00	08:52	09:53	09:45	10:50	10:44	13:11	13:09	18:17	18:30	18:54	19:06	18:07	19:21
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:52	06:41	08:58	08:51	09:41	09:34	10:39	10:34	13:02	13:01	18:13	18:22	18:46	18:55	18:03	19:07
שוויץ, ציריך (ח)	06:57	06:45	09:02	08:55	09:45	09:39	10:44	10:39	13:07	13:06	18:22	18:31	18:51	18:59	18:07	19:12
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:32	06:28	08:59	08:57	09:29	09:26	10:30	10:28	12:59	12:58	18:27	18:28	18:50	18:51	18:10	19:00

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל־אחת־כמה־וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

Dvar Malchus
Issue # 00826
06/03/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים